

КНИГОЗНАВСТВО

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ
СЛОВНИК

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА

ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КНИГОЗНАВСТВО

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧА СПРАВА

ЖУРНАЛІСТИКА

ПОЛІГРАФІЯ

ВИДАВНИЧИЙ БІЗНЕС

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Київ
ВПК "Експрес-Поліграф"
2012

УДК 002.2(038)

ББК 76.11я21

Ж 39

Укладачі:

*Ю.В. Бондар, О.В. Гресько, В.О. Жадько, П.П. Куляс,
П.І. Рогова, Л.В. Савенкова, Н.М. Сидоренко, О.І. Харитоненко,
О.В. Харчук, Я.О. Чепуренко, В.І. Шпак.*

Наукова редакція:

*В.О. Жадько, доктор філософських наук, професор;
А.В. Висоцький, доктор філологічних наук, професор.*

Рецензенти:

*Різун Володимир Володимирович, доктор філологічних наук,
директор Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка,
професор;*

*Палеха Юрій Іванович, кандидат історичних наук, зав. кафедри
документознавства та інформаційної діяльності Європейського
університету, професор;*

*Теремко Василь Іванович, кандидат філософських наук,
зав. кафедри видавничої справи та редагування КНУ
імені Тараса Шевченка, доцент.*

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як словник для
студентів вищих навчальних закладів
(протокол № 1/11-1504 від 22 лютого 2011 року)*

**Ж 39 Книгознавство. Термінологічний словник (редакційно-видавнича
справа, журналістика, поліграфія, видавничий бізнес, інформаційно-
бібліотечна діяльність) : навчальне видання / за загал. ред. В.О. Жадька. –
К. : ВПК "Експрес-Поліграф", 2012. – 304 с.**

ISBN 978-966-2530-29-2

Пропонований понятійно-термінологічний словник містить визначення і тлумачення основних категорій, що використовуються у вітчизняній видавничій справі.

Для студентів, викладачів навчальних закладів та широкого загалу практиків.

УДК 002.2(038)

ББК 76.11я21

© Ю.В. Бондар, О.В. Гресько, В.О. Жадько,
П.П. Куляс, П.І. Рогова, Л.В. Савенкова,
Н.М. Сидоренко, О.І. Харитоненко, О.В. Харчук,
Я.О. Чепуренко, В.І. Шпак, 2012

ISBN 978-966-2530-29-2

© ТОВ "ВПК "Експрес – Поліграф", 2012

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Словник містить понад 4000 статей, у яких подано унормовані та сформульовано нові тлумачення як відомих, так і тих, що виникли протягом останнього часу, термінів із галузей книгознавства, видавничої справи, редагування, бібліотечно-інформаційної діяльності, видавничого бізнесу, поліграфії.

Під час роботи над словником було використано різні довідкові та наукові джерела: інші словники та енциклопедії, Кодекси і Закони України, чинні стандарти, навчальні профільні посібники, монографії, спеціальні видання, публікації провідних вітчизняних науковців. Список видань та авторів, чиї праці було використано, наведено наприкінці видання.

Терміни в словнику розташовано в алфавітному порядку. Ті з них, які складаються з двох і більше слів, для зручності пошуку відображено як у статтях-визначеннях (на першому місці – іменник), так і в статтях-посиланнях. Наприклад: «Відступ абзацний – проміжок на початку першого рядка абзацу» і «Абзацний відступ – див. *Відступ абзацний*». Курсивом у пояснювальних текстах виділено синоніми («Аграф – застібка, візерунчаста пряжка на книжкових оправах давніх книг. Синоніми: *Застібка, Зав'язка*»), а також терміни, значення яких можна віднайти в основному словниковому ряді («Ананім – псевдонім, утворений зворотним порядком літер імені та/або прізвища автора. Див. також *Псевдонім*»).

Довідковий апарат видання представлено списком використаних джерел та словником термінів, складних для перекладу з російської мови на українську.

Видання розраховане на студентів вищих навчальних закладів, фахівців сфери масової комунікації, журналістики, публік рилейшнз, книговидавців та книгознавців, бібліотечно-інформаційних працівників, широке коло читачів, які цікавляться проблемами інформації, видавничої справи, бібліотекознавства та інформаційної діяльності.

Скорочення в тексті статей

Dpi – крапки на дюйм

ISBN – International Standard Book Number (Міжнародний стандартний номер книги)

ISMN – International Standard Music Number (Міжнародний стандартний номер нотних видань)

ISSN – International Standard Serial Number (Міжнародний стандартний номер серіального видання)

ISBD – Міжнародний стандартний бібліографічний опис

Ltr – лінії на дюйм

HSB – колірна модель

Lab – колірна модель

PR – піар

CMYK – колірна модель

RGB – колірна модель

авт. – автор

авт. арк. – авторський аркуш

арк. – аркуш

ББК – бібліотечно-бібліографічна класифікація

БД – база даних

б-ка – бібліотека

ВД – видавнича діяльність

вид-во – видавництво

ВС – видавнича справа

в т. ч. – в тому числі
 ДІФ – довідково-інформаційний фонд
 заст. – застарілий термін
 ЗМІ – засіб (засоби) масової інформації
 ЗМК – засіб (засоби) масової комунікації
 зн. – значення
 ІПМ – інформаційно-пошукова мова
 ІПС – інформаційно-пошукова система
 ЕЦП – електронний цифровий підпис
 кг – кілограм
 кн. – книга
 л-ра – література
 МАКК – макет анотованої каталожної картки
 мал. – малюнок
 млн – мільйон
 млрд – мільярд
 мм – міліметр
 МОНМС України – Міністерство освіти, науки, молоді та спорту
 н. е. – нова ера
 напр. – наприклад
 обл.-вид. арк. – обліково-видавничий аркуш
 окр. арк. – окремий аркуш
 п. – пункт (одиниця вимірювання типографських величин)
 ПОД – пошуковий образ документа
 полігр. – поліграфічний
 пр. – праці
 проф. – професіоналізм
 р. (рр.) – рік (роки)
 РВВ – редакційно-видавничий відділ
 РЖ – реферативний журнал
 сл. – слово
 см – сантиметр
 ст. – століття
 т. – том
 табл. – таблиця
 тис. – тисяча
 тит. арк. – титульний аркуш
 УДК – універсальна десяткова класифікація
 ум. друк. арк. – умовний друкований аркуш

Скорочення пояснювальних позначок в етимологічних довідках, посиланнях і бібліографічних описах

англ. – англійська мова
 вип. – випуск
 грец. – давньогрецька мова
 див. – дивись
 К. – Київ
 Л. – Львів
 лат. – латинська мова
 м. – місто
 М. – Москва
 нім. – німецька мова
 перекл. – переклад
 т. – том
 уклад. – укладач
 ун-т – університет
 фр. – французька мова
 Х. – Харків

А

Аберация – див. *Дефект «Аберация»*.

Абетка – певний порядок розміщення букв у писемності будь-якого народу. Синоніми: *Азбука, Алфавіт*.

Абетка латинська – абетка, що виникла близько VII ст. до н. е. на основі етрусської та грецької абеток. Писемність на основі А. л. застосовують мови балтійської, германської, романської, кельтської груп, а також переважна частина південнослов'янських і всі західнослов'янської мови. На латинському алфавіті засновано більшість штучних мов (есперанто, інтерлінгва, ідо та ін.), а також символічні мови багатьох наук (математики, фізики, хімії тощо). Запис латиницею слів будь-якої мови поширений на пошті та в мережі Інтернет. Див. також *Глаголиця, Кирилиця*.

Абетковий каталог – див. *Каталог алфавітний*.

Абетковий покажчик – див. *Покажчик алфавітний*.

Абетковий посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний алфавітний*.

Абецедарій – середньовічна західноєвропейська книга для початкового навчання читанню й письму. Назва походить від перших чотирьох букв латинського алфавіту (a, b, c, d). Синоніми: *Буквар, Абетка*.

Абзац – 1. Відступ у початковому рядку тексту (абзацний відступ). 2. Частина тексту від одного абзацного відступу до іншого, зв'язана єдиною думкою, темою, ідеєю, сюжетом, що виділяється відступом у першому рядку. Див. також *Розгання абзаців*.

Абзацний виступ – див. *Виступ абзацний*.

Абзацний відступ – див. *Відступ абзацний*.

Абзацний відступ зворотний – див. *Виступ абзацний*.

Абзацний рядок – див. *Рядок абзацний*.

АБІС (Автоматизована бібліотечно-інформаційна система) – комплекс організаційних, інформаційних, технічних і програмно-алгоритмічних засобів, що забезпечують автоматизацію бібліотечних процесів у конкретній бібліотеці або в бібліотечній системі.

Аболіція – скасування рішення, зафіксованої раніше домовленості, напр., відмова від умов договору; скасування посади, що існувала раніше. Див. також *Договір видавничий*.

Абонемент бібліотечний – форма індивідуального і колективного обслуговування читачів, що передбачає видачу документів для використання поза бібліотекою на визначений термін і з дотриманням певних правил.

Абонемент міжбібліотечний – абонемент, заснований на використанні документів з фондів інших бібліотек при їх відсутності в даному фонді; форма бібліотечного обслуговування, заснована на взаємному використанні бібліотечних фондів і довідково-пошукового апарату бібліотек.

Абразивність паперу чи картону – властивість поверхні паперу (картону) порушувати при контакті гладкість поверхні іншого тіла, напр., друкарської форми при друкуванні.

Абревіатура – 1. Складноскорочене слово, утворене з початкових складів або з перших літер слів словосполучення. 2. Складноскорочене слово, утворене з початкових і кінцевих елементів поєднаних слів.

Абреже – 1. Перелік тем абовнутрішніх заголовків розділу, розміщений перед текстом після заголовка. 2. Складова частина апарату видання, що є багаторядковим підзаголовком у вигляді короткого змісту розділу твору.

Абрис – контур малюнка чи ділянок накладання окремих фарб для позначення кольорів та півтонів багатокольорового зображення.

Абрис фальшивий – додаткові лінії контура, яких немає на образі оригіналу і які з'являються на відбитку / друкарській формі, фотоформі через порушення технологічного процесу друкування.

Абсолютна монополія – див. *Монополія абсолютна*.

Абсорбційна здатність паперу – див. *Здатність паперу абсорбційна*.

Аванс за видавничу продукцію – попередня виплата замовником видавництва певної грошової суми за видання, які він отримає в майбутньому. Авансування май-

бутніх придбань у видавництві здійснюється шляхом внесення коштів на рахунок видавництва з правом упродовж встановленого терміну на свій розсуд отоварити їх.

Авантитул – перша сторінка книжкового блока, один із титульних елементів декоративно-композиційного призначення, який з'являється у книзі, як правило, за наявності контртитулу або фронтиспіса; містить частину вихідних даних: видавничу марку (або назву видавництва) або марку серії, рідше – епіграф, присвяту; називається також фортигулом або вихідним аркушем.

Авеста – зібрання священних книг, авторство яких традиційно приписують пророку Заратуштрі (Зороастру) – засновнику зороастризму. А. відображає релігійно-міфологічні світоуявлення давньоіранських племен; час її виникнення – початок I тис. до н. е. і VI ст. до н. е.

Авізо – офіційне письмове повідомлення одного контрагента іншому про здійснення певних операцій або про зміни у взаєморозрахунках чи відправленні товарів; повідомлення про перерахунок грошей (зняття з рахунку тощо), залишки коштів на рахунку, про відкриття акредитива.

Автентичний текст (аутентичний текст) – див. *Текст автентичний, Текст основний* (2).

Автентичність – справжність, відповідність дійсному. Див. також *Атрибуція*.

Автобібліографія – бібліографія (показчик, список) літературних творів, складена її автором.

Автогравюра – 1. Гравюра на дереві, лінолеумі чи металі, виконана художником – автором композиції. 2. Гравюра, відбита з друкарської форми, зображення на яку нанесено власноручно автором.

Автограф – власноручний авторський рукописний, а також авторизований машинописний чи комп'ютерний текст.

Автографічна книга – див. *Книга автографічна*.

Автографія – точне відтворення почерку чи зображення, зробленого від руки.

Автокоректура – 1. Коректура, яка здійснюється автоматично програмою в межах закладених у неї алгоритмів виявлення та виправлення помилок на всіх стадіях електронного складання та опра-

цювання тексту. Див. *Коректура комп'ютерна*. 2. Коректурний відбиток із виправленими програмою помилками, який отримує коректор на першому етапі опрацювання тексту. 3. Коректура, яка здійснюється автором. Див. *Коректура авторська*.

Автолітографія – 1. Літографія, виконана безпосередньо художником-ілюстратором. 2. Спосіб виготовлення літографської друкарської форми, коли малюнок художника-ілюстратора, виконаний на перебивному автографському папері, переноситься на літографський камінь чи цинкову пластину. 3. Відбиток із літографської друкарської форми, що виконана автором-художником.

Автоматизація редакційно-видавничих і складальних процесів – застосування у видавництві електронної, переважно обчислювальної техніки для редагування авторських і видавничих оригіналів та виготовлення оригінал-макета.

Автоматизована бібліотечно-інформаційна система (АБІС) – див. *АБІС*.

Автоматизована інформаційна система – див. *Система інформаційна автоматизована*.

Автоматизоване комплектування фонду – див. *Комплектування фонду автоматизоване*.

Автоматичне реферування – див. *Реферування автоматичне*.

Автонім – справжнє ім'я автора (на противагу псевдоніму).

Автор – 1. Фізична особа, творчою працею якої створено твір. 2. Особа, зазначена як автор на примірнику твору, на рукописі, якщо в судовому порядку не буде доведено інше. 3. Організація або особа, яка створила документ. 4. Особа чи організація, яка відповідає за художній і смисловий зміст документа. Див. також *Авторство, Ім'я автора, Список авторів*.

Автор документа – одноосібний або колективний творець змісту документа.

Автор документа електронного – фізична або юридична особа, яка створила електронний документ.

Автор колективний – 1. Особа чи організація, що відповідає за художній чи смисловий зміст документа; А.к. зазначається у надзаголовках як перший їх елемент. А.к. відповідає за смисловий і художній

зміст видання. 2. Установа, організація, зокрема тимчасового характеру (з'їзд, конференція, форум тощо), від імені якої зроблено публікацію чи опубліковано видання.

Автор основний – автор, який зробив найбільший внесок (інтелектуальний і/або художній) у створення видання. А. о. виділяється серед інших авторів словесно або графічно (поліграфічно). А.о. у першу чергу відповідає за змістовий та художній зміст видання.

Авторезюме – короткий підсумковий виклад суті сказаного чи написаного, зроблений *автором*.

Автореферат – стислий виклад змісту твору (зазвичай наукового), написаний самим автором.

Автореферат дисертації – 1. Наукове видання авторського реферату проведеного дослідження, яке подається на здобуття наукового ступеня і оформлене у вигляді брошури. В А. д. викладено основні наукові положення дослідження, поданого до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата або доктора наук. 2. Публікація, яка містить лаконічний авторський виклад тексту дисертації на здобуття наукового ступеня зі збереженням загальної структури первинного документа та дотриманням певних формальних правил. Автореферат втілюється у видання з такою самою назвою.

Авторизоване видання – див. *Видання авторизоване*.

Авторизований переклад – див. *Переклад авторизований*.

Авторитетні дані – див. *Дані авторитетні*.

Авторство – 1. Належність твору його авторів. 2. Асоціювання твору з ім'ям його автора. Розрізняють такі види авторства: *Авторство анонімне*, *Авторство колективне*, *співавторство*, *Авторство трансперсональне* (*гіперавторство*), *Презумпція авторства*.

Авторство анонімне – 1. Авторство, яке неможливо встановити або ж яке приховується самим автором. 2. Право автора на опублікування чи оприлюднення свого твору без зазначення свого імені.

Авторство колективне – належність твору колективі авторів. Якщо таке авторство анонімне, а твір не розцінюється як об'єкт власності, його прийнято називати

трансперсональним авторством чи гіперавторством. Якщо автори визнають свої майнові та немайнові права на твір, йдеться про співавторство.

Авторство персональне – 1. Належність твору одному авторів. 2. Асоціювання твору з ім'ям одного автора.

Авторство трансперсональне – анонімне колективне авторство на твір, який створюється великою кількістю авторів протягом тривалого часу і не розцінюється як об'єкт власності. Історично такий тип авторства склався в суспільстві до виникнення письма; усна народна творчість і тривала епоха існування рукописної книги базувалися на колективній творчості, можливості доповнення, перероблювання, переосмислення і дописування авторського тексту; такий тип авторства формується й нині, переважно завдяки інтернет-мережі та інтернет-технологіям. Синонім: *Гіперавторство*.

Авторство фантомне – авторство на твір, яке умисно приписується якійсь особі чи вигаданому персонажу. Див. також *Містифікації літературні*.

Авторська винагорода – див. *Гонорар авторський*.

Авторська гравюра – див. *Автогравюра*.

Авторська друкарська форма – див. *Форма друкарська авторська*.

Авторська заявка – див. *Заявка авторська*.

Авторська коректура – див. *Коректура авторська*.

Авторська пропозиція – див. *Заявка авторська*.

Авторське видання – див. *Видання авторське*.

Авторське виокремлення – див. *Виокремлення авторське*.

Авторське виправлення – див. *Виправлення авторське*.

Авторське право – див. *Право авторське*.

Авторський аркуш – див. *Аркуш авторський*.

Авторський гонорар – див. *Гонорар авторський*.

Авторський договір – див. *Договір авторський*.

Авторський етап видавничого процесу – див. *Етап видавничого процесу авторський*.

Авторський заголовок – див. *Заголовок авторський*.

Авторський збірник – див. *Збірник авторський*.

Авторський знак – див. *Знак авторський*.

Авторський колектив – див. *Колектив авторський*.

Авторський коментар – див. *Коментар авторський*.

Авторський оригінал – див. *Оригінал авторський*.

Авторський переклад – див. *Переклад авторський*.

Авторський покажчик – див. *Покажчик авторський*.

Авторський примірник – див. *Примірник авторський*.

Авторські таблиці – див. *Таблиці авторські*.

Авторського права об'єкти – див. *Об'єкти авторського права*.

Автосклеювання – автоматичне склеювання паперових полотен при зміні рулонів без зупинки рулонної друкарської машини.

Автотипія – технологія відтворення півтонових оригіналів шляхом перетворення півтонового зображення на растрове (у мікроштрихове) за допомогою поліграфічних растрів або спеціальних комп'ютерних програм. При відтворенні кольорових півтонових оригіналів способами плоского, високого, трафаретного друку і глибокої автотипії застосовується автотипний синтез кольору.

Автотипія глибока – спосіб виготовляти форми глибокого друкування з друкувальними елементами різної площі та різної глибини.

Автотипний синтез кольору – див. *Синтез кольору автотипний*.

Автура – сукупність авторів, що друкуються в певному виданні.

Агат – шрифт, кегль якого дорівнює 5,5 п.

Агент літературний – фахово підготовлений посередник між автором та видавцем, який виконує менеджерські, маркетингові функції просування авторських творів на ринку.

Агентство інформаційне – зареєстрований як юридична особа суб'єкт інформаційної діяльності, що діє з метою надання інформаційних послуг, а саме: збирання, опрацювання і поширення інформації для друкованих та електрон-

них ЗМІ, видавництв, урядів, організацій тощо. Див. також *Діяльність інформаційних агентств, Представництво інформаційного агентства в Україні, Продукція інформаційного агентства*.

Агентство рекламне – спеціалізована компанія, що займається розробкою рекламних засобів і їх розміщенням.

Агіографія – вид церковно-історичної літератури, життєписи (життя) святих.

Агітація в журналістиці – одна з функцій журналістики; поширення такої інформації, що суттєво впливає на громадську думку, переконує реципієнтів у правильності тих чи інших суспільно-політичних поглядів.

Аграф – застібка, візерунчаста пряжка на книжкових оправах давніх книг. Синоніми: *Застібка, Зав'язка*.

Агрегат блокообробний – сукупність механізмів конвеєрного типу, що виконують комплекс операцій з оброблення книжкового блока (обтискання, проклеювання, обрізання, шиття тощо).

Адаптоване видання – див. *Видання адаптоване*.

Адаптований текст – див. *Текст адаптований*.

Адаптування (адаптація) – 1. Перероблення твору для малопідготовлених читачів чи вираження іншими художніми засобами (напр., перетворення літературного твору на сценарій). А. передбачає збереження змісту та стилю автора. 2. Одне з завдань редагування, яке полягає в пристосуванні мови та змісту повідомлення до мови й тезауруса певної групи реципієнтів. Див. також *Симпліфікація*.

Адвербіалізація повідомлення – одне з завдань редагування, яке полягає в пристосуванні повідомлення до певного місця, часу, ситуації, у яких реципієнти його сприйматимуть.

Адгезія – взаємне прилипання двох різномірних твердих тіл або рідин при їхньому контакті, зокрема друкарської фарби до друкарської форми і до поверхні, що задрукуюється. При багатокольоровому друкуванні в один аркушепрогін в'язкість попередньої фарби повинна бути вищою, за наступну, щоб не відбувалося відривання нанесеного на відбиток попереднього фарбового шару.

Аденда – 1. Додатковий текст з уточненнями, змінами, доповненнями, розміщений автором після тексту твору чи його частини; від додатка відрізняється тим, що це обов'язкова частина основного тексту; створюється переважно тоді, коли важко або недоцільно внести доповнення в уже сформований блок основного тексту. Синонім: *Текст додатковий*. 2. Видання, що є додатковим до виданого раніше.

Адендум – узгоджений сторонами додаток до раніше укладеного основного договору, що змінює або доповнює ті або інші його умови; додається до основного договору. Див. також *Договір видавничий*.

Адитивна колірна модель – див. *Модель колірна адитивна*.

Адитивний синтез кольору – див. *Синтез кольору адитивний*.

Адлиб (від англ. – непередбачений, імпровізований) – експромт, імпровізація ведучого на радіо або мовний супровід у музичних радіопрограмах. Найчастіше використовується у розважальних радіо-програмах.

Адреса видання читацька – 1. Група чи групи читачів, читацькі інтереси та можливості сприймання яких враховані при підготовці видання; одна з основних ознак, за якою виділяють види та підвиди видань. 2. Зазначення в анотації на звороті титулу видання групи чи груп читачів, читацькі інтереси та можливості сприймання яких враховані при підготовці видання. Синонім: *Призначення видання читацьке*.

Адрес-календар – довідкове видання на певний рік із відомостями про підприємства, організації та установи, службових осіб та зазначенням їхніх адрес і номерів телефонів; може бути ілюстроване планами, схемами, таблицями і портретами. Виникли й були популярні в XVIII-XIX ст.

Адресне посилання – див. *Посилання адресне*.

Адритур – пересилання товару безпосередньо за місцем призначення.

Аерозольний друк – див. *Друк аерозольний*.

Азбука – 1. Сукупність графічних знаків – літер, розташованих у традиційному порядку. Синоніми: *Алфавіт, Абетка*. 2. Книга для початкового навчання грамоті. Синонім: *Буквар*.

Азбуковник – анонімний рукописний збірник розташованих за абеткою статей навчального, повчального й енциклопедичного характеру; видавались у XIII-XVIII ст.

Академічне видання – див. *Видання академічне*.

Акант – книжковий орнаментальний візерунок у вигляді плетива великих рослинних листків.

Акватинта – 1. Ручний спосіб виготовлення друкованої форми у вигляді заглибленої гравюри на металі. 2. Різновид гравюри, що виконується травленням кислотою вкритої тонким шаром асфальту або каніфолі металевої пластини, на яку голкою нанесено зображення. Зображення також може наноситися за допомогою пензля кислотостійким лаком або сучасними фотополімерними матеріалами. А. створює ефект, близький до тонального малюнка. Цей спосіб часто застосовується у поєднанні з офорт, коли відтворюються контурні лінії (конттури) і дрібні деталі зображення.

Акватипія – 1. Технічний різновид гравірного друку, побудований на застосуванні знежиреної (водяної) фарби, завдяки чому відбиток схожий на акварельний малюнок 2. Твір, виконаний у цій техніці.

Акефалічна книга – див. *Книга акефалічна*.

Акліматизація друкарської фарби – приведення температури друкарської фарби до рівноважного стану з температурою навколишнього повітря для забезпечення правильного проведення друкарського процесу. Фарба має бути доставлена з холодного приміщення в цех не менш як за 24 години до початку друкування накладу, інакше вона може під час друкування перебиватися на зворотний бік верхнього відбитка в стосі.

Акліматизація паперу – приведення вологості друкарського паперу до рівноважного стану з вологістю навколишнього повітря. Як правило, акліматизацію паперу проводять, витримуючи папір не менше доби в друкарському цеху в підвішеному стані або в невеликих стосах. Рациональніше проводити акліматизацію паперу у спеціальних приміщеннях.

Акредитація журналіста – дозвіл державної організації чи установи, органу партії чи громадської організації на при-

сутність на їхніх інформаційних заходах уповноважених редакціями журналістів за умов дотримання редакціями правил акредитації, встановлених цими органами, організаціями чи установами. В Україні здійснюється реєстраційний, а не дозвільний принцип акредитації. Процедура А. ж. регламентується Законом України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації».

Акредитив – 1. Документ, що засвідчує права особи, на ім'я якої його видано, отримати в кредитній установі зазначену в акредитиві суму. Оплата акредитива здійснюється кредитною установою в місці його пред'явлення за рахунок грошової суми, яку внесено до ощадної каси або знято з рахунку його власника, або згідно з договором між банками. 2. Форма розрахунків і вид банківського рахунку, за яким здійснюються безготівкові розрахунки. Застосовується в міжнародних розрахунках у комерційних операціях, а також між вітчизняними юридичними особами, коли така форма передбачена договором між постачальником та замовником (покупцем). Напр., грошове зобов'язання банку, за дорученням і за рахунок його клієнта-імпортера, здійснити оплату на користь експортера або забезпечити платіж іншим банком у межах певної суми та у визначений строк.

Акселерація – дострокове завершення підприємницької угоди. Див. також *Договір видавничий*.

Акти – прийнята (зокрема в книгознавстві) назва наукових публікацій історичних документів; своєрідний вид книжкової продукції.

Активи видавничого підприємства – усе, чим володіє видавниче підприємство (готівка, дебіторська заборгованість, обладнання та майно). Існує три види активів: а) оборотні фонди – готівка та кошти, які можуть бути досить швидко трансформовані в готівку (як правило, протягом року); б) основні фонди з тривалим терміном служби, що використовуються під час виробництва товарів і послуг (напр., будівлі, споруди, земля, обладнання); в) інші активи, які включають такі нематеріальні активи, як інтелектуальний продукт, патенти і торгові знаки, капіталовкладення в інші компанії

або довготермінові цінні папери, «витрати майбутніх періодів». Див. також *Амортизація активів видавничого підприємства*, *Вартість активів видавничого / поліграфічного підприємства*.

Активи видавничого підприємства нематеріальні – активи, які не мають фізичної дотикової форми, напр.: об'єкти інтелектуальної власності; захист, забезпечений страхуванням тощо.

Активне приховування інформації – див. *Приховування інформації активне*.

Актуальність повідомлення – критерій оцінювання повідомлення редактором, який передбачає з'ясування ступеня потрібності конкретного повідомлення для розв'язання теоретичних і практичних завдань, що стоять у певний час перед певним суспільством. Див. *Критерії оцінювання редакторського*.

Акут – клиноподібний діакритичний знак, що проставляється над словом чи частиною слова для позначення наголосу. Синонім: *Акцент (2)*.

Акцент – 1. Виділення складу у слові. 2. Значок клиновидної форми над буквою, що вказує на місце наголосу, підвищення голосу, протяжність голосної тощо. Літера з акцентом повинна вимовлятися інакше, ніж без нього.

Акцентуація – 1. Система наголосів у мові. 2. Позначення наголосу на письмі; 3. Виділення в тексті наголошених літер діакритичними знаками – акцентами.

Акцентування – див. *Виокремлення*.

Акцидентне складання – див. *Складання акцидентне*.

Акцидентні шрифти – див. *Шрифти акцидентні*.

Акциденція – 1. Друкована продукція малого обсягу, виготовлена методом акцидентного складання (афіші, бланки, буклети, візитівки, запрошення, грамоти, оголошення, рекламні проспекти), для оформлення якої використовують різноманітні декоративні шрифти, орнаменти, лінійки, прикраси, особливі прийоми розташування рядків тексту (у формі кола, овалу, ромба тощо). 2. Фотоформа, призначена для відтворення акцидентної продукції.

Аленді – безстроковий; стосовно договору – без обмеження терміну дії.

Алігат – 1. Книга, що містить кілька самостійних видань чи рукописів, об'єдна-

них за змістом чи за належністю одному авторові; кожна з частин А. має свій апарат і титульні аркуші. 2. Книга-перекрутка, що містить два твори, кожен із яких починається від своєї сторінки обкладинки, має свої титульні аркуші та пагінацію. Див. також: *Конволют; Конволют видавничий, Пагінація зустрічна, Книга-перекрутка.*

Алонім – справжнє ім'я історичної чи будь-якої відомої особи, що використано іншою особою як псевдонім.

Алфавіт – сукупність літер, прийнятих у писемності якої-небудь мови, розміщених у певному, встановленому в цій мові порядку. Синоніми: *Азбука (1), Абетка.*

Алфавітний каталог – див. *Каталог алфавітний.*

Алфавітний покажчик – див. *Покажчик алфавітний.*

Алфавітний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний алфавітний.*

Альбом – 1. Книжкове або комплектне аркушеве образотворче видання з репродукціями картин, малюнків, креслень, фотоілюстрацій, карт. Альбом може містити вступну статтю, підмалюноків підписи, текст пояснення, бібліографію тощо. За цільовим призначенням альбоми можуть бути науковими, науково-популярними, виробничими, навчальними тощо. 2. Білові вироби у вигляді книги або зошита для малювання, зберігання фотографій, марок, листівок. 3. Видання, виконане у вигляді блокнота (каталог, книга або періодичне видання, сторінки якого скріпляють з короткого боку).

Альбом колекціонерський – альбом, змонтований з окремих аркушів власником колекції, бібліотекою, музеєм тощо.

Альбомний папір – див. *Папір альбомний.*

Альбомний спуск – див. *Спуск альбомний.*

Альбомний формат – див. *Формат альбомний.*

Альбуміновий відбиток – див. *Відбиток альбуміновий.*

Альграфія – застаріла назва способу плоского друку безпосередньо з алюмінієвих друкарських форм без використання проміжної ланки – офсетного циліндра друкарської машини. Застосовується для друкування на офсетних машинах плакатів, художніх репродукцій, карт тощо.

Альдини (альди) – книги, видані Альдом Мануцієм та його спадкоємцями (XV-

XVI ст.); відзначалися вишуканим поліграфічним оформленням та високим рівнем підготовки текстів.

Альманах – збірник літературно-художніх та (чи) науково-популярних творів, об'єднаних за певною ознакою. А. може бути адресований дорослим читачам або дітям. Альманах може бути періодичним, неперіодичним і продовжуваним.

Альтернативна назва – див. *Назва альтернативна.*

Альтернативний заголовок – див. *Заголовок альтернативний.*

Алюмінографія – різновид літографії; спосіб плоского друкування з тонкої (0,6-0,8 мм) алюмінієвої друкарської форми. Застосовують для друкування географічних карт, плакатів, репродукцій. Синонім: *Альграфія.*

Амбалаж – 1. Матеріал (щільний папір, картон), в який пакують паперові рулони. 2. Витрати з пакування товару.

Амортизаційні відрахування видавничого / поліграфічного підприємства – див. *Відрахування видавничого / поліграфічного підприємства амортизаційні.*

Амортизація активів видавничого підприємства – 1. Поступове зношування основних фондів (устаткування, будівель, споруд) і перенесення їхньої вартості на виготовлену продукцію. 2. Зменшення цінності оподаткованого майна. 3. Поступове погашення кредиту за графіком. 4. Поступове списання початкової вартості нематеріальних активів, таких як ціна фірми, роялті або патенти.

Амортизація активів видавничого підприємства прискорена – нарахування величини амортизаційних відрахувань у розмірі, що перевищує нормативне значення. Застосовується як засіб прискореного оновлення устаткування.

Амперсанд («and per se and») – знак &, що замінює сполучник «і»; видозмінена лігатура лат. «et». Використовується переважно в науково-технічній літературі.

Анагліфічний друк – див. *Друк анагліфічний.*

Анаграма – псевдонім, створений шляхом переставлення у прізвищі букв чи складів.

Аналіз (аналізування) діяльності видавництва економічний – аналіз факторів, які впливають на економічну ефективність

видавництва. Основні види А. д. в. е.: а) аналіз ефективності витрат видавництва (дослідження співвідношення між витратами на випуск у світ видання чи проведення якогось заходу і потенційною вигодою, очікуваною від цього); б) аналіз зовнішнього середовища видавництва (аналіз економічних, соціальних, політичних, міжнародних, технологічних факторів, які впливають на діяльність видавництва для виявлення можливих небезпек); в) аналіз маркетинговий (аналіз ефективності маркетингових стратегій); г) аналіз попиту і споживання (аналіз потреб читацької аудиторії та формування пропозицій щодо їх задоволення); д) аналіз якості видавничої продукції (аналіз якості видання як товару і висування пропозицій щодо підвищення попиту на неї на ринку); е) аналіз ринку (аналіз конкурентоспроможності, попиту, прогнозування ціни); є) аналіз споживачів (збір і дослідження ринкової інформації про наявних та потенційних споживачів видавничої продукції та їх потреби). Див. також *Аудит діяльності видавництва маркетинговий*.

Аналіз (аналізування) документів – один з основних методів отримання знання про реальність на основі інформації, зафіксованої в різних документах. Використовується при вивченні історичних, статистичних, особистих документів, текстів масової комунікації та ін. Підходи до А. д. умовно поділяють на два основні типи: якісний (змістовий) і кількісний (формалізований). Якісний А. д. орієнтується на дослідження, що передбачає конструювання реальності з унікальних, своєрідних (але зі спільною природою) свідчень і виявів. Кількісний А. д. відтворює реальність на підставі масиву документальних джерел або текстів.

Аналіз (аналізування) змісту документа – аналіз з метою виявлення даних, що характеризують зміст документа в зрозумілій та точній формі.

Аналіз (аналізування) інформації – аналізування, оцінювання, скорочення, синтез, переформатування та оприлюднення інформації. Див. також *Центр аналізу інформації*.

Аналіз редакторський (аналізування редакторське) – перший етап підготовки літературного твору до публікування. Мета

А. р. – ретельне вивчення запропонованого до видання твору; оцінювання авторського задуму і суспільного призначення твору; виявлення його переваг і недоліків; визначення його прогнозованого впливу на читача, а також з'ясування доцільності, можливості або недоцільності видання; вироблення практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення змісту і форми. А. р. передбачає об'єднання традиційних філологічних методик аналізу тексту, методик логіки, психології, інформатики. Виділяють п'ять аспектів А. р.: ідейно-тематичний, змістовий, композиційний, мовно-стилістичний, редакційно-технічний. Див. також: *Аспект редагування, Хід редакторського аналізу*.

Аналітична журналістика – див. *Журналістика аналітична*.

Аналітичне читання – див. *Читання аналітичне*.

Аналітичний опис бібліографічний – див. *Опис бібліографічний аналітичний*.

Аналітичні жанри – див. *Жанри аналітичні*.

Аналітично-синтетичне (аналітико-синтетичне) опрацювання інформації – див. *Опрацювання інформації аналітично-синтетичне (аналітико-синтетичне)*.

Аналог друкованого видання електронний – електронне видання, що відтворює відповідне друковане видання (розташування тексту на сторінках, ілюстрації, посилання, примітки тощо). Див. також *Видання електронне*.

Аналогія в маркетингу – метод, використовуваний у маркетингу для визначення нових ринків або товарів, якщо дані про них відсутні. За основу береться аналогічний товар або ринок, що відповідає за своїми характеристиками.

Аналогова кольоропроба – див. *Кольоропроба аналогова*.

Ананім – псевдонім, утворений зворотним порядком літер імені та/або прізвища автора. Див. також *Псевдонім*.

Андинування – пропозиція на постачання товару з боку виробника, продавця.

Анекдот (від грец. *anekdotos* – невидане, таке, що не підлягає розголошенню) – 1. Невелика за обсягом розповідь жартівливого характеру з дотепною кінцівкою; жарт. 2. Оповідання, у центрі якого повчальний або дотепний епізод із життя історичної постаті.

Анепіграф - видання, що вийшло без назви.

Анізотропія паперу - відмінності фізичних і технологічних властивостей друкарського паперу за шириною і довжиною, а також за верхньою і сітковою (лицьова сторона і зворот) сторонами аркуша.

Аніліновий друк - див. *Друк аніліновий*.

Анілоксний друк - див. *Друк анілоксний*.

Анілоксний фарбовий апарат - див. *Апарат фарбовий анілоксний*.

Анілоксний фарбовий циліндр - див. *Циліндр фарбовий анілоксний*.

Анімаційна журналістика - див. *Журналістика анімаційна*.

Анкета - 1. Вид публікації, в якій наводяться запитання і відповіді, що стосуються того чи іншого соціально важливого явища; завдання А. - довести до відома читачів, як реагують на певні події чи явища окремі групи реципієнтів. 2. Упорядкований за змістом та формою бланк гтт-ника (яятпвнений чи незаповнений). 3. Спосіб отримання первинної інформації для подальшого її використання відповідно до мети. При розробленні А. слід дотримуватися таких правил: а) зміст А. має відповідати меті дослідження; б) мова А. не повинна містити кліше, штампів, стереотипних зворотів; в) запропоновані як альтернативні варіанти відповідей не повинні нав'язувати якусь одну думку чи судження. А. складають з максимальним урахуванням обставин, специфіки, місця та конкретного часу опитування. А. можуть використовуватися як для з'ясування основних даних про опитуваного (при прийомі на роботу), так і для психологічного чи соціального дослідження особи чи групи осіб.

Анкетне реферування - див. *Реферування анкетне*.

Анкетування - 1. Метод збирання інформації в журналістиці та видавничій справі. Розрізняють А. пресове (публікування анкет у друкованих засобах масової інформації), поштове (розсилання анкет до респондентів поштою за спеціально відібраними адресами), роздаткове. А. здійснюється з метою вивчення громадської думки або думки читачів і глядачів конкретного ЗМІ з того чи іншого приводу. 2. Метод соціально-психологічного дослідження, який використовують у соці-

льній психології, соціології, політології. Основним інструментом А. є анкета. А. може бути усним і письмовим. Запитання А. можуть бути відкритими (дають змогу тому, кого опитують, будувати свої відповіді за власним бажанням і на власний розсуд - як за змістом, так і за формою) і закритими (в межах однозначних відповідей «так» і «ні»). За змістом А. поділяють на об'єктивні (вік, стать, освіта тощо) і суб'єктивні (ставлення опитуваного до чого-небудь - соціальних явищ, подій, умов життя тощо). А. може бути суцільним (перепис населення, референдум) і вибіркоким (вікова група, колектив). А. поділяють також на пряме (у присутності того, хто опитує) і заочне (телефоном, поштою).

Аннали - 1. Назва літописів у Стародавньому Римі. 2. Хронікальні записи в епоху Середньовіччя.

Анодне оксидування офсетних пластин - див. *Оксидування офсетних пластин анодне*.

Анонім - 1. Автор, який опублікував твір без підпису своїм іменем або псевдонімом. 2. Твір (лист), на якому не зазначене прізвище автора. 3. Твір (лист) невідомого автора.

Анонімне авторство - див. *Авторство анонімне*.

Анонімне видання - див. *Видання анонімне*.

Анонімний документ - див. *Документ анонімний*.

Анонімний твір - див. *Твір анонімний*.

Анонс - 1. Попереднє оголошення про публікацію, подію тощо. 2. Публікація на першій сторінці газети чи журналу повідомлення про найважливіші матеріали, надруковані в номері, а також публікування в попередньому номері повідомлення про те, що читач може зустріти в наступному номері. 3. Коротке попереднє повідомлення на радіо й телебаченні; інформація, передана в ефір в останню хвилину. Синонім: *Флеш*.

Анопістографічна книга - див. *Книга анопістографічна*.

Анотація - 1. Коротка характеристика документа щодо його призначення, змісту, виду, форми та інших особливостей. Див. також *Анотація видавнича*. 2. Стислий виклад змісту публікації,

книжки, журналу; бібліографічна довідка, характеристика тощо. Публікація, що належить до аналітичних вторинних жанрів. Див. також *Реферат*.

Анотація видавнича – коротка характеристика видання щодо його призначення, змісту, виду, видавничо-поліграфічної форми та інших особливостей, яка подається зазвичай на обкладинці / клапані суперобкладинки / зворотному чи кінцевому титулах.

Анотований запис – див. *Запис анотований*.

Анотований план випуску видань – див. *План випуску видань анотований*.

Анотований покажчик – див. *Покажчик анотований*.

Анотований посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний анотований*.

Анотування – аналітико-синтетичне опрацювання документа і подання отриманої інформації у формі анотації.

Антиква – округлий, гармонійний, витончений друкарський шрифт, названий за схожістю з рисунками шрифтів античної епохи, зокрема римського архітектурного шрифту початку нової ери. А. з'явилася наприкінці XV ст. в Італії і поширилася в інші країни Європи. Для антиквенної групи шрифтів характерна наявність засічок. Приклад використання А. – шрифти в книгах Альда Мануція, Клода Гармона та ін.

Антикварна книга – див. *Книга антикварна*.

Антиципація – 1. У лінгвістиці та едиториці – помилка копіювання, за якої літера наступного складу відтворюється в попередньому. 2. У нараторіці та лінгвістиці тексту – тип розповіді, в якому хронологічний перебіг подій переривається описом подій майбутнього. 3. У бізнесі – сплата грошей за борговим зобов'язанням до встановленого терміну. 4. Загальне значення слова – передбачення, здогад.

Антична книга – див. *Книга антична*.

Антологія – неперіодичний збірник вибраних літературно-художніх творів чи уривків з них.

Антрефіле – невелика стаття чи замітка в газеті, що використовується для подання інформації про фірму, виставку, ярмарок тощо. Найчастіше не має ні заголовка, ні підпису.

Аншлаг (від нім. – оголошення, афіша) – великий заголовок до тематичного розвороту в газеті. Синонім: «*Шапка*».

Апарат видання – сукупність елементів, які дають можливість читачеві ідентифікувати видання серед інших, сприяють опрацюванню видання в обліково-статистичних, інформаційних та наукових установах (вихідні відомості), полегшують читачеві пошук потрібної інформації, допомагають йому ефективно користуватися виданням (зміст, оглав, рубрики, колонтитуди, покажчики), пояснюють, розтлумачують зміст твору (передмова, післямова, коментарі, посилання і примітки), адресують читача до джерел, посилання на які є в творі або ж за допомогою яких можна отримати додаткові відомості (бібліографічні посилання, бібліографічні списки, бібліографічні покажчики). Апарат видання поділяється на дві великі частини: *Апарат видання розпізнавальний* (*Службова частина апарату видання*) і *Апарат видання допоміжний* (*довідково-допоміжний, апарат орієнтування*), який, у свою чергу, містить: *Апарат видання довідково-пошуковий, Апарат видання довідково-пояснювальний* (*науково-допоміжний*), *Апарат видання довідково-бібліографічний*. У навчальному виданні виокремлюють ще й *Апарат видання дидактичний* (*методичний, апарат засвоєння знань*). Див. також *Компоненти апарату видання пошукові*.

Апарат видання дидактичний – частина навчального видання; сукупність вправ, завдань, запитань, спрямованих на керування процесом засвоєння знань, а також перевірку цих знань. Синоніми: *Апарат видання методичний, Апарат засвоєння знань*.

Апарат видання довідково-бібліографічний (бібліографічний) – частина довідкового апарату видання; сукупність наявних у виданні бібліографічних посилань, прикнижкових чи пристатейних бібліографічних списків літератури та бібліографічних покажчиків, що інформують читача про літературні джерела твору і літературу за його темою.

Апарат видання довідково-допоміжний (допоміжний) – частина апарату видання (зміст, оглав, передмова, післямова, колонтитуди, покажчики, коментарі, посилання, примітки), що полегшує й прискорює

пошук у виданні певного матеріалу (рубрик твору, фрагментів тексту з певними відомостями, потрібних сторінок тощо). А. в. д.-д. містить: *Апарат видання довідково-пошуковий*, *Апарат видання науково-допоміжний* (*Апарат видання пояснювальний*), *Апарат видання довідково-бібліографічний*. Синонім: *Апарат орієнтування*.

Апарат видання довідково-пошуковий – частина довідкового апарату видання; сукупність елементів, які допомагають користуватися виданням і сприяють ефективному пошуку потрібних рубрик, фрагментів тексту, сторінок. А. в. д.-п. складається зі змісту, оглаву, рубрик, колонитулів, покажчиків.

Апарат видання довідково-пояснювальний (пояснювальний) – сукупність елементів апарату видання, призначених допомагати читачам краще розібратися у змісті твору, опублікованого у виданні. До А. в. н.-д. належать: передмова, вступна стаття, післямова, коментарі і примітки, реферат, анотація, а також бібліографічний апарат видання. Синонім: *Апарат видання науково-допоміжний*.

Апарат видання методичний – див. *Апарат видання дидактичний*.

Апарат орієнтування – див. *Апарат видання довідково-допоміжний (допоміжний)*.

Апарат видання розпізнавальний – частина апарату видання, яка містить вихідні відомості; допомагає ідентифікувати вид, призначення, індивідуальні особливості видання серед інших. Синонім: *Службова частина апарату видання*.

Апарат книги – додаткові тексти, що включаються в книгу для створення читачеві найбільш сприятливих умов користування нею: зміст, передмова, коментарі, бібліографічні матеріали тощо. Див. також *Апарат видання*.

Апарат предметного каталогу (списку, покажчика) посилково-довідковий – сукупність вказівок, що фіксують зв'язки і розмежовують їх між предметними рубриками.

Апарат фарбовий анілоксний – пристрій, що передає друкарську фарбу на друкарську форму за допомогою анілоксного фарбового валу; фарбовий апарат складається з двох – трьох валів, дуже компактний (його називають ще «коротким» фарбовим апаратом). А.ф.а. забезпе-

чує рівномірне подання і накочування фарби на друкарську форму, виключає шаблонування при друкуванні. Його недолік – ускладнене місцеве (зональне) регулювання подання фарби. Використовується в машинах флексографічного друку; ведуться роботи щодо оснащення такими апаратами офсетних машин для друкування газет.

Апарат фонду довідковий – довідники у будь-якій формі (путівники, описи, каталоги, покажчики, бази даних, номенклатури справ тощо), призначені для пошуку архівних документів або відомостей, що містяться в них.

Апарат фонду довідково-пошуковий – 1. Сукупність різних систем обліку та пошуку документів в інформаційних фондах. 2. Сукупність упорядкованих вторинних документів, створених для пошуку першоджерел.

Апатія споживача видавничої продукції – падіння споживчого попиту на видавничу продукцію, відсутність реакції споживачів на заходи стимулювання збуту: реклами, цінових знижок.

Апельсинова шкірка – див. *Дефект «Апельсинова шкірка»*.

Аплікація на палітурній кришці – прикріплення до палітурного матеріалу зображення, висіченого по контуру з іншого матеріалу, що відрізняється, напр., за кольором чи фактурою.

Апограф – знімок з автографа, точна копія оригіналу.

Апокрифи – 1. Стародавні (іудейські, ранньохристиянські) біблійні тексти, які визнані церквою неканонічними. 2. Твори невідомого походження, безпідставно приписувані якомусь авторові; літературні містифікації.

Аполітичність ЗМІ – байдуже ставлення ЗМІ до політичної діяльності, процесів у суспільстві. Інколи вживається в значенні «незаангажованість».

Апостроф – надрядковий розділовий знак у слові у вигляді коми.

Апракоси – збірники євангельських читань, виписок, зроблених з чотирьох канонічних Євангелій, що використовуються під час церковних служб.

Апретура – надання палітурним тканинам міцності, еластичності, блиску шляхом нанесення спеціальних речовин – апретів.

Апрош – проміжок між літерами та словами в друкарському складанні.

Арабеска – 1. Орнамент з геометричних і стилізованих рослинних візерунків, інколи з арабськими написами. 2. Невеликий витонченого характеру музичний твір.

Арабське письмо – див. *Письмо арабське*.

Арабський шрифт – див. *Шрифт арабський*.

Арабські цифри – див. *Цифри арабські*.

Арамейське письмо – див. *Письмо арамейське*.

Аріаре – заборгованість за рахунком, прострочення платежу, неоплачені або прострочені суми за рахунком, виписаним на основі контракту, договору.

Аркуш – частина полотна паперу (картону) прямокутної форми; одиниця вимірювання обсягу видання (розрізняють: авторський аркуш, друкований аркуш, умовний друкований аркуш, фізичний друкований аркуш, книжковий аркуш, паперовий аркуш). Див. також *Підрізування аркушів*.

Аркуш авторський – умовна одиниця вимірювання обсягу текстової та ілюстративної інформації літературного або будь-якого іншого друкованого твору, що використовується у видавничій справі і є основою для обліку праці автора, укладача, перекладача та визначення розміру гонорару. Один А. а. дорівнює 40 000 друкованим знакам тексту (враховуючи літери, цифри, розділові знаки, різні символи, проміжки між словами) чи 40 кілобайтам комп'ютерного тексту в DOS-форматі (разом з проміжками), чи 700 рядкам віршованого тексту, чи 3 000 см² площі ілюстративного матеріалу на сторінках видання.

Аркуш додатковий – аркуш, що входить до складу форзаца і служить для захисту книжкового блока. Синонім: *Аркуш захисний (захистовий)*.

Аркуш друкований (друкарський) – 1. Площа поверхні одного боку паперового аркуша певного розміру, призначена для нанесення фарби із заздалегідь виготовленої друкарської форми. 2. Одиниця вимірювання обсягу видання, що дорівнює друкованому відбитку з одного боку паперового аркуша одного зі стандартних форматів. Синонім: *Аркуш друкований фізич-*

ний. Див. також *Місткість друкованого (друкарського) аркуша*.

Аркуш друкований (друкарський) умовний – умовна одиниця обсягу видання, що дорівнює друкарському аркушеві форматом 60x90 см (пл. 5400 кв. см) та призначена для розраховування й порівняння друкованого обсягу видань різних форматів. Синонім: *Аркуш приведенний*.

Аркуш друкований фізичний – див. *Аркуш друкований*.

Аркуш захисний (захистовий) – див. *Аркуш додатковий*.

Аркуш збірний – 1. Друкований аркуш з різних частин видання, взятих із його початку й кінця у разі, коли воно не вкладається в ціле число аркушів. Після надрукування А. з. розрізають на частини, які приєднують до книжкового блока. До А. з. можуть входити: титульний аркуш, передмова, зміст, випускні дані тощо. А. з. може бути також аркуш із передмовою чи зі вступною статтею, що надійшов після того, як основний текст видання був підписаний «до друку». Такий аркуш зазвичай має свою пагінацію римськими цифрами. 2. Титульний аркуш чи той, що його замінює, а також будь-які аркуші, що передують титульному. Див. також *Аркуш титульний збірний*.

Аркуш зверстаний – див. *Відбиток коректурний «верстка»*.

Аркуш книжковий – сторінка зі зворотом, є основною деталлю книжкового блока.

Аркуш обліково-видавничий – умовна одиниця вимірювання обсягу видання (авторського, а також доданого видавництвом іншого текстового чи ілюстративного матеріалу). Відрізняється від обсягу видання в авторських аркушах тим, що враховує також частини, які не є наслідком авторської праці (видавничі анотація, редакційна передмова, присвята, епіграф, коментар, колонцифри тощо). Обсяг видання у вихідних даних подається саме в аркушах обліково-видавничих. Це також одиниця обчислення обсягу роботи всіх редакторських працівників (верстальника і коректора), крім фахових і літературних редакторів.

Аркуш паперовий – виготовлений з рослинних або штучних волокон і доведений до певних розмірів матеріал, призна-

чений для друкування накладів видань; одиниця розрахунку кількості паперу, необхідного для друкування конкретного видання.

Аркуш паперу – частина полотна паперу (картону) прямокутної форми (ISO).

Аркуш підписний – відбиток, виготовлений на друкарській машині після закінчення всіх підготовчих технологічних операцій, який повністю відповідає вимогам замовлення. Затверджується майстром друкарського цеху, представником замовника або іншою відповідальною особою і є еталоном під час друкування накладу видання.

Аркуш приведений – див. *Аркуш друкований (друкарський) умовний*.

Аркуш титульний – початковий книжковий / журнальний аркуш видання, що зазвичай містить найповнішу інформацію про назву, відомості про відповідальність та вихідні дані, які дозволяють ідентифікувати та відрізнити це видання від усіх інших. Основні види А. т.: *Контртитул, Титул, Титул головний, Титул двосторінковий, Титул дзеркальний, Титул додатковий, Титул допоміжний, Титул загальний, Титул збірний, Титул зворотний, Титул кінцевий, Титул односторінковий (односторонній), Титул паралельний, Титул розгорнутий, Титул суміщений, Шмуцтитул*. Див. також *Сторінка титульна*.

Аркуш фізичний – див. *Аркуш друкований*.

Аркуша частка – див. *Частка аркуша*.

Аркушат видання – кількість друкованих або обліково-видавничих аркушів у накладі одного видання; підраховується множенням обсягу одного примірника видання в аркушах (друкованих, обліково-видавничих) на наклад видання.

Аркушат видання загальний – сума аркушатів видань, випущених видавництвом за певний період (загальна кількість друкованих чи обліково-видавничих аркушів-відбитків).

Аркуш-відбиток – показник обсягу роботи друкарні; одиниця обчислення обсягу друкованої продукції; односторонній друкований відбиток на аркуші паперу.

Аркушева друкарська машина – див. *Машина друкарська аркушева*.

Аркушеве видання – див. *Видання аркушеве*.

Аркушевий друк – див. *Друк аркушевий*.

Аркушевий папір – див. *Папір аркушевий*.

Аркушепідбір – підбір віддрукованих або сфальцьованих аркушів/зошитів у блоки для подальшого їх опрацювання (зшивання, склеювання, тощо). А. виконується на аркушепідбірних автоматах, які за типом будови поділяються на вертикальні (баштового типу) і горизонтальні (поточкового типу).

Аркушепідбірна машина вертикального типу – див. *Машина аркушепідбірна вертикального типу*.

Аркушепідбірна машина горизонтального типу – див. *Машина аркушепідбірна горизонтального типу*.

Аркушепідбірний автомат вертикального типу – див. *Машина аркушепідбірна вертикального типу*.

Аркушепідбірний автомат горизонтального типу – див. *Машина аркушепідбірна горизонтального типу*.

Аркушепрогін – кожне проходження аркуша, який забруковується, через друкарську машину, незалежно від кількості фарб, що наносяться на нього.

Аркуші звірні – див. *Відбиток коректурний «звірні аркуші»*.

Армарій – 1. У давнину – сховище для книжкових сувоїв. 2. В епоху Середньовіччя – книжкова шафа в монастирській бібліотеці.

Археографія – галузь історичної науки, що вивчає історію публікації історичних документів, займається розробленням теорії і методики їх видання.

Архів видань – сукупність видань, підготовлених чи опублікованих у видавництві, збережених на паперових чи електронних носіях.

Архів друку – сховище, в якому збирають на довічне зберігання видання, що вийшли в країні. Матеріальною основою А. д. є обов'язкові примірники видань. В Україні Державний архів друку – структурний підрозділ Книжкової палати України.

Архів коректур – сукупність усіх коректурних відбитків (корект), які протягом якогось, визначеного головним редактором, часу зберігаються в коректораті видавництва задля можливості перевіряння їх редакторами, авторами, головою коректорату і підтвердження звітності коректорів.

Архітектоніка – основний принцип побудови твору як єдиного цілого; інтегральний взаємозв'язок основних його складників; те ж саме, що композиція.

Архітектоніка видання – 1. Наука про зумовлені змістом та внутрішньою будовою творів структуру і композицію видань. 2. Мистецтво побудови видання. 3. Гармонійне і продумане компонування всіх елементів видання, що передає внутрішню будову твору.

Архітектоніка книги – мистецтво побудови книги, гармонійне і продумане компонування всіх її елементів, що визначається її змістом, типом, цільовим призначенням. Елементами, що формують А. к., є окремі сторінки (титульна сторінка, шмуцтитул, спускова сторінка тощо), ілюстрації (зокрема фронтисписи, заставки, кінцівки, буквиці), а також титульні та текстові шрифти.

Архітектонічний елемент – див. *Елемент архітектонічний*.

Архітектонічний тип видання – див. *Тип видання архітектонічний*.

Асиметричне групування рядків – див. *Групування рядків асиметричне*.

Асиметричне групування рядків «стрибокподібне» – див. *Групування рядків асиметричне «стрибокподібне»*.

Асиметричне групування рядків «сходами» – див. *Групування рядків асиметричне «сходами»*.

Асиметрія як засіб композиції видання – відсутність або порушення симетрії. Використовується як засіб увиразнення, привертання уваги.

Асортимент видань – співвідношення різних видів видань, випущених у світ видавництвом чи пропонованих читачеві продавцем; сукупність видань, поділених на групи за певними ознаками (тематикою, читацькою аудиторією, видавництвом, цільовим призначенням).

Аспект редагування – редагування тексту на основі якогось одного чи одночасно кількох видів норм. До А. р. належать: літературне редагування, технічне редагування, політичне редагування, художнє редагування, наукове редагування. Див. також: *Аналіз редакторський*.

Астериск – знак *, що використовується в посиланнях для позначення виноска.

Астронім – 1. Різновид псевдоніма – позначення імені автора зірочками (астерисками): ***, *, К**. 2. Власна назва небесного об'єкта – планети, комети тощо (*лінгв.*).

Асюре – 1. Фігурна друкарська лінійка, яка дає відбиток у вигляді кількох тонких паралельних прямих або хвилястих ліній. 2. Вид поліграфічного орнаменту.

Атака – прогресивна цінова тактика, вживана фірмами, які прагнуть бути лідерами на ринку певного товару.

Атетеза – доказ, що твір приписувався автору безпідставно; заперечення належності твору особі, яка раніше вважалася його автором.

Атлас – альбом зображень різних об'єктів (карти, креслення, малюнки), що пропонується з метою навчання або практичного використання.

Атлас кольорів – систематизований комплект (набір) різноманітних зразків – кольорових еталонів; призначений для визначення (специфікації, аналізу) відтінків кольору предметів за допомогою візуального порівняння їх кольору з еталонними з атласу в умовах однакового освітлення. Оцінка кольору і відтінку предмета зводиться до підбору в атласі близького до нього зразка. А. к. використовується під час колірної корекції і вибору кольору фону для обкладинки, форзаца, рекламного видання тощо при підготовці видання до друку. Найбільш вживані атласи: «Raptope», «Веселка», «Siegwerk». Див. також *В'язло пантонне, Пантон*.

Атрибуція – визначення достовірності, автентичності художнього твору, його автора, часу й місця створення. Див. також *Автентичність, Текст автентичний*.

Аудит діяльності видавництва маркетинговий – незалежне вивчення середовища, цілей, стратегій діяльності видавництва з метою виявлення проблем у ній і вироблення рекомендацій. Див. також *Аналіз діяльності видавництва економічний*.

Аудиторія – сукупність людей, які є адресатом засобів масової комунікації та ЗМІ. Це читачі, глядачі, слухачі. Див. також *Аудиторія читацька*.

Аудиторія рекламна – усі особи, які можуть прочитати, побачити або почути рекламне повідомлення, передане конкретним джерелом інформації.

Аудиторія цільова – певна група людей, на яких спрямовано маркетингові звернення і які мають змогу на них реагувати.

Аудиторія читачка – коло читачів, які передплачують, купують видання чи просто можуть бути зацікавлені в його придбанні. А. ч. може бути регулярною, нерегулярною, основною, периферійною, латентною. А. ч. поділяють на групи читачів за віком, фахом, родом занять, освітою, демографічними ознаками, можливостями сприймання та ступенем самостійності читання.

Аудіовидання – видання, випущене на звуковому носіїві (аудіокасеті, компакт-диску тощо) з супровідно-пояснювальним текстом (зображенням) на паперовому носіїві або без нього, призначене для прослуховування широким колом читачів.

Аудіовізуальна інформація – див. *Інформація аудіовізуальна*.

Аудіовізуальна продукція – див. *Продукція аудіовізуальна*.

Аудіовізуальне видання – див. *Видання аудіовізуальне*.

Аудіовізуальний документ – див. *Документ аудіовізуальний*.

Аудіовізуальний засіб масової інформації електронний – див. *Засіб масової інформації аудіовізуальний (електронний)*.

Аудіовізуальний твір – див. *Твір аудіовізуальний*.

Аудіодокумент – документ, що містить звукову інформацію, зафіксовану будь-якою системою звукозапису. Синоніми: *Документ звуковий, Фонодокумент*.

Аудіокасета – матеріальний носій інформації для запису, перенесення, відтворення і зберігання звукової інформації.

Аудіокнига – видання, випущене на звуковому носіїві (аудіокасеті, компакт-диску тощо); містить аудіозапис професійної декламації твору (творів).

Аудіокомпакт-диск – оптичний диск, призначений для записування звукової інформації у двійковому коді.

Аудіопродукція – продукція зі звуковою інформацією, творами, виготовлена у формі аудіокасети, диску тощо; призначена для відтворення інформації з допомогою технічних пристроїв.

Аукціон книжковий – спосіб купівлі-продажу антикварно-букіністичних видань за допомогою публічного торгу, що прово-

диться в заздалегідь встановленому місці і в заздалегідь визначений час. Видання на аукціоні продаються тому покупцеві, який запропонує найвищу ціну. Започаткований Ельзевірами в XVII ст.

Аутентичний текст – див. *Текст автентичний (аутентичний)*.

Аутсорсинг у видавничому менеджменті – передання деяких виробничих функцій видавництва (бухгалтерський облік, рекламна діяльність) зовнішнім виконавцям – аутсорсерам, субпідрядникам, висококваліфікованим фахівцям сторонньої фірми.

Аутстафінг у видавничому менеджменті – передання деяких управлінських функцій видавництва зовнішнім організаціям і персоналу управління з інших компаній.

Ауттрейд – невдала торговельна угода через непорозуміння сторін або внаслідок технічної помилки при оформленні документів.

Афера – ризикована справа, сумнівна угода, шахрайська бізнес-операція, шахрайство.

Афіша – рекламне або довідкове аркушеве видання з інформацією щодо певного культурного заходу (події), призначене для розклеювання. Синонім: *Оголошення*.

Афішка (від франц. – вивішувати, виставляти напоказ) – підзаголовок, складений дрібним шрифтом і на меншу кількість колонок, ніж заголовок. Див. також *Підзаголовок*.

Афішні шрифти – див. *Шрифти афішні*.

Афоризм – глибока думка, висловлена стисло у виразній формі. У видавничій практиці А. використовуються як епіграфи до видання, тематичної сторінки газети. Збірки афоризмів зазвичай користуються попитом.

Ахроматичний кольороподіл – див. *Кольороподіл ахроматичний*.

Ахроматичні кольори – див. *Кольори ахроматичні*.

Ахроматичність фарби – наявність у кольоровій фарбі сірого компонента. Ахроматичність фарби є мірою затемненості (забруднення) кольорової фарби і кількісно оцінюється величиною сірого компонента (чорним кольором), що є у фарбі.

Ацетильований папір – див. *Папір ацетильований*.

Б

Бабашка – пробільний матеріал завдовжки 48 пунктів кеглем 24, 36 і 58 пунктів, що використовується при виготовленні складальних друкарських форм способу високого друку для утворення пробільних ділянок порівняно невеликих площ у табличному, акцидентному та інших видах складання.

Багатоаспектний пошук інформаційний – див. *Пошук інформаційний багатоаспектний*.

Багатоканальна телемережа (ефірна або кабельна) – див. *Телемережа (ефірна або кабельна) багатоканальна*.

Багатомовне видання – див. *Видання багатомовне*.

Багатотиражка – друкване періодичне видання, що видавалось у ХХ ст. значними накладами (на відміну від стінгазети) на великих підприємствах, у навчальних закладах; зорієнтоване на внутрішнього споживача інформації.

Багатомовне видання – див. *Видання багатомовне*.

Багатомовне видання електронне – див. *Видання електронне багатомовне*.

Багатофарбовий друк – див. *Друк багатофарбовий*.

Багаточленна рубрика предметна – див. *Рубрика предметна багаточленна*.

База – 1. Економічні дані, показники, що належать до певного періоду часу і використовуються як основа для порівняння з іншими аналогічними показниками.
2. Склад, місце зберігання.

База даних (БД) – Сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в т. ч. – електронній. Підбір, розташування, упорядкування складових частин. Б. д. є результатом творчої праці, а самі складові частини доступні індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних чи інших засобів. Див. також *Ведення бази даних*.

База даних бібліографічна – база даних, у якій подано тільки бібліографічну інформацію.

База даних документальна – база даних, основним структурним елементом якої є документ.

База даних загального користування – база даних, до якої відкрито доступ усім користувачам.

База даних ієрархічна – база даних, реалізована відповідно до ієрархічної моделі даних.

База даних корпоративна – база даних, створена за розподільним принципом і об'єднана, яку використовують усі організації-розробники.

База даних лексикографічна – база даних, у якій подано дані про лексичні одиниці певної лексикографічної моделі та її структури.

База даних мережева – база даних, побудована відповідно до мережевої моделі даних.

База даних повнотекстова – база даних, у якій повністю подано тексти певних документів.

База даних розподілена – база даних, фізично розподілена на дві або кілька комп'ютерних систем і доступна для використання кількома особами одночасно.

База даних термінологічна – лексикографічна база даних, у якій подано терміни та їх визначення.

База даних фактографічна – база даних, у якій є фактографічні дані.

База знань – масив інформації у формі, придатній до логічного і смислового опрацювання відповідними програмними засобами.

База редагування нормативна – упорядкована множина норм редагування, які функціонують у певний час у певному суспільстві. Обсяги Б. р. н. і важливість певних норм під час опрацювання оригіналу редактор визначає з урахуванням виду видання (літератури, документа, твору, повідомлення). Див. *Норми редагування*.

Базар книжковий – форма організації книжкової торгівлі, яка пропонує найширший спектр друкованої продукції. Б. к. може функціонувати на постійній основі або мати цільовий (сезонний) характер.

Бай-бек – товарообмінна операція, що полягає в розрахунку за постачання устаткування продукцією, зробленою на цьому устаткуванні; такий кредит у вигляді устаткування використовують при оснащенні нових підприємств.

Байка – 1. Невеликий віршований або, рідше, прозовий повчальний твір алегоричного змісту. 2. Вигадка, розповідь про те, чого насправді не було, не може бути (*розм.*)

Байлайнер (від англ. *byliner*; *by* – через, *liner* – маршрут) – 1. Стаття особи високого рангу, авторитетність думки якої здатна підвищити рейтинг видання. 2. PR-публікація, предметом якої є діяльність якихось фірм, органів влади, державних інституцій тощо з метою підвищення до них довіри з боку суспільства.

Баланс «вода-фарба» – однакове співвідношення між кількістю друкарської фарби і зволожувального розчину (що наноситься на офсетну друкарську форму), яке забезпечує оптимальну якість відбитка. Баланс залежить від безлічі чинників: швидкості роботи машини, її конструкції, вологості і температури повітря в друкарському цеху, структури і властивостей друкарської фарби, характеристики друкарської форми, складу і способу нанесення зволожувального розчину і фарби, властивостей матеріалу, що задруковується.

Баланс «по сірому» – нормоване співвідношення розмірів растрових елементів на трьох кольороподілених растрових фотоформах або на трьох кольороподілених растрових друкарських формах для блакитної, пурпурової і жовтої фарб, що дозволяє отримати на відбитку нейтрально-сірий тон з тріадних друкарських фарб при нормалізованому процесі друку (дотриманні норм подачі фарб, балансу «вода-фарба», тиску та інших умов). Баланс «по сірому» забезпечує достовірність передачі ахроматичної складової зображення оригіналу кольоровими фарбами на відбитку.

Баланс видавничого підприємства – 1. Найпоширеніша форма звітності, а також узагальнення відомостей про фінансово-економічну діяльність компанії. Кількісне співвідношення активів і пасивів / прибутків і витрат підприємства за певний період часу. Якщо витрати перевищують прибутки, *Б. в. п.* називають *дефіцитним.* 2. Документ, в якому представлений балансовий звіт.

Баланс новин – принцип подання новин у ситуації наявності різних поглядів на проблему або конфлікту інтересів.

Балканський орнамент – див. *Орнамент балканський.*

Бампер – музична чи рекламна вставка у телевізійній передачі.

Бандероль – 1. Паперова обгортка або відкритий конверт, в яких пересилаються поштою книги, журнали, ділові папери і т. ін. 2. Поштове відправлення в такій обгортці.

Банер – 1. Транспарант або планшет з рекламним написом. 2. «Шпалка», заголовок на всю шпальту; найчастіше має сенсаційний або рекламний характер. 3. В інформатиці – перше слово файлу чи повідомлення, заголовок, рубрика.

Банк – кредитно-фінансова установа, яка зберігає кошти і капіталовкладення, надає кредити та здійснює послуги з фінансових операцій.

Банк даних – сукупність інформації, відповідним чином класифікованої і сконцентрованої у визначеному місці, доступної для спеціального використання. Напр., у ЗМІ створюють *Б. д.* про події політичного, економічного, культурного тощо життя, окремих осіб (політиків, митців, спортсменів), окремих публікацій, тем тощо.

Банківська гарантія – див. *Гарантія банківська.*

Банкрут – юридична або фізична особа, яка розорилася і неспроможна сплатити борги за своїми зобов'язаннями.

Банкрутство видавництва – стан компанії, коли її зобов'язання перевищують активи, і вона офіційно заявила про свою неплатоспроможність відповідно до закону про банкрутство. Майно організації, нездатної оплатити борги, забирається за рішенням суду і розподіляється по справедливості між кредиторами після попередніх виплат, таких як податки і заробітна плата працівникам організації-банкрута. Процес може бути ініційований або особою-боржником (добровільне банкрутство), або будь-ким із кредиторів, якому боржник не може виплатити борг (вимушене банкрутство). Доти, доки банкрут не розрахується з боргами, його фінансова діяльність жорстко обмежена.

Бар'єри видавничої галузі вхідні – несприятливі соціальні, політичні, юридичні, економічні умови, які ускладнюють адаптування нового видавництва в галузі.

Барабанний сканер – див. *Сканер барабанний.*

Барба – див. *Дефект «Барба».*

Барвники паперу – органічні барвники здебільшого синього кольору, які при уведенні до складу паперу підвищують оптичну білість паперу за рахунок підфарбовування волокон, що мають жовтувато-сірий колір.

Бароко в мистецтві книги – стиль у європейському мистецтві, зокрема в книжковому, кінця XVI – першої половини XVIII ст., для якого характерні підкреслена урочистість, пишна декоративність. Риси Б. в м. к.: наявність фронтиспіса, декоративних заставок, кінцівок, бордюрів тощо.

Бартер – натуральний товарообмін, при якому одна річ міняється на іншу без грошової оплати, торгова угода, що здійснюється за схемою «товар за товар».

Бартерна угода – див. *Угода бартерна*.

Баскервіль – шрифт, створений у XVIII ст. і названий так на честь англійського друкаря Джона Баскервіля. Відзначається чіткістю рисунка, застосовується переважно в оформленні книжкових і рекламних видань.

Басми – 1. Тонкі металеві чи шкіряні листи з вибитим за допомогою дерев'яної матриці візерунком. 2. Невеликі металеві штампи для тиснення орнаментальних візерунків на *палітурках*. Басменне тиснення було поширене на Русі в XIII–XVII ст.

Басорама – рекламна панель з підсвічуванням, що встановлюється на даху автобуса.

Бастарда – рукописний різновид готичного шрифту XIV ст.; близький за накресленням до курсиву.

Бастардний кегель – див. *Кегль бастардний*.

ББК (Бібліотечно-бібліографічна класифікація) – ієрархічна комбінаційна система класифікації видань (розроблена в 1958-1968 рр.) із класифікаційними таблицями, призначена для організації бібліотечних фондів, систематичних каталогів і картотек. Див. також *Класифікації бібліотечно-бібліографічні*, *Таблиці класифікації*, *Система класифікаційна*.

Безадресне видання – див. *Видання безадресне*.

Безготівкові гроші – див. *Гроші безготівкові*.

Безготівкові розрахунки – див. *Розрахунки безготівкові*.

Безгранковий метод підготовки видань – див. *Метод підготовки видань безгранковий*.

Безконтактний друк – див. *Друк безконтактний*.

Безкоштовний зразок продукції видавничої – див. *Зразок продукції видавничої безкоштовний*.

Безкрапкова нумерація рубрик – див. *Нумерація рубрик безкрапкова*.

Безоплатне видання – див. *Видання безоплатне*.

Безоплатне комплектування – див. *Комплектування безоплатне*.

Безпека інформаційна – стан захищеності національного інформаційного простору, який забезпечує його формування і розвиток в інтересах громадян, організацій і держави загалом.

Безпека інформаційна телекомунікаційних мереж – здатність телекомунікаційних мереж забезпечувати захист від знищення, перекручення, блокування інформації, її несанкціонованого витоку або від порушення встановленого порядку її маршрутизації.

Безприлавкова книжкова торгівля – див. *Торгівля книжкова безприлавкова*.

Безударний пристрій друку – див. *Пристрій друку безударний*.

Безфарбове тиснення – див. *Тиснення безфарбове*.

Бекграундер (бекграундер) (від англ. *background* – тло, задній план, фон) – 1. PR-публікація, в якій подається розширена, але неважлива («фонова») інформація про суб'єкт піару з метою його популяризації в суспільстві. 2. Новина в журналістиці, яка не належить до першорядних, сенсаційних і подається з метою дотримання хронометражу радіо- чи телепрограми або ж готується для підверстки в періодиці. 3. Ексклюзивна прес-конференція або повідомлення, що роз'яснює суть позиції уряду з того чи іншого питання з метою об'єктивного його висвітлення у ЗМІ.

Белетристика – сукупність гостросюжетних, насичених несподіваними перипетіями творів художньої літератури. Видання творів белетристики зазвичай користуються значним попитом масової читачької аудиторії.

Бенчмаркинг видавничий – дослідження технологій, технологічних процесів, методів організації виробництва, збуту

продукції, які використовуються кращими видавництвами (конкурентами чи партнерами) з метою підвищення ефективності власної фірми, запозичення найпродуктивніших методів роботи.

Берег – див. *Поле*.

Берег палітурний – див. *Фальц корінцевий*.

Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів – конвенція про охорону літературних і художніх творів, підписана 1886 року в м. Берн (Швейцарія). Є однією з найавторитетніших міжнародних угод в галузі авторського права. Україна приєдналась до конвенції в травні 1995 р.

Бесіда – 1. Діалогічний жанр публікацій у засобах масової інформації та в наукових виданнях, що відображає обговорення якоїсь теми кількома учасниками розмови; відрізняється від інтерв'ю кількістю учасників, відсутністю послідовного чергування запитань і відповідей, «рівноправністю» учасників полілогу щодо можливості висловити свою думку. Див. також *Інтерв'ю*, *Полілог*. 2. Метод отримання інформації на основі вербальної (словесної) комунікації. Б. використовують для попереднього збирання інформації про особу, обставини якої-небудь події тощо. Б. передбачає активність дослідника, який через запитання досліджує тему, що його цікавить. Зазвичай метод Б. застосовують у роботі з персоналом, носіями якої-небудь інформації, для підготовки публікацій у ЗМІ.

Бестселер – книга, що користується великим попитом у читачів упродовж певного часу і приносить великий прибуток. Термін інколи застосовується щодо творів невисокого ґатунку. Див. також *Лонгселер*.

Бинти (бінти) – випуклі поперечні смуги на корінці палітурки, вкритої шкірою чи матеріалом «під шкіру». У стародавніх книгах Б. були результатом зшивання аркушів книги товстими шнурками чи ремінчиками, що створювали на корінці поперечні потовщення (ребра). Тепер такі потовщення роблять для декоративного оформлення видання.

Бібельдрук (заст.) – тонкий друкарський папір, який застосовується для друкування кишенькових словників, Біблії.

Бібліогнозія (заст.) – наука про книгу. Термін був запропонований у 1789 р.

Ж. Рівом. У XIX ст. ототожнювався з книгознавством. Нині вийшов із наукового обігу.

Бібліограф – працівник бібліотеки, фахівець у галузі бібліографії. Б. створює і перевіряє довідково-бібліографічний апарат бібліотеки в традиційному та автоматизованому режимі; здійснює довідково-бібліографічне та інформаційне обслуговування читачів; бере участь у підготовці бібліографічних матеріалів та посібників, методичних матеріалів; складає рекомендаційні переліки літератури; проводить огляди літератури, індивідуальне інформування абонентів щодо нової літератури. Б. повинен знати: основи бібліотечної справи, бібліографії, інформаційної роботи; методичні матеріали в галузі бібліографії та інформатики; книжковий фонд і довідково-бібліографічний апарат бібліотеки; передовий досвід бібліографічної та інформаційної роботи вітчизняних та світових бібліотек; правила внутрішнього трудового розпорядку; правила і норми охорони праці, виробничої санітарії та протипожежного захисту.

Бібліографічна база даних – див. *База даних бібліографічна*.

Бібліографічна діяльність – див. *Діяльність бібліографічна*.

Бібліографічна довідка – див. *Довідка бібліографічна*.

Бібліографічна інформаційно-пошукова система – див. *БІПС*.

Бібліографічна інформація – див. *Інформація бібліографічна*.

Бібліографічна картотека – див. *Картотека бібліографічна*.

Бібліографічна консультація – див. *Консультація бібліографічна*.

Бібліографічна продукція – див. *Продукція бібліографічна*.

Бібліографічна рідкість – див. *Видання рідкісне*.

Бібліографічна смужка – див. *Смужка бібліографічна*.

Бібліографічне видання – див. *Видання бібліографічне*.

Бібліографічне обслуговування – див. *Обслуговування бібліографічне*.

Бібліографічне повідомлення – див. *Повідомлення бібліографічне*.

Бібліографічний апарат видання – див. *Апарат видання довідково-бібліографічний*.

Бібліографічний елемент – див. *Елемент бібліографічний*.

Бібліографічний запис – див. *Запис бібліографічний*.

Бібліографічний каталог – див. *Каталог бібліографічний*.

Бібліографічний огляд – див. *Огляд бібліографічний*.

Бібліографічний опис – див. *Опис бібліографічний*.

Бібліографічний покажчик – див. *Покажчик бібліографічний*.

Бібліографічний посібник – див. *Посібник бібліографічний*.

Бібліографічний пошук – див. *Пошук бібліографічний*.

Бібліографічний репертуар – див. *Репертуар бібліографічний*.

Бібліографічний список – див. *Список бібліографічний*.

Бібліографічний текст – див. *Текст бібліографічний*.

Бібліографічний центр – див. *Центр бібліографічний*.

Бібліографічних посібників система – див. *Система посібників бібліографічних*.

Бібліографія – 1. Інформаційна інфраструктура, що забезпечує підготовку, поширення і використання бібліографічної інформації. 2. Засоби ідентифікації, описування та впорядкування документів.

Бібліографія бібліографії – вид бібліографії, завданням якої є надання інформації про бібліографічні посібники.

Бібліографознавство – наукова дисципліна, що вивчає теорію, історію, методологію, технологію, методіку, організацію бібліографії.

Бібліолатрія – 1. Поклоніння священним книгам, а також книгам, які начебто мають магічну силу. 2. Пристрасть до книжок, доведена до крайнощів.

Бібліоліт (*заст.*) – окам'яніла книга, що пролежала багато років у вулканічній лаві.

Бібліологія (*заст.*) – наука про книгу. Термін використовувався у Франції XVI ст.; нині вийшов із ужитку.

Бібліоман – збирач книг (рідкісних видань і стародруків), для якого поповнення колекції є самоціллю. Див. також *Бібліотаф*.

Бібліоманія – надмірне захоплення збиранням книг, переважно рідкісних видань і стародруків. Див. також *Бібліофіліство*.

Бібліометрія – прикладна наукова дисципліна, що розробляє теорію і практику застосування математичних і статистичних методів для аналізу друкованих видань.

Бібліономія – мистецтвознавство книги. Термін запропоновано 1924 р. О. Сидоровим; нині не вживається.

Бібліопегістика (*бібліопегія*) – напрямок книгознавства, в межах якого вивчаються книжкові оправи.

Бібліопедагогіка – наука про керівництво читанням. Термін активно застосовувався в 20-х роках XX ст.

Бібліополістика – напрямок книгознавства, в межах якого вивчаються теорія, історія, економіка та організація книжкової торгівлі. Термін запропонований французьким книгознавцем Г. Пеньо 1804 р.

Бібліопсихологія – напрямок книгознавства, в межах якого досліджуються проблеми взаємовідносин у системі «суспільство – автор». Термін запропонований у 20-х рр. XX ст. М. Рубакіним.

Бібліософія – комплексна наука про книгу, до складу якої входять бібліологія, бібліографія, бібліотекономія. Термін, запропонований книгознавцем Г. К. Піло 1893 р.; нині вийшов із ужитку.

Бібліосоціологія – термін, запропонований у 1922 р. російським книгознавцем М. Куфаєвим для визначення «абстрактної науки про закони книги» (на відміну від книгознавства як «конкретного розуміння книги»). Термін Б. широко використовувався в 30-х роках XX ст. для вивчення книги як соціального явища.

Бібліотаф – тип бібліомана, який забороняє іншим користуватися своїми книгами.

Бібліотека – 1. Інформаційна, культурна, освітня установа, яка має у своєму розпорядженні організований фонд документів і надає їх у тимчасове користування абонентам, а також здійснює інші бібліотечні послуги. 2. Організація чи її частина, що здійснює інформаційну діяльність, головною метою якої є комплектування і зберігання фонду документів та видавання їх користувачам відповідно до їхніх інформаційних потреб. Див. також *Ліквідація бібліотек, Обов'язки бібліотек, Реорганізація та приватизація бібліотек*.

Бібліотека галузева – бібліотека, що задовольняє інформаційні потреби пред-

ставників певної галузі знання або практичної діяльності (суспільно-політична, науково-технічна, медична, сільськогосподарська та ін.) на основі відповідного фонду та інформаційно-пошукового апарату.

Бібліотека державна – бібліотека загальнодержавного значення, що здійснює бібліотечне, бібліографічне, інформаційне обслуговування користувачів і виконує функцію всеукраїнського науково-дослідного, методичного та організаційного центру бібліотек відповідної галузі або категорій користувачів. Державна бібліотека має право на одержання обов'язкового безоплатного примірника документів згідно із законом. Державна бібліотека може бути універсальною, спеціальною, спеціалізованою.

Бібліотека довідкова – спеціальна бібліотека, яка проводить консультаційну та інформаційно-довідкову роботу на основі фонду довідкових видань та інших компонентів довідково-пошукового апарату.

Бібліотека електронна – бібліотека, у якій документи зберігають і використовують у машиночитаній (електронній) формі, містить типові засоби пошуку, повнотекстовий пошук інформації. Фонд електронної бібліотеки може мати електронні тексти відповідних друкованих видань, самостійні електронні видання.

Бібліотека захисту авторського права – правочинна бібліотека-депозитарій у країні, де авторське право залежить або спочатку залежало від формального акту депонування у бібліотеках.

Бібліотека масова – див. *Бібліотека публічна*.

Бібліотека навчальна – 1. Бібліотека при навчальному закладі, завданням якої є допомога учням, студентам та викладачам у процесі їх навчальної та практичної діяльності. 2. Спеціальна бібліотека, що забезпечує задоволення специфічних бібліотечних потреб користувачів (читачів), які виникають у процесі навчальної діяльності в школах, училищах, технікумах, вищих навчальних закладах тощо.

Бібліотека наукова – бібліотека, що забезпечує розвиток науки; така, що задовольняє інформаційні потреби наукових установ і окремих осіб, пов'язаних з дослідницькою діяльністю на основі відповідного фонду та інформаційно-пошукового апарату.

Бібліотека національна – бібліотека, яка в межах національної (державної) бібліотечно-інформаційної системи виконує особливі функції: отримання обов'язкового примірника документної продукції країни та придбання літератури (зокрема зарубіжної), її каталогізація і забезпечення збереження, надання централізованих інформаційно-бібліотечних послуг читачам, забезпечення збереження і пропаганда національної культурної спадщини, проведення державної політики в галузі інформаційної культури, керівництво національними компаніями з пропаганди книги і читання та участь у міжнародних програмах та проектах.

Бібліотека освітянська – бібліотека, яка акумулює, зберігає та організовує доступ до профільної документної інформації учасників науково-дослідної діяльності, навчально-виховного процесу, керівних кадрів, забезпечуючи тим самим інформаційні потреби педагогічної науки та освіти. Це узагальнена назва спеціальних педагогічних бібліотек (юридичні особи) або структурних підрозділів (бібліотек) освітянських установ та організацій, а також бібліотек навчальних закладів усіх типів та рівнів акредитації, підпорядкованих МОНМС України, місцевим органам управління освітою та Академії педагогічних наук України.

Бібліотека патентна – спеціальна бібліотека, що офіційно реєструє видані патенти і/або формує фонд описів винаходів та патентів, і така, що задовольняє інформаційні потреби в цих документах.

Бібліотека педагогічна – спеціальний інформаційний або науково-інформаційний заклад, основним завданням якого є формування, зберігання інтегрованого освітянського документно-інформаційного ресурсу та здійснення відповідного забезпечення фахових інформаційних потреб педагогів, науково-педагогічних кадрів щодо розвитку педагогічної науки, освіти і практики та ін. прошарків населення, що займаються організованою чи самоосвітньою діяльністю. За типовидовою класифікацією педагогічні бібліотеки належать до спеціальних книгозбірень, які поділяються на педагогічні, науково-педагогічні й навчально-педагогічні бібліотеки. До педагогічних і науково-педагогіч-

них бібліотек належать книгозбірні, що функціонують поза навчальними закладами як юридичні особи або як структурні підрозділи МОНМС України, науково-дослідних інститутів, управлінь освіти тощо. До навчально-педагогічних бібліотек належать ті книгозбірні, що є структурними підрозділами навчальних закладів різного рівня.

Бібліотека пересувна – бібліотека або іноді підрозділ публічної бібліотеки, що використовує спеціальні засоби пересування для забезпечення документами тих користувачів, які внаслідок віддаленості не мають доступу до бібліотек за місцем їх розташування.

Бібліотека публічна – 1. Загальнодоступна універсальна бібліотека, що обслуговує широкі кола користувачів. 2. Загальнодоступна бібліотека, призначена для задоволення інформаційних потреб широких прошарків населення. Необхідно розрізняти публічні бібліотеки за джерелом фінансування (державні, профспілкові, приватні). Синонім: *Бібліотека масова*.

Бібліотека спеціальна – 1. Бібліотека, що забезпечує професійні потреби користувачів та інші специфічні потреби особливих груп читачів на основі відповідного фонду та інформаційно-пошукового апарату (патентно-технічна, нотна, бібліотека для сліпих, бібліотека НДУ тощо). 2. Бібліотека, що охоплює одну дисципліну чи окрему галузь знань; може бути створена асоціацією, науковою організацією чи товариством, комерційною фірмою. Цей термін у деяких випадках може бути віднесений до бібліотек, що обслуговують насамперед спеціальну категорію користувачів або орієнтовані на спеціальну форму документів.

Бібліотека стаціонарна – бібліотека з постійним місцезнаходженням і зоною обслуговування.

Бібліотека універсальна – бібліотека, що задовольняє різноманітні читацькі потреби на основі фонду, сформованого без тематичних і типологічних обмежень.

Бібліотека центральна – головний підрозділ централізованої бібліотечної системи, що керує бібліотеками-філіями і забезпечує централізоване комплектування, опрацювання документів, довідково-бібліографічне, інформаційне обслуговування на основі єдиного довідково-бібліо-

графічного апарату. Б. ц. кожного регіону зобов'язана формувати, зберігати та надавати в користування найбільш повне зібрання документів у межах своєї території, організувати взаемвикористання бібліотечних ресурсів і надавати методичну допомогу бібліотекам різних видів відповідних територій. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати пріоритетне додаткове бюджетне фінансування центральних бібліотек відповідно до обсягів їх діяльності. Центральні бібліотеки беруть участь у розробленні та реалізації державних і регіональних програм у межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи, створенні інформаційних мереж на основі єдиних стандартів опрацювання документів і обміну даних.

Бібліотека-депозитарій – бібліотека, що забезпечує прийом мало використовуваних документів від інших бібліотек, їх гарантоване постійне зберігання та задоволення потреб читачів у таких документах.

Бібліотекар – працівник бібліотеки, фахівець бібліотечної справи, який виконує комплекс операцій з формування, обліку, зберігання бібліотечного фонду, обслуговування користувачів, створення та використання технічної бази. Б. бере участь у науково-дослідній та методичній роботі бібліотеки, в розробці та реалізації програм розвитку бібліотеки, планів бібліотечного обслуговування населення; застосовує наукові, методи та передовий досвід роботи у бібліотечній діяльності. Б. повинен знати: основи бібліотечної справи, бібліографії; основні бібліотечні технологічні процеси; форми і методи індивідуальної та масової роботи з читачами; передовий досвід бібліотечної роботи вітчизняних та світових бібліотек; правила і норми охорони праці, виробничої санітарії та протипожежного захисту; правила внутрішнього трудового розпорядку.

Бібліотека-філія – структурний підрозділ централізованої бібліотечної системи, що працює під керівництвом центральної бібліотеки.

Бібліотеки реорганізація та приватизація – див. *Реорганізація та приватизація бібліотеки*.

Бібліотекознавство – 1. Наукова дисципліна, що вивчає теорію, історію, методоло-

гію, технологію, методику і організацію бібліотечної справи. 2. Інформатика, орієнтована на дослідження питань організації, управління та функціонування бібліотек.

Бібліотерапія – розділ психотерапії, що базується на профілактичному, психогігієнічному та лікувально-реабілітаційному впливі на хворих за допомогою спеціально підібраної, переважно художньої літератури.

Бібліотечна колекція – див. *Колекція бібліотечна*.

Бібліотечна система – див. *Система бібліотечна*.

Бібліотечна система України – див. *Система бібліотечна України*.

Бібліотечна система централізована – див. *Система бібліотечна централізована*.

Бібліотечна справа – див. *Справа бібліотечна*.

Бібліотечний абонемент – див. *Абонемент бібліотечний*.

Бібліотечний каталог – див. *Каталог бібліотечний*.

Бібліотечний фонд – див. *Фонд бібліотечний*.

Бібліотечний читальний зал – див. *Зал читальний*.

Бібліотечні посади – див. *Посади бібліотечні*.

Бібліотечні ресурси – див. *Ресурси бібліотечні*.

Бібліотечно-бібліографічна класифікація – див. *ББК*.

Бібліотечно-бібліографічні класифікації – див. *Класифікації бібліотечно-бібліографічні*.

Бібліотечно-бібліографічні ресурси – див. *Ресурси бібліотечно-бібліографічні*.

Бібліофіл – книголюб, знавець і колекціонер книг, здебільшого рідкісних і цінних видань. Див. також *Бібліоман*, *Бібліотаф*, *Бібліофільство*.

Бібліофілософія – напрямок книгознавства, в межах якого книга вивчалася поза конкретними суспільними, політичними і економічними умовами. Поширення в книгознавстві не дістала.

Бібліофільство – потяг до книг, переважно до рідкісних видань і стародруків; захоплення їх колекціонуванням. Див. також *Бібліоманія*.

Бібліофільське видання – див. *Видання бібліофільське*.

Бібліофільські клуби – див. *Клуби бібліофільські*.

Бібліофобія – ненависть, нелюбов до книг.

Бібліохром – книга, різні частини якої надруковані на папері різних кольорів. Застосовується в телефонних довідниках, путівниках, каталогах.

Біблія – зібрання давніх текстів, канонізоване релігійною традицією як священне писання («боговдохновенна» книга) іудайстів та християн.

Біг – рубчик, лінійне заглиблення на картоні, папері, палітурних матеріалах у вигляді прямих паралельних ліній, для зниження їх жорсткості вздовж лінії майбутніх згинів, завдяки чому палітурна кришка легше розкривається, а папір легше згинається.

Бігування (біговка) – процес нанесення прямолінійних заглиблень (бігів) на картон, папір, палітурні матеріали.

Бізнес видавничо-поліграфічний – підприємницька, комерційна чи будь-яка інша діяльність видавництва чи поліграфічного підприємства, спрямована на отримання прибутку.

Бізнес-план видавництва / поліграфічного підприємства – техніко-економічне обґрунтування діяльності підприємства в ринкових умовах, програма його діяльності, що містить відомості про фірму, товар, його виробництво, ринки збуту, маркетинг, організацію операцій і їх ефективність. Б.-п. характеризує модель підприємства в майбутньому. Складається на рік, два роки, деколи – на більший період.

Бізнес-стратегія видавництва – система дій, спрямована на забезпечення стійких позицій на ринку, створення конкурентних переваг, прогнозованих перспектив розвитку.

Білізна паперу – комплексна властивість паперу, що характеризує ступінь наближення до білого. Показує віддзеркалення світла від паперу при дії на нього світлової хвилі з довжиною 457 Нм (синя частина спектру). Вимірюється як коефіцієнт віддзеркалення за допомогою рефлектометрів. Залежить від компонентів паперової маси (вмісту вибіленої целюлози, деревної маси, наповнювачів, фарбників тощо). Для того, щоб папір не був

коричневим, з целюлози необхідно видалити домішки лігніну, вибілити її. Якщо раніше традиційним методом було вибілювання за допомогою молекулярного хлору і хлормістких з'єднань, то зараз багато країн перейшли на екологічно безпечну технологію TCF, повністю безхлорну, з використанням кисню, озону, перекису водню. Також для підвищення білизни в дорогий високоякісний папір додають спеціальні оптичні вибілювачі – люмінофори і барвники, що усувають жовтуватий відтінок целюлозних волокон. Білизна паперу вимірюється у відсотках. Показники якісного паперу коливаються в межах 95-98%.

Білий рядок – див. *Рядок білий*.

Білила – неорганічний білий наповнювач друкарських фарб, виготовлений з білих пігментів або фарбових лаків; регулює інтенсивність кольору і друкарсько-технологічні властивості поліграфічних фарб. **Б.** є прозорі або покривні. Вони використовуються як допоміжні речовини при коректуванні властивостей друкарських фарб: знижують інтенсивність кольору і покращують друкарські властивості.

Більд-редактор – фахівець із зображальної журналістики; творчий працівник редакції, який відповідає за ілюстративне художнє оформлення видання, здійснює керівництво фотослужбою.

Більдрук – сорт тонкого друкарського паперу, що використовується для видання словників, енциклопедій, довідників великого обсягу і дає змогу регулювати товщину видань (не робити її надмірною). Синонім: *Папір словниковий*.

Білові вироби – див. *Вироби паперово-білові*.

Біметалічна офсетна формна пластина – див. *Пластина формна офсетна біметалічна*.

Біметалічна форма – див. *Форма біметалічна*.

Бінарний колір – див. *Колір бінарний*.

Бінти – див. *Бинти*.

Біобібліографічний посібник – див. *Посібник біобібліографічний*.

Біобібліографічний словник – див. *Словник біобібліографічний*.

Біобібліографія – вид бібліографії, персональна бібліографія, в якій біографічна та бібліографічна інформація про видан-

ня поєднується з бібліографічними відомостями про його автора.

Біографічний довідник – див. *Довідник біографічний*.

Біографія – життєпис людини, в основі якого опис її життя, творчості, здобутків; розрізняють **Б.** художню, художньо-публіцистичну, наукову.

БІПС (Бібліографічна інформаційно-пошукова система) – документальна інформаційно-пошукова система, призначена для пошуку бібліографічної інформації в документах.

Біхевіоризм – теорія психологічних основ поведінки, що відноситься, зокрема, до поведінки споживачів, покупців при виборі і купівлі товарів.

Бланк – 1. Незаповнений макет документа, призначений для подальшого заповнення та внесення записів у відведені місця від руки або машинним способом. 2. Аркуш паперу з надрукованою назвою установи, організації, призначений для наступного заповнення текстом. Поліграфічна продукція.

Блискітки під час пресування – див. *Дефект «Блискітки під час пресування»*.

Блінтове тиснення – див. *Тиснення блінтове*.

Бліц-інтерв'ю – коротка бесіда журналіста з реципієнтом на місці події. Синонім: *Флеш-інтерв'ю*.

Бліц-опитування – подібний до інтерв'ю жанр і метод отримання інформації, суть якого полягає в отриманні швидких відповідей на різноманітні запитання від однієї людини або на одне й те саме запитання від різних людей.

Блог (від англ. *blog* – журнал або щоденник подій у мережі) – веб-сайт, який регулярно поповнюється новими записами, зображеннями, аудіо- та відеоматеріалами. Для нього характерні короткі записи тимчасового значення. Користувачів блогів називають блогерами, а сукупність усіх блогів у мережі – блогосферою.

Блок брошурний – основна частина матеріальної конструкції видання, що складається з комплекту аркушів, розміщених у певній послідовності, скріплених між собою для покриття обкладинкою.

Блок видання – основна частина матеріальної конструкції видання, що складається зі скріплених у корінці надрукованих аркушів чи зошитів, розміщених у

певній послідовності та призначених для покриття обкладинкою чи палітуркою. Див. також *Головка блока*, *Дефект «Блока книжкового розколювання»*, *Дефект «Обрізання блока навскісне»*, *Дефект «Обрізання блока нерівне»*, *Комплектування блока*, *Обтискання корінця книжкового блока*, *Обріз блока передній*, *Обрізання книжкових блоків*, *Окантування книжкового блока*, *Обробляння книжкового блока*, *Пресування блока / зошитів*, *Розкритість блока погана*.

Блок книжковий – див. *Блок видання*.

Блок рихлий – див. *Дефект «Блок рихлий»*.

Блокове симетричне групування рядків – див. *Групування рядків симетричне блокове*.

Блокообробний агрегат – див. *Агрегат блокообробний*.

Блокування інформації – унеможливлення санкціонованого доступу до інформації.

Блокування інформації в системі – дії, внаслідок яких унеможлиблюється доступ до інформації в системі.

Бобіна – котушка (або полий циліндр) з намотаною на неї стрічкою технічної тканини, марлі, паперу, картону або іншого матеріалу.

Бобіна подавальна – котушка, з якої змотується матеріал або стрічка.

Бобіна приймальна – котушка, на яку намотується матеріал або стрічка.

Боковик – 1. Заголовний комплекс чи заголовок, розташований збоку тексту. Див. також *Заголовок*. 2. Перша (крайня з лівого боку) заголовкова текстова графа таблиці. Див. також *Таблиця*.

Боковина картонна – аркуш картону певного формату, що є деталлю палітурки.

Боковина палітурки (палітурної кришки) – 1. Частина палітурної кришки з аркушевого картону або іншого щільного матеріалу такого ж формату, що й видання. Прикриває книжковий блок спереду і ззаду. 2. Викроєна з аркуша картону деталь палітурної кришки, що служить основою палітурки і надає їй твердості.

Борг видавничого / поліграфічного підприємства – 1. Те, що взяте підприємством у позику; позичене. 2. Сума непогашеного фінансового зобов'язання.

Борг видавничого / поліграфічного підприємства безнадійний – заборго-

ваність, яка відповідає будь-якій з наведених нижче ознак: заборгованість із зобов'язань, за якою минув строк позовної давності; заборгованість, яка виявилася непогашеною внаслідок недостатності майна фізичної чи юридичної особи, оголошеної банкрутом у встановленому законодавством порядку, або юридичної особи, що ліквідується; заборгованість, яка виявилася непогашеною внаслідок недостатності коштів, одержаних від продажу на відкритих аукціонах (публічних торгах) майна позичальника, переданого у заставу як забезпечення зазначеної заборгованості, за умови, що інші юридичні дії кредитора щодо примусового стягнення іншого майна позичальника не призвели до повного покриття заборгованості; заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з дією обставин непереборної сили, стихійного лиха (форс-мажору), підтверджених у порядку, передбаченому законодавством; прострочена заборгованість померлих фізичних осіб, а також визнаних у судовому порядку безвісти зниклими, померлими або недездатними, а також прострочена заборгованість фізичних осіб, засуджених до позбавлення волі.

Боргес – друкарський шрифт, кегель якого дорівнює 9 п. Використовується здебільшого у виданнях малого формату.

Боргес подвійний – друкарський шрифт, кегель якого дорівнює 18 п. Синонім: *Парангон*.

Бордюр – вид оздоблення у вигляді смужки з орнаментом, що повторюється на берегах чи середниках різних сторінок видання.

Брайлівський друк – див. *Друк Брайлівський*.

Брайля шрифт – див. *Шрифт Брайля*.

Брак форзаца – див. *Дефект «Брак форзаца»*.

Бревіарій – 1. Літургична книга католицької церкви, що містить молитви й співи, розташовані за днями і за годинами доби. 2. Збірник витягів із праць видатних авторів певної професії чи спеціальності (напр., «Біологічний бревіарій»). 3. Короткий огляд, конспект якоїсь праці, великої за обсягом.

Бренд видавництва – 1. Видавничий проект, який створює основне враження про видавництво, формує його імідж; це

бренд стратегічний. 2. Видавнича марка, яка зумовлює стійке асоціювання випущених видавництвом у світ видань з його іміджем. Див. також *Марка видавнича, Видавництво-бренд, Імідж видавництва*.

Брендинг видавництва – діяльність видавництва, спрямована на створення його фірмового стилю, формування унікального іміджу фірми, що відрізняє її від конкурентів.

Брильянт – найдрібніший друкарський шрифт, кегль якого дорівнює 3 п. Б. використовується головним чином для складання верхніх і нижніх індексів у математичних формулах, можливе використання в мініатюрних виданнях.

Брифінг – інформаційна нарада для журналістів, на якій оприлюднюється офіційна позиція з певного питання або інформація про підсумки переговорів, засідань, конференцій тощо. На відміну від прес-конференції, Б. зазвичай проходить без запитань представників ЗМІ.

Бронзування – створення ефекту металізації шляхом нанесення на щойно надрукований відбиток порошку бронзи або алюмінію для надання зображенню вигляду золотого чи срібного покриття. Використовується як декоративний прийом при оформленні видавничої продукції.

Брошура – книжкове видання обсягом від 4 до 48 сторінок.

Брошура зі «своєю» обкладинкою – брошура, в якій за обкладинку служить її перший і останній аркуші.

Брошурний блок – див. *Блок брошурний*.

Брошурувально-палітурні потокові лінії – див. *Лінії потокові брошурувально-палітурні*.

Брошурувальні процеси – див. *Процеси брошурувальні*.

Брошурувально-палітурні процеси – див. *Процеси брошурувально-палітурні*.

Брошурування – процес, що включає операції виготовлення з відбитків зошитів, складання аркушів або зошитів у блоки, їх зшивання та з'єднання з обкладинкою, обрізання. Застосовується для створення книжок в обкладинці, брошур і журналів.

Брускі шрифти – див. *Шрифти брускі*.

Брутто – 1. Вага товару разом з тарою і упаковкою (на відміну від ваги нетто, тобто чистої ваги товару). 2. Валовий прибуток без врахування витрат.

Буква – знак, що позначає звук або сполучення звуків мови.

Буквар – книжка, підручник для початкового навчання грамоти. Синонім: *Азбука* (2).

Буквиця – 1. Перша літера початкового слова книги, глави, розділу, твору, збільшена за розміром (кеглем) порівняно зі звичайною початковою літерою. Часто оздоблюється ілюстрацією, віньеткою, орнаментом. Див. також: *Заголовна літера, Ініціал*. 2. Одна зі старих слов'янських назв азбуки. 3. Книга для первинного навчання грамоті, те саме, що азбука чи буквар.

Бук-дизайн – проектування художньо-предметної форми книжки з максимальним можливим урахуванням матеріально-поліграфічних засобів втілення задуму; різновид індустріального дизайну. Див. також *Дизайн видання, Конструювання видання*.

Букініст – торговець такими, що були у використанні, рідкісними чи старовинними книгами. Див. також *Книга букіністична*.

Букіністична книга – див. *Книга букіністична*.

Букросинг – громадський рух бібліофілів, спрямований на популяризацію книги шляхом її «звільнення» від власника. Букросингери, прочитавши книгу, залишають її у публічному місці (парк, метро, кав'ярня), де її може підібрати будь-який читач. Спостереження за «подорожуванням» книги відбувається за допомогою інтернет-ресурсів.

Буклет – видання у вигляді одного аркуша друкованого матеріалу, сфальцьованого будь-яким способом у два чи більше загини.

Булевий пошук – див. *Пошук булевий*.

Бул-марк – кольорова яскрава закладка з рекламною інформацією; вкладається в книгу або журнал. Див. також *Закладка, Лясе*.

Бульварна література – див. *Література бульварна*.

Бульварне видання – див. *Видання бульварне*.

Бумвініл – матеріал для обклеювання суцільнопокритих і складених палітурних кришок, виготовляється на основі особливо міцного паперу, на який наноситься розплавлений пластикат. Б. може мати

різну фактуру (гладку або таку, що імітує різні види шкіри і тканини) та забарвлення. Придатний для виготовлення суцільнопокритої палітурки, красивий, добре приймає тиснення як палітурною фольгою, так і безфарбове.

Бустрофедон – спосіб письма, при якому перший рядок пишеться справа наліво, другий – зліва направо, третій – знову справа наліво і так далі.

Бухгалтерські книжки – див. *Книжки бухгалтерські*.

Бюджет видавництва / поліграфічного підприємства – 1. План доходів і видатків підприємства на певний період. 2. Розподіл затрат часу (добі, місяця, року) за видами його використання (бюджет часу). 3. Фінансовий план маркетингу, система показників, розділ плану маркетингу підприємства, в якому в деталізованій формі (за елементами комплексу маркетингу або за заходами маркетингу) наведено величини витрат, прибутків і прибутку від (для здійснення маркетингової діяльності фірми (бюджет маркетингу).

Бюджет рекламний – кошторис асигнувань, витрат на рекламну діяльність.

Бюлетень – періодичне або продовжуване видання, що випускається оператив-но, має ознаки журнального або газетно-

го видання, містить матеріали організації, яка його видає. Періодичні Б., як правило, мають постійну рубрикацію. В окремих випадках Б. можуть випускатися протягом короткого часу, обмеженого періодом проведення певного заходу.

Бюлетень довідковий – бюлетень довідкових матеріалів, розташованих у порядку, зручному для їхнього швидкого пошуку.

Бюлетень нормативний – бюлетень матеріалів нормативного, директивного чи інструктивного характеру, що видається, як правило, державним органом.

Бюлетень рекламний – 1. Бюлетень довідкових матеріалів, розташованих у порядку, зручному для їхнього швидкого пошуку. 2. Бюлетень, у якому викладено в привабливій формі відомості про ви-робу, послуги, заходи з метою створення попиту.

Бюлетень статистичний – бюлетень-таблиця, змістом якої є оперативні статисти-чні дані, що характеризують певну сфе-ру життя та діяльності суспільства.

Бюлетень-таблиця – бюлетень фактич-них даних цифрового чи іншого характе-ру, відображених у вигляді таблиці.

Бюлетень-хроніка – бюлетень повідом-лень про діяльність установи, яка його видає.

В

Вага паперу об'ємна – відношення маси 1 м² паперу до її товщини. Характеризує будову аркуша паперу, його пористість, а отже, і здатність вбирати фарбу тощо. Чим більша об'ємна вага паперу, тим менша її всмоктувальна здатність, рівніша її поверх-ня. Залежно від об'ємної ваги паперу його можна поділити на чотири групи: а) дуже щільна, з об'ємною масою вище 1; б) щільна, з об'ємною масою від 0,8 до 1; в) середньої щільності, з об'ємною масою від 0,6 до 0,8; г) пориста («рихла»), з об'єм-ною масою нижче 0,6. При друкуванні на пористому папері закріплення друкарсь-кої фарби на відбитку відбувається вик-лючно завдяки вбиранню фарби порами паперу. При друкуванні ж на щільному папері закріплення фарби на відбитках значною мірою відбувається завдяки ство-ренню плівки.

Вага помилки – наслідки, до яких веде наявність помилки в повідомленні для

автора, редактора або реципієнтів. Див. *Помилка*.

Вадемекум (від лат. *vademecum* – іди зі мною) – довідкове видання малого фор-мату (путівник чи покажчик), яке зручно завжди тримати при собі задля отриман-ня потрібної інформації.

Вакат (воката) – сторінка у виданні, не зайнята текстом чи ілюстраціями.

Вакуум інформаційний – відсутність повідомлень про певний факт чи подію в інформаційному просторі.

Вал (валик) розкатний – еластичні (гу-мові, пластмасові тощо) вали, що є скла-довою частиною фарбового апарату дру-карської машини; передають друкарську фарбу між розкатними циліндрами і рівно-мірно розподіляють її у фарбовому апараті, сприяючи нанесенню рівного шару фарби на друкувальні елементи форми.

Валідність інформації – 1. Об'єк-тивність, надійність інформації. В. і. до-

сягається шляхом використання різних джерел інформації, її зіставлення та аналізу. 2. Ступінь довіри аудиторії до органів масової інформації, встановлений внаслідок опитування чи анкетування.

Валова нумерація – див. *Нумерація валова*.

Валовий прибуток видавництва / поліграфічного підприємства – див. *Прибуток видавництва / поліграфічного підприємства валовий*.

Вантажовідправник – організація, особа, що здала вантаж до перевезення і вказана як відправник у перевізному документі.

Вантажоодержувач – особа, організація, яким за вказівкою вантажовідправника має бути виданий вантаж у місці призначення.

Варіа – 1. Розділ змісту в журналі чи збірнику, традиційна назва якого – «Суміш», «Різне»; збірник творів, різних за родом, жанром, характером; стаття чи репортаж на різноманітні теми і сюжети, зокрема анекдотичні. 2. Надрядковий діакритичний знак, що використовувався в грецькій і кириличній церковнослов'янській писемності.

Варіант твору – текст твору, що відрізняється від основного порівняно невеликими за обсягом змінами. У текстології середньовічних творів – різні списки твору.

Варіант твору скорочений – витяг з тексту чи висновок, підібрані та виготовлені таким чином, щоб у стислій формі відобразити загальний зміст документа.

Варіація товару – модифікація товару, який уже виготовляється і знаходиться на ринку, шляхом зміни його окремих властивостей або показників якості. Можуть бути змінені фізичні (матеріал, якість), естетичні (дизайн, колір, форма), символічні (назва марки товару), властивості товару і пов'язані з такою діяльністю підрозділу фірми.

Варіоклішограф – автомат електронного гравіювання для виготовлення кліше (шляхом гравіювання друкувальних елементів на полімерних або металевих пластинах) або кольороподілених фотоформ.

Варант – товарна квитанція, свідоцтво складу, бази про прийом товару на зберігання.

Вартість активів видавничого / поліграфічного підприємства – 1. Виражена у

грошах ціна товарів, послуг, обладнання, засобів виробництва, матеріальних об'єктів тощо. 2. Позитивна якість, цінність. 3. Економічна категорія, властива товарному виробництву, яка становить втілену й уречевлену в товарі суспільно необхідну працю. Види вартості: а) *вартість балансова* (вартість об'єкта, основних засобів підприємства, зафіксованих у балансовій відомості. Обчислюється як первинна вартість придбання. Визначається як її чисті активи, власний капітал, тобто сукупні активи за вирахуванням сукупних зобов'язань, боргів); *вартість клієнта* (вартість співпраці з клієнтом за певний час); *вартість кошторисна* (вартість, визначена кошторисом витрат); *вартість ринкова* (сума, яку можна отримати при продажу активів (власності) на ринку); *вартість ринкова поточна* (ціна, за якою продається або можна продати товар на ринку).

Введення (уведення) даних – передача даних від зовнішнього пристрою (джерела інформації) в основну пам'ять ЕОМ за допомогою сканера, клавіатури тощо.

Введення (уведення) тексту предиктивного – система прискореного введення тексту в цифрові пристрої, під час якого програмне забезпечення пристрою пропонує варіанти закінчення слів і фраз, а також може пропонувати виправлення поширених помилок.

Вганяння (уганяння) рядка – див. *Втягування (утягування) рядка*.

Вдруковування (удруковування) пристрій – див. *Пристрій удруковування (удруковування)*.

Веб-дизайн – оформлення засобів масової інформації в мережі Інтернет.

Веб-реклама – реклама в мережевих засобах масової інформації.

Веб-сайт – інформаційний ресурс у вигляді набору тематично зв'язаних між собою веб-сторінок, які створені конкретною особою або організацією. Існує, як правило, головна сторінка, яка лінками з'єднана з іншими.

Веб-сторінка – документ у мережі з текстовою та нетекстовою (графіка, анімація тощо) інформацією.

Ведення бази даних – діяльність, спрямована на оновлювання, підтримування перебудову структури бази даних, щоб за-

безпечити її цілісність, збереженість і ефективність.

Ведення каталогу – діяльність, пов'язана з формуванням каталогу, поточне комплектування, перевірка повноти, вилучення застарілих матеріалів для забезпечення нормального експлуатування.

Векторна графіка – див. *Графіка векторна*.

Векторне зображення – див. *Зображення векторне*.

Векторні шрифти – див. *Шрифти векторні*.

Веленевий папір – див. *Папір веленевий*.

Велень – матеріал для письма або книгодрукування зі шкіри ссавців. Процес виробництва веленя такий самий, як і виробництва пергаменту.

Велика літера – див. *Літера прописна*.

Величина попиту на видавничу / поліграфічну продукцію – кількість товару або послуг певного виду, запропонованих видавничим чи поліграфічним підприємством, які покупець бажає придбати за певною ціною впродовж певного періоду часу. Величина попиту залежить від прибутків покупців, цін на товари і послуги, очікуювань покупців, їх смаків і переваг тощо.

Величина пропозиції видавничої / поліграфічної продукції – кількість товару або послуг певного виду, запропонованих до продажу на деякому ринку за конкретною ціною впродовж певного періоду часу. Величина пропозиції залежить від цін на товари і послуги, витрат виробництва, від податків тощо.

Вензель – художньо написані початкові букви власного імені та прізвища (ініціали), що створюють своєрідний візерунок, в'язь.

Верже – див. *Папір верже*.

Вержери – часті смуги на папері верже.

Верифікація повідомлення – одне з завдань редагування; перевірка істинності фактичних даних, що здійснюється журналістами й редакторами під час підготовки публікації до друку.

Версо – зворотний бік рукописного чи друкованого аркуша, на якому за наявності пагінації проставляють парні числа. У кодексі – ліва частина розвороту. У сувої – його зовнішній бік, заповнений текстом.

Верстальник – фахівець, що з видавничого оригіналу готує посторінковий (фізичний) макет видання, орієнтуючись

на проект, описову та фізичну композиційно-графічну моделі видання. Синонім: *Оператор верстання*.

Верстання – процес формування сторінок майбутнього видання чітко визначеного розміру з текстового та ілюстративного матеріалу відповідно до дизайну, макета, вимог правопису з метою подальшого виготовлення фотоформ, друкарських форм або друкування. Складова частина макетування. Див. також *Розганяння верстання / складання*.

Верстання «на виліт» – див. *Верстання під обріз*.

Верстання в обклад – верстання певних елементів видання (таблиць, ілюстрацій, заголовків, формул) збоку сторінки складання з облямовуванням текстом з трьох боків. Синонім: *Верстання в текстове облямовування*. Див. також *Кватирка*.

Верстання в облямовування – див. *Верстання в обклад*.

Верстання відкрите – спосіб верстання з розміщенням певних елементів видання (таблиць, ілюстрацій, заголовків, формул) вгорі чи внизу шпальти / публікації так, що текст межує з ними лише з одного боку.

Верстання впідбір (упідбір) – спосіб верстання, за якого різні за своїм видом чи функціональним навантаженням тексти (заголовки і текст, основний і додатковий текст, текст і примітка) розташовують в одному рядку. В. в. потребує розмежування різних текстів, що знаходяться поряд, за допомогою шрифтового виокремлювання.

Верстання впідверстку (упідверстку) – спосіб верстання, за якого початок твору (оповідання, вірша) або частини цього твору (розділу, параграфа) розміщують безпосередньо після попереднього тексту, а не з нової сторінки (спуску).

Верстання врозріз (урозріз) тексту – спосіб верстання певних елементів видання (таблиць, ілюстрацій, заголовків, формул), за яким ці елементи розміщують на всю ширину шпальти (сторінки складання) і таким чином «розрізають» текст; рядки тексту прикривають їх зверху й знизу.

Верстання глухе – спосіб верстання з облямовуванням певних елементів видання (таблиць, ілюстрацій, заголовків, формул) текстом з усіх чотирьох боків.

Верстання електронне – формування шпальт видання з використанням настільних видавничих систем.

Верстання з виходом на берег – верстання певних елементів видання (таблиць, ілюстрацій, заголовків, формул), коли частина зображення або таблиці виходить на берег, за межі формату сторінки складання.

Верстання закрите – спосіб верстання з розміщенням певних елементів видання (таблиць, ілюстрацій, заголовків, формул) вгорі чи внизу шпальти / публікації так, що текст межує з ними з трьох боків.

Верстання на берегах – спосіб верстання з розміщенням певних елементів видання (таблиць, ілюстрацій, заголовків, формул) на берегах. Див. також *Маргіналія*, *Боковик*, *Ліхтарик*.

Верстання напіввідкрите – спосіб верстання з розміщенням певних елементів видання (таблиць, ілюстрацій, заголовків, формул) вгорі чи внизу шпальти / публікації так, що текст межує з ними з двох боків (знизу чи зверху і збоку).

Верстання під обріз – верстання певних елементів видання (таблиць, ілюстрацій, заголовків, формул) на виліт, коли ілюстрація займає усю площу сторінки, включаючи берег чи береги, тобто до обрізів сторінки. Синонім: *Верстання «на виліт»*.

Верстання привідність (приведеність) – див. *Привідність верстання*.

Верстання розганяння – див. *Розганяння складання / верстки*.

Верстання скомбіноване – спосіб верстання, за якого в одному виданні поєднують різні види верстання.

Верстання спускове – спосіб верстання шпальт зі спуском.

Верстат друкарський – ручний механічний пристрій для одержання відбитків з друкарської форми. Використовувався в друкарстві з моменту його виникнення і до першої половини XIX ст.

Верстат прободрукарський – пристрій високого, офсетного, глибокого чи інших способів друку для друкування одиничних контрольних відбитків в умовах, наближених до умов друку накладу видання.

Верстатка – інструмент для ручного складання тексту.

Верстка – див. *Відбиток коректурний «верстка»*.

Вертикальне читання – див. *Читання вертикальне*.

Верхня лінія шрифту – див. *Лінія шрифту верхня*.

Верхня сторона паперу – див. *Сторона паперу верхня*.

Взаємодія ЗМІ – спільна діяльність, скоординоване здійснення дій ЗМІ у процесі висвітлення якої-небудь теми, проблеми, події тощо під час узгодженої інформаційної акції.

Взаємозалік – документально оформлена сторонами угода про взаємне погашення зобов'язань по оплаті послуг, товарів і робіт, можливе у тому випадку, коли у сторін є взаємні зобов'язання щодо оплати.

Вибілювання – процес збільшення білизни при виробництві целюлози і деревної маси.

Вибілювання засоби – див. *Засоби вибілювання*.

Вибір друкарської фарби – визначення параметрів, яким повинна задовольняти фарба для здійснення нормального процесу друкування тиражу. При виборі друкарських фарб необхідно враховувати призначення і характер друкарської продукції, конструкцію друкарської машини, вид паперу і основні показники фарби (світло-, водо-, спирто-, луго- і кислотостійкість, швидкість і характер закріплення друкарських фарб на відбитку).

Вибір ніші ринку – зосередження на задоволенні чітко окресленої потреби всередині сегмента ринку.

Вибіркове звіряння – див. *Звіряння вибіркове*.

Вибіркове лакування – див. *Лакування вибіркове*.

Вибіркове реферування – див. *Реферування вибіркове*.

Вибіркове розповсюдження (поширення) інформації – див. *VPI*.

Вибіркове читання – див. *Читання вибіркове*.

Вибірковий контроль – див. *Контроль вибірковий*.

Вибірковий посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний вибірковий*.

Вибірковий реферат – див. *Реферат вибірковий*.

Вибрані твори – див. *Твори вибрані*.

Вибух – відеоефект, що створює ілюзію вибухоподібного розпадання телезображення на дрібні фрагменти.

Виведення даних – передавання цифрових даних зображення і тексту видання на вивідний пристрій і отримання зображення на матеріальному носіїві (фотоплівці, лавсановій плівці, папері, формній пластині тощо).

Виведення фотоформ – виведення зображень майбутнього видання на матеріальний носій з прозорою основою (фотоплівку, прозору плівку тощо).

Вивід – 1. Таблиця, побудована без роздільних лінійок, лише за допомогою проміжків. 2. Матеріал, який подається колонками і рядками, не поділений лініями та синтаксично пов'язаний з останньою фразою в попередньому тексті.

Вивідний пристрій – див. *Пристрій вивідний*.

Вивідний пристрій експонувальний – див. *Пристрій вивідний експонувальний*.

Виворітка (виворіт) – відтворення тексту чи ілюстрації в негативному відносно до оригіналу вигляді, зазвичай білим на чорному фоні.

Виворітки дефект – див. *Дефект виворітки*.

Виворітний друк – див. *Друк виворітний*.

Виворітний текст – див. *Текст виворітний*.

Виворітний шрифт – див. *Шрифт виворітний*.

Виганняння рядка – див. *Витягнення рядка*.

Вигода – отримання певних переваг, додаткового доходу, прибутку.

Вигода упущена – 1. Недоотримані прибутки, прибутки, який особа могла б отримати, якби його права або умови діяльності не були порушені. 2. Нездійснені можливості отримання доходу, прибутку у зв'язку з невдалим вибором способу дій.

Виготівник продукції – виробник певного виду продукції, призначеної для реалізації.

Виготовлювач видавничої продукції – фізична чи юридична особа, що здійснює виготовлення замовленого тиражу видання.

Вид бібліотеки – групи бібліотек з конкретними ознаками, створені в процесі подальшої деталізації типів бібліотек. Відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» поділ на види бібліотек здійснюється за наступними ознаками: за значенням бібліотек; за змістом бібліотечних фондів; за призначенням. За значенням бібліотеки поділяються на: все-

українські загальнодержавного значення (національні, державні); республіканські (Автономної Республіки Крим); обласні; міські; районні; селищні; сільські. За змістом бібліотечних фондів бібліотеки є: універсальні; галузеві; міжгалузеві. За призначенням бібліотеки поділяються на: публічні (загальнодоступні); спеціальні (академії наук, науково-дослідних інститутів, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій); спеціалізовані (для дітей, юнацтва, осіб з фізичними вадами).

Вид видань – сукупність видань, об'єднаних за однією чи кількома істотними типологічними ознаками: цільовим призначенням (громадсько-політичні, довідкові, рекламні тощо видання); матеріальною конструкцією (книжкові, аркушеві тощо); знаковою природою інформації (текст, видання брайлівським шрифтом, нотний запис тощо); читацьким призначенням; періодичністю (неперіодичне, періодичне, продовжуване, серійне тощо). За видами носіїв інформації видання поділяють на паперові та електронні.

Видавати – випускати у світ друковані твори. Синоніми: *Публікувати, Випустити у світ*.

Видавець – 1. Фізична або юридична особа, яка здійснює підготовку і випуск видання та вступає в процесі видавничої діяльності у правові, майнові, виробничі відносини з суб'єктами інших сфер економіки і культури відповідно до чинного законодавства і несе відповідальність за виготовлення і поширення документа. 2. Суб'єкт підприємницької діяльності, який здійснює функції матеріально-технічного забезпечення видання друкованого засобу масової інформації на підставі пред'явлення засновником (співзасновником) свідоцтва про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації і укладеного між ними договору.

Видавництво – спеціалізоване підприємство, основним видом діяльності якого є підготовка і випуск у світ видавничої продукції та відповідальне за виготовлення і поширення документа. Див. також *Банкрутство видавництва, Брендінг видавництва, Імідж видавництва, Картотека видавництва, Назва видавництва, Політика видавництва, Редакція видавництва, Середовище видавництва*.

Видавництво-бренд – видавництво, продукція та діяльність якого мають високе суспільне визнання, приваблюють до співпраці з ним нових авторів, сприяють ринковій перспективі наявних видань. Див. також *Бренд видавництва*.

Видавнича анотація – див. *Анотація видавнича*.

Видавнича діяльність – див. *Діяльність видавнича, Теорія видавничої діяльності*.

Видавнича кампанія рекламна – див. *Кампанія рекламна видавнича*.

Видавнича комп'ютерна система – див. *Система видавнича комп'ютерна*.

Видавнича коректура – див. *Коректура видавнича*.

Видавнича марка (видавничий знак) – див. *Марка видавнича*.

Видавнича організація – див. *Організація видавнича*.

Видавнича примітка – див. *Примітка видавнича*.

Видавнича програма – див. *Програма видавнича*.

Видавнича продукція – див. *Продукція видавнича*.

Видавнича рецензія – див. *Рецензія видавнича*.

Видавнича справа – див. *Справа видавнича*.

Видавнича угода – див. *Договір видавничий*.

Видавниче підприємство – див. *Підприємство видавниче*.

Видавничий бенчмаркінг – див. *Бенчмаркінг видавничий*.

Видавничий договір – див. *Договір видавничий*.

Видавничий каталог – див. *Каталог видавничий*.

Видавничий коментар – див. *Коментар видавничий*.

Видавничий конволют – див. *Конволют видавничий*.

Видавничий маркетинг – див. *Маркетинг видавничий*.

Видавничий менеджмент – див. *Менеджмент видавничий*.

Видавничий оригінал – див. *Оригінал видавничий*.

Видавничий покажчик бібліографічний – див. *Покажчик бібліографічний видавничий*.

Видавничий портфель – див. *Портфель видавничий*.

Видавничий посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний видавничий*.

Видавничий процес – див. *Процес видавничий*.

Видавничий редактор – див. *Редактор видавничий*.

Видавничі норми редагування – див. *Норми редагування видавничі*.

Видавничі обов'язки – див. *Обов'язки видавничі*.

Видавничі посади – див. *Посади видавничі*.

Видавничі послуги – див. *Послуги видавничі*.

Видавничі права – див. *Права видавничі*.

Видавничі стратегії – див. *Стратегії видавничі*.

Видавничо-поліграфічний бізнес – див. *Бізнес видавничо-поліграфічний*.

Видалення – див. *Виправлення-видалення*.

Видання – 1. Твір (документ), який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням, тисненням або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам державних стандартів, інших нормативних документів щодо їхнього видавничого оформлення і поліграфічного виконання. Видання, що поряд з друкованим текстом містить записи звуків чи зображень на інших матеріальних носіях (плівках, магнітофонних стрічках, фотоплівках, слайдах, аудіо- та відеокасетах), або таке, що має супровідну допоміжну інформацію (дискети тощо), називається комбінованим. 2. Множина всіх примірників документа, видрукованих з одного примірника, який використовується як зразок. В. може охоплювати кілька видруків чи випусків, що мають невеликі відмінності. Див. також *Апарат видання, Аркушат видання, Архітектоніка видання, Виконання видання поліграфічне, Випуск видання, Дизайн видання, Екземпляр видання, Індекс видання, Каталогізація видань, Композиція видання, Конструкція видання, Конструювання видання, Концепція видання, Макетування видання, Моделювання видання, Обсяг видання, Оригінал-макет видання, Розташування видань, Собівартість видання, Фарбовість видання, Формат видання, Класифікація видань, Характеристика видання кількісна*.

Видання авторизоване – видання, підготовлене укладачем, але перевірене і схвалене автором (авторами).

Видання авторське – видання, що є наслідком творчої діяльності (написання тексту, ілюстрування, редагування, художнє і поліграфічне оформлення) автора.

Видання адаптоване – видання адаптованого тексту літературного твору, оформлене відповідно до можливостей сприймання певною читацькою аудиторією.

Видання академічне – 1. Видання, що містить науково виважений текст та його варіанти, розгалужені довідково-пошуковий і науково-допоміжний апарати із великою кількістю приміток та коментарів. 2. Видання, що публікуються академіями та їхніми підвідомчими науковими закладами.

Видання анонімне – видання, що вийшло в світ без зазначення прізвища автора чи без вихідних даних.

Видання аркушеве – видання у вигляді одного чи декількох аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату без скріплення.

Видання аудіовізуальне – видання, призначене для одночасного сприйняття зором і/або слухом, зміст якого подано у вигляді зображення і/або запису звуку. Для фіксування та відтворення В. а. застосовують відповідну апаратуру.

Видання багатомовне – видання, текст в якому повністю або частково публікується кількома мовами.

Видання багатотомне – неперіодичне видання, що складається з двох або більше нумерованих томів і становить єдине ціле за змістом та оформленням.

Видання без змін – перевидання без будь-яких змін.

Видання безадресне – видання, незорієнтоване на чітко окреслену, цільову читацьку аудиторію.

Видання безоплатне – видання, що розповсюджується безоплатно серед певного кола читачів.

Видання бібліографічне – інформаційне видання упорядкованої сукупності бібліографічних записів.

Видання бібліофільське – видання, що відрізняється від масової книжкової продукції обмеженим тиражем чи зовнішніми якостями: високим рівнем художнього оформлення та поліграфічного виконання, ґатунком паперу, оригінальністю формату,

нумерацією примірників (іноді підписаних автором), незвичайною палітуркою тощо. Може існувати поряд із масовим виданням як його сувенірний варіант.

Видання брайлівським шрифтом – видання брайлівського друку (Брайля шрифт), призначене для самостійного читання людьми з вадами зору за допомогою дотику чи слухового сприйняття з використанням звуковідтворювальної апаратури.

Видання бульварне – видання, в якому опублікований низькопробний гостросюжетний літературний твір. В. б. розраховане на примітивні, обивательські смаки. Див. також *Література бульварна*.

Видання виправлене – перевидання, текст якого суттєво не змінений, проте виправлений автором з метою усунення фактичних помилок, а також уточнення й оновлення фактів, формулювань та ін.

Видання виробничо-практичне – видання відомостей з технології, техніки й організації виробництва, а також інших галузей суспільної практики, призначене фахівцям певного профілю та відповідної кваліфікації.

Видання виробничо-практичне нормативне – видання норм, правил і вимог з конкретних сфер виробничої діяльності.

Видання високохудожнє – видання, виконане за індивідуальним макетом художнього оформлення, на високоякісному папері, з особливими деталями (лясе, футлярю і/або суперобкладинкою) та застосуванням різних, зокрема рідкісних способів друку і репродукування.

Видання відомче – видання, що надруковане з грифом відомства (установи, організації), містить матеріали службового характеру й розраховане на розповсюдження та використання в межах відомства.

Видання власне – видання, що його видає за свій рахунок видавництво, видавець, на відміну від замовленого (видання на замовлення) чи того, що випускається за рахунок автора.

Видання газетне – видання у вигляді одного чи кількох аркушів друкованого матеріалу встановленого формату, видавничо пристосоване до специфіки певного періодичного видання. У випадках скріплення аркушів друкованого матеріалу використовується термін «газетно-журнальне видання».

Видання газетно-журнальне – газетне видання, аркуші якого скріплені.

Видання громадсько-політичне – видання твору громадсько-політичної тематики, яке призначене для широкого кола читачів.

Видання датоване – видання, в якому зазначена точна дата випуску його у світ, на протипагу виданню, дату випуску якого в самому виданні не наведено.

Видання дипломатичне – документальне видання, в якому тексти документів відтворюють складанням, з передачею, за можливості, всіх особливостей їхньої орфографії, графіки, пунктуації, виправлень тощо.

Видання дитяче – періодичне чи неперіодичне видання, зорієнтоване на дитячу аудиторію. В. д. поділяють на видання для дошкільнят, дітей молодшого і середнього шкільного віку, підлітків. Рекомендується відрізнати В. д. від видань для дитячого читання, які мають більш широке читачьке призначення, але можуть бути сприйняті й дітьми.

Видання для дозвілля – видання, що містить загальнодоступні відомості щодо організації побуту, різноманітних форм самодіяльної творчості, різних видів захоплень, відпочинку.

Видання для організації дозвілля – видання популярно викладених загальнодоступних відомостей щодо організації побуту, дозвілля, різноманітних форм самодіяльної творчості, різних видів захоплень.

Видання для службового користування – видання, яке містить інформацію, призначену для певного, обмеженого кола споживачів (фізичних осіб, закладів, установ та ін.). Такі видання супроводжуються відповідною ремаркою: «Для службового користування».

Видання довідкове – видання коротких відомостей наукового чи прикладного характеру, розміщених у порядку, зручному для їх швидкого пошуку; не призначене для суцільного, наскрізного читання.

Видання документальне наукове – див. *Видання наукове документальне*.

Видання документально-художнє – літературно-художнє видання, що містить твір (твори), основою якого є документ, реальна подія чи діяльність історичної особи.

Видання доповнене – перевидання, що містить доповнення у вигляді окремих

глав, розділів, параграфів, абзаців, ілюстрацій або відрізняється від попереднього глибиною аргументованості тверджень, більш чітким структуруванням матеріалу тощо.

Видання ексклюзивне – оригінальне в частині ідеї чи виконання видання, розраховане на обмежену за чисельністю читачьку аудиторію, але на широкий резонанс у книговидавничому просторі. Використовуються незвичні книжкові форми, незвичне авторство, незвичне цільове призначення тощо.

Видання експортне – видання, наклад або значна частина якого призначені для реалізації на зовнішньому ринку, а також видання, що випускають на замовлення зарубіжної організації-контрагента.

Видання електронне – електронний документ (група електронних документів), який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, призначений для розповсюдження в незмінному вигляді, а також має вихідні відомості. Е. в. розрізняють: за наявністю друкованого еквівалента (електронний аналог друкарського видання; самостійне електронне видання); за природою основної інформації (текстове (символьне) електронне видання; образотворче електронне видання; звукове електронне видання; мультимедійне електронне видання); за цільовим призначенням (офіційне електронне видання; наукове електронне видання; науково-популярне електронне видання; виробничо-практичне електронне видання; нормативне виробничо-практичне електронне видання; навчальне електронне видання; масово-політичне електронне видання; довідкове електронне видання; електронне видання для дозвілля; рекламне електронне видання; художнє електронне видання); за технологією розповсюдження (локальне електронне видання; мережне електронне видання; електронне видання комбінованого розповсюдження); за характером взаємодії користувача і електронного видання (детерміноване електронне видання; недетерміноване (інтерактивне) електронне видання); за періодичністю (неперіодичне електронне видання; серіальне електронне видання; періодичне електронне видання; електронне видання продовжуване; електронне видання, що оновлюється); за структурою (однотомне електронне

видання; багатотомне електронне видання; електронна серія). Див. також *Аналог друкованого видання електронний*, *Видання комп'ютерне*.

Видання електронне багатотомне – неперіодичне електронне видання, що складається з двох або більше пронумерованих частин, кожна з яких представлена на самостійному машинозчитуваному носії, і таке, що являє собою єдине ціле за змістом та оформленням.

Видання електронне виробничо-практичне – електронне видання, що містить відомості з технології, техніки та організації виробництва, а також інших сфер суспільної практики; розраховане на фахівців різної кваліфікації.

Видання електронне виробничо-практичне нормативне – електронне видання, що містить норми, правила і вимоги з різних сфер виробничої діяльності.

Видання електронне детерміноване – електронне видання, параметри, зміст і спосіб взаємодії з яким визначені видавцем і не можуть бути змінені користувачем.

Видання електронне звукове – електронне видання, яке містить цифрове представлення звукової інформації у формі, що допускає її прослуховування, але не призначена для друкованого відтворення.

Видання електронне зображальне – електронне видання, що містить переважно електронні образи об'єктів, які розглядаються як цілісні графічні сутності, представлені у формі, яка допускає перегляд та відтворення друком, але не посимвольне опрацювання.

Видання електронне інтерактивне – див. *Видання електронне недетерміноване*.

Видання електронне комбінованого розповсюдження – електронне видання, яке може використовуватися як локальне, так і мережеве.

Видання електронне локальне – електронне видання, призначене для локального використання і таке, що випускається у формі певної кількості ідентичних примірників (накладу) на переносних машинозчитувальних носіях.

Видання електронне масово-політичне – електронне видання, яке містить твір суспільно-політичної тематики, агітаційно-пропагандистського характеру, призначене для широкого кола читачів.

Видання електронне мережеве – електронне видання, доступне потенційно необмеженому колу користувачів через телекомунікаційні мережі.

Видання електронне мультимедійне – електронне видання, в якому інформація різноманітної природи існує рівноправно і взаємопов'язано для вирішення визначених розробником завдань, причому цей взаємозв'язок забезпечується відповідними програмними засобами.

Видання електронне навчальне – електронне видання, що містить систематизовані відомості наукового або прикладного характеру, подані у формі, зручній для вивчення і викладання, та розраховане на слухачів (учнів, студентів, курсантів тощо) різного віку і рівня навчальної підготовки.

Видання електронне наукове – електронне видання, що містить відомості про теоретичні і/або експериментальні дослідження, а також науково підготовлені до публікації пам'ятки культури та історичні документи.

Видання електронне науково-популярне – електронне видання, що містить відомості про теоретичні і/або експериментальні дослідження в галузях науки, культури і техніки, викладені у формі, доступній читачеві-неспціалісту.

Видання електронне недетерміноване – електронне видання, параметри, зміст і спосіб взаємодії з яким прямо або опосередковано встановлюються користувачем відповідно до його інтересів, мети, рівня підготовки тощо на основі інформації і за допомогою алгоритмів, визначених видавцем. Синонім: *Видання електронне інтерактивне*.

Видання електронне неперіодичне – електронне видання, що виходить одноразово й не має продовження.

Видання електронне нормативне виробничо-практичне – див. *Видання виробничо-практичне нормативне електронне*.

Видання електронне однотомне – неперіодичне електронне видання, випущене на одному машинозчитувальному носії.

Видання електронне оновлюване – електронне видання, що виходить через певні або невизначені проміжки часу нумерованими або датованими випусками, які мають однаковий заголовок і зміст, що частково повторюється.

Видання електронне офіційне – електронне видання, яке публікується від імені державних органів, установ, відомств або громадських організацій і містить матеріали нормативного або директивного характеру.

Видання електронне періодичне – серіальне електронне видання, яке виходить через певні проміжки часу, з постійним для кожного року числом номерів (випусків), що не повторюються за змістом, однотипно оформленими нумерованими і/або датованими випусками, які мають однаковий заголовок.

Видання електронне продовжуване – серіальне електронне видання, що виходить у міру накопичення матеріалу, через невизначені проміжки часу, типово оформленими нумерованими і/або датованими випусками, що мають спільний заголовок. Див. також *Видання продовжуване*.

Видання електронне самостійне – електронне видання, яке не має друкованих аналогів.

Видання електронне серіальне – електронне видання, що виходить протягом часу, тривалість якого наперед не встановлена, як правило, нумерованими і/або датованими випусками (томami), що мають однаковий заголовок.

Видання електронне текстове символічне – електронне видання, яке містить переважно текстову інформацію, представлену у формі, яка допускає посимвольне опрацювання.

Видання електронне художнє – електронне видання, що містить твори художньої літератури, образотворчого мистецтва, театральної, естрадної і циркової творчості, твори кіно, музейну та іншу інформацію, що належить до сфери культури і не є результатом наукових досліджень.

Видання елітарне – вишукане, виняткове, поліпшене видання для вузького кола користувачів і покупців; найкраще видання за всіма ознаками у своєму типологічному класі.

Видання енциклопедичне – довідкове видання, що містить універсальне чи галузеве зведення знань. Див. також *Енциклопедія*.

Видання епістолярне – збірник листів (листування) однієї чи кількох осіб.

Видання жіноче – спеціалізоване періодичне видання, зорієнтоване на жіночу

читацьку аудиторію. В. ж. вирізняються з-поміж інших контентом (переважають публікації про моду, виховання дітей, проблеми сім'ї, здоров'я тощо) і вишуканим художнім оформленням.

Видання журнальне – ілюстроване періодичне видання кодексного типу певного формату і обсягу, що містить твори, об'єднані певним тематичним змістом.

Видання з нумерованим накладом – видання, кожному примірнику якого приписують порядковий номер, проставлений найчастіше нумератором.

Видання з паралельним текстом – видання, в якому вміщено однаковий текст двома чи більше мовами, або основний текст і його варіант. Найчастіше тексти друкуються паралельно, сторінка в сторінку або стовпчиками.

Видання за рахунок автора – видання, яке видавництво випускає за договором з автором, який сплачує всі витрати на нього та забезпечує його розповсюдження. Див. також *Видання на замовлення*.

Видання заборонене – видання, не допущене органами влади до розповсюдження одразу після виходу друком.

Видання замовне – книжка чи брошура, видана на замовлення автора чи іншої особи.

Видання звукове електронне – див. *Видання електронне звукове*.

Видання ілюстроване – літературно-художнє видання з ілюстраціями на противагу виключно текстовим виданням того ж твору.

Видання інформаційне – видання, функціональним призначенням якого є повідомлення про опубліковані й/чи неопубліковані документи у формі, зручній для швидкого ознайомлення з ними. Є теоретичною основою прикладної інформатики (інформаційної технології). Види В. і.: бібліографічне, реферативне, оглядове. За періодичністю можуть бути неперіодичними, періодичними чи продовжуваними виданнями.

Видання карткове – видання у вигляді картки встановленого формату, надруковане на матеріалі підвищеної цупкості. Див. також *Картка каталожна*.

Видання картографічне – видання, більшу частину обсягу якого займає картографічний твір (картографічне зображен-

ня, що відтворює у картографічній проекції зменшене узагальнене зображення поверхні Землі або іншого об'єкта у певній системі умовних позначень з розташованими на ній об'єктами реальної дійсності).

Видання кишенькове – видання невеликого формату, що вільно вкладається в кишені верхнього одягу. В сучасній видавничій практиці таке видання в твердій палітурці користується попитом; однак часто випускають у вигляді кишенькового видання в обкладинці й на дешевому папері з метою збільшення збуту.

Видання книжкове – видання у вигляді блоку скріплених у корінці сторінок друкованого матеріалу будь-якого формату в обкладинці чи оправі. Під сторінкою друкованого матеріалу розуміють аркуш паперу чи синтетичного замітника, картону, тканини, поверхня якого містить відбиток.

Видання комбіноване – видання, що поряд із друкованим текстом містить записи звуків чи зображення на інших матеріальних носіях (платівках, магнітофонних стрічках, фотоплівках, слайдах, аудіо- та відеокасетах), або таке, що має супровідну допоміжну інформацію (дискети тощо).

Видання комп'ютерне – видання, записане на комп'ютерних носіях інформації. Див. *Видання електронне*.

Видання комплектне – сукупність видань (образотворчих листівок, репродукцій, невеликих брошур), зібраних у теку, футляр, бандероль, під однією обкладинкою.

Видання контрафактне – див. *Видання піратське, Примірник контрафактний*.

Видання конфісковане – надруковане і випущене у світ видання, але вилучене з мережі розповсюдження за рішенням органів цензури чи за вироком суду.

Видання легке для читання – 1. Видання, при читанні якого не втомлюється зір. 2. Видання, зміст якого легко сприймається реципієнтами і не потребує застосування додаткових знань і навичок.

Видання летюче – рукопис чи друковане видання у вигляді брошур і, здебільшого, листівок, які містять інформацію злободеного інформаційного характеру і розраховані на короткий термін використання.

Видання літературно-художнє – видання твору художньої літератури.

Видання лубочне – специфічна форма книговидавничої продукції XV–XX ст.; дешево масове друковане видання, що початково являло собою відбиток зображення на папері, одержаний з гравійованої на дереві (невеликої дощечки, виготовленої з лубу, – звідси назва) чи металі картинки з коротким пояснювальним текстом. В. л. містили низькопробні перероблені відомі літературні твори, пісенники, казки, сонники, малюнки, твори релігійного змісту.

Видання малого формату – див. *Малоформатне видання*.

Видання малотиражне – видання, віддруковане обмеженим накладом (до 1000 прим.).

Видання малоформатне – видання, формат якого трохи більший за 100x100 мм, але не перевищує формату 107x165 мм.

Видання масове – видання, що вийшло великим накладом і призначене для масової читацької аудиторії.

Видання масово-політичне – видання, що містить твір суспільно-політичної тематики агітаційно-пропагандистського характеру; призначене для широкого кола читачів. Див. також *Видання електронне масово-політичне*.

Видання масово-політичне електронне – див. *Видання електронне масово-політичне*.

Видання мережеве електронне – див. *Видання електронне мережеве*.

Видання молодіжне – періодичне (завичай) видання, зорієнтоване на молодіжну читацьку аудиторію і спрямоване на висвітлення молодіжної тематики – сучасної музики, культури, спорту, проблем навчання. Види В. м.: загальнотематичні та спеціалізовані.

Видання мультимедійне електронне – див. *Видання електронне мультимедійне*.

Видання на експорт – див. *Видання експортне*.

Видання на замовлення – видання, що випускається видавництвом за угодою із замовником (організацією, установою, навчальним закладом тощо) і за його рахунок; розповсюджується замовником. Див. також *Видання за рахунок автора*.

Видання на правах рукопису – видання, що випускається невеликим накладом для попереднього ознайомлення з ним читачів-спеціалістів, не надходить у загаль-

ний продаж і не підлягає рецензуванню в пресі. На обкладинці й на титульній сторінці такого видання проставляється напис: «На правах рукопису».

Видання навчальне – видання, що містить систематизовані відомості наукового чи прикладного характеру, подані у формі, зручній для викладання й вивчення. Види В. н.: підручник, практикум, навчальна програма, навчальний наочний посібник, навчально-методичний посібник, книжка для читання, задачник, буквар, хрестоматія, словник, енциклопедія і довідник для школярів та студентів.

Видання наукове – видання результатів теоретичних і/чи експериментальних досліджень, пам'яток культури, історичних документів та літературних текстів, підготовлених науковцями до публікації.

Видання наукове документальне – неперіодичний науковий збірник чи монографія, що містить переважно історичні документи, які є джерелами для подальших досліджень.

Видання науково-виробниче – видання відомостей результатів теоретичних та/чи експериментальних досліджень, а також конкретних рекомендацій щодо їх впровадження у практику.

Видання науково-популярне – видання, що містить теоретичні та експериментальні дослідження суттєвих, актуальних проблем науки, культури, техніки, суспільного життя й розкриває їх у популярній формі, доступній читачеві-непрофесіоналу.

Видання науково-практичне – видання, що містить статті та інші матеріали як науково-теоретичного, так і науково-прикладного характеру, адресовані не тільки вченим, науковим працівникам, а й спеціалістам-практикам.

Видання науково-художнє – літературно-художнє видання, основою якого є белетризований опис подій і фактів з історії науки.

Видання нелегальне – видання, незареєстроване у встановленому законодавством порядку чи таке, що вийшло в світ без зазначення вихідних даних.

Видання неперіодичне – видання, що виходить одноразово і продовження якого не передбачено. Див. також *Періодичність*, *Видання періодичне*, *Видання серіальне*, *Видання продовжуване (продовжне)*, *Видання електронне неперіодичне*.

Видання нове – документ, що містить значні відмінності від попереднього видання. Синонім: *Перевидання*.

Видання нотне – видання змісту музичного твору за допомогою нотних знаків.

Видання образотворче – видання живописних, графічних, скульптурних творів мистецтва, спеціальних чи художніх фотографій та інших графічних робіт, креслень, діаграм, схем тощо.

Видання оглядове – інформаційне видання публікації одного чи декількох оглядів, які відображають підсумки аналізу та узагальнення відомостей з різних джерел.

Видання одностомне – неперіодичне видання, випущене в одному томі.

Видання одностомне електронне – див. *Видання електронне одностомне*.

Видання оригінальне – видання, в якому текст документа з'являється вперше за згодою автора чи його представників.

Видання останньої руки – у старих книгах – останнє прижиттєве видання твору, що редагувалося особисто автором, містить текст, який відповідає його останній волі.

Видання офіційне – видання матеріалів інформаційного, нормативного чи директивного характеру, що публікується від імені державних органів, відомств, установ чи організацій.

Видання оформлення (оформлювання) – див. *Оформлення (оформлювання) видання*.

Видання паперове – видання, надруковане на паперовому носії інформації.

Видання паралельне – видання, випущене поряд з іншим, ідентичним за змістом й оформленням, але, на відміну від нього, іншою мовою.

Видання педагогічне – 1. Фахове наукове або навчальне видання в галузях науки та освіти. 2. Видання, зорієнтоване на обслуговування фахових потреб науковців-педагогів та освітян-практиків.

Видання передплатне – видання, що розповсюджується, надсилається за попередньою передплатою, проведеною до його випуску.

Видання періодичне – серіальне видання, що виходить через певні проміжки часу, має заздалегідь визначену постійну щорічну кількість і назву нумерованих чи датованих, типово оформлених випусків, які не повторюються за змістом. Види В. п.: газета, журнал, бюлетень, календар.

Див. також *Періодичність, Видання неперіодичне, Видання серіальне, Видання продовжуване*.

Видання періодичне електронне – див. *Видання електронне періодичне*.

Видання періодичного комплект річний – див. *Комплект періодичного видання річний*.

Видання першої руки – у старих книгах – перше видання твору, випуск якого відбувся під особливим наглядом автора чи за його безпосередньої участі.

Видання піратське – видання, випуск якого відбувся без відома осіб, які мають на нього авторські та видавничі права. Синонім: *Видання контрафактне*. Див. також *Примірник контрафактний*.

Видання повторне – видання, що вже випускалося раніше у світ (перевидання, передрук).

Видання прикладне – видання, яке містить цінну для будь-якої сфери практичної діяльності інформацію.

Видання продовжуване (продовжне) – серіальне видання, що виходить через задалегідь невизначені проміжки часу, залежно від накопичення матеріалу, нумерованими та/чи датованими випусками, неповторюваними за змістом, типово оформленими, зі спільною назвою. Див. також *Періодичність, Видання неперіодичне, Видання серіальне, Видання періодичне*.

Видання рекламне – видання відомостей щодо виробів, послуг, заходів, культурно-історичних об'єктів, творчих колективів тощо у формі, яка привертає увагу, сприяє реалізації товарів і послуг, запрошує до ознайомлення чи відвідування.

Видання репринтне – повторне видання з друкованого оригіналу без повторення складання.

Видання реферативне – 1. Інформаційне видання сукупності бібліографічних записів, включно з рефератами. 2. Реферативні видання містять публікації рефератів, що включають скорочений виклад змісту первинних документів (або їх частин) з основними фактичними відомостями і висновками. До В. р. належать: реферативні журнали, реферативні збірки, експрес-інформація, інформаційні листки.

Видання рідкісне – видання, яке було видане або збереглося в невеликій кількості примірників і має певну цінність.

Видання розкриваність – див. *Розкриваність видання*.

Видання серіальне – видання, що виходить протягом часу, тривалість якого задалегідь не визначена, як правило, нумерованими чи датованими випусками (томів), які об'єднані спільністю задуму, тематики, оформлення, назви. Кожен із випусків (томів) може мати ще й власну назву. Серіальне видання може бути періодичним, продовжуваним. Див. також *Видання неперіодичне, Видання періодичне, Видання продовжне, Періодичність, Реєстрація серіального видання*.

Видання серіальне електронне – див. *Видання електронне серіальне*.

Видання серіального реєстрація (реєстрування) – див. *Реєстрація серіального видання*.

Видання серійне – видання, яке належить до серії. Див. також *Серія, Підсерія*.

Видання специфічне – видання особливого формату, структури, дизайну, художнього оформлення.

Видання спеціалізоване – видання, яке містить спеціальні знання, опис навичок, необхідних для роботи в певній галузі.

Видання спеціальне – видання, вихід у світ якого має цілком визначену і чимось зумовлену (якоюсь конкретною подією чи потребою) мету.

Видання структура – див. *Структура видання*.

Видання суспільно необхідне – пріоритетний вид видань для забезпечення загальнодержавних потреб.

Видання текстове – видання, більшу частину якого займає словесний, цифровий, у вигляді ієрогліфів, формул (хімічних або математичних) чи змішаний текст як форма і засіб передачі змісту (інформації).

Видання унікальне – видання, яке за видавничими параметрами не відрізняється від ексклюзивного, але доступне всім, хто хоче і може його придбати.

Видання факсимільне – документ, в якому основний текст відтворюється точно з примірника більш раннього видання. Вперше з'явилося на початку XIX ст. Див. *Факсиміле*.

Видання ювілейне – видання, приурочене до ювілею; зазвичай вирізняється вишуканим оформленням і певною позитивною спрямованістю змісту.

Видатки видавництва / поліграфічного підприємства – зменшення активів і збільшення зобов'язань у зв'язку з придбанням товарів або послуг. На відміну від затрат, це грошові видатки або заборгованості, що виникли в зв'язку з придбанням активів або послуг, користь від яких може відчуватися і після закінчення поточного звітного періоду. Види видатків: а) *видатки авансові* (видатки, зроблені протягом одного фінансового періоду, але стосуються наступного періоду); б) *видатки адміністративні* (всі видатки, пов'язані із загальним управлінням підприємством. Зазвичай до адміністративних витрат належать: витрати на оплату праці управлінського персоналу; амортизаційні відрахування і витрати на ремонт основних засобів загальногосподарського призначення; орендна плата за приміщення загальногосподарського призначення; витрати з оплати інформаційних, аудиторських, консультаційних і подібних послуг; інші аналогічні за призначенням управлінські витрати).

Видача документа – надання документа на вимогу користувача бібліотеки на абонементі, в читальному залі, через нестационарні форми обслуговування або електронно-інформаційні мережі.

Видирання – видалення з готових книг сторінок, в яких виявлено грубі помилки або дефекти друку з подальшою заміною на бездефектні.

Виділення – див. *Виокремлення*.

Видрук – множина всіх примірників видання чи випуску видання, видрукуваних одноразово чи за одну операцію. Синонім: *Комплект накладу*.

Виїзна редакція – див. *Редакція виїзна*.

Виключення рядків – див. *Вирівнювання рядків*.

Виключне право авторське – див. *Право авторське виключне*.

Виконавець – актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті, танцює чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури, мистецтва або твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми тощо, а також диригент музичних і музично-драматичних творів.

Виконання видання поліграфічне – виготовлення видання як матеріального об'єкта, сукупність усіх процесів перетворення видавничого оригіналу в наклад видання, що включає ряд поліграфічних процесів: додрукарських, друкарських і післядрукарських. Рівень поліграфічного виконання видання є одним з показників його якості.

Виконання публічне – подання за згодою суб'єктів авторського права і/або суміжних прав творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи по кабелях) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час.

Використання інформації – задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави. Див. *Діяльність інформаційна*.

Використання твору вільне – можливість використання твору, що є об'єктом авторського права, без дозволу автора та без виплачування йому авторської винагороди, але з обов'язковим дотриманням немайнових прав автора (зазначення його імені під час кожного використання твору).

Викривлення паперу – див. *Дефект «Паперу викривлення»*.

Викривлення припресованої плівки – див. *Дефект «Викривлення припресованої плівки»*.

Викривлення через лакування – див. *Дефект «Викривлення через лакування»*.

Виліт – відеоефект, що створює ілюзію появи нового зображення з віддаленої точки та його збільшення.

Вилучення з фонду – процес відбору та виключення зі складу фонду документів, що втратили свою значущість.

Вимивання – видалення окремих ділянок світлочутливого матеріалу водними розчинами солей і лугів, іншими розчинниками після експонування формних матеріалів при виготовленні друкарських форм.

Вимога читацька – бланк для замовлення творів друку та інших документів, що зберігаються у фондах бібліотеки.

Вимоги до видання гігієнічні – санітарно-гігієнічні норми, встановлені на основі аналізу фізичних можливостей сприймання текстових і зображальних матеріалів, а також фізичного навантаження реципієнтів під час користування виданням. Враховуються такі параметри, як контрастність і чіткість відбитків, читабельність шрифту, вага книги тощо.

Вимоги до коректурних відбитків – низка вимог щодо виготовлення коректурних відбитків: наявність великих берегів (у технічному складанні не менш як 5 см), висока якість паперу, висока якість відбитка, комплектність складеного для відбитків оригіналу, наскрізна пагінація. див. *Відбиток коректурний*.

Вимоги до оригіналу – низка вимог щодо підготовки оригіналу. Основні В. до о. затверджені державним стандартом ДСТУ 3772-98. «Оригінали для поліграфічного відтворення. Загальні технічні умови». Додаткові В. до о. висуваються і затверджуються конкретними видавництвами чи поліграфічними підприємствами. Основні В. до о.: а) комплектність (наявність, крім основного тексту твору, всіх додаткових і довідково-пошукових текстів, титульних і рубрикаційних елементів, ілюстрацій, підписів під ілюстраціями тощо); б) наявність авторських коментарів і додаткової інформації щодо типу видання, читацького призначення, вимог до оформлення тексту та його розмічання, вимог щодо оформлення видання загалом; в) подання текстових основних, текстових додаткових, зображальних матеріалів в окремих файлах чи роздруківках; г) наявність наскрізної пагінації та інформації про обсяг, купюри тощо; д) обов'язкове візування автором або відповідальними за випуск видання особами із зазначенням дати підписання оригіналу; е) урахування правил складання, художнього редагування ілюстрацій, верстання; ж) відсутність механічних пошкоджень носія інформації, на якому збережено оригінал. Див. також *Оригінал*.

Вимоги до якості віддрукованих аркушів – чіткість і чистота відбитка, а також рівномірна насиченість його фарбою;

однаковий і достатньо інтенсивний тон фарби у всьому виданні; відсутність чорнишів (марашок), тобто слідів пробільних ділянок форми; привідність відбитків шпальт на лицьовому й зворотньому боках аркуша; відсутність розмацування фарби на відбитку або перетягування її з іншого аркуша; відсутність у накладі не додрукованих з одного боку аркушів, пошкоджених або забруднених аркушів (надірваних, зморщених, зім'ятих, з подвійним відбитком, із заломленими кутами і друком на них, із слідами брудних пальців, з масляними або іншими плямами тощо); під час кольорового і багатофарбового друку – точна відповідність тону фарби підписаному до друку зразку; під час багатофарбового друку – особливо точна привідність.

Вимоги ліцензійні – кваліфікаційні, організаційні, технічні, технологічні, фінансово-економічні, особливі вимоги до телерадіоорганізацій, які мають на меті отримання ліцензії на мовлення.

Вимоги системні мінімальні – вимоги до технічних і програмних засобів, мінімально необхідних для реалізації можливостей електронного видання.

Винагорода авторська – див. *Гонорар авторський*.

Виноска – примітка чи бібліографічне посилання, розташоване внизу сторінки поза текстом. Див. також *Примітка, Посилання*.

Виносні елементи шрифту – див. *Елементи шрифту виносні*.

Виносні лінії – див. *Лінії виносні*.

Виокремлена – див. *Виокремлення (2)*.

Виокремлений текст – див. *Текст виокремлений*.

Виокремлення – 1. Складання окремої частини тексту (абзацу, фрази, слова) шрифтом, який відрізняється від основного тексту – жирним, напівжирним, курсивом, більшим, меншим кеглем, а також застосування інших засобів: розрядки, підкреслювання лінійкою тощо. В. застосовується з метою графічного увиразнювання різних за значущістю чи структурою частин тексту (В. функціональне / мнемонічно-довідкове / змістове) або ж як засіб текстового дизайну (В. композиційно-графічне / службове / естетичне). Синоніми: *Акцентування, Виділення, Увиразнення тексту*. 2. Результат виокремлювання;

частина складання (літера, слово, словосполука, речення, знак), що за складально-графічним оформленням відрізняється від основного тексту. Синоніми: *Виокремлена, Текст виокремлений*. Див. також: *Виокремлення нешрифтове, Виокремлення шрифтове, Виокремлення мнемонічно-довідкове, Виокремлення композиційно-графічне, Виокремлення авторське, Виокремлення редакторське, Згущування, Розріджування, Розрядка*.

Виокремлення авторське – увиразнення певних фрагментів тексту, здійснене автором для покращення сприймання змісту твору реципієнтом. Зазвичай це виокремлення мнемонічно-довідкові.

Виокремлення композиційно-графічне – виділення фрагментів тексту (напр., початку та кінця його рубрикаційних частин) для створення «обличчя» видання, його архітектонічної, композиційної цілісності. Виокремлення композиційно-графічні допомагають читачеві усвідомити будову твору, структуру видання або виконують суто естетичну функцію. Синоніми: *Виокремлення службове, Виокремлення естетичне, Виокремлення нефункціональне*.

Виокремлення мнемонічно-довідкове – виділення в тексті ключових термінів, імен, назв та словосполучень, які допомагають читачеві краще їх запам'ятати та швидко розшукати. Синоніми: *Виокремлення функціональне, Виокремлення змістове*.

Виокремлення нешрифтове – використання в тексті для виділення окремих його компонентів засобів складання (розрядка, втяжка, зміна формату складання), складально-графічних елементів (лінійок для відокремлення та підкреслення фрагментів тексту, рамок, орнаментів, графічних символів, декоративних ілюстрацій), а також кольору.

Виокремлення пробільно-композиційне – складання тексту з використанням розрядки, втяжки, зміни формату складання, зміни формату абзацу, розділення частин складання проміжками.

Виокремлення редакторське – увиразнення певних фрагментів тексту, здійснене редактором для покращення сприймання змісту твору реципієнтом або для надання виданню естетичної привабливості

та архітектонічної цілісності. В. р. за своїм функціональним призначенням можуть бути як мнемонічно-довідковими, так і композиційно-графічними.

Виокремлення шрифтове – використання в тексті шрифту різних гарнітур, кеглів і накреслення, а також використання капітелі курсивного, напівжирного, жирного накреслень, зміна кегля і гарнітури шрифту.

Випадіння аркушів блока – див. *Дефект «Випадіння аркушів блока»*.

Випалювання друкарських форм – термічна обробка готових друкарських форм для збільшення їх накладостійкості. Зазвичай проводиться в спеціальних термоустановках. У результаті випалювання на ділянках друкарської форми, що відповідають друкувальним елементам, утворюється міцна плівка; це сприяє збільшенню накладостійкості форми. Водночас термічна обробка може призвести до зниження міцності металевої основи (кліше, алюмінієвої офсетної форми) і викликати деформації, що особливо небажано при виготовленні друкарських форм для багатофарбового друку, оскільки призводить до несуміщення друкарських фарб на відбитку.

Виписка – дослівна рукописна копія текстового фрагмента твору чи документа із зазначенням джерела, з якого взято текст.

Виправа – див. *Виправлення (2)*.

Виправити – повністю чи частково виконати дію *виправлення*.

Виправлене видання – див. *Видання виправлене*.

Виправлене перевидання – див. *Перевидання виправлене*.

Виправлення – 1. Процес зміни тексту з метою вдосконалення його змісту, літературної, редакційної і графічної форми на всіх етапах підготовки тексту твору до випуску у світ. Див. також *Ефективність виправлення*. 2. Позначення помилки і правильного варіанта написання. 3. Уточнення, виправлення помилок у вже оприлюднених чи опублікованих текстах. У друкованих та електронних ЗМІ виправлення за необхідності дають, як правило, в наступних випусках видань чи телерадіо-програмах (передачах), у книжках супроводжують додатковим текстом чи вкладкою із зазначенням помічених помилок.

У цьому значенні див. також *Список помічених помилок*.

Виправлення «смакове» – виправлення, необґрунтоване зафіксованими об'єктивними нормами редагування. В. с. може бути зумовлене стереотипністю мислення редактора, його власними мовленнєвими звичками. Таких виправлень редактор має уникати. Див. також *Норми редагування суб'єктивні*.

Виправлення авторське – виправлення в тексті, зроблене автором на різних етапах редакційно-видавничої підготовки.

Виправлення ефективність – див. *Ефективність виправлення*.

Виправлення компенсаційне – виправлення, зроблене з метою зберегти необхідний обсяг тексту. Здійснюється переважно на етапі верстання й перевіряння коректором верстки й звірних аркушів.

Виправлення кон'юнктурне – 1. Виправлення в коректурних відбитках, викликане певними важливими змінами, що відбулися протягом роботи над виданням і які неможливо було передбачити, проте необхідно відобразити в тексті: рішення уряду, укази, постанови, нові статистичні дані, зроблені відкриття і под. 2. Виправлення, зроблене з ідеологічних міркувань.

Виправлення коректурне – виправлення в коректурних відбитках. В.к. традиційно, залежно від того, ким воно зроблено, поділяють на авторське, коректорське і редакторське. Див. також *Зведення коректурних виправлень*.

Виправлення літературне – редакторське виправлення оригіналу з метою усунути недоліки форми літературного твору – мови, стилю, композиції.

Виправлення редакційне – складова частина редагування; виправлення авторського оригіналу, що виконується редактором або за його зауваженнями автором; може виконуватися автором у співпраці з редактором.

Виправлення технічне (технологічне) – видавниче коректурне виправлення, спричинене порушенням правил складання і верстання у друкарні через складність і обсяг тексту.

Виправлення-видалення – формалізований метод виправлення, при якому з тексту усувають компонент, що містить помилку.

Виправлення-вставлення – формалізований метод виправлення, при якому для усунення з тексту помилки в позицію, де вона є, додають потрібний компонент.

Виправлення-заміна – формалізований метод виправлення, при якому у текст на місце видаленого компонента, що містив помилку, вставляють інший, без помилки.

Виправлення-опрацювання – неформалізований (творчий) метод виправлення, при якому текст твору зазнає таких виправлень, як переставлення, видалення, заміна, вставлення і скорочення, проте докорінно не змінюються композиція, авторський стиль тощо.

Виправлення-перероблення – неформалізований (творчий) метод виправлення, при якому текст твору зазнає таких виправлень, як переставлення, видалення, заміна, вставлення і скорочення. У результаті авторський текст змінюється суттєво, проте В.-п. вимагає пристосування до авторського стилю.

Виправлення-переставлення – формалізований метод виправлення, при якому для усунення помилки компонент тексту переміщують в іншу позицію.

Виправлення-скорочення – неформалізований (творчий) метод виправлення, при якому за допомогою видалення окремих компонентів тексту скорочують його обсяг (часто до наперед визначеної величини).

Виправлення помилки на носії даних – виправлення помилкових даних, які з'явилися, коли передавали, переносили або зберігали дані.

Виправляти – усувати помилки, вади, робити текст правильним, таким, що відповідає певним вимогам.

Випромінювання інфрачервоне в поліграфії – оптичне випромінювання з довжиною хвилі більшою, ніж у видимого випромінювання (понад 750 нм). Інфрачервоні випромінювачі застосовують у поліграфії для сушіння лакофарбових поверхонь. Інфрачервоний метод сушіння має такі переваги над традиційним, конвекційним: а) швидкість і витрачена енергія під час інфрачервоного сушіння менші; б) стійкість до корозії поверхонь, що покриваються фарбами. Недоліком є істотно велика нерівномірність нагрівання, що неприйнятно для деяких технологічних процесів.

Випуск – 1. Видання чого-небудь. 2. Сукупність виробів, виготовлених одночасно і за одним зразком. 3. Елемент документа, що публікується протягом певного часу. 4. Друкована збірка творів, статей одного або кількох авторів, що становить окрему частину тематичної серії та має порядковий номер.

Випуск газетний спеціальний – газетне видання, підготовлене з якоїсь нагоди виїзною або громадською редакцією основної газети з метою оперативного доведення необхідної інформації до читача, що має назву основного видання і виходить протягом обмеженого часу із зазначенням поточного і валового номерів, року і дати.

Випуск здвоєний – випуск періодичного видання, що поєднує матеріали двох випусків. Здебільшого необхідність такого випуску зумовлена неможливістю з якоюсь причиною дотриматися заявленої «календарної» періодичності виходу газети чи журналу (напр., через святкові або неробочі дні календаря). В. з. виходить із зазначенням суміжних порядкових номерів видання.

Випуск у світ – опублікування, випуск видання, видавничої продукції, радіо- чи телепрограми (передачі) з дотриманням умов, передбачених законодавчо. Див. також *Програма випуску видань тематична (комплексна, цільова) державна*.

Випускати у світ – див. *Видавати, Публікувати*.

Випускні (випускові) дані – див. *Дані випускні (випускові)*.

Випусковий редактор – див. *Редактор випусковий*.

Вирівнювання рядків – врівноваження рядків відносно однієї чи кількох вертикалей. Види В. р.: *Вирівнювання рядків за лівим краєм, Вирівнювання рядків за правим краєм, Вирівнювання рядків за форматом складання, Вирівнювання рядків за форматом складання повне, Вирівнювання рядків за центром*. Див. також *Групування рядків*.

Вирівнювання рядків за лівим краєм – врівноваження рядків відносно лівого краю складання таким чином, що перші символи кожного рядка «вишиковуються» в вертикальну лінію. Останні символи в рядку розташовуються вільно, утворюючи «рваний правий край складання».

Вирівнювання рядків за правим краєм – врівноваження рядків відносно правого краю складання таким чином, щоб останні символи кожного рядка «вишиковувалися» у вертикальну лінію. Перші символи в рядку розташовуються вільно, утворюючи «рваний лівий край складання».

Вирівнювання рядків за форматом складання – врівноваження рядків як відносно лівого, так і відносно правого країв складання. Текст рядка рівномірно розподіляється між крайніми лівою та правою вертикалями сторінки складання, окрім останнього рядка абзацу, який не розтягується на весь формат сторінки складання, а залишається незмінним. Застосування В. р. з. ф. с. призводить до збільшення / варіювання апрошів та напівпрошів.

Вирівнювання рядків за форматом складання повне – врівноваження рядків як відносно лівого, так і відносно правого країв складання. Текст рядка, включаючи останній, рівномірно розподіляється між крайніми лівою та правою вертикалями сторінки складання. Застосування В. р. з. ф. с. п. призводить до збільшення / варіювання апрошів та напівпрошів аж до кількох сантиметрів. Див. також *Витягування рядка, Форматування рядка*.

Вирівнювання рядків за центром – врівноваження рядків відносно центральної вертикалі сторінки складання. Комп'ютерна програма обчислює загальну ширину всіх символів рядка з урахуванням міжслівних і міжсимвольних інтервалів, ділить цю величину навпіл і поєднує знайдену середину рядка з середньою лінією текстового блока.

Вироби видавництва / поліграфічного підприємства – предмети або набір предметів (видання періодичні та неперіодичні, паперово-білові вироби), що виготовляються на підприємстві; одиниця промислової продукції, кількість якої може обчислюватися в штуках або примірниках.

Вироби видавництва / поліграфічного підприємства готові – вироби, закінчені виробництвом, повністю укомплектовані та такі, що відповідають діючим стандартам, фактично здані на склад готової продукції і оформлені здавальними документами.

Вироби паперово-білові – зошити, блокноти, записні книжки та інші полі-

графічні вироби без змістового тексту та ілюстрацій.

Виробник відеограми – фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший відеозапис виконання або будь-яких рухомих зображень (як із звуковим супроводом, так і без нього).

Виробник документів – юридична особа незалежно від форми власності або фізична особа, яка виготовляє (в т. ч. публікує) різні види тиражованих документів. В. д. зобов'язаний доставляти низці державних установ і організацій обов'язковий примірник документа і дотримуватись усіх положень Закону України «Про обов'язковий примірник документів».

Виробник реклами – особа, яка повністю або частково здійснює виробництво реклами.

Виробник фонограми, відеограми – фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший відео-, звукозапис виконання або будь-яких звуків.

Виробництво незавершене – товари, які знаходяться в стадії виробництва і втрачені в статті товарно-матеріальних запасів на дату складання фінансового звіту.

Виробнича потужність видавництва / поліграфічного підприємства – див. *Потужність виробнича видавництва / поліграфічного підприємства*.

Виробничий видавничий портфель – див. *Портфель видавничий виробничий*.

Виробничо-практичне видання – див. *Видання виробничо-практичне*.

Виробничо-практичне видання електронне – див. *Видання електронне виробничо-практичне*.

Виробничо-практичне видання нормативне – див. *Видання виробничо-практичне нормативне*.

Виробничо-практичне видання нормативне електронне – див. *Видання виробничо-практичне нормативне електронне*.

Виробничо-практичний журнал – див. *Журнал виробничо-практичний*.

Вирубування кутів неякісне – див. *Дефект «Вирубування кутів неякісне»*.

Вісвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні – одержання, збирання, створення, поширення, використання

і зберігання інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб про роботу цих органів.

Висихання фарби на відбитках повільне – виникає через велику товщину фарбового шару, підвищене емульгування фарби зі зволожувальним розчином, низьку кислотність паперу або коли у фарбу введено дуже багато кобальтового сикативу.

Висновок – стислий переказ у межах документа його найважливіших положень та отриманих результатів.

Висновок редакторський – оформлена за певними вимогами експертна оцінка редактором авторського оригіналу щодо доцільності (можливості, потрібності) його публікування. В. р. може базуватися як на власній експертній оцінці редактора, так і на експертних оцінках рецензентів. Див. також *Рецензія видавнича, Рецензія внутрішня, Рецензія зовнішня, Ступінь редактованості повідомлення*.

Високий друк – див. *Друк високий*.

Високохудожнє видання – див. *Видання високохудожнє*.

Висота шрифту – див. *Кегль*.

Виставка літератури – 1. Зібрання книг та інших видань, розставлених на вітринах або стендах з метою пропаганди та реклами літератури за певний період, за тематикою, у зв'язку з ювілейною датою, новим надходженням до бібліотеки тощо. 2. У книготоргівельній практиці – література, розміщена для огляду покупцями на вітринах чи стендах.

Виступ абзацний – лівостороннє втягування всіх рядків в абзаці на кілька кегельних проміжків, окрім першого, повноформатного. Синонім: *Абзацний відступ зворотний*. Див. також *Абзац, Відступ абзацний*.

Висячий рядок – див. *Рядок завислий*.

Витинання – процес поліграфічного виробництва, який передбачає надання фігурної форми або потрібної конфігурації друкованим виробам за допомогою витинального штампа. Застосовується під час виробництва листівок, етикеток, запрошень, телефонних довідників. Див. також *Витинання абетки*.

Витинання абетки – процес поліграфічного виробництва, який передбачає надан-

ня потрібної конфігурації аркушам із одночасним друкуванням на них літер абетки.

Витискання – див. *Тиснення*.

Витік інформації – неконтрольоване поширення інформації, яке призводить до її несанкціонованого одержання фізичними та/або юридичними особами, що не мають права доступу до неї.

Виторг від реалізації (виручка) видавництва / поліграфічного підприємства – грошові кошти, які отримало підприємство від продажу товарів і послуг.

Витрати загальновидавничі – загально-виробничі і загальногосподарські витрати видавництва, не пов'язані безпосередньо з тим чи іншим виданням, а саме: на утримання та експлуатацію устаткування, амортизацію і ремонт основних засобів опалення, освітлення, утримання робочих приміщень, оренду приміщення, оплату праці виробничого персоналу, оплату інформаційних, аудиторських, консультаційних послуг тощо. Види витрат: а) *витрати валові* (сукупність постійних і змінних витрат); б) *витрати змінні* (витрати, які залежать від обсягу виробництва і продажу); в) *витрати накладні* (непрямі витрати, які супроводжують основне виробництво, але не пов'язані з ним безпосередньо, такі, що не входять у вартість праці і матеріалів; це витрати на утримання і експлуатацію основних засобів, на управління, організацію, обслуговування виробництва, на відрядження, навчання працівників і так звані непродуктивні витрати – втрати від простоїв, псування матеріальних цінностей тощо); г) *витрати позавиробничі* (витрати, пов'язані з реалізацією зробленої продукції, які входять в повну собівартість продукції понад її виробничу собівартість); д) *витрати постійні* (витрати, які не залежать від обсягу виробництва, напр., орендна плата за виробничі та адміністративні приміщення). Див. також *Кошторис витрат видавництва / поліграфічного підприємства*.

Витяг – стислий виклад змісту певних документів, подій, що слугують інформаційною базою журналістського твору.

Витягнення рядка – вид компенсаційного коректурного виправлення; штучне створення додаткових кінцевих рядків у абзаці з метою досягнення встановленого розміру сторінки складання чи шпальти. Способи витягнення: поділ абзацу на два

чи більше; вставлення в кінцеві рядки абзацу додаткових слів, які не порушують зміст фрази; збільшення в кінцевих рядках абзацу проміжків між словами (апрошів). Синонім: *Вигання рядка*. Див. також *Форматування рядка*.

Вихідні (виходові) відомості видання – див. *Відомості вихідні (виходові) видання*.

Вихідні (виходові) відомості друкованого засобу масової інформації – див. *Відомості вихідні (виходові) друкованого засобу масової інформації*.

Вихідні (виходові) відомості книжкового видання – див. *Відомості вихідні (виходові) книжкового видання*.

Вихідні (виходові) дані – див. *Дані вихідні (виходові)*.

Вичерпання прав авторських – можливість розповсюдження правомірно введених у цивільний обіг примірників твору без згоди власника авторських прав і без виплати йому винагороди.

Вичитування (вичитка) – тип коректорського читання, метою якого є виправити правописні помилки, уніфікувати однотипні написання, перевірити дотримання виділень, технічних правил складання і верстання.

Вичитувач – коректор, який займався вичитуванням тексту, не звіряючи його з оригіналом. Така посада була в друкарнях і видавництвах XIX – початку XX ст. Синонім: *Коректор ревізійний*.

Відбиток – зображення на папері чи іншому матеріалі, одержане в процесі друкування за допомогою друкарської форми чи за допомогою друкувальних пристроїв. Див. також *Дефект «Плямистість відбитка»*, *Примірник коректурних відбитків робочий*.

Відбиток альбуміновий – фотовідбиток, отриманий на альбуміновому покритті, що оброблений чутливими до світла солями срібла і зазнав впливу світла через фотонегатив.

Відбиток вугільний – фотовідбиток, отриманий на папері чи на іншому носії з вугільної тканини, попередньо підданої дії світла через фотонегатив. Синонім: *Відбиток карбоновий*.

Відбиток грубий – відбиток, надрукований грубою фарбою на спеціальному папері; використовується в літографії для переведення образу з каменя на машинну форму.

Відбиток дефектний – відбиток, зроблений з відхиленнями від поліграфічних норм за параметрами якості або з механічними пошкодженнями.

Відбиток дзеркальний – відбиток зі зворотним, «дзеркальним» зображенням.

Відбиток карбоновий – див. *Відбиток вугільний*.

Відбиток колодієвий – фотовідбиток, отриманий на колодієвому покритті, обробленому чутливими до світла солями срібла і підданому дії світла через фотонегатив.

Відбиток контрольний – 1. Відбиток, узятий з друкарської машини перед початком і під час друкування накладу для оцінювання й контролю параметрів друку. Якість контрольного відбитка (якість кольоровідтворення, відповідність еталонам, наявність дефектів) перевіряється друкарем, майстром, технологом, керівником підприємства або замовником за допомогою денситометра; результат перевірки – дозвіл на друкування накладу. 2. Репродукція, виконана з плівки для перевірки чотириколірних матеріалів, що підлягають друкуванню.

Відбиток коректурний – відбиток видавничого оригіналу твору, що виготовляється на різних стадіях поліграфічного процесу і призначений для корегування. Види В. к.: *автокоректура, електронний варіант технічного складання, технічне складання (гранка), верстка (зверстані аркуші), звірні аркуші (сторінки для звірення)*. Вимоги до В. к.: наявність великих берегів (у технічному складанні не менш як 5 см), високий ґатунок паперу, висока якість відбитка, комплектність складеного для відбитків оригіналу, наскрізна пагінація. Див. також *Примірник коректурних відбитків робочий*.

Відбиток коректурний «верстка» – коректурні відбитки зі зверстаного оригінал-макета видання, призначені для корегування на другому етапі коректорського вичитування. У верстці виправляються помилки, які були не помічені в технічному складанні чи не виправлені оператором складання, а також помилки верстки. На етапі опрацювання верстки рекомендується застосовувати наскрізне, а не вибіркоче читання. Синонім: *Зверстані аркуші*.

Відбиток коректурний «гранка» – коректурний відбиток тексту, вичитаного

редактором і призначеного для здійснення першої коректури. Нині термін «гранка» у цьому значенні вважається застарілим і поступається місцем терміну «*технічне складання*».

Відбиток коректурний «звірні аркуші» – коректурний відбиток зі зверстаного оригінал-макету видання, які коректор отримує на третьому етапі коректурного вичитування після внесення оператором складання та верстальником усіх виправлень, які були зроблені в *технічному складанні та зверстаних аркушах*. На етапі корегування звірних аркушів рекомендується використовувати такі види читання: *звірення та звіряння вибіркоче*. Синонім: *Сторінки для звірення*.

Відбиток коректурний «технічне складання (електронний варіант)» – 1. Складання авторського оригіналу, яке отримує коректор в електронному варіанті для виправлення помилок після здійснених літературного редагування та автокоректури. 2. Електронний документ, у якому виправлені коректором помилки виділено за допомогою підкреслень чи розмічання кольором (*електронний варіант технічного складання для розмічання помилок і виправлень*). 3. Електронний документ, у якому розмічені помилки підлягають виправленню (*електронний варіант технічного складання для видалення розмічених помилок*).

Відбиток коректурний «технічне складання» – коректурний відбиток зі складеного оригіналу твору, відредагованого науковим і літературним редакторами та призначеного для корегування на першому етапі коректорського вичитування. Див. також *Відбиток коректурний «гранка»*.

Відбиток коректурний підписний – коректурний відбиток, підписаний автором і редактором до друку; документ, на підставі якого поліграфічне підприємство розпочинає виробництво накладу. Див. також *Коректура підписна*.

Відбиток окремий – один із відбитків статті або іншого твору з накладу наукового журналу, збірника, продовжуваного видання, який видають автору замість авторського примірника всього видання. В. о. оформлюють як брошуру в обкладинці або сфальцьований зошит, бібліографічний опис у якому укладають так,

як для окремо виданого твору. Див. також *Примірник авторський*.

Відбиток пробний – поліграфічний відбиток, виготовлений на прободрукарському верстаті, призначений для контролю результатів кольороподілу, градаційної передачі зображення і окремих параметрів технологічного процесу друкування. Отримані результати наближені за якістю до відбитків майбутнього накладу і дають змогу внести за потреби коректурні зміни. Пробний відбиток потрібен як контрольний екземпляр, зразок для затвердження замовником, а також як підстава для підписання відбитка до друку. Комплект пробних відбитків, затверджений видавництвом (замовником), є еталоном під час друкування накладу. Див. також *Примірник сигнальний, Пруф*.

Відбиток сірий – образ на відбитку з недостатнім інтервалом величин оптичних густин.

Відбір документів – операція прийняття рішення щодо комплектування фонду шляхом купівлі документів, обмінювання чи дарування на підставі вивчення бібліографічних джерел проспектів, тематичних планів видавництва та книготоргівельних організацій, самих документів тощо з метою досягнення збалансованого поповнення й оновлення фонду бібліотеки чи інформаційного центру.

Відвертість інформаційна – поширення інформації про особу, організацію, установу тощо без приховування, відкритість і доступність такої інформації. У визначених випадках рамки В. і. можуть бути обмежені відповідно до закону. Див. також: *Інформація; Інтереси особи в інформаційній сфері*.

Відвідування – прихід користувача в бібліотеку або орган НТІ, зареєстрований у контрольному листку або формулярі читача, іншій документації, що ведеться в бібліотеці чи органі НТІ, а також в електронній базі даних.

Відгук – критичний огляд одного чи кількох документів.

Відеограма – відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, диску для лазерних систем зчитування тощо) виконання твору або будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом чи без нього), крім

зображень у формі запису, що є складовою частиною аудіовізуального твору. В. є вихідним матеріалом для виготовлення її копій. Див. також *Виробник відеограми, Примірник відеограми*.

Відеодиск (відеокомпакт-диск) – оптичний диск, призначений для запису та відтворювання текстової, графічної, зображальної і звукової інформації в кінодокументах.

Відеодокумент – документ, зміст якого зафіксовано засобами відеозаписування.

Відеомонтаж – добір і з'єднання окремих відеофрагментів у необхідній послідовності для створення окремих сцен, передач, фільмів.

Відеоплівка – магнітна плівка, призначена для записування, зберігання та відтворювання зображальної і звукової інформації.

Відеотека – організація або служба (відділ бібліотеки), до обов'язків якої входить збирання, зберігання і надання в розпорядження користувачів відеодокументів.

Відеофільм – різновид кінодокумента, що містить звукову і зображальну інформацію на відеоплівці чи оптичному диску.

Відкрита інформація – див. *Інформація відкрита*.

Відкрита таблиця – див. *Таблиця відкрита*.

Відкрите верстання – див. *Верстання відкрите*.

Відкритий лист – див. *Лист відкритий*.

Відмова на запит читача – відповідь бібліотеки на запит читача, який не вдалося задовольнити.

Віднесення інформації до державної таємниці – процедура прийняття державним експертом з питань таємниць рішення про віднесення категорії відомостей або окремих відомостей до державної таємниці з установами рівня їх секретності шляхом обґрунтування та визначення можливої шкоди національній безпеці України в разі розголошення цих відомостей, включенням цієї інформації до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, та з опублікуванням цього Зводу або змін до нього.

Відносини інформаційні – відносини, які виникають у всіх сферах життя і діяльності суспільства і держави при одержанні,

використанні, поширенні та зберіганні інформації. Див. також *Учасники інформаційних відносин*.

Відношення одиниць інформаційно-пошукової мови – взаємозв'язок різних понять, термінів, дескрипторів, класів в інформаційно-пошукових мовах. Види відношень: *партитивне* (семантичне відношення між двома поняттями, одне з яких є цілим, а друге – одним з його елементів); *асоціативне* (семантичне відношення між поняттями, що поєднуються зі спеціальною метою); відношення еквівалентності (відношення між поданнями в різних мовах того ж самого поняття); *преференційне* (формальне відношення між термінами, поданими тим (-и) самим (-и) дескриптором (-ами) чи класифікаційним індексом); *ієрархічне / підрядне* (формальне відношення між двома чи більше класами, один з яких підпорядковується іншому); *консекутивне / наслідкове* (асоціативне відношення динамічної взаємозалежності двох понять, що йдуть одне за одним); *координатне / супідрядне* (формальне відношення, що пов'язує термін чи класи одного рівня); *компаративне / порівняльне* (асоціативне відношення між поняттями, що виявляє властиві їм характеристики шляхом зіставлення); *парадигматичне / аналітичне* (логічне відношення/зв'язок між ключовими словами дескрипторами чи термінами, що дає змогу забезпечувати повноту видачі релевантних документів); *побічне* (асоціативне відношення між поняттями предметної галузі і поняттям, яке звичайно відноситься до іншої галузі); *родове* (семантичне відношення між двома поняттями, одне з яких є родом, а друге – видом); *семантичне* (відношення логічної, онтологічної чи психологічної природи між поняттями, яке може бути формалізоване в інформаційній мові); *синтагматичне / контекстуальне / синтетичне / текстуальне* (відношення/ зв'язок між ключовими словами, дескрипторами чи термінами, що дає змогу забезпечувати точність видачі релевантних документів); *формальне* (відношення між поняттями, вираженими термінами чи класами в інформаційній мові). Див. також *Мова інформаційно-пошукова*.

Відомості вихідні (виходові) видання – сукупність даних, які характеризують

видання і призначені для його оформлення, інформування споживача, бібліографічного опрацювання і статистичного обліку. Кожний примірник видання повинен містити вихідні відомості. Елементами вихідних відомостей є: відомості про авторів та інших осіб, які брали участь у створенні видання; назва (основна, паралельна, ключова, альтернативна) видання; надзаголовкові дані; підзаголовкові дані; вихідні дані; випускні дані (номер і дата видачі документа про внесення видавця до Державного реєстру, обсяг видання, наклад тощо); класифікаційні індекси; міжнародні стандартні номери; знак охорони авторського права. Перелік, зміст і порядок оформлення вихідних відомостей для кожного виду видань визначаються стандартами. Вихідні відомості оформляє видавець. Усі книжкові видання в Україні, незалежно від мови основного тексту, повинні мати обов'язкову анотацію та вихідні бібліографічні відомості державною мовою. Винятком можуть бути тільки видання іноземними мовами, призначені для розповсюдження за кордоном або серед іноземців. Вихід у світ видання без обов'язкових для нього вихідних відомостей не допускається. Див. також *Дані випускні (випускові)*, *Дані вихідні (виходові)*, *Дані заголовкові (заголовні)*, *Дані надвипускні*, *Дані надзаголовкові*, *Дані підзаголовкові*.

Відомості вихідні (виходові) друкованого засобу масової інформації – обов'язкові відомості, вміщені в кожному числі видання і без яких розповсюдження продукції засобу масової інформації заборонено. До В. в. належать: назва видання, засновник (співзасновники), прізвище та ініціали редактора (головного редактора); порядковий номер випуску і дата його виходу в світ; індекс видання, що розповсюджується за передплатою; наклад; ціна або помітка «Безкоштовно»; адреси редакції, видавця, друкарні; серія, номер і дата видачі свідоцтва про державну реєстрацію; видавець (співвидавці) та інші відомості, визначені стандартами.

Відомості вихідні (виходові) книжкового видання – сукупність даних, що характеризують видання та призначені для його оформлення, бібліографічного опрацювання, статистичного обліку та інфор-

мування споживачів. Містять: надзаголовкові дані, відомості про авторів і осіб, які брали участь у створенні видання, назву, підзаголовкові дані, вихідні дані, надвипускні та випускні дані, видавничу анотацію чи реферат, знак охорони авторського права, макет анотованої каталожної картки, класифікаційні індекси УДК і ББК, авторський знак, міжнародні стандартні номери (ISBN, ISSN, ISMN), штрих-кодову позначку. Склад основних елементів вихідних відомостей залежить від виду видання. В. в. розміщують на титульній сторінці, звороті титульного аркуша, останній сторінці, на обкладинці чи палітурці, корінці обкладинки, суперобкладинці видання.

Відомості про автора – частина вихідних відомостей; ім'я автора (імена авторів) твору разом із додатковими (уточнювальними) відомостями про них або ідентифікувальними ознаками (звання, сан, фах; титул, дати життя, слова «батько», «син», «мати», «дочка», «старший», «молодший»).

Відомості про авторське право – зазначення на творі власника авторських прав на нього та року, коли ці авторські права було отримано. Синонім: *Відомості про копірайт*.

Відомості про видання – зазначення видання чи його видруку, сформульоване згідно з поданими в самому документі відомостями або за допомогою бібліографічної служби.

Відомості про відповідальність – відомості про особи чи організації, які брали участь у створенні (із зазначенням їхньої функції) або опублікуванні твору та беруть на себе відповідальність за його зміст і оформлення.

Відомості про копірайт – див. *Відомості про авторське право*.

Відомості про належність автора – відомості про організації, з якими автор професійно пов'язаний. Використовуються для точнішої ідентифікації автора.

Відомості про серію – зазначення повної назви серії, а іноді й підсерії, до яких належить документ, ISSN серії чи підсерії, а також цифрового і/або буквеного шифру серії.

Відомче видання – див. *Видання відомче*.

Відповідальний редактор – див. *Редактор відповідальний*.

Відповідальний секретар редакції – див. *Секретар редакції відповідальний*.

Відрахування видавничого / поліграфічного підприємства амортизаційні – відрахування певних грошових сум відповідно до розмірів фізичного і морального зносу засобів виробництва. Проводяться за встановленими нормативами. Річна норма амортизаційних відрахувань визначається у відсотках від початкової вартості об'єктів. Обчислюються щомісяця у розмірі 1/12 частини річних норм, зараховуються до амортизаційного фонду і включаються у собівартість продукції або витрати обігу. Використовуються для повного відтворення зношених основних фондів (на реновацію), а також для їх часткового відшкодування (на капітальний ремонт і модернізацію).

Відривний (перекидний) календар – див. *Календар відривний (перекидний)*.

Відстава – смужка паперу чи картону, яку наклеюють на внутрішній бік палітурки між картонними боковинами.

Відступ – див. *Абзацний відступ, Тяжка*.

Відступ абзацний – проміжок на початку першого рядка абзацу. Однаковий для всього видання, незалежно від розміру (кегля) шрифту відступ зліва у початковому рядку друкованого чи рукописного тексту, об'єднаного єдиною думкою, темою, ідеєю, сюжетом. В. а. відсутній у так званому безабзацному складанні, де абзац позначається тільки кінцевим пропуском. Якщо початок першого рядка абзацу виступає вліво щодо інших його рядків, то такий абзацний відступ називається «зворотний відступ абзацний», «виступ абзацний». Див. також *Абзац, Виступ абзацний*.

Відступ абзацний зворотний – *Виступ абзацний*.

Відтворення примірників – 1. Виготовлення одного або більше примірників аудіовізуального твору, фонограми, відеограми, комп'ютерної програми, бази даних у будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати машина. 2. Виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи пост-

ійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер.

Відтворення репрографічне – див. *Репродукування (2)*.

Відтворювач – юридична чи фізична особа, яка замовила відтворення або самостійно здійснила таке відтворення на обладнанні, що є її власністю або перебуває в її володінні чи користуванні.

Віжки – спеціальні лінії, що сполучають помилкові елементи зі вказівками щодо виправлень, винесеними на береги або інші незаповнені частини коректурного відбитка. Використовуються у виданнях з багатоколонковою версткою, в яких мала відстань між колонками унеможливає застосування традиційних коректурних знаків. Синонім: *Лінії сполучні*. Див. також *Знаки коректурні, Знаки коректурні традиційні*.

Візитівка – картка з прізвиськом, ім'ям та по батькові, іноді адресою її власника.

Візуальний документ – див. *Документ візуальний*.

Війна інформаційна – протиборство з використанням інформаційних технологій, систем, ЗМІ. Зумовлює *інформаційний вплив* на системи управління супротивника, його політичне та військове керівництво і суспільство загалом, інформаційну інфраструктуру для досягнення поставленої мети, зазвичай за відсутності прямого військового протистояння і за одночасних заходів із захисту національного (свого) інформаційного простору від аналогічних дій супротивника.

Військова журналістика – див. *Журналістика військова*.

Вільне використання твору – див. *Використання твору вільне*.

Вільний переклад – див. *Переклад вільний*.

Вініловий диск – див. *Диск вініловий*.

Віньетка – 1. Орнаментальна композиція на зовнішніх елементах книги або на окремих її сторінках. 2. Невелике композиційно завершене графічне зображення предметного чи сюжетно-тематичного характеру (часто із символічним або алегоричним значенням).

Вічко – 1. Зображення знака (літери, цифри тощо). 2. Верхня торцева частина дерев'яного, металевого, пластмасового

бруска (літери), на якій знаходиться рельєфне (випукле чи заглиблене) дзеркальне зображення букви чи знака, що використовуються як друкувальний елемент. У цьому значенні синонім рос. терміна «очко літери шрифту». 3. Клітинка, що утворюється в таблиці на перетині рядків і граф. У цьому значенні синонім рос. терміна «ячейка». Див. також *Накреслення вічка, Нахил вічка шрифту, Щільність вічка*.

Вічко літери шрифту – див. *Вічко (2)*.

Вічко рване – візуально помітні розриви безперервної лінії накреслення літери або знака на оригіналі або фотоформі. Призводить до зниження якості відбитка і погіршення зручності читання.

Візяльна комунікація – див. *Комунікація «візяльна»*.

Вказівки методичні (вказівки методичні) – навчальне або виробничо-практичне видання з роз'ясненнями з певної теми, розділу або питання навчальної дисципліни, методикою виконання окремих завдань, певного виду робіт, а також заходів. Див. також *Рекомендації методичні, Посібник навчально-методичний, Посібник методичний*.

Вкладка – 1. Рисунок, малюнок чи інше графічне зображення, які розміщуються на окремому аркуші та не включаються в пагінацію чи філіацію документа. 2. Частина задрукованого аркуша видання, яку вкладають у середину зошита.

Вклейка – частка задрукованого аркуша видання, яку вклеюють у зошит. В. застосовують, коли відбиток має більший формат, ніж сторінка; коли його друкують іншим, ніж основний текст, способом або на іншому папері.

Вклейка сфальцьована – додаток до документа, більший за розміром, ніж сам документ, і з цієї причини зігнутий та складений удвічі чи в кілька разів.

Вклеювання – 1. Комплектування блока приклеюванням деталі в середину зошита до певної сторінки. 2. Заміна вирваних (вирізаних) сторінок книжки новими.

Влада ЗМІ – влада, яка належить журналістам; метафорично так позначають місце журналістики в суспільстві, визнаючи її здатність активно впливати на громадську думку, суспільну свідомість, а також спонукати політиків та суб'єктів гілок державної влади до прийняття важливих для суспільства рішень. Термін зап-

ропонований Жаком Леоте. Синонім: «Четверта влада».

Власне видання – див. *Видання власне*.

Власний заголовок – див. *Заголовок власний*.

Власний кореспондент (власкор) – див. *Кореспондент власний*.

Власний продукт телерадіоорганізації – див. *Продукт телерадіоорганізації власний*.

Власник авторських прав – фізична чи юридична особа, яка володіє первинними авторськими правами на твір. В. а. п. можуть бути автори, співавтори, упорядники збірників та інших складених творів, автори похідних творів (перекладів, переробок, атаптацій), видавці складених творів (газет, журналів, енциклопедій тощо).

Власник інформаційної продукції – фізична чи юридична особа, якій належить право власності на інформаційну продукцію.

Власник інформації – фізична або юридична особа, якій належить право власності на інформацію.

Власник ліцензії – див. *Ліцензіат*.

Власницький запис – див. *Запис власницький*.

Власність інтелектуальна – умовний збірний термін, який використовується в міжнародних угодах та в законодавстві деяких країн, що дає змогу об'єднати механізми й способи захисту різноманітних результатів творчої діяльності. Охоплює авторські, суміжні та інші права.

Внутрішнє оформлення видання – див. *Оформлення видання внутрішнє*.

Внутрігазетний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний внутрігазетний*.

Внутріжурнальний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний внутріжурнальний*.

Внутрікнижковий посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний внутрікнижковий*.

Внутрітекстова примітка – див. *Примітка внутрітекстова*.

Внутрітекстова рубрика – див. *Рубрика внутрітекстова*.

Внутрішня реклама – див. *Реклама внутрішня*.

Внутрішня рецензія – див. *Рецензія внутрішня*.

Водевіль – невелика п'єса, в основу якої покладено анекдотичну подію і в якій дія-

логи героїв чергуються з жартівливими піснями й танцями.

Водяний знак – див. *Знак водяний*.

Водяний лак – див. *Лак водяний*.

Вокабула – 1. Окреме слово як предмет лексикології чи лексикографії. 2. Заголовок словникової статті. 3. Ключове слово тексту повідомлення, поміщене в покажчик. 4. Іншомовне слово з перекладом рідною мовою.

Вплив інформаційний – процес і наслідок зміни поведінки інших людей (груп), їх позицій, установок і оцінок завдяки поширенню якої-небудь інформації. Виокремлюють В. і. індивідуально-специфічний, функціонально-ролевий, спрямований і стихійний (неспрямований), прямиий і непрямиий.

Вплив інформаційний індивідуально-специфічний – передавання (або нав'язування) людині ще не засвоєних нею взірців поведінки, особистісної чи іншої активності, через які виявляються її індивідуально-психологічні характеристики (добро-та, альтруїзм, егоїзм, комунікабельність).

Вплив інформаційний непрямиий (опосередкований) – вплив, спрямований на середовище, яке оточує людину.

Вплив інформаційний прямиий – безпосередній вплив на людей під час спілкування.

Вплив інформаційний спрямований – вплив, орієнтований на певних людей чи їх конкретні соціально-психологічні якості.

Вплив інформаційний стихійний – вплив, який не має конкретного адресата.

Вплив інформаційний функціонально-рольовий – нав'язування індивідууму соціальних цінностей і вчинків, способів можливої поведінки, що впливають з мети, яку він ставить перед собою, і визначаються роллю, яку він виконує.

ВРІ – вибіркове розповсюдження (поширення) інформації; систематичне поширення інформації про поточні надходження документів відповідно до постійно чинних інформаційних запитів (профілів) з обов'язковим зворотним зв'язком для корекції інформаційних запитів.

Вріз (врізка) – виділений графічним способом (за допомогою шрифтових і нешрифтових виокремлень) текстовий фрагмент, у якому наводяться пояснення щодо змісту, значення, мети, особливостей журнальної чи газетної публікації. Наводиться перед основ-

ним текстом із значним відступом від нього. Врізи поділяються на: інформаційні, мотивувальні, довідково-історичні, фабульно-інтригувальні, врізи-резюме, тезисні, цитатні, образні, ігрові тощо. Див. також *Лід*.

Всесвітня конвенція про авторське право – конвенція про охорону авторських прав, підписана в м. Женева 6 вересня 1952 р. Україна приєдналась до конвенції в 1973 р. у складі СРСР і підтвердила ратифікацію в 1993 р. як незалежна держава.

Вставлення – див. *Виправлення-вставлення*.

Встановлені норми редагування – див. *Норми редагування зафіксовані*.

Встановлені формати – див. *Формати встановлені*.

Вступна стаття – див. *Стаття вступна*.

Вступна частина видання – див. *Частина видання вступна*.

Вторинна інформація – див. *Інформація вторинна*.

Вторинний документ – див. *Документ вторинний*.

Втягування – складання на менший формат; звужування формату окремих фрагментів тексту (цитат, внутрітекстових приміток тощо). Застосовується з метою відокремити структурну частину основного тексту від іншої, не змінюючи при цьому кегль чи накреслення шрифту. **В.** може бути однобічним (лівостороннім, правостороннім) і двобічним.

Втягування двобічне – складання на менший формат з відступом ліворуч і праворуч.

Втягування однобічне – складання на менший формат з відступом тільки ліворуч або тільки праворуч.

Втягування рядка – вид коректурного виправлення; ліквідація короткого кінцевого рядка за рахунок скорочення тексту, міжлітерних і міжбуквених пропусків. Застосовують для зменшення кількості рядків, яка перевищує допустиму для визначеного формату складання, або за наявності завислого рядка. Синонім: *Вганяння рядка*.

Втяжка – див. *Втягування*.

Вуаль кольорова – фотографічна вуаль певного кольору, що спотворює колірні характеристики зображення: знижує прозорість, білизну і контраст фотозображення. Викликається порушенням умов оброблення фотоматеріалів або старінням фотоматеріалів і оброблювальних розчинів.

Вугільний відбиток – див. *Відбиток вугільний*.

Вхідна інформація – див. *Інформація вхідна*.

В'язь – 1. Давнє декоративне письмо, букви і слова якого зливаються в суцільний рядковий орнамент. 2. Орнаментальний шрифт, який вживався для заголовків у рукописних книгах і стародруках. 3. Монограма, складена з ініціалів, а також букв, які входять до складу імені та прізвища автора. Зустрічається в підписах митців під гравюрами чи малюнками; поєднання двох чи кількох букв в один складальний знак або зливу групу знаків.

Г

Газета – періодичне газетне видання з постійною назвою, що виходить через певні, короткі проміжки часу, містить офіційні документи, оперативну інформацію і матеріали з актуальних громадсько-політичних, наукових, виробничих та інших питань, а також літературні твори, фотографії та рекламу. **Г.** може випускатися також протягом короткого часу, обмеженого періодом проведення певного заходу, конференції, фестивалю тощо. **Г.** може мати додаток у вигляді окремих газетних випусків і у вигляді газетно-журнальних видань, які мають самостійну назву, а також платівок, дискет, магнітофонних плівок,

інших носіїв аудіовізуальної інформації. Розрізняють *громадсько-політичні газети* та *спеціалізовані газети*. Прототипом **Г.** вважають давні рукописні зведення новин. У Венеції XVI ст. за зведення платили дрібну монету – *gazzetta*, звідки і пішла назва.

Газета в газеті – тематична добірка, розміщена в газеті; має власний заголовок, макет, оформлення, нумерацію, однак не є самостійним виданням.

Газета громадсько-політична – газета, яка систематично висвітлює питання внутрішньої і зовнішньої політики держави, міжнародного життя.

Газета міська – див. *Газета районна*.

Газета міськрайонна – див. *Газета районна*.

Газета районна – комунальна або інша місцева газета, яка видається та розповсюджується відповідно на території району (крім району в місті) або міста; спільна для району та міста, де розміщується районний центр, – міськрайонна. Див. також *Газета міська, Газета міськрайонна*.

Газета спеціалізована – газета, яка систематично висвітлює окремі проблеми громадського життя, науки, техніки, культури та інших галузей діяльності і призначена для певних категорій читачів. За тематичною спрямованістю, цільовим і читацьким призначенням спеціалізовані газети розрізняють: з питань економіки та бізнесу, медичні, спортивні, з питань культури, літератури, мистецтва, релігій, рекламні, для дозвілля, для дітей та юнацтва.

Газетне видання – див. *Видання газетне*.

Газетний випуск спеціальний – див. *Випуск газетний спеціальний*.

Газетний папір – див. *Папір газетний*.

Газетно-журнальне видання – див. *Видання газетно-журнальне*.

Галузева бібліотека – див. *Бібліотека галузева*.

Галузева інформація – див. *Інформація галузева*.

Галузеве редагування – див. *Редагування галузеве*.

Галузевий посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний галузевий*.

Галузевий фонд довідково-інформаційний – див. *Фонд довідково-інформаційний галузевий*.

Галузь інформації – сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про відносно самостійні сфери життя і діяльності суспільства та держави. Основними галузями інформації є: політична, економічна, духовна, науково-технічна, соціальна, екологічна, міжнародна.

Гальванокліше – кліше, що є копією з дерев'яного (ксилографічного) чи штрихового цинкового кліше для друкування великих накладів, виготовлене гальванопластичним способом.

Гальваностереотип – стереотип (монолітна копія металеві друккарської форми), виготовлений електролітичним способом.

Гальванотехніка – галузь прикладної електрохімії, що охоплює процеси електролітичного осадження металевих і неме-

талевих виробів при виготовленні друккарських форм.

Гальванотипія (гальваностереотипія) – електролітичний спосіб виготовлення стереотипних друккарських форм.

Галлографія – 1. Пропуск частини тексту під час його передруковування чи складання між двома однаковими словами або словосполученнями. 2. У рукописних книгах і рукописах – допущений переписувачем пропуск уривка тексту, який в оригіналі знаходиться між двома тотожними словами.

Гарантії права на інформацію – гарантії, які забезпечуються органами державної влади, а також органами місцевого і регіонального самоврядування, на отримання інформації про діяльність цих органів та прийняті ними рішення. Передбачають створення в державних органах спеціальних інформаційних служб або систем, що забезпечували б у встановленому порядку доступ до інформації; вільний доступ суб'єктів інформаційних відносин до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів (обмеження цього доступу зумовлюються лише специфікою цінностей та особливими умовами їх зберігання, що визначаються законодавством); здійснювали державний контроль за дотриманням норм законодавства про інформацію; встановлювали відповідальність за порушення законодавства про інформацію.

Гарантія банківська – поручительство банку за виконання грошових зобов'язань свого клієнта; при несплаті клієнтом у строк це зробить банк. Видається під відповідне забезпечення.

Гарантія конкурсна – встановлений Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення грошовий внесок, що підтверджує наміри та зобов'язання учасника конкурсу на отримання ліцензії.

Гарнітура шрифту – сукупність друккарських шрифтів різних накреслень і кеглів, але однакових за характером малюнка. В групах шрифтів однієї Г. виявляється певна індивідуальність: вони можуть мати різну насиченість штрихів, бути неоднаковими за висотою, шириною або кутом нахилу. Тому один шрифт не може становити Г. Стандарт «Шрифти поліграфічні» передбачає використання близь-

ко 2000 гарнітурокеглів, 348 з яких призначені для фотоскладання. До бібліотеки Рага Туре включено 176 назв гарнітур шрифтів. Див. також *Шрифт*.

Гарт – друкарський сплав свинцю, олова та сурми, що застосовується для виготовлення літер і рядків металевого складання та стереотипів (складально-відливних форм високого друку).

Гаряча лінія – 1. Лінія прямого виклику (прямий телефонний зв'язок у надзвичайних ситуаціях). 2. Одна з форм прямих теле- і радіопередач на актуальні теми із безпосереднім передаванням у студію дзвінків телеглядачів чи радіослухачів.

Гаряче тиснення – див. *Тиснення гаряче*.

Гасло – висловлена у стислій формі ідея, політична вимога, завдання. Газетне гасло, як правило, розташовують над назвою періодичного видання.

Гектограф – копіювальний прилад для розмножування тексту й ілюстрацій невеликим накладом.

Гектографія – один із способів оперативної поліграфії, за якого образ із друкарської форми, що містить барвник, переносять на задруковану поверхню, зволожену розчинником цього барвника.

Геліографіювання – станковий вид глибокого друку, що є прототипом сучасного глибокого друку. З'явилося в другій половині XIX ст. Синонім: *Фотографіювання*.

Геліографюра – відбиток, виготовлений шляхом геліографіювання.

Географічний каталог – див. *Каталог географічний*.

Географічний покажчик – див. *Покажчик географічний*.

Геоінформаційні системи – див. *Системи геоінформаційні*.

Гербовий (геральдичний) екслібрис – див. *Екслібрис гербовий (геральдичний)*.

Гербовий папір – див. *Папір гербовий*.

Гербовий суперекслібрис – див. *Суперекслібрис гербовий*.

Гербовник – книга, що містить зображення й описи гербів.

Гігантографія – спосіб виготовлення репродукцій зі збільшеними растровими точками. Застосовують переважно для друкування плакатів.

Гігієна книги – умови, що забезпечують тривале зберігання друкованого видання, запобігають його передчасному псуванню й

руйнуванню від недбалого поводження з ним, вологи, пилу, безпосередньої дії сонячного світла, шкідників (гризунів, комах).

Гігієнічні вимоги до видань – див. *Вимоги до видань гігієнічні*.

Гільза – 1. Товстостінна трубка, склеєна з обгорткою паперу на гільзосклеювальному верстаті або зроблена з полімерів, алюмінію, деревини; на неї намотують папір та ін. гнучкі пакувальні матеріали під час формування рулону. 2. Трубка із цупкого паперу, що наклеюється під корінець оправи задля надання їй більш стійкої та правильної округлої форми у великих за обсягом виданнях.

Гільйоширування – спосіб орнаментального прикрашання у вигляді густої сітки хвилястих фігурних ліній, переплетених між собою. Г. використовують для захисту цінних паперів від підробок.

Гіперавторство – див. *Авторство трансперсональне*.

Гіпермедіатекст – гіпертекст, доповнений різноманітними аудіо- і відеофрагментами.

Гіпертекст – принцип організації пошукових масивів, у яких окремі інформаційні елементи пов'язуються між собою асоціативними зв'язками або посиланнями, що забезпечує швидкий пошук і поширення інформації.

Гіпертекстових сторінок редактор – див. *Редактор гіпертекстових сторінок*.

Глава – рубрика твору, зазвичай основна в системі рубрикації. Г. може бути розділена на підглави, параграфи та об'єднана з іншими главами в більш великі рубрики – розділи, частини.

Глаголиця – одна з давніх слов'янських азбук південно-східних слов'ян. Відрізнялася від кирилиці формою букв. Див. також *Кирилиця, Абетка латинська*.

Глаголичне книгодрукування – див. *Книгодрукування глаголичне*.

Гладкість паперу – показник шорсткості поверхні паперу, від якої залежить якість друку, точність відтворення дрібних елементів образу, блиск фарбового шару на відбитку.

Глазурований папір – див. *Папір глазурований*.

Глазурування паперу – оброблення зволоженого паперу під великим тиском у спеціальному пристрої (суперкаландрі), внаслідок чого частково зменшуються пори через стискання паперових волокон.

Глибина індексування – ступінь докладності відображення предмета документа в процесі індексування.

Глибина тиснення мала – див. *Дефект «Тиснення глибина мала»*.

Глибока автотипія – див. *Автотипія глибока*.

Глибокий друк – див. *Друк глибокий*.

Глибокий друк офсетний – див. *Друк глибокий офсетний*.

Глибокий друк ракельний – див. *Друк глибокий ракельний*.

Глоса – 1. Маловживане слово (вираз), що потребує пояснення. 2. Окремо дописане тлумачення чи переклад незрозумілого слова або виразу, що зустрічається в тексті, на сторінках давніх рукописів та стародруків.

Глосарій (від лат. *glossarium* – словник) – 1. Тлумачний словник; зібрання слів, які потребують пояснення. 2. Компонування наприкінці тексту книги окремої групи рідковживаних слів із коротким поясненням їхнього значення або перекладом з іншої мови.

Глуха таблиця – див. *Таблиця закрита*.

Глухе верстання – див. *Верстання глухе*.

Глухий корінець – див. *Корінець глухий*.

Глухий покажчик – див. *Покажчик глухий*.

Глядач – реципієнт, який сприймає аудіовізуальну інформацію.

Глянєць нерівномірний – помітна відмінність блиску поверхні глянцевого паперу чи поверхні образу, надрукованого на глянцевому папері.

Глянєць паперу (картону) – блиск, який можна помітити, розглядаючи поверхню під невеликим кутом.

Глянєць фарбового шару низький – див. *Дефект «Глянєць фарбового шару низький»*.

Глянцевий папір – див. *Папір глянцевий*.

Глянцювання паперу – надання паперові блиску за допомогою фрикційного або глянцевого каландра, верстата або циліндра папероробної машини.

Гніздова система розташування матеріалу – див. *Система розташування матеріалу гніздова*.

Гніздовий покажчик – див. *Покажчик гніздовий*.

Гнучка оправа – див. *Оправа гнучка*.

Гнучка оправа з виступними «бинтами» – див. *Оправа гнучка з виступними «бинтами»*.

Гнучкість маркетингова – спроможність перелаштувати свою діяльність відповідно до ситуації, своєчасно коригувати плани, стратегії, цілі, уникати залежності від одного (навіть дуже потужного) джерела можливостей.

Головка – 1. Верхня частина таблиці чи видруку, що містить заголовки окремих граф. Див. також *Таблиця*. 2. У друкарській формі – проміжок, що створює верхнє поле сторінки. 3. Верхній обріз блока книги. 4. Випукле зображення букви або знака на літері.

Головка блока – верхній обріз блока.

Головний редактор – див. *Редактор головний*.

Головний титул – див. *Титул головний*.

Голограма – документ, що містить інформацію про об'єкт у тривимірному (об'ємному) зображенні, записування та відтворення якої виконують оптичним методом за допомогою лазерного променя.

Голографія – запис і одержання об'ємного зображення об'єкта оптичним способом за допомогою лазерного променя без використання лінз. Використовується для захисту від підробок цінних паперів та етикеток товарів.

Голод інформаційний – нестача інформації про які-небудь події, процеси, явища, факти, незадоволення інформаційних потреб громадян. Г. і. виникає внаслідок обмеженої інформації, нерозвиненості інформаційної інфраструктури, ринку інформаційних послуг, мас-медіа. Г. і. використовують і з маніпулятивною метою, для створення ефекту очікування (споживач інформації ймовірно сприйме бажану для маніпулятора звістку за умов дозування такої інформації і обмеження джерел її отримання). На противагу використовують ефект інформаційного шумування – споживача штучно переквантажують несуттєвою, «зайвою» інформацією, що відволікає від інформації, оприлюднення якої є небажаним для маніпулятора. Див. також *Шумування інформаційне*, *Шум інформаційний*.

Голос за кадром – один із способів подання повідомлення, коли відеоряд супроводжується коментарями журналіста, який знаходиться поза кадром.

Гонорар – грошова винагорода, що за договором виплачується авторів/авторам за виконану творчу роботу. Див. також *Діяльність творча*.

Гонорар авторський – винагорода, що виплачується авторам творів або їхнім нащадкам за використання цих творів.

Горби на палітурці – випуклості на палітурці, які мають різну форму і величину.

Горизонтальний формат – див. *Формат горизонтальний*.

Горище (проф.) – текстовий матеріал, розташований у верхній частині газетної шпальти на кілька колонок (не менш як чотири) і відбитий знизу лінійкою або взятий у рамку. Максимальна висота «горища» не повинна перевищувати 1/4 сторінки, а мінімальна – 10 рядків. Г. може бути наскрізним (на 2-3 шпальти), складеним (поєднання кількох матеріалів).

Господарська діяльність бібліотек – див. *Діяльність бібліотек господарська*.

Готичне письмо – див. *Письмо готичне*.

Готичний шрифт – див. *Шрифт готичний*.

Гофрування – утворення на аркушах паперу чи картону рядів паралельних хвилястих вигинів за допомогою гофрувальної машини (гофроагрегата).

Гравер – митець, який вирізує зображення на дереві, металі, камені, лінолеумі.

Гравійована (ксилографічна) книга – див. *Книга гравійована*.

Гравійований заголовок – див. *Заголовок гравійований*.

Гравіювання – виготовлення друкарської форми вирізблюванням рельєфного або заглибленого образу з подальшим травленням кислотами на металі, камені, дереві, лінолеумі, пластмасах. Розрізняють ручне, механічне (електромеханічне), лазерне та електронне гравіювання.

Гравіювання електронне – виготовлення друкарських форм гравіюванням на електронних гравіювальних автоматах.

Гравіювання лазерне – створення зображення (вирізання рельєфного образу) на формному матеріалі з використанням лазерного випромінювання як інструменту гравіювання. Застосовується при виготовленні друкарських форм у способах офсетного та глибокого друку.

Гравіювання механічне (електромеханічне) – виготовлення друкарської форми вирізблюванням рельєфного або заглибленого образу на гравіювальному верстаті.

Гравіювання ручне – виготовлення друкарської форми вирізблюванням рельєфного або заглибленого образу вручну за

допомогою різного різального знаряддя – штихелів, голоу, шаберів тощо.

Гравюра – 1. Вид графічного мистецтва. 2. Відбиток зображення на папері з друкарської форми (дерев'яної дошки, металеві пластина, лінолеуму, каменя), яка виготовлена гравіюванням і використовується як рельєфний чи заглиблений друкувальний елемент. 3. Друкарська форма на дереві, лінолеумі, металевій пластині, камені з нанесеним вирізбленим чи витравленим образом. Розрізняють такі види Г.: авторська, ліногравюра, гравюра на дереві обрізна, гравюра на дереві тонова, офорт, геліогравюра. Синонім: *Ритина*.

Гравюра авторська – див. *Автогравюра*.

Гравюра мідна – друкарська форма глибокого друкування, а також відбиток з неї. Розрізняють Г. м. виконану різцем, травленням. Одним із видів Г. м. є офорт.

Гравюра на дереві обрізна – гравюра, виконана на випилянй уздовж волокон дощці. Сьогодні зрідка застосовується у художній ксилографії. Синонім: *Гравюра поздовжна*.

Гравюра на дереві тонова – гравюра, виконана на відпилянй поперек волокон дощці. Синонім: *Гравюра торцева*.

Гражданський шрифт – див. *Шрифт гражданський*.

Грамота – офіційний письмовий акт правового значення; документ, що свідчить або встановлює що-небудь; лист, послання.

Грамофонна платівка (грамплатівка) – див. *Платівка грамофонна*.

Гранітоль – різновид палітурної тканини, покритої нітроцелюлозною плівкою «під ремінь» (вчинену шкіру).

Гранка – 1. Стовпчик рядків складання довільної довжини; відбиток складання, з якого після корегування виклеюють макет. 2. Коректурний відбиток. Див. *Відбиток коректурний «гранка»*. 3. Подовжена металева дошка з двома чи трьома бортами для зберігання, перенесення, а також встановлення складання для його оброблення.

Гранулометр – прилад для вимірювання зернистості або гранулярності.

Графа – структурна частина таблиці, колонка з цифрами чи текстом.

Графейки – сліди уколів, які залишилися на сторінці видання після обрізування її з трьох сторін.

Графема – 1. Одиниця системи писемності (буква, ієрогліф, словесно-складовий знак), що відповідає зазвичай фонемі в усному мовленні. 2. Типова форма букви, яка дозволяє читачеві ідентифікувати її, незважаючи на особливості художнього виконання.

Графік – 1. Креслення, що наочно ілюструє за допомогою ліній кількісні показники розвитку, стану будь-чого. 2. Виконавець оригіналів технічних ілюстрацій (інфографіки) – креслень, схем, графіків, діаграм, таблиць. 3. Календарний план випуску продукції підприємства окремими підрозділами.

Графік проходження видання – календарний розпис виконання всіх етапів редакційно-видавничого та виробничого процесів підготовки видання із вказаними термінами виконання кожної операції. Синонім: *План-графік виготовлення видання*.

Графіка – 1. Вид образотворчого мистецтва, в якому основним художнім засобом вираження є будівництво образу на контрасті кольору паперу та однотонної фарби, якою виконано контурні лінії, штрихи, тони, плями. За характером відтворювання Г. поділяють на штрихову (образи передають за допомогою штрихів (ліній), усіх відтінків кольору досягають різними комбінаціями і співвідношенням товстих і тонких штрихів) і тонову (градації тону образотворчих елементів передають, послаблюючи або посилюючи загальну тональність). За технікою виконання Г. поділяють на рисунок і друкарську (відбитки з друкарських форм, зроблених художником, – гравюра, літографія, офорт тощо), за призначенням – на Г. станкову (естампи з тематичними експозиціями, пейзажами, портретами та іншими жанрами образотворчого мистецтва), застосовану або промислову (етикетки, поштові марки, екслібриси тощо), книжкову, газетно-журнальну і плакатну, інфографіку. 2. Всі зображальні оригінали видання, крім зовнішнього оформлення. 3. Зображальні оригінали, виконані графічними художніми засобами (лініями, штрихами). Див. також *Інфографіка*.

Графіка векторна – різновид комп'ютерної графіки, побудованої на роботі з контурами, яким можуть бути надані різні параметри. Збільшення чи зменшення розмірів не впливає на якість зображення. Приклад Г. в. – символи векторних шрифтів.

Графіка застосовна – 1. Графіка в аркушевих образотворчих виданнях (екслібриси, етикетки, поштові картки тощо), які мають здебільшого побутову або наближену до нього службову призначеність. 2. Рідше термін Г. з. вживається як синонім терміна *Інфографіка*.

Графіка комп'ютерна – галузь програмування, пов'язана з розробленням систем побудови і перетворення зображень.

Графіка растрова – комп'ютерна графіка, що зберігається в пам'яті комп'ютера у вигляді карти даних (типу кольору і яскравості) для кожного пікселя, з масиву яких складається зображення. Математичний опис зображення у вигляді матриці пікселів (крапок). При трансформації (збільшенні, обертанні, витягуванні тощо) растрова графіка стає менш чіткою і, на відміну від векторної графіки, втрачає якість зображення. Р. г. зазвичай використовується в додатках для малювання, що дозволяє користувачеві створювати картини на екрані комп'ютера, як на папері або полотні.

Графіті – 1. Стародавні написи, видряпані за допомогою гострого предмета на стінах будинків, металевих виробках, посуді. 2. Сучасний настінний живопис.

Графічне скорочення – див. *Скорочення графічне*.

Графічний документ – див. *Документ графічний*.

Графічний заголовок – див. *Заголовок графічний*.

Графічний макет – див. *Макет графічний*.

Графічний пристрій рулонний – див. *Пристрій графічний рулонний*.

Графовідтворювач – пристрій, що виводить графічні дані на паперовий носій. Розрізняють Г. планшетний (або портативний) і рулонний з плівкою, яка пересувається в одній проекції з одночасним пересуванням носія в іншій.

Графоман – людина, що має сильний, часто хворобливий, потяг до письменницької діяльності, але не має відповідних здібностей.

Графоманство – хвороблива пристрасть до письма, до багатослівного, але беззмістовного продукування текстів.

Графування комп'ютерне – створювання та опрацювання графічного образу у комп'ютерній видавничій системі.

Гренування – оброблення поверхні друкарського відбитка, паперу, щоб змінити

фактуру. Напр., відбиткові на гладкому папері надають зернистої структури, вигляду тканини або ременю (вичиненої шкіри). Гренують за допомогою каландрів, на одному з валків якого вирізьблено той чи інший малюнок, а також на позолотному пресі за допомогою відповідного штампа.

Грецьке письмо – див. *Письмо грецьке*.

Гриф – 1. Елемент виходових відомостей видання, який інформує про те, що воно затверджено, допущено до використання або рекомендовано як офіційне, нормативне, навчальне. 2. Розташована серед надзаголовкових даних назва організації (установи, підприємства), від імені якої випущено видання. 3. Реквізит службового документа, який свідчить про затвердження, погодження цього документа певними посадовими особами або ж визначає ступінь секретності документа. Розрізняють Г. затвердження документа, Г. погодження документа, Г. секретності.

Громадське мовлення – див. *Мовлення громадське*.

Громадські телерадіоорганізації – див. *Телерадіоорганізації громадські*.

Громадсько-політична газета – див. *Газета громадсько-політична*.

Громадсько-політичне видання – див. *Видання громадсько-політичне*.

Громадсько-політичний журнал – див. *Журнал громадсько-політичний*.

Гротеск (гротески) – 1. Орнамент, що має форму плетива химерних образів людей, тварин або рослин. 2. Друкарський шриффт, для якого характерна візуально однакова товщина основних і допоміжних штрихів, відсутність засічок. Спочатку призначався для заголовків, видалень і акциденції, а далі застосовувався й для складання тексту. Див. також *Шрифти рублені*.

Гроші безготівкові – гроші, грошові кошти на банківських рахунках, використовувані для оплати, взаємних розрахунків за допомогою перерахувань з одного рахунку на інший.

Грубий шриффт – див. *Шриффт жирний*.

Грунтований папір – див. *Папір ґрунтований*.

Група шрифтів – комплект різних гарнітур шрифтів, потрібних для виконання видання. Див. також *Гарнітура шрифту*, *Шриффт*.

Групування рядків – поділ невеликих за обсягом текстів (заголовків, девізів,

слоганів, підписів, рекламних текстів) на рядки зі збереженням змістової цілісності повідомлення. Розрізняють такі композиційні форми Г. р.: *симетричне* (блокове, «пірамідою», симетричне «стрибокподібне»), *асиметричне*, або *прапорцеве* (асиметричне «стрибокподібне», «сходами»).

Групування рядків асиметричне – групування неоднакових за довжиною рядків від однієї (правої чи лівої) вертикалі. Види Г. р. а.: *Групування рядків асиметричне «стрибокподібне»*, *Групування рядків асиметричне «сходами»*. Синонім: *Групування рядків прапорцеве*.

Групування рядків асиметричне «стрибокподібне» – групування неоднакових за довжиною рядків від однієї (правої чи лівої) вертикалі з обов'язковим чергуванням довгих і коротких рядків.

Групування рядків асиметричне «сходами» – групування не однакових за довжиною рядків від однієї (правої чи лівої) вертикалі таким чином, щоб кожен наступний рядок був довший (чи коротший) за попередній.

Групування рядків заголовка – поділ заголовка на рядки зі збереженням змістової цілісності повідомлення. Розрізняють такі композиційні форми Г. р. з.: *симетричне* (блокове, «пірамідою», симетричне «стрибокподібне»), *асиметричне*, або *прапорцеве* (асиметричне «стрибокподібне», «сходами»).

Групування рядків прапорцеве – див. *Групування рядків асиметричне*.

Групування рядків симетричне – групування рядків із вирівнюванням їх за кількома вертикалями, проведеними симетрично відносно центру. Види Г. р. с.: *Групування рядків симетричне блокове*, *Групування рядків симетричне «пірамідою»*, *Групування рядків симетричне «стрибокподібне»*.

Групування рядків симетричне «пірамідою» – групування різних за довжиною рядків (кожен наступний рядок довший чи коротший за попередній) із вирівнюванням їх за кількома вертикалями, проведеними симетрично відносно центру.

Групування рядків симетричне «стрибокподібне» – групування різних за довжиною рядків (за умови чергування довгих і коротких рядків) із вирівнюванням їх за кількома вертикалями, проведеними симетрично відносно центру.

Групування рядків симетричне блокове – симетричне групування однакових за довжиною рядків із вирівнюванням їх як за правою, так і за лівою вертикалями.

Гуманістичний мінукул – див. *Мінукул гуманістичний*.

Гумований папір – див. *Папір гумований*.

Густина паперу – об'ємна маса паперу (г/м^3) в межах одного рулону, стосу.

Г

Грунтування – нанесення проміжних шарів лакофарбового матеріалу, які добре злипаються із зафарбованою поверхнею та поліпшують захисні властивості системи покриття.

Гумування – 1. Нанесення клейкої

плівки (липкої чи нелипкої) на зворотний бік відбитків, призначених для наклеювання на будь-яку поверхню. 2. Обробляння поверхні формної пластини офсетного друкування розчином гуміарабіка або декстрину, щоб захистити від корозії.

Д

Дагеротип – фотовідбиток на покритій сріблом мідній пластині.

Дагеротипія – один із перших процесів одержання позитивних зображень на світлочутливих поверхнях. Винайдена у 30-х роках ХІХ ст. французьким винахідником Л. Дагером і вважається початком винайдення фотографування.

Дайджест – видання публікації у вигляді добірки витягів із конкретного тексту, відібраних і сформованих таким чином, щоб дати загальне уявлення про публікацію; добірка найцікавіших матеріалів, передрукованих з інших видань. Д. поділяють на неперіодичні, періодичні та продовжні.

Даних трансформація – див. *Трансформація даних*.

Дані – 1. Інформація, подана у формалізованому вигляді, придатному для зберігання, опрацювання, пересилання та інтерпретації користувачами, прикладними процесами чи технічними засобами. 2. В інформаційних технологіях – інформація, яку вводять у комп'ютер для подальшого опрацювання; її можна зберігати в базах або банках даних, звідки можна одержувати інформацію, впорядковану за потрібними користувачеві правилами. Див. також *Введення (уведення) даних*, *Захист даних*, *Опрацювання даних*, *Передавання даних*.

Дані авторитетні – уніфіковані, затверджені дані, що генеруються зазвичай центром державної бібліографії. Це насамперед імена осіб (авторів, укладачів, редакторів та інших), що брали участь у створенні твору і підготовці його до видання. В Д. а. розміщені уточнювальні відомості

(розкриття ініціалів, псевдонімів, роки життя, професія, учений ступінь, звання), а також назви серій, найменування місць видання, видавництва, поліграфічних підприємств тощо.

Дані випускні (випускові) – складова частина вихідних відомостей видання. Д. в. розміщено в кінці видання або на звороті титульного аркуша; містять прізвище та ім'я автора, назву книжки, прізвища редакторів, коректорів, художників, дату подання до складання та виходу друком, наклад, назву та адресу видавництва, друкарні тощо. Див. також *Відомості вихідні (виходові) видання*.

Дані вихідні (виходові) – складова частина вихідних відомостей видання, що розміщена в нижній частині титульної сторінки і містить інформацію про місце видання, назву видавництва та рік видання. Див. також *Відомості вихідні (виходові) видання*.

Дані заголовкові (заголовні) – дані титулу, що містять заголовок видання та відомості про його автора; складова частина вихідних відомостей видання. Див. також *Відомості вихідні (виходові) видання*.

Дані надвипускні – складова частина вихідних відомостей видання, що розміщена безпосередньо над випускними даними. Див. також *Відомості вихідні (виходові) видання*.

Дані надзаголовкові (надзаголовні) – складова частина вихідних відомостей видання, що їх розташовують у верхній частині титульного аркуша над прізвищем автора і заголовком видання. До Д. н. належать: назва організації, від імені якої випущено видання; відомості про серію,

до якої належить видання або про номер випуску. Д. н. можна переносити на контр-титул або авантаж. Див. також *Відомості вихідні (виходові) видання*.

Дані персональні – див. *Інформація про особу*.

Дані підзаголовкові (підзаголовні) – складова частина вихідних відомостей видання, що розміщена на титульній сторінці під його назвою і містить підзаголовки видання (пояснення основного заголовка, жанр видання), відомості про упорядника, перекладача або порядковий номер видання в повторних виданнях. Див. також *Відомості вихідні (виходові) видання*.

Дані фактографічні – див. *Інформація фактографічна*.

Дар – безоплатна передача документа чи множини документів, можливо, супроводжуване певними зобов'язаннями, що передбачає право одержувача на відмову.

Дар заповідальний – заповідання документа чи множини документів організації, можливо, супроводжувана певними зобов'язаннями, яка передбачає право одержувача на відмову.

Дата видання (дата виходова, дата випуску видання, дата публікації) – рік (рік, місяць і день – у журналах і газетах) випуску видання, який зазначають на титульному аркуші, а також на оправі, корінці, авантажі, перед випусковими даними.

Дата підписання до друку – елемент виходових даних, які складаються у друкарні.

Датоване видання – див. *Видання датоване*.

Датування джерела – установлення часу (точної дати чи хронологічних меж) створення джерела за змістом, стилем, художнім і поліграфічним оформленням.

Датування твору – 1. Позначення періоду роботи автора над твором і дати опублікування твору. 2. Установлення періоду написання твору.

Двійник – подвійний книжковий блок, здебільшого малого обсягу, що його розрізають навпіл після зшиття.

Двоїння елемента образу на відбитку – відтворення на відбитку двічі того самого елемента з невеликим зміщенням і, як правило, з меншою інтенсивністю зміщеного образу цього елемента.

Двомісячник – періодичне видання, що виходить раз на два місяці.

Двосторінковий титул – див. *Титул двосторінковий*.

Двотижневик – періодичне видання, що виходить раз на два тижні.

Двотомник – твір чи зібрання творів у двох томах.

Двофарбовий друк – див. *Друк двофарбовий*.

Де візу (від лат. *de visu* – за тим, що бачив на власні очі) – бібліографічний опис, складений безпосередньо за примірником видання, а не за каталогом чи іншим бібліографічним посібником.

Деаерування маси для виготовлення паперу (картону) – процес видалення повітря із потоку деревної маси, щоб запобігти піноутворенню та поліпшити зневоджування маси на сітці папероробної (картоноробної) машини.

Девіація – відхилення від норми, помилка (у лінгвістиці).

Девіз – 1. Короткий вислів чи слово, що виявляє керівну ідею або програму дій видавця чи видавництва. 2. Короткий напис на гербі чи на щиті. 3. Слово чи коротке висловлювання, що його на закритому конкурсі автор подає на творі замість свого імені.

Дезидерати – документи, які необхідно придбати бібліотеці для заповнення лакун у фондів чи для заміни дефектних примірників.

Дезінсекція бібліотечних і архівних фондів – знищення різними засобами комах, які пошкоджують документи.

Дезінфекція бібліотечних і архівних фондів – один із видів санітарно-гігієнічного оброблення фондів: знезаражування та знищення мікроорганізмів.

Дезінформація – 1. Спосіб технічного захисту інформації, який полягає у формуванні свідомо хибної інформації для унеможливлення несанкціонованого доступу до істинної інформації. 2. Свідоме спотворення відомостей для створення хибного уявлення про об'єкт; уведення в оману неправдивою інформацією.

Декадник – періодичне видання, що виходить раз на декаду.

Декалькоманія – спосіб поліграфічного виготовлення перебивних образів на спеціальному папері, з якого їх можна перенести на будь-який інший предмет чи

матеріал (папір, скло, метал, фарфор тощо) і відокремити від паперової основи нагріванням або зволоженням. Синонім: *Друк перебивний*.

Декашування – оброблення металевої поверхні формного матеріалу спеціальними розчинами, щоб зняти оксиди та залишки копіювального шару.

Декель – пружно-пластичне покриття на друкарському циліндрі або тиглі для створювання контакту, з одного боку з друкувальними елементами форми, а з другого – із задруковним матеріалом. Під тиском під час друкування Д. стискається і створює щільний контакт паперу з друкарською формою. Див. також *Деформація декеля недопускна*.

Декель жорсткий – декель, що його застосовують, друкуючи на машинах високого друку, де потрібен високий тиск під час друкування складних, високолінійних ілюстративних робіт дво-, три- та багатокільнірних. Д. ж. застосовують також для друкування таблиць.

Декоративний папір – див. *Папір декоративний*.

Декоративний шрифт – див. *Шрифт декоративний*.

Демонім – псевдонім у вигляді звичайного слова чи вислову.

Демонстрація аудіовізуального твору / відеограми публічна – публічне одноразове чи багаторазове представлення публіці за згодою суб'єктів авторського права і/або суміжних прав у приміщенні, в якому можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, аудіовізуального твору чи зафіксованого у відеограмі виконання або будь-яких рухомих зображень.

Демотичне письмо – див. *Письмо демотичне*.

Денситометр – прилад для вимірювання оптичних густин у відбитому (на відбитках і фотографіях) і пропущеному (на слайдах, негативах та діапозитивах) світлі.

День інформації – комплексний захід, який передбачає різну за формами інформацію про нову літературу, що надійшла до книгарні чи бібліотеки за певний період (зазвичай за місяць).

День спеціаліста (фахівця) – комплексний захід, який передбачає організацію відкритого перегляду літератури з конкретної спеціальності за останній рік (роки);

супроводжується бібліографічними оглядами, лекціями, екскурсіями бібліотекою.

Депозитарій – 1. Сховище, де зберігається копія твору для засвідчення його існування на певну дату та підтвердження авторства. 2. Бібліотека, що забезпечує гарантоване зберігання та видавання за запитами користувачів документів певного профілю з фонду, який максимально повно комплектується. Мета створення д. – звільнення інших бібліотек від витрат, пов'язаних із розміщенням і зберіганням видань, які читачі рідко замовляють.

Депозитарний фонд – див. *Фонд депозитарний*.

Деполітизація повідомлення – одне із завдань редагування; перевіряння фактів на об'єктивність і усунення можливості маніпулювання ними на користь якоїсь із політичних сил.

Депонування – 1. Форма збирання і розповсюдження рукописних робіт, переважно наукових. 2. Передавання для зберігання документа чи множини документів до бібліотеки чи інформаційного центру зі збереженням права власності, супроводжуване певними зобов'язаннями.

Депонування правочинне – обов'язкове депонування організаціями, переліченими в законі, певної кількості примірників визначених категорій документів, які видаються чи розповсюджуються в певній країні.

Дерев'яна палітурка – див. *Палітурка дерев'яна*.

Дерев'яний шрифт – див. *Шрифт дерев'яний*.

Дереворит – гравюра на дереві. Див. також *Ксилографія; Гравюра обрізна; Торцева гравюра*.

Державна бібліотека – див. *Бібліотека державна*.

Державна підтримка засобів масової інформації – див. *Підтримка державна засобів масової інформації*.

Державна політика в галузі бібліотечної справи – див. *Політика державна в галузі бібліотечної справи*.

Державна політика інформатизації – див. *Політика державна інформатизації*.

Державна політика інформаційна – див. *Політика державна інформаційна*.

Державна політика у видавничій справі – див. *Політика державна у видавничій справі*.

Державна політика у сфері науково-технічної інформації – див. *Політика державна у сфері науково-технічної інформації*.

Державна політика у сфері стандартизації – див. *Політика державна у сфері стандартизації*.

Державна політика у сфері телебачення та радіомовлення – див. *Політика державна у сфері телебачення та радіомовлення*.

Державна програма випуску видань тематична (комплексна, цільова) – див. *Програма випуску видань тематична (комплексна, цільова) державна*.

Державна система охорони інтелектуальної власності – див. *Система охорони інтелектуальної власності*.

Державна таємниця – див. *Таємниця державна*.

Державне замовлення на висвітлення діяльності органів державної влади – див. *Замовлення на висвітлення діяльності органів державної влади державне*.

Державне збереження книжкових пам'яток – див. *Збереження книжкових пам'яток державне*.

Державне регулювання електронного документообігу – див. *Регулювання електронного документообігу державне*.

Державне управління бібліотечною справою – див. *Управління бібліотечною справою державне*.

Державний засіб масової інформації – див. *Засіб масової інформації державний*.

Державний показник бібліографічний – див. *Показник бібліографічний державний*.

Державний реєстр України видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції – реєстр видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції, який ведеться з метою обліку суб'єктів видавничої справи. Положення про реєстр затверджується Кабінетом Міністрів України. Без внесення до Д. р. діяльність у видавничій справі здійснюється: органами законодавчої, виконавчої, судової влади – для випуску у світ офіційних видань з матеріалами законодавчого та іншого нормативно-правового характеру, бюлетенів судової практики; підприємствами, організаціями, навчальними закладами, науковими установами, творчими спілками, іншими юридичними особами – для випуску у світ і

безоплатного розповсюдження інформаційних, бібліографічних, реферативних, рекламних видань, видань, що містять нормативні акти з виробничо-практичних питань, службових та методичних матеріалів, документації для потреб статутної діяльності їх видавця, а також матеріалів на правах рукопису, що розмножені за допомогою технічних засобів.

Державних статистичних спостережень план – див. *План державних статистичних спостережень*.

Державні телерадіоорганізації – див. *Телерадіоорганізації державні*.

Державної таємниці охорона – див. *Охорона державної таємниці*.

Дерматин – палітурний матеріал, що імітує шкіру; різновид штучної шкіри.

Дескриптивний запис примірника – див. *Запис примірника дескриптивний*.

Дескриптор – 1. Словникова одиниця у вигляді слів, словосполучень чи кодів, яка служить найменуванням класу синонімічних чи близьких за змістом інших ключових слів і використовується для вираження поняття в документі чи запиті з метою інформаційного пошуку або ж для індексування документів і/чи інформаційних запитів. 2. Одиниця інформаційно-пошукової мови, що відповідає певному поняттю. Використовують переважно для встановлення поняття в документі або запиті для інформаційного пошуку. Види Д.: *допоміжний* (дескриптор, що може бути використаний тільки разом з іншим дескриптором); *потенційний* (слово чи словосполучення, що пропонується для можливого залучення до тезауруса); *початковий* (дескриптор, що належить до початкового тезауруса); *цільовий* (дескриптор, що належить до цільового тезауруса). Див. також *Мова інформаційно-пошукова*, *Недескриптор*.

Детермінатив – 1. Знак в ідеографічному письмі, що вживається при записі слова як додаток до основного фонетичного знака для його однозначного прочитання. 2. У деяких сучасних мовах розряд слів, який містить артиклі та займенники.

Детерміноване видання електронне – див. *Видання електронне детерміноване*.

Дефект «Аберація» – дефект, похибка зображення в оптичних системах, зумовлена недоліками самих систем. Аберація оптичних систем виявляється в тому, що

зображення втрачають чіткість і неточно відповідають зображуваним об'єктам. Розрізняють наступні види аберація: сферичну, хроматичну, кому, астигматизм і дисторсію.

Дефект «Апельсинова шкірка» – дефект на плашках, що часто є наслідком занадто сильного емульгування фарби зі зволожувальним розчином. Для його усунення необхідно зменшити подання зволожувального розчину до мінімально необхідної величини. Також рекомендується перевірити величину подання фарби, яка не повинна бути занадто високою, і проконтролювати якість друкованої форми. Можливою причиною плямистості плашок може бути нерівномірна всмоктувальна здатність паперу.

Дефект «Барба» – дефект у вигляді щербин у штрихах на кліше або штампі (слід різця або фрези при гравіюванні).

Дефект «Блискітки під час пресування» – якісні відмінності у властивостях окремих ділянок плівки відбивати світло під час пресування.

Дефект «Блок рихлий» – нещільно прилеглі один до одного зошити зшитого або склеєного блока. Див. *Дефект «Книга рихла»*.

Дефект «Блока книжкового розколювання» – руйнування клейової плівки уздовж корінця книжкового блока на його згині з утворенням просвіту між зошитами або книжковими аркушами. Призводить до розпадання блока, розвалення на частини, які з'єднують лише нитки і (або) корінець палітурки (обкладинки). У результаті ослаблюється міцність видання в цілому і особливо найближчих до розколу книжкових аркушів, які починають відриватися.

Дефект «Викривлення припресованої плівки» – порушення площинності аркушів паперу, картону, відбитка, обкладинки і сторінок палітурної кришки з утворенням увігнутих і опуклих ділянок, хвиль; скручування – внаслідок різкої зміни вологості паперу і картону, порушення технологічних режимів припресування плівки і недостатньої витримки до розрізання на аркуші.

Дефект «Викривлення через лакування» – порушення площинності аркушів паперу і відбитків після лакування.

Дефект «Випадіння аркушів блока» – відділення від блока при перегортанні або

струшуванні неприклеєних або не повністю приклеєних аркушів.

Дефект «Вирубання кутів неякісне» – вирубання кутів палітурного матеріалу з неповним видаленням куточка, з порушенням симетрії із нерівним відрізанням.

Дефект «Глянець фарбового шару низький» – недостатній блиск паперу; спостерігається у таких випадках: а) папір має нерівну поверхню або високу всмоктувальну здатність; б) застосоване сильне емульгування фарби із зволожувальним розчином; в) на відбиток нанесена надмірна або недостатня кількість фарби.

Дефект «Збільшення експозиції під час експонування фотоматеріалів і формних пластин» – збільшення порівняно з оптимальною (нормальною) експозиції фотоматеріалів, формних пластин під час експонування; викликає зміну площі растрових елементів на отриманому зображенні, зниження контрасту зображення, зникнення дрібних растрових елементів тощо.

Дефект «Зернистість фотоматеріалів підвищена» – візуально помітна гранулярність структури обробленого емульсійного шару срібломістких фотоматеріалів під час відтворення фотозображення (особливо при його сильному збільшенні).

Дефект «Зображення на відбитку побічне» – додаткове, ненасичене малокоонтрастне зображення на відбитку; слід попереднього зображення на офсетному циліндрі.

Дефект «Кільця Ньютона» – візуально помітні замкнені темні безперервні тонкі концентричні штрихи, накладені на основне зображення і відсутні на оригіналі.

Дефект «Клей на обрізі блока» – видавлювання клею із зони корінця на обріз блока при покриванні обкладинкою.

Дефект «Книга рихла» – нещільно приклеєна кришка до рихлого блока. Див. *Дефект «Блок рихлий»*.

Дефект «Колірні спотворення на відбитках» – при багатофарбовому друці спостерігається в результаті неправильно виконаних кольороподілу і тонової корекції.

Дефект «Комета» – дефект, що виникає під час друкування способом глибокого друку. Полягає в утворенні довгих темних ліній на відбитку внаслідок щербин на ракелі.

Дефект «Комети на висохлому копіювальному шарі» – кометоподібні візуаль-

но помітні утворення на копіювальному шарі формних пластин.

Дефект «Контраст зображення низький» – малокоонтрастність і в більшості випадків надмірна висвітленість деталей зображення; ускладнює сприймання зображення.

Дефект «Крихкість фарбового шару» – порушення цілісності фарбової плівки на відбитку при малій еластичності шару друкарської фарби через неправильний підбір фарби, паперу та інші причини.

Дефект «Муар» – паразитний малюнок, що виникає на відбитку під час сканування або багатофарбового друкування.

Дефект «Муар друку багатофарбового» – паразитний малюнок, що виникає на відбитку в результаті інтерференційної взаємодії растрових сіток кольороподільних зображень, що поєднуються під час друкування. Фактична помітність муару визначається його частотою і контрастом, які залежать від кольору, тону і характеру малюнка на тих або інших ділянках зображення.

Дефект «Надриви паперу вздовж лінії бігування» – порушення цілісності паперового аркуша (аркуша картону) у вигляді тріщин і неповних розривів уздовж лінії бігування внаслідок розташування зображення на друкарському аркуші перпендикулярно до волокон паперу або надмірного нерівномірного тиску, зносу або неправильного регулювання інструмента тощо.

Дефект «Непродрукування (непокриття) під час тиснення фольгою» – неповний, з розривами, перехід на палітурний або інший матеріал фарбового шару фольги при тисненні внаслідок недостатнього тиску або низької температури штампу.

Дефект «Непродрукування (непродруківка, непродрук)» – відсутність однієї або декількох фарб на відбитку внаслідок поганого налаштування фарбового апарата друкарської машини, пошкодження валиків, продавлення гумовотканинної пластини, дефекту друкарської форми, несприйняття фарби друкувальними елементами форми тощо.

Дефект «Непрокопіювання» – копіювання, спричинене неправильним режимом освітлення при експонуванні формних пластин. Призводить до втрати дрібних деталей.

Дефект «Нерівні контури під час тиснення фольгою» – нечіткі межі фольги і задрукованого матеріалу після тиснення.

Дефект «Нерівномірна заокругленість корінця блока» – несиметрична форма корінця блока.

Дефект «Нерівномірне зафарбування паперу» – дефект крейдованого або забарвленого паперу, що характеризується нерівномірним розподілом барвника по площі полотна паперу або по сировинних компонентах паперу.

Дефект «Нерівномірність лакового шару» – різна товщина лакового шару, яка помітна при нанесенні дуже тонкого або товстого шару лаку.

Дефект «Обрізання блока навскісне» – обрізання блока не під прямим кутом.

Дефект «Обрізання блока нерівне» – зазубрини вздовж лінії зрізу, що виникають під час обрізання блока, напр., у разі використання тупого ножа або невідповідності кута заточування ножа видові паперу книжкового блока.

Дефект «Обрізання паперу нерівне» – ворсистість країв полотнища паперу, що виникає під час розрізання його тупим ножем.

Дефект «Обрізання формної пластини нерівне» – наявність задирок, щербин або зім'ятих країв формної пластини при підрізуванні її по формату.

Дефект «Окислення фольги» – зміна кольору (звичайне потемніння, почорніння) металізованої фольги. Синонім: *Корозія*.

Дефект «Паперу викривлення» – порушення площинності аркушів паперу з утворенням увігнутих і опуклих ділянок.

Дефект «Паперу розшарування» – дефект у вигляді розділення багатошарового паперу на шари.

Дефект «Підтікання лаку» – 1. Потовщення на поверхні лакованого матеріалу, які утворюються в результаті стікання і засихання лаку, нанесеного нерівним шаром. 2. Стікання і засихання лаку на частини поверхні листа, яка не призначена для лакування.

Дефект «Підтікання на плівці» – потовщення лакофарбового покриву, що утворилися на поверхні під час стікання лакофарбового матеріалу і збереглися після його висихання.

Дефект «Перекіс» – порушення паралельності протилежних і перпендикуляр-

ності сусідніх сторін видання, внаслідок перекосу на будь-якому технологічному етапі: виготовленні фотоформ, друці, фальцюванні, біговці, різанні, брошуруванні, палітурних роботах тощо.

Дефект «Перетискування фарби» – перехід фарби на інший відбиток; виникає в разі великої товщини фарбового шару, недостатньої кількості порошку для чищення, підвищеного рівня статичного заряду на поверхні аркушів, неправильного регулювання зіштовхувача паперу.

Дефект «Пиління паперу» – дефект, що полягає у відділенні від паперу частинок наповнювача і дрібних волокон при її вільному русі або дотику до поверхні іншого тіла. Виникає через наявність у папері великої кількості дрібних деревних волокон, а також малу міцність зчеплення між ними (папір рихлий).

Дефект «Пиління фарби» – дефект, що полягає в утворенні фарбового туману (мікробризок) під час розкатування валиками друкарської фарби. В результаті розриву фарбового шару завжди утворюються фарбові нитки-«тяжі». Якщо ці нитки дуже довгі і когезія (внутрішня міцність) фарби незначна, то виникає пиління. Фарбовий пил, відриваючись від валиків, заряджається статичною електрикою і стійко утримується в повітрі у вигляді найдрібніших крапельок – туману, розноситься потоком повітря по усьому цеху і навіть потрапляє в суміжні приміщення. Головна причина пиління – надмірна кількість фарби на розкатних валах фарбового апарата або надмірна еластичність фарби, наявність в ній великої кількості високомолекулярних полімерів, а також недостатня структуризація, тобто занижений вміст пігменту. Виникнення статичних зарядів – не причина, а наслідок розпилування фарби. Ефект посилюється при сухому повітрі і високій температурі фарби. Зазвичай спостерігається при друкуванні на рулонних машинах.

Дефект «Плямистість відбитка» – дефект, що полягає в нерівномірному розподілі фарби на фонових ділянках відбитка. Виникає через в'язкість фарби або недостатнє подання фарби на форму.

Дефект «Плямистість глянцею при двосторонньому друкуванні» – дефект, що виникає у випадку, коли фарба, нанесена

на один бік відбитка, викликає нерівномірне висихання другого боку.

Дефект «Плямистість лакування» – нерівності лакового покриття і плями в лаковому шарі після лакування; виникає унаслідок нерівномірного розподілу лаку на відбитку.

Дефект «Помутніння монтажної основи» – незворотнє зменшення прозорості монтажної основи (поява матовості, каламутності).

Дефект «Потовщення кута кришки» – утворення горбів на кутах кришки внаслідок неправильного розкрою і загинання покривного матеріалу.

Дефект «Попшкодження паперу механічне» – порушення цілісності поверхні паперу (картону) у вигляді вищипів, відриву крейдованого шару, задрівів, вдавлень, надлому (тріщин), розриву краю полотна, розрізів, подряпин тощо.

Дефект «Пробиття фарби» – проникнення друкарської фарби через папір на його зворотний бік. Явище найчастіше спостерігається під час друкування великих плашок із застосуванням фарб, до складу яких входять зв'язуючі речовини, які повільно сохнуть. П. ф. посилюють: друкування на тонкому пористому папері або папері з високою абсорбційною здатністю; застосування надмірно товстого шару фарби або занадто розбавлених фарб.

Дефект «Прозорість паперу надмірна» – надмірна прозорість целюлозного паперу, яка виникає через недостатню кількість наповнювача, надмірне каландрування, грубе мливо целюлози.

Дефект «Проколи на фотоформі / негативі / діапозитиві» – прозорі точки, візуально помітні на ділянках з максимальною оптичною щільністю фотоформи (негатива, позитива), виготовленої на срібломісткому фотоматеріалі.

Дефект «Ретикуляція на відбитку» – поява візерунка з найдрібніших крапель під час нанесення фарби на відбиток. Часто це пов'язано з тим, що сирий шар фарби наноситься на раніше задрукований і висушений шар фарби, виготовленої на основі олій.

Дефект «Ретикуляція світлочутливого шару» – плавлення (коагуляція, злипання частинок желатини) емульсійного шару фотоматеріалів під впливом високої температури проявника, фіксажу або промив-

ної води. Приводить до зниження якості або псування фотоформ.

Дефект «Руде зображення на фотооригіналі, фотоформі» – поява жовтого відтінку на зображеннях тексту, штрихових, півтонових та растрових ілюстраціях на фотооригіналах або фотоформах (діапозитивах, негативах), виготовлених із срібновмістких фотоматеріалів із порушенням технології або при використанні неякісних фотоматеріалів і розчинів для їх оброблення.

Дефект «Тиснення глибина мала» – тиснення з меншою, ніж необхідно, глибиною внаслідок недостатнього тиску або низької температури штампю.

Дефект «Точка растрова рвана» – растровий елемент на фотоформі з нерівним контуром (краєм). Приводить до нестабільності копіювання фотоформи (монтажу фотоформ) на формий матеріал.

Дефект «Точка растрова рихла» – дрібна растрова точка на фотоформі з сильним ореолом із нерівними краями.

Дефект «Тріщина в місці бігування» – пошкодження поверхні поліграфічного виробу вздовж бігування через неправильне налаштування бігувального ролика чи через пересушення матеріалу.

Дефект «Тріщина в місці фальцю» – розрив ділянки поверхні паперу вздовж лінії фальцю.

Дефект «Тріщина на згині друкарської форми» – розрив ділянки офсетної друкарської форми вздовж лінії згину на клапані.

Дефект «Тріщина на картоні» – механічне пошкодження (розрив, утворення щілини, заломлення) поверхні картону.

Дефект «Тріщина на корінці брошури» – порушення цілісності (розрив, утворення щілини) поверхні корінця брошури; виникає під час обрізання.

Дефект «Тріщина на монтажній основі» – механічне порушення цілісності монтажної основи у вигляді неповних щілин, розривів, заломлень.

Дефект «Тріщина на обкладинці (палітурній кришці)» – поява щілин, тріщин, розривів у місці згину обкладинки чи палітурної кришки.

Дефект «Тріщини» – пошкодження (розриви, утворення щілин, заломлень) поверхні паперу, картону, покривних матеріалів. Див. також *Тріщини*.

Дефект «Тріщини “крокодиляча шкіра”» – широкі тріщини, що проникають до підкладки і утворюють на покриві візерунок у вигляді крокодилячої шкіри.

Дефект «Фольга, незачищена після тиснення» – наявність слідів фольги на незадрукованих елементах палітурки і складових частинах блока після тиснення.

Дефект «Фотоформ кольороподілених несуміщення» – візуально помітний зсув рядків тексту, таблиць і частин зображення, що друкуються на розпашаних смугах.

Дефект «Чорниш» («марашка») – 1. Дефект друку, при якому сторонні частинки (дрібні шматочки паперу, фарби, пил тощо), потрапляючи на друкарську форму або на офсетну гумовотканинну пластину і переходячи на відбиток, створюють зайві візуально помітні елементи, що знижують якість відбитка. Як правило, він виникає через погано вимитий фарбовий апарат, неохайне підрізування аркушів, використання паперу з немідним поверхневим шаром. 2. Децко підвищений пробільний матеріал.

Дефект виворітки – зміщення тексту на тлі виворітки, яке перевищує величину правильно виконаного трепінгу (перекривання контурів, нахльостування), внаслідок чого з'являються білі проміжки між виворітним текстом і фоном виворітки.

Дефект видання критичний – дефект, за наявності якого використання продукції за призначенням практично неможливе або неприпустиме.

Дефект паперу (картону) всередині рулону – дефект, що його виявляють під час розмотування рулону паперу (картону).

Дефект приклеювання капталу – відсутність передбаченого у виданні капталу або наявність нерівно (нещільно, несиметрично) приклеєного капталу.

Дефект приклеювання марлі – різні відстані від країв смужки марлі до верхнього і нижнього краю кришки.

Дефект форзаца – виникнення складок, загинів на форзацах і їх перекошення при вкладанні блока в палітурну кришку, а також неповне промазування форзаців, що призводить до неміцного скріплення форзаца із зошитом або палітурною кришкою.

Дефектна фотоформа – див. *Фотоформа дефектна*.

Дефектний відбиток – див. *Відбиток дефектний*.

Дефектний оригінал – див. *Оригінал дефектний*.

Дефектний примірник – див. *Примірник дефектний*.

Дефібрер – машина, яка на паперових і целюлозних фабриках перемелює дерево у деревну масу.

Дефінітивний текст – див. *Текст основний*.

Дефіс – знак у вигляді короткої риски (-), що з'єднує частини складних слів або ж прикладку з підпорядкованим словом за правилами орфографії. Використовується для позначення переносу частини слова з одного рядка в інший. Від з'єднуваних частин проміжком не відбивається. У коректурних відбитках позначається подвійною рисою. Синонім: *Розділка*.

Деформація декаля недопускна – надмірне перевищення товщини офсетного декаля (офсетної гумотканинної пластини і піддекального матеріалу), що спричиняє зашліфовування офсетної друкарської форми, деформування растрових елементів на відбитку тощо.

Деформація офсетної гумотканинної пластини залишкова – незворотна зміна (зменшення) товщини офсетної гумотканинної пластини рівномірно по всій поверхні або на окремих її ділянках, що залишається після друкування.

Деформація палітурки недопускна – надмірна зміна розмірів палітурки, яка перевищує допускні межі норми.

Деформація паперу – зміна розмірів аркуша паперу під час друкування або внаслідок коливання температури та вологості навколишнього середовища. Д. п. вимірюють у відсотках від початкових розмірів – знак «+» свідчить про збільшення розмірів, знак «-» про їх зменшення.

Деформація паперу залишкова – незворотна зміна розмірів паперу, що залишається після друкування або після коливання температури та вологості навколишнього середовища.

Деформація паперу лінійна – зміна лінійних розмірів аркуша паперу під час друкування або в процесі коливання температури та вологості навколишнього середовища.

Деформація фотоформи – залишкова зміна лінійних розмірів готових фотоформ,

які виходять за межі допустимих відхилень від норми для однофарбового і багатофарбового штрихового та растрового друкування.

Децентралізація друкування – одночасне друкування багатотиражних видань у різних містах чи на кількох поліграфічних підприємствах в одному місті. Прискорює випуск видань, доставляння їх читачам, ліквідує зустрічні перевезення паперу. Здійснюється передаванням інформації каналами зв'язку або пересиланням фотоформ чи матриць.

Дешифрування – 1. Читання тексту, написаного умовними знаками (шифрами), тайнописом. 2. Відновлення розуміння невідомої писемності чи мови (не плутати з розшифруванням шифрів і криптограм, мова яких достеменно відома). У процесі дешифрування з'ясовується характер письма, підраховується кількість знаків та ін. Критерієм правильності дешифрування може служити логічне прочитання не лише досліджуваного тексту, а й інших текстів тієї ж писемності.

Джгутувий орнамент – див. *Орнамент джгутувий*.

Джерела інформації – передбачені або встановлені Законом носії інформації: документи та інші носії інформації, які являють собою матеріальні об'єкти, що зберігають інформацію, а також повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи.

Джерела перевірки інформації редактором – суспільно визнані достовірними бази даних: енциклопедії, довідники, словники, офіційні статистичні збірники, наукові видання.

Джерелознавство книгознавче – допоміжна наукова дисципліна, що займається виявленням книгознавчих джерел, розробленням методів їх вивчення й використання.

Джерельна примітка – див. *Примітка бібліографічна*.

Джерельний компонент – див. *Повідомлення бібліографічне*.

Джингл – 1. Коротка повторювана музична фраза, що супроводжує рекламні анонси. 2. Традиційні позивні радіостанції (інакше кажучи – «музичні логотипи»).

Дзеркальний відбиток – див. *Відбиток дзеркальний*.

Дзеркальний титул – див. *Титул дзеркальний*.

Диграф – подвійна, двозначна літера, що складається з двох букв і вживається для позначення на письмі одного звука.

Дидактичний апарат видання – див. *Апарат видання дидактичний*.

Дизайн видання – художнє конструювання та оформлення видання; галузь мистецтва. Див. також *Бук-дизайн*, *Конструювання видання*.

Дизайнер (художник-оформлювач) – художник, який створює ескізи та оригінали зовнішнього та внутрішнього художнього оформлення видання, принципівий або пошпальтовий макет його форми.

Диктор – працівник редакції радіомовлення або телебачення, який читає перед мікрофоном (чи камерою) підготовлені до випуску в ефір матеріали.

Дипломатичне видання – див. *Видання дипломатичне*.

Диптих – 1. У давніх греків – дві вкриті воском і з'єднані разом дощечки для письма. 2. Два твори мистецтва, пов'язані одним задумом.

Директивна інформація – див. *Інформація директивна*.

Директивний документ – див. *Документ директивний*.

Директор бібліотеки – фахівець, який здійснює керівництво бібліотекою в організаційно-управлінській та фінансово-господарській сферах. Основні обов'язки і завдання Д. б.: оперативне керівництво бібліотекою; забезпечення її високоєфективної діяльності; розроблення та виконання виробничо-творчих і фінансових планів, спрямованих на забезпечення потреб населення у бібліотечно-бібліографічних послугах; сприяння соціальному розвитку колективу. Д. б. представляє її інтереси в державних, кооперативних, комерційних підприємствах і установах, громадських організаціях, судових і арбітражних органах; відкриває у банках рахунки; користується правом розпорядження коштами; у межах своєї компетенції видає накази та інші акти; дає вказівки, обов'язкові для всіх підрозділів та працівників; укладає угоди та контракти; визначає загальну чисельність працівників та їхні обов'язки, оклади; вживає заходів щодо морального заохочення і матеріального стимулювання працівників, накладає дисциплінарні стягнення; забезпечує ефективне виконання і зберігання закріпленого за

бібліотекою майна; організує формування бібліотечного фонду; вживає заходів щодо забезпечення бібліотеки кваліфікованими кадрами; дбає про створення безпеки і сприятливих умов праці. Д. б. повинен знати: чинне законодавство в галузі культури та бібліотечної справи; сучасні методи господарювання та управління; основи трудового законодавства; теорію та практику бібліотечної справи; досвід вітчизняної та світової науки в галузі бібліотекознавства та бібліографії; правила і норми охорони праці, виробничої санітарії та протипожежного захисту.

Директор видавництва – фахівець, який здійснює керівництво видавництвом в організаційно-управлінській та фінансово-господарській сферах та несе повну відповідальність за результати роботи всього колективу. Основні завдання Д. в.: визначення структури видавництва; затвердження штатного розкладу; прийом і звільнення штатних працівників; організація, координація і контроль роботи всіх структурних підрозділів; затвердження планів випуску видань; розробка бізнес-планів; укладання і підписання різних договорів; підписання всіх фінансових документів; розробка і контроль за виконанням соціальних програм. Д. в. безпосередньо підпорядковані: юридичний, планово-економічний, виробничий, фінансовий, господарський, маркетинговий відділи.

Директор засобу масової інформації – особа, яка здійснює керівництво усіма видами діяльності ЗМІ (фінансовою, господарською, виробничою, суспільно-політичною) і відповідає за виконання всіх його планів та ефективність функціонування.

Дисбаланс «за сірим» – зсув нейтральної сірої складової кольорового образу через відхилення подавання фарби (фарб) від норми і / або порушення режимів друкування.

Дисбаланс «за сірим» на комплекти кольороподілених фотоформ – невідповідність співвідношення розмірів растрових елементів кольороподілених фотоформ, що визначає баланс за сірим на відбитку, на окремих градаційних рівнях.

Дисертація – науково-кваліфікаційна праця, яка містить висунуті автором для публічного захисту на здобуття ступеня кандидата або доктора наук обґрунтовані

теоретичні або експериментальні результати, наукові положення. Д. не публікується, а втілюється у вигляді спеціально підготовленого рукопису.

Диск – носій інформації плоскої форми, на поверхні якого інформацію записано в звичайній або ущільненій формі, що відтворюється за допомогою спеціальних пристроїв.

Диск вініловий – диск, який виготовляється з синтетичних матеріалів і на поверхні якого по спіралі розташовані канавки (доріжки) із записом звукової інформації.

Диск магнітний – диск, що має поверхню, покриту феромагнітним шаром, призначений для записування, зберігання та відтворення з нього зображальної і звукової інформації. Види Д. м.: гнучкий магнітний диск і твердий магнітний диск.

Диск магнітооптичний – диск, який поєднує в собі магнітний і оптичний способи записування, зберігання і відтворення зображальної і звукової інформації.

Диск оптичний – диск, призначений для запису та відтворення зображальної і/або звукової інформації лазерним променем. Види Д. о.: відеокомпакт-диск, DVD-диск, магнітооптичний диск, фотокомпакт-диск.

Диск-жокей – особа, яка веде музичну програму на радіо, телебаченні чи на дискотеках, супроводжуючи її коментарями, жартами, рекламою тощо. Синонім: *Ді-джей*.

Дискурс (від франц. *discours* – промова, виступ) – 1. Складна єдність мовної практики і екстралінгвальних факторів (особлива поведінка, котра маніфестується в доступних почуттєвому сприйняттю формах), необхідних для розуміння тексту; дає уявлення про учасників комунікації, їхні установки і цілі, умови вироблення і сприйняття повідомлення. Авторський дискурс завжди є важливим для основних суб'єктів видавничого процесу – видавців, редакторів, реципієнтів. 2. Частковий синонім поняття «функціональні стилі»; виокремлюють науковий, розмовно-практичний, офіційно-діловий, літературно-художній дискурси.

Дисперсійний лак – див. *Лак дисперсійний*.

Дисплей кольоровий – дисплей, на екрані якого створюється кольорове зображення.

Дисплей монохромний – пристрій візуалізації інформації – дисплей з монохромним (одноколірним) екраном. Може мати білий, бурштиновий чи зелений екран.

Дистантно-виразна суперечність – див. *Помилка «Суперечність дистантно-виразна»*.

Дистантно-імплицитна суперечність – див. *Помилка «Суперечність дистантно-імплицитна»*.

Дистанційне опрацювання даних – див. *Опрацювання даних дистанційне*.

Дистанційний пошук інформації – див. *Пошук інформації дистанційний*.

Дитографія – див. *Помилка «Дитографія»*.

Дитяча література – див. *Література дитяча*.

Дитяче видання – див. *Видання дитяче*.

Дифамація – поширення в пресі негативних, але не обов'язково недостовірних відомостей про особу, що завдають шкоди її честі та репутації.

Диференціація видавничої / поліграфічної продукції – особливо точне позиціонування, наділення видавничого продукту унікальними споживчими цінностями, функціональними, естетичними якостями тощо.

Диференціація користувачів інформації – розподіл користувачів інформації на групи відповідно до їхніх інтересів, інформаційних потреб.

Діаграма – умовне графічне зображення числових величин або їх співвідношень, виконане за допомогою ліній, геометричних фігур, рисунків. Див. також *Інфографіка*.

Діазографія – спосіб копіювання технічної документації на папері чи на кальці зі світлочутливим покриттям.

Діазокопія – відбиток, отриманий шляхом діазографії.

Діазотипія (діазодрук) – позитивний спосіб відтворення і тиражування креслень, текстових матеріалів, мікрофільмів тощо з використанням діазотичного паперу (кальки, плівки) зі світлочутливим шаром.

Діакритики – див. *Знаки діакритичні*.

Діакритичні знаки – див. *Знаки діакритичні*.

Діалог – літературний твір у формі бесіди двох осіб.

Діалогова інформаційно-пошукова система – див. *Система інформаційно-пошукова діалогова*.

Діалоговий пошук – див. *Пошук діалоговий*.

Діамант – друкарський шрифт, кегль якого дорівнює 4 пунктам.

Діапозитив – 1. Фотодокумент у вигляді одиночного фотографічного зображення на фотоплівці, призначений для перегляду на просвіт або проекції на екран. 2. Позитивне чорно-біле чи кольорове фотографічне зображення на прозорій основі (скло, плівка та ін.). Використовується для виготовлення друкарських форм. Див. також *Слайд*.

Діапозитив кольоровий – кольорове позитивне зображення на прозорій основі, що збігається за кольором із зображенням оригіналу.

Діапозитив одноколірний – діапозитив, на якому зображення співпадає за тонопередачею з оригіналом і, на відміну від кольорового діапозитиву (слайду), виконано одним кольором.

Діапозитив растровий – растрове позитивне зображення на прозорій основі (плівці).

Діарій (діаріуш) – щоденник; щоденні записи, які велися в Україні церковними і політичними діячами в XVII-XVIII ст. Відомі Д. берестейського ігумена Анастасія Филиповича, секретаря Б. Хмельницького – літописця С. Зорьки, генерального хорунжого М. Ханенка, мемуариста Я. Марковича.

Ді-джей – див. *Диск-жокей*.

Дієвість мас-медіа – результативність діяльності ЗМІ, сила їх конкретного впливу на громадськість щодо вирішення суспільно важливих проблем.

Дії щодо інформації в системі несанкціоновані – дії, що провадяться з порушенням порядку доступу до цієї інформації, установленого відповідно до законодавства.

Дін-формати – формати паперу, розроблені 1911 р. німецьким науковцем В. Оствальдом, що увійшли до видавничих і поліграфічних стандартів деяких європейських країн.

Діяльність бібліографічна – галузь діяльності із задоволення потреб у бібліографічній інформації.

Діяльність бібліотек господарська – діяльність бібліотек, пов'язана із закупів-

лею майна і розпорядженням ним, наданням платних чи безкоштовних послуг. Бібліотеки здійснюють господарську діяльність відповідно до законодавства та їх статутів (положень), мають право самостійно розпоряджатися відповідно до законодавства доходами від господарської діяльності, у тому числі від надання платних послуг, і майном, придбаним за рахунок цих доходів. Бібліотеки, що надають основні бібліотечні послуги безкоштовно, в порядку, передбаченому законом, звільнюються від оподаткування доходів, отриманих від надання платних послуг. Фінансування приватних бібліотек здійснюється за рахунок коштів власника та інших джерел, не заборонених законодавством.

Діяльність видавництва ярмарково-виставкова – інструмент, що поєднує процес рекламування та реалізації книжок. За складом учасників, місцем проведення і економічним значенням розрізняють виставки-ярмарки: регіональні, міжрегіональні, національні та міжнародні. За термінами і способами проведення виставки і ярмарки можна поділити на короткострокові (соло-виставки), пересувні та постійні.

Діяльність видавнича – сукупність організаційних, творчих, виробничих заходів, спрямованих на підготовку і випуск у світ видавничої продукції. Здійснюється на основі Закону України «Про видавничу справу», Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», Закону України «Про інформацію», Закону України «Про доступ до публічної інформації», Закону України «Про авторські та суміжні права». Див. також *Теорія видавничої діяльності*.

Діяльність друкованих засобів масової інформації – збирання, систематизування, редагування інформації видання друкованих засобів масової інформації з метою розповсюдження серед читачів. Д. д. ЗМІ спрямована на отримання прибутку, є підприємницькою діяльністю у цій сфері і здійснюється на основі Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», Закону України «Про підприємництво», Закону України «Про рекламу» та інших актів чинного законодавства України.

Діяльність журналістська – сукупність організаційних, творчих, виробничих за-

ходів із збирання, підготовки і поширення інформації через засоби масової інформації.

Діяльність інформаційна – 1. Постійне та систематичне збирання та опрацювання записаної інформації з метою її зберігання, пошуку, використання чи пересилання, що виконується певною особою чи установою. 2. Сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави. Основними напрямками Д. і. є: політичний, економічний, соціальний, духовний, екологічний, науково-технічний, міжнародний тощо. Основними видами Д. і. є: *Одержання, Використання, Поширення та Зберігання* інформації. Див. також *Суб'єкт інформаційної діяльності*.

Діяльність інформаційна міжнародна – забезпечення громадян, державних органів, підприємств, установ і організацій офіційно документованою або публічно оголошеною інформацією про зовнішньополітичну діяльність України, про події та явища в інших країнах, а також у цілеспрямованому поширенні за межами України державними органами і об'єднаннями громадян, засобами масової інформації та громадянами всебічної інформації про Україну.

Діяльність інформаційних агентств – збирання, опрацювання, творення, зберігання, підготовка інформації до поширення, випуск та розповсюдження інформаційної продукції. Випуск та розповсюдження інформаційними агентствами власної продукції з метою отримання прибутку є підприємницькою діяльністю у цій сфері і здійснюється на основі Закону України «Про інформаційні агентства» та чинного законодавства України.

Діяльність інформаційно-аналітична – науково-інформаційна діяльність, спрямована на аналітико-синтетичне опрацювання документів.

Діяльність науково-інформаційна – 1. Сукупність дій, спрямованих на задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави у науково-технічній інформації, що полягає в її збиранні, аналітично-синтетичному опрацюванні, фіксуванні, зберіганні, пошуку і поширенні. 2. Галузь діяльності із задоволення потреб у науково-технічній інформації.

Діяльність творча – категорія, за якою визначають авторство в сфері авторського

права; індивідуальна чи колективна творчість, результатом якої є створення твору літератури, науки, мистецтва.

До друку – помітка редактора, що означає дозвіл друкарні на виготовлення газети, журналу, книги.

Добірка матеріалів – сукупність документів (текстових, ілюстраційних, бібліографічних тощо), відібраних за певними критеріями.

Добірка тематична – добірка творів, відібраних і згрупованих за темою. Як правило, подається під загальним заголовком чи рубрикою.

Доведення до загального відома – див. *Сповідання публічне*.

Довідка – 1. Відомості, що їх одержує або надає хто-небудь. 2. Документ із стислими відомостями про кого-небудь чи що-небудь.

Довідка бібліографічна – відповідь на разовий запит, що містить бібліографічну інформацію.

Довідка фактографічна – відповідь на разовий запит, який містить фактичні відомості.

Довідкова бібліотека – див. *Бібліотека довідкова*.

Довідкова література – див. *Література довідкова*.

Довідкова стаття – див. *Стаття довідкова*.

Довідкове видання – див. *Видання довідкове*.

Довідковий бюлетень – див. *Бюлетень довідковий*.

Довідковий перелік заголовків – див. *Перелік заголовків довідковий*.

Довідковий пошук – див. *Пошук довідковий*.

Довідковий том – див. *Том допоміжний*.

Довідково-бібліографічне обслуговування – див. *Обслуговування довідково-бібліографічне*.

Довідково-бібліографічний апарат видання – див. *Апарат видання довідково-бібліографічний*.

Довідково-допоміжний апарат видання – див. *Апарат видання довідково-допоміжний*.

Довідково-енциклопедична інформація – див. *Інформація довідково-енциклопедична*.

Довідково-інформаційний фонд – див. *Фонд довідково-інформаційний*.

Довідково-пошуковий апарат видання – див. *Апарат видання довідково-пошуковий*.

Довідково-пояснювальний апарат видання – див. *Апарат видання довідково-пояснювальний*.

Довідник – довідкове видання прикладного характеру, побудоване за абеткою назв статей або в систематичному порядку. За цільовим призначенням розрізняють: науковий, громадсько-політичний, виробничо-практичний, навчальний, популярний, побутовий та інші довідники. За характером інформації можна виділити: статистичний, біографічний, бібліографічний довідники тощо.

Довідник біографічний – довідник, що містить біографічні відомості про видатних людей.

Договір авторський – двостороння угода між автором (чи правонаступником) твору та користувачем (юридичною чи фізичною особою) про передачу прав автора на використання результатів його творчої діяльності.

Договір авторський ліцензійний – різновид авторського договору на право видання твору в перекладі іншою мовою. Укладається з власником авторського права на оригінальний твір.

Договір акцесорний – додатковий договір, що приєднується до іншого, головного договору.

Договір бартерний – господарська операція, якою передбачено проведення розрахунків за товари (роботи, послуги) у будь-якій формі, іншій, ніж грошова, включаючи будь-які види заліку та погашення взаємної заборгованості, в результаті яких не передбачається зарахування коштів на рахунки продавця для компенсації вартості таких товарів (робіт, послуг). Оформляється єдиним договором. Оцінка товарів робиться з метою створення умов для еквівалентності обміну, для митного обліку, визначення страхових сум, оцінки претензій, нарахування санкцій. Синонім: *Угода бартерна*.

Договір видавничий – договір, який регламентує правові взаємовідносини суб'єктів видавничої діяльності (автора, перекладача, упорядника, замовника реклами, видавництва, редактора, художника, поліграфічного підприємства, рекламного агентства, реалізатора видавничої продукції). Для Д. в. обов'язковими є такі

структурні елементи: предмет договору, права та обов'язки сторін, порядок розрахунків, відповідальність сторін, непередбачувані обставини, термін дії договору, умови дострокового припинення дії договору, юридичні адреси сторін, підписи сторін. Виокремлюють такі види Д. в.: договір-замовлення на створення твору (укладається між видавництвом і автором, перекладачем, художником; регламентує строки та умови подання авторського оригіналу, розмір і порядок обчислення авторської винагороди); договір з автором на видання твору (регламентує строки та умови додрукарської підготовки видання і його опублікування; права і обов'язки сторін щодо подання та опрацювання авторських і видавничих оригіналів; розмір і порядок обчислення авторської винагороди); договір з автором чи власником авторських прав на використання твору (укладаються у письмовій чи усній формі про використання (опублікування) твору, а саме про: строки дії договору, способи використання твору, територію, на яку поширюється передаване право, розмір і порядок виплати авторської винагороди, а також інші умови, щодо яких на вимогу однієї із сторін повинно бути досягнуто згоди); договір про ліцензію на переклад і видання твору іноземного автора; договір на репринтне видання мовою оригіналу; договір про ліцензію на спільне видання двох видавництв; договір про позаштатне редагування; договір на виготовлення художнього оформлення; договір з поліграфічним підприємством на випуск поліграфічної продукції; договір на випуск твору, що видається коштом автора або спонсора; договір на реалізацію видавничої продукції. Синонім: *Угода видавнича*. Див. також *Предмет договору*.

Договір видавничий типовий – договір зі стандартними умовами або без конкретних ставок авторської винагороди, термінів та інших параметрів, які визначають за згодою сторін-учасників.

Договір-замовлення видавничий – договір видавництва з автором (перекладачем, упорядником) на створення твору.

Договірний видавничий портфель – див. *Портфель видавничий договірний*.

Додаткова картка систематичного каталогу – див. *Картка систематичного каталогу додаткова*.

Додатковий аркуш – див. *Аркуш додатковий*.

Додатковий запис бібліографічний – див. *Запис бібліографічний додатковий*.

Додатковий текст – див. *Текст додатковий*.

Додатковий наклад – див. *Додрукування накладу*.

Додатковий титул – див. *Титул додатковий*.

Додатковий том видання – див. *Том видання додатковий*.

Додаток – 1. Додаткові до основного тексту матеріали довідкового, документального чи іншого характеру, які не належать до апарату видання, розміщують у кінці книги під назвою «Додатки»: статті, документи, листи, карти, схеми, словники та ін. 2. Видання, що не має самостійного значення, пов'язане з основним виданням, яке воно пояснює, коментує, доповнює: альбоми карт, малюнків, фотоілюстрацій тощо. 3. Видання, що має самостійне значення, розповсюджується разом з основним виданням чи без нього. Д. може бути неперіодичним і періодичним, який має самостійну назву, нумерацію, рік видання.

Додрукарські процеси – див. *Процеси додрукарські*.

Додрукування накладу – виготовлення в межах одного року після здачі основного тиражу раніше не планованого додаткового накладу.

Доземне читання – див. *Читання вертикальне*.

Дозорець – працівник Львівської братської друкарні періоду XVII-XVIII ст., який працював над звірянням гранок складеного тексту з оригіналом, тобто виконував обов'язки коректора. Див. також *Столоправитель, Справник, Коректор*.

Докомплектування – виявлення і поповнення прогалин поточного комплектування.

Документ – 1. Матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно-, фотоплівці, оптичному диску або іншому носії. 2. Інформація, зафіксована на матеріальному носії, основною функцією якого є зберігати та передавати її в часі та просторі. Це може бути будь-який твір писемності, графіки, звукозапису та ін., що має значення історич-

ного свідчення. Див. також *Аналіз (аналізування) документів, Виробник документів, Відбір документів, Захист документів, Екземпляр документа, Контроль виконання документа, Зміст документа, Коляція, Надходження документа, Образ документа пошуковий, Ознаки документа зовнішні, Основа документа матеріальна, Підбір документів, Предмет документа, Реєстрація документа, Резолюція документа, Релевантність документа, Служба видавання документів, Цінність документа*.

Документ анонімний – документ невідомого автора або документ, під яким автор не поставив своє прізвище.

Документ аудіовізуальний – документ, що містить зображальну і / або звукову інформацію, яку фіксують і відтворюють відповідними технічними засобами.

Документ візуальний – створений будь-яким способом документ, який сприймається органами зору.

Документ вторинний – документ, який є результатом аналітико-синтетичного опрацювання одного або кількох первинних документів.

Документ графічний – зображальний документ, зміст якого зафіксовано у вигляді малюнка або креслення лініями, штрихами, світлотінню.

Документ директивний – обов'язкова для виконання інструкція, наказ, розпорядження, постанова.

Документ електронний – 1. Документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа і для використання якого необхідні засоби обчислювальної техніки. Склад та порядок розміщення обов'язкових реквізитів Д. е. визначається законодавством. Електронний підпис є обов'язковим реквізитом Д. е., який використовується для ідентифікації автора та / або підписувача Д. е. іншими суб'єктами електронного документообігу. Накладанням електронного підпису завершується створення Д. е., який може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання Д. е. є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною. 2. Сукупність даних

у пам'яті ЕОМ, призначених для сприймання людиною за допомогою відповідних програмних і апаратних засобів; документ, який створюють та використовують тільки в межах комп'ютерної системи. Див. також *Зберігання електронних документів, Реквізит електронного документа обов'язковий, Статус електронного документа та його копії правовий, Одержання електронних документів.*

Документ звуковий – див. *Аудіодокумент.*

Документ зображальний – документ, зміст якого зафіксовано у вигляді точного, зменшеного, збільшеного або формалізованого відображення зовнішніх характеристик реального чи уявного об'єкта за допомогою малювання, креслення, графіки, фотографії, кінематографії, відеозапису.

Документ іконографічний – документ, який містить переважно зображення творів живопису чи фотографії.

Документ ініціативний – документ, що став підставою для започаткування розгляду якогось питання.

Документ надрукований – документ, знаки змісту якого зафіксовано друкарськими пристроями.

Документ нерелевантний – документ, семантичний зміст якого не відповідає семантичному змістові інформаційного запиту користувача.

Документ нормативний – документ, який установлює правила, загальні принципи чи характеристики різних видів діяльності або їх результатів. Цей термін охоплює такі поняття, як «стандарт», «кодекс установлені практики» та «технічні умови».

Документ особистий (особового походження) – документ, створений фізичною особою поза службовою діяльністю або який міститься в її приватному зібранні. Синоніми: *Документ особовий, Документ особистий.*

Документ особовий – документ, що посвідчує особу власника, його права, обов'язки, суспільний стан, а також може містити біографічні і/або інші відомості про нього.

Документ патентний – опис до патента на винаходи (корисні моделі) та методичні документи до них.

Документ пертинентний – документ, зміст якого відповідає інформаційній потребі користувача інформації.

Документ письмовий – текстовий документ, зміст якого зафіксовано за допомогою знаків письма.

Документ релевантний – документ, семантичний зміст якого відповідає семантичному змістові інформаційного запиту користувача. Див. також *Релевантність документа.*

Документ рукописний – див. *Рукопис.*

Документ службовий – документ, який створила або отримала установа (чи інший суб'єкт господарювання) в процесі діяльності.

Документ текстовий – документ, у якому будь-яким типом письма або певною системою звукозаписування зафіксовано текст.

Документ тимчасового зберігання – документ з установленим строком зберігання, після закінчення якого його можна знищити.

Документ тиражований – документ, виготовлений певним накладом.

Документалістика – 1. Наукова дисципліна, що вивчає історію, теорію, методику та організацію роботи з науковими документами; є частиною інформатики. 2. Жанр літературних творів, що відтворюють справжні події, зображують реальних осіб, представляють документальні свідчення.

Документальна база даних – див. *База даних документальна.*

Документальна ілюстрація – див. *Ілюстрація документальна.*

Документальна інформація – див. *Інформація документальна.*

Документальна система інформаційно-пошукова – див. *Система інформаційно-пошукова документальна.*

Документальне видання наукове – див. *Видання наукове документальне.*

Документальний запит – див. *Запит документальний.*

Документальний пошук – див. *Пошук документальний.*

Документальні комунікації – див. *Комунікації документальні.*

Документально-художнє видання – див. *Видання документально-художнє.*

Документація – 1. Сукупність службових документів, об'єднаних за ознакою належності до певної галузі, сфери, напрямку діяльності, установи чи її підрозділу. 2. Множина документів, підібраних

зі спеціальною метою. Див. також *Система документації*.

Документна інформація – див. *Інформація документна*.

Документні ресурси – див. *Ресурси документи*.

Документована інформація – див. *Інформація документована*.

Документографічна інформація – див. *Інформація документографічна*.

Документознавство – наукова дисципліна, яка вивчає закономірності створення документів, розробляє методи створення документів, принципи організації документообігу й формування систем документації.

Документообіг електронний – сукупність процесів створення, опрацювання, надсилання, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та в разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів. Порядок електронного документообігу визначається державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності згідно з законодавством. Синонім: *Обіг електронних документів*. Див. також *Організація електронного документообігу*, *Суб'єкти електронного документообігу*, *Обсяг документообігу*.

Документування – створення документів.

Дописувач – штатний або позаштатний співробітник газети, журналу, який надсилає статті чи повідомлення про що-небудь із місця подій.

Доповідь – повідомлення, яке оприлюднюється доповідачем на зборах / з'їзді / конференції / нараді тощо.

Доповідь наукова – трансформований у писемну форму текст усного публічного виступу на певну тему. У доповідях зазвичай висвітлюються результати певного дослідження, наукові гіпотези, припущення, дискусійні відомості. Зміст доповіді, її обсяг і структура визначаються регламентом конференції, семінару, симпозіуму тощо. Для публікації наукова доповідь інколи подається у вигляді тез – короткого концептуального викладу виступу.

Доповнене видання – див. *Видання доповнене*.

Доповнене перевидання – див. *Перевидання доповнене*.

Доповнений зміст – див. *Зміст доповнений*.

Допоміжний покажчик – див. *Покажчик*.

Допоміжний текст – див. *Текст допоміжний*.

Допоміжний титул – див. *Титул допоміжний*.

Допоміжний том – див. *Том допоміжний*.

Допуск до державної таємниці – оформлення права громадянина на доступ до секретної інформації.

Дослівник – буквальный переклад тексту твору для загального ознайомлення з його змістом та (або) подальшим перетворенням у повноцінний літературний переклад. Синоніми: *Підрядник*, *Переклад підрядковий*.

Дослідження – науково-пошукова, науково-практична діяльність, спрямована на одержання нової інформації про об'єкти культурної спадщини, історичні населені місця, традиційний характер середовища, який є типовим для певних культур або періодів розвитку.

Дослідження журналістське – збирання матеріалів, ретельний аналіз, розгляд із метою з'ясування певних фактів; публікація, в якій щось досліджується. Характеризується об'єктивністю, аргументованістю, точністю.

Дослідження інформаційної продукції збутово-постачальницьке (маркетингове) – дослідження інформаційної продукції, призначеної для збуту на ринку.

Дослідження маркетингові у видавничому бізнесі – процес збирання, опрацювання, аналізу інформації про ринок видавничої продукції і фактори, що на нього впливають, прогнозування процесів і тенденцій з метою прийняття обґрунтованих маркетингових рішень. Один із видів Д. м. у в. б. – *дослідження маркетингове панельне* (регулярне, повторюване дослідницьке зосередження на конкретному об'єкті).

Достовірність інформації – правдивість інформації, підкріплена документально, фактично чи доказово.

Доступ громадян до інформації про них – безперешкодний і безкоштовний доступ до інформаційних систем Державних органів

і організацій, органів місцевого і регіонального самоврядування, в яких міститься інформація про громадян. Громадяни мають право: отримувати інформацію про них; заперечувати її правильність, повноту, доречність; знати у період збирання інформації, які відомості про них і з якою метою збираються, як, ким і з якою метою вони використовуються. З боку держави вживаються заходи щодо запобігання несанкціонованому доступу до інформації; гарантується захист громадян від завданої їм шкоди використанням такої інформації; забороняється доступ сторонніх осіб до відомостей про іншу особу, зібраних відповідно до чинного законодавства державними органами, організаціями і посадовими особами; здійснюється у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку державна реєстрація відповідних баз даних; обмежується необхідна кількість даних про громадян, яку можна одержати законним шляхом, і мета, з якою ці дані можуть бути використані.

Доступ до відкритої інформації – право громадян, яким ця інформація необхідна для виконання своїх професійних обов'язків. Порядок і умови надання громадянам, державним органам, юридичним особам і представникам громадськості відомостей за запитами встановлюється Законом України «Про інформацію», Законом України «Про доступ до публічної інформації» або договорами (угодами), якщо надання інформації здійснюється на договірній основі. Обмеження права на одержання відкритої інформації забороняється законом.

Доступ до державної таємниці – надання повноважною посадовою особою дозволу громадянину на ознайомлення з конкретною секретною інформацією та провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, або ознайомлення з конкретною секретною інформацією та провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, цією посадовою особою відповідно до її службових повноважень.

Доступ до документа – можливість отримання документів і / або їхніх зображень, вивчення документа.

Доступ до інформації – можливість одержання, опрацювання інформації та / чи порушення її цілісності. Див. також *Режим доступу до інформації*.

Доступ до інформації в системі – отримання користувачем можливості опрацювати інформацію в системі.

Доступ до інформації несанкціонований – доступ до інформації, за якого порушуються порядок його здійснення і встановлені правові норми.

Доступність інформації – можливість одержання інформації; відсутність бар'єрів між інформацією та її користувачами.

Досьє журналістське (від фр. dossier – справа) – портфоліо з матеріалами, документами, ілюстраціями, власноручними нотатками, зібраними з актуальної проблеми, над якою працює журналіст.

Доукомплектування фонду – виявлення й поповнювання прогалин поточного комплектування фонду.

Дохід видавництва / поліграфічного підприємства – грошові кошти, які отримало підприємство від продажу товарів і послуг після вирахувань на витрати. Види доходу: а) *дохід валовий* (загальна сума доходу від усіх видів діяльності, отриманого протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формі); б) *дохід маржинальний* (різниця між виручкою та змінними витратами); в) *дохід чистий* (дохід, одержаний підприємством за вирахуванням сплачених податків, зборів).

Доцільність публікування – визначення редактором ступеня необхідності публікування твору в певний час, у певній місцевості і за певних умов.

Дошка повідомлень електронна – варіант конференц-зв'язку, основу якого становлять спеціальні бази даних, в яких користувачі інформації розміщують оголошення та повідомлення для того, щоб довести свою інформацію до інших користувачів.

Драма – 1. Рід літератури, в якому представлення життєвих колізій і авторського задуму відбувається через діалоги. Д. реалізується в літературі в таких жанрах: трагедія, комедія, трагікомедія, драма, водевіль, фарс. 2. Жанр літературного твору на соціально-побутові та онтологічного змісту теми, побудований у формі діалогу без авторської мови, призначений для сценічного виконання.

Друга редакція – див. *Редакція друга*.

Друк – 1. Відбитки, отримані внаслідок друкування. 2. Спосіб друкування;

розрізняють такі основні види Д.: високий, глибокий, офсетний та ін. Див. також *Показчик місцевого друку*.

Друк аерозольний – різновид безконтактного друку без використання друкарської форми; друкування відбувається безпосередньо з оригіналів – мікрофільмів або образів на непрозорій основі; базується на застосуванні електростатичного принципу формування образу безпосередньо під час самого друкування і дозволяє відтворювати все видання в безперервному режимі. Див. також *Друк безконтактний*.

Друк анагліфічний – спосіб відтворення псевдооб'ємних зображень на площині поліграфічними засобами. Зміст його полягає у виготовленні двох зображень одного об'єкта, сфотографованого з двох місць, розташованих неподалік. Обидва зображення друкують на одному аркуші, кожне своєю фарбою (синьою і червоною), з лінійним зсувом один відносно одного. Розглядають отриманий двофарбовий відбиток через кольорові окуляри (для кожного ока свій колір). У цьому разі він сприймається об'ємним коричнево-чорним на світлому фоні. Синонім: *Друк стереоскопічний*.

Друк аніліновий – різновид флексографічного друку, коли використовується друкарська фарба з водно-спиртової суміші анілінового фарбника.

Друк анілоксний – друкування, при якому друкарська фарба накочується на друкарську форму або на проміжний еластичний циліндр за допомогою растрованого (анілоксного) валу без місцевого регулювання подання фарби.

Друк аркушевий – друкування на друкарських машинах, у які папір подається аркушами.

Друк багатофарбовий – поліграфічне відтворення оригіналу шляхом поєднання на папері або іншому друкарському матеріалі кількох одноколірних відбитків. Спосіб заснований на тому, що будь-який колір і багатоколірне зображення можуть бути отримані за допомогою трьох основних фарб: пурпурової, блакитної і жовтої. Якщо при відтворенні зображення основний набір фарб не забезпечує необхідного кольору, використовують додаткову фарбу, напр., фіолетову або під золото. Для кожної фарби виготовляють окрему

друкарську форму; такі форми називаються кольороподіленими. Послідовно переносячи малюнок з кожної друкарської форми на один і той самий аркуш паперу, отримують поєднане багатофарбове зображення. Друк здійснюється на одно-, дво- або багатофарбових машинах. Див. також *Дефект «Муар друку багатофарбового»*.

Друк безконтактний – спосіб друку, при якому друкування здійснюється без тиску на папір (на відміну від друку високого, глибокого, офсетного) за допомогою електричного і/чи електромагнітного полів. Див. також *Друк аерозольний*, *Друк електрографічний*.

Друк брайлівський – спосіб друку для незрячих; відтворення тексту за допомогою рельєфних крапок та спеціальної азбуки, створеної французьким тифлопедагогом Л. Брайлем (1809-1852). Кожен знак у тексті друкують у вигляді комбінації однієї – шести опуклих крапок, розташованих на площі прямокутника. Читання тексту побудовано на відчутті дотиком рельєфних крапок і сприйнятті їх комбінацій.

Друк виворітний – друкування фону чорною чи кольоровою фарбою, у результаті чого незадрукованими залишаються тільки текст чи ілюстрація. Використовується як засіб оформлення.

Друк високий – спосіб друку, у результаті якого відбиток отримують з рельєфних частин друкарської форми, що вивершуються над проміжними елементами; друкарська фарба з форми передається безпосередньо на задрукований матеріал.

Друк високий офсетний – друкування способом високого друку через проміжну еластичну поверхню.

Друк глибокий – спосіб друкування, за якого заглиблення в формному циліндрі заповнюються фарбою. Під час контакту паперу з циліндром фарба із заглиблених комірок переноситься на поверхню паперу.

Друк глибокий офсетний – спосіб друкування, під час якого фарба з друкувальних елементів форми передається на папір чи інший матеріал через проміжний офсетний циліндр, покритий еластичною офсетною пластиною.

Друк глибокий ракельний – вид глибокого друку, при якому фарба з про-

більших елементів форми видається за допомогою ракеля – тонкого сталевого ножа. Д. г. р. прийшов на початку ХХ століття на зміну безрастровій геліографічній.

Друк двофарбовий – друкування з обох боків аркуша за один прогін.

Друк електрографічний – спосіб друку, який передбачає створення образу за допомогою електричного поля. Див. також *Друк безконтактний*.

Друк ірисовий – кольоровий друк кількома друкарськими фарбами, що подаються одночасно з однієї фарбової скриньки (розділеної перегородками) з однієї друкарської форми при використанні розкатних валів з невеликим осьовим (аксіальним) переміщенням. Дає змогу отримати на відбитку поступовий перехід кольорів. Використовується при друкуванні рекламних матеріалів, афіш, плакатів, а також як засіб захисту банкнот і цінних паперів.

Друк кольоровий – процес друкування відбитків з використанням хоча б однієї кольорової хроматичної друкарської фарби.

Друк комбінований – застосування на одному відбитку двох або більше способів друку при відтворенні одного оригіналу. Використовується, напр., для виготовлення грошових знаків і бланків цінних паперів.

Друк контактний – одержання друкованого зображення на папері чи іншому матеріалі шляхом безпосереднього його контакту з друкарською формою, на друкувальні елементи якої нанесена фарба.

Друк контрольний – друкування певної кількості відбитків для перевірки їхньої якості.

Друк лазерний – спосіб друкування, який передбачає нанесення штрихових кодів.

Друк лазерно-голографічний – вид безконтактного друку із використанням у якості друкарських форм системи віддзеркалювальних голограм.

Друк металографічний – друкування глибоким способом з металевої друкарської форми, виготовленої без застосування растра способом травлення, гравіювання чи гальванізування.

Друк мозаїчний – спосіб виготовлення багатокольорових відбитків з однієї форми за один прогін.

Друк односторонній – друкування тільки на одній стороні матеріалу, напр., етикеток, плакатів, оголошень, шпалер тощо. Як правило, односторонній друк проводять на матеріалах з різною якістю сторін, напр., друк етикеток проводять на етикеточному папері, в якого одна сторона лощена, а інша – шорстка.

Друк однофарбовий – поліграфічне відтворення оригіналу однією фарбою будь-якого кольору (1+0).

Друк офсетний – різновид плоского друку, за якого фарбу з друкарської форми переносять на гумову поверхню, а з неї – на папір чи інший матеріал. Застосовується для друку всіх типів видань.

Друк офсетний без зволоження – друкування офсетним способом з друкарської форми, що не потребує зволоження.

Друк офсетний безрастровий – спосіб офсетного друку, за якого друкарську форму виготовляють, не застосовуючи растра, а напівтонові образи перетворюються у мікроштрихові завдяки нерівностям на поверхні формної пластини.

Друк перебивний – див. *Декалькоманія*.

Друк плоский – спосіб друкування, за якого образ передають на папір з друкарської форми, друкувальні та пробільні елементи якої знаходяться практично в одній площині. Див. також *Літографія*.

Друк плоский безрастровий – різновид друкування способом плоского друку з друкарської форми, виготовленої без застосування растра, коли півтоновий образ утворюється за рахунок мікронерівностей поверхні друкарської форми.

Друк плоский офсетний – друкування через проміжну еластичну поверхню з друкарської форми, друкувальні та проміжні елементи якої розміщено практично в одній площині.

Друк пробний – друк пробних відбитків з використанням спеціального поліграфічного обладнання, матеріалів та процесів для здобуття одно- чи багатофарбових відбитків в умовах, максимально наближених до технології тиражного друку. Цей вид проби дає результати, найближчі до тиражного відбитка, оскільки друк здійснюється реальними фарбами, що використовуються в друкарському процесі. Пробні відбитки використовують для перевірки технологічного процесу виготовлення фотоформ, друкарських форм і дру-

кування відбитків. Цей вид кольоропроби характеризується високою трудомісткістю і вартістю відбитка, а також низькою оперативністю, тому нині перевагу віддають іншим способам виготовлення кольоропроби.

Друк ракульний глибокий – див. *Друк глибокий ракульний*.

Друк растровий – друкування відбитків з форми, на якій зображення складаються з растрових елементів.

Друк рулонний – друкування на машинах, в яких задрукований матеріал розмотується з рулону.

Друк стереоскопічний – див. *Друк аналіфічний*.

Друк струменний – друкування способом безпосереднього забризкування спрямованих крапель фарби.

Друк тампонний – різновид глибокого друку, за якого використовують металеву або фотополімерну форму глибокого друкування і передавальну (офсетну) еластичну ланку, що має на своїй поверхні покриття із желатину, гуми або силіконового каучуку.

Друк термографічний – спосіб друкування, який передбачає використання теплого ефекту.

Друк трафаретний – друкування протискуванням фарби друкарським ракулем крізь друкувальні елементи трафаретної форми.

Друк флексографічний – друкування високим способом з еластичної друкарської форми.

Друк фототипний – різновид безрастрового плоского друку, який здійснюється з друкарської форми, на якій мікронерівності поверхні утворюються за рахунок зміни фізико-хімічних властивостей світлочутливого шару.

Друк цифровий – відтворення оригіналу в друкарській машині без використання проміжного матеріального носія за допомогою електронної техніки.

Друкар – 1. Фахівець друкарської справи, поліграфічного виробництва. 2. Особа чи організація, відповідальна за матеріальні операції друкування документа.

Друкарня – установа, що виконує всі або деякі види поліграфічних робіт.

Друкарство – 1. Друкарська справа, книговидавнича справа, книгодрукування.

2. Друкарська справа ремісничого та мануфактурного періоду виробництва друкованої продукції кінця XV – першої половини XIX ст.

Друкарська коректура – див. *Коректура друкарська*.

Друкарська марка – див. *Марка друкарська*.

Друкарська машина – див. *Машина друкарська*.

Друкарська машина аркушева – див. *Машина друкарська аркушева*.

Друкарська машина однофарбова – див. *Машина друкарська однофарбова*.

Друкарська машина ротаційна – див. *Машина друкарська ротаційна*.

Друкарська машина рулонна – див. *Машина друкарська рулонна*.

Друкарська машина цифрова – див. *Машина друкарська цифрова*.

Друкарська машинка – див. *Машинка друкарська*.

Друкарська помилка – див. *Помилка друкарська*.

Друкарська форма – див. *Форма друкарська*.

Друкарська форма авторська – див. *Форма друкарська авторська*.

Друкарська форма перемінна – див. *Форма друкарська перемінна*.

Друкарська форма репродукційна растрова – див. *Форма друкарська репродукційна растрова*.

Друкарське замовлення – див. *Замовлення друкарське*.

Друкарський – той, що стосується друкарства чи друкаря.

Друкарський аркуш умовний – див. *Аркуш друкований (друкарський) умовний*.

Друкарський верстат – див. *Верстат друкарський*.

Друкарський знак – див. *Знак друкарський*.

Друкарський олійний лак – див. *Лак олійний друкарський*.

Друкарський папір – див. *Папір друкарський*.

Друкарський процес – див. *Процес друкарський*.

Друкарський шрифт – див. *Шрифт друкарський*.

Друкарські процеси – див. *Процеси друкарські*.

Друкарські форми кольороподілені – див. *Форми друкарські кольороподілені*.

Друкована одиниця – див. *Одиниця друкована*.

Друкована продукція – див. *Продукція друкована*.

Друкований аркуш – див. *Аркуш друкований*.

Друкований знак – див. *Знак друкований*.

Друковані засоби масової інформації – див. *Засоби масової інформації друковані*.

Друкувальний лазерний пристрій – див. *Пристрій друкувальний лазерний*.

Друкувальні елементи – див. *Елементи друкувальні*.

Друкування – поліграфічний процес отримання фарбових відбитків шляхом багаторазового перенесення фарби з друкувальних елементів друкарської форми на поверхню, що задруковується в друкарській машині чи іншим способом (напр., за допомогою ЕОМ).

Друкування децентралізація – див. *Децентралізація друкування*.

Друкування кирилице – видання книги з текстом, відтвореним кирилицею. Було поширене з кінця XV до кінця XVIII ст. у слов'янських країнах. Термін використовують стосовно книг, складених церковнослов'янським шрифтом.

Друкування на вимогу – друкування видання малими накладками відповідно до замовлення.

Друкування накладу – отримання заданої кількості однакових відбитків.

Друкувати – 1. Отримувати відбитки (друк) на задрукованій поверхні за допомогою друкувальних засобів. 2. Випускати в світ, видавати, публікувати.

Дубіа – 1. Твір, авторство якого не встановлено чи не доведено. 2. Розділ видання з творами, авторство яких не встановлено чи не доведено.

Дублення не світлове – властивість деяких світлочутливих шарів, вживаних для виготовлення друкарських форм, задубівати без дії світла, напр., завдяки високій температурі або дії хімічних реагентів. Синонім: *Дублення темнове*.

Дублети – примірники, що надруковані з одного набору й не мають ніяких друкарських відмінностей (напр., дублет книги в бібліотеці).

Дублікат – повторний примірник офіційного документа, який має юридичну силу оригіналу.

Дублінське ядро – див. *Ядро дублінське*.

Дублюра – палітурка, в якій прикрашений не лише зовнішній, а й внутрішній бік. Застосовувалась на початку Середньовіччя в ісламських країнах; у XV–XVIII ст. використовувалась у Західній Європі для оздоблення особливо цінних бібліофільських видань. Містила тиснені золотом орнаментальні бордюри на внутрішньому боці палітурки, вкритої тканиною, пергаментом або кольоровим папером.

Дужки – парний розділовий знак, який використовують під час складання та редагування для виокремлення певних фрагментів у тексті. Розрізняють *круглі, квадратні (прямі), кутові, фігурні дужки (парантези)*.

Дужки квадратні – знак [], що використовується для оформлення бібліографічних посилань; виокремлювання цитат, дрібних, принагідних зауважень; розшифрувань займенників; позначення в бібліографічному описі всіх текстів, доданих укладачем; опису знакової природи інформації; виокремлення тексту, всередині якого вже використано круглі дужки.

Дужки круглі – знак (), що застосовується для позначення уточнень і вставлених конструкцій.

Дужки кутові – знак < >, що використовується разом із знаком три крапки для позначення купюр у цитатах або виправлень, зроблених автором чи редакторами.

Дужки фігурні – знак { }, що застосовується в математичних формулах, де вони охоплюють групу формул або елементів, у яких вже було використано круглі та квадратні дужки.

Дук – товста тканина тилу парусини, що застосовується для виготовлення палітурок.

Дуодецима – давня назва формату видання, що дорівнює дванадцятій частці паперового аркуша.

Дуплекс – автотипне репродукування одноколірного півтонового оригіналу (напр.: чорно-білого портрету) двома фарбами. Для цього виготовляють два растрові негативи (один – контрастний, другий – м'який) і два растрові кліше (одне – для чорної фарби, друге – для кольорової – коричневої, голубої, зеленої). У результаті відбиток одержують з кольоровим відтінком і глибокими тонами.

Е

Евристика – 1. Спеціальна історична дисципліна, що розробляє теорію та методику пошуку джерельної інформації. 2. «Мистецтво знаходження істини»; система логічних прийомів та методики теоретичного дослідження. 3. Синонім терміна «бібліографічний пошук».

Едитологія (едиторика) – 1. Едитологія – наука про редагування (М. Феллер). 2. Едиторика – комплексна галузь дослідницької і практичної діяльності, всі складові якої спрямовані на вивчення (або стимулювання появи), всебічну оцінку та ефективну суспільну репрезентацію досягнень інтелектуальної творчості засобами їх видавничого втілення, тиражування на різноманітних носіях інформації і просування на книжковому та/або інформаційному ринку (Н. Зелінська). 3. Прикладна суспільна інформологічна наука, яка досліджує методологічні засади видавничого процесу, а саме: видавничої діяльності загалом та редагування зокрема (З. Партико). Автором терміна «едиторика» був німецький вчений Х. Боетіус. У вітчизняній науці прихильниками його вживання стали М. Феллер, Н. Зелінська, З. Партико. Потреба у введенні нового терміна зумовлюється необхідністю виокремити та дефініювати теоретичний (науковий) аспект редагування, а також представити редагування як невід’ємний процес видавничої діяльності. Однак наукова обґрунтованість цього терміна на сьогодні ставиться під сумнів через такі причини: а) немає достатніх підстав об’єднувати терміни «видавнича справа» (*publishing*) та «редагування» (*editing*); б) невизначеними залишаються проблеми кореляції понять і термінів «видавнича справа», «видавнича діяльність», «практика редагування», «теорія редагування», а також споріднених термінологічних слівформ «едиторика»/«едитологія». М. Тимошик як ініціатор термінологічних дискусій з цього приводу пропонує відмовитися від терміна «едитологія» і використовувати, як і раніше, тільки терміни «редагування» та «видавнича справа».

Едиційна техніка – див. *Техніка едиційна*.

Екземпляр (примірник) видання – кожна окрема одиниця накладу видання.

Екземпляр документа – кожна окрема одиниця документа, що входить у фонд або вибула з нього. Синонім: *Примірник документа*.

Еклектика в мистецтві книги – формальне, механічне поєднання різних стилів.

Економічна ефективність видавництва – див. *Ефективність видавництва економічна*.

Економічна ефективність видання – див. *Ефективність видання економічна*.

Економічна преса – див. *Преса економічна*.

Економічний аналіз діяльності видавництва – див. *Аналіз діяльності видавництва економічний*.

Економічність шрифту – висока місткість шрифту. Див. також *Місткість шрифту*.

Економія на масштабі діяльності видавництва / поліграфічного підприємства – зниження собівартості одиниці продукції зі збільшенням обсягів виробництва (накладів видань однієї назви).

Екран титульний – один із перших екранів електронного видання (або спеціальний системний екран), що містить вихідні відомості.

Екранний національний час – див. *Час екранний національний*.

Ексклюзивна книга – див. *Книга ексклюзивна*.

Ексклюзивне видання – див. *Видання ексклюзивне*.

Ексклюзивне інтерв'ю – див. *Інтерв'ю ексклюзивне*.

Екслібрис – 1. Ярлик, книжковий знак у формі художньо виконаної віньетки з іменем власника або символічного малюнка; наклеюється на внутрішньому боці палітурки книги і вказує на її власника, а також інформує про його професію, інтереси тощо. Синонім: *Знак книжковий*. Див. також *Запис власницький*. 2. Графічна мініатюра.

Екслібрис гербовий (геральдичний) – книжковий знак із зображенням герба, найчастіше – родового герба власника книгозбірні.

Експедитор – працівник, що приймає, відправляє, розсилає вантажі (у

видавничій галузі – накладі видань), пошту тощо.

Експедиувати – відправляти за призначенням товар (у видавничій галузі це накладі видань), кореспонденцію.

Експеримент – жанр новітньої журналістики, який утвердився в 1990-х рр. і спрямований на висвітлення сенсаційної інформації, що добувається журналістом за допомогою штучно створених умов.

Експертиза наукова і науково-технічна – діяльність, метою якої є дослідження, перевірка, аналіз та оцінка науково-технічного рівня об'єктів експертизи і підготовка обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо таких об'єктів. Проводиться науково-дослідними організаціями та установами, вищими навчальними закладами, іншими організаціями та окремими юридичними і фізичними особами, які акредитовані на цей вид діяльності.

Експертиза цінності документів – визначення на підставі чинних засад і критеріїв культурної цінності документів.

Експлікація – частина підпису під ілюстрацією (формулою), яка пояснює деталі зображення (умовні позначення). Кожний елемент експлікації складається з графічного знака (цифра, літера) і пояснення.

Експортне видання – див. *Видання експортне*.

Експрес-інформація – періодичне реферативне видання розширених та зведених рефератів найактуальніших опублікованих зарубіжних матеріалів або опублікованих вітчизняних документів, призначене для оперативного інформування фахівців.

Екстензо – скорочений переказ змісту або перелік основних тем чи внутрішніх заголовків певної частини (розділу) твору, розташований перед текстом цієї частини після її заголовка. Синоніми: *Абреже, Компендіум*.

Екстериорика – сукупність публікацій, що мають відношення до певної країни за змістовними чи зовнішніми (авторство, мова) ознаками і видані за її межами.

Ектипографія – письмо для сліпих, яке ґрунтується на різних комбінаціях опуклих точок. Див. також: *Друк брайлівський, Шрифт Брайля*.

Еластичність попиту одинична – попит, при якому процентне скорочення в ціні викликає таке процентне збільшення

кількості товару, який купується, що загальний дохід виробника, продавця товару залишається незмінним, або, з іншого боку, таке скорочення кількості товару, який купується, у відповідь на збільшення ціни, що дохід не змінюється.

Елегія – один із жанрів лірики медитативного, меланхолійного, журливого змісту.

Електрографічний друк – див. *Друк електрографічний*.

Електрографія – сукупність електричних і магнітних способів формування кольорового образу і способів друкування.

Електрозв'язок проводовий – передавання і приймання інформації із застосуванням проводових ліній з металевими або волоконнооптичними жилами.

Електронна бібліотека – див. *Бібліотека електронна*.

Електронна дошка повідомлень – див. *Дошка повідомлень електронна*.

Електронна книга – див. *Книга електронна*.

Електронна кольоропроба – див. *Кольоропроба електронна*.

Електронна публікація – див. *Публікація електронна*.

Електронна ретуш – див. *Ретуш електронна*.

Електронна серія – див. *Серія електронна*.

Електронне верстання – див. *Верстання електронне*.

Електронне видання – див. *Видання електронне*.

Електронне гравіювання – див. *Гравіювання електронне*.

Електронний аналог друкованого видання – див. *Аналог друкованого видання електронний*.

Електронний варіант технічного складання – див. *Технічне складання (електронний варіант)*.

Електронний документ – див. *Документ електронний*.

Електронний документообіг – див. *Документообіг електронний*.

Електронний каталог – див. *Каталог електронний*.

Електронний підпис – див. *Підпис електронний цифровий*.

Електрофотографія – сукупність методів одержання фотозображення, що ґрунтується на властивості деяких напівпрові-

дників створювати під впливом світла на їхній поверхні приховане зображення, що проявляється порошком-барвником, який дає відбиток на папері чи іншому матеріалі. Див. також *Ксерографія*.

Елемент архітектонічний – найпростіший елемент сторінки видання, який сам або в поєднанні з іншими застосовується лише в цьому виданні та своїми параметрами впливає на формування його «обличчя». До Е. а. належать: шрифти, зображальні елементи, декоративні елементи, пробільні елементи, формати, кольори, видільні елементи.

Елемент бібліографічний – слово, словосполучення чи група символів, що подають один елемент бібліографічної інформації та становлять частину певної зони бібліографічного опису.

Елемент бібліографічний обов'язковий – бібліографічний елемент, який містить відомості, що забезпечують ідентифікацію документа.

Елемент бібліографічний факультативний – бібліографічний елемент, який містить додаткові відомості про документ, його зміст тощо.

Елемент бібліографічного опису – мінімальна структурна одиниця бібліографічного опису, що містить одне чи кілька бібліографічних відомостей. Е. б. о. поділяються на обов'язкові та факультативні.

Елемент пробільний – 1. Ділянка друкарської форми, що не сприймає друкарську фарбу і не передає її на матеріал, що задруковується або проміжний носій, напр., на офсетну гумовотканинну пластину. 2. Ділянка растрового або штрихового зображення на фотоформі, що не створює друкувальних елементів на друкарській формі під час її виготовлення. 3. Ділянка зображення на відбитку, що не містить фарби.

Елемент растровий – мінімальний елемент структури растрового зображення або структури самого растру.

Елементи друкувальні – складові елементи друкарської форми, з яких у процесі друкування на папері чи іншому матеріалі відбивається фарба безпосередньо або за допомогою проміжних ланок (офсет).

Елементи книги – елементи зовнішньої конструкції та внутрішньої структури книги. Структурні елементи зовнішньої конструкції: палітурка чи обкладинка, книж-

ковий блок, книжкові аркуші, книжковий зошит, вклейка, форзац, каптал. Елементи внутрішньої структури книги: тексти (основний, додатковий, допоміжний), авантитул, контртітул, фронтиспіс, титул, шмуцтитул.

Елементи шрифту вносні – частини літер і знаків друкарського шрифту, які виступають за нижню і верхню лінії рядка.

Елізія – див. *Помилка «Елізія»*.

Елітарне видання – див. *Видання елітарне*.

Ельзевіри – книжки малого формату, видані протягом 1625-1642 рр. голландською династією друкарів і книгарів Ельзевірів.

Ембарго інформаційне – надання початальником новин для редакції повідомлення з умовою не оприлюднювати її до визначеного часу.

Емблема – 1. Предмет чи зображення, що умовно позначає якесь поняття, ідею. 2. Те саме, що «видавнича марка», «сигнет» (графічний знак видавця, який розміщується на авантитулі/ титульній сторінці/ палітурці/ корінці оправи).

Емблема серійна – фірмовий художньо стилізований графічний знак, яким позначають книжкову серію і подають у кожному виданні цієї серії разом із її назвою.

Енциклопедисти – колектив авторів французької «Енциклопедії, або Тлумачного словника наук, мистецтв і ремесел», виданої в 1751-1780 рр. за редакцією Д. Дідро та Ж. Д'Аламбера.

Енциклопедичне видання – див. *Видання енциклопедичне*.

Енциклопедичний словник – див. *Словник енциклопедичний*.

Енциклопедія – довідкове видання, зведення основних відомостей з однієї чи усіх галузей знання та практичної діяльності, викладених у коротких статтях, розташованих за абеткою їх назв або в систематичному порядку. Види Е.: а) за читацькою адресою – Е. для дітей, фахівців, масового читача; б) за змістом – універсальні / загальні, спеціалізовані (галузеві, тематичні, персональні, регіональні); в) за структурою – алфавітні, систематичні, алфавітно-систематичні; г) за обсягом – великі (понад 12 т.), малі (10-12 т.), короткі (3-6 т.), енциклопедичні словники (1-2 т.); г) за форматом – настільні (84x108/16), портативні

(70x108/16, 70x100/16), кишенькові (75x90/32). Див. також *Видання енциклопедичне*.

Епігон (від гр. *epigonos* – «народжений після») – автор, який позбавлений творчої індивідуальності і наслідує відомих попередників.

Епігонство – вторинність, наслідування, переспів відомих зразків літературних творів.

Епіграма – 1. Один із сатиричних жанрів літератури, в якому стисло, афористично висловлена несподівана, парадоксальна думка і який спрямований проти окремої особи чи суспільного явища. 2. Віршований напис на стінах храмів і на постаментах у Стародавній Греції.

Епіграматис – автор епіграми.

Епіграф – цитата з твору, пісні або афоризм, який розміщують перед текстом твору або його частини. Е. втілює основну ідею чи тему літературного твору, до якого він належить. Е. складають шрифтом меншим на 1 п., ніж кегль основного тексту. Розташовують Е. з відступом праворуч від лівого краю шпальти на половину або на 3/5 усієї її ширини. Якщо над текстом розміщують графічну заставку, то Е. розміщують під нею, на кілька пунктів ближче до самого тексту.

Епіграфіка – допоміжна історико-філологічна дисципліна, що вивчає історичні першоджерела: написи на камені, метали, кераміці та інших твердих матеріалах.

Епістолярна література – див. *Література епістолярна*.

Епістолярна форма – див. *Форма епістолярна*.

Епістолярне видання – див. *Видання епістолярне*.

Епітафія – 1. Літературний твір, написаний у зв'язку зі смертю якоїсь особи. 2. Намогильний напис, переважно у віршованій формі.

Епопея – великий за обсягом художній твір, що відзначається широтою охоплення подій і глибиною проникнення в дійсність.

Епос – 1. Рід літератури. 2. Сукупність народних героїчних пісень, сказань, поем.

Ерата – список друкарських помилок і виправлень у дореволюційних, переважно наукових, виданнях. Див. також *Список помилок (список помічених помилок)*.

Есе (від фр. *essai* – спроба, перевірка, випробування, екзамен) – прозовий твір довільної композиції, в якому висловлюються підкреслено суб'єктивні враження та думки автора щодо деяких питань культури, науки, мистецтва.

Естамп – 1. Графічний художній образ, надрукований з авторської друкарської форми, що має рукописну сигнатуру з указівкою на порядковий номер відбитка, відомості про наклад, серійний номер відбитка, якщо друкують серію, назву роботи з підписом автора та рік виконання. 2. Аркушеве образотворче видання, надруковане з оригінальної друкарської форми, зробленої художником власноручно ксилографією, офортом, іншим способом.

Естампний папір – див. *Папір естампний*.

Естетизація повідомлення – одне із завдань редагування, яке полягає в тому, щоб узгодити повідомлення з нормами естетики.

Естетика рецептивна – напрям у літературознавстві, що вивчає сприйняття читачами художніх творів; відіграла і нині відіграє велику роль для розвитку читачезнавства. Див. також *Читачезнавство*.

Естетичні норми редагування – див. *Норми редагування естетичні*.

Етап видавничого процесу авторський – перший етап видавничого процесу, коли автор готує свій твір для подання до видавництва: створює необхідні частини довідково-пошукового апарату майбутнього видання (робочий зміст, посилання, примітки, коментарі, покажчики), створює чи добирає зображальний матеріал (ілюстрації, інфографіку). Цей етап завершується появою авторського оригіналу, однак робота з автором (погодження і затвердження виправлень, макету тощо) передбачена на всіх наступних етапах видавничого процесу.

Етап видавничого процесу виробничий – етап видавничого процесу, на якому укладається угода з поліграфічним підприємством, створюється оригінал-макет видання, на поліграфічному підприємстві відбувається друкування й тиражування.

Етап видавничого процесу маркетинговий – етап вироблення і реалізації оптимальних схем збуту, а також маркетингових, рекламних, комунікаційних стратегій просування видання на ринку.

Етап видавничого процесу підготовчий – етап видавничого процесу, на якому відбувається пошук автора (передбачає проведення аналізу рукописів, які надходять до редакції, співпрацю з літературними агентами, формування портфелю замовлень тощо), приймання і перше ознайомлення з авторським оригіналом. У видавництві, що планує випуск у світ періодичного видання, на цьому етапі створюється концепція видання.

Етап додрукарської підготовки видання – 1. Період, коли здійснюються всі операції складання, редагування, художнього оформлення та верстання видання, які передують етапу його поліграфічного відтворення. 2. Етап технічної підготовки репродукованого оригінал-макета або фотоформ видання на плівках, що відбувається у видавництві безпосередньо перед переданням на поліграфічне підприємство. Е. д. п. в. з'явився після впровадження у більшості видавництв настільних видавничих систем.

Етап конструювання видання – етап видавничого процесу, на якому редактор разом із конструктором на основі видавничого оригіналу конструює видання. Результатом етапу є конструкція видання.

Етап поліграфічного відтворення – етап видавничого процесу, на якому на основі видавничого оригіналу й конструкції видання за допомогою поліграфічної системи реалізують задані в конструкції видання команди поліграфічного оформлення. Результатом етапу є друкарська форма, на основі якої потім відбувається тиражування готових примірників видання. Див. *Етап тиражування*.

Етап редакційний – етап видавничого процесу, на якому здійснюється аналіз рецензій (обов'язковими вони є для навчальних, наукових, деяких довідкових видань), написання внутріредакційної рецензії (за потреби), безпосередньо фахове, літературне, художнє, технічне редагування та коректура. Результатом Е. р. є видавничий оригінал.

Етап розповсюдження видання – етап видавничого процесу, на якому видавничу продукцію доставляють реципієнтам через пошту, мережі збуту книжкової та газетно-журнальної продукції, комп'ютерні канали передачі інформації, повідомлення в ефір тощо.

Етап тиражування видання – етап видавничого процесу, під час якого на ос-

нові друкарської форми отримують копії видання. Результатом етапу є видавнича продукція.

Етапи видавничого процесу – алгоритм застосування спеціалізованих операцій підготовки до друку, безпосередньо друкування і розповсюдження видання. Розрізняють такі Е. в. п.: *Е. видавничого процесу авторський (Е. видавничого процесу підготовчий), Е. редакційний, Е. видавничого процесу виробничий (Е. конструювання видання, Е. додрукарської підготовки видання, Е. поліграфічного відтворення, Е. тиражування видання), Е. видавничого процесу маркетинговий (Е. розповсюдження видання)*. Див. також *Маршрут виготовлення видання технологічний, Процес редакційно-видавничий*.

Етапи редагування – алгоритм застосування різних видів редагування. Зазвичай авторський і видавничий оригінали послідовно опрацьовуються головним редактором (визначає доцільність опублікування), науковим / фаховим редактором, літературним редактором, коректором і технічним редактором. Основні етапи комп'ютерного редагування: *Передредагування, Інтерредагування, Постредагування*.

Етизація повідомлення – одне із завдань редагування, яке полягає у приведенні повідомлення у відповідність до норм моралі. Див. *Завдання редагування*.

Етика журналістська – система норм моральної поведінки журналіста, яка визначає характер і завдання його професії, регламентує відносини з членами суспільства, надає його творчості соціального спрямування.

Етикетка – невеликий паперовий або полімерний аркуш із потрібними даними для розпізнавання продукту та основними його характеристиками.

Етикеточний папір – див. *Папір етикеточний*.

Етичні норми редагування – див. *Норми редагування етичні*.

Етьєни – умовна назва друкованих видань, випущених у 1502-1660 рр. французькою династією друкарів і видавців-гуманістів Етьєнів (Естьєнів), що працювали в Ліоні, Парижі, Женеві.

Ефект досвіду у видавничому бізнесі – зниження витрат на будь-яку операцію зі збільшенням обсягів виробництва.

Ефект мережевий у видавничому маркетингу – зорієнтованість цільової аудиторії на видавничу (торгову) марку.

Ефективність видавництва економічна – відношення прибутку видавництва до витрат (коштів, матеріалів, часу, праці), які забезпечили отримання цього прибутку.

Ефективність видавництва операційна – високопродуктивне, краще, ніж у конкурентів, здійснення технологічних процесів щодо генерування видавничих ідей, моделювання, підготовки, просування, розповсюдження видавничої продукції.

Ефективність видання економічна – прибуток, який видавництво отримує після публікування видання. Е. в. е. може бути від'ємною чи додатною. Видання, з огляду на їхню економічну ефективність, можуть бути збиткові, планово-збиткові, самоокупні, прибуткові.

Ефективність виправлення – відношення кількості помилок, коректно виправлених редактором на певному етапі редагування, до їх загальної кількості. Див. також *Ефективність редагування, Ефективність контролю редакторського*.

Ефективність контролю редакторського – відношення кількості помилок, вияв-

лених на етапі редакторського контролю, до їх загальної кількості.

Ефективність коректури – відношення кількості помилок, виправлених коректором, до загальної кількості помилок у тексті.

Ефективність повідомлення – відношення ступеня досягнення мети до мети повідомлення.

Ефективність повідомлення соціальна – зміни в економічній, інтелектуальній, моральній, естетичній площинах, що виникли в суспільстві внаслідок публікування твору.

Ефективність редагування – відношення кількості помилок, коректно виправлених редакторами на різних етапах редакторського опрацювання оригіналу, до загальної кількості помилок у тексті. Див. також *Ефективність виправлення, Ефективність контролю редакторського*.

Ефективність технічного захисту інформації – ступінь відповідності вжитих заходів щодо технічного захисту інформації встановленим вимогам.

Ефіопське письмо – див. *Письмо ефіопське*.

Ефірне мовлення – див. *Мовлення ефірне*.

Ефірний час – див. *Час ефірний*.

Є

ЄАН (EAN) – європейський уніфікований стандарт ототожнювання кодового числа, який присвоюють виробові в системі європейських штрихових кодів. Упроваджений Міжнародною асоціацією товарної нумерації (EAN International) у 1980 р. Завдяки цьому стандарту кожен покупець може самостійно ідентифікувати будь-який товар за країною походження, видом, ціною тощо. Міжнародний стандарт ЄАН в Україні реалізовано в таких національних стандартах: «Коди та кодування. Штрихо-

ве кодування. Маркування об'єктів ідентифікації. Штрихові позначки EAN. Вимоги до побудови» (ДСТУ 3146-95); «Коди та кодування інформації. Штрихове кодування. Маркування об'єктів ідентифікації. Якість друку штрих-кодових позначок. Загальні технічні вимоги та методи контролю» (ДСТУ 3359-96).

Єдиний інформаційний простір – див. *Простір інформаційний єдиний*.

Єдиний фонд книжкових пам'яток – див. *Фонд книжкових пам'яток єдиний*.

Ж

Жанр – усталений тип твору, який склався історично, відзначається особливим способом відображення дійсності, характеризується чіткими ознаками структури, змістовно-тематичного наповнення, а також мовностилістичних характеристик.

Жанри журналістики – види творів, які публікуються в ЗМІ і розрізняються за такими критеріями: предмет повідом-

лення (факт, проблема), його мета (інформування, аналізування), ступінь узагальнення, модальність, стиль, обсяг. Види ж.: первинні, вторинні; інформаційні (замітка, факт, звіт, репортаж, інтерв'ю), аналітичні (стаття, коментар, кореспонденція, журналістське розслідування, рецензія, лист), художньо-публіцистичні (есе, нарис, памфлет, фейлетон, сатиричний коментар,

життєва історія), діалогічні (інтерв'ю, бесіда) та недіалогічні.

Жанри журналістики аналітичні – жанри журналістики, які передбачають наявність у публікації поглибленого аналізу інформації, подій, явищ, фактів, їх авторське тлумачення. До А. ж. належать: кореспонденція, коментар, стаття, рецензія.

Жанри журналістики зображальної – див. *Журналістика зображальна*.

Жанри журналістики інформаційні – жанри журналістики, основою яких є інформація (коротке повідомлення про те, що, де і коли відбулося, про важливі і цікаві події, явища, факти). До Ж. ж. і. належать: інформація, замітка, репортаж, інтерв'ю.

Жанри журналістики художньо-публіцистичні – жанри журналістики, у яких факти та проблеми висвітлюються за допомогою художніх методів відображення дійсності (образності, символізму, експресії, іронії тощо); основною метою цих жанрів є не інформування чи аналіз, а привернення уваги читачів до певних фактів чи проблем. З-поміж основних художньо-публіцистичних жанрів виокремлюють такі: есе, нарис, фейлетон, памфлет, сатиричний коментар, життєва історія.

Жанри літератури різних видів – види творів, які характеризуються чіткими ознаками структури, змістовно-тематичного наповнення, а також мовностилістичних характеристик, властивих для певних видів літератури. Жанри політичних першоджерел: програма партії, статут, доповідь, резолюція, постанова. Жанри правових першоджерел: закон, постанова, указ, наказ, протокол засідання, статут, конституція, розпорядження, державний стандарт. Жанри наукової літератури: тези наукової доповіді, текст наукової доповіді, стаття, звіт, аналітичний (критичний) огляд, рецензія, дисертація, опис винаходу, автореферат дисертації, монографія. Жанри науково-інформаційної літератури: інформаційне повідомлення, реферат, аналітичний огляд, бібліографічний список, бібліографічний покажчик, бібліографічний огляд, рецензія, анотація, бібліографічний опис, бібліографічна довідка. Жанри науково-популярної літератури: замітка, інформаційне повідомлення, науко-

во-популярна стаття, науково-популярна монографія, науково-популярний огляд, науково-популярний нарис. Жанри виробничої літератури: інструктивні матеріали, виробничо-практична монографія, практичні поради для неспеціалістів, методичні вказівки, виробничо-практична стаття. Жанри довідкової літератури: передне слово, вступна стаття, стаття словникова, стаття енциклопедичного видання, стаття довідника, стаття-огляд, стаття-довідка, стаття-визначення, стаття-посилання, типова стаття. Жанри рекламної літератури: оголошення, проспект, нарис, преїскурант. Жанри художньої літератури: оповідання, нарис, повість, новела, роман, вірш, байка, поема, п'єса (драма, комедія, трагедія, фарс, трагікомедія), кіносценарій, казка, прислів'я, приказка, дума. Жанри мемуарної літератури: спогади, щоденник, лист, запис. Жанри літургійної літератури: канонічні тексти (Біблія, Коран, Талмуд), богослужбові тексти (требник, псалтир), тексти молитов (молитва, молитовник), агіографія (життєписи святих), релігійно-популярні статті та нариси. Див. також *Література*.

Жанри тележурналістики – види творів (телепередач), які оприлюднюються в ЗМІ. З-поміж жанрів тележурналістики виокремлюють: жанри інформаційні (новини, інформаційне повідомлення, звіт, репортаж, інтерв'ю, монолог у кадрі), аналітичні (коментар, огляд, бесіда, дискусія, ток-шоу, прес-конференція), жанри публіцистичні (розважальні ток-шоу, ігрові програми, документальні та науково-популярні фільми).

Жанровий збірник – див. *Збірник жанровий*.

Жарт – стаття-містифікація, в якій правдиві деталі, посилання на авторитетні джерела маскують неправдивий зміст. Є певним засобом гри з читачем.

Жирний шрифт – див. *Шрифт жирний*.

Життєва історія – див. *Історія життя*.

Життєвий цикл книги як товару – час, упродовж якого книга зберігає свою життєздатність на ринку і забезпечує досягнення цілей видавництва.

Життєпис – опис життя певної людини; біографія.

Жіноча преса – див. *Преса жіноча*.

Жіноче видання – див. *Видання жіноче*.

Жовта преса – див. *Преса жовта*.

Жорсткий декель – див. *Декель жорсткий*.

Журнал – періодичне зброшуроване видання, вкрите обкладинкою (рідко – папітуркою), що виходить під постійною назвою, має постійні рубрики, розділи, містить статті, інші матеріали з різних громадсько-політичних, наукових та інших питань, літературно-художні твори, ілюстрації. Ж. може мати додаток чи додатки у вигляді періодичних чи продовжуваних видань, а також платівок, дискет, магнітофонних стрічок, інших носіїв аудіовізуальної інформації. Синонім: *Часопис*.

Журнал виробничо-практичний – періодичне журнальне видання статей та матеріалів з технології, техніки, економіки, організації виробництва або практичної діяльності з методичними розробками, призначене працівникам певної галузі. Синонім: *Журнал ужитковий*.

Журнал громадсько-політичний – періодичне журнальне видання зі статтями та матеріалами актуальної громадсько-політичної тематики. Ж. г-п. може містити сатиричні й гумористичні твори, матеріали галузевого та науково-популярного характеру; може бути призначений масовій або спеціалізованій аудиторії. Див. також *Журнал, Видання журнальне*.

Журнал літературно-художній – періодичне журнальне видання творів художньої літератури, а також публіцистичних та критичних статей та матеріалів.

Журнал науковий – періодичне журнальне видання статей та матеріалів теоретичного досліджування, а також статей та матеріалів застосовного характеру, призначених переважно для фахівців певної галузі науки. Залежно від цільової призначеності Ж. н. поділяють на: науково-теоретичні, науково-практичні, науково-методологічні. Науково-практичний журнал, який містить статті, матеріали, реферати з технічних наук, називається науково-технічним журналом.

Журнал науково-популярний – періодичне видання, яке містить статті та матеріали з основ наукових знань, із популярними відомостями щодо теоретичних та/чи експериментальних досліджень у галузі науки, культури, практичної діяль-

ності та слугує поширенню знань та самоосвіти.

Журнал популярний – періодичне журнальне видання статей і матеріалів з різноманітних питань – культури, спорту, побуту тощо, призначене для широкого кола читачів.

Журнал реферативний – періодичне реферативне видання, офіційно зареєстроване як журнал. Див. також *Фонд реферативних журналів*.

Журнал у журналі – тематична добірка, розміщена в журналі; додаток до видання. Ж. у ж. має власний заголовок, може мати нумерацію, власну рубрикацію, оригінальне верстання. Не є самостійним виданням.

Журнал ужитковий – див. *Журнал виробничо-практичний*.

Журналів реферативних фонд – див. *Фонд реферативних журналів*.

Журналізм новий – соціально зорієнтована журналістська діяльність, спрямована на задоволення потреб суспільства, а не однієї впливової особи з бізнесу чи політики. Ж. н. виник наприкінці XIX ст. у США.

Журналізм персональний – 1. Журналістика XVIII ст., у якій надзвичайну роль відіграла особа журналіста-письменника, його авторитет у суспільстві, значимість його ідей. 2. Журналістська діяльність, підпорядкована інтересам одного газетного магната, а через нього й інтересам певних бізнесових чи політичних кіл.

Журналіст – творчий працівник, який професійно збирає, отримує, створює і займається підготовкою інформації для засобів масової інформації, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в редакції (в штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України. Див. також *Акредитація журналіста*.

Журналіст інформаційного агентства – це творчий працівник, який збирає, одержує, створює та готує інформацію для інформаційного агентства і діє від його імені на підставі трудових чи інших договірних відносин з ним або за його уповноваженням. Належність журналіста до інформаційного агентства підтверджується службовим посвідченням чи іншим до-

кументом, виданим йому цим агентством. Ж. і. а. має права та виконує обов'язки, визначені чинним законодавством України про пресу, телебачення і радіомовлення. Акредитація журналіста інформаційного агентства при державних органах та органах управління об'єднань громадян проводиться на підставах і в порядку, встановлених чинним законодавством України.

Журналіст редакції друкованого засобу масової інформації – творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для друкованого засобу масової інформації та діє на підставі трудових чи інших договірних відносин з його редакцією або займається такою діяльністю за її уповноваженням. Належність журналіста до друкованого засобу масової інформації підтверджується редакційним посвідченням чи іншим документом, виданим йому редакцією цього друкованого засобу масової інформації. На особу, якій видано редакційне посвідчення чи інший документ, що засвідчує її належність до друкованого засобу масової інформації, поширюються права і обов'язки, зазначені у статті 26 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні».

Журналістика – 1. Соціальний інститут, створений з метою забезпечення всебічного і об'єктивного інформування всіх суб'єктів суспільного життя про соціальну дійсність. 2. Форма громадської та літературної діяльності зі збирання, опрацювання та поширення інформації через канали масової комунікації – пресу, радіомовлення, телебачення, інформаційні агентства, електронні канали зв'язку. 3. Наука, що займається вивченням практики і теорії функціонування засобів масової інформації. 4. Професія творчого працівника медіа.

Журналістика аналітична – тип творчої діяльності в журналістиці, який передбачає роз'яснення авторами фактів, подій і явищ на підставі ширшої поінформованості і вищої кваліфікації.

Журналістика анімаційна – використання в журналістській діяльності різних жанрів анімаційного кіно; зазвичай, це матеріали викривального, сатиричного змісту.

Журналістика військова – 1. Журналістська діяльність, спрямована на інформаційне висвітлення питань, пов'язаних із діяльністю збройних сил країни, різних військових відомств тощо. 2. Діяльність журналістів під час війни.

Журналістика зображальна – вид журналістики, в основі якого наочно-образне відображення дійсності; діяльність, спрямована на підготовку зображальних матеріалів (фотографій, графіків, схем, карт, рисунків) для використання в масмедіа. Основні жанри Ж. з.: фотофакт, фоторепортаж, фотокореспонденція, фотозамітка, фотонарис, фотофейлетон, карикатура. На сьогодні значення Ж. з. зростає, оскільки читачі цінують не лише інформаційну та аналітичну складову публікації, а й те, наскільки вдало матеріал проілюстрований. Частковий синонім: *Публіцистика зображальна*.

Журналістика комерційна – журналістська діяльність, спрямована на отримання найвищих прибутків. Основні засоби отримання прибутку: сенсаційність та скандальність публікацій, реклама, оголошення, «джинса», надання редакцією комерційних послуг населенню (виготовлення листівок, плакатів, буклетів, написання привітань тощо).

Журналістика моніторингова – серія, сукупність публіцистичних матеріалів, у яких відображені наслідки спостереження над будь-яким соціальним процесом з метою його аналізу.

Журналістикознавство – це наука про журналістику, яка досліджує проблеми журналістської діяльності, творчості, ЗМІ. Див. також *Пресознавство*.

Журналістська діяльність – див. *Діяльність журналістська*.

Журналістська етика – див. *Етика журналістська*.

Журналістське дослідження – див. *Дослідження журналістське*.

Журналістське досє – див. *Досє журналістське*.

Журналістське розслідування – див. *Розслідування журналістське*.

Журналістський колектив – див. *Колектив журналістський*.

Журналістський матеріал – див. *Матеріал журналістський*.

Журнальне видання – див. *Видання журнальне*.

3

Забезпечення суверенітету України у сфері науково-технічної інформації – низка заходів, що покликані сприяти ствердженню суверенітету України у сфері науково-технічної інформації, а саме: організація та державна підтримка власних інформаційних систем і надання для них можливостей шукати, фіксувати, отримувати, опрацюовувати та поширювати в інтересах суспільства науково-технічну інформацію, вироблену в Україні або в інших країнах світу; встановлення власності держави на ресурси науково-технічної інформації, що формуються за рахунок коштів бюджету; створення і розвиток національної системи науково-технічної інформації; організація доступу інших держав до інформаційних ресурсів України на основі укладання угод та договорів про їх спільне використання, ліцензування і квотування науково-технічної інформації, яка може бути використана за межами України для виготовлення зброї, військової техніки, наукоємної продукції; організація належної системи охорони та зберігання інформації.

Заборонене видання – див. *Видання заборонене*.

Завдання інформатизації – комплекс проектів інформатизації, взаємопов'язаних і взаємопогоджених за термінами реалізації, складом виконавців та спрямованих на досягнення конкретних цілей.

Завдання редагування – відбір та опрацювання творів (документів, повідомлень) для їх подальшого публікування, а також отримання певного соціального ефекту (реакції читацької аудиторії). Відбір здійснюється з урахуванням соціальних, політичних, естетичних тенденцій суспільного розвитку. Опрацювання твору означає приведення його у відповідність до інформаційних, соціальних, лінгвістичних, психолінгвістичних, видавничих норм, а також творчу оптимізацію. З урахуванням цього виокремлюють такі З. р.: *Адаптування (адаптація), Адвербіалізація повідомлення, Верифікація повідомлення, Деполітизація повідомлення, Естетизація повідомлення, Етизація повідомлення, Інтерпретація повідомлення, Політизація повідомлен-*

ня, Уніфікація повідомлення, Урізноманітнення повідомлення.

Завислий рядок – див. *Рядок завислий*.

Завідувач редакції – 1. У книжковому видавництві – керівник редакції, який скеровує її діяльність: визначає редакційну політику, розробляє плани, залучає авторів, визначає розмір авторської винагороди, розподіляє роботу між редакторами, контролює їх діяльність, організовує редакційно-видавничий процес. 2. У редакції періодичного видання – працівник з адміністративно-господарськими та організаційними функціями.

Загальна назва – див. *Назва загальна*.

Загальна пагінація – див. *Пагінація наскрізна*.

Загальне редагування – див. *Редагування загальне*.

Загальний аркушат – див. *Аркушат загальний*.

Загальний визначник – див. *Визначник загальний*.

Загальний наклад – див. *Наклад загальний*.

Загальний прибуток – див. *Прибуток загальний*.

Загальний прибуток видавництва / поліграфічного підприємства – див. *Прибуток видавництва / поліграфічного підприємства загальний*.

Загальний титул – див. *Титул загальний*.

Загальновидавничі витрати – див. *Витрати загальновидавничі*.

Загальнодоступні телекомунікаційні послуги – див. *Послуги телекомунікаційні загальнодоступні*.

Заглушення растрової структури зображення – виключення впливу періодичних структур растрованих відбитків і оригіналів під час їх підготовки до репродукції за допомогою растру з використанням спеціальних видавничих комп'ютерних програм.

Заголовкові (заголовні) дані – див. *Дані заголовкові (заголовні)*.

Заголовна літера – див. *Літера заголовна*.

Заголовний (заголовковий) комплекс – див. *Комплекс заголовний (заголовковий)*.

Заголовок – 1. Слово чи словосполучення, що розташовується на початку ката-

логового запису й використовується для розміщення та пошуку його в каталозі, бібліографії чи покажчику. 2. Назва (графічне написання) газети, журналу, будь-якої публікації, її частини, розділу, книжки тощо. Див. також *Траса заголовків*.

Заголовок авторський – заголовок, що вказує на ім'я автора документа.

Заголовок альтернативний – друга частина основного заголовка твору, пов'язана з першою сполучниками «або», «чи», «тобто» або подана в дужках.

Заголовок бібліографічного запису – елемент бібліографічного запису, розташований перед бібліографічним описом і слугує для впорядкування і пошуку бібліографічних записів.

Заголовок видання – назва видання.

Заголовок власний – заголовок окремого тому, випуску чи частини багатомного або серійного видання, що відрізняється від загального заголовка.

Заголовок гравійований – заголовок, надрукований з гравійованої дошки, без складання.

Заголовок графічний – особлива форма заголовка, в якому замість тексту використовують складальний знак, орнаментальну прикрасу, потріпний астериск (***)

Заголовок корінцевий – заголовок, надрукований на корінці обкладинки (суперобкладинки) чи палітурки.

Заголовок літерний – заголовок-літера у виданнях, побудованих за алфавітом (словники, енциклопедії, бібліографічні покажчики), чи частинах апарату видання (допоміжні покажчики, при книжковій бібліографічній списку та покажчики). Відділяє матеріали, що починаються з однієї букви, від матеріалів з іншої букви.

Заголовок німий – прогалинний рядок, спуск або кінцева прогалина, що відокремлюють один підрозділ від іншого без будь-якого заголовка (нумераційного, тематичного) і означають кінець одного і початок чергового підрозділу.

Заголовок предметний – елемент рубризатора, що є коротким формулюванням теми, яку подано природною мовою. Див. також *Рубрика предметна*.

Заголовок предметний – заголовок, що відображає предмет (-и) документа.

Заголовок рубрики – слово (слова) або символ (символи), вибрані з тексту або утворені на основі його змісту, орієнтовані

на алфавітне або будь-яке інше розташування і дозволяють ідентифікувати цей фрагмент тексту під час пошуку.

Заголовок форми – заголовок, що добирається для подання та групування документів одного типу, але різних за змістом.

Заголовок, що містить географічну назву – представлена згідно з певними правилами назва географічного об'єкта, відомості про який вміщені у документі.

Заголовок, що містить ім'я особи – представлено згідно з певними правилами ім'я особи, що несе інтелектуальну або іншу відповідальність за документ, або осіб, відомості про яких містяться у документі.

Заголовок, що містить назву організації – представлена згідно з певними правилами назва організації постійного або тимчасового характеру, що несе інтелектуальну або іншу відповідальність за документ, або назва організації, відомості про яку містяться у документі.

Заголовок, що містить позначення документа – представлено згідно з певними правилами цифрове чи буквенне позначення нормативного документа зі стандартизації, техніко-економічних нормативів і норм, патентного документа.

Заголовок, що містить уніфіковану назву (заголовок уніфікованої назви) – представлена згідно певних правил найбільш поширена форма заголовку виданих під різними назвами анонімних, класичних творів або текстів священних книг різних релігійних конфесій. Використовується в каталозі чи бібліографії з метою групування різних назв документа, що з'являються в різних формах.

Загроза для інформації – витік, можливість блокування або порушення цілісності інформації; може виникнути під час застосування технічних засобів чи технологій, недосконалих щодо захисту інформації.

Закладка – елемент зовнішнього оформлення видання, призначений для позначення місця читання. Різновиди: аркушеве видання подовженого формату, надруковане на щільному папері, що містить зображення і, зазвичай, використовується видавцем для реклами своєї продукції; вузька стрічка, довша за сторінку видання і приклеєна до корінця книжкового блока. Див. також *Бул-марк, Лясе*.

Заклеювання корінця – нанесення клею на корінець книжкового блока, що складається із зшитих нитками зошитів книги. Виконується для скріплення зошитів блока один із одним, зовнішніх стібків ниток і марлі з корінцем книжкового блока.

Заключна частина видання – див. *Частина видання заключна*.

Закрита таблиця – див. *Таблиця закрита*.

Закрите верстання – див. *Верстання закрите*.

Зал читальний – спеціально обладнане приміщення, яке використовується для надання читачам можливості працювати з творами друку та іншими документами в його межах.

Замальовка – жанр художньої публіцистики на межі репортажу і нарису, в якому автор, висловлюючи свої враження від певної події, намагається поєднати інформативність і образність. Синонім: *Зарисовка*.

Заміна – див. *Виправлення-заміна*.

Замітка – жанр публіцистики, стисле невелике повідомлення, стаття в газеті, журналі, збірнику без докладного коментування події, того, про що розповідається.

Замовлене повідомлення – див. *Повідомлення замовлене*.

Замовлення – угода з постачальником, що містить опис документів, які бажано придбати.

Замовлення державне на висвітлення діяльності органів державної влади – замовлення на висвітлення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, розміщення якого забезпечує Національна рада України на каналах Національної телекомпанії України, Національної радіокомпанії України та інших телерадіоорганізацій України, яке оформлюється відповідно постановами Верховної Ради України, розпорядженнями Президента України, Кабінету Міністрів України.

Замовлення документів – замовлення постачальнику на придбання певного документа чи виду документів.

Замовлення документів постійне – замовлення, що уповноважує постачальника протягом певного періоду систематично відшукувати й купувати документи для замовника.

Замовлення друкарське – замовлення на виготовлення (друк) будь-якої друкованої продукції.

Замовне видання – див. *Видання замовне*.

Замовне повідомлення – див. *Повідомлення замовне*.

Замовник видавничої продукції – фізична чи юридична особа, яка замовляє видавничу продукцію, беручи на себе фінансові зобов'язання.

Замовні кольори – див. *Кольори замовні*.

Заочне комплектування – див. *Комплектування заочне*.

Запис (звукозапис, відеозапис) – фіксація за допомогою спеціальних технічних засобів (у тому числі й за допомогою числового представлення) на відповідному матеріальному носії звуків і (або) рухомих зображень, яка дозволяє здійснювати їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою відповідного пристрою.

Запис анотований – бібліографічний запис з додученням результатів більш-менш ретельного аналізу, а можливо, й критики змісту документа.

Запис бібліографічний – множина елементів, які утворюють бібліографічний опис та заголовок документа і призначені для включення до каталогу чи бібліографії. Див. також *Заголовок бібліографічного запису*, *Опис бібліографічний*.

Запис бібліографічний додатковий – каталоговий запис, складений на базі основного бібліографічного запису та призначений для розширення аспектів пошуку документа.

Запис бібліографічний основний – каталоговий запис, що подає найповнішу інформацію про документ і забезпечує його ідентифікацію та пошук.

Запис власницький – запис на книзі, творі, зроблений її власником. Див. також *Екслібрис*.

Запис зображення поелементний – здійснюється шляхом сканування зображення, його перетворення з наступним лазерним записом друкарських форм у результаті дії лазерного випромінювання на приймальний шар формного матеріалу. Така технологія виготовлення друкарських форм відома як технологія СТР (computer to plate).

Запис каталожний (каталоговий, каталогізаційний) – множина елементів, що містять бібліографічний запис і шифр зберігання, приписаний відповідно до правил, прийнятих у певній установі.

Запис літературний – спільна творча праця, коли літератор-професіонал, журналіст перетворює усну чи письмову літературну заготовку автора, який не має літературного досвіду або не володіє методикою й технікою відповідної праці, на твір того чи іншого жанру. При 3. л. журналіст, літератор-професіонал є співавтором твору.

Запис примірника дескриптивний – бібліографічний запис, який містить також опис особливостей примірника документа у випадку описування рукописів, рідкісних видань і стародруків.

Записана інформація – див. *Інформація записана*.

Записування літературне – вид літературної творчості, зміст якої полягає в тому, що літератор-професіонал перетворює усний або писемний літературний задум автора, який не має відповідної літературної підготовки або не озброєний методикою і технікою літературної праці, у літературний твір того чи іншого жанру та виду літератури.

Запит документальний – вимога на пошук і видачу документів чи відомостей про них, яка надійшла від споживача інформації в організацію, що здійснює інформаційне обслуговування: бібліотеку, орган НТІ, архів тощо.

Запит постійно діючий – тема інформаційного запиту на обслуговування абонентів у системі вибіркового розповсюдження інформації.

Запит читацький – усвідомлений і виявлений публічно *читацький інтерес*. Виявити/зацікавленість читачів у тому чи іншому виді літератури або ж видань можна шляхом аналізу критичних публікацій, читацьких замовлень у бібліотеках, статистики з продажу видань за певний період, а також дослідження політичних, економічних, соціальних, культурних і наукових тенденцій у розвитку суспільства загалом. Див. також *Аудиторія читацька, Інтерес читацький, Смак читацький*.

Заповідальний дар – див. *Дар заповідальний*.

Запуск – окремий випуск певної частини накладу одного видання.

Зарисовка – див. *Замальовка*.

Заробітна плата мінімальна – офіційно встановлюваний державою мінімальний рівень оплати праці на підприємствах будь-якої форми власності у вигляді найменшої місячної ставки або почасової оплати.

Засекречування матеріальних носіїв інформації – введення у встановленому законодавством порядку обмежень на поширення та доступ до конкретної секретної інформації шляхом надання відповідного грифу секретності документам, виробам або іншим матеріальним носіям цієї інформації.

Засіб масової інформації аудіовізуальний (електронний) – організація, яка надає для масового приймання споживачами аудіовізуальну інформацію, передану у вигляді електричних сигналів і прийняту за допомогою побутових електронних пристроїв.

Засіб масової інформації державний – 1. Державна теле- і радіомовна організація. 2. Державне інформаційне агентство. 3. Друкований засіб масової інформації, засновником (співзасновником) якого є орган державної влади, а видання здійснюється на базі або за участю державної власності та відповідного фінансування з Державного бюджету України чи бюджету Автономної Республіки Крим. Статутом державного ЗМІ передбачається інформування громадян про діяльність цього органу та вищих органів державної влади.

Засіб масової інформації еротичного характеру – засіб масової інформації, в якому систематично експлуатується інтерес до сексу, а сексуальна тематика є провідною.

Засіб масової інформації загальнонаціональний – засіб масової інформації, сфера розповсюдження якого охоплює понад половину областей України.

Засіб масової інформації комунальний – аудіовізуальний чи друкований засіб масової інформації, створений органом місцевого самоврядування або органом місцевого самоврядування спільно з місцевою державною адміністрацією як засновником (співзасновником) на базі чи за участю комунальної власності та відповідного фінансування з місцевого бюджету і статутом (програмними цілями, програмною концепцією) редакції (юридичної особи) якого пе-

редбачається, зокрема, інформування громадян про діяльність цього органу та вищих органів державної влади.

Засіб масової інформації органу державної влади чи органу місцевого самоврядування – засіб масової інформації, засновником (співзасновником) якого є орган державної влади або орган місцевого самоврядування і який повністю або частково утримується за рахунок державного чи місцевих бюджетів.

Засіб масової інформації рекламного характеру – засіб масової інформації, в якому реклама перевищує 40% обсягу одного номера друкованого видання або 15% загального обсягу мовлення теле- і радіоорганізації.

Засіб технічного захисту інформації – пристрій та/чи програмний засіб, в яких функція захисту інформації є основною.

Засічка – графічно виділене нижнє і верхнє закінчення штрихів у літерах і знаках друкарського шрифту. З. можуть мати різну форму – трикутника, заокруглень, горизонтальної лінії, одностороннього чи двостороннього штриха. Є шрифти з ледь помітними З. Синонім: *Сериф*.

Засновник (співзасновник) у видавничій справі – фізична чи юридична особа, яка затверджує статут суб'єкта видавничої справи, є власником (співвласником) майна. З. має право брати участь у формуванні видавничої програми, добір кадрів, одержує прибуток від видавничої діяльності та реалізації продукції. З. може об'єднувати в одній особі видавця, виготовлювача і розповсюджувача видавничої продукції. З. може бути: громадянин України; іноземець чи особа без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах; юридична особа України та інших держав.

Засоби вибілювання – присадки, які висвітлюють папір за допомогою флюоресценції.

Засоби захисту авторських прав технічні – технічні пристрої і/або технологічні розробки, призначені для створення технологічної перешкоди порушенню авторського права і/або суміжних прав при прийнятті і/або копіюванні захищених (закодованих) записів у фонограмах (відеограмах) і передачах організацій мовлення чи для контролю доступу до використання об'єктів авторського права і суміжних прав.

Засоби інформатизації – електронні обчислювальні машини, програмне, математичне, лінгвістичне та інше забезпечення, інформаційні системи або їх окремі елементи, інформаційні мережі та мережі зв'язку, що використовуються для реалізації інформаційних технологій.

Засоби інформаційного пошуку лінгвістичні – сукупність термінів і формалізованої інформаційно-пошукової мови, а також правил формалізування природної мови, що їх використовують для пошуку релевантної інформації в автоматизованих інформаційних системах.

Засоби масової інформації – засоби, за допомогою яких споживач (користувач) отримує доступ до масової інформації та комунікації. Розрізняють друковані видання (періодичні та продовжувані – газети, журнали, бюлетені тощо), радіо, телебачення, електричний та електронний зв'язок (телеграф, телефон, телекс, телефакс), комп'ютерні мережі та інші телекомунікації, спрямовані на широку масову аудиторію.

Засоби масової інформації аудіовізуальні – аудіовізуальні засоби, за допомогою яких споживач (користувач) отримує доступ до масової інформації та комунікації: радіомовлення, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис тощо.

Засоби масової інформації друковані – періодичні і такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію. Додатки до друкованих засобів масової інформації у вигляді видань газетного та журнального типу є окремими періодичними і такими, що продовжуються, друкованими виданнями і підлягають реєстрації на загальних підставах. Зазначені в частинах першій та другій статті 1 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» друковані видання можуть включати до свого складу інші носії інформації (платівки, дискети, магнітофонні та відеокасети тощо), розповсюдження яких не заборонено чинним законодавством України. Друкований засіб масової інформації вважається виданим, якщо він підписаний до виходу в світ і видрукований будь-яким накладом. Сфера розповсюдження друкованого засобу масової

інформації не обмежується. Див. також *Діяльність друкованих засобів масової інформації, Редакція друкового засобу масової інформації*.

Засоби масової інформації мережеві – сукупність електронних ресурсів Інтернету (чи інших мереж), які створюються професіоналами, періодично оновлюються, призначені для поширення масової інформації серед невизначеного кола осіб.

Засоби масової комунікації – канали поширення інформації, за допомогою яких здійснюється спілкування мовців (комунікантів) та мас (комунікатів): преса, радіо, телебачення, Інтернет. Див. також *Комунікація масова*.

Засоби оформлення видання композиційні – засоби композиції (пропорція, симетрія, асиметрія, рівновага, контраст, нюанс, метр, ритм, масштаб), які використовуються під час конструювання та оформлення видань.

Засоби рекламні – засоби, що використовуються для доведення реклами до її споживача: ЗМІ, пошта, місця продажу, засоби зовнішньої реклами (щити, екрани, фасади будинків, транспорт), місця проведення промо-акцій тощо.

Застава майна для одержання позички – застава нерухомого майна (переважно землі, будівель) для одержання позички; закладна на заставлене майно і борг за іпотечним кредитом. Синонім: *Іпотека*.

Заставка – невеликий орнамент або зображення у формі рослин і тварин, а також геометричних фігур (кола, півкола, трикутника, ромба); розміщується на початку розділу або частини книги, як правило, на спуску.

Застібка (зав'язка) книжкова – див. *Аграф*.

Застосовна графіка – див. *Графіка застосовна*.

Зафіксовані норми редагування – див. *Норми редагування зафіксовані*.

Захисний (захистовий) аркуш – див. *Аркуш додатковий*.

Захист даних – діяльність, спрямована на запобігання несанкціонованим діям щодо інформації.

Захист документів – комплекс технологічних, поліграфічних і хімічних засобів та методів, спрямованих на усунення можливості або максимальне утруднення підробки документів.

Захист інформації в системі – діяльність, спрямована на запобігання несанкціонованим діям щодо інформації в системі.

Захист інформації криптографічний – вид захисту інформації, що реалізується шляхом перетворення інформації з використанням спеціальних (ключових) даних із метою приховування/відновлення змісту інформації, підтвердження її справжності, цілісності, авторства тощо.

Захист інформації технічний – вид захисту інформації, спрямований на забезпечення за допомогою інженерно-технічних заходів та/або програмних і технічних засобів унеможливлення витоку, знищення та блокування інформації, порушення цілісності та режиму доступу до інформації. Див. також *Система захисту інформації комплексна, Система технічного захисту інформації*.

Захист секретної інформації технічний – вид захисту, спрямований на забезпечення інженерно-технічними заходами конфіденційності, цілісності та унеможливлення блокування інформації.

Захисту авторських прав засоби технічні – див. *Засоби захисту авторських прав технічні*.

Заходи рекламного характеру – заходи, які передбачають безоплатне розповсюдження зразків товарів, що рекламуються.

Заходи щодо охорони державної таємниці організаційно-правові основні – заходи з охорони секретної інформації. З метою охорони державної таємниці впроваджуються: єдині вимоги до виготовлення, користування, збереження, передачі, транспортування та обліку матеріальних носіїв секретної інформації; дозвільний порядок провадження органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями діяльності, пов'язаної з державною таємницею; обмеження оприлюднення, передачі іншій державі або поширення іншим шляхом секретної інформації; обмеження щодо перебування та діяльності в Україні іноземців, осіб без громадянства та іноземних юридичних осіб, їх доступу до державної таємниці, а також розташування і переміщення об'єктів і технічних засобів, що їм належать; особливості здійснення органами державної влади їх функцій щодо органів

державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, діяльність яких пов'язана з державною таємницею; режим секретності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що провадять діяльність, пов'язану з державною таємницею; спеціальний порядок допуску та доступу громадян до державної таємниці; технічний та криптографічний захисти секретної інформації.

Заявка авторська – документ довільної форми, який автор подає у видавництво з пропозицією щодо публікування певного твору. У заявці зазначаються: цільове та читачке призначення, жанр повідомлення, оригінальність чи актуальність матеріалу, термін подання авторського оригіналу, основні відомості про автора. Синонім: *Пропозиція авторська*.

Збереженість фонду – цілісність та нормальний фізичний стан документів, що зберігаються в даному фонді. Забезпечується шляхом відповідного утримання фонду та охороною його від псування та крадіжок. Збереженості фонду сприяє також гігієна, консервація та реставрація.

Збережність книжкових пам'яток – фізичний стан документа, який характеризується підтриманням у часі, по можливості у найбільш повному об'ємі, первісних характеристик і важливих в історико-культурному відношенні особливостей документа, набутих ним у процесі існування.

Зберігання електронних документів – зберігання електронних документів на електронних носіях інформації у формі, що дає змогу перевірити їх цілісність на цих носіях. Термін зберігання електронних документів на електронних носіях інформації повинен бути не меншим від строку, встановленого законодавством для відповідних документів на папері. У разі неможливості зберігання електронних документів на електронних носіях інформації протягом терміну, встановленого законодавством для відповідних документів на папері, суб'єкти електронного документообігу повинні вживати заходів щодо дублювання документів на кількох електронних носіях інформації та здійснювати їх періодичне копіювання відповідно до порядку обліку та копіювання документів, встановленого законодавством. Якщо неможливо

виконати зазначені вимоги, електронні документи повинні зберігатися у вигляді копії документа на папері (у разі відсутності оригіналу цього документа на папері).

Зберігання інформації – забезпечення належного стану інформації та її матеріальних носіїв. Див. *Інформаційна діяльність*.

Зберігання книжкових пам'яток державне – організована система заходів, що забезпечує збереження і безпеку книжкових пам'яток, які знаходяться у державній (або спільній при участі держави) власності.

Збиток моральний – збиток, завданий іміджу особи, її становищу в суспільстві, а також гідності і честі.

Збірка – див. *Збірник*.

Збірка реферативна – періодичне, продовжуване або неперіодичне видання, яке містить реферати неопублікованих документів. З.р. випускають центральні інститути науково-технічної інформації і техніко-економічних досліджень тощо. Такі видання мають зазвичай вузькотематичний характер.

Збірний аркуш – див. *Аркуш збірний*.

Збірний титул – див. *Титул збірний*.

Збірний том – див. *Том збірний*.

Збірник – видання, що складається з самостійних творів одного чи кількох авторів. Залежно від періодичності розрізняють неперіодичний, періодичний і продовжуваний збірник.

Збірник авторський – збірник творів одного автора (одного авторського колективу), складений автором (авторським колективом) чи стороннім укладачем.

Збірник жанровий – збірник творів одного жанру чи форми: афоризмів, казок, пісень, приказок тощо.

Збірник наукових видань (праць) – збірник матеріалів досліджень, виконаних у наукових установах, навчальних закладах чи товариствах.

Зброя інформаційна – комплекс технічних та інших засобів, методів і технологій для встановлення контролю над інформаційними ресурсами потенційного супротивника, втручання у роботу його систем управління та інформаційних мереж, систем зв'язку тощо з метою виведення їх з ладу, спотворення чи спрямоване введення спеціальної інформації, поширення вигідної інформації та дезінформації у системі формування громадської думки і ухвали рішень тощо.

Збут продукції видавництва/поліграфічного підприємства – післявиробничі операції, що забезпечують продаж книг.

Збутово-постачальницьке (маркетингове) дослідження інформаційної продукції – див. *Дослідження інформаційної продукції збутово-постачальницьке (маркетингове)*.

Зведений каталог – див. *Каталог зведений*.

Зведений реферат – див. *Реферат зведений*.

Зведення відомостей, що становлять державну таємницю – акт, в якому зведено переліки відомостей, що згідно з рішеннями державних експертів з питань таємниць становлять державну таємницю у визначених Законом України «Про державну таємницю» сферах.

Зведення книжкових пам'яток – банк даних про книжкові пам'ятки, що включає уніфіковані описи об'єктів, зроблені у відповідності з єдиною методикою, що забезпечує пошук і використання даної інформації.

Зведення коректурних виправлень – зведення в одному коректурному відбитку авторських, редакторських, коректорських виправлень, або ж зведення виправлень кількох коректорів, що застосовується після перехресного читання. Див. також *Виправлення коректурне*.

Звертані аркуші – див. *Відбиток коректурний «верстка»*.

Звичайна сторінка – див. *Сторінка звичайна*.

Звичайні шрифти – див. *Шрифти звичайні*.

Звірні аркуші – див. *Відбиток коректурний «звірні аркуші»*.

Звіряння (звірення) – тип коректорського читання, що полягає в перевірці за коректурним відбитком виправлених помилок, відзначених у попередньому коректурному відбитку, а саме: перевіряється правильність внесення зроблених у попередній коректурі виправлень; контролюється пагінація в тексті, нормативність спуску шпальт, відповідність підписів ілюстративному матеріалу; перечитуються всі рубрики, титули, вихідні дані тощо; перевіряється правильність переходу тексту зі сторінки на сторінку; підписується текст до друку.

Звіряння (звірення) вибіркове – корегування, яке передбачає перевіряння правильності виправлень у відбитках зверста-

них аркушів без додаткового наскрізного вчитування тексту (див. *звіряння*). За З. в. коректор має перевірити не лише той рядок, у якому була допущена помилка, а й кілька сусідніх рядків, щоб переконатись у тому, що виправлення помилково не було внесено в інший рядок. Синонім: *Звіряння (звірення) рядків*. Див. також *Читання вибіркове*.

Звіт – інформаційний жанр, метою якого є оперативне, розширене повідомлення про актуальну подію офіційного характеру (засідання, збори, парламентські дебати, конференції, симпозиуми тощо).

Звіт науковий – публікація, в якій підбивається підсумок науково-дослідної роботи обраної проблематики. Основні вимоги до побудови, викладення та оформлення науково-технічної документації зазначені в офіційному виданні – Державному стандарті України «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення».

Зворот титульного аркуша (зворотний титул) – див. *Титул зворотний*.

Зворотний абзацний відступ – див. *Абзацний виступ*.

Звукове видання електронне – див. *Видання електронне звукове*.

Зв'язок зворотний із реципієнтами – встановлення діалогу редакцій ЗМІ та інших видавництв з реципієнтами завдяки таким заходам, як листування, анкетування, зустрічі тощо; реакція читачів та глядачів, оцінювання ними отримуваної інформації та продукції.

Згущування – метод виокремлення, при якому зменшують (порівняно з нормальними) віддалі між літерами (апроші). Метод, за дією протилежний до *Розріджування*. Див. також *Виокремлення*.

Здавання у майновий найм – передача права користування і/або володіння оригіналом чи примірником твору, фонограми, відеограми на певний строк з метою одержання прямої чи опосередкованої комерційної вигоди.

Здатність паперу абсорбційна – здатність паперу або картону поглинати або утримувати рідину, з якою вони перебувають у контакті. За стандартним методом випробування можна визначити ступінь або швидкість поглинання.

Здатність роздільна – здатність оптичних систем, світлочутливих матеріалів,

офсетних формних пластин, фотополімерів відтворювати дрібні деталі, розділені малими проміжками. На роздільну здатність впливають процеси обробки матеріалів і полімерів. Для позначення роздільної здатності використовують такі одиниці вимірювання: лінії/см, лінії/мм, лінії/дюйм (Lpi), точки/дюйм (dpi), пікселі/дюйм. Ці одиниці вимірювання показують кількість базових елементів (пікселів, точок, ліній) на одиницю довжини, яка вводиться або виводиться, напр., для сканерів, друкувальних і вивідних експонувальних пристроїв.

Здвоєна пагінація – див. *Пагінація здвоєна*.

Здвоєний випуск – див. *Випуск здвоєний*.

Зернистість фотоматеріалів підвищена – див. *Дефект «Зернистість фотоматеріалів підвищена»*.

Зібрання творів – однотоми чи багатотоми видання творів одного або кількох авторів, що дає уявлення про його / їхню творчість в цілому.

Зловживання правом на інформацію – див. *Неприпустимість зловживання правом на інформацію*.

Зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації – див. *Неприпустимість зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації*.

ЗМІ – див. *Засоби масової інформації*.

Змінна рубрика – див. *Рубрика змінна*.

Зміст – 1. Послідовний перелік рубрик видання із зазначенням сторінок, на яких вони починаються, винесений за межі основного тексту твору і поданий у порядку їх розташування; частина довідково-пошукового апарату видання. Протягом тривалого часу термін «зміст» використовувався для позначення рубрик в усіх видах видань. Нині, з появою терміна «оглав», доцільно здійснити диференціацію: «зміст» використовувати в моновиданнях, а «оглав» у виданнях, що містять кілька творів (у збірниках, антологіях, журналах). У практиці російського книговидання, напр., такий диференційований підхід застосовується давно і послідовно. Види 3.: *Зміст-перелік*, *Зміст-рубрикатор*, *Зміст короткий*, *Зміст повний*. Див. також *Оглав*. 2. Сутність викладеного у виданні матеріалу.

Зміст документа – інформація в документі, потреба зафіксувати яку – основна мета його створення.

Зміст доповнений – зміст, у якому заголовки доповнені словами, що відсутні в заголовках у середині видання. Напр., загальні, невизначені заголовки доповнюються словами, що конкретизують їх; нумераційні заголовки – родовим позначенням (глава, розділ, частина); заголовки іншими мовами, ніж мова видання, – перекладом мовою видання тощо.

Зміст короткий – перелік рубрик найвищого ієрархічного рівня, який подається перед повним змістом.

Зміст повний – зміст, що охоплює всі рубрики видання (рубрики усіх рівнів – від найвищого до найнижчого).

Зміст робочий – перелік усіх без винятку заголовків видання, поданих у вигляді схеми таким чином, щоб чітко було видно їх змістову взаємозалежність і підпорядкованість.

Змістове виокремлення – див. *Виокремлення мнемонічно-довідкове*.

Зміст-перелік – назви текстів різних авторів, які вміщено у певному виданні (збірнику, наукових записках, журналі тощо).

Зміст-рубрикатор – зміст, який використовується у виданні одного автора і охоплює рубрики всіх рівнів.

Змішаний покажчик – див. *Покажчик допоміжний єдиний*.

ЗМК – див. *Засоби масової комунікації*.

Знак – 1. Елементарне графічне зображення, яке використовується для позначення того чи іншого змісту. 2. У поліграфії – прямокутна площа з нанесеним на неї зображенням символу (не порожнього знака) чи без такого зображення (порожній знак, тобто пробіл).

Знак авторський – умовне позначення прізвища автора (якщо авторів два чи три, то першого з них) чи першого слова назви (якщо автор не зазначений чи авторів більш як три) книги у вигляді першої літери прізвища чи першої літери першого слова назви разом із відповідним дво- або тризначним числом, яке визначають за допомогою спеціальних *авторських таблиць*. 3. а. представляється на зворотному титулі під класифікаційними індексами УДК, ББК і поряд із прізвищем автора чи назвою твору в макеті анотованої бібліографічної картки.

Знак водяний – образ у вигляді візерунка або тексту, отриманий у процесі

виготовлення паперу і видимий на просвіт. З. в. допомагає датувати рукописи й стародруки. Див. також *Філігрань*.

Знак додавання – позначка, що вказує на об'єднання двох непослідовних класів.

Знак друкарський – літера, цифра, розділовий знак, знак переносу тощо, що є одиницями виміру обсягу авторського чи видавничого текстового оригіналу (в авторських чи обліково-видавничих аркушах).

Знак друкований – 1. Знаки для відображення на письмі літер, цифр, розділових знаків, знаків переносу. 2. Одиниця вимірювання обсягу тексту видання в авторських чи обліково-видавничих аркушах.

Знак кеттерівський (кеттерський) – авторський знак, визначений за таблицею американського бібліотекознавця Чарльза Кеттера.

Знак книжковий – див. *Екслібрис*.

Знак конвенційний – див. *Знак охорони авторського права*.

Знак коректурний – див. *Знаки коректурні*.

Знак охорони авторського права – позначка, яка сповіщає про право автора на твір. Знак розміщують на кожному відтвореному примірнику твору в нижньому куті зворотного титульного аркуша книжкового видання, в низу публікації в журналах і збірниках, у вихідних даних записаного відео- або аудіотвору. З. о. а. п. складається із символу ©, імені особи, яка має авторське право, року першої публікації твору. Синоніми: *Копірайт*, *Знак конвенційний*, *Міжнародний знак охорони авторського права*.

Знак переносу – знак, який позначає розрив слова чи формули під час переходу тексту з одного рядка на інший. Нині для переносу слів використовується знак дефісу. Раніше (в давніх шрифтах) використовувались знаки підкреслення (_), скісні лінії (/ або //) тощо. Знаки -/ або -// для позначення можливого чи альтернативного переносу використовуються й нині в словникових статтях та лінгвістичних текстах. У деяких системах письма (ієрогліфічних, низці алфавітних азійських, кириличному друці до XVII ст.) використання З. п. не передбачено. Див. також *Перенос*, *Правила переносу*.

Знак порожній – прямокутна площина без зображеного на ній символу. Див. також *Пробіл*, *Проміжок*.

Знаки діакритичні – 1. Надрядкові, підрядкові або середньорядкові знаки, які вживаються у літерних системах письма для заміни чи уточнення значень окремих літер: (й, ё, ў). 2. Крюкові ноти – спеціальні значки над голосними, рідше – в середині рядка між літерами, які вказували на необхідність пониження чи підвищення голосу при читанні літургічних текстів та в церковному піснеспіві. Синонім: *Діакритики*.

Знаки коректурні – умовні графічні позначення, за допомогою яких у коректурних відбитках позначають копіювальні, орфографічні, пунктуаційні помилки і технічні дефекти складання, верстки, друкування. З. к. поділяються на дві великі групи: *знаки коректурні традиційні* та *«віжки» (сполучні лінії)*. Види З. к. і методи їх застосування регламентовані ГОСТ 7.62, ДСТУ 3772-98 «Оригінали для поліграфічного відтворення. Загальні технічні вимоги» (К., 1999).

Знаки коректурні традиційні – умовні графічні знаки, які застосовують для розмітки оригіналів та виправлення помилок у коректурних відбитках. У коректурі книжковій використовують тільки З. к. т. У коректурі журнальній і газетній їх використовують рідко або як доповнення до «віжок». Див. також *Віжки (Лінії сполучні)*.

Знаки приписної пунктуації – розділові знаки (двокрапка, тире, дужки, скісна риска), що мають розпізнавальний характер для областей та елементів бібліографічного опису. З. п. п. виокремлені в ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання».

Знижка – тимчасове зменшення ціни товару, яке надається покупцям (споживачам).

Знижка книготорговельна (книготорговельна) – сума, яку із загальної передбачуваної виручки від продажу відраховує книготорговельна установа під час купівлі у видавництві накладу видання з метою оплати власних видатків і одержання прибутку. Зазвичай становить 20–30% від загальної суми вартості тиражу.

Знищення інформації в системі – дії, внаслідок яких інформація в системі зникає.

Зображальна журналістика (публіцистика) – див. *Журналістика зображальна*.

Зображальне видання електронне – див. *Видання електронне зображальне*.

Зображальний документ – див. *Документ зображальний*.

Зображальний оригінал – див. *Оригінал зображальний*.

Зображення – образ на паперовому чи електронному носії інформації. Див. також *Виведення зображення*, *Дефект «Зображення на відбитку побічне»*, *Дефект «Контраст зображення низький»*, *Дефект «Руде зображення на фотооригіналі, фотоформі»*, *Носій зображення реверсивний*, *Оцифрування зображення*, *Різкість зображення*.

Зображення векторне – зображення, яке складається з криволінійних і прямолінійних сегментів (векторів). Можна переміщати і масштабувати як все зображення, так і окремі складові його лінії і сегменти. Векторні зображення незалежні від роздільної здатності пристрою; вони можуть бути показані або надруковані з будь-якою роздільністю, доступною для монітора чи принтера.

Зображення кольороподілене – однокольорне зображення, отримане на екрані монітора видавничої системи або на твердому носії (на лавсановій плівці, фотоплівці або формному матеріалі) після розділення на окремі кольори багатокольорового зображення оригіналу за допомогою фільтрів, освітленням вузькоспектральним світлом або використанням фотоматеріалів із вузькозональною чутливістю (у фотооптичних системах і сканерах) або вручну художником при створенні кольорового оригіналу (створення розкладок за кольорами для штрихових зображень); розділення зображення на окремі кольори може бути проведено також за спеціальними програмами з використанням обчислювальної техніки.

Зображення півтонове – зображення, окремі ділянки якого мають різну насиченість та яскравість тону, різні градації за силою тону, містять проміжні, перехідні тони між найтемнішою і найсвітлішою ділянками (напр., жовтий – жовтогарячий – червоний). Зменшення кількості півтонів підвищує контрастність зображення. Якщо півтони відсутні, зображення штрихове. До З. п. належать: слайди, фотографії, акварельні рисунки, художні картини.

Зображення растрове (растроване) – зображення, що формується на основі рівномірної сітки, яка складається з маленьких квадратних вічок – пікселів. Кожен піксель містить колірну інформацію. Об'єм колірної інформації, що міститься в бітовому зображенні, визначає розмір графічного файлу. Редагування растрових (бітових) зображень, на відміну від векторних, передбачає не налаштування форми ліній і контурів, а оброблення груп пікселів. З. р. безпосередньо залежать від роздільної здатності пристрою виводу.

Зображення стереоскопічне – зображення, яке виникає в стереоскопічному пристрої за одночасного розглядання одного й того самого об'єкта з двох різних точок, розташованих на певній відстані одна від одної.

Зображення фотографічне – див. *Фотографія*.

Зображення штрихове – зображення, яке складається з крапок, ліній, штрихів, плям однієї сили тону, без переходів від світлих до темних тонів З. ш. не містить напівтонів.

Зовнішнє оформлення видання – див. *Оформлення видання зовнішнє*.

Зовнішні ознаки документа – див. *Ознаки документа зовнішні*.

Зовнішня реклама – див. *Реклама зовнішня*.

Зовнішня рецензія – див. *Рецензія зовнішня*.

Золотий обріз – див. *Обріз золотий*.

Золотий перетин – див. *Перетин золотий*.

Зошит паперового блока – складова частина видання, утворена фальцюванням задрукованого аркуша. Див. також *Комплектування складних зошитів*, *Пресування блока / зошитів*, *Обкантовування зошитів*.

Зошит складений – зошит із приєднаними додатковими елементами чи форзацом.

Зразок продукції видавничої безкоштовний – зразок продукції, переданий безкоштовно для реклами.

Зріст шрифту – див. *Висота шрифту*.

Зрозумілість повідомлення – один із критеріїв оцінювання повідомлення редактором; характеристика редагованого повідомлення, яка полягає в наявності в ньому відомої інформації, можливості його прогнозування та розуміння.

Зустрічна пагінація – див. *Пагінація зустрічна*.

Зчитування – тип коректорського читання, метою якого є вивірення відбитків складеного тексту з відредагованим авторським оригіналом. Під час З. коректор виправляє помилки орфографічні й пунктуаційні, вивіряє з відредагованим ав-

торським оригіналом визначення, формулювання тощо, виявляє пропуски, перекручення, двічі набраний один і той самий текст та ін.

З'єднувальні штрихи – див. *Штрихи з'єднувальні*.

I

Ідентифікатор – 1. Ознака, яка служить для ідентифікації предмета, що розпізнається. 2. Ім'я (власне чи колективне ім'я, географічна назва, торгова марка, назва проекту, абревіатура, акронім тощо), або літерний ланцюжок для іменування об'єктів (І. країни, порядковий І. видання та ін.), що використовується як дескриптор в інформаційно-пошукових мовах. Див. також *Мова інформаційно-пошукова*.

Ідентифікація примірника – розпізнавання, процес ототожнення примірника з певним виданням.

Ідентифікація реклами – розпізнавання певного повідомлення як рекламного. Реклама має бути чітко відокремлена (за допомогою слів «Реклама», «На правах реклами», логотипів, титрів, аудіо- чи відеозасобів) від іншої інформації таким чином, щоб її можна було ідентифікувати як рекламу. Прихована реклама забороняється. Вивірка чи табличка з інформацією про зареєстроване найменування особи, знаки для товарів і послуг, що належать цій особі, вид її діяльності (якщо це не впливає із зареєстрованого найменування особи), час роботи, розміщена на внутрішній поверхні власного чи наданого у користування особі приміщення, на зовнішній поверхні будинку чи споруди не вище першого поверху або на поверсі, де знаходиться власне чи надане у користування особі приміщення, біля входу в таке приміщення, не вважається рекламою.

Ідеограма – фігура чи графічний знак, який означає певне слово чи корінь слова якої-небудь мови, на відміну від букви, що передає звук. Див. також *Логограма*.

Ідеографічне письмо – див. *Ідеографія*.

Ідеографія – один із типів письма, знаки (ідеограми) якого передають цілі слова (поняття). Приклади давньої ідеографії: ієрогліфи Стародавнього Єгипту, Китаю; клинопис Месопотамії та Ассиро-Вавилонії; письмо племені майя тощо. Синонім: *Письмо ідеографічне*.

Ієрархічна база даних – див. *База даних ієрархічна*.

Ієрархія професійна – 1. Ранжування за посадами, впливовістю, професійністю в межах однієї професії (організації, підприємства, редакції). 2. Ранжування професій за ознакою певних критеріїв – суспільним престижем, рівнем оплати праці та ін.

Ієратичне письмо – див. *Письмо ієратичне*.

Ієрогліфи – фігурні, особливі знаки давньоєгипетського письма (кінець IV тис. до н. е. – III ст. н. е.), що передають слова чи морфеми. І. називають також знаки китайської, японської та інших систем ідеографії.

Ізборник – староруська назва рукописного збірника творів, вибраних із різних писемних джерел. Напр., «Ізборник Святослава» 1073 р., «Ізборник» 1076 р.

Ізографія – 1. Точне відтворення яких-небудь письмен, рукописів, почерків тощо. 2. Іконопис.

Іконографічний документ – див. *Документ іконографічний*.

Іконографія – 1. Система встановлених правил, вимог щодо зображення певних осіб чи сюжетів, пов'язаних переважно з релігійною тематикою. 2. Сукупність (колекція) зображень певних осіб (портретів), подій, сюжетів (види міст, країн), характерних для якої-небудь епохи.

Ілюмінатор – митець середньовічних майстерень, який малював у рукописних книгах ініціали, нескладні орнаменти, відмічав кіновар'ю нові рядки. Ілюстрації в рукописних книгах робив мініатюрист.

Ілюмінвання – 1. Надання контурному зображенню (окремій його ділянці) об'ємності в півтоновому образотворчому оригіналі за допомогою тону, в штриховому – за допомогою штрихів і заливань. 2. Розфарбовування вручну гравюр чи малюнків. 3. Процес виконання кольорових мініатюр та оформлення орнаментом середньовічних рукописних книг.

Ілюстративна сторінка складання – див. *Сторінка складання ілюстративна*.

Ілюстративна шпальта – див. *Шпальта ілюстративна*.

Ілюстративний текст – див. *Текст ілюстративний*.

Ілюстративність видання – ступінь насиченості видання ілюстраціями.

Ілюстратор – художник, який створює ілюстрації для книг, журналів та інших видань.

Ілюстрація – 1. Зображення (фото, малюнок, рисунок, графік, графічне зображення та ін.), що супроводжує, пояснює, доповнює текст видання та включається в пагінацію чи фоліацію документа. І. може доповнюватись посиланням в основному тексті на неї, експлікацією, підписом. 2. Інформація, зафіксована у вигляді точок (пикселів) на носії інформації і призначена для передачі реципієнтам. 3. Приклад, який наочно пояснює, розкриває, підтверджує що-небудь.

Ілюстрація документальна – ілюстрація, що відтворює зображення чи текст, які мають значення історичного свідчення.

Ілюстрація розгорнута – ілюстрація, розміщена на розвороті видання.

Ілюстроване видання – див. *Видання ілюстроване*.

Іменний покажчик – див. *Покажчик іменний*.

Іменний примірник – див. *Примірник іменний*.

Імідж видавництва – цілеспрямовано сформований, наділений певними характеристиками образ видавництва, що домінує у сприйнятті членів суспільства. Див. також *Бренд видавництва*.

Імідж – цілеспрямовано сформований образ когось-небудь або чого-небудь, у тому числі і з допомогою засобів масової інформації.

Іміджмейкер – особа, яка цілеспрямовано формує, коригує (створює) образ тієї чи іншої особи, організації, установи. Завдання І.: формування імідж-мети (як образу та як реакції на образ); розробка імідж-стратегії; вибір засобів і форм впливу; аналіз, оцінка і коригування імідж-супроводження, іміджу; оцінка результативності заходів і дій тощо. Діяльність І. тісно пов'язана з використанням інформаційних технологій, ЗМІ.

Імітаційні шрифти – див. *Шрифти імітаційні*.

Імпортер примірників – український суб'єкт підприємницької діяльності, який здійснив купівлю (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) в іноземного суб'єкта підприємницької діяльності примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних із ввезенням або без ввезення їх на митну територію України.

Ім'я – 1. Те саме, що назва (*рідко*). 2. Слово чи словосполучення, застосоване для позначення конкретної істоти, об'єкта, класу тощо. 3. Особиста назва людини, що дається їй після народження.

Ім'я автора – сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора: прізвище та ім'я автора; прізвище, ім'я та по батькові автора; ініціали автора; псевдонім автора; прийнятий автором знак (сукупність знаків) тощо.

Інвентарна книга – див. *Книга інвентарна*.

Інверсія – заміна прямого порядку слів зворотним, яка застосовується, напр., у заголовках рубрик допоміжного покажчика з метою висунення на перше місце слова, за яким читач найімовірніше шукатиме рубрику. Напр., видання журнальне – журнальне видання.

Інверсія в предметній рубриці – зміна прямого порядку слів для виведення слова, яке має максимальне змістове навантаження, в позицію провідного слова предметної рубрики або першого слова у підзаголовку багаточленної предметної рубрики.

Інвестиційна компанія – компанія, яка використовує свій капітал для інвестування в інші компанії.

Інвестиція – вкладення капіталу (коштів), майна, інтелектуальних цінностей у яку-небудь справу, вид діяльності з метою одержання прибутку, досягнення соціального ефекту, отримання інших (напр., ідеологічних) зисків. І. можуть бути державними (фінансуватися за рахунок засобів держбюджету) і приватними (фінансуються з власних джерел інвестора; за рахунок притягнутих джерел – кредитів, позик і т. ін.). І. поділяються на капітальні, фінансові та реінвестиції.

Інвестор – юридична або фізична особа, що здійснює інвестиції, вкладає власні, позикові або інші залучені кошти в інвестиційні проекти. Інвестиційний капітал, що вкладається інвестором,

може бути представлений у вигляді фінансових ресурсів, майна, інтелектуального продукту.

Індекс – 1. У зарубіжній видавничій практиці – те саме, що допоміжний покажчик, список літератури. 2. У бібліотечній справі – класифікаційні індекси Універсальної десятикової класифікації (УДК) і Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК), які є умовними позначеннями рубрик та застосовуються для кодування тематики, читацького призначення і типу видання. 3. Числовий чи буквенний покажчик у математичних виразах. У виданнях розрізняють нарядкові та підрядкові І.

Індекс видання – цифрове позначення, яке вказує на місце газети, журналу чи іншого видання в реєстрі, каталозі періодичних видань країни.

Індекс Гірша (H-індекс) – показник впливовості науковця, заснований на кількості його статей та їх цитування. Індекс Гірша запропонував американський фізик Хорхе Гірш (H. Hirsch) у 2005 році. H-індекс науковця дорівнює N, якщо той є автором щонайменше N статей, кожна з яких була процитована щонайменше N разів, решта ж статей була процитована менше, ніж N разів. Див. також *Індекс цитувань*, *Метод цитат-індекса*.

Індекс каталожний – у систематичному каталозі – класифікаційний індекс, який вказує на розділ каталогу, в якому має знаходитися дана каталожна картка.

Індекс класифікаційний – подання класу, отримане внаслідок застосування нотації деякої класифікаційної системи.

Індекс повний в систематичному каталозі – класифікаційний індекс, який вказує в систематичному каталозі на всі рубрики каталогу, в якому відображається документ.

Індекс поличний – класифікаційний індекс, який вказує на місце зберігання документа за систематичної розстановки фонду.

Індекс цитувань – ключовий показник, що широко використовується в усьому світі для оцінювання роботи дослідників і наукових колективів. Засвідчує вплив вченого або організації на світову науку, визначає якість проведених наукових досліджень. Див. також *Індекс Гірша (H-індекс)*, *Метод цитат-індекса*.

Індксація – система позначень (класифікаційних індексів), що застосовуються під час систематизації документів для вираження їхніх класифікаційних ознак.

Індксація шрифтів – умовне скорочене позначення гарнітури, накреслення і кегля шрифту, яким потрібно скласти текст. Див. також *Шрифт*, *Гарнітура шрифту*, *Кегель*.

Індксна (ієрархічна) нумерація рубрик – див. *Нумерація рубрик індксна (ієрархічна)*.

Індксування – 1. Процес подання результатів аналізу документа елементами інформаційної чи природної мови, як правило, з метою полегшення його пошуку. 2. Надання документу та/чи інформаційному запиту ключових слів предметних рубрик чи кодів, які відображають основну тему змісту документа і/або запиту чи його основні смислові аспекти. Види індксування: *автоматичне* (подання змісту документа за допомогою автоматичного виокремлення слів чи термінів з тексту документа або автоматичного приписування термінів інформаційної мови); *координатне* (система індксування документів чи фактів, у якій лексичні одиниці безпосередньо пов'язують чи комбінують для визначення семантичних відношень, що використовуються для повного і точного пошуку інформації); *передкоординатне* (система індксування документів на основі попередньої класифікації лексичних одиниць – предметних рубрик і їхніх класифікаційних індексів; індксування документів, за яким порядок термінів чи класифікаційних індексів встановлюється відповідно до обраної інформаційної мови чи системи індксування); *посткоординатне* (індксування документів без попередньо встановленого порядку термінів чи класифікаційних індексів); *централізоване* (індксування, що проводиться методичними центрами або під їх керуванням, для використання в різних організаціях). Див. також *Глибина індксування*, *Мова інформаційна*, *Служба індксування*.

Індикативний реферат – див. *Реферат індикативний*.

Індикатор контролю редакторського – компонент повідомлення, що вказує на необхідність його контролю певними нормами редагування (лінгвістичними, логічними, видавничими).

Індійське письмо – див. *Письмо індійське*.

Ініціал – орнаментована заголовна літера. Див. *Буквиця, Заголовна літера*.

Ініціативне повідомлення – див. *Повідомлення ініціативне*.

Ініціативний документ – див. *Документ ініціативний*.

Ін-кварто – давня назва формату видання в четверту частку паперового аркуша, створеного фальцюванням у два згини. Див. також *Ін-октаво, Ін-плано, Ін-фоліо, Частка аркуша*.

Інкустація – спосіб нанесення зображення на готову палітурку шляхом висічення та наклеювання покривного матеріалу іншого виду та кольору чи багатокольорового відбитка. Застосовується рідко – у разі оформлення видань поліпшеного та подарункового типів.

Інкунабули (від лат. *incunabula* – колиска) – друквані книги XV ст.; видання раннього, «колискового» періоду друкарства.

Інновація товару – процес безперервного вдосконалення продукту, пов'язаного зі створенням оригінальних, поліпшених або модифікованих продуктів.

Ін-октаво – давня назва формату видання, що дорівнює восьмій частці паперового аркуша, створеного фальцюванням у три згини. Див. також *Ін-кварто, Ін-плано, Ін-фоліо*.

Ін-плано – давня назва формату видання, за яким розмір сторінки відповідає цілому розгорнутому паперовому аркушу. Див. також *Ін-кварто, Ін-октаво, Ін-фоліо, Частка аркуша*.

Інсайдер – особа, яка має доступ до закритої (таємної) інформації; член певної організації або товариства, пов'язаний із ними, ознайомлений із фактами їхньої діяльності «зсередини».

Інсольтент – боржник, не здатний виконати свої зобов'язання.

Інструкція – офіційне чи нормативне виробничо-практичне видання правил регулювання виробничої та суспільної діяльності або користування виробами і / чи послугами. Має нормовану структуру, чіткий поділ тексту на параграфи й пункти.

Інструменти редагування – засоби, за допомогою яких здійснюють редагування повідомлень (ручка, олівець, гумка, екран монітора, клавіатура, мишка, текстовий процесор).

Інтегроване опрацювання даних – див. *Опрацювання даних інтегроване*.

Інтелектуальна власність – див. *Власність інтелектуальна*.

Інтенсивність кольору друкарської фарби – 1. Властивість фарби передавати своє забарвлення (офарблювати) та інші оптичні характеристики поверхні, що задруковується (паперу, картону або іншого матеріалу), пов'язана з природою і кількістю пігменту в фарбі, а також товщиною фарбового шару на відбитку: чим більша товщина фарбового шару, необхідна для отримання заданого кольору, тим менша інтенсивність друкарської фарби; чим менша кількість одного і того ж пігменту при однакових по товщині шарах друкарської фарби, тим менша її інтенсивність. 2. Властивість впливати на колір суміші.

Інтерактивне електронне видання – див. *Видання електронне недетерміноване*.

Інтерактивний пошук – див. *Пошук діалоговий*.

Інтербачення – система міжнародних телепрограм, що об'єднує телебачення кількох країн; телепередача, що передається її мережею.

Інтервал – відстань між базовими лініями сусідніх рядків.

Інтервал зображення оптичний – різниця між величинами максимального і мінімального коефіцієнтів віддзеркалення або пропускання (яскравості, оптичної щільності, світлоти) даного зображення.

Інтервал оптичної щільності – безперервна безліч величин оптичної щільності зображення, обмежена мінімальною і максимальною величинами включно. Кількісно виражається різницею між максимальною і мінімальною величинами оптичної щільності зображення.

Інтерв'ю – призначена для опублікування в пресі, *передачі* по радіо, телебаченню розмова журналіста з політичним чи громадським діячем, ученим, спортсменом тощо на тему, що цікавить багатьох; виклад розмови в періодичному виданні, на радіо чи телебаченні. І. може бути у формі діалогу, монологу, замальовки, анкети тощо. Види І: *І. ексклюзивне, І. неформалізоване, І. формалізоване, І.-нарис, І.-портрет*. Див. також *Бесіда, Полілог*.

Інтерв'ю ексклюзивне – інтерв'ю, призначене для опублікування в одному засобі масової інформації, виданні.

Інтерв'ю неформалізоване (вільне) – інтерв'ю, під час якого не журналіст, а сам хід бесіди, форма і складність відповідей визначають наступне запитання. Під час такого I. ступінь свободи його учасників набагато вищий, ніж під час інтерв'ю формалізованого; можливі непідготовлені, провокативні запитання та відповіді.

Інтерв'ю формалізоване (стандартизоване) – інтерв'ю, яке проводиться журналістом лише за переліком визначених заздалегідь закритих запитань.

Інтерв'юер – особа (журналіст), яка бере у кого-небудь інтерв'ю.

Інтерв'ю-нарис – художньо-публіцистичний жанр журналістики; оповідний публіцистичний твір, у якому автор описує реальні факти, події, конкретних людей, використовуючи фрагменти розмов із цими людьми.

Інтерв'ю-портрет – художньо-публіцистичний жанр журналістики; запис розмови журналіста з відомою в суспільстві людиною, що здійснюється не лише заради з'ясування думки інтерв'юваної особи з приводу тих чи інших суспільно важливих питань, а й задля створення цілісного портрету цієї особи. Жанр виник у 60-х рр. XX ст. на телебаченні; нині використовується всіма видами ЗМІ. Див. також *Інтерв'ю-нарис*.

Інтерес читацький – вибірково-позитивне ставлення читача до читання видань, значимих для нього у будь-якому аспекті. Див. також *Смак читацький*, *Запит читацький*.

Інтереси корпоративні – інтереси невеликої групи осіб, об'єднаних у *корпорацію*.

Інтереси особи в інформаційній сфері – інтереси, зумовлені можливістю у визначеній формі збирати, зберігати і поширювати інформацію, використовувати інформаційну інфраструктуру, засоби масової інформації (комунікації) для задоволення своїх інформаційних потреб, отримання інформаційних послуг, інформаційної самореалізації, здобуття освіти та ін.

Інтерлінія – лінія між рядками; інколи на ній складають цифри (напр., надрядкові та підрядкові індекси). Див. також *Інтерліньяж*.

Інтерліньяж – міжрядковий проміжок між верхньою і нижньою лініями шрифту двох суміжних рядків. Синонім: *Проміжок міжрядковий*.

Інтернет – всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами; всесвітня комп'ютерна мережа, яка дає можливість використовувати глобальні інформаційні ресурси та передавати повідомлення будь-якого виду між різними абонентами-користувачами. I. дозволяє проводити заочні інтерв'ю, прес-конференції в режимі реального часу.

Інтернет-магазин – заклад торгівлі, який реалізує продукцію (у т. ч. друковану) опосередковано, з допомогою електронних засобів зв'язку, Інтернету; вид торгівлі.

Інтернет-технології – методи і способи збирання, зберігання, поширення, використання інформації за допомогою можливостей Інтернету.

Інтерполяція – вставка в рукопис переписувачем чи іншою особою слів або фраз, яких не було в авторському оригіналі.

Інтерпретація повідомлення – одне з завдань редагування, яке полягає в тому, щоб до певних видів повідомлень, у які заборонено вносити виправлення, додати такі коментарі, що опосередковано виправляють порушені норми. Див. *Завдання редагування*.

Інтерпретація твору – тлумачення твору реципієнтом.

Інтерпретована інформація – див. *Інформація інтерпретована*.

Інтерредагування – один із етапів комп'ютерного редагування, на якому редагування оригіналу здійснюється виключно засобами системи редагування. Див. також *Етапи редагування*, *Передредагування*, *Постредагування*, *Система редагування*.

Інтертип – рядковідливна складальна машина, близька за конструкцією до ліно типу.

Інтерфейс – 1. Сукупність засобів і правил, що забезпечують взаємодію пристроїв обчислювальної системи та/або програм. 2. Сукупність описів і узгоджень про процедуру передачі управління в підпрограму та повернення у вихідну програму.

Інтерфейс користувача – елементи і компоненти програми, які здатні вплива-

ти на взаємодію користувача з програмним забезпеченням, а саме: засоби відображення інформації, відображена інформація, формати і коди; командні режими, мова «користувач-інтерфейс»; пристрої і технології введення даних; діалоги, взаємодія і транзакції між користувачем і комп'ютером; зворотний зв'язок з користувачем; підтримка ухвалення рішень у конкретній наочній області; порядок використання програми і документація на неї.

Інтерференційні кільця Ньютона на фотоформі – див. *Кільця Ньютона на фотоформі інтерференційні*.

Інтранет – інформаційно-комунікаційна система в межах фірми чи організації.

Інтролігатор – давня назва фахівця-палітурника, що опрацював книги, використовуючи для цього дерев'яні дошки, шкіру, дорогий оксамит та різного роду прикраси із дорогоцінних каменів, металів, емалі, а також набивав на оправи, заради збереження книги, наріжники, середники, жуковини, орнаментальні зірки тощо.

Інтуїція професійна – здатність не свідомо передбачати, вгадувати що-небудь, спираючись на попередній досвід, знання та ін. Наукова психологія розглядає І. як необхідний, внутрішньо зумовлений природою творчістю момент виходу за межі стереотипів. Професійна І. – необхідна складова професійної творчості, зокрема у журналістиці.

Інфографіка – графічний спосіб представлення інформації, даних, знань; призначена для демонстрування співвідношень фактів, тенденцій розвитку явищ. Ефективність І. базується на властивості доносити до читача зміст повідомлення швидше за текст і детальніше за звичайну ілюстрацію. Термін вживається у двох (широкому і вузькому) значеннях: а) І. – будь-яке поєднання тексту і графіки (рисунок та фотографії з підписами чи коментарями, карикатури, емблеми, логотипи, таблиці, схеми, діаграми); набула поширення в пресі з кінця XIX ст.; б) І. – візуальне відтворення даних за допомогою таблиць, схем, діаграм. І. активно використовується в періодичних, наукових, навчальних виданнях. Види І.: І. друкована, І. інтерактивна, І. анімована.

Інфократія – влада інформації або реалізація влади за допомогою інформації.

І. характеризує суспільство, в якому інформація є рушійною силою розвитку та управління, ресурсом його функціонування. У вузькому сенсі І. розуміють як властивість інформації не лише відтворювати, а й впливати на суспільні настрої. Такі можливості часто використовують (маючи на те інформаційні ресурси) для маніпулювання суспільною свідомістю. У переносному розумінні термін І. використовують для позначення владної верхівки, яка управляє за допомогою інформаційних ресурсів, у т. ч. і для зміцнення свого становища.

Ін-фоліо (від лат. *in folio* – в аркуш) – формат видання, що дорівнює половині паперового аркуша, який одержують фальцюванням в один згин. Найбільш поширеним був у епоху Відродження. Див. також *Ін-кварто, Ін-октаво, Ін-плано, Фоліант, Фоліо, Частка аркуша*.

Інформативний реферат – див. *Реферат інформативний*.

Інформатизація – сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства шляхом створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки. Див. також *Завдання інформатизації, Засоби інформатизації, Проект інформатизації*.

Інформатика – галузь знання, що досліджує функції, структуру та поширення інформації, а також керівництво інформаційними системами. Синоніми: *Інформацієзнавство, Інформаційна наука*.

Інформатика педагогічна – науковий напрям, який опрацьовує теоретичні питання, методи й технології інформаційного забезпечення й автоматизації педагогічної діяльності з метою удосконалення педагогічного процесу, його індивідуалізації та оптимізації. І. п. вивчає процеси взаємодії освіти й інформатики, виявляє закономірності й тенденції цієї взаємодії.

Інформацієзнавство – див. *Інформатика*.

Інформаційна автоматизована система – див. *Система інформаційна автоматизована*.

Інформаційна безпека – див. *Безпека інформаційна*.

Інформаційна відвертість – див. *Відвертість інформаційна*.

Інформаційна війна – див. *Війна інформаційна*.

Інформаційна діяльність – див. *Діяльність інформаційна*.

Інформаційна зброя – див. *Зброя інформаційна*.

Інформаційна інфраструктура – див. *Інфраструктура інформаційна*.

Інформаційна кампанія – див. *Кампанія інформаційна*.

Інформаційна культура – див. *Культура інформаційна*.

Інформаційна мережа – див. *Мережа інформаційна*.

Інформаційна міжнародна діяльність – див. *Діяльність інформаційна міжнародна*.

Інформаційна мова – див. *Мова інформаційна*.

Інформаційна наука – див. *Інформатика*.

Інформаційна ніша – див. *Ніша інформаційна*.

Інформаційна політика державна – див. *Політика державна інформаційна*.

Інформаційна послуга – див. *Послуга інформаційна*.

Інформаційна потреба – див. *Потреба інформаційна*.

Інформаційна програма – див. *Програма інформаційна*.

Інформаційна продукція – див. *Продукція інформаційна*.

Інформаційна система – див. *Система інформаційна*.

Інформаційна система автоматизована – див. *Система інформаційна автоматизована*.

Інформаційна система загального доступу – див. *Система інформаційна загального доступу*.

Інформаційна сфера – див. *Сфера інформаційна*.

Інформаційна технологія – див. *Технологія інформаційна*.

Інформаційне агентство – див. *Агентство інформаційне*.

Інформаційне видання – див. *Видання інформаційне*.

Інформаційне ембарго – див. *Ембарго інформаційне*.

Інформаційне маніпулювання – див. *Маніпулювання інформаційне*.

Інформаційне повідомлення – див. *Повідомлення інформаційне*.

Інформаційне право громадян – див. *Право громадян інформаційне*.

Інформаційне середовище – див. *Сфера інформаційна*.

Інформаційне сміття – див. *Сміття інформаційне*.

Інформаційне суспільство – див. *Суспільство інформаційне*.

Інформаційне шумування – див. *Шумування інформаційне*.

Інформаційний вакуум – див. *Вакуум інформаційний*.

Інформаційний вплив – див. *Вплив інформаційний*.

Інформаційний голод – див. *Голод інформаційний*.

Інформаційний кліринговий центр – див. *Центр інформаційний кліринговий*.

Інформаційний менеджмент – див. *Менеджмент інформаційний*.

Інформаційний пошук – див. *Пошук інформаційний*.

Інформаційний привід – див. *Привід інформаційний*.

Інформаційний простір – див. *Простір інформаційний*.

Інформаційний ринок – див. *Ринок інформаційний*.

Інформаційний суверенітет – див. *Суверенітет інформаційний*.

Інформаційний тероризм – див. *Тероризм інформаційний*.

Інформаційний тиск – див. *Тиск інформаційний*.

Інформаційний фонд національний – див. *Фонд інформаційний національний*.

Інформаційний центр розподільний – див. *Центр інформаційний розподільний*.

Інформаційний шум – див. *Шум інформаційний*.

Інформаційні відносини – див. *Відносини інформаційні*.

Інформаційні жанри – див. *Жанри інформаційні*.

Інформаційні послуги – див. *Послуги інформаційні*.

Інформаційні процеси – див. *Процеси інформаційні*.

Інформаційні ресурси – див. *Ресурси інформаційні*.

Інформаційні служби органів державної влади та органів місцевого самоврядування – див. *Служби органів державної*

влади та органів місцевого самоврядування інформаційні.

Інформаційні технології – див. *Технології інформаційні*.

Інформаційно-аналітична діяльність – див. *Діяльність інформаційно-аналітична*.

Інформаційно-аналітична продукція – див. *Продукція інформаційно-аналітична*.

Інформаційно-пошукова мова (ПІМ) – див. *Мова інформаційно-пошукова*.

Інформаційно-пошукова система (ПІС) – див. *Система інформаційно-пошукова*.

Інформаційно-пошуковий масив – див. *Масив інформаційно-пошуковий*.

Інформаційно-телекомунікаційна система – див. *Система інформаційно-телекомунікаційна*.

Інформація – документовані або публічно виголошені відомості про події та явища в суспільстві, державі, довіклі, які людина сприймає безпосередньо або за допомогою спеціальних пристроїв як відзеркалення фактів матеріального або духовного світу в процесі комунікації і через засоби масової інформації (комунікації). Громадяни України, юридичні особи мають право на вільне одержання, зберігання, використання та поширення І., відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій. Інформаційні права захищені Законом України «Про інформацію», Законом України «Про доступ до публічної інформації», Законом України «Про науково-технічну інформацію», Законом України «Про державну таємницю». Основні види інформації: *І. адміністративна, І. відкрита, І. бібліографічна, І. державних органів та органів місцевого і регіонального самоврядування, І. документована, І. документована офіційна, І. масова, І. права, І. податкова, І. про особу, І. конфіденційна, І. статистична, І. таємна*. Див. також *Валідність інформації, Використання інформації, Власник інформації, Галузь інформації, Джерела інформації, Достовірність інформації, Доступність інформації, Захист інформації криптографічний, Захист інформації технічний, Захист секретної інформації технічний, Зберігання інформації, Знищення інформації в системі, Компресування інформації, Користувач інформації, Користувач інформації, Менеджмент*

інформаційний, Носій документної інформації, Носій інформації, Одержання інформації, Опрацювання інформації, Орган науково-технічної інформації, Порухення цілісності інформації, Потік інформації міжнародний, Поширення інформації, Приховування інформації, Розповсюдження (поширення) інформації нової, Система інформації науково-технічної, Центр аналізу інформації, Цінність інформації.

Інформація аудіовізуальна – будь-які сигнали, що сприймаються зоровими і слуховими рецепторами людини та ідентифікуються як повідомлення про події, факти, явища, процеси, відомості про осіб, а також коментарі (думки) про них, що передаються за допомогою зображень та звуків.

Інформація бібліографічна – 1. Відомості про видання, організовані за певними правилами, основною одиницею яких є бібліографічне повідомлення, що може передаватися в усній та документальній (бібліографічний запис) формах. 2. Інформація про документи, необхідна для їхньої ідентифікації та використання. 3. Дані, що охоплюють бібліографічні описи та їх перелік.

Інформація відкрита – інформація, яку можна отримувати без будь-яких обмежень.

Інформація вторинна – інформація, створювана в процесі аналітико-синтетичного опрацювання первинної інформації.

Інформація вхідна – інформація, що потрапляє до будь-якої системи для опрацювання та зберігання.

Інформація галузева – упорядковане зібрання інформації, спрямоване на забезпечення інформаційних потреб користувачів певної галузі.

Інформація державних органів та органів місцевого і регіонального самоврядування – офіційна документована інформація, яка створюється в процесі поточної діяльності законодавчої, виконавчої та судової влади, органів місцевого і регіонального самоврядування. Див. також *Інформація*.

Інформація директивна – інформація, яку подано в директивних документах.

Інформація довідково-енциклопедична – систематизовані, документовані або оприлюднені в усній формі відомості про

суспільне, державне життя та навколишнє природне середовище. Основними джерелами цієї інформації є: енциклопедії, словники, довідники, рекламні повідомлення та оголошення, путівники, картографічні матеріали тощо, а також довідки, що даються уповноваженими на те державними органами та органами місцевого і регіонального самоврядування, об'єднаннями громадян, організаціями, їх працівниками та автоматизованими інформаційними системами. Система цієї інформації, доступ до неї регулюються бібліотечним, архівним та іншим галузевим законодавством.

Інформація документальна – інформація, зафіксована за допомогою будь-якої знакової системи на спеціально вибраних матеріальних носіях.

Інформація документна – уся інформація документа (зміст, відбитки печаток, штампів, реєстраційні номери, резолюції, підписи, інші реквізити та службові позначки, а також маргіналії, філіграні, елементи бланка та захисту).

Інформація документована – відомості про суспільне, державне життя, довкілля, окремих громадян, суспільні групи, юридичні особи у передбаченій законом матеріальній формі одержання, зберігання, використання інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або іншому носіїві – документі. І. д. поділяють на первинну (документ, що містить вихідну інформацію) та вторинну (документ, що є результатом аналітико-синтетичної та іншої переробки одного або кількох документів).

Інформація документована офіційна – інформація, що утворена в процесі поточної діяльності законодавчої, виконавчої та судової влади, органів місцевого та регіонального самоврядування.

Інформація документографічна – відомості про документи, необхідні для їх ідентифікації і подальшого використання інформації.

Інформація з обмеженим доступом – інформація, право доступу до якої обмежено встановленими правовими нормами і / чи правилами. Див. також *Інформація конфіденційна, Інформація таємна, Інформація*.

Інформація записана – інформація, що зберігається за допомогою носія даних.

Інформація інтерпретована – 1. Інформація, що була роз'яснена, витлумачена в той чи інший спосіб для більш детального розкриття змісту чого-небудь. 2. У журналістиці та видавничій справі – інформація, яка піддається тлумаченню за допомогою таких засобів, як відбір (вибір важливої інформації з інформаційного потоку), виокремлення (графічне увиразнення тексту), ранжування (поділ текстів на основний, додатковий), групування (створення добірок, тематичних сторінок), рубрикація (тлумачення за допомогою елементів заголовкового комплексу), розташування (вибір більш чи менш вигідних з огляду на особливості сприймання реципієнтами сторінок чи частин сторінки).

Інформація консолідована – інформація, яку спеціально відібрано з розрізних і / або важкодоступних джерел інформації, проаналізовано, оцінено, структуровано (за потреби) і змінено, щоб використати її для безпосереднього розв'язання проблем чи задоволення інформаційних потреб.

Інформація конфіденційна – 1. Інформація, яка знаходиться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб (держав) і поширюється за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. 2. Статистична інформація, яка належить до інформації з обмеженим доступом і знаходиться у володінні, користуванні або розпорядженні окремого респондента та поширюється виключно за його згодою відповідно до погоджених з ним умов. Див. також *Інформація*.

Інформація маркетингова у видавничому бізнесі – відомості, що характеризують ринок видавничої продукції, і чинники, які на нього впливають. Види І. м.: а) *інформація маркетингова внутрішня* (закриті статистичні дані видавництва про його персонал, плани, обсяги і витрати виробництва, продажі, економічну результативність, клієнтів, посередників, партнерів, оцінки власної діяльності і сили конкурентів та ін); б) *інформація маркетингова вторинна* (інформація, зібрана для інших цілей, яка може бути використана в конкретних маркетингових дослідженнях); в) *інформація маркетингова зовнішня* (різноманітні дані, оприлюднені в ЗМІ, базах даних, звітах, довідниках,

прайс-листах, каталогах, проспектах); г) *інформація маркетингова первинна* (інформація, цілеспрямовано зібрана задля якоїсь конкретної мети); г) *інформація маркетингова синдикативна* (інформація, зібрана і поширювана на комерційних закладах спеціалізованими дослідними центрами, фахівцями з маркетингових досліджень).

Інформація масова – публічно поширювана з метою доведення її до необмеженого кола осіб друкована та аудіовізуальна інформація.

Інформація наукова – логічно організована інформація, що одержується в процесі наукового пізнання, і така, що відображає явища і закони природи, суспільства і мислення.

Інформація науково-технічна – 1. Інформація, що одержується і / або використовується в галузях науки і / або техніки. 2. Документовані або усно оприлюднені відомості про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності.

Інформація нова – інформація, яка оновлює колишні відомості, знання людини.

Інформація оглядова – інформація, що подає коротку характеристику змісту документа(-ів).

Інформація первинна – інформація, що безпосередньо відображає який-небудь об'єкт (його особливості, ознаки, властивості).

Інформація податкова – сукупність відомостей і даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності і необхідні для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій у порядку, встановленому Податковим кодексом України.

Інформація правова – сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо. Джерелами правової інформації є Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативні правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і

принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань. З метою забезпечення доступу до законодавчих та інших нормативних актів усім громадянам держава забезпечує видання цих актів масовими накладками у найкоротші строки після набрання ними чинності.

Інформація про особу – сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу. Основними даними про особу (персональними даними) є такі: національність, освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, адреса, дата і місце народження. Джерелами документованої інформації про особу є видані на її ім'я документи, підписані нею документи, а також відомості про особу, зібрані державними органами влади та органами місцевого і регіонального самоврядування в межах своїх повноважень. Забороняється збирання відомостей про особу без її попередньої згоди, за винятком випадків, передбачених законом. Кожна особа має право на ознайомлення з інформацією, зібраною про неї. Частковий синонім: *Дані персональні*.

Інформація про управління правами – інформація, в т. ч. в електронній (цифровій) формі, що ідентифікує об'єкт авторського права і/або суміжних прав і автора чи іншу особу, яка має на цей об'єкт авторське право і/або суміжні права, або інформація про умови використання об'єкта авторського права і/або суміжних прав, або будь-які цифри чи коди, у яких представлена така інформація, коли будь-який із цих елементів інформації прикладений до примірника об'єкта авторського права і/або суміжних прав або вміщений у нього чи з'являється у зв'язку з його повідомленням до загального відома.

Інформація публічна – відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації.

Інформація ретроспективна – інформація про події чи документи за певний період, що безпосередньо передує заданому моменту.

Інформація реферативна – інформація, яку отримано внаслідок аналітико-синтетичного опрацювання документальної інформації й подано у формі реферату.

Інформація сигнальна – інформація, яка виконує функцію швидкого попереднього повідомлення та зазначає джерело, звідки можна отримати докладніші повідомлення.

Інформація соціологічна – документовані або оприлюднені усно відомості про ставлення окремих громадян і соціальних груп до суспільних подій, явищ, процесів, фактів. Основними джерелами І. с. є документовані або публічно оголошені відомості, в яких відображено результати соціологічних опитувань, спостережень та інших соціологічних досліджень. Соціологічні дослідження здійснюються державними органами, об'єднаннями громадян, зареєстрованими у встановленому порядку.

Інформація статистична – офіційна документована державна інформація, яка дає кількісну характеристику масових явищ та процесів, що відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя. Державна статистична інформація підлягає систематичному відкритому публікуванню. Забезпечується відкритий доступ громадян, наукових установ, зацікавлених організацій до неопублікованих статистичних даних, які не підпадають під дію обмежень, установлених Законом України «Про інформацію», а також Законом України «Про державну статистику».

Інформація таємна – інформація з обмеженим доступом, яка містить відомості, що становлять державну, професійну, банківську або іншу передбачену законом таємницю.

Інформація тематична – інформація, яку підготовлено за певною темою.

Інформація фактографічна – інформація, дані, що характеризує(-ють) який-небудь конкретний факт або подію і яку(-і) подано зазвичай структуровано. Синонім: *Дані фактографічні*.

Інформація, що не відноситься до державної таємниці – інформація про стан довкілля, про якість харчових продуктів

і предметів побуту; про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян; про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення; про факти порушень прав і свобод людини і громадянина; про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб; інша інформація, яка відповідно до законів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, не може бути засекречена.

Інформбюро (інформаційне бюро) – організація, установа, агентство, що займається збиранням, опрацюванням і поширенням інформації.

Інфотейнімент (від англ. *information* – інформація; *entertainment* – розвага) – інформування у розважальній формі; представлення новинної інформації в межах розважальних програм або з відтінком розважальності.

Інфракція – порушення однією зі сторін умов, зафіксованих в договорі, контракті.

Інфраструктура інформаційна – сукупність інформаційних центрів, банків даних і знань, систем зв'язку, що забезпечує доступ споживачів до інформаційних ресурсів, а також сукупність технічних засобів і технологій, підприємств, установ і організацій, які реалізують інформаційні процеси і на які поширюється юрисдикція держави.

Інфрачервоне випромінювання в поліграфії – див. *Випромінювання інфрачервоне в поліграфії*.

Інша назва – див. *Назва інша*.

ІПМ – див. *Мова інформаційно-пошукова*.

Іпотека – див. *Застава майна для одержання позички*.

ІПС – див. *Система інформаційно-пошукова*.

Ірисовий друк – див. *Друк ірисовий*.

Іронім – іронічний або жартівливий псевдонім.

Історико-літературний коментар – див. *Коментар історико-літературний*.

Історико-текстологічний коментар – див. *Коментар історико-текстологічний*.

Історіографія книги – історія становлення й розвитку книги та книжкової справи як науки. В широкому тлумаченні – весь комплекс історико-книгознавчих праць.

Історія життява – міні-оповідання, яке має документальний характер, доволі схематичну фабулу, графаретну стилістику (передбачається активне використання мовних, газетних штампів).

Історія книги – галузь книгознавства й одночасно спеціальна історична дисципліна, що вивчає книгу в минулому як особливе явище культури, продукт писемності й поліграфічного виробництва та встановлює закономірності її розвитку.

Італік (італіка) – див. *Курсив*. Термін застосовувався раніше менш активно; нині актуалізується через вплив англomовного інтерфейсу багатьох графічних програм верстки й дизайну.

К

Кадрування – виділення частини зображення і відсікання решти під час оброблення видавничого оригіналу. Використовується для приведення частини зображення до заданого формату видання, а також під час комп'ютерного художнього редагування окремих деталей зображення.

Казка – 1. Розповідний народно-поетичний або писемно-літературний твір про вигадані події, вигаданих осіб, іноді за участю фантастичних сил. 2. Те, що не відповідає дійсності; вигадка, байка.

Калам – інструмент для письма в давнину у вигляді загостреної з одного кінця очеретяної палички.

Каландр – частина папероробної машини для безперервного формування паперового аркуша методом пропуску целюлозної маси через вали, що обертаються. Основними характеристиками К. є: кількість валів, їхня довжина, діаметр і взаємне розташування. Своєю тяжкістю вали ущільнюють папір і додають йому гладкості.

Каландрований папір – див. *Папір каландрований*.

Каландрування – процес оброблення паперу, метою якого є зробити поверхню паперу рівною, гладкою, рівномірною за товщиною. Здійснюється за допомогою обертових розігрітих валів (каландрів) і передбачає застосування операцій пресування та сушіння. Саме в процесі каландрування з целюлозної маси утворюється папір. Залежно від застосованих валів, папір виходить матовим або глянцеvim.

Календар – періодичне довідкове видання з послідовним переліком днів, тижнів, місяців поточного року із зазначенням знаменних і пам'ятних подій, фактів, пов'язаних з відповідними дата-

ми, а також з іншими відомостями різного характеру. За матеріальною конструкцією розрізняють такі види К.: книжкового типу, відривні, перекидні й аркушеві (табелі-календарі, календарі-буклети). За періодичністю виходу друком розрізняють такі К.: щорічні, щомісячні, щотижневі.

Календар відривний – настінний (настільний) календар-щорічник, в якому для кожного дня чи тижня, місяця відведено окремі аркуші, що відривають.

Календар знаменних і пам'ятних дат – календар з вибіркоvim переліком днів року, пов'язаних із знаменними чи пам'ятними подіями, датами, іменами в галузях культури, науки, літератури, політики тощо, яким присвячено календар.

Календар книжкового типу – календар-щорічник, який випускається у вигляді книжкового видання з матеріалами, підібраними відповідно до певної тематики і призначений для певних категорій читачів.

Календар перекидний – настінний (настільний) календар-щорічник, в якому для кожного дня чи тижня, місяця відведено окремі аркуші, що перекидають.

Каліграфія – мистецтво красивого й чіткого письма.

Калька – 1. Прозорий папір (паперова К.) або тонка тканина (полотняна К.) для знімання копій з малюнків, рисунків, креслень, а також сама копія на такому матеріалі. 2. Слово або вислів, скопійовані засобами рідної мови з іншої мови.

Калькування – подання в повідомленні чужомовного слова чи словосполучення за допомогою літер рідної мови, які позначають фонетичне звучання чужомовного слова чи словосполучення. Див. також *Транскрипція, Транслітерація, Транслітерування*.

Калькуляція собівартості видання – обчислення собівартості видання за статтями витрат на його підготовку і виробництво. Поділяється на планову і звітну. Планова (попередня) калькуляція обчислюється на основі прийнятих у видавництві розцінок на винагороду авторів, художників, витрат на оплату праці персоналу, загальновидавничих витрат, цін на папір і палітурні матеріали, на поліграфічні роботи тощо. Звітна калькуляція обчислюється за фактичними витратами на основі даних бухгалтерського обліку і є базою для аналізу і зіставлення з калькуляцією плановою, щоб уникнути помилок в подальших розрахунках і знайти можливості для зниження собівартості видань і збільшення прибутку.

Кампанія інформаційна – система заходів, що здійснюються суб'єктом дії протягом певного часу задля досягнення тієї чи іншої мети за допомогою інформаційних технологій, ЗМІ.

Кампанія рекламна – здійснення комплексу ретельно спланованих рекламних заходів, розрахованих на певний період часу, район дій, ринок, коло осіб.

Кампанія рекламна видавничча – один із видів видавниччої діяльності, який полягає в тому, що редактор планує і здійснює агітаційні та пропагандистські заходи, які сприяють розповсюдженню повідомлення (видання) серед якомога більшої кількості реципієнтів. Складові К. р. в.: аносування публікації, презентації надрукованих видань, зустрічі з авторами, рецензії в друкованій періодиці, передачі про видання на радіо і телебаченні, каталоги видань, переліки наявних видань на останніх сторінках книг, пряма реклама видань у періодиці.

Канал витоку інформації технічний – сукупність носіїв інформації, середовища її поширення та засобів технічної розвідки.

Канал збуту (розповсюдження) видавниччої продукції – ланцюг фірм, що беруть участь у купівлі та продажі товарів у міру їх просування від виробника до споживача; включає виробника, посередників у особі оптових і роздрібних продавців, споживача. Види К. з.: а) прямий, нульового рівня (шлях розповсюдження видань, використовуючи який видавництво самостійно, без посередників збуває свою продукцію); непрямий (шлях розповсюджен-

ня видань зусиллями незалежних посередників); оманливий (канал розповсюдження, створений для заволодіння без попередньої оплати високоліквідними виданнями, оперативного продажу їх і зникнення з ринку).

Канал комунікаційний – засіб цілеспрямованого поширення інформації у процесі комунікаційної діяльності, спілкування.

Канал мовлення – сукупність технічних засобів мовлення (кабельного, оптичного, радіозв'язку), призначених для розповсюдження теле- та/чи радіопрограм на територію, що визначається параметрами цих засобів, які забезпечують трансляцію в реальному часі однієї телерадіопрограми.

Канал мовлення багатоканальної телемережі – частина ресурсу багатоканальної телемережі, яка забезпечує трансляцію в реальному часі однієї телерадіопрограми.

Канал передачі інформації – 1. Організації, які доставляють інформацію, записану на матеріальних носіях реципієнтам (пошта, газетні кіоски, книжкові магазини). 2. Матеріальний об'єкт (речовина, поле), який завдяки зміні своїх фізичних властивостей може передавати інформацію з однієї точки простору в іншу (кабельні канали, радіохвильові канали).

Канал поширення інформації комунікаційний – шлях, яким інформація рухається до адресатів і у зворотному напрямку.

Канал телевізійний – певна смуга частот, призначена для потреб телебачення і зазначена у Плані використання радіочастотного ресурсу України.

Канали зв'язку – засоби передавання інформації (письмової, усної, формальної, неформальної) між людьми, соціальними групами за допомогою технічних засобів чи без них.

Канали розподілу – 1. Шляхи руху товарів і послуг через проміжних агентів або безпосередньо до споживача. 2. Сукупність фірм і осіб, що виконують функції просування товарів і послуг від виробника до споживача.

Канали руху товарів і грошей – шляхи і способи поширення товарів від виробників до споживачів і грошової оплати з боку споживачів виробникам.

Канон крупний – друкарський шрифт, кегель якого становить 40 п.

Канонічний текст – див. *Текст основний (2)*.

Кант (канти) – край палітурки чи, рідше, обкладинки, що виступає за межі книжкового блока.

Капітель – 1. Гарнітура шрифту, літери якого за накресленням великі (прописні), а за висотою – малі (рядкові). Слід розрізняти К. і просто зменшені прописні букви. Капітельні букви дещо вищі за рядкові і мають, як правило, трохи розширені пропорції. 2. Літера, що має накреслення великої, але за розміром дорівнює малій.

Каптал – кольорова стрічка з потовщеним краєм, яку наклеюють на край корінця обрізаного блока, щоб скріпити і захистити їх – зміцнити блок. Підібраний під колір палітурки, К. є також елементом художнього оформлення книги.

Каптал неприклеєний / приклеєний нерівно – див. *Дефект «Каптал не приклеєний / приклеєний нерівно»*.

Капталу приклеювання дефект – див. *«Дефект приклеювання капталу»*.

Каральна цензура – див. *Цензура каральна*.

Карбоновий відбиток – див. *Відбиток вугільний*.

Карикатура – малюнок, що зображує когось чи щось-небудь у навмисне спотвореному, смішному вигляді. К. використовують як ілюстрацію-коментар, що супроводжує тексти друкованих матеріалів.

Каролінгський мінускул – див. *Мінускул каролінгський*.

Карта – картографічне аркушеве видання, що містить узагальнене, зменшене, побудоване в картографічній проекції зображення поверхні Землі чи іншого небесного тіла, створене за допомогою певної системи умовних знаків. Синонім: *Мапа*.

Карта видавничого ринку конкурентна – 1. Класифікація конкурентів за займаною ними позицією на ринку. 2. Розподіл ринкових доль конкурентів, що дозволяє контролювати місце (лідер, аутсайдер) конкурента (чи власної фірми) на ринку. Визначається за результатами аналізу ринкової позиції конкурентів на конкретних товарних ринках.

Картка – невеликий чотирикутний аркуш твердого паперу для записування або з написом на ньому різних відомостей (переважно як одиниця картотеки).

Картка каталожна – 1. Аркушеве видання невеликого розміру із паперу підвищеної щільності, призначене для внесення бібліографічного запису, за необхідності – інших відомостей. Формат картки – 75-125 мм з отвором у нижній частині для стрижня, що утримує її в каталожній шухлядці карткового каталогу. Див. *Видання карткове*. 2. Носій інформації в карткових каталогах і картотеках, призначений для оформлення бібліографічного запису, за необхідності – інших відомостей. Див. також *Макет анотованої каталожної картки*.

Картка обліку руху коректур – документ, у якому фіксуються всі етапи руху коректур у видавництві та частковий опис оригіналу: ім'я автора; назва твору; обсяг; прізвища коректорів, які отримують коректурні відбитки; прізвища операторів складання та верстальників, які вносять виправлення; обсяг роботи; дата отримання завдання; термін здачі виконаної роботи; відмітки про виконання. Цей документ обов'язковий для використання в розгалужених коректоратах і у випадках застосування *перехресного читання коректур*.

Картка поштова – карткове видання, надруковане з одного чи обох боків.

Картка систематичного каталогу додаткова – каталожна картка, місце якої в систематичному каталозі визначається другим та наступними класифікаційними індексами, які входять до складу повного індексу при багаторазовому відображенні документа в систематичному каталозі.

Картка систематичного каталогу основна – каталожна картка, місце якої в систематичному каталозі визначається першим індексом у складі повного індексу.

Карткове видання – див. *Видання карткове*.

Картковий каталог – див. *Каталог картковий*.

Картографічне видання – див. *Видання картографічне*.

Картографічний папір – див. *Папір картографічний*.

Картон – різновид паперу; переважно рослинного походження матеріал; характеризується великою питомою масою (більшою товщиною і масою квадратного метра). В Україні картоном називаються паперові матеріали з поверхневою щільністю більше 200 г/м² завтовшки від

0,3 до 5 мм. Виготовляють на картоноробних машинах із деревної маси / напівцелюлози, небіленої целюлози, макулатури, синтетичних та мінеральних волокон. Види К.: одно- і багат шаровий, пакувальний, поліграфічний тощо. Див. також *Розкрій картону*.

Картон із тріщиною – див. *Дефект «Тріщина на картоні»*.

Картон хромерзац – коробковий картон із біленої і небіленої целюлози, деревної маси і макулатури, з крейдованим покриттям. Застосовується в основному для виготовлення споживчої тари з одно- і багатокольоровим друком.

Картонаж – картонний футляр, в якому інколи випускають чи перевозять книги. Див. також *Футляр*.

Картонна боковина – див. *Боковина картонна*.

Картотека – систематизоване зібрання карток, що містять довідкові чи облікові відомості.

Картотека бібліографічна – карткова форма бібліографічного посібника; частина довідково-бібліографічного апарату бібліотеки. Може бути систематичною, тематичною, спеціальною (персоналій, рецензій, заголовків, цитат, ілюстрацій та ін.).

Картотека видавництва – картотека, складена з облікових карток, заведених на кожне видання, що дає змогу контролювати рух видання на всіх етапах редакційно-видавничого процесу.

Картотека дезидерат – картотека бібліографічна, що містить перелік документів, які розшуковуються бібліотекою з метою придбання. Див. також *Дезидерати*.

Картотека контрольна систематична – допоміжна картотека службового характеру, у якій фіксуються предметні рубрики алфавітно-предметного покажчика до систематичного каталогу, яка організована у систематичному порядку їх класифікаційних індексів.

Картотека тематична – бібліографічна картотека, яка відображає документи з визначеної теми, незалежно від їх наявності в фонді бібліотеки.

Картуш – 1. Прикраса у вигляді не до кінця розгорнутого сувою, на якому розташовуються надписи, монограми, вензелі, емблеми, герби, віньетки. 2. Резервуар із друкарською фарбою для автоматичного подання фарби до фарбової

скриньки аркушевих офсетних друкарських машин.

Каса складальна – скринька з комірками різних розмірів для зберігання комплекту друкувальних чи пробільних елементів; у кожній комірці містяться літери тільки однієї букви, цифри або одного знаку шрифту і кегля. К. с. встановлюють на похилій поверхні складального стола. К. с. використовується під час ручного складання. Синонім: *Шрифт-каса*.

Касова книга – див. *Книга касова*.

Каталог – 1. Нормативне виробничо-практичне, довідкове та / чи рекламне видання у формі систематизованого переліку наявних речей і послуг. Розрізняють такі види К.: видавничий; каталог виставки; музейний; номенклатурний, промисловий тощо. 2. Систематизований перелік будь-яких об'єктів та їхніх характеристик.

Каталог абетковий – див. *Каталог алфавітний*.

Каталог авторів – абетковий каталог авторів.

Каталог алфавітний – бібліотечний каталог, в якому бібліографічні записи розташовуються в алфавітному порядку прізвищ авторів, найменувань колективних авторів або назв документів. Синонім: *Каталог абетковий*.

Каталог бібліографічний – бібліографічний посібник, що містить відомості про перелік і/або зміст фонду документів видавництва, бібліотеки, книготорговельних установ, приватних зібрань. Види К. б.: книготорговельний, видавничий, бібліотечний, архівний. Див. також *Система каталогів і картотек бібліотечних*.

Каталог бібліотечний – множина каталогових записів документів фонду(-ів), впорядкованих відповідно до певних правил (ДСТУ 2394-94. Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення) з метою подальшого пошуку. К. б. може бути представлений у картковій або машиночитаній формі, а також у формі книжкового видання. У назві каталогу відображаються його ознаки: призначення («читацький», «службовий»); спосіб групування («алфавітний», «систематичний», «предметний»); види відображених документів (книги, періодичні, нотні, картографічні видання); назва структурного підрозді-

лу бібліотеки (читальний зал, відділ рідкісних книг і т. ін.).

Каталог видавничий – перелік видань, випущених окремим видавництвом за певний період (найчастіше – за рік), безвідносно до наявності цих видань на книжковому ринку. Див. також *Каталог*.

Каталог власних імен – каталог, у якому записи впорядковані за абетковим порядком власних імен людей, організацій чи географічних назв, що зустрілися у документі.

Каталог географічний – каталог, у якому записи впорядковані за абетковим чи систематичним порядком географічних місць, описаних у документі.

Каталог електронний – каталог, у якому подано бібліографічні описи документів певного фонду чи кількох фондів із зазначенням місця зберігання документів, поданий в електронній формі.

Каталог зведений – частковий чи повний каталог кількох фондів.

Каталог картковий – бібліотечний каталог, складений із стандартних каталожних карток і каталожних роздільників.

Каталог книготорговельний (книготорговий) – каталог про наявні видання в книготорговельній установі – магазині, на складі, оптовій книжковій базі тощо. Випускається з інформаційно-рекламною метою.

Каталог назв – абетковий каталог назв.

Каталог предметний – каталог, у якому записи впорядковані за предметами в абетковому чи систематичному порядку.

Каталог систематичний – каталог, у якому записи впорядковані відповідно до вибраної наперед класифікаційної системи.

Каталог словниковий – абетковий каталог, у якому записи різних типів заголовків (автори, назви, предмети) зібрані в єдину послідовність.

Каталог топографічний – каталог, у якому записи впорядковані згідно з порядком розміщення документів у фонді чи на полицях, який збігається з послідовністю шифрів зберігання.

Каталог хронологічний – каталог, у якому записи впорядковані відповідно до дат видання документів (дійсних чи встановлених).

Каталогів і картотек бібліотечних система – див. *Система каталогів і картотек бібліотечних*.

Каталогізація видань – складання каталогу видань; систематизоване упорядкування анотацій видань для зручного та оперативного пошуку книг у книгозбірнях.

Каталогізування – підготовлення каталогових записів та супровід каталога.

Каталогізування розподілене – співробітництво між бібліотеками і / або бібліографічними центрами щодо готування бібліографічних описів документів. На міжнародному рівні К. р. забезпечує універсальний бібліографічний контроль.

Каталогізування у виданні – підготування скороченої каталогізаційної інформації, яка з'явиться у документі під час його публікації.

Каталогізування централізоване – у межах бібліотечної мережі готування та поширення центральним органом каталогових записів, які можуть містити трасу заголовків та класифікаційні індекси певних класифікацій.

Каталогу ведення – див. *Ведення каталогу*.

Каталожна картка – див. *Картка каталожна*.

Каталожний (каталоговий, каталогізаційний) запис – див. *Запис каталожний (каталоговий, каталогізаційний)*.

Каталожний індекс – див. *Індекс каталожний*.

Категорія режиму секретності – категорія, яка характеризує важливість та обсяги відомостей, що становлять державну таємницю, зосереджені в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях.

Катехізис – церковно-богослужбова книга, в якій у вигляді запитань і відповідей подається короткий виклад християнського віровчення.

Каширування – 1. Механічне оброблення книжкового блока, під час якого відгинаються фальці вздовж корінця, що надає йому в перетині грибоподібної форми; К. підвищує міцність блока й покращує з'єднання його з палітуркою. 2. Операція припресування плівки. 3. Процес склеювання задрукованого аркуша (лайнера) з підкладкою (основою).

Квадрат – 1. Одна з основних одиниць друкарської системи вимірів, дорівнює 4 цигеро або 48 пунктам. Один К. дорівнює 18,048 мм в друкарській системі Дідо.

2. Пробільний матеріал для заповнення великих проміжків у неповних рядках (при складанні таблиць, формул, в акцидентних роботах) при виготовленні складальних друкарських форм.

Квадратне письмо – див. *Письмо квадратне*.

Квадратні дужки – див. *Дужки квадратні*.

Квазіалфавітне письмо – див. *Письмо квазіалфавітне*.

Квазіціна – ціна, що не відображає реальної ринкової вартості товару.

Кваліологія (кваліологія) – наука про якість, що охоплює філософські (методологічні), соціально-психологічні, технологічні, системно-технічні, математичні, економічні та інші аспекти. У видавничій справі виокремлюють кваліологію книги (видання) і кваліологію тексту.

Кваліметрія – наукова дисципліна, яка вивчає й розробляє принципи й методи кількісного оцінювання якості продукції; у видавничій справі – принципи й методи оцінювання якості видавничої продукції.

Квартальник – див. *Щоквартальник*.

Кватирка – заголовок чи фрагмент тексту (компендіум, вріз тощо), розміщений у невеликому «віконці» збоку сторінки складання, облямований текстом з трьох боків. Застосовується переважно в навчальних виданнях.

Квиток читацький – документ, який дає право користування бібліотекою, містить основні відомості про читача.

Кегель (кегель) – розмір шрифту в друкарській системі вимірювання, що визначається відстанню між верхньою і нижньою межами літери (верхньою і нижньою частинами вічка). К. вимірюють у пунктах. Шрифти кожного К. мають свою назву, напр.: *брильянт, боргес, діамант, корпус, мінйон, мітель, нонпарель, перл, петит, терція, цицери*. Синоніми: *Висота шрифту, Зріст шрифту*.

Кегель бастардний – кегель із вічком шрифту меншого кегля.

Кернінг – вибіркова зміна міжлітерного інтервалу для покращення вигляду тексту та зручності читання. При однакових пробілах відстань між літерами з прямими штрихами видається меншою, ніж між літерами з похилими штрихами. К. застосовується для гармонійного графічного поєднання літер, що належать до кернін-

гових пар, напр.: AV, TD тощо. К. може бути як позитивним (коли знаки віддаляються), так і негативним (коли знаки накладаються). Здійснюється: а) в металевому складанні – шляхом застосування літер із нестандартною, тоншою ніжкою чи шляхом додавання тонких шпаций між літерами з прямими штрихами (або зменшення шпаций між літерами з похилими штрихами); б) в комп'ютерному складанні – в ручному або автоматичному режимі.

Керування інформацією – див. *Менеджмент інформаційний*.

Кеттерівський (кеттерський) знак – див. *Знак кеттерівський (кеттерський)*.

Кирилиця – одна з двох давніх слов'янських азбук, назва якої походить від імені проповідника християнства у слов'ян – Кирила. На основі К. склалися сучасні білоруський, болгарський, російський, сербський, український та ін. алфавіти. Див. також *Глаголиця, Абетка латинська*.

Кириличне друкування – див. *Друкування кириличне*.

Китайське письмо – див. *Письмо китайське*.

Кишенькове видання – див. *Видання кишенькове*.

Кишеня – відкритий конверт чи паперовий мішечок для вкладиша, приклеєний до внутрішньої сторінки обкладинки чи палітурки.

Кількісна характеристика видання – див. *Характеристика видання кількісна*.

Кількісна характеристика документа – див. *Коляція*.

Кільця Ньютона – див. *Дефект «Кільця Ньютона»*.

Кіновар – виготовлена з сірчаної ртуті червона фарба, що використовувалася в давніх книгах.

Кінодокумент – документ, зміст якого зафіксовано за допомогою кінематографічних засобів і представлено у вигляді послідовно розташованих фотографічних зображень.

Кінодокументалістика – галузь кінематографії та тележурналістики, що охоплює всі види хронікальних і документальних фільмів.

Кіножурнал – короткометражний кінофільм, який показує окремі епізоди, події сценічного життя.

Кіноілюстрація – 1. Строго документальна, без відступів від оригіналу, екра-

нізація якого-небудь літературного твору.
2. Кінокадри (або окремих фільм), які супроводжують монолог журналіста, ведучого, лектора.

Кіноінтерв'ю – інтерв'ю, взяте в когонебудь і записане на кіноплівку; документальний кінофільм, що відобразив інтерв'ю з ким-небудь.

Кінооповідання – 1. Документальний кінофільм, побудований у формі розповіді.
2. Кінематографічний жанр, що об'єднує такі фільми. Використовується в тележурналістиці.

Кіноперіодика – систематично створювані короткометражні хронікальні фільми.

Кіноплакат – поліграфічно виконаний плакат, афіша, які рекламують який-небудь фільм.

Кіноплівка – 1. Фотографічний матеріал на гнучкій основі, призначений для отримання кінозображення, записування та відтворення.
2. Світлочутлива плівка для кінознімання та друкування кінофільмів.

Кінопреса – періодична преса, присвячена кінематографії, кіномистецтву.

Кінопубліцистика – сукупність документальних кінофільмів, які висвітлюють громадсько-політичне життя; кінематографічний жанр, що об'єднує такі фільми.

Кіноролик – короткометражний кінофільм рекламного, інформаційного та ін. змісту.

Кіносценарій – літературний твір, на ґрунті якого створюється кінофільм.

Кінофільм (кінематографічний фільм) – кінодокумент, що містить інформацію, записану на кіноплівці або на електронному носії, яка при відтворенні створює на екрані ілюзію природного і безперервного руху дії, явищ тощо з одночасним звуковим супроводом або без нього. Синоніми: *Фільм*. Див. також *Документ аудіовізуальний*, *Кінодокумент*.

Кінохроніка – кінофільм або кіножурнал, присвячений поточним подіям суспільного життя.

Кінцева сторінка – див. *Сторінка кінцева*.

Кінцева сторінка складання – див. *Сторінка складання кінцева*.

Кінцева шпальта – див. *Шпальта кінцева*.

Кінцевий рядок – див. *Рядок кінцевий*.

Кінцевий титул – див. *Титул кінцевий*.

Кінцівка – сюжетне, орнаментальне чи

декоративне зображення на кінцевій шпальті основного тексту видання чи його розділу (твору), що позначає їх закінчення.

Кіпа – пакувальна міра (до 200 кг) аркушевого паперу, а також аркушів целюлози і деревної маси.

Кіпсек (кипсек) – різновид коштовного подарункового видання в розкішному оформленні з використанням дорогих матеріалів (шкіри, паперу з водяними знаками тощо) і пристосувань (замків, накладок тощо); книга-коштовність.

Кітч (кіч) – твір масової літератури, у якому обігруються або ж пародіюються зразки високого мистецтва; розрахований на невимогливий смак читачів. Відзначається еkleктизмом та іронічністю.

Клапан – 1. У формному виробництві – край монтажу фотоформ, не зайнятий фотоформами.
2. У друкарському виробництві – край офсетної друкарської форми, призначений для закріплення її в друкарській машині, а також край паперового аркуша, призначений для його захоплення машиною під час друкування.
3. У палітурному виробництві – частина обкладинки (суперобкладинки), що загинається всередину книги.
4. Язичок футляра, який прикриває корінець книги – його край просовують між футляром і палітуркою.

Клаптикова таблиця – див. *Таблиця клаптикова*.

Клас – одиниця інформаційно-пошукової мови; підмножина, що утворюється внаслідок поділу даної множини на неперетинні частини. Див. *Мова інформаційно-пошукова*.

Класика – сукупність наукових праць, художніх творів, що мають світове визнання, століттями зберігають своє значення.

Класифікатор – документ, у якому, відповідно до прийнятих ознак класифікації та методів кодування, об'єкти класифікації розподілено на угруповання і цим угрупованням надано коди.

Класифікаційна система – див. *Система класифікаційна*.

Класифікаційна таблиця – див. *Таблиця класифікаційна*.

Класифікаційний індекс – див. *Індекс класифікаційний*.

Класифікаційний список – див. *Список класифікаційний*.

Класифікації бібліотечно-бібліографічні – система понять, упорядкована за

різноманітними ознаками, що характеризують зміст і форму документів. Зазвичай випускаються у вигляді книжкових видань, які називаються таблицями. К. б.-б. є основою структури систематичного каталогу й бібліографічних картотек, застосовуються для розставлення бібліотечних фондів, групування матеріалів у бібліографічних і довідкових посібниках, ведення обліку та статистики. Можуть бути універсальними та галузевими. Відомі перелічувальні (напр., Десяткова класифікація М. Дьюї), комбінаційні (напр., УДК, ББК), аналітико-синтетичні або фасетні класифікації (побудовані за допомогою фасетної формули). Див. також *УДК (Універсальна десяткова класифікація)*; *ББК (Бібліотечно-бібліографічна класифікація)*, *Таблиця класифікації*.

Класифікація видань – спосіб систематизації видань за їхнім змістом (галузями знань). У книжковій справі та бібліотечно-бібліографічній діяльності України застосовують дві системи К. в.: універсальну десяткову класифікацію та бібліотечно-бібліографічну класифікацію.

Класифікування (класифікація) – 1. Розділення (розподіл) множини об'єктів на підмножини на підставі їхньої схожості чи несхожості на угруповання за певними ознаками. Класи подаються засобами нотації. 2. Процес приписування класифікаційних індексів деякої класифікаційної системи даним чи документам для забезпечення їх індексування та впорядкування. Активно застосовується в бібліотечній справі. Див. також *Класифікації бібліотечно-бібліографічні*, *УДК (Універсальна десяткова класифікація)*; *ББК (Бібліотечно-бібліографічна класифікація)*, *Таблиця класифікації*.

Класицизм у мистецтві книги – цілісний стиль, який розвивав раціоналістичні тенденції стилю європейського мистецтва XVII – початку XIX ст.; поширився з другої половини XVIII ст.; декларував ясність та логічність просторової структури всіх елементів книги.

Класична література – див. *Література класична*.

Клей на обрізі блока – див. *Дефект «Клей на обрізі блока»*.

Клейкість фарби – здатність фарби переходити, прилипати до поверхні фарбових валів, друкарської форми і матеріалу,

що задруковується. Вона впливає на рівномірність переходу фарби на матеріал, що задруковується. К. ф. проявляється в її здатності утворювати «нитки» при розриванні фарбового шару.

Клейм – 1. Претензія покупця до продавця з приводу поганої якості проданого товару. 2. Позов, рекламація, вимога відшкодування збитків.

Клейове незшивне скріплення блока – див. *Скріплення блока клейове незшивне*.

Клинопис – різновид давнього письма, що складалося з комбінацій клиновидних рисок, нанесених на вологі глиняні дощечки. Зображеннями передавались назви окремих предметів чи загальних понять. К. застосовувався у шумерів, вавилонян, асирійців.

Клієнт – 1. Особа чи група окремих осіб, які мають ділові стосунки з організацією. 2. Організація чи особа, які отримують, використовують чи на яких здійснюється прямиий вплив через товари та послуги організації. 3. Безпосередній реципієнт товарів і послуг, внутрішній клієнт, які виробляють послуги та товари, а також організація та установа, які взаємодіють із даною організацією для виробництва товарів і послуг. Див. також *Лояльність клієнта видавництва*.

Клієнт інтенсивний – фізична, юридична особа, яка регулярно і без особливих дисконтних умов купує великі партії видань.

Клієнтура – сукупність клієнтів фірми, підприємця.

Кліп – невеликий відеосюжет, що супроводжується виконанням пісні; зрідка використовується в тележурналістиці.

Кліринг – система безготівкових розрахунків, форма заліку взаємних вимог і зобов'язань у комерційних розрахунках.

Кліринговий інформаційний центр – див. *Центр інформаційний кліринговий*.

Кліше – друкарська форма або її частина з металу (цинку, латуні, міді), пластмаси або дерева чи лінолеума, виготовлені фотомеханічним способом або гравіюванням для відтворення ілюстраційних образотворчих оригіналів способом високого друку. Залежно від відтвореного зображення розрізняють штрихові та растрові кліше. Після винаходу емульсивного травлення стало можливе виготовлення змішаного кліше, що містить текст, штрихові та растрові ілюстрації.

Кліше растрове – кліше, отримане при копіюванні на друкарську форму фотоформи з растровим зображенням.

Клуби бібліофільські – регіональні громадські об'єднання бібліофілів (книголюбів), які виникли в 70-х роках ХХ ст. у період піднесення руху книголюбів у СРСР.

Ключова назва – див. *Назва ключова*.

Ключове слово – див. *Слово ключове*.

Книг пресування – див. *Пресування книг*.

Книга (книжка, книжкове видання) – неперіодичне видання; зброшурована і оправлена в палітурку чи обкладинку певна кількість умовних друківаних або авторських аркушів (понад 48 сторінок видання). *Апарат книги, Архітектоніка книги, Гігієна книги, Елементи книги, Історіографія книги, Історія книги, Кваліологія книги, Мистецтво книги, Мікроформи книги, Формуляр книги, Функції книги, Цінність книги*.

Книга автографічна – рукописна книга, оформлена і виготовлена (намальована, гравійована, літографована) автором, як правило, у вигляді сувеніра чи з метою реклами; різновид авторського видання.

Книга акефалічна – стара книга, перші аркуші якої втрачено.

Книга анопістографічна – рукопис чи друківана книга, текст та ілюстрації якої розміщено лише на одній стороні аркуша. Анопістографом є сувій і ксилографічна книга.

Книга антикварна – будь-яка книга, видана до 1850 р. Останнім часом до А. к. зараховують книги, видані до 1945 р. Термін застосовується в книжковій торгівлі. Див. також. *Книга буквіністична*.

Книга антична – книга, створена в Стародавній Греції та Стародавньому Римі за часів античності. Основні матеріали: дерев'яні дошки, намащені воском; пергамент.

Книга буквіністична – стара, рідкісна, старовинна книга. Див. також *Буквініст*.

Книга гравійована – див. *Книга ксилографічна*.

Книга для читання – навчальне видання у вигляді збірника творів чи вибраних із них уривків, призначених для закріплення навичок самостійного читання та ознайомлення з найважливішими літературними джерелами, необхідними для зас-

воєння навчальної дисципліни; різновид хрестоматії.

Книга ексклюзивна – виняткова за основними характеристиками, розрахована на вузьку цільову аудиторію книга. Див. також *Видання ексклюзивне*.

Книга електронна – книга, яка записана у пам'яті комп'ютера, доповнена аудіо- і відеофрагментами з використанням можливостей гіпертексту і відтворюється за сторінками в довільному чи послідовному порядку. Див. також *Видання електронне*.

Книга зі своїм форзацом – книга, у якій в якості форзаців використані перший і останній аркуші книжкового блока.

Книга інвентарна – перелік та опис документів у порядку їх надходження.

Книга касова – складені за певною формою облікові відомості, в яких відбиваються операції з готівкою, враховуються надходження і видача грошей. К. к. називають також касовими журналами.

Книга «колібри» – книга надзвичайно малого формату. Див. також *Мікрovidання*.

Книга ксилографічна – видання, текст та ілюстрації в якому виконані в техніці гравюри на дереві. Винайдена китайцем Цай Лунси у VII ст. Ілюстрації й текст для К. к. вирізували на дерев'яній дощечці і вже з неї друкували по дві сторінки на одній стороні аркуша паперу. Синонім: *Книга графійована*.

Книга культова – високотребувана, особливо приваблива для масової аудиторії книга.

Книга літургійна – книга, призначена для здійснення щоденного богослужіння відповідно до Церковного Уставу. До К. л. належать: Службеник (Літургіаріон), Часослов (Часовник), Октоїх, Шестиднев, Мінеї Четві, Пролог, Псалтир, Євангеліє, Требник, Месяцеслов тощо.

Книга поштою – форма розповсюдження книг за посередництвом пошти, що розсилає книги замовникам накладною платою (післяплатою).

Книга рихла – див. *Дефект «Книга рихла»*.

Книга-перекрутка – книга, в якій обидва боки палітурки (сторінки обкладинки) початкові: від одного починається один твір зі своїм титульним аркушем і своєю пагінацією, від другого – інший, теж зі своїм титульним аркушем і своєю пагінацією.

Див. також *Алігат, Конволют, Пагінація зустрічна, Книга з подвійним входом.*

Книгар – працівник книжкової торгівлі.

Книгарні формула – див. *Формула книгарні.*

Книгарня – книжкова крамниця.

Книги кольорові – загальна назва деяких публікацій (здебільшого офіційних) політичних документів, які видають у різних країнах у вигляді тематичних збірників із постійним кольором обкладинки. Вперше з'явилися в Англії в XVII ст. (“сині книги” – збірники дипломатичних і парламентських документів).

Книговидавець – 1. Той, хто видає книжки. 2. Власник видавництва.

Книгодрукар – той, хто друкує, виготовляє книги.

Книгодрукування – комплекс виробничих процесів, метою яких є виготовлення книжок шляхом перенесення фарби з друкарської форми на папір; поліграфія. Термін використовують, коли йдеться про історію виготовлення друкованої книги. Перші спроби К. датуються 1041-1048 рр. (Китай, Бі Шен). В Європі К. виникло у 40-х роках XV ст. (І. Гутенберг). Перші слов'янські друкарні засновані 1460 р. у Львові І. Дропаном та 1491 р. у Кракові Ш. Фіолем. Перша книга давньоруською надрукована 1564 р. у Москві І. Федоровим і П. Мстиславцем.

Книгодрукування глаголичне – виготовлення слов'янської друкованої книги з глаголичним текстом (глаголичним шрифтом). Було поширено з XV ст. переважно в Хорватії.

Книгозбірна – див. *Бібліотека.*

Книгознавець – 1. Учений, спеціаліст із книгознавства. 2. У книготорговельній справі – знавець книги, фахівець з оцінки книг.

Книгознавство – 1. Комплексна наука про книгу і книжкову справу. Об'єднує споріднені, тісно взаємопов'язані, але відносно самостійні наукові дисципліни книгознавчого циклу, які вивчають процес створення книги, її розповсюдження й використання. 2. Дослідження способів виробництва та розповсюдження книг. Див. також *Бібліологія.*

Книгознавча освіта – див. *Освіта книгознавча.*

Книгознавче джерелознавство – див. *Джерелознавство книгознавче.*

Книгоноша – особа, що торгує книгами за межами книгарні чи книготорговельної організації або доставляє книги додому покупцям.

Книгообмін – безплатний взаємообмін книгами між бібліотеками.

Книгопродавчий реєстр – див. *Реєстр книгопродавчий.*

Книгорозповсюдження – розповсюдження книжок у будь-який спосіб (через книгарні, поштою, за гроші, безплатно та ін.) із комерційною та іншою метою.

Книгорозповсюдження мережа – див. *Мережа книгорозповсюдження.*

Книгорозповсюджувач – особа, яка здійснює книгорозповсюдження.

Книгоспалення – мотивоване моральними, релігійними, світоглядними чи політичними міркуваннями публічне знищення оголошених поза законом книг шляхом спалення. К. повинно розглядатись як акт вандалізму, не сумісний з нормами цивілізованого суспільства.

Книгосховище – спеціально обладнане приміщення при бібліотеці або в іншому місці для зберігання книжок, газет, журналів, цінних рукописів тощо. Те саме, що *фондосховище.*

Книготоргівля – торгівля книжкова, книжками.

Книготорговельна (книготоргова) знижка – див. *Знижка книготорговельна (книготоргова).*

Книготорговельне підприємство – див. *Підприємство книготорговельне.*

Книготорговельний (книготорговий) каталог – див. *Каталог книготорговельний (книготорговий).*

Книжка з подвійним входом – видання, що містить два тексти, які починаються з обох боків обкладинки або палітурної кришки, при цьому кожний із текстів має свій титульний аркуш і свою пагінацію. У такий спосіб оформляють, напр., двомовні словники. Див. також *Алігат, Конволют, Пагінація зустрічна, Книга-перекрутка.*

Книжка-іграшка – видання особливих конструктивних форм, призначене для розумового та естетичного розвитку дітей. Розрізняють такі різновиди книжок-іграшок: книжка-ширмочка, книжка-вертушка, книжка з ігровим задумом, книжка-панорама, книжка-витівка, книжка-фігура.

Книжка-картинка – книжкове образотворче видання для дітей дошкільного й

молодшого шкільного віку, в якому зображення превалює чи є єдиною формою передавання змісту, а текст має характер підписів до зображень.

Книжки бухгалтерські – офіційні документи, в яких відображають статті балансу, товари, що купуються і продаються, джерела доходів і витрат, а також посадові оклади.

Книжкова лавка – див. *Лавка книжкова*.

Книжкова мініатюра – див. *Мініатюра книжкова*.

Книжкова пам'ятка одинична – див. *Пам'ятка книжкова одинична*.

Книжкова серія – див. *Серія книжкова*.

Книжкова справа – див. *Справа книжкова*.

Книжкова торгівля – див. *Торгівля книжкова*.

Книжкове видання – див. *Видання книжкове*.

Книжкове оздоблення – див. *Оздоблення книжкове*.

Книжковий аркуш – див. *Аркуш книжковий*.

Книжковий аукціон – див. *Аукціон книжковий*.

Книжковий базар – див. *Базар книжковий*.

Книжковий блок – див. *Блок видання*.

Книжковий знак – див. *Екслібрис*.

Книжковий зошит – див. *Зошит (зшиток)*.

Книжковий розвал – див. *Розвал книжковий*.

Книжкові елементи – див. *Елементи книги*.

Книжкові пам'ятки – див. *Пам'ятки книжкові*.

Книжково-журнальна таблиця – див. *Таблиця книжково-журнальна*.

Книжник – 1. У широкому розумінні – особа, що займається науковою, практичною діяльністю в одній чи кількох галузях книжкової справи. 2. Людина, що багато читає; любитель і знавець книг.

Код – результат перетворення даних чи подання даних в іншій формі відповідно до наперед встановленої множини правил.

Код штриховий – код міжнародної асоціації товарної нумерації (EAN), який використовується для маркування видань з метою контролю їх реалізації.

Кодекс – 1. Різновид матеріальної конструкції видання, основною ознакою якої

є скріплені в корінці зошити або книжкові аркуші. Така матеріальна конструкція книжкових видань, журналів, частини продовжуваних видань. 2. Нормативне видання в галузі права, єдиний систематизований правовий акт, призначений регулювати стосунки в чому-небудь.

Кодикографія – 1. Спеціальна дисципліна, що визначає характер, методи та види описів рукописних книг. 2. Галузь науково-практичної діяльності зі створення науково-інформаційних описів рукописних книг. Займається проблемами автоматизованого опису рукописів у кодикологічному аспекті.

Кодикологія – наукова дисципліна, галузь палеографії, предметом якої є вивчення давньої та середньовічної рукописної книги, її сучасного стану, оправи (обкладинки), бібліотечарських поміток, записів, які стосуються тексту книги. К. досліджує також дані з географії та історії книги.

Кодований оригінал – див. *Оригінал кодований*.

Кодування – процес перетворення даних або подання даних.

Коефіцієнт мовчання – відношення числа невиданих релевантних документів до загального числа релевантних документів у пошуковому масиві.

Коефіцієнт повноти – кількісна характеристика інформаційного пошуку, визначена співвідношенням між кількістю виданих релевантних документів і загальною кількістю релевантних документів у пошуковому масиві.

Коефіцієнт точності – кількісна характеристика інформаційного пошуку, визначена співвідношенням між кількістю виданих релевантних документів і кількістю всіх документів, виданих у відповідь на інформаційний запит.

Коефіцієнт хибної видачі – відношення числа виданих нерелевантних документів до загального числа нерелевантних документів у базі даних.

Коефіцієнт шуму – відношення числа виданих нерелевантних документів до загального числа виданих документів.

Колаж – прийом в образотворчому мистецтві, за яким на певну основу наклеюють або komponують з допомогою комп'ютера різні матеріали, зображення, їхні елементи. Застосовують для ілюстрування видань.

Колегія редакційна – дорадчий орган управління діяльністю редакції друкованого засобу масової інформації; створюється, діє та припиняє свою діяльність відповідно до статуту редакції і очолюється її редактором (головним редактором). Обговорює і вирішує важливі питання, пов'язані з функціонуванням видання, творчими планами редакції. Рішення редакційної колегії набуває чинності після його затвердження редактором (головним редактором).

Колектив авторський – група осіб, які об'єдналися для спільної підготовки твору за єдиним задумом і планом.

Колектив журналістський – журналісти, які працюють в одній редакції і відповідно до законодавства можуть бути колективним засновником (співзасновниками) друкованого чи електронного засобу масової інформації.

Колективне авторство – див. *Авторство колективне*.

Колективний автор – див. *Автор колективний*.

Колективний псевдонім – див. *Псевдонім колективний*.

Колекціонерський альбом – див. *Альбом колекціонерський*.

Колекція – систематизоване зібрання однорідних предметів чи творів мистецтва (зокрема книг, рукописів, гравюр, листівок). К. утворюється в результаті збирання, вивчення і систематизації матеріалу. Див. також *Колекція бібліотечна*.

Колекція – книжкова пам'ятка – організоване зібрання одиничних книжкових пам'яток і (або) книг, що тільки в сукупності мають властивості цінного історико-культурного об'єкта.

Колекція бібліотечна – штучно організований фонд за видами документів, способом їх відтворення, предметно-тематичними, хронологічними чи іншими ознаками, культурологічною цінністю, що є класифікаційною основою для виокремлення.

Коленкор – матеріал для обклеювання цільнокритих і складених палітурних кришок; спеціально оброблена тканина, яка не скручується при намазуванні клеєм і не пропускає його. Основою палітурного коленкору є міткаль – бавовняна тканина середньої щільності з перпендикулярним переплетенням ниток. Коленкор-модерн (поліпшений вид коленкору) покритий з

обох боків прозорою нітроплівкою, завдяки чому зберігаються фактура і колір тканини-основи. Плівка тонка, але водночас не обсипається і вологостійка. Усі ці властивості коленкора-модерн збільшують його міцність і мають велике оформлювальне значення.

Колібри – див. *Книга «колібри»*.

Колір – суб'єктивна характеристика світла, яка відображає здатність людського зору розрізнити частоту електромагнітних коливань у межах видимого світла (400 – 700 нм). Сприятий колір (випромінювання або об'єкта) залежить від його спектру та від психофізіологічного стану людини. Розрізняють спектральні та неспектральні хроматичні кольори (напр., пурпурний або коричневий колір), а також ахроматичні кольори (білий, сірий, чорний). Характеристиками кольору є колірний тон, насиченість і світлота. Див. також *Передача кольору, Синтез кольору автотипний, Синтез кольору адитивний, Яскравість кольору*.

Колір бінарний – новий колір, що отримується на відбитку при друкуванні двома фарбами первинних друкарських фарб тріади. До бінарних кольорів у тріадному друці належать зелений (С+У), червоний (М+У) і синій (М+С) кольори. Напр., усі відтінки зеленого кольору можна отримати на відбитку при накладенні в процесі друкування блакитної і жовтої фарб в різних співвідношеннях.

Колірна контрольна шкала – див. *Шкала колірна контрольна*.

Колірна корекція – див. *Корекція колірна*.

Колірна модель – див. *Модель колірна*.

Колірна проба – див. *Кольоропроба*.

Колірний зір – див. *Зір колірний*.

Колірний круг – див. *Круг колірний*.

Колірний обхват тріади друкарських фарб – див. *Обхват тріади друкарських фарб колірний*.

Колірний тон – див. *Тон колірний*.

Колірні координати – див. *Координати колірні*.

Колірні спотворення на відбитках – див. *Дефект «Колірні спотворення на відбитках»*.

Колірні характеристики друкарської фарби – див. *Характеристики друкарської фарби колірні*.

Коліщатко (колесо) прокручування миші – конструктивний елемент миші, що

дає змогу пересувати зображення по екрану при нерухомому покажчику; розташоване між двома основними кнопками миші. Коліщатко прокручування миші та саму дію прокручування вмісту вікна також називають скролінгом. Наявність одного колеса (або «скрола») між кнопками для вертикального прокручування на сьогодні є стандартом. Таке колесо може бути відсутнім у концептуальних моделей, що мають для прокручування інші конструктиви, напр., сенсорний скролінг.

Колодієвий відбиток – див. *Відбиток колодієвий*.

Колонка – частина шпальти за багатоколонкової верстки, відокремлена середниками.

Колонлінійка – 1. Лінійка, що відокремлює колонтитул від тексту. 2. Лінійка або прикраса, що розташовується на кожній смузі видання, над основним текстом як елемент художнього оздоблення.

Колонтитул – заголовні дані видання (назва твору, частини, глави, параграфа тощо), що поміщаються над або під текстом на декількох або на усіх сторінках книги, газети, журналу або іншого багатосторінкового видання. При багатоколонковому складанні – окремо для кожної колонки тексту. Розрізняється верхній і нижній колонтитули. Інформація колонтитулу, на відміну від інших заголовків і написів, повторюється на кожній сторінці.

Колонцифра – порядковий номер сторінки видання, розташований на верхньому або нижньому (рідше на бічному) полі сторінки (чи стовпця) книги або періодичного видання, в її зовнішніх кутах або посередині.

Колофон – 1. Текст на останній сторінці рукописної або старовинної друкарської книги, в якому повідомляються дані про автора, час і місце створення цього твору. 2. Остання сторінка видання з його вихідними даними.

Кольори ахроматичні – 1. Видимі випромінювання (світло), що не мають кольорового тону і відрізняються один від одного тільки за світлістю (яскравістю). К. а. характеризуються нульовими значеннями чистоти і насиченості кольору. Вони сприймаються, як сірі (від білого до чорного) з відсутністю кольорових відтінків. 2. Безбарвні, «некольорові» кольори (білий, сірий, чорний).

Кольори замовні (spot color) – кольори стандартизовані, об'єднані в бібліотеки, в яких кожен колір презентований назвою та колірними координатами. Якщо дизайнери і друкарня користуються однією бібліотекою кольорів, то для коректного виведення кольорового оригіналу потрібно лише забезпечити його посиланнями на використовувані кольори бібліотеки. При цьому можна не здійснювати операцію конвертації з RGB у CMYK.

Кольори неспектральні (неспектрові) – 1. Кольори, які отримуються в результаті поєднання в різних пропорціях спектральних кольорів, інколи – з додаванням ахроматичних кольорів. 2. Складені та ахроматичні кольори.

Кольори основні – кольори, з яких можна синтезувати всі кольори багатоколірного оригіналу: блакитний, пурпурний і жовтий.

Кольори плашкові – кольори, які відтворюються на папері готовими сумішевими фарбами, створеними за допомогою спеціальної технології, що базується на використанні для кожного кольору відповідного йому унікального фарбника (чорнила). Оскільки вони, на відміну від тріадних (CMYK) кольорів, непрозорі, то відображають світло поверхневим шаром. Це дозволяє досягти відтворення дуже яскравих тонів і спеціальних ефектів типу металізації й ірізації (переливу відтінків при різних точках зору). Плашкові фарби використовують замість тріадних (CMYK) фарб або на додаток до них.

Кольори похідні – кольори, утворені шляхом поєднання основних кольорів моделі RGB. Термін використовується в графічному дизайні.

Кольори складені – кольори, які утворюються шляхом складання основних (базових) кольорів CMYK. Такі кольори називаються ще «тріадними», оскільки отримуються в результаті трьох прогонів друкарської верстата, за кожен з яких друкарська машина наносить послідовно необхідну кількість синьої, пурпурової, жовтої фарб. Термін використовується в поліграфії.

Кольори спектральні (спектрові) – кольори, отримані шляхом розкладання за допомогою скляної призми променя білого світла на складові частини, що відрізняються частотою електромагнітних коливань. Це такі кольори: червоний, жовто-

гарячий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий.

Кольори спектральні (спектрові) додаткові – кольори спектру, які за умови їх поєднання («додавання») утворюють білий колір (у оптиці) або сіро-чорний (у пігменті). Додатковими є червоний і зелений, синій і жовтогарячий, жовтий і фіолетовий.

Кольори спектральні (спектрові) основні – такі кольори, поєднання яких у різних пропорціях утворює інші спектральні і неспектральні кольори та їхні відтінки. Разом із тим, самі ці кольори не можна одержати за допомогою інших кольорів спектра. У кольоровій моделі RGB це такі кольори: червоний, зелений, синій. У кольоровій моделі СМҮК це: синій (синьо-зелений), пурпуровий (малиновий), жовтий.

Кольори теплі – кольори, які містять відтінки жовтого кольору.

Кольори холодні – кольори, які містять відтінки синього кольору.

Кольори хроматичні – всі кольори, окрім білого, сірого, чорного.

Кольорів атлас – див. *Атлас кольорів*.

Кольорів перенесення – див. *Перенесення кольорів*.

Кольорова вуаль – див. *Вуаль кольорова*.

Кольорове тиснення – див. *Тиснення кольорове*.

Кольоровий дисплей – див. *Дисплей кольоровий*.

Кольоровий діапозитив – див. *Діапозитив кольоровий*.

Кольоровий друк – див. *Друк кольоровий*.

Кольоровий негатив – див. *Негатив кольоровий*.

Кольоровий папір – див. *Папір кольоровий*.

Кольорові книги – див. *Книги кольорові*.

Кольороділення – 1. Конвертування зображення з колірної моделі RGB у колірну модель СМҮК. 2. Ділення кольорового образу оригіналу на окремі одноколірні рівномасштабні образи.

Кольорокорекція – зміна кольорового зображення оригіналу відповідно до вимог замовника, технологічного процесу та інших причин або виправлення фотоформ, отриманих у результаті кольороподілу.

Кольоровідтворення – психологічно точне відтворення на відбитку кольорів і

колірних відтінків оригіналу при порівнянні двох зображень в однакових умовах освітленості.

Кольороподіл – розділення кольорового зображення оригіналу за допомогою світлофільтрів або селективних джерел освітлення на окремі одноколірні рівномасштабні зображення. У процесі друкування з кольороподілених однофарбових друкарських форм із певною точністю відтворюють кольорове зображення оригіналу. Є адитивний і субтрактивний принципи синтезу кольорів. Адитивний – принцип додавання потоків основних кольорів (червоного, зеленого, синього), при накладанні яких утворюється білий колір. Субтрактивний – принцип «віднімання» основних кольорів (блакитного, пурпурового, жовтого) від білого. При накладанні таких кольорів утворюється чорний колір.

Кольороподіл ахроматичний – кольороподіл, при якому накладання трьох різних кольорів тріадних фарб (жовтої, пурпурової і блакитної) заміщується сірою компонентою, яка формується чорною фарбою.

Кольороподіл комп'ютерний – кольороподіл, здійснюваний автоматизованими оптоелектронними засобами (апаратними і програмними) за допомогою комп'ютерних видавничих систем. К. к. нині витісняє класичний кольороподіл, заснований на аналогових електронних або оптичних системах.

Кольороподілене зображення – див. *Зображення кольороподілене*.

Кольороподілені друкарські форми – див. *Форми друкарські кольороподілені*.

Кольороподілені фотоформи – див. *Фотоформи кольороподілені*.

Кольоропроба – 1. Отримання контрольного кольорового зображення на матеріальному носії або на кольоровому екрані відеотермінального пристрою. Розрізняють аналогові (растрові), півтонові (цифрові) та екранні кольоропроби. 2. Зображення на підкладці, отримане неполіграфічним способом і колориметрично тождне тиражному вибитку. К., як правило, необхідна для оцінювання якості багатоколірного зображення. К. може бути виготовлена для окремих зображень, але кращою є К. усього спуску. 3. Кольоровий образ на матеріальному носії або на кольоровому екрані монітора.

Кольоропроба аналогова – зображення кольоропроби, здобуте з кольороподілених растрових фотоформ. Ідентичність кольоровідтворення зображення кольоропроби і тиражних відбитків забезпечується завдяки використанню пігментів (барвників), які мають параметри, аналогічні тріадним фарбам, що застосовуються при друкуванні. При цьому приріст растрової крапки, який відповідає розтискуванню при друкуванні (моделювання різного ступеня розтискування можливе завдяки вибору різних комплектів світлочутливих матеріалів).

Кольоропроба електронна – отримання пробного зображення на екрані монітора настільної видавничої системи для оперативної візуальної оцінки кольорових характеристик зображення після його введення, опрацювання або корекції кольору.

Кольоропроба півтонова – див. *Кольоропроба цифрова*.

Кольоропроба спуску – виготовляється, щоб одержати уявлення про загальне колірне рішення, яке отримується відповідно до файлу даних (не обов'язково з точною відповідністю кольорам друкарського відбитка), для перевірки змісту і розташування елементів зображення. Сьогодні ці проби найкращим чином відтворюються безліччю недорогих широкоформатних плотерів, які переважно оснащені струминними друкувальними пристроями. Цьому сприяє універсальність мови PostScript.

Кольоропроба цифрова – зображення, здобуте на матеріальному носії (папері) безпосередньо на основі інформації про зображення, яке міститься на цифровому носії інформації.

Коляція – множина матеріальних елементів, що характеризують документ; кількість друкованих одиниць, сторінок, ілюстрацій; розміри; супровідний матеріал. Див. також *Видання кількісна характеристика*.

Комбінована (лінійно-індексна) нумерація рубрик – див. *Нумерація рубрик комбінована (лінійно-індексна)*.

Комбіноване видання – див. *Видання комбіноване*.

Комбінований друк – див. *Друк комбінований*.

Коментар авторський – пояснення до тексту чи до зображальних матеріалів ви-

дання, написане самим автором твору. К. а. тлумачить основний текст твору (або якісь його фрагменти) і є для видавця та читача складовою частиною основного тексту.

Коментар видавничий – коментар, написаний на замовлення видавництва не автором коментованого тексту, а іншою особою, яка добре знає тему, зміст написаного, а також творчість автора.

Коментар історико-літературний – коментар, який розкриває місце і роль підготовленого до друкування видання (твору) в історико-літературному процесі; у творчому становленні автора, містить матеріали про ставлення автора до свого твору, про те, як сприймали та оцінювали твір сучасники автора і прийдешні покоління читачів, як автор сприймав ставлення читачів і критиків до свого твору тощо.

Коментар історико-текстологічний – коментар, в якому викладено історію тексту підготовленого до друкування видання, наведено різні редакції та варіанти тексту, визнаного як основний.

Коментар критичний – коментар, в якому аналізують твір або творчість автора з критичного боку, може бути огляд критичної літератури з приводу певного твору або творчості його автора.

Коментар лінгвістичний – коментар із тлумаченням тексту з лінгвістичної точки зору, іноді – у формі словника, який відсилає до тих місць тексту, де автор ужив уведений до словника слова і словосполучки.

Коментар позатекстовий – коментар, який розташовують за основним текстом або всіма творами видання.

Коментар сатиричний – сатиричний жанр, у якому міститься критика того чи іншого явища. Переважно це критика явища, яке стало приводом для активного обговорення в інформаційному середовищі (книги, постанови, виставки, театральні постановки, концерти, кіно, телепередачі, цитати відомих людей тощо).

Коментар словниковий – позатекстові коментарі та примітки до фрагментів основного тексту у формі побудованого за алфавітним принципом словника із заголовковими словами – іменами чи предметами з поясненнями.

Коментар – 1. Публіцистичний жанр; пояснювальний, оцінювальний текст, зауваження щодо яких-небудь подій, фактів,

авторське їх тлумачення. 2. Частина науково-довідкового апарату видання (найчастіше буває затекстовим). Найбільш поширені К.: історико-літературний – розкриває смисл, ідейний зміст, художні особливості твору; реальний – містить пояснення реалій (фактів, подій тощо); лінгвістичний – пояснює слова й звороти мови.

Коментарі посторінкові – коментарі до окремих фрагментів тексту, на відміну від загальних коментарів до твору або видання загалом.

Коментатор – особа, яка коментує щонебудь; автор коментарю (переважно для радіо та телебачення).

Коментований показчик – див. *Показчик аналітичний (анотований)*.

Комерціалізація – стадія розроблення нового продукту; процес вибору правильного часу виходу на ринок, послідовності та обсягу діяльності на різних ринках, ефективного методу розподілу і просування продукту, а також розробки оперативного плану маркетингу.

Комерційна журналістика – див. *Журналістика комерційна*.

Комерційна пропозиція – див. *Пропозиція комерційна*.

Комерційна таємниця – див. *Таємниця комерційна*.

Комерційний кредит – див. *Кредит комерційний*.

Комерційний ризик – див. *Ризик комерційний*.

Комета – див. *Дефект «Комета»*.

Комікс – видання, що є серією малюнків, зазвичай із короткими оповіднями або діалоговими текстами, які створюють певну зв'язну розповідь. Випускаються у вигляді окремих видань або друкуються в журналах та інших періодичних виданнях.

Комісійна торгівля книжкова – див. *Торгівля книжкова комісійна*.

Комісіонер – посередник у торговельних угодах; продає і купує товари від свого імені, але за рахунок і за дорученням поручителя (комітента) за певну винагороду (комісію). К. діє строго в межах наданих йому повноважень, інакше поручитель може розірвати договір торговельної комісії та стягнути з К. збитки.

Комісія – винагорода, сплачувана за комісійним договором у процентах до суми укладеної угоди.

Комп'ютер – електронно-обчислювальна машина (ЕОМ), що є складовою настільної видавничої системи.

Комп'ютер персональний – електронно-обчислювальна машина, призначена для особистого використання.

Комп'ютерна графіка – див. *Графіка комп'ютерна*.

Комп'ютерна коректура – див. *Коректура комп'ютерна*.

Комп'ютерна мережа – див. *Мережа комп'ютерна*.

Комп'ютерне видання – див. *Видання комп'ютерне*.

Комп'ютерне графування – див. *Графування комп'ютерне*.

Комп'ютерне редагування – див. *Редагування комп'ютерне*.

Комп'ютерне складання – див. *Складання комп'ютерне*.

Компанія інвестиційна – див. *Інвестиційна компанія*.

Компендіум – 1. Короткий посібник зі стислим викладом основних положень певної науки. К. адресують читачам, яким треба швидко оволодіти засадничими відомостями з відповідної галузі спеціальних знань. Див. також: *Видання наукове, Видання науково-популярне*. 2. Скорочений виклад основних положень частини або цілого видання. Синоніми: *Абреже, Екстензо*.

Компенсатив – фотографічне зображення, отримане з суміщених кольороподіленого негативу і діапозитиву для однієї або різних друкарських фарб. К. застосовується при фотомеханічній корекції кольору як один із видів маски в застарілій технології перехресного маскування.

Компенсаційне виправлення – див. *Виправлення компенсаційне*.

Компенсація – 1. Відшкодування, винагорода за будь-що (К. збитків, грошова К. тощо). 2. Спосіб припинення зобов'язань зарахуванням зустрічних вимог кредитора й боржника.

Компілятор – (від лат. *compilatio* – викрадення, грабунок). Автор твору, складеного з текстів, запозичених з переробкою з творів інших авторів і який не є результатом самостійного дослідження.

Компіляція – твір, який цілком чи значною мірою є переказом чужих думок і відомостей, запозичених з інших творів. Компілятивний характер мають науково-

популярні видання, хрестоматії, словники тощо, що не знижує їх значення.

Комплекс видавничого маркетингу – рецепт маркетингу, використання якого дозволяє підприємству якнайкраще задовольняти потреби цільових ринків і адаптуватися до можливих несприятливих умов довкілля. Проста структура рецепту маркетингу вимагає проведення скоординованих заходів у сфері товарної, цінової, збутової і комунікативної політики. Відома формула 4P – Product (продукт – перетворення потреб на продукцію); Price (ціна – визначення ціни продукції для покупця); Place (місце – доставка товару); Promotion (просування – інформування покупця, стимулювання і підтримка збуту).

Комплекс заголовний (заголовковий) – сукупність взаємопов'язаних текстових і графічних зображень, що лаконічно подають інформацію про видання.

Комплекс просування видавничої продукції – система маркетингових комунікаційних засобів, покликана забезпечити зв'язки видавництва із суб'єктами ринку, формування і підтримування його іміджу, активізацію продажів видань.

Комплект накладу – див. *Видрук*.

Комплект періодичного видання річний – сукупність номерів (випусків) періодичних видань за рік, що приймається за одну облікову одиницю фонду.

Комплектне видання – див. *Видання комплектне*.

Комплектність оригіналу – наявність усіх складових частин авторського та видавничого оригіналів. К. о. залежить від особливостей самого видання, а для видавничого оригіналу – від технологічних особливостей його виготовлення. За правилами, комплектним вважають такий оригінал, який містить титульний аркуш, основний текст, елементи апарату, передмову, оглав або зміст, анотацію (реферат), тексти колонтитулів; словник предметного покажчика, позатекстові примітки і коментарі, робочий оглав, бібліографічний список або покажчик, передбачені угодою додатки, авторські ілюстрації, тексти підписів до ілюстрацій, інфографіка (таблиці, схеми, діаграми тощо). На вимогу поліграфічного підприємства можуть додаватися також дублікати текстових елементів, друкарські форми, до яких будуть виготовлятися іншим способом або інши-

ми засобами порівняно зі складанням основного тексту.

Комплектування безоплатне – комплектування фонду документом чи множиною документів на засадах безкоштовної їх передачі.

Комплектування бібліотечного фонду – процес, що включає відбір і планомірне придбання документів відповідно до завдань бібліотеки та потреб читачів. Комплектування бібліотечних фондів здійснюється шляхом отримання обов'язкового примірника документів у порядку, встановленому законом, документів, що випускаються за цільовими програмами книговидання, придбання документів за готівковий і безготівковий рахунки, документообміну, отримання в дарунок, депонування та іншого безкоштовного одержання документів. Маловживані, але цінні в науковому та художньому відношенні документи передаються до бібліотеки-депозитарію. Порядок передачі зазначених документів до бібліотеки-депозитарію визначається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері культури.

Комплектування блока – складання блока з аркушів або зошитів у визначеному порядку.

Комплектування блока накладкою – обкладинка бігується по корінцю, накладається на зошити, вкладені один в один, і прошивається в корінцевому згині, як правило, дрововими скобами (кінцями усередину брошури); таке кріплення застосовують у виданнях малого і середнього форматів при обсязі не більше 68, або у виданнях великого формату обсягом до 128 сторінок або товщиною до 5-7 мм.

Комплектування блока підбиранням – блок комплектується з окремих аркушів або зі сфальцьованих зошитів підйомкою, тобто аркуші накладаються один на один у стопку; блок зшивається нитками або прошивається скобами у корінцевому полі на відстані не більше 5 мм від краю; а обкладинка накладається на блок. Уздовж корінця обкладинки роблять чотири біги: два на відстані, що дорівнює товщині блока видання, і два на відстані не більше 5 мм від попередніх. Корінець обкладинки приклеюється до корінця блока, відбігована частина на передній боковині – до першої сторінки блока, а на задній боко-

вині – до останньої сторінки блока. Широко використовується при виготовленні книжкової продукції.

Комплектування заочне – надсилання документів до бібліотек чи інформаційних центрів з ініціативи видавництва чи книготорговельної організації на підставі раніше укладеної угоди.

Комплектування координатне – система, яка передбачає організоване та узгоджене комплектування фондів двох чи більше бібліотек чи інформаційних центрів на локальному, регіональному, національному чи міжнародному рівнях, так, що принаймні один примірник кожної публікації знаходиться в межах заданої географічної області.

Комплектування очне – надсилання документів видавництвом чи книготорговельною організацією для перегляду їх постачальником, яке передбачає можливість відмови від них.

Комплектування платне – комплектування фонду шляхом купівлі документів.

Комплектування поточне – систематичне комплектування фонду бібліотеки новими виданнями.

Комплектування ретроспективне – комплектування фонду виданнями за минулі роки.

Комплектування складних зошитів – приєднання до звичайного зошита частин або форзаців, віддрукованих окремо від тексту.

Комплектування фонду – процес створення, поповнення, упорядкування фонду документів бібліотеки чи інформаційного центру відповідно до їх завдань.

Комплектування фонду автоматизоване – комплектування інформаційного фонду, здійснюване автоматизованим способом.

Композит – композитний матеріал, виготовлений із різних матеріалів. Застосовують для колажів, оформлення видань.

Композиційні засоби оформлення видання – див. *Засоби оформлення видання композиційні*.

Композиційні норми редагування – див. *Норми редагування композиційні*.

Композиційно-графічна модель видання посторінкова – див. *Оригінал-макет видання*.

Композиційно-графічна описова модель видання – див. *Модель видання описова композиційно-графічна*.

Композиційно-графічна фізична модель видання – див. *Модель видання фізична композиційно-графічна*.

Композиційно-графічне виокремлення – див. *Виокремлення композиційно-графічне*.

Композиція – 1. Побудова літературного твору, схема розгортання його змісту, реалізація загального плану, який фіксує послідовність частин тексту, їх взаємозв'язок. Як синонім до слова *К.* використовують ще термін *архітектоніка*. Основна функція *К.* – досягнення логічної єдності ідеї і теми твору. При аналізі композиції на перший план виходять поняття *зв'язності* і *цілісності* тексту. 2. Побудова видання.

Композиція видання – 1. Гармонійне розташування та підпорядкування один одному всіх текстових та зображальних елементів видання за допомогою таких *композиційних засобів оформлення* як: пропорція, симетрія, асиметрія, рівновага, контраст, нюанс, метр, ритм, масштаб. Композиція забезпечує цілісність і естетичну привабливість видання, організує сприймання його змісту. Розрізняють композицію сторінки, композицію розвороту, композицію видання загалом. 2. Послідовність розміщення складових частин твору, до яких належить основний текст, передтекстові і затекстові елементи апарату видання, затекстовий допоміжний текст (додатки). 3. Послідовність розміщення творів, що входять до збірника або зібрання творів (у середині томів і за всіма томами).

Композиція паперу – вид і співвідношення волокнистих і неволокнистих компонентів паперу.

Композиція сторінки – побудова сторінки; гармонійне поєднання текстових, зображальних і пробільних матеріалів.

Композиція сторінки складання – компонування сторінки складання так, щоб усі її складові елементи (складання тексту, репродукції ілюстрацій, заголовки, сигнатури, норми тощо) гармонійно об'єдналися відповідно до заданого формату в художнє ціле, урівноважене щодо сусідньої сторінки складання, і створювали найбільш сприятливі умови для читання і перегляду сторінки і розвороту.

Компонент джерельний – див. *Повідомлення бібліографічне*.

Компоненти апарату видання пошукові – компоненти апарату видання, які допомагають здійснювати ефективний інформацій-

ний пошук потрібного компонента у виданні. До К. а. в. п. належать: *Зміст, Докладчик, Колонтитул*.

Компоненти оригіналу нетекстові – складова частина оригіналу, до якої належать ілюстрації, таблиці, формули.

Компоненти оригіналу текстові – складові оригіналу, що містять основний, додатковий та пояснювальні тексти, а також елементи рубрикації.

Компресування інформації – операція над текстом повідомлення, під час якої подають а) в меншому за обсягом тексті ту саму кількість інформації; б) той самий текст на меншій площі паперу; в) той самий текст у виданні меншого обсягу; г) ту саму аудіальну чи візуальну інформацію за менший відрізок часу.

Комп'ютерна видавнича система – див. *Система видавнича комп'ютерна*.

Комп'ютерна роздруківка – див. *Роздруківка комп'ютерна*.

Комп'ютерне складання – див. *Складання комп'ютерне*.

Комп'ютерний кольороподіл – див. *Кольороподіл комп'ютерний*.

Комп'ютерний принтер – див. *Принтер комп'ютерний*.

Комп'ютерний термінал – див. *Термінал комп'ютерний*.

Комунальний засіб масової інформації – див. *Засіб масової інформації комунальний*.

Комунальні телерадіоорганізації – див. *Телерадіоорганізації комунальні*.

Комунікативістика – система знань про масові комунікації, масові інформаційні зв'язки, що здійснюються на різних етапах історії людства за допомогою різноманітних засобів і технологій.

Комунікатор – особа, що поширює повідомлення, виконує посередницькі функції між суб'єктами інформаційних відносин.

Комунікаційна система – див. *Система комунікаційна*.

Комунікаційний канал – див. *Канал комунікаційний*.

Комунікації видавництва маркетингові – комплексний вплив на внутрішнє і зовнішнє середовище видавництва з метою досягнення цілей його діяльності.

Комунікації документальні – процеси та способи поширення (передання) інформації в суспільстві, що здійснюються за допомогою документів.

Комунікація (від лат. *communicatio* – єдність, передача, з'єднання, повідомлення) – 1. Спілкування, передача інформації, процес інформування широких мас із використанням технічних засобів, засобів масової інформації, комунікації (преси, радіо, телебачення, Інтернету тощо). 2. Керована передача інформації (також у вигляді пересилання сигналів за допомогою технічних засобів) між двома або більше особами і/або системами. 3. Шляхи сполучення, мережі комунального забезпечення життєдіяльності людини. Див. також *Теорія комунікації*.

Комунікація «віяльна» – процес спілкування, за якого дані про реакцію реципієнтів на повідомлення можуть бути отримані лише опосередковано та через певний час і адресат віддалений від адресанта в часі і просторі. Термін, запропонований А. Модем є основою теорії комунікативно зорієнтованого редагування М.Д. Феллера та Р.Г. Іванченка.

Комунікація масова – організоване масове спілкування мовців (комунікантів) та мас (комунікатив) з допомогою засобів масової комунікації (преси, телебачення, радіо, Інтернету та ін.), яке передбачає та зумовлює вплив комунікантів на комунікатив, спонукає до яких-небудь дій, створення громадської думки, зміни суспільних систем тощо. Див. також *Засоби масової комунікації*.

Кон'єктура – 1. Виправлення помилки в тексті твору не за джерелами, а на підставі аналізу контексту і доказового пояснення, звідки виникла помилка і що це саме помилка, а не навмисне викривлення тексту автором. 2. Відновлення зіпсованих місць у тексті чи розшифрування тексту, що не піддається прочитанню.

Кон'юнктура – сукупність певних умов, збіг обставин, стан речей, здатний впливати на вирішення, розв'язання якої-небудь справи, питання тощо; сукупність умов, які характеризують співвідношення попиту і пропозиції на певні товари і послуги.

Кон'юнктурне виправлення – див. *Виправлення кон'юнктурне*.

Конвенційний знак – див. *Знак охорони авторського права*.

Конвенції про охорону авторського права – див. *Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів*,

Всесвітня конвенція про авторське право, Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення.

Конвергенція видів масової комунікації – зближення, поєднання різних видів масової комунікації (електронна газета, стільникові новини та ін.).

Конволют – збірник, складений його власником із різного роду публікацій, рукописів та інших текстових чи графічних матеріалів, об'єднаних в один том за тим чи іншим принципом. Див. також *Алігат, Видавничий конволют*.

Конволют видавничий – збірник, складений із раніше виданих самостійних видань, об'єднаних видавцем, у давнину – друкарем, в один том із одним спільним титульним аркушем. У К. в. вміщували також окремі нерозпродані примірники видань, надруковані в різні роки. Характерний для видань XVI-XVIII ст. Див. також *Конволют*.

Конгрес – див. *Тиснення конгресне*.

Конгрес зворотний – див. *Тиснення блінтове*.

Конгресне тиснення – див. *Тиснення конгресне*.

Кондиціонування паперу – витримка паперу в стандартних умовах докільля для надання необхідної вологості та температури.

Конкордація – перелік слів і висловів із зазначенням місць тексту твору, в яких вони зустрічаються (інколи, якщо це потрібно, з поясненнями цих слів).

Конкурент – особа, група осіб, фірма, підприємство, що змагаються в досягненні ідентичних цілей, у прагненні мати ті ж ресурси, блага, займати положення на ринку.

Конкурентна карта видавничого ринку – див. *Карта видавничого ринку конкурентна*.

Конкурентоспроможність видавничої/поліграфічної продукції – сукупність якісних і вартісних характеристик видавничої/поліграфічної продукції, що забезпечує її перевагу на ринку перед товарами-конкурентами в задоволенні конкретної потреби.

Конкуренція нечесна – конкуренція, що порушує ділові стандарти, правила й традиції (напр., дискредитація конкурента), за дотриманням яких можуть стежи-

ти ділові асоціації й спеціальні державні органи.

Конкурсна гарантія – див. *Гарантія конкурсна*.

Консервація – охорона матеріальної основи видань, інших документів від природних процесів старіння і руйнування; сукупність заходів, які забезпечують довготривале збереження вигляду, міцності та хімічної інертності об'єктів культурної спадщини (книг, рукописів, гравюр тощо) з мінімальним втручанням у їхній існуючий вигляд. Застосовуються різні види К., напр.: ламінування, насичування паперу закріплювальними речовинами тощо.

Консолідована інформація – див. *Інформація консолідована*.

Консонантне письмо – див. *Письмо консонантне*.

Конспект лекцій – навчальне видання стислого викладу курсу лекцій або окремих розділів навчальної дисципліни.

Константа літерна – ланцюжок літерно-цифрових символів.

Конструктивізм у мистецтві книги – стильовий напрям у мистецтві книги 1920–1930 рр., що особливо підкреслював якості книги як утилітарної конструкції, продукту машинного виробництва. Прикраси відкидалися, книгу прагнули будувати тільки поліграфічними засобами.

Конструктор видання – фахівець, який на основі видавничого оригіналу й за участі редактора конструює видання, готує його макет. Термін застарілий. Див. *Верстальник, Дизайнер*.

Конструкція видання – форма, у якій планують друкувати видання. Конструкцію матеріально реалізують у формі макету видання (переважно для видань, що мають складну верстку) або паспорту видання (для видань, що мають просту верстку). Термін у цьому значенні застарілий. Більш уживаними на сьогодні термінами є *Модель видання, Макет видання*.

Конструкція видання матеріальна – конструктивна будова видання як предмета для фіксації, зберігання та передавання закріпленої в ньому інформації. За конструктивною будовою видання розрізняють за тим, чи скріплені в корінці видання аркуші, чи сфальцьовані вони в один або декілька згинів. Види видань за м. к.: кодексні (зі сфальцьованими аркушами,

скріпленими в корінці), аркушеві, у вигляді сувою, комплектні.

Конструювання видання – процес утворення конструктором видання на основі видавничого оригіналу конструкції видання. Див. також *Бук-дизайн, Верстання, Макетування видання, Моделювання видання*.

Консультант – фахівець, який дає поради з питань, у яких він компетентний, відповідно до службових обов'язків або за домовленістю, проханням.

Консультація бібліографічна – відповідь на разовий запит, що містить поради щодо самостійного використання шляхів і засобів бібліографічного пошуку.

Контакт психологічний у роботі видавця, журналіста, редактора – контакт між індивідами, що виникає на основі зацікавленості і є умовою та елементом встановлення зв'язку, комунікації. Уміння встановити К. п. є важливим складником професійної майстерності журналіста.

Контактне копіювання – див. *Копіювання контактне*.

Контактне растрування – див. *Растрування контактне*.

Контактний друк – див. *Друк контактний*.

Контактно-копіювальний пристрій – див. *Пристрій контактно-копіювальний*.

Контекст – закінчений у змістовному відношенні уривок тексту, який дає можливість точно визначити смисл окремого слова чи фрази, що входять до нього.

Контент (від англ. *content* – зміст, вміст) – 1. Зміст тексту чи сукупності текстів. 2. Зміст публікацій певного часопису. 3. Стосовно електронних документів – покажчик рубрик (глав, розділів) документа або програми, а також частин апарату видання, яким можна користуватися як змістом чи оглавом з метою навігації.

Контент-аналіз – аналіз контенту періодичного видання на основі визначення частотності вживання в ньому певних ключових слів, які дають можливість подати якісну характеристику тематичної спрямованості часопису загалом.

Контрабанда – незаконне переміщення через кордон товарів та інших цінностей. К. називають і сам товар, що незаконно перевозиться.

Контрагент – пов'язана договором про комерційне співробітництво особа.

Контракт – усна або письмова угода, за якою одна зі сторін бере зобов'язання

що-небудь зробити для іншої сторони на певних умовах.

Контраст – різниця в характеристиках різних ділянок зображення, а також здатність фотографічного матеріалу або оптичної системи відтворювати цю різницю. Зокрема, тональна характеристика чорно-білого або кольорового зображення на фотоматеріалі, відбитку тощо по відмінності в насиченості кольору його найбільш яскравих і найбільш темних ділянок. Як правило, кількісно контраст визначають як різницю максимальної та мінімальної оптичної щільності зображення. Контраст зображення грає важливу роль при оцінці оригіналів, масок, фотоформ і якості друку. Різкий контраст справляє неприємне враження і призводить до зорової втоми, оскільки оку доводиться постійно пристосовуватися до різних рівнів яскравості. Недостатній контраст також небажаний, оскільки в цьому випадку об'єкти виглядають плоскими і погано розрізняються на тлі, що також призводить до зорового стомлення.

Контраст зображення низький – див. *Дефект «Контраст зображення низький»*.

Контраст як засіб композиції видання – протиставлення елементів видання за певними характеристиками (розміром, кольором, тонами) задля привернення уваги реципієнта.

Контрастність – міра контрасту.

Контрастність шрифту – співвідношення основних і з'єднувальних штрихів за товщиною. Розрізняють шрифти неконтрастні, з незначною контрастністю і контрастні.

Контратипування – процес виготовлення дублікатів безпосередньо з оригінальних зображень без проміжних технологічних операцій, тобто коли з негативу отримують негатив, а з позитиву – позитив. Застосовується при розмноженні фотоформ, виготовленні слайдів-дублікатів і для підвищення контрасту зображення і різкості штрихових (зокрема мікроштрихових – растрових) елементів.

Контрафакт – продукт контрафакції, підробний товар; продукція низької якості.

Контрафактне видання – див. *Видання піратське*.

Контрафактний примірник – див. *Примірник контрафактний*.

Контрафакція – порушення авторського права, що полягає в протизаконному відтворенні, опублікуванні і / або розповсюдженні твору без згоди автора чи іншого суб'єкта авторського права. Див. також: *Видання піратське*.

Контролер – 1. Спеціалізований елемент електронно-обчислювальної системи, що призначений для управління зовнішніми пристроями комп'ютера: накопичувачами, відеосистемою та дисплеєм, принтерами тощо. 2. У програмуванні – компонент програми, який забезпечує взаємодію між іншими компонентами програми.

Контролінг – систематична перевірка виконання завдань і аналіз стану справ за допомогою комп'ютерної системи збереження і опрацювання інформації.

Контроль вибірковий – контроль якості, зроблений по окремих вибірках.

Контроль виконання документа – сукупність процесів, які забезпечують своєчасне виконання документів.

Контроль редакторський – процес перевірки відповідності компонентів оригіналу нормативній базі редагування за допомогою спеціальних методів (параметричних, спискових, шаблонних, структурних, аналітичних, когнітивних, компаративних, спеціальних). Див. також *Індикатор контролю редакторського*, *Методи контролю редакторського*, *Редагування контрольне*.

Контроль сфальцьованих зошитів – оцінка точності утворення подовжніх і поперечних згинів у зошитах по мітках фальцювання.

Контроль тиражних відбитків у процесі друкування – перевірка відповідності тиражних відбитків підписним аркушам-еталонам і оригінальній пробі за колірним тоном, характером і розмірами елементів зображення. Здійснюється за шкалою оперативного контролю друкарського процесу за допомогою десятиразової лупи і денситометра.

Контроль якості друкарських форм – оцінка якості та комплектності друкарських форм, що проводиться візуально (зокрема за допомогою лупи) перед установкою їх у друкарську машину. При цьому перевіряють, щоб зображення на формі було розташоване відповідно до макету. На поверхні форми не повинно бути подрпин, вм'ятин, заломів та інших механічних пошкоджень. Пробільні елементи дру-

карської форми не повинні мати слідів фарби, плям, смуг, набряків та інших забруднень, а також бути зажиреними. На друкарській формі повинні бути розташовані мітки-хрести для контролю точності поєднання фарб, фальцювання і розрізання відбитків, установки самої друкарської форми на формному циліндрі. На формі повинні бути розміщені шкали оперативного контролю друкарського процесу.

Контрольна картотека систематична – див. *Картотека контрольна систематична*.

Контрольна коректура – див. *Коректура контрольна*.

Контрольна марка – див. *Марка контрольна*.

Контрольна шкала – див. *Шкала контрольна*.

Контрольне редагування – див. *Редагування контрольне*.

Контрольне редакторське читання – див. *Читання редакторське контрольне*.

Контрольний відбиток – див. *Відбиток контрольний*.

Контрольний примірник – див. *Примірник контрольний*.

Контртитул – ліва сторінка додаткового титульного аркуша (оборот авантитула). Містить: в багатотомному виданні – вихідні відомості про видання в цілому (на відміну від основного титулу, що містить відомості про конкретний том); у перекладному виданні – вихідні відомості мовою оригіналу. В інших випадках ліва частина титулу розвороту дублює праву (цілком або частково) або залишається вільною, а також може бути зайнята зображенням.

Контурні шрифти – див. *Шрифти векторні*.

Конфіденційна інформація – див. *Інформація конфіденційна*.

Конфісковане видання – див. *Видання конфісковане*.

Конфлікт – зіткнення протилежних інтересів, поглядів; серйозні розбіжності; гостра суперечка. Проблеми К. вивчає наука конфліктологія.

Концепція видання (видавничого проекту) – опис тематики, споживчої цінності, цільової аудиторії, типологічних, стильових параметрів, особливостей матеріальної конструкції видання, його ключових вигод для споживачів і ефекту для видавництва.

Концепція інтегрованих маркетингових комунікацій видавництва – використання

комунікаційних засобів для забезпечення ефективного зв'язку з цільовою аудиторією.

Координати колірні – сукупність чотирьох чисел, за допомогою яких описується кожен колір у СМУК. Кожне з цих чисел є відсотком фарби даного кольору у складовій колірній комбінації. Приклад: для отримання темно-помаранчевого кольору слід змішати 30% фарби суап, 45% фарби magenta, 80% фарби yellow і 5% кольори black. Цей колір можна записати таким чином: (30,45,80,5). Іноді користуються іншим позначенням: C30M45Y80K5.

Координатний пошук інформаційний – див. *Пошук інформаційний координатний*.

Координоване комплектування – див. *Комплектування координатне*.

Копірайт – див. *Знак охорони авторського права*.

Копіювальний процес – див. *Процес копіювальний*.

Копіювальний шар – див. *Шар копіювальний*.

Копіювально-розмножувальна машина – див. *Машина копіювально-розмножувальна*.

Копіювання – процес виготовлення копій.

Копіювання з екрану ЕОМ – повторення на матеріальному носіїві (папері, прозорій полімерній плівці, фотоплівці) зображення, що є на екрані монітора комп'ютера, за допомогою периферійних пристроїв (принтера, плотера тощо).

Копіювання контактне – спосіб виготовлення копій документів, ілюстрацій тощо, відтворення заданого профілю (контуру) або об'ємної форми виробів на копіювальних верстатах чи на верстатах із копіювальними пристроями; перенесення фотографічного зображення на поверхню друкарської форми, при якому зображення переноситься на копію при безпосередньому контакті з оригіналом.

Копіювання помилка – див. *Помилка копіювання*.

Копія документа – 1. Документ, що містить точне знакове відтворення змісту чи документної інформації іншого документа і в окремих випадках – деяких його зовнішніх ознак. 2. Текст твору, переписаний чи передрукований з оригіналу. 3. У поліграфії – зображення, отримане копіюванням на формному матеріалі, для виготовлення друкарської форми.

Копія пігментна – пігментний папір з відтвореним зображенням фотоформи і растра, призначеним для перенесення на заготовку формного циліндра чи формну пластину глибокого друку.

Коптське письмо – див. *Письмо коптське*.

Корегування – процес виявлення та виправлення помилок, допущених автором, редакторами, оператором складання чи верстальником під час опрацювання авторського чи видавничого оригіналів. Можливі деривати: корегувати, скорегувати.

Корейське письмо – див. *Письмо корейське*.

Коректурний відбиток «звірні аркуші» – див. *Відбиток коректурний «Звірні аркуші»*.

Коректа – відбиток складеного або зверстаного тексту майбутнього видання з коректурою.

Коректор – працівник видавництва або поліграфічного підприємства, який виконує корегування. Завдання К.: відстежити правильність внесення редакторських виправлень; виправити копіювальні, орфографічні, пунктуаційні помилки, а також помилки складання та верстки і технічні дефекти у відбитках відповідно до правил і норм написання, складання, верстання; звернути увагу редактора на непомічені ним змістові, логічні, фактичні помилки; перевірити комплектність оригіналу; перевірити уніфікованість написання складних або часто вживаних слів, власних назв, цифрових даних, а також системи шрифтових і нешрифтових виділень. Давні назви К.: *дозорець, справник, столпоправитель, вичитувач*.

Коректор ревізійний – див. *Вичитувач*.

Коректора помилка – див. *Помилка коректора*.

Коректорат – структурний підрозділ видавництва, редакції періодичного видання, друкарні, у якому працюють коректори. Розрізняють друкарські та видавничі коректорати. Необхідність у друкарських коректоратах раніше була зумовлена технологічною складністю процесів складання. На сьогодні К. існують лише в тих поліграфічних підприємствах, які забезпечують повний цикл редакторсько-видавничої та друкарської підготовки видань.

Коректор-зчитувач – вузька спеціалізація працівника коректорату кінця XIX –

початку ХХ ст. К.-з. займався звірянням гранок складеного тексту з оригіналом. Див. також *Коректор, Зчитування*.

Коректор-підчитувач – вузька спеціалізація працівника коректорату кінця ХІХ – початку ХХ ст. К.-п. виконував коректуру методом підчитування. Див. також *Коректор, Підчитування*.

Коректура – 1. Виявлення і виправлення помилок та неточностей на всіх етапах підготовки тексту до видання; фахова діяльність коректора. 2. Варіант складання майбутнього видання, спеціально підготовленого для перегляду його перед випуском (коректурні відбитки). Див. також *Відбиток коректурний*. 3. Сукупність коректурних виправлень, зроблених у коректурних відбитках. 4. Навчальна дисципліна, що вивчає засоби і методи виправлення помилок у видавничих оригіналах. 5. Стадія виробничого процесу видання газет, журналів, книжок тощо, коли в коректурних і пробних відбитках виправляють дефекти і помилки, допущені під час складання і репродукування оригіналів, або не помічені під час підготовки або оновлення матеріалів. Див. також *Ефективність коректури*.

Коректура авторська – коректура, зроблена автором або укладачем. Див. *Авторкоректура* (3).

Коректура видавнича – процес виявлення і виправлення копіювальних, орфографічних, пунктуаційних помилок, а також помилок складання і верстки в *коректурних відбитках*, яке здійснюється у видавництві.

Коректура другої верстки – див. *Звіряння*.

Коректура друкарська – 1. Процес виявлення і виправлення помилок складання і верстки, які здійснювались у друкарні. 2. Звірення репродукційних друкарських форм із оригіналом задля виявлення технічних дефектів друку.

Коректура комп'ютерна – 1. Процес виявлення та виправлення помилок у електронних варіантах коректурних відбитків, яке здійснюється автором, редактором чи коректором. 2. Процес виявлення та виправлення помилок у електронних варіантах коректурних відбитків, яке здійснюється автоматично програмою в межах закладених у неї алгоритмів виявлення та виправлення помилок на всіх стадіях електронного складання та опрацювання тек-

сту; потребує додаткового аналізу, перевірки коректором. 3. Сукупність коректурних виправлень у електронних варіантах коректурних відбитків. 4. Сукупність електронних варіантів коректурних відбитків. 5. Тематичний розділ навчальної дисципліни «Коректура».

Коректура контрольна – вибіркова перевірка відбитків, як правило, при друкуванні великих накладів для виявлення дефектів друкарської форми, які можуть з'явитися в процесі друкування. Одним із видів К. к. є наскрізне читання. Контрольну коректуру доцільно проводити залежно від величини тиражу і значущості видання.

Коректура підписна – примірник коректурних відбитків, підписаних автором і редактором до друку; документ, на підставі якого поліграфічне підприємство розпочинає виробництво накладу.

Коректурне виправлення – див. *Виправлення коректурне*.

Коректурне виправлення компенсаційне – див. *Виправлення компенсаційне*.

Коректурне виправлення кон'юнктурне – див. *Виправлення кон'юнктурне*.

Коректурний відбиток – див. *Відбиток коректурний*.

Коректурний відбиток «верстка» – див. *Відбиток коректурний «верстка»*.

Коректурний відбиток «гранка» – див. *Відбиток коректурний «гранка»*.

Коректурний відбиток «технічне складання (електронний варіант)» – див. *Відбиток коректурний «технічне складання (електронний варіант)»*.

Коректурний відбиток «технічне складання» – див. *Відбиток коректурний «технічне складання»*.

Коректурний відбиток підписний – див. *Відбиток коректурний підписний*.

Коректурний обмін – див. *Обмін коректурний*.

Коректурні знаки – див. *Знаки коректурні*.

Корекція колірна – зміна колірних характеристик зображення, що репродукується, в процесі підготовки його до друку і під час друкування. Сучасне корегування проводять за допомоги комп'ютерних видавничих систем.

Кореспондент – постійний співробітник редакції, який виступає як автор і виконує доручення редакції; приватна особа, що надсилає інформацію з місць; дописувач.

Кореспондент власний (власкор) – штатний працівник часопису, телебачення чи радіо, який з місця свого постійного перебування надсилає до редакції друковані чи аудіо-, відеоматеріали.

Кореспондентська мережа – див. *Мережа кореспондентська*.

Кореспондентський пункт – див. *Пункт кореспондентський*.

Кореспонденція – оперативний публіцистичний жанр, стаття, в якій на ґрунті конкретних фактів висвітлюється конкретна актуальна, але порівняно неширока тема.

Коридор – дефект, суміщені по вертикалі або під кутом міжслівні пропуски в групі посліп розташованих рядків (не менше трьох), що створюють враження тріщини, розірваності тексту.

Користувач – особа чи організація, що має право на отримання послуг, які надаються бібліотекою, інформаційним центром, будь-якою інформаційною системою.

Користувач (споживач) інформації – суб'єкт інформаційних відносин (громадянин, юридична особа, підприємство, організація, установа тощо), який отримує інформаційну продукцію, надану бібліотекою, інформаційним органом, інформаційним центром, будь-якою інформаційною системою, і використовує її для задоволення своїх інформаційних потреб. Синонім: *Споживач інформації*. Див. також *Диференціація користувачів інформації*.

Користувач бібліотеки – фізична або юридична особа, яка звертається до послуг бібліотеки і користується ними (читач, відвідувач заходів, абонент). К. б. зобов'язаний: дотримуватися правил користування бібліотеками; замінювати втрачені (пошкоджені) документи, одержані з фондів бібліотек, рівноцінними або відшкодувати їх ринкову вартість у розмірах, встановлених правилами користування бібліотекою. Див. також *Читач*.

Користувач інформаційної системи – особа (група осіб, організація), що користується послугами інформаційної системи для отримання інформації або вирішення інших задач.

Користувач інформації в системі – фізична або юридична особа, яка в установленому законодавством порядку отримала право доступу до інформації в системі.

Корінець – конструктивний елемент видання, що характеризує його товщину.

Розрізняють корінець книжкового блока (місце скріплення зошитів або аркушів видання) та оправи (обкладинки чи палітурки). К. може бути незадрукованим або містити певну інформацію. Стандарт не визначає товщину корінця, при якому його можна залишати чистим. Виготовлення корінця залежить від способу скріплення блока видання. Якщо він зшивається без марлі, корінець обклеюється звичайною (в один-два шари) або тонкою дубльованою марлею, тканиною чи нетканим матеріалом (для дорогих видань). Інший варіант обклеювання корінця блока – окантування його папером (гладким або гофрованим), нетканим матеріалом, тканиною. Розмір К. визначається форматом і обсягом видання. Висота дорівнює висоті блока видання, а ширина – товщині блока з урахуванням кількості сторінок (зошитів у блоці) і ваги паперу із додаванням 7 мм на клеєне скріплення блоків або 9 мм для зшитих.

Корінець блока – місце скріплення зошитів чи аркушів у блок.

Корінець глухий – корінець, у якому покривний матеріал приклеюють безпосередньо до корінця зошита (обкантованого чи необкантованого). К. г. зазвичай довговічніший за порожнистий корінець, у якому покривний матеріал приклеюють до паперової гільзи.

Корінець грибовидний (грибоподібний) – різновид округленого корінця з відігнутими фальцями, що надає йому в перетині грибоподібної форми.

Корінець книжкового блока – торцева поверхня книжкового блока, місце його скріплення з палітуркою чи обкладинкою. Форма корінця визначається конструкцією книжкового видання, товщиною блока видання, способом його комплектування, художнім оформленням і необхідною довговічністю видання. Див. також *Заклеювання корінця*, *Кругління корінця блока*, *Кругління корінця палітурної кришки*, *Обтискання корінця книжкового блока*, *Проклеювання корінця блока*.

Корінець палітурки (обкладинки) – деталь палітурної кришки, що з'єднує її першу і четверту боковинки і прикриває корінець книжкового блока.

Корінецьвий заголовок – див. *Заголовок корінецьвий*.

Корінецьвий матеріал – смужка марлі неткано-клеєвої чи мікрокрепового папе-

ру, яка прикріплюється до корінця книги для більшої міцності. Він виступає з обох боків книжкового блока на 25 мм. Зверху на корінцевий матеріал приклеюють паперову смужку.

Корінцеві мітки – див. *Мітки корінцеві*.

Корозійна стійкість золотої та срібної фарб – див. *Стійкість золотої та срібної фарб корозійна*.

Короткий зміст – див. *Зміст короткий*.

Короткий покажчик – див. *Покажчик короткий*.

Короткі фарби – див. *Фарби короткі*.

Корпоративна база даних – див. *База даних корпоративна*.

Корпоративна реклама – див. *Реклама корпоративна*.

Корпоративні інтереси – див. *Інтереси корпоративні*.

Корпорація – організована група, сукупність, спілка осіб, об'єднаних на основі спільних цехових, комерційних та інших інтересів для досягнення певної мети.

Корпункт – див. *Пункт кореспондентський*.

Корпус – 1. Друкарський шрифт, кегель якого дорівнює 10 п. Перша книга, надрукована шрифтом такого розміру, – *Corpus juris civilis* (зведення цивільних законів).

Кошторис витрат видавництва / поліграфічного підприємства – повне зведення витрат на виробництво продукції, виконання робіт, послуг.

Красназначчий бібліографічний посібник – див. *Посібник бібліографічний красназначчий*.

Крапкова нумерація рубрик – див. *Нумерація рубрик крапкова*.

Крапчастий обріз – див. *Обріз крапчастий*.

Крафт-папір – сорт особливо міцного обгорткового паперу. Використовується для упаковки книг, коробок тощо. У порівнянні ж з синтетичними матеріалами папір – матеріал що «дихає», це дозволяє продукції здійснювати обмін повітря з навколишнім середовищем при перепадах температури і вологості. Сировиною для виробництва крафт-паперу є 100%.

Кредит – 1. Кредит у фінансах – економічна категорія, що являє собою певний вид суспільних відносин, пов'язаних із рухом вартості на умовах повернення. 2. Кредитні гроші – грошові кошти, які

надаються за кредитною угодою кредитором позичальнику або групі позичальників. 3. Кредит у бухгалтерському обліку – права сторона бухгалтерського рахунку, яка символізує пасиви підприємства.

Кредитори – 1. Громадянин або юридична особа, яка має підтвержені належними документами майнові вимоги до боржника. 2. Учасники кредитних відносин, які мають у своїй власності (чи розпорядженні) вільні кошти і передають їх у тимчасове користування іншим суб'єктам. К. можуть бути фізичні особи, юридичні особи (підприємства, організації, установи, урядові структури тощо), держава. Особливе місце серед кредиторів посідають банки. Вони спочатку мобілізують кошти в інших суб'єктів, у тому числі і на засадах запозичення, а потім самі надають їх у позички своїм клієнтам. Тому банки можна розглядати як колективних кредиторів.

Крейдований папір – див. *Папір крейдований*.

Крейдуння паперу – нанесення на поверхню паперу покриття, що складається в основному з пігменту і склеювальної речовини, з метою облагороджування або надання спеціальних властивостей поверхні аркуша. Проклеювання паперу, яке здійснюється або на стадії целюлозної маси, або в процесі оброблення, дозволяє зменшити ступінь поглинання сполучних фарб під час друку. Ця процедура полягає в тому, що в готову масу вносяться спеціальні проклеювальні речовини – каніфоль, синтетичні добавки або похідні каніфолі. Крейдований папір може мати один або кілька шарів крейдуння. На сьогоднішній день існують різні типи крейдованого паперу – глянцева і матова; листові і рулонні, різної щільності листа (легка, середня, висока), різних шарів крейдуння (одно-, дво- та тришарова); одно- і двостороннього крейдуння. Застосовується для виготовлення різноманітної друкованої продукції, де потрібен високоякісний в усіх відношеннях кінцевий результат.

Крейдуння плівки – поява на поверхні плівки тонкого порошку, який утворюється внаслідок деструкції одного або декількох компонентів і легко стирається.

Крейсування – нанесення на поверхню паперу тонкого покриття для надання йому білизни, гладкості.

Крепований папір – див. *Папір крепований*.

Креслення – умовне графічне зображення якогось об'єкта (споруди, машини тощо), виконане з допомогою креслярських інструментів на папері, кальці тощо.

Криптограма – напис чи текст, створені із застосуванням шифру.

Криптографічний захист інформації – див. *Захист інформації криптографічний*.

Криптографія – наука про методи шифрування інформації – оборотного перетворення відкритого (початкового) тексту на основі секретного алгоритму і ключа в шифрований текст (шифротекст). Сучасна К. включає асиметричні криптосистеми, системи електронного цифрового підпису (ЕЦП), хеш-функції, управління ключами, отримання прихованої інформації, квантову криптографію.

Криптонім – псевдонім у вигляді кількох чи однієї літер кириличного чи латинського алфавіту, що використані автором для підпису твору.

Критерій (семантичної відповідності) релевантності – ознака чи сукупність ознак, за якими визначають семантичну відповідність між змістом пошукового припису (запиту) і пошукового образу документа для прийняття рішення про видачу чи не видачу конкретного документа на інформаційний запит.

Критерій видачі (критерій смислової відповідності) – задані формальні правила, за якими приймається рішення про видачу документів чи даних у відповідь на інформаційний запит.

Критерії відбору повідомлень для видання – сукупність ознак, за якими визначають доцільність публікування повідомлення у виданні (авторитет автора та рівень його майстерності, тематика повідомлення, відповідність тематики повідомлення тематиці видання, актуальність, новизна, якість повідомлення і його оформлення, обсяг повідомлення тощо).

Критерії оцінювання редакторського – сукупність ознак, за якими редактор визначає якість твору: точність наведення фактів, логічність викладу, точність слововживання, стильова однорідність, грамотність, рівень складності для реципієнтів тощо.

Критик – 1. Особа, яка аналізує, оцінює літературні, мистецькі, наукові тво-

ри. 2. Людина, яка аналізує, розглядає різні життєві явища, оцінює щось чи когось, виявляє вади, хиби.

Критик літературний – критик, який аналізує і оцінює літературні твори.

Критика – аналіз мистецьких творів чи явищ життя з метою дати оцінку, з'ясувати сутність і природу явища.

Критика літературна – одна з трьох основних частин літературознавства (поряд із теорією літератури та історією літератури), яка вивчає сучасний літературний процес, визначає місце і значення в ньому окремих творів і творчості письменника загалом. Основні жанри критики – рецензія, стаття, критико-біографічний нарис, монографія.

Критика – 1. Розгляд і оцінювання чогось, когось із метою виявлення і усунення вад. 2. Літературний, публіцистичний жанр, метою якого є розгляд і оцінка літературних, мистецьких, наукових та ін. творів.

Критичний дефект видання – див. *Дефект видання критичний*.

Критичний коментар – див. *Коментар критичний*.

Критське письмо – див. *Письмо критське*.

Критсько-мікенське письмо – див. *Письмо критське*.

Криття врозпуск – приєднання обкладинки до книжкового блока, при якому вона приклеюється не тільки до корінця, але і до корінцевих полів зовнішніх сторінок блока.

Криття з кантом – приєднання обкладинки до книжкового блока таким чином, що вона виступає за його обріз.

Криття звичайне – приєднання обкладинки до книжкового блока, при якому вона приклеюється тільки до корінця.

Крихкість лакового шару – властивість нанесеного на відбиток (папір) шару лаку лопатися і тріскатися по поверхні внаслідок малої еластичності шару і виникнення внутрішніх напружень.

Крихкість фарбового шару – див. *Дефект «Крихкість фарбового шару»*.

Кришка палітурна – основна частина палітурки, що складається із боковинок та корінця, які покриті палітурним матеріалом.

Кришкоробна машина – див. *Машина кришкоробна*.

Криючі фарби – див. *Фарби покривні (криючі)*.

Крок табуляції – число знаків, на яке переміщується друкувальний механізм чи курсор, коли виявлено знак табуляції.

Круг колірний – зручна модель, яка описує взаємини основних колірних координат в наочній графічній формі.

Круглильно-каширувальна машина – див. *Машина круглильно-каширувальна*.

Круглі дужки – див. *Дужки круглі*.

Кругління – надання корінцеві (і передньому краю) книжкового блока, підготовленого для вставляння в палітурку, напівциліндричної округлої форми. Така форма створює додаткову зручність в користуванні книгою та робить *корінець* міцнішим.

Кругління корінця блока – додання корінцю книжкового блока округлої форми для зменшення його товщини. Проводиться для того, щоб поліпшити зовнішній вигляд книжки, зберегти їй правильну форму. Якщо *К. к.* не проводиться, блок самоокруглюється, але у зворотний бік. Вважають, що корінець після кругління повинен утворити дугу, радіус якої рівний товщині блока.

Кругління корінця палітурної кришки – надання корінцю палітурної кришки форми, подібної до скругленого корінця книжкового блока, для полегшення вставки блока в кришку при виготовленні книги.

Кругління кутів блока – надання кутам блока округлої форми щоб уникнути їх швидкого руйнування і втрати зовнішнього вигляду; застосовується в дитячих книгах, блокнотах і подарункових виданнях.

Кругління кутів палітурної кришки – обробка кутів палітурної кришки для надання їм округлої форми, що покращує її зовнішній вигляд і запобігає псуванню кутів при тривалій експлуатації книги.

Круглоготичний шрифт – див. *Ротунда*.

Крупний канон – див. *Канон крупний*.

Ксерографія – спосіб репродукування зображень, різновид електрофотографії, суть якого полягає в сухому перенесенні на папір (без проявлення та фіксажу) зображень, відтворених за допомогою напівпровідникових речовин. Широко застосовується для копіювання документів, окремих матеріалів із друкованих видань.

Ксерокопіювання – виготовленням копій (як чорно-білих, так і кольорових) практично з будь-якого паперового джерела (оригіналу) методом ксерографії.

Ксилографічна (гравійована) книга – див. *Книга ксилографічна*.

Ксилографічна форма – див. *Форма ксилографічна*.

Ксилографія – 1. Гравюра на дереві. 2. Предтеча друкарства, спосіб високого друку, при якому друкарська форма виготовляється шляхом різьблення на дерев'яних дошках. Розрізняють обрізну і торцеву ксилографію. 3. Аркушеве видання, що є відбитком із зображення, вигравійованого на дерев'яних дошках.

Культова книга – див. *Книга культова*.

Культура видання – теоретична концепція про ступінь відповідності змісту та форми видання завданням його ефективного використання, що досягається за допомогою певних засобів. Відповідність ustalеним нормам, стандартам, згідно з якими здійснюється видання. Поєднує вимоги до верстання, редагування, оформлення тощо і є критерієм професійності працівників видавництва (редакції). У ширшому розумінні *К. в.* – довершеність, вишуканість видання.

Культура інформаційна – складова загальної культури суспільства і людини, сукупність усіх видів інформаційно-комунікативної діяльності та її результати. *К. і.* суспільства головним чином спирається на масове залучення людей до найсучасніших засобів масової інформації (комунікації), до нових інформаційних технологій. Основа *К. і.* людини (особливості) – знання про інформаційне довкілля, відповідні закони його функціонування і розвитку, вміння і навички орієнтуватися і працювати в інформаційному середовищі.

Культура читання – комплекс навиків у роботі з книгою, що вміщує свідомий вибір тематики читання, його систематичність і послідовність, а також спроможність знаходити потрібну літературу за допомогою бібліографічних посібників, користуватися довідково-бібліографічним апаратом видання, орієнтуватися в ньому з метою максимального засвоєння й глибокого сприйняття прочитаного, застосовувати раціональні прийоми роботи з книгою та дбайливо поводитись із виданнями.

Кумулятивний покажчик бібліографічний – див. *Покажчик бібліографічний кумулятивний*.

Кумулятивний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний кумулятивний*.

Куншт (куншти) – у XVII–XVIII ст. – гравюра (гравюри), надрукована в книзі чи окремим аркушем.

Купівельна спроможність населення – кількість товарів і послуг, яку населення здатне придбати відповідно до наявних у людей грошових коштів і при рівні цін на товари і тарифів на послуги, що склався в країні. К. с. н. залежить від рівня прибутків населення і тієї їх частини, яка може бути виділена на покупки, але не у меншій мірі зумовлена величиною цін і тарифів на послуги. Динаміка купівельної спроможності зворотна динаміці індексів цін.

Купівля – придбання чого-небудь у власність, в обмін на гроші або їхній еквівалент.

Купюра в цитатах – вилучення непотрібних для цитування слів і речень, яке допустиме лише за умови, що при цьому не спотворюється думка цитованого автора і що купюри в цитатах позначені крапками на місці пропущених слів і крапками в кутових дужках на місці пропущеного речення (речень).

Купюра – значне скорочення, вилучення в тексті.

Курс лекцій – навчальне видання повного викладу тем навчальної дисципліни, визначених програмою.

Курсив – шрифт, який накресленням (нахил вправо) і формою малих літер нагадує рукописний почерк. Застосовується як засіб виділення в тексті. Див. також *Накреслення шрифту курсивне*.

Кустода – 1. У рукописних книгах – позначення порядкового номера зошита цифрами чи літерами на першій і останній сторінках зошита. 2. У стародруках – перше слово (інколи перший склад) тексту наступної сторінки, розміщене в нижньому правому кутку попередньої сторінки. 3. Призначення К. – полегшення читання, а також забезпечення правильності підбору аркушів і зошитів під час палітурних робіт. У сучасних книгах К. іноді називають розміщені у верхній частині сторінок перше та останнє слово розвороту енциклопедії, словника, довідника. Див. також *Колонтитул*.

Кут повороту растру – кут, на який необхідно повертати проєкційний або контактний растр, а також растрові структури при електронному растрованні, що використовуються для растровання зображень різних фарб у видавничих системах із метою мінімізації муару на відбитках. К. п. р. відраховують від вертикалі зображення оригіналу. Для однофарбових зображень кут повороту растру складає 450; при тріадному друці найпоширеніші кути повороту растру – 450 (для чорної), 750 (для пурпурової), 1350 (для блакитної) і 00 (для жовтої) фарби.

Кутові дужки – див. *Дужки кутові*.

Л

Лавіс – вид гравюри на металі, манера офорта, різновид акватинти. Полягає в нанесенні зображення на відполіровану знежирену покриту розплавленим каніфольним пилом металеву пластину, травлячим розчином (40% -а кислота і фарбувальна речовина), використовуючи звичайний акварельний волосяний (або зі скловолокна) пензель. Залежно від художнього задуму при створенні зображення на пластині мазки роблять декілька разів, змиваючи водою продукти травлення. Виходить авторська друкowana форма способу глибокого друку.

Лавка книжкова – у минулому – прилавки під наметом, згодом – приміщення

з торговельним залом, облаштоване для продажу книг.

Лазерне гравіювання – див. *Гравіювання лазерне*.

Лазерний друк – див. *Друк лазерний*.

Лазерний друкувальний пристрій – див. *Пристрій друкувальний лазерний*.

Лак – рідина, здатна давати тверду, однорідну і прозору плівку після висихання в тонкому шарі. Л. служать для прикрашення і захисту задрукованого матеріалу. Для нанесення лаку необхідні спеціальні лакувальні друкарські пристрої (секції), які переважно з'єднані з друкарською машиною в лінію, тобто після одно- і багатофарбового друку проводиться нане-

сення лаку. Л. вибирається залежно від техніки перенесення і вимог до лакування.

Лак водяний – водний розчин смоли; використовується для нанесення на відбиток безпосередньо в друкарській машині під час друкування. Для цього використовують останню друкарську секцію аркушевої офсетної машини або спеціальну секцію для лакування з додатковим сушильним пристроєм.

Лак дисперсійний – лак, основними компонентами якого є: дисперсії полімерів; гідрозолі (розчинені у воді смоли); дисперсії воску для підвищення стійкості матеріалу до стирання; допоміжні плівкостворюючі речовини; змочувачі та піногасники. Застосовується в офсетному друці. Л. д. висихають дуже швидко, тому вони не використовуються в звичайних офсетних фарбових апаратах, а наносяться в спеціальних лакувальних пристроях, які мають лише декілька валів або камерну ракельну систему. Забезпечують захист від стирання, стійкість до стирання у вологому стані; високий глянець, шовковистість або матування; здібність до ковзання; стійкість до глибокого охолодження, фіксування металевих фарб тощо.

Лак олійний друкарський – лак, основними компонентами якого є смоли, висихаючі (рослинні) олії, мінеральні олії і речовини, прискорюючі висихання. Л. м. д., як і офсетні фарби, переносяться за допомогою фарбового апарату на папір, де вони закріплюються в результаті вбирання і окислювальної полімеризації. Вони використовуються для підвищення глянцею друкарських фарб (глянсові лаки); досягнення ефекту матування (матові та шовковисті лаки); підвищення стійкості матеріалу до стирання (захисні лаки). Л. м. д. схильні до пожовтіння. Для рулонного офсетного друку використовуються спеціальні лаки, що закріплюються при нагріванні.

Лак спиртоводний – розчин синтетичних смол у суміші етилового спирту і води. Застосовують при лакуванні друкарської продукції з використанням секцій лакувань у друкарських машинах. Він швидко сохне, має хороший глянець і не жовтіє, але можлива деформація відбитку при використанні тонких паперів після лакування.

Лак фарбовий – кольорові продукти, нерозчинні у воді; утворюються при взаємодії водорозчинних фарбників із деякими солями металів або гетерополікислотами. Для виготовлення поліграфічних фарб найширше застосовуються азолаки і лаки з трифенілметанових фарбників.

Лаки на розчинниках – лаки, в яких смоли розчинені в органічних розчинниках. Твердіння відбувається в результаті їх випаровування. Такі лаки називаються «нітролаком» або «нітрокомбінаційними» лаками, і вони призначені для нанесення в лакувальних машинах. З екологічних причин (вогнебезпечність) їх значення останнім часом зменшується. Крім того, досягаються рівноцінні результати лакування при застосуванні водорозбавлених дисперсійних лаків, у пристроях, вбудованих у лінію з друкарською машиною.

Лакування вибіркове – лакування відбитка не по всій поверхні, а тільки на окремих його ділянках. Для вибіркового лакування використовують друкарські форми способів трафаретного або офсетного друку.

Лакування плямистість – див. *Дефект «Плямистість лакування»*.

Лакуни – 1. Прогалини, пропуски в тексті. 2. У бібліотечній справі – прогалини в складі фондів: відсутність деяких томів, випусків або номерів у комплекті видання.

Ламінатор – машина для припресовки плівки.

Ламінування – 1. Процес оброблення аркушевої друкованої продукції (паперу, картону) шляхом припресовки різної товщиною спеціальної полімерної плівки (матової, глянсової) на друкований аркуш для додання йому блиску, твердості, для створення більш надійного захисту від зовнішніх впливів. Розрізняють декілька видів ламінування, зокрема, гаряче, холодне тощо. Здійснюється спеціальними пристроями-ламінаторами. 2. Нанесення плівкового покриття на папір або картон із розплаву.

Латекси – емульсії дисперсних полімерних часток у водному розчині. Використовуються при виготовленні клеїв.

Латинська абетка – див. *Абетка латинська*.

Легенда – 1. Вигадана історія, підґрунтям якої служать реальні або умовно ре-

альні факти. 2. Підпис під репродукцією, що містить ім'я художника, назву картини, техніку виконання (напр.: К. Білокур, «Хата в Богданівці», 1960, олійні фарби).

Легкість шрифту для читання – швидкість читання і якість сприйняття прочитаного тексту. Л.ш.ч. залежить від зрозумілості літер, знаків та безпомилковості їх сприйняття, а також від гарнітури шрифту, кегля, формату рядка, якості відбитка (чіткості, кольору фарби, типу паперу).

Легкокрейдований папір – див. *Папір легкокрейдований*.

Лексикографічна база даних – див. *База даних лексикографічна*.

Летючі видання – див. *Видання летючі*.

Лист – аналітичний жанр журналістики, у якому в формі звернення до конкретної особи, групи осіб чи громадськості висловлюється авторська позиція, дається оцінка соціально важливих фактів, подій, явищ, аналізуються і оцінюються вчинки, погляди адресата.

Лист відкритий – одна з поширених форм листа як епістолярного жанру, що використовує елементи публіцистики, враховує фактор безпосереднього індивідуального або колективного звернення.

Лист до редакції – форма виступу, в якій автор доводить до відома широкої громадськості певний факт або ставить на громадське обговорення будь-яке питання.

Листівка – аркушеве видання обсягом від 1 до 4 сторінок.

Лігатура – 1. Знак будь-якої системи писемності чи фонетичної транскрипції, створений шляхом об'єднання елементів двох графем, напр.: ђ. 2. Дві чи три з'єднані між собою літери, що передають один звук, напр.: cz, sch. 3. Один письмовий знак, який передає сполучення букв, напр.: & (and – «і»). 4. У поліграфії – дві або три з'єднані між собою літери на одній ніжці; у ручному складанні – подвійна буква, відлита в одну літеру, напр.: Ъ, Ѓ.

Лігнін – речовина, що зв'язує волокна целюлози в деревині.

Лід (від англ. *lead* – іти попереду, очолювати) – виділений графічно перший абзац основного тексту журнальної чи газетної публікації. Л. поділяються на інформаційні, мотивуючі, довідково-істо-

ричні, фабульно-інтригуючі, резюмуючі, тезисні, цитатні, образні, ігрові тощо. Див. також *Вріз*.

Лізинг – вид інвестиційної діяльності, при якому спеціалізована лізингова компанія (яка виконує функції інвестора) купує вказане клієнтом майно та передає йому це майно в користування за оплату з можливістю переходу права власності на предмет лізингу до Лізингоотримувача по закінченню строку лізингу.

Ліквідація бібліотек – бібліотеки ліквідуються за рішенням власника чи засновника. У разі ліквідації державних і комунальних підприємств, установ, організацій, у складі яких перебувають бібліотеки, бібліотечні фонди та майно, необхідне для діяльності бібліотеки, передаються до бібліотек, що є у державній і комунальній власності, згідно з рішенням відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Доцільність реорганізації та ліквідації бібліотек, що є у державній та комунальній власності, визначається відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері культури.

Ліквідні кошти – див. *Кошти ліквідні*.

Лінгвістичний коментар – див. *Коментар лінгвістичний*.

Лінгвістичний словник – див. *Словник лінгвістичний*.

Лінгвістичні засоби інформаційного пошуку – див. *Засоби інформаційного пошуку лінгвістичні*.

Лінгвістичні норми редагування – див. *Норми редагування лінгвістичні*.

Лініатура растру – одна з основних характеристик друку, визначає період сітки і кількість ліній растру на одиницю довжини зображення (фізично – частоту просторової структури растру). Найчастіше Л. вимірюється в лініях на дюйм – lpi, або в лініях на сантиметр. Чим вища Л. р., тим більше дрібних деталей можна відтворити. Однак існують фізичні обмеження на лініатуру: для газетного друку, зазвичай, використовується лініатура в 100-133 lpi, Для кольорових журналів – 150-175 lpi.

Лінійка – 1. Засіб виділення тексту. 2. Складальний матеріал, який викорис-

товується для відтворення ліній різної насиченості, форми та малюнку.

Лінійка «волосяна» – дуже тонка лінійка, яка використовується для розмежування різних матеріалів на сторінках газет.

Лінійка типометрична – лінійка, градуєвана на спеціальні типометричні одиниці форматів складання: нонпарель, цитеро, петит, корпус. Див. також *Рядкомір*.

Лінійка хвиляста – 1. Лінійка, малюнок якої нагадує символічне зображення хвиль. Використовується для рамок, підкреслювань слів і словосполучень. 2. Коректурний знак для позначення курсивного накреслення.

Лінійна нумерація рубрик – див. *Нумерація рубрик лінійна*.

Лінії виносні – тонкі суцільні лінії, які показують межі зазначеного на кресленні розміру.

Лінії потокові брошурувально-палітурні – система машин і пристроїв для виконання брошурувальних і палітурних робіт, що автоматично передають напівфабрикати з однієї операції на іншу.

Лінії шрифту – уявні горизонтальні паралельні лінії, що проходять через верхні або/і нижні закінчення літер у рядку, не враховуючи виносних елементів.

Лінія шрифту верхня – уявна горизонтальна лінія, яка проходить через верхні закінчення літер, не враховуючи виносних елементів. Л. ш. в. буде різною для малих (рядкових) і великих літер.

Лінія шрифту нижня – уявна горизонтальна лінія, на якій розміщені всі нижні частини малих (рядкових) і великих літер та знаків. Нижні частини заокруглених літер візуально також сприймаються на Л. ш. н., хоч фактично дещо звисають за неї.

Лінки – електронні посилання на веб-ресурси, основний засіб зв'язування веб-документів. На веб-сторінці виділяються кольором або підкресленням.

Лінографюра – гравюра на лінолеумі та відбиток зображення з неї. Ручний спосіб виготовлення форми високого друку.

Лілотип – рядковідливний набірний апарат. Винайдений у 1884 р. німецьким-американським інженером Отмаром Мергенталером. Конструктивно складався з клавіатури, кас із наборами лілотипних матриць, верстатки, в якій формувался рядок, і відливного апарата. Набраний за

допомогою клавіатури з окремих літерних матриць і пробільних клинів рядок служив формою для відливання лілотипного рядку з металу (гарту). З одлитих рядків версталась друкарська форма, а матриці й клини автоматично поверталися в спеціальні сховища (магазини лілотипа) для повторного використання. За можливостями рядковідливні машини можна розділити на дві основні групи: машини, на яких набраний рядок включає матриці тільки з одного магазину, і ті, на яких набраний рядок може включати матриці з двох магазинів. Існують машини напівавтоматичні й автоматичні. Продуктивність їх при складанні суцільного тексту досягає відповідно приблизно 15-16 і 35-40 тис. знаків на годину. Л. широко використовувався у поліграфії до 1980-х років, поки не з'явилися технології фотоскладання і комп'ютерного верстання.

Лілотипна матриця – див. *Матриця лілотипна*.

Ліньяж – кількість рядків на друкованій сторінці.

Літера – 1. Знак для графічного зображення звуку чи звукосполюки. Те саме, що *Буква*. 2. Елемент ручного складання; дерев'яний, металевий чи пластмасовий брусок, на вічку якого є випукле дзеркальне зображення букви чи знака, що використовується як друкувальний елемент. 3. Елемент літерної нумерації рубрик (заголовків).

Літера заголовна – перша літера основного тексту видання чи його рубрики.

Літера прописна – літера, більша за розміром порівняно з рядковою; часто виражена іншою графемою (напр., А/а, Е/е; Н/н). Використовується на початку речення, рядків віршованого тексту, для позначення власних назв, як елемент виокремлення в тексті. Синонім: *Літера велика*.

Літера рядкова – літера, менша за розміром від прописної. Л. р. виникли з розвитком скоропису, до того на письмі використовувались лише літери прописні. Синонім: *Літера мала*.

Література – сукупність творів писемності в опублікованій або неопублікованій формах. Типи літератури визначаються за різними ознаками. За віковою ознакою розрізняють літературу для дорослих і дитячу літературу. За мовною – оригінальну літературу та перекладну. За соціаль-

ним призначенням літературу поділяють на: науково-дослідну, науково-популярну, виробничу, навчальну, довідкову, рекламну, публіцистичну, художню, мемуарну, літургійну, науково-інформаційну, масово-інформаційну, а також на політичні першоджерела, правові першоджерела. Див. також *Виставка літератури, Жанри літератури різних видів*.

Література бульварна – сукупність антихудожніх творів про любовні пригоди, злочинців, життя порнозірок тощо, розрахованих на обивательські смаки. Див. також *Видання бульварне*.

Література дитяча – сукупність творів художнього і нехудожнього характеру, адресованих дітям різних вікових категорій і створених з урахуванням специфіки дитячого сприйняття. Твори дитячої літератури виступають об'єктом видань для дітей. Слід відрізнити поняття «література дитяча» і «література для дітей».

Література для дітей – сукупність творів художнього і нехудожнього характеру, які можуть бути цікавими і зрозумілими для дітей, але розраховані на широку, в т. ч. дорослу, читацьку аудиторію. Див. також *Література дитяча*.

Література довідкова – сукупність творів, призначених для швидкого отримання відомостей наукового, прикладного чи пізнавального характеру. Основні риси: широта тематики, практичне значення, стислість і лаконічність форми викладу, розташування матеріалів у порядку, що сприяє прискоренню пошуку.

Література епістолярна – опубліковані листи письменників, діячів науки і мистецтва, політичних діячів тощо.

Література класична – сукупність наукових чи художніх творів, що мають світове визнання, століттями зберігають своє значення.

Література літургійна – сукупність творів, які призначені для здійснення щоденного богослужіння згідно з Церковним Уставом (Службник, Часослов, Октоїх, Шестиднев, Мінеї Четї, Пролог, Тріоді пісна та цвітна, Псалтир, Євангеліє, Апостол, Требник та ін.).

Література масова – сукупність творів художньої літератури, які за своїми художніми якостями не сягають рівня класики і призначені для задоволення естетичних та інтелектуальних потреб масового, пере-

сичного читача. Основні риси Л. м.: зниження соціальної ролі автора тексту; зниження естетичного рівня тексту і його вторинність щодо визнаних раніше зразків; домінування жанрових стереотипів; зорієнтованість на «соціальне замовлення», що відіграє роль цензури.

Література мемуарна – сукупність творів художнього і нехудожнього документального характеру, в основі яких записки-спогади про події минулого, свідком чи учасником яких був автор.

Література методична – сукупність творів, що містять результати досліджень із методики викладання або конкретні методичні поради, вказівки, комплекси запитань і завдань, які призначені для більш ефективного засвоєння знань учнями / студентами. Л. м. – підвид навчальної літератури; реалізується в збірниках задач і вправ, навчально-методичних комплексах, методичних посібниках.

Література навчальна – сукупність творів, що містять систематизовані відомості наукового чи прикладного характеру, розраховані на учнів певного віку та рівня підготовленості, призначені забезпечити роботу навчального закладу, який навчає учнів за єдиною програмою.

Література наукова – сукупність творів, що містять результати теоретичних або експериментальних досліджень різних галузей наук (суспільних, природничих, гуманітарних, технічних), призначені переважно для фахівців цих галузей, публікуються з метою апробації наукових результатів, інформування суспільства про стан дослідження актуальних наукових проблем, популяризації науки, отримання науковцем кваліфікації. Залежно від домінуючої мети, виокремлюють літературу: науково-дослідну, науково-інформаційну, науково-популярну, наукову публіцистику.

Література полемічна – публіцистична література (рукописні та друквані листи, полемічні трактати, памфлети) XVI–XVII ст.

Література публіцистична – сукупність творів, що містять актуальні питання політики і суспільного життя, відзначаються ідейною гостротою, полемічністю, яскравою образністю і призначені для опублікування переважно в ЗМІ для привернення уваги широких мас до суспільно важливих тем.

Література рекламна – сукупність творів, що містить відомості про вироби, послуги, заходи і покликана привернути увагу реципієнтів, створити попит на певний вид продукції.

Література розважальна – сукупність творів, позбавлених гострої соціальної проблематики, призначених для «легкого читання». Часткові синоніми – «масова література», «бульварна література».

Література художня – сукупність творів мистецтва, у яких дійсність відображається в образах, створених за допомогою слова. Має пізнавальне, виховне та естетичне значення.

Літературна критика – див. *Критика літературна*.

Літературна пам'ятка – див. *Пам'ятка літературна*.

Літературне виправлення – див. *Виправлення літературне*.

Літературне записування – див. *Записування літературне*.

Літературне редагування – див. *Редагування літературне*.

Літературний агент – див. *Агент літературний*.

Літературний запис – див. *Запис літературний*.

Літературний критик – див. *Критик літературний*.

Літературний пошук – див. *Пошук літературний*.

Літературний працівник – див. *Працівник літературний*.

Літературний процес – див. *Процес літературний*.

Літературний редактор – див. *Редактор літературний*.

Літературний твір – див. *Твір літературний*.

Літературний факт – див. *Факт літературний*.

Літературні і художні твори – див. *Твори літературні і художні*.

Літературні містифікації – див. *Містифікації літературні*.

Літературно-художнє видання – див. *Видання літературно-художнє*.

Літературно-художній журнал – див. *Журнал літературно-художній*.

Літературщина – поганий художній смак, що виявляється у відсутності простоти викладу тексту.

Літерація – позначення порядкового

місця заголовків одного ступеня за допомогою літер (букв). Напр.: «Додаток А».

Літерна константа – див. *Константа літерна*.

Літерна нумерація рубрик – див. *Нумерація рубрик літерна*.

Літерна пагінація – див. *Пагінація літерна*.

Літерний заголовок – див. *Заголовок літерний*.

Літерно-цифрова нумерація рубрик – див. *Нумерація рубрик літерно-цифрова*.

Літеровідливне складання – див. *Складання літеровідливне*.

Літографія – 1. Спосіб друку з плоскої поверхні літографського каменя – вапняку (або близької за властивостями металеві пластини), підготовленої таким чином, що фарба збирається тільки в гідрофільних місцях і відсутня в гідрофобних (водовідштовхуючих). Візерунок створюється за допомогою олії, смальцю або гуміарабіка. Жирні місця не змочуються фарбою і стають тлом. Л. використовується для друку текстів або зображень на папері або іншому матеріалі. В наш час здебільшого використовується офсетна літографія. 2. Аркушеве видання, що є відбитком із зображення, отриманого способом літографії. 3. Вид графіки накладу, заснований на техніці плоского друку.

Літографська форма – див. *Форма літографська*.

Літопис – щорічний запис історичних подій їхніми сучасниками. Найдавніший вид історичної прози.

Літпрацівник – див. *Працівник літературний*.

Літургійна книга – див. *Книга літургійна*.

Літургійна література – див. *Література літургійна*.

Ліхтарик – заголовок, розташований на полі сторінки. Такі заголовки зручні для пошуку, допомагають краще запам'ятовувати матеріал, але неекономічні, оскільки вимагають звужувати формат складання основного тексту, що може бути компенсовано, хоча і не повністю, якщо розташовувати на полі також малюнки та інші матеріали (примітки, бібліографічні посилання). За правилами складання і верстання, Л. має бути відбитий від основного тексту на 6 п. і під останнім рядком заголовка внизу смуги повинно стояти не менше трьох

рядків тексту. Розміщують, як правило, на бічному зовнішньому полі.

Ліцензіат – юридична або фізична особа, якій Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення видала відповідну ліцензію. Синонім: *Власник ліцензії*.

Ліцензійний договір авторський – див. *Договір авторський ліцензійний*.

Ліцензійні вимоги – див. *Вимоги ліцензійні*.

Ліцензія – документ, що засвідчує право суб'єкта господарювання на здійснення зазначеного в ньому виду діяльності у сфері телекомунікацій протягом визначеного строку на конкретних територіях із виконанням ліцензійних умов.

Ліцензія на мовлення – документ державного зразка, який видається Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення та засвідчує право ліцензіата відповідно до умов ліцензії здійснювати мовлення, використовувати канали мовлення, мережі мовлення, канали багатоканальних телемереж.

Ліцензія провайдера програмної послуги – документ державного зразка, який видається Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення та засвідчує право ліцензіата надавати програмні послуги з використанням ресурсу багатоканальних телемереж.

Ліцензування – видача, переоформлення, продовження терміну дії, визнання недійсними, анулювання ліцензій, видача копій і дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ і ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов.

Ліцензування мовлення – видача, продовження, переоформлення, анулювання ліцензій на мовлення, внесення змін до ліцензій на мовлення, видача дублікатів ліцензій на мовлення, ведення ліцензійних справ і ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов і умов ліцензії, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов і умов ліцензії, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування мовлення.

Логічне підсилювання – див. *Підсилювання логічне*.

Логічні норми редагування – див. *Норми редагування логічні*.

Логограма – графічний знак, яким передають ціле слово, що позначає певне поняття. Див. також *Ідеограма*.

Логотип (від лат. *logos* – «поняття, слово»; *typos* – «відбиток») – 1. Фірмовий знак видавця чи видавництва, що символічно відображає спрямованість і специфіку видавничої діяльності. 2. Спеціально оформлена назва видання, видавництва, серії. 3. Будь-яка комбінація позначень (слова, літери, цифри, зображальні елементи, комбінації кольорів), які придатні для вирізнення програм чи передач однієї телерадіоорганізації від іншої. Л. має бути унікальним, інформативним, естетично привабливим, впізнаваним, графічно і колористично нескладним (придатним для відтворення будь-яким способом). Див. також *Марка видавнича*, *Сигнет*, *Марка товарна*, *Марка друкарська*, *Екслібрис*.

Локальне видання електронне – див. *Видання електронне локальне*.

Локо – умова договору, згідно з яким ціна товару не включає витрат на його подальше транспортування.

Лонгселер – видання, яке добре продається і купується протягом тривалого часу. Див. також *Бестселер*.

Лощений папір – див. *Папір лощений*.

Лоціння – процес обробки паперу, при якому папір протягується між валами для подання кращої структури поверхні.

Лояльність клієнта видавництва – прихильне ставлення до видавництва, налаштованість на його продукцію, рекомендації її іншим особам.

Лубочне видання – див. *Видання лубочне*.

Луго- і кислотоміцність друкарської фарби – здатність друкарської фарби не офарблювати розчини лугів і кислот при взаємодії з ними в процесі друкування і не розпливатися на відбитку при попаданні на нього цих розчинів.

Лясе – стрічка-закладка є оформлювальним елементом у виданнях, призначених для повільного читання (переважно в художній літературі або спеціальних книгах), приклеєна під капталом до корінця книжкового блока. Матеріалом для закладок служить шовкова тасьма, шовкова чи віскозна стрічка. Довжина має перевищувати довжину діагоналі книжкового блока на 30-50 мм, а ширина дорівнювати 3-8 мм. Див. *Бул-марк*, *Закладка*.

М

М'якість паперу – пов'язана зі структурою паперу, тобто з його щільністю і пористістю. Великопористий газетний папір може деформуватися при стискуванні до 28%, а у щільного крейдованого паперу деформація стискування в 4-5 разів нижча. При високому друці важливо, щоб ці деформації були повністю оборотними, тобто щоб після зняття навантаження папір повністю відновлював первинну форму для запобігання появі на відбитку слідів оборотного рельєфу. Для обробки тисненням, навпаки, необхідно зберегти залишкову деформацію, стійкість рельєфу тиснення.

Магазин – будь-яка організація, заклад роздрібною торгівлі, що є юридичною особою або що знаходяться в окремій будівлі, торговому приміщенні, роздрібною торгова точка.

Магнітна плівка – див. *Плівка магнітна*.

Магнітний диск – див. *Диск магнітний*.

Магнітооптичний диск – див. *Диск магнітооптичний*.

Майнові права автора – див. *Права автора майнові*.

Майнові права бібліотек – див. *Права бібліотек майнові*.

Майнові права виконавців – див. *Права виконавців майнові*.

Майнові права виробників фонограм і виробників відеограм – див. *Права виробників фонограм і виробників відеограм майнові*.

Майнові права організацій мовлення – див. *Права організацій мовлення майнові*.

Макет – 1. Модель видання, яка потрібна для його виготовлення і включає шрифти, заголовки, окремі смуги, розвороти, буквицю, ілюстрації, форзаці, титульні аркуші, обкладинки, суперобкладинки, оформлювальні елементи палітурки тощо. 2. Модель окремих смуг, розворотів, верстання, шрифтів заголовків, буквиці, оформлювальних елементів палітурки, обкладинки і суперобкладинки видання. М. є затвердженим видавництвом еталоном для монтажу з розкладкою смуг на друкарському аркуші. Розрізняють об'ємний макет видання, макет обкладинки, макет видання в цілому, ма-

кет палітурки, макет художнього оздоблення видання.

Макет анотованої каталожної картки – зразок анотованої каталожної картки, що складається із заголовка, бібліографічного опису видання, анотації, класифікаційних індексів УДК, ББК і авторського знака. Розміщується на звороті титульного аркуша чи на останній сторінці видання.

Макет видання – модель художнього оформлення видання в цілому або лише його майбутньої обкладинки (палітурки, суперобкладинки), способу верстання розворотів, призначеність якого полягає в тому, щоб оцінити мистецьку цінність художнього вирішення, попередньо узгодити складні композиційні комплекси, розрахувати їх форми. М. в. використовують для рекламування майбутнього видання, для збирання замовлень у книго-торговельних організаціях та на підприємствах, для експонування на виставках, для обговорювання видання серед фахівців перед випусканням повного накладу. Розрізняють м. в. виклеєний, макети оправи, суперобкладинки, художньої форми видання, об'ємний. Синонім: *Модель видання композиційно-графічна фізична*.

Макет видання об'ємний – макет видання з книжковим блоком, виготовленим з чистого паперу, на якому планують друкувати наклад, і палітуркою; все, що дає повне уявлення про зовнішній вигляд видання і його об'ємне втілення. Використовується для виставок і ярмарків, а також для того, щоб підігнати по ньому розміри і розташування корінця суперобкладинки. Іноді в такий макет входять і деякі пробні сторінки складання.

Макет шпальти графічний – точний план шпальти, нанесений на спеціальний бланк графічним способом; складається в редакції до початку верстання і є документом, за яким оформлюють сторінки видання. Нині на практиці майже не застосовується.

Макетування видання – процес створення макету видання з видавничого оригіналу. В макетуванні видання беруть участь дизайнер і оператор верстання. Див. також *Верстання, Конструювання видання, Моделювання видання*.

МАКК – див. *Макет анотованої каталожної картки*.

Макрейнкерство – 1. Викривальна журналістика. 2. Умовна назва течії американської журналістики кінця XIX ст., засновники якої називали себе «розгортувачами бруду» і пропонували читачам сенсаційні матеріали-викриття щодо зловживань влади та бізнесу в різних сферах політичного та економічного життя країни.

Макротипографіка – 1. Наука про оформлення книги в цілому: концепція, план, ідея, оформлення. 2. Мистецтво обирати формат, шрифти, кольорову гаму, папір, композицію сторінок, тип верстки.

Макулатура – 1. Технічні відходи паперу, що утворюються при підготовці до друку, при друкуванні накладу, проведенні брошурувально-палітурних та оздоблювальних процесів. 2. Некондиційний папір, виробу з паперу і картону, що відслужили свій термін, паперові відходи.

Мала глибина тиснення – див. *Дефект «Тиснення глибина мала»*.

Мала літера – див. *Літера рядкова*.

Малікор – покривний палітурний матеріал на нетканій ниткопрошивній основі з покриттям з нітроцелюлози і лаковим обробленням, невитиснений. За якостями близький до ледерину. Він добре сприймає тиснення фольгою і друк трафаретними і палітурними фарбами.

Малініт – палітурний матеріал на нетканій основі, що виготовляється з пачосів бавовни. Основа покрита з одного боку кольоровим пластифікованим шаром. За міцністю і друкарсько-технічними властивостями М. відповідає ледерину на тканинній основі і призначається для виготовлення цільнокритих палітурних кришок, зокрема – для шкільних підручників.

Малотиражне видання – див. *Видання малотиражне*.

Малоформатне видання – див. *Видання малоформатне*.

Малюнок – графічне зображення на площині об'єктів дійсності, реальних чи літературних, створене за допомогою ліній, штрихів, плям, крапок тощо.

Мангонізація – підробка товарів.

Манжет книги – смужка паперу зі склеєними кінцями, яка обгортає книгу; використовується для реклами, з'єднання томів багатотомника, оздоблення подарункових видань.

Маніпулятор комп'ютера – зовнішній пристрій комп'ютера, призначений для переміщення курсора на екрані дисплея (миша, тачпад, трекбол, джойстик).

Маніпулювання інформаційне – приховане (латентне) управління масовою свідомістю та поведінкою людей за допомогою інформаційних технологій, засобів масової комунікації в певних політичних, соціальних та економічних інтересах; використання інформації з шахрайською метою або в корисливих цілях шляхом її перекручення, надання неповної інформації, тенденційного її витлумачення.

Манускрипт – стародавній рукопис.

Мапа – див. *Карта*.

Марашка – див. *Дефект «Чорниш» («марашка»)*.

Маргіналії (маргінали) – 1. Примітки чи зображення на полях книги або рукопису. 2. Заголовки, розміщені на берегах книги або журналу.

Маргіналістика – історична дисципліна, що вивчає написи на полях, обкладинках та незаповнених сторінках друкованих і рукописних книг.

Маржа – різниця між собівартістю покупки й продажною ціною.

Маржинальний дохід – див. *Дохід маржинальний*.

Марзан – 1. Пробільний матеріал, що використовується при виготовленні друкарських форм високого друку для отримання великих пропусків у смузі і полів навколо неї. Довжина – від 2 до 12 квадратів, кегль – 1 1/4, 1 1/2, 2 і 3 квадрати. 2. Брусок з дерева або пластмаси, вживаний в різальних машинах як опора ножа при різанні. Служить для оберігання леза ножа від затуплення.

Марка – 1. Знак оплати поштових, гербових та ін. зборів у вигляді маленького, зазвичай чотирикутного папірця із зазначеною на ньому ціною та певним зображенням. 2. Знак, клеймо на виробках, товарах із зазначенням місця їх виготовлення, якості тощо.

Марка видавнича – графічний (як правило, мистецько-стилізований) знак (емблема) видавця, розташований на авантитулі чи на титульній сторінці, на обкладинці (палітурці) чи на корінці обкладинки (палітурки). Див. також *Сигнет*.

Марка друкарська – графічне зображення, інколи доповнене ініціалами, іме-

нем власники чи найменуванням поліграфічного підприємства; фірмовий знак (монограма емблема) друкарні чи друкаря, який проставляється на виготовлених ними виданнях. Див. також *Сигнет*.

Марка контрольна – спеціальний знак, що засвідчує дотримання авторських і (або) суміжних прав і надає право на розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних. Контрольна марка є самоклеїним знаком одноразового використання, зовнішній бік якого має спеціальний голографічний захист.

Марка товарна – графічний знак, спеціально створений для виокремлення книжкової серії.

Маркетинг видавничий – комплекс дій, спрямованих на вивчення, передбачення, формування, стимулювання і задоволення попиту на видання. Принципи і методи маркетингової діяльності: орієнтування на запити споживача, виявлені за допомогою дослідження ринку; урахування можливостей підприємства; виявлення цільового ринку – групи споживачів з однаковими перевагами і однаковою реакцією на маркетингові дії; гнучке реагування на зміни попиту і ринкових умов; інновації – постійне вдосконалення, видозмінювання і оновлення продукції, визначення нових каналів збуту тощо; стратегічне планування – підготовка програм виробництва на основі ринкових прогнозів і конструювання запитів споживачів відповідно до стратегічних цілей підприємства; встановлення оптимальних цін; формування системи продажу; налагодження ефективних каналів збуту та ефективних комунікацій. Види М.: *конверсійний* (перетворює негативний попит на позитивний); *креативний* (створює попит, якщо його немає на ринку); *маркетинг-стимулювання* (підвищує низький попит); *ремаркетинг* (оживляє попит, що знижується); *синхромаркетинг* (стабілізує попит, що коливається); *підтримувальний* (зберігає оптимальний попит); *демаркетинг* (знижує надмірно високий попит); *протидійний* (ліквідує попит на соціально шкідливі товари); «*вірусний*» (поширення людьми цікавої у певних середовищах і вигідної для видавництва інформації у формі чуток, здогадів тощо); *маркетинг аналоговий* (уподібнен-

ня до видавництва-лідера, наслідування, запозичення, доопрацювання, інтерпретація його ідей, переманювання авторів, навіть крадіжки текстів); *маркетинг вертикальний* (єдина система збуту, що включає виробника, одного або декількох оптових продавців і одного або декількох роздрібних продавців); *маркетинг горизонтальний* (намагання задовольнити цільову аудиторію усім комплексом унікальних, між собою неподібних видань); *маркетинг колективний* (об'єднання зусиль у питаннях, що становлять взаємний інтерес); *маркетинг освічений* (діяльність на основі усвідомлення важливості збалансованого функціонування всіх елементів системи маркетингу в довгостроковій перспективі); *маркетинг пробний* (апробування експериментального зразка видавничого продукту в реальних умовах з метою отримання і вивчення реакції споживачів і посередників на появу цього продукту в реальних ринкових умовах; використовується для прогнозування обсягу продажів і прибутку); *маркетинг прямий* (безпосереднє, цілеспрямоване спілкування видавництва з потенційними покупцями, покликане сформувати в них очікувану купівельну поведінку); *маркетинг регіональний* (організація маркетингової діяльності в регіоні).

Маркетинг-логістика у видавництві – система планування, забезпечення фізичного переміщення матеріальних, товарних, фінансових, інформаційних потоків, контролю за ними з метою досягнення маркетингових цілей.

Маркетингова інформація у видавничому бізнесі – див. *Інформація маркетингова у видавничому бізнесі*.

Маркетингова стратегія видавнича – див. *Стратегія видавнича маркетингова*.

Маркетинговий аудит діяльності видавництва – див. *Аудит діяльності видавництва маркетинговий*.

Маркетинговий образ видавництва – див. *Образ видавництва маркетинговий*.

Маркетинговий план видавництва / поліграфічного підприємства – див. *План видавництва / поліграфічного підприємства маркетинговий*.

Маркетинговим комплексом видавництва управління – див. *Управління маркетинговим комплексом видавництва*.

Маркетингові дослідження у видавничому бізнесі – див. *Дослідження маркетингові у видавничому бізнесі*.

Маркетингові комунікації видавництва – див. *Комунікації видавництва маркетингові*.

Маркування видавничої / поліграфічної продукції – умовне позначення, написи, що наносяться на упаковку товару або на сам товар, відомості, що містять дані про товар. Види М.: електронне магнітне маркування товарів, що оберігає їх від винесення з магазину без оплати; маркування контрольними марками – позначення наклеєними на упаковку контрольними марками примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних.

Марлі приклеювання дефект – див. *Дефект приклеювання марлі*.

Марля поліграфічна – марля, що використовується для зшивання книг на ниткошвейних і дротяношвейних машинах і під час ручного скріплення зошитів у блок.

Мармуровий обріз – див. *Обріз мармуровий*.

Мармуровий папір – див. *Папір мармуровий*.

Маршрут виготовлення видання технологічний – послідовний перелік операцій, які мають виконати працівники видавництва від моменту подання авторського оригіналу до отримання видання реципієнтом. Див. також *Етапи видавничого процесу*.

Маса паперу – маса одиниці площі паперу, визначена за стандартним методом і виражена в грамах на 1 м². Лабораторний метод визначення маси паперу полягає в простому зважуванні невеликого зразка певної площі на лабораторних вагах і наступного множення на певний коефіцієнт для обчислення еквіваленту одного квадратного метра.

Масив інформаційно-пошуковий – упорядкована сукупність документів, фактів або відомостей про них, призначена для інформаційного пошуку.

Маска – складне позитивно-негативне зображення, отримане копіюванням маскованого негативу, з основним або маскованим діапазитивом. М. виготовляється так само, як звичайний негатив або діапазитив, але із спеціально зміненими характеристиками. Поеднання маски з основним

зображенням оригіналу поліпшує якість зображення на відбитку. Розрізняють: градаційну і кольорокоректувальну маски, маски – обмазки, єдині маски, кадрувальні маски тощо. М. можуть бути чорно-білими та кольоровими. Кольорові маски використовуються зазвичай у прямих процесах.

Маскування – методи корекції зображення шляхом поєднання двох або більше зображень. Поділяються на прямі і непрямі. При прямому способі маска поєднується з оригіналом. При непрямому – маскує зображення, коригує кольороподілений негатив. Може здійснюватися оптичним або фотографічним способами чи засобами обчислювальної техніки і виконувати функції коректування градації, кольору, різкості, виділення частини зображення – кадрування.

Маскування нерізке – технологічна операція, яка дозволяє досягти відчутно більшої різкості зображення за рахунок посилення контрасту тональних переходів. У фотопроцесах виконується шляхом поєднання фотозображення оригіналу і його нерізкої маски, а у видавничих системах ця техніка реалізована в більшості програмних продуктів для професійної роботи.

Мас-медіа – засоби масової інформації як засіб створення широкого комунікативного середовища, налагодження діалогу між усіма частинами суспільства; новий тип журналістики, яка відіграє в суспільстві роль масового посередника.

Масова бібліотека – див. *Бібліотека публічна*.

Масова інформація – див. *Інформація масова*.

Масова комунікація – див. *Комунікація масова*.

Масова література – див. *Література масова*.

Масова преса – див. *Преса масова*.

Масове видання – див. *Видання масове*.

Масово-політичне видання – див. *Видання масово-політичне*.

Масово-політичне електронне видання – див. *Видання електронне масово-політичне*.

Матеріал журналістський – публікація в ЗМІ, підготовлена творчим працівником редакції або журналістом.

Матеріал корінцевий – див. *Корінцевий матеріал*.

Матеріал окантувальний – матеріал, вживаний для окантування книжкового

блока або зошитів (зазвичай, папір, коленкор, нетканий матеріал).

Матеріал піддекельний – матеріал, який підкладається під офсетну гумовотканину пластину (при використанні напівжорсткого декеля це одношарова гумовотканинна пластина; м'якого декеля – кирза; жорсткого декеля – пресшпан або лавсанова плівка). Необхідної товщини декеля досягають підкладенням каліброваних аркушів паперу. Конструкція декеля визначає технологічні властивості офсетного циліндра і повинна відповідати типу друкарської машини (аркушева, рулонна), матеріалу, що задруковується тощо.

Матеріал пробільний – прямокутні бруски (зазвичай металеві або пластмасові), вживані в друкарському складанні для утворення пропусків (проміжків) між словами, рядками, смугами тощо. Висота пробільного матеріалу менше, ніж у друкувальних елементів складання (20,3 мм проти 25,1 мм), завдяки чому фарба не наноситься на пробільний матеріал і в цих місцях на відбитку залишається чисте поле. Залежно від розміру і призначення М. п. розрізняють: шпаци і квадрати – для заповнення проміжків в рядках; шпони і реглети – для збільшення проміжків між рядками; бабашки і марзани – для отримання великих проміжків на сторінці складання і полів навколо неї.

Матеріал супровідний – документ (-и), що доповнює (-ють) інший документ і призначений (-і) для сукупного з ним використання. Приклади: атласи, збірники вправ, списки помилок, магнітофонні записи.

Матеріал фактичний – термін, прийятий теорією редагування для позначення того, як факт переданий у тексті літературного твору засобами мови, які означають предмети, події, властивості, якості, стани, найменування осіб, відношення, кількості. Новизна подій не знімає ні з автора, ні з редактора відповідальності за вірогідність і точність фактичного матеріалу. Як вид фактичного матеріалу розглядають і цитати – дослівно наведені витяги з «чужого» тексту. Вимоги, які ставлять до оформлення М. ф.: а) правильність оформлення кількісних показників і дат. Однаковість оформлення в тексті кількісних показників, одиниць виміру, скорочень, форми представлення осіб, найменувань територіальних одиниць, офіцій-

них посад і т.п. в однакових умовах їх вживання; б) точність написання власних імен – імен і прізвищ людей, назв організацій і установ; в) вивіреність формулювань загальних положень і термінів; г) відповідність ілюстративного матеріалу основному тексту. Див. також *Методика перевіряння фактичного матеріалу*.

Матеріали конференції (з'їзду, симпозиуму) – неперіодичний збірник підсумків конференції, доповідей, рекомендацій та рішень.

Матеріаломісткість – витрата матеріалів з розрахунку на натуральну одиницю або на гривню вартості продукції, що випускається. Вимірюється у фізичних одиницях, у грошовому вираженні або у відсотках від вартості матеріалів у загальних витратах виробництва продукції, в собівартості.

Матеріальна конструкція видання – див. *Конструкція видання матеріальна*.

Матеріальна основа документа – див. *Основа документа матеріальна*.

Матрикс – метод виготовлення еластичних друкарських форм для високого друку за допомогою вулканізованих каучукових матриць.

Матриця – 1. Картонна чи пластмасова заглиблена дзеркальна копія друкарської форми високого друку, що використовується для виготовлення стереотипів. 2. Деталь форми для відливання рядків або літер. 3. Штамп з рельєфним зображенням для конгревного тиснення.

Матриця для відливання шрифту – металева пластина (брусок) з поглибленим прямим (недзеркальним) зображенням літери або знака, виконаним штампуванням або гравіюванням; служить формою для відливання літер у шрифтоливарному і набірному виробництвах.

Матриця для тиснення – опукла копія штампа для конгревного тиснення, що під час тиснення поміщається на плиті друкарського преса проти нього.

Матриця лінотипна – металевий брусок із поглибленим зображенням однієї літери або знака. У лінотипі з окремих матриць і пробільних клинів (пропусків), що зберігаються в магазині, складається матричний рядок, що встановлюється перед щільною ливарної форми. Після заповнення форми гартом утворюється цілісний шрифтовий рядок. У верхній частині мат-

риця має трикутний виріз із зубчиками для автоматичного розбору після відливання рядка. Матриці рядковідливних машин дволітерні, на кожній із них є два вічка: одне – пряме світле, інше – пряме напівжирне або ж курсивне світле. Завдяки цьому навіть можна отримувати рядки з одним із цих видів шрифтових виділень.

Матриця фонограми – фонодокумент на металевому дисковому носії у вигляді негативної копії оригіналу грамплатівки, призначеної для її тиражування.

Матричний прес – див. *Прес матричний*.

Матричний пристрій друкувальний – див. *Пристрій друкувальний матричний*.

Матронім – псевдонім, створений за допомогою використання дівочого прізвища матері автора.

Машина аркушепідбірна вертикального типу – машина вертикального типу з секціями «баштами», встановленими на станині. Секції можна підключати одну до одної, а також підключати до машини різні модулі, що дає змогу виконувати додаткові операції: зшивання, обрізання вздовж переднього краю, приймання. Це полегшує і прискорює процес виробництва журналів, каталогів. Аркушепідбірні машини баштового типу зручні в невеликих і середніх підприємствах: займають мало місця і найбільш мобільні. Недоліком таких машин є те, що вони не призначені для підбирання сфальцьованих зошитів – це можливо тільки на машинах горизонтального (потокowego) типу. Синонім: *Аркушепідбірний автомат вертикального типу*.

Машина аркушепідбірна горизонтального типу – машини горизонтального типу складаються з безлічі багатьох (4–12) плюс модулі зшивання, обрізання і приймання. Це устаткування призначене для великих виробництв і застосовуються для виготовлення довгих накладів, накладів одного типу і коротких накладів без зміни типу і розміру паперу. Недолік цих машин полягає у великій площі, яку вони займають і створенні шуму під час роботи. Синонім: *Аркушепідбірний автомат горизонтального типу*.

Машина друкарська – машина, призначена для багаторазового отримання однакових зображень шляхом контактного чи безконтактного перенесення фарби на папір чи інший матеріал.

Машина друкарська аркушева – машина з групи друкарських машин, призначених для друкування одноколірних або багатофарбових відбитків невеликих і середніх накладів на окремих аркушах паперу, картону тощо. Матеріал, що задруковується подається і виводиться у вигляді аркушів.

Машина друкарська однофарбова – друкарська машина, що має один друкарський апарат.

Машина друкарська ротаційна – друкарська машина, у якій всі основні елементи друкарського апарату мають форму циліндрів, один з яких – друкарська форма, другий – поверхня, що притискає до неї папір. Вживані для офсетного ротаційного друку друкарські машини містять додатковий офсетний циліндр і зволожуючий апарат. Розрізняють рулонні ротаційні друкарські машини (швидкість друкування – до 30 тисяч циклів за 1 годину) та аркушеві (швидкість друкування – 10–12 циклів за 1 годину). Рулонні М. д. р. також поділяють на машини змінного (довжина друкованих аркушів змінюється) та сталого формату (довжина аркушів незмінна). Залежно від способу друку М. д. р. поділяють на машини плоского, глибокого і високого друку. За кількістю друкарських фарб, які наносяться за один цикл, ротаційні друкарські машини поділяються на одно-, дво- і чотирифарбові. Ротаційні друкарські машини одностороннього і двостороннього друку відрізняються тим, скільки сторін аркуша задруковується за один прогін. Застосовується в основному для виготовлення масових і середніх накладів газет, журналів та іншої поліграфічної продукції.

Машина друкарська рулонна – ротаційна друкарська машина для друкування на безперервному полотні, що розмотується з рулону. Кінцевий продукт може бути у вигляді аркушів або зошитів чи у вигляді полотна, яке знову змотується в рулон (друк «з рулону на рулон»).

Машина друкарська цифрова – друкарська машина, в якій зображення на друкарській формі, встановленій на формному циліндрі, формується за допомогою лазера, керованого комп'ютерною програмою.

Машина копіювально-розмножувальна – пристрій, призначений для багатократного копіювання документів, фотографій, ма-

люнків та інших ілюстративних матеріалів на папері та інших матеріалах, зображення фотоформи на одну формну пластину при фотомеханічному способі виготовлення друкарських форм. Використовується для виготовлення малих накладів книг, брошур та ін. Окрім спеціальних машин, до копіювальних апаратів можна віднести факсимільний апарат, дуплікатор і сполучені між собою сканер і принтер.

Машина кришкоробна – устаткування для виготовлення палітурних кришок книги. Відрізняють машини з рулонною і аркушевою подачею криючого матеріалу. Машина з рулонною подачею сполучає картонні сторононьки і відстав із корінцем складеної кришки (криття корінцем). Змотувана з рулону стрічка палітурного матеріалу проходить через клейовий апарат, де на її виворотну сторону наноситься тонкий шар клею. На стіл машини самонакладами подаються дві картонні сторононьки, а з паперового рулону – відстав. Матеріал корінця відрізується від стрічки, краї загинаються на внутрішню сторону палітурки. При виводі з машини стрічка проходить між валами каландра, де матеріал корінця притискається і міцно приклеюється до картонних сторононьок і відставу. Машини з аркушевою подачею застосовуються в поліграфії для виготовлення цілюкритих кришок або приклеювання криючого матеріалу (обкладинок) на сторононьки заздалегідь склеєних заготовок. Вони відрізняються від рулонних тим, що працюють із аркушевими заготовками паперу або картону. Недолік машин із аркушевою подачею покривного матеріалу – значно нижча продуктивність в порівнянні з рулонними машинами. Машини здатні робити до 70 кришок за хвилину.

Машина круглильно-каширувальна – машина, призначена для кругління і відгінання фальців у корінця книжкового блока.

Машина ниткошвейна – машина, призначена для зшивання книжкових блоків, позошитно і поблочного, внакидку і втачку. Скріплення книжкових блоків нитками – найміцніший і надійніший спосіб брошування, вживаний при виготовленні книжок у твердій палітурці. Розрізняються способом шитва і мірою автоматизації і бувають напівавтоматичними, машинами з ручною подачею блоків, або автоматичними, оснащені самонакладом, про-

грамним управлінням тощо. Для виготовлення книжкових видань, розрахованих на довгий термін служби, використовується шитво на марлі.

Машина плоскодрукарська – машина, яка містить принаймні один циліндр (тиснуча поверхня), який взаємодіє хоча б з одним плоским талером (столом) машини, на якому розміщується плоска друкарська форма. Використовується для друкування поліграфічної продукції способом високого друку і виконання різних робіт із нумерування, висікання, бігування, перфорування і тиснення.

Машина фальцювальна ножова – машина, призначена для згинання аркушів-відбитків у місці майбутнього фальца за допомогою двох фальцювальних валіків, що обертаються один назустріч одному, і тупого ножа.

Машинка друкарська – механічний, електромеханічний, електронно-механічний пристрій, оснащений набором клавіш, натисненням на які друкується відповідний символ на носії інформації. Сучасна електронна Д. м. має пам'ять і містить електронні схеми, які розширюють можливості оператора зі зберігання слів, виправлення помилок, зміни форматів. Текст з електронної Д. м. виводиться на гнучкий диск.

Машинний напрям паперу – див. *Напрямок паперу машинний*.

Машинопис – друкування на друкарській машинці; текст, надрукований на друкарській машинці.

Маюскул – письмо, що складається з великих літер, у текстах стародавньої писемності. Написи, зроблені М., чітко вкладаються між двома горизонтальними лініями, не виходячи за межі утвореного рядка.

Маюскула – заголовна літера переважно в текстах стародавньої писемності.

Маюкульний шрифт – див. *Шрифт маюкульний*.

Меандр – тип геометричного орнаменту у вигляді ламаної під прямим кутом безперервної лінії. Символізує вічність і безсмертя.

Media – 1. Інструментарій, який забезпечує зберігання й передачу інформації. 2. Засоби масової інформації, які транслюють інформацію на широку аудиторію реципієнтів і діють на постійній основі. 3. Засоби комунікації зі споживачем шля-

хом передачі йому рекламного повідомлення. Засоби комунікації поділяють на мас-медіа і директ-медіа.

Медіатека – колекція переважно недрукованих документів та матеріалів для їх виготовлення, а також обладнання для роботи з ними. Зазвичай створюється для використання в галузі освіти. Синонім: *Медіацентр*.

Медіаторинг ЗМІ – використання ЗМІ як посередника з метою врегулювання конфліктних ситуацій, пошуку компромісних рішень, формування громадської думки щодо вирішення певних проблем. Формами М. ЗМІ можуть бути круглі столи за участю зацікавлених сторін, формування власної позиції ЗМІ щодо проблем тощо.

Медіа-тур – організована поїздка запрошених журналістів заздалегідь визначеним маршрутом, графіком і програмою.

Медіа-холдинг – об'єднання засобів масової інформації, що повністю або частково належать одній особі, підприємству, товариству і контролюються ними.

Медіа-центр – див. *Медіатека*.

Медісваль – 1. Тип шрифтів, створений друкарями XV–XVI ст., основою побудови яких є квадрат. 2. Друкарський шрифт, близький за рисунком до середньовічного латинського шрифту.

Медісвальні шрифти – див. *Шрифти медісвальні*.

Межі втручання редактора в авторський текст – обмеження в застосуванні виправлень редактором, зумовлені необхідністю збереження стилю, індивідуальних характеристик тексту, жанрових особливостей твору, повагою до творчої особистості та намірів автора.

Межі усунення помилок – категорія едитології, що ґрунтується на усвідомленні «парадоксу теорії редагування» і «феномену помилки»: на практиці принципово неможливо отримати абсолютно безпомилковий текст, хоч саме на це спрямовані зусилля кожного з редакторів.

Мейнстрім – 1. Переважний напрямок у культурі. 2. Сукупність творів, які визначають або відображають масові тенденції в культурі, мистецтві, літературі. М. протиставляється літературі елітарній та течіям андеграунда. Частковий синонім терміна *Література масова*.

Меліщення паперу – часткове стирання крейдованого шару навіть при слабко-

му терті. Спостерігається при недостатньому вмісті в покривній суспензії з'єднувальної речовини.

Меліщення фарби – відшарування (відділення або стирання) під дією легкого тертя шару друкарської фарби після висихання відбитка, велику вбірну здатність паперу, надмірно рідку і швидко всмоктувальну фарбу, її велику товщину, підвищену кислотність зволожувального розчину, його надмірну подачу, високу вологість задрукуваного матеріалу.

Мелотипія – друкування нот засобами поліграфії.

Мемуарна література – див. *Література мемуарна*.

Менеджмент видавничий – організація і управління підготовки та виготовлення видавничої продукції. До сфери М. в. може входити також реалізація видавничої продукції. М. в. передбачає планування діяльності та управління видавничою організацією – підприємством, установою чи організацією, статутом якої передбачено підготовку і випуск у світ видавничої продукції, а також конкретну видавничу діяльність, яка включає організаційні, творчі, виробничі заходи із підготовки і випуску цієї продукції. М. в. може бути як частиною, так і основним видом справи, бізнесу. Виготовлення і поширення видавничої продукції часто є чинником просування іншої продукції, послуг на ринку, допоміжним рекламним чи інформативним його елементом, який використовують за потребою або який є обов'язковим складником загального бізнесу (напр., освітні послуги, які передбачають забезпечення методичними посібниками). Окремим самостійним видом бізнесу (а відповідно і менеджменту) є випуск у світ книжок, періодичних чи серійних видань, поширення яких передбачає комерційний зиск. Менеджерами у видавничій справі зазвичай є директор видавництва, поліграфічного підприємства, редактор (головний редактор) видання або ж відповідно підготовлені фахівці видавничої справи, які займаються видавничою діяльністю в межах повноважень у структурі тієї чи іншої видавничої організації.

Менеджмент інформаційний – планування, контролювання та використання інформації, яка є як в організації, підприємстві, фірмі чи об'єднанні, так і

за їхніми межами. Синонім: *Керування інформацією*.

Менеджмент редакційний – управління видавничою діяльністю (видавництвом). Включає планування, організацію і контроль видавничих процесів, координацію діяльності і межам видавничої організації.

Мережа бібліотечна – 1. Бібліотечна система, об'єднана спільністю завдань, організаційних рішень, рядом єдиних ознак (приналежність до певної території, засновника, галузі тощо). На сучасному рівні розвитку бібліотечні установи, які входять до певної мережі, об'єднуються мережею електронного зв'язку для виконання конкретних бібліотечних функцій. 2. Схема чи процедура, за якою окремі бібліотеки співпрацюють, розподіляючи свої послуги та ресурси з метою покращення обслуговування користувачів.

Мережа інформаційна – мережа інформаційних органів та інформаційних систем, за допомогою якої здійснюється доступ до віддалених баз даних і зв'язок зі споживачами (користувачами) інформації за допомогою наземних, бездротових, космічних чи інших каналів зв'язку.

Мережа книгорозповсюдження – сукупність закладів (книгарень, книжкових ринків), які забезпечують розповсюдження і продажу книжкової продукції.

Мережа комп'ютерна – сукупність технічних елементів, що забезпечують зв'язок між комп'ютерами, споживачами інформації, які використовують комп'ютерний зв'язок.

Мережа кореспондентська – організаційна структура кореспондентів, власкорів, основним завданням якої є оперативне інформування про події на місцях.

Мережа мовлення – сукупність визначених ліцензією на мовлення каналів мовлення, телемереж, радіочастот, супутників, які використовуються мовником для розповсюдження теле – чи радіограм та передач.

Мережа освітянських бібліотек МОНМС України та АПН України – сукупність бібліотечних закладів, об'єднаних за ознакою приналежності до галузі освіти, організаційно-методичне керівництво якими здійснюється провідною бібліотечною установою галузі – Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В.О. Сухомлинського. У загально-бібліо-

течній системі України на неї покладені завдання щодо формування галузевого національного ресурсу з питань педагогіки та психології й бібліотечно-інформаційного обслуговування наукових, науково-педагогічних та управлінських кадрів, вчителів, студентів, учнів та інших користувачів, що потребують професійної інформації. До М. о. б. належать спеціальні педагогічні бібліотеки та бібліотеки навчальних закладів.

Мережева база даних – див. *База даних мережева*.

Мережеве видання електронне – див. *Видання електронне мережеве*.

Мертва точка – див. *Точка мертва*.

Мерчандайзинг у книжковій справі – система використовуваних у місцях продажу засобів і прийомів, покликаних максимально сконцентрувати увагу потенційних клієнтів на певних виданнях.

Метадані – структуровані дані, що являють собою характеристики описуваних сутностей для їх ідентифікації, пошуку, оцінювання, управління ними. Див. також *Формат метаданих, Ядро дублінське*.

Металевий набір – див. *Набір металевий*.

Металізація обрізу – покриття обрізу блока тонким шаром металу (сухозлітного золота, срібла або їх імітації).

Металізована фарба – див. *Фарба металізована*.

Металізований папір – див. *Папір металізований*.

Металографія – спосіб глибокого друку, при якому друкарська форма виготовляється гравіюванням, травленням або випалюванням лазером на плоскій металевій пластині (плиті). Друкують фарбами підвищеної в'язкості.

Метелик – терміново випущений аркуш, який містить повідомлення про певну подію.

Метод «маски» – журналістський метод прихованого спостереження чи збирання інформації, що дає можливість розглянути проблему зсередини, коли журналіст вдає безпосереднього учасника події, яку спостерігає.

Метод контролю редакторського когнітивний – метод редакторського контролю, який дає змогу перевірити істинність значень і сумісність компонентів повідомлення. Див. *Методи контролю редакторського*.

Метод контролю редакторського компаративний – метод контролю, який передбачає зіставлення компонентів повідомлення задля перевірки їх на взаємну відповідність у представленні чи тлумаченні фактів. Див. *Методи контролю редакторського*.

Метод контролю редакторського списковий – метод контролю, який передбачає перевіряння компонентів повідомлення на відповідність спискам нормативної бази. Див. *Методи контролю редакторського*.

Метод контролю редакторського структурний – метод контролю, який передбачає перевіряння компонентів повідомлення на відповідність структурам нормативної бази. Див. *Методи контролю редакторського*.

Метод підготовки видань безгранковий – метод проходження видань у виробництві, при якому матеріал верстається за підготовленим оригіналом і друкарня надає видавництву на коректурне читання не гранки, а верстку. На відміну від гранкового методу, всі питання компоновання шпальт, їх початки і закінчення оператор вирішує відповідно до розміток оригіналу, зроблених у видавництві до здачі його у виробництво.

Метод цитат-індекса – метод визначення впливовості наукової праці чи діяльності науковця; базується на обов'язковості посилань у наукових публікаціях; в його основі – науко метричний індикатор «кількість посилань». Див. також *Індекс цитувань*, *Індекс Гірша (H-індекс)*.

Методи контролю редакторського – способи зіставлення редактором компонентів повідомлення з зафіксованими певним чином нормами: параметричні, спискові, шаблонні, структурні, аналітичні, когнітивні, положеннєві, компаративні, спеціальні. Див. також *Методи редагування*.

Методи контролю редакторського спеціальні – методи редакторського контролю, призначені лише для певної обмеженої групи видань.

Методи коректорського читання – методи, які визначають характер опрацювання коректурних відбитків. Виокремлюють: *Підчитування*, *Читання перехресне*, *Читання самостійне*.

Методи поширення видавничої продукції – види маркетингової діяльності, що

забезпечують просування товарів від виробників через посередників до споживачів.

Методи редагування – послідовність процедур, які дають змогу редакторові відшукати в окремих компонентах тексту відхилення від норми та виправити їх. М. р. поділяються на формалізовані (нетворчі) і неформалізовані (творчі). До формалізованих методів редагування відносять такі, для реалізації яких можна визначити послідовність процедур, що використовують мінімум семантичних характеристик компонентів тексту; до неформалізованих – ті, для яких важко або неможливо (принаймні, на певному етапі редагування) визначити чітку послідовність процедур, що зумовлює використання великої кількості семантичних характеристик компонентів тексту. Див. також *Методи контролю редакторського*.

Методи ціноутворення у видавничому бізнесі – методи розрахунку ціни товару з урахуванням витрат виробництва, середнього прибутку, а також з урахуванням попиту і пропозиції. Найпоширенішими методами ціноутворення є: метод повних витрат; метод граничних витрат; метод прямих витрат; метод визначення ціни на базі стандартних витрат виробництва; метод цільової норми прибутку.

Методика перевіряння фактичного матеріалу – певна послідовність процедур перевіряння фактичного матеріалу, а саме: внутрішня перевірка, звіряння з авторитетним джерелом, офіційне підтвердження. Що стосується внутрішньої перевірки, то до неї можна віднести прийоми зіставлення зв'язаних між собою фактів, про які йдеться в різних місцях тексту, виявлення в них неточностей і суперечностей. Другий рівень перевірки – співвіднесення наведених автором фактів з уявленнями і знаннями редактора. Постійне нагромадження цих знань – для редактора професійна необхідність. Третій рівень перевірки – співвіднесення фактичного матеріалу публікації з відомостями, які редактор почерпнув з інших джерел і довідкових посібників. Див. також *Матеріал фактичний*.

Методист бібліотечної справи – працівник бібліотеки, фахівець у галузі бібліотечної справи. М. б. с. розробляє методичні матеріали з питань бібліотечно-бібліографічного обслуговування; бере участь у розробці перспективних і поточних планів

роботи відділу; здійснює аналіз стану бібліотечно-бібліографічного обслуговування; систематизує та аналізує матеріали щодо діяльності бібліотеки, готує пропозиції щодо поліпшення її роботи; сприяє впровадженню результатів наукових досліджень у практику; бере участь в організації і проведенні нарад, семінарів, лекцій, виставок, а також у підготовці посібників і методичних матеріалів. М. б. с. повинен знати: чинне законодавство в галузі культури; теорію і практику бібліотекознавства та бібліографії; вітчизняний та світовий досвід в галузі бібліотечної справи; основні організації методичної роботи; правила внутрішнього трудового розпорядку; правила і норми охорони праці, виробничої санітарії та протипожежного захисту.

Методична література – див. *Література методична*.

Методичний апарат видання – див. *Апарат видання дидактичний*.

Методичний посібник – див. *Посібник методичний*.

Методичні вказівки – див. *Вказівки методичні*.

Методичні рекомендації – див. *Вказівки методичні*.

Методологія – 1. Система принципів і способів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності. 2. Вчення про науковий метод пізнання. 3. Сукупність методів, які застосовують у будь-якій науці.

Метранпаж – старший оператор складання, який брав участь у створенні оригінал-макета видання в частині його макетування або ж організував і контролював цей процес. Нині цей термін вийшов з ужитку. Функції М. в сучасному видавництві виконує *верстальник*.

Метрополиця – міжнародна одиниця обліку об'єму фонду, що вимірюється як один метр стелажної полиці, на якій розміщені видання або інші документи.

Механічне гравіювання – див. *Гравіювання механічне*.

Механічне пошкодження паперу – див. *Дефект «Пошкодження паперу механічне»*.

Меценатство – форма опіки багатими людьми письменників, діячів культури й науки у вигляді надання їм матеріальної допомоги. До виникнення авторського права одна із форм, нарівні з інститутом привілеїв, визнання права авторів на матеріальну винагороду.

Мецо-тінто – 1. Ручний спосіб виготовлення друкарських форм глибокого друку, при якому спеціальним інструментом (гранильником, качалкою), покритим дрібними зубцями, вручну надають шорсткість поверхні металевої пластини, а потім вишкрябають, вигладжують, полірують ділянки, відповідні світлим місцям зображення. 2. Малюнок, відрукований у такий спосіб.

Мистецтво книги – вид образотворчого мистецтва, завданням якого є створення художньої форми книги; комплекс творчих заходів, рішень, дій, пов'язаних із художнім конструюванням видання, ілюструванням, застосуванням книжкової та друкарської графіки.

Мідна гравюра – див. *Гравюра мідна*.

Мідна сорочка – див. *Сорочка мідна*.

Мідьорит – один із видів гравюри на міді, що належить до техніки глибокої чи поглибленої гравюри.

Міжбібліотечний абонемент – див. *Абонемент міжбібліотечний*.

Міжнародна інформаційна діяльність – див. *Діяльність інформаційна міжнародна*.

Міжнародна стандартизація – див. *Стандартизація міжнародна*.

Міжнародний бібліографічний посібник – див. *Посібник бібліографічний міжнародний*.

Міжнародний знак охорони авторського права – див. *Знак охорони авторського права*.

Міжнародний номер серіального видання (ISSN) – див. *Номер серіального видання міжнародний стандартний (ISSN)*.

Міжнародний обмін документами – див. *Обмін документами міжнародний*.

Міжнародний потік інформації – див. *Потік інформації міжнародний*.

Міжнародний стандартний бібліографічний опис (ISBD) – див. *Опис бібліографічний міжнародний стандартний*.

Міжнародний стандартний номер книги (ISBN) – див. *Номер книги міжнародний стандартний (ISBN)*.

Міжнародний стандартний номер нотного видання (ISMN) – див. *Номер нотного видання міжнародний стандартний (ISMN)*.

Міжрядковий проміжок – див. *Інтерліньяж*.

Міжфондовий довідник – див. *Довідник міжфондовий*.

Мікровидання – видання, в якому текст й ілюстрації значно зменшені в розмірі способом мікрофотокопіювання. Технологія мікрофотокопіювання дозволяє на одній мікропластині надрукувати зміст декількох видань. Може бути прочитаним лише за допомогою спеціального апарата. Див. також *Книги «колібри»*.

Мікрографія – процес виготовлення фотографічним способом зменшених копій оригіналів документів (мікроформ), які отримують на носіях інформації, що містять одне або декілька зображень з кратністю зменшення від 7 до 150. Основна частина процесів у фільмографії складається з мікрофільмування, що високо-ефективним засобом копіювання інформації на фотоматеріали. Отримані мініатюрні копії зручні для зберігання та використання, хоча і потребують при читанні збільшувальної апаратури.

Мікрокарта – мікроформа на форматному носії з непрозорою основою, на якому мікрозображення документів подано ґратками. Види М.: мікролекс, мікротейп, мікростріп.

Мікрокопія – зменшена копія фотодокумента, яку треба розглядати за допомогою збільшувального приладу.

Мікротипографіка – наука про складання, взаємодію між літерами, словами, рядками. Див. також *Типографіка, Макротипографіка*.

Мікрофіша – мікроформа у вигляді прямокутної плівки, що містить одне або багато мікрозображень документів у формі шаблонної ґратки із заголовком у горизонтальній верхній частині.

Мікроформа – фотодокумент, зазвичай фотографічна плівка, що містить мікрозображення.

Мікроформи книги – видання чи примірники книги зі зменшеним від 7,5 до 50 разів найчастіше у вигляді мікрофільму, мікрофіші, мікрокарти тощо.

Мімеограф – апарат для одержання незначної кількості відбитків тексту, виготовленого у вигляді трафарету на прогоскованому папері. Прообраз *ротаторів*.

Мініатюра книжкова – 1. У старовинних книгах і рукописах невеликі кольорові малюнки, заставки, кінцівки тощо. 2. Малоформатне, зазвичай малотиражне книжкове видання.

Мінімальна заробітна плата – див. *Заробітна плата мінімальна*.

Мінімізація кольорових фарб – автотипний синтез кольорового зображення в процесі друку на поліграфічному відбитку, коли всі тони, що мають ахроматичну (сіру) складову (від білого до чорного кольору), синтезуються чорною фарбою з мінімальним додаванням однієї, двох чи трьох тріадних фарб (жовтої, пурпурової і блакитної – СМУК).

Мінускул – письмо, шрифт малими (рядковими) літерами у текстах стародавньої писемності.

Мінускул гуманістичний – різновид мінускула, новий вид письма XIII – XIV ст. Творцем М. г. вважають визначного гуманіста доби італійського Відродження Ф. Петрарку, який був хорошим каліграфом.

Мінускул каролінгський – різновид мінускула, простий і швидкий у написанні, чіткий, пропорційний книжний шрифт. М. к. створений у скрипторії художньої школи, заснованої франкським королем (768 – 800) імператором (800 – 814) з династії Каролінгів Карлом Великим.

Мінускула – рядкова літера древньої латинської і грецької писемності.

Мінускульне письмо – див. *Письмо мінускульне*.

Мінускульний шрифт – див. *Шрифт мінускульний*.

Міньйон – друкарський шрифт, кегль якого дорівнює 7 п.

Містифікації літературні – літературні твори, авторство яких неправдиво приписується якійсь реальній чи вигаданій особі або видається за твір народної творчості тощо. Див. також *Авторство фантомне*.

Місткість видавничого ринку – можливий обсяг продажу видань за певних умов.

Місткість друкованого (друкарського) аркуша – 1. Кількість друкарських знаків, що вміщаються в друкарському аркуші. 2. Обсяг видання в обліково-видавничих аркушах, який припадає на один друкований аркуш. М. д. а. визначається діленням обсягу видання в обліково-видавничих аркушах на його обсяг в умовних друкованих аркушах. Чим більше знаків містить друкований аркуш, тим вища його місткість.

Місткість шрифту – кількість знаків шрифту певної гарнітури, накреслення і

кегля, що припадають на одиницю довжини, як правило, на один квадрат (18 мм).

Місце видання – місцезнаходження видавництва чи організації, що виконує його функції. Синонім: *Місце публікації*.

Місце друкування – місцезнаходження друкарні чи організації, що виконує її функції.

Місце публікації – див. *Місце видання*.

Місцевого друку покажчик – див. *Покажчик місцевого друку*.

Міська газета – див. *Газета районна*.

Міське телерадіомовлення – див. *Телерадіомовлення районне*.

Міськрайонна газета – див. *Газета районна*.

Міськрайонне телерадіомовлення – див. *Телерадіомовлення районне*.

Місячник – див. *Щомісячник*.

Мітель – друкарський шрифт, кегль якого дорівнює 14 п. М. вважається друкарським шрифтом середнього розміру.

Мітки корінцеві – корінцеві контрольні мітки – «сходи» служать для контролю правильності виконаного комплектування.

Мітки привідні – мітки, нанесені на поля оригіналу, фотоформ або їх монтажів. Служать для контролю суміщення фарб на відбитках під час друкування і для оцінювання точності приведення після друкування. На кожній кольороподіленій фотоформі мітки ставляться в одному і тому ж місці. Синонім: *Хрести привідні*.

Міф – легенда, народна оповідь про явище природи, історичні події, героїв, істот.

Міцність паперу на вигин – властивість паперу чинити опір навантаженню при вигині і не руйнуватися протягом гарантованого часу експлуатації.

Міцність паперу на розрив – властивість паперу чинити опір руйнуванню під впливом механічного навантаження. Механічна міцність паперу визначається розривним зусиллям або напругою в мПа ($9,8 \text{ мПа} = 1 \text{ кг/мм}^2$, або розривною довжиною – розрахунковою величиною довжини паперової стрічки, що розривається під дією власної ваги; залежить від довжини і якості зв'язку волокон усередині паперового полотна. Папір з низькою міцністю непридатний для друку на високих швидкостях і для високої щільності задрукування. Видання, віддруковані на недостатньо міцному папері, передчасно

руйнуються при перегортанні, складанні, згинанні і т.п. При друці на рулонних машинах іноді відбуваються обриви полотна. Окрім власне міцності важлива еластичність паперу, що перешкоджає крихкому руйнуванню. Міцний, але еластичний папір є оптимальним для друкування на рулонних машинах, оскільки він здатний протистояти поштовхам і вібрації машини, а також навантаженням, пов'язаним з недоліками паперопровідної системи.

Міцність паперу при розтягуванні – максимальне розтягальне зусилля на одиницю ширини, яке папір або картон можуть витримувати перед руйнуванням, за умов, визначених у стандартному методі випробувань. Якщо відомі міцність при розтягуванні (N), співвідношення між масою і площею (г/м^2 і ширина (мм), можна розрахувати розривну довжину (м).

Міцність поверхні паперу – властивість, що характеризує опір паперу вищипуванню волокон або частинок крейдяного покриття, при розриві фарбового шару в процесі друкування. Досягається застосуванням паперової маси з довгими волокнами, збільшенням ступеня проклеювання. М. п. п. має велике значення при друкуванні насичених ілюстрацій, де чіткість растрових елементів може бути отримана тільки застосуванням достатньо липких і в'язких друкарських фарб, що часто-густо спричиняють вищипування (волокон) паперу.

Мішана сторінка складання – див. *Сторінка складання мішана*.

Млин паперовий – давня фабрика з виготовлення паперу. П. м. виникли в Європі в XII ст. Кожен П. м. мав власний водяний знак, що проставлявся на аркушах паперу. Протягом тривалого періоду формати аркушів паперу мали умовні назви за цими водяними знаками: «Блазень», «Виноград», «Корона» тощо.

Мнемонічно-довідкове виокремлення – див. *Виокремлення мнемонічно-довідкове*.

Множина – скінченна і нескінченна сукупність об'єктів, істотних понять.

Множинна нумерація – див. *Нумерація множинна*.

Мова засобів масової інформації – державна мова – українська, а також інші мови, яким держава створює необхідні умови для розвитку і використання. Засо-

бам масової інформації забороняється самостійний переклад офіційної інформації з державної на іншу мову.

Мова індексування – див. *Мова інформаційна*.

Мова інформаційна – штучна мова, призначена для записування семантичної інформації з метою подальшого використання її в інформаційно-пошукових системах та інформаційно-логічних системах. Див. також *Мова інформаційно-пошукова*.

Мова інформаційно-пошукова – формалізована мова, призначена для характеристики даних чи змісту документів, щоб забезпечити їх зберігання та пошук. Використовується в інформаційно-бібліотечній діяльності. Види М. і.-п.: мова інформаційно-пошукова дескрипторного типу (інформаційно-пошукова мова, у якій лексичні одиниці – дескриптори пов'язуються координатними зв'язками в процесі індексування документів і/або інформаційних запитів); мова інформаційно-пошукова класифікаційного типу (інформаційно-пошукова мова, у якій лексичні одиниці пов'язані семантичними зв'язками для подальшого використання в індексуванні документів і запитів). Синонім: *Мова індексування*. Див. також *Система класифікаційна*, *Відношення одиниць інформаційно-пошукових мов*, *Дескриптор*, *Ідентифікатор*, *Клас*, *Класифікування*, *Тезаурус (З)*, *Термін*, *Фасет*.

Мовлення персеверація – див. *Персеверація мовлення*.

Мовлення – створення (комплектування та/або пакетування) і розповсюдження програм, пакетів програм, передач з використанням технічних засобів телекомунікацій для публічного приймання за допомогою побутових теле- та радіоприймачів у відкритий спосіб чи за абонентну плату на договірних засадах. Синонім: *Телерадіомовлення*.

Мовлення громадське – система організації мовлення, при якій контроль над мовленням з боку держави максимально унеможливується, а журналісти отримують гарантію незалежності та невтручання в їхню діяльність. Синонім: *Мовлення суспільне*.

Мовлення ефірне – публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення шляхом передачі їх в ефір за допомогою радіохвиль у будь-якому діа-

пазоні. Див. також *Організація ефірного мовлення*.

Мовлення ефірного організація – див. *Організація ефірного мовлення*.

Мовлення канал – див. *Канал мовлення*.

Мовлення організація – див. *Організація мовлення*.

Мовлення суспільне – див. *Мовлення громадське*.

Мовний словник – див. *Словник лінгвістичний*.

Мовник (теле- чи радіо-) – суб'єкт господарювання, який створює (комплектує та/або пакує) телевізійні чи радіопрограми та передачі і розповсюджує їх у відкритому або кодованому вигляді за допомогою технічних засобів шляхом трансляції та ретрансляції для приймання їх споживачами.

Модель AIDA – одна з найпоширеніших моделей рекламного звернення / маркетингового повідомлення. Аббревіатура англійських слів: увага (attention), інтерес (interest), бажання (desire), дія (action). У 1896 р. запропонована Е. Левисом (США).

Модель видання композиційно-графічна описова – це документ, у якому описуються композиційні і графічні характеристики видання; це своєрідна «філософія» художнього оформлення видання. У цьому документі зазначається: обсяг видання; особливості жанрово-тематичного планування (для періодичних видань); тип видання, його цільове та читачке призначення, їхній вплив на художнє оформлення видання; стиль графічного оформлення («графічна формула»): експресивний, інформативний, збалансований; тип оформлення: шрифтовий, орнаментально-декоративний, ідейно-символічний, сюжетно-тематичний, предметно-тематичний; тип верстання; розмірні характеристики видання, сторінок, сторінок складання, бергів, кліше для ілюстрацій тощо; дизайн тексту (шрифти для основного тексту, заголовкові шрифти, система виділень); види і жанри ілюстрацій та типи їхнього оформлення; опис декоративних елементів оформлення і випадки їхнього застосування; частка рекламних матеріалів у виданні і типи її композиційного розміщення; опис матеріальної конструкції видання (папір, тип обпави, вид брошурування тощо). Див. також *Модель видання фізична композиційно-графічна*.

Модель видання композиційно-графічна посторінкова – див. *Оригінал-макет видання*.

Модель видання композиційно-графічна фізична – схематична модель видання, у якій представлені основні способи верстання сторінок і розворотів та відтворені у вигляді кліше всі елементи і способи їх розташування. Види макетів: повний (посторінковий) і частковий; паперовий і електронний (кодований). Синонім: *Макет видання*.

Модель колірна – 1. Система кольорів спектра, поєднання яких дозволяє утворювати безліч інших кольорів та їхніх відтінків. 2. Система кодування кольорів, яка використовується для зберігання, відображення на екрані та друку зображення. У графічних програмах і настільних видавничих системах використовують модель RGB. У поліграфії – колірну модель CMYK.

Модель колірна CMYK – субтрактивна колірна модель, в якій складені кольори утворюються в результаті змішування синьо-зеленого (cyan), пурпурового (magenta), жовтого (yellow), чорного (key/black) кольорів. Свою назву CMYK-модель отримала від перших літер англійських найменувань колірних координат. На відміну від моделі RGB, модель CMYK описує кольори, отримані в результаті відбиття світла об'єктами, тобто в її основі лежить інший принцип. Це субтрактивна модель (така, що віднімає), оскільки кольори в ній утворюються відніманням від чорного кольору базових кольорів: блакитного (Cyan), пурпурового (Magenta) і жовтого (Yellow). Вони утворюють так звану поліграфічну тріаду і називаються тріадними. У колірній моделі CMYK рівень складових кольору задається значеннями із діапазону від 0 до 100 % (величина 100 % у цій моделі відповідає 255 одиницям моделі RGB). Колірна модель CMY є оберненою до моделі RGB. У разі змішування двох субтрактивних кольорів результуючий колір буде темніший, ніж вихідні, а в разі змішування всіх трьох (складових) отримаємо чорний колір. Білий колір – це повна відсутність кольору (значення всіх колірних складових дорівнюють 0). Колірна модель CMYK використовується в поліграфії.

Модель колірна HSB – спосіб подання

кольору в моделі HSB, який ґрунтується на базових характеристиках кольору: колірний тон (колір світла, відбитого від непрозорого об'єкта або такого, що пройшло крізь прозорий об'єкт. Значення колірного тону залежить від позиції кольору в колірному колесі і може змінюватися від 0 до 360°. Кут 0° відповідає червоному кольору, який змінюється за годинниковою стрілкою до жовтого, потім – зеленого, блакитного, синього, пурпурового і знову червоного); насиченість (інтенсивність кольору, що визначається як відсоток кольору певного тону відносно вмісту сірого і може змінюватися від 0 до 100 %). Нульова насиченість відповідає абсолютно сірому кольору); яскравість (характеристика (також називається світлістю), що визначає, наскільки світлим чи темним може бути певний колір; цей параметр може змінюватися в діапазоні від 0 до 100 %). Цю модель ще називають HSV, замінюючи останнє слово «Brightness» на «Value»).

Модель Колірна Lab – колірна модель Lab розроблялася Міжнародною комісією з освітлення (CIE) з урахуванням недоліків описаних вище моделей. Зокрема, вона створювалася як апаратно-незалежна. Це означає, що кольори в моделі Lab визначаються незалежно від того, який пристрій виведення (монітор, принтер і т.д.) використовується, оскільки модель базується на сприйнятті кольору людським оком. Колір у цій моделі визначається трьома параметрами: освітленістю, діапазоном зміни від пурпурового до зеленого та діапазоном зміни від синього до жовтого. Освітленість змінюється від 0 до 100%. Діапазон кольору змінюється від -128 до 127. М. к. Lab має найбільший порівняно з рештою моделей колірний діапазон.

Модель колірна RGB – несубтрактивна, адитивна колірна модель, в якій похідні кольори утворюються в результаті складання або змішування червоного (Red), зеленого (Green) і синього (Blue) світлових променів. Свою назву RGB-модель отримала від перших літер англійських найменувань колірних координат. М. к. RGB призначена для сприймання, представлення та відображення зображення в електронних системах, таких як телебачення та комп'ютери. RGB – апаратно-залежний простір кольорів. М. к. RGB використовується при обробці зображення в

графічних програмах і настільних видавничих системах. Але оскільки всі пристрої репродукування працюють в системі СМΥК, то перед друком кольорові оригінали конвертують в систему СМΥК.

Модель колірна адитивна – модель, у якій колір формується шляхом накладання, додавання кольорів (модель RGB). Синонім: *Модель колірна несубтрактивна*.

Модель колірна напівтонова – у напівтоновому малюнку присутній єдиний канал, який може містити до 256 градацій сірого кольору. Кожний піксель характеризується одним параметром – яскравістю, значення якого змінюються від 0 (чорний колір) до 255 (білий колір). Іноді яскравість вимірюється у відсотках: 0 – білий, 100 % – чорний. Коли кольорові зображення перетворюються на напівтонові, інформація про колірний тон і насиченість відкидається та залишається лише значення яскравості.

Модель колірна несубтрактивна – див. *Модель колірна адитивна*.

Модель колірна субтрактивна – модель, у якій колір формується за рахунок часткового поглинання і віддзеркалення променів світла від об'єкту, тобто шляхом віднімання. Модель СМΥК застосовують переважно в поліграфії при кольоровому друці. Папір та інші друкарські матеріали є поверхнями, що відображають світло, отже зручніше рахувати яка кількість світла (і кольори) відбилосся від тієї або іншої поверхні, ніж скільки поглинається. Таким чином, якщо відняти з білого три первинні кольори, RGB, ми отримаємо трійку доповнюючих кольорів СМΥК. «Субтрактивний» означає той, що «віднімається» – ми віднімаємо первинні кольори з білого. Щоб отримати, напр., червоний колір, в моделі СМΥК використовується поєднання пурпурової і жовтої фарби. Пурпурова поглине зелений колір, що міститься в жовтій фарбі, а жовта поглине синій, який міститься в пурпуровій. В результаті вийде чисто червоний колір. Модель СМΥК забезпечує менше колірне охоплення, ніж адитивна модель RGB.

Модель колірна чорно-біла – чорно-білі (монохромні) малюнки – найпростіші графічні зображення. У такому разі кожний піксель (чорний або білий) задається за допомогою 1 біта, і тому розмір файлу зображення набагато менший, ніж кольо-

рового чи навіть напівтонового зображення з тими самими фізичними розмірами. Адже піксель напівтонового зображення задається з використанням 8 біт, а для опису пікселя кольорового потрібно 24 біти.

Модель редагування – сукупність нормативної бази, методів і правил редагування. Розрізняють теоретичні й комп'ютерні моделі редагування.

Моделювання видання – 1. Див. *Конструювання видання*. 2. Див. *Режисура періодичного видання*.

Модератор – ведучий телевізійної чи радіопроеграми, який поєднує функції коментатора, диктора, інтерв'юера. Завдання модератора – контролювати хід дискусії, розподіляти час, ставити запитання, вводити у прямиий ефір чи виводити з нього слухачів.

Модульна сітка – див. *Сітка модульна*.

Мозаїчний друк – див. *Друк мозаїчний*.

Молитовник – церковна книжка, збірник молитов для богослужіння.

Молодіжне видання – див. *Видання молодіжне*.

Молодший редактор – див. *Редактор молодший*.

Моністична теорія редагування – див. *Теорія редагування моністична*.

Моніторинг – тип публікації, спрямованої на «відстежування» якогось явища, «замір» певних параметрів у певній сфері діяльності, що повторюється систематично. Предметом моніторингу є динаміка соціальних настроїв.

Моніторингова журналістика – див. *Журналістика моніторингова*.

Моновидання – видання, що містить один твір.

Монограма – 1. Сплетення кількох початкових літер імені чи прізвища у вигляді вензеля. 2. Умовний знак замість підпису на творах художників.

Монографія як жанр наукової літератури – великий за обсягом і важливий за науковим значенням твір наукової літератури, в якому відображається певний етап розвитку науки, узагальнюються нагромаджені знання у певній сфері наукової діяльності, прогнозуються подальші дослідження. Жанр М. з'явився у XVIII ст., розвинувшись із наукового трактату. Специфічною рисою цього жанру є сконцентрованість на одній проблемі чи темі та

наявність одного автора, що, власне, і пояснює саму назву: «моно» – один, «графо» – пишу. Щоправда, постановка новітніх фундаментальних наукових завдань зумовила появу колективних монографій. При цьому обмеження однією темою залишається незмінним. Див. також *Видання наукове*.

Монометалічна офсетна формна пластина – див. *Пластина офсетна формна монометалічна*.

Монометалічна форма офсетна – див. *Форма офсетна монометалічна*.

Монополізація ЗМІ – зосередження засобів масової інформації в розпорядженні держави, певної політичної, політико-економічної групи, особи з метою контролю інформаційної сфери, здобуття політичного впливу, економічних дивідендів.

Монополія (монопольне становище) у видавничому бізнесі – домінуюче становище суб'єкта господарювання, яке дає йому можливість самостійно або разом з іншими суб'єктами обмежувати конкуренцію на ринку певного товару (робіт, послуг). Монопольним є становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку певного товару перевищує розмір, встановлений законом.

Монополія абсолютна – повний контроль над всім виробництвом даного товару або виду послуг з боку одного виробника або постачальника.

Монопольний оператор телекомунікацій – див. *Оператор телекомунікацій монопольний*.

Монополія – ринкова ситуація, при якій існує тільки один покупець або група покупців, що спільно приймають рішення.

Монотип – автоматична літеровідливна машина, призначена для складання тексту у вигляді рядків, що містять літери і пробільний матеріал. Складається з двох роздільних секцій – клавіатурного апарата (складально-програмувального апарата), з допомогою якого інформацію кодують і записують на перфострічку, і літеровідливого механізму, що керує цією перфострічкою. Кожна літера відливається окремо із спеціального друкарського сплаву, після чого з літер формуються рядки і верстаються сторінки друкарської форми. При цьому використовують матриці для відливання шрифту. Винайдена в 1887 р. американцем Толбертом Лэнстоном. Нині практично не використовується.

Монотипія – спосіб друкування, при якому малюнок наносять від руки різнокольоровими фарбами на рівну поверхню металевої дошки і на друкарському верстаті одержують лише один відбиток.

Монохром – видання, надруковане в одну фарбу.

Монохромний дисплей – див. *Дисплей монохромний*.

Монтаж – складання, з'єднання окремих частин запису в одне змістове ціле – теле-, радіопередачу; додрукарське макетування шпальти з текстів та ілюстрацій.

Монтаж фотоформ – розміщення текстових та ілюстраційних діапозитивів або негативів на прозорій монтажній основі відповідно до макету видання, схеми, оригіналу, стандарту тощо. Зазвичай монтаж фотоформ проводять на монтажному столі, як правило, з використанням монтажної вимірювальної сітки, виготовленої на прозорій основі і лінійки з штифтами для системи штифтового приведення. Але з настанням ери повністю цифрового технологічного процесу та появи великоформатних пристроїв виводу, спуск шпальт роблять, підбираючи сторінки разом в електронному вигляді, створюючи готові для експонування друкарські плівки (чи навіть готові пластини, якщо замість фотовивідного автомата використовується пристрій для прямого виведення форм).

Монтажний стіл – див. *Стіл монтажний*.

Моральний збиток – див. *Збиток моральний*.

Мотив орнаменту – структурна одиниця орнаменту; найхарактерніша частина орнаменту, що постійно повторюється.

Муар – інтерференційний візерунок, видимі плями (сторонній малюнок у вигляді сітки), смуги або лінії, що виникають, напр., при накладанні двох періодичних січастих малюнків. Явище зумовлене тим, що елементи двох малюнків, що повторюються, сліднують з трохи різною частотою і то накладаються один на одного, то утворюють проміжки. Найчастіше в повсякденному житті М. з'являється під час сканування зображень, надрукованих поліграфічним способом. Це виникає через те, що сканер повторно раструє зображення, на якому вже є оригінальний растр. М. також може виникнути через

неправильне встановлення кутів між лініями основних кутів під час растрівання.

Муар друку багатофарбового – див. *Дефект «Муар друку багатофарбового»*.

Музеї книги – науково-дослідні та культурно-освітні установи, що здійснюють збирання, вивчення, зберігання й експонування матеріалів про книгу.

Мультимедіа – метод відображення інформації, що ґрунтується на використанні текстових, графічних і звукових можливостей комп'ютерних пристроїв в інтерактивному режимі.

Мультимедійне видання електронне – див. *Видання електронне мультимедійне*.

Н

Набір металевий – набір, сформований з літер чи рядків, відлитих із сплаву металів (свинцю, олова), і є результатом ручного, рядковідливного, літеровідливного складання.

Набір тексту складання – рядки тексту, складені будь-яким способом складання, із яких, зокрема, формують текстову друкарську форму.

Навчальна бібліотека – див. *Бібліотека навчальна*.

Навчальна література – див. *Література навчальна*.

Навчальна програма – див. *Програма навчальна*.

Навчальне видання – див. *Видання навчальне*.

Навчальне видання електронне – див. *Видання електронне навчальне*.

Навчальний посібник – див. *Посібник навчальний*.

Навчальний посібник наочний – див. *Посібник навчальний наочний*.

Навчально-методичний посібник – див. *Посібник навчально-методичний*.

Наголос – 1. Вирізнєння складу у слові посиленням голосу або підвищенням тону; вирізнєння голосом слова в реченні для підкреслення його логічного значення; вирізнєння, висунення чого-небудь на перший план як найголовнішого. 2. Значок над літерою, який вказує на вирізнєння звука в слові посиленням голосу або підвищенням тону.

Надбання суспільне – твори і об'єкти суміжних прав, строк дії авторського права і/або суміжних прав на які закінчився, чи твори, які не підлягають авторській охороні відповідно до вказівки закону та можуть вільно використовуватися суспільством. Див. також *Строк охорони авторського права*.

Надвипускні дані – див. *Дані надвипускні*.

Надвиробництво – перевищення пропозиції продукції над попитом на неї; збільшення запасів продукції внаслідок нездатності реалізувати її через скорочення попиту.

Надзаголовкові (надзаголовні) дані – див. *Дані надзаголовкові (надзаголовні)*.

Надмірна прозорість паперу – див. *Дефект «Прозорість паперу надмірна»*.

Надриви паперу вздовж лінії бігування – див. *Дефект «Надриви паперу вздовж лінії бігування»*.

Надрукований документ – див. *Документ надрукований*.

Надрукований текст – див. *Текст надрукований*.

Надходження документа – процедура залучення до фонду документа, отриманого тим чи іншим шляхом комплектування, після звірення із замовленням і перевірки примірника на дефектність.

Надходження очікувані – суми, які повинні бути отримані від клієнтів за вже поставлені товари або надані послуги.

Назва – 1. Слово чи словосполучка, що звичайно міститься на титульному аркуші документа, за допомогою якого зручно посилатися, яке можна використовувати для ідентифікації документа та яке відрізняє його від інших документів (хоч і не завжди однозначно). 2. Кожне нове або повторне видання, інший документ, що відрізняється від решти документів заголовком, вихідними даними або іншими елементами оформлення.

Назва альтернативна – друга назва документа, яка буває іноді популярнішою і приєднується до першої назви за допомогою сполучника «чи».

Назва видавництва – елемент вихідних даних видання, що подають на титульній сторінці після місця випуску видання.

Назва видання – слово чи словосполучення, яке застосовується для позначан-

ня надрукованого видання (в одному або кількох томах), що використовують для розпізнавання видання та відрізнення його від інших видань; Н. в. зазвичай розміщують на титульному аркуші документа.

Назва загальна – назва чи частина назви, що є спільною для кількох бібліографічних одиниць, які є частинами деякої множини.

Назва інша – назва, що уточнює чи пояснює основну назву твору, зазначена на титульній сторінці після неї.

Назва ключова – ім'я, надане серіальному виданню в межах Міжнародної системи даних про серіальні видання (International Serials Data System – ISDS).

Назва оригіналу – назва оригінального видання.

Назва основна – головна назва документа, що містить усі альтернативні назви, але не містить паралельних чи будь-яких інших назв.

Назва паралельна – назва, записана іншою мовою чи іншим шрифтом.

Накат фарби – нанесення фарби накатними валами на друкарську форму.

Накидка – 1. Комплектування блока накидкою на зошит чи вкладкою в зошит, веде до однакового кінцевого результату і визначається конструкцією лінії збірки чи конструкцією видання. Напр., комплектування накидкою використовують у разі, якщо у виданні є сторінки з ілюстраціями, які необхідно вкласти в окремі зошити блока, або є часткові (неповні) зошити, які вкладаються в сусідні. 2. Частина задрукованого аркуша видання, в середину якої вкладають зошит.

Накидка на зошит – приєднання сфальцьованої дробової (неповної) частини задрукованого аркуша до іншого (повного) зошита, накиданням на її корінець у розгорнутому вигляді.

Наклад – 1. Кількість одноразово видрукованих примірників видання. Синонім: *Тираж*. 2. Загальна кількість примірників одного друкованого видання. Зазвичай розрізняють малі наклади (до 15 тисяч примірників), середні (до 100 тисяч примірників) і масові (понад 100 тисяч примірників). Масові наклади у зв'язку з великим обсягом поліграфічних робіт зазвичай друкують частинами (заводами). 3. Папероподавальний вузол друкарських,

лакувальних, фальцювальних, палітурно-брошурувальних тощо машин.

Наклад загальний – сума тиражів видання за визначений період – тиждень, місяць, рік; сукупний наклад видання з його додатками.

Наклад разовий – наклад одного випуску, номера, тому періодичного видання.

Накладення – спосіб друку, при якому об'єкти друкуються один поверх другого без створення трепінгу.

Накладна вантажна – перевізний документ, що засвідчує прийняття вантажу його перевізником від відправника і містить відомості про товар і умови його перевезення.

Накладу комплект – див. *Видрук*.

Наклейка – елемент книжкового чи періодичного видання, призначений для наклеювання на окрему сторінку або її частину. Зазвичай це ілюстрації, карти, схеми, що мають інші, аніж сторінка видання формати. Н. не є самостійним елементом видання.

Наклеювання в оригіналі – вид дозволеного виправлення, за якого не змінюють стандартну кількість рядків на сторінці оригіналу, а на закреслені літери, знаки, слова, рядки наклеюють інші, надруковані як потрібно.

Накреслення вічка – положення (нахил), насиченість та щільність, які характеризують вічко. Синонім: *Накреслина вічка*.

Накреслення шрифту – графічний різновид шрифту одної гарнітури, що відрізняється шириною, насиченістю, пропорціями чи нахилом вічка. Розрізняють такі Н.: світле (plain), напівжирне, жирне (bold), курсивне (italic), пряме, вузьке, широке, надшироке, нормальне. Н. – ефективний засіб увиразнення тексту. Синонім: *Накреслина вічка*. Див. також *Нахил шрифту*.

Накреслення шрифту вузьке – накреслення шрифту, яке характеризується відношенням ширини вічка літери до його висоти як 1:2 (на відміну від нормальних шрифтів, де відношення дорівнює 2:3).

Накреслення шрифту жирне – накреслення шрифту, яке повторює накреслення всіх знаків прямого шрифту, але товщина основних штрихів літер і знаків більша за внутрілітерний проміжок. Синонім: *Накреслення шрифту грубе*. Див. також *Шрифт жирний*.

Накреслення шрифту надшироке – накреслення шрифту, в якому ширина вічка літери перевищує його висоту.

Накреслення шрифту напівжирне – накреслення шрифту, яке повторює накреслення всіх знаків прямого шрифту, але співвідношення товщини основних штрихів літер і знаків внутрілітерного проміжку коливається від 1:1,2 до 1:1,5. Синонім: *Накреслення шрифту напівгрубе*.

Накреслення шрифту нормальне – накреслення шрифту, яке характеризується відношенням ширини вічка літери до висоти як 2:3.

Накреслення шрифту курсивне – накреслення шрифту, яке повторює накреслення всіх знаків прямого шрифту, але основні штрихи нахилені, зазвичай, праворуч (нахил ліворуч зустрічається рідко). Синонім: *Накреслення шрифту похиле*. Див. також *Курсив*.

Накреслення шрифту пряме – накреслення шрифту з вертикальними основними штрихами.

Накреслення шрифту широке – накреслення шрифту, яке характеризується відношенням ширини вічка літери до висоти як 1:1.

Налагодження – підготовчий процес перед друкуванням, що включає підготовку паперопровідної системи, встановлення друкарських форм, регулювання фарбового апарату, приведення зображення, отримання підписного відбитку.

Налагодження друкарських форм – підготовчий процес перед друкуванням в офсетному друці, який включає підготовку друкарських форм і вузлів машини, а також установку форм у друкарській машині; забезпечує суміщення зображень при багатокольоровому друці і точність фальцювання.

Нанесення покриття – процес нанесення на поверхню паперу одного або декількох покривних шарів у вигляді суспензії або інших матеріалів в рідкому стані.

Наочний посібник – див. *Посібник наочний*.

Напис – короткий текст, розміщений на чому-небудь; стародавній текст, вирізьблений, висічений на твердому матеріалі.

Напіввідкрите верстання – див. *Верстання напіввідкрите*.

Напівніма рубрика – див. *Рубрика напівніма*.

Напівшкіряна палітурка – див. *Палітурка напівшкіряна*.

Наповнювачі паперу – білі мінеральні речовини (каолін, гіпс, крейда тощо), які частково заповнюють простір між волокнами, що збільшує гладкість, пластичність, білість та непрозорість паперу.

Наповнювач фарби – біла нерозчинна непрозора дрібнодисперсна мінеральна речовина (двоокис титану, бланфікс, цинкові і сірчисті білила, гідрат окислу алюмінію) вводиться до складу друкарських фарб для поліпшення їх якості та оптичних властивостей – кольору, прозорості. Н. може бути введений до складу друкарських фарб також і для їх здешевлення.

Напрямок волокон паперу – при виробництві паперу велика частина волокон орієнтується вздовж напрямку руху сітки папероробної машини і називається машинним напрямом волокна. Перпендикулярний напрям волокон називається поперечним.

Напрямок паперу машинний – напрям полотна паперу (картону), який збігається з напрямом руху сітки на папероробних (картоноробних) машинах.

Напрямок паперу подовжній – див. *Напрямок паперу машинний*.

Напрямок паперу поперечний – напрям, перпендикулярний руху сітки папероробної машини.

Нарис – оповідний публіцистичний твір, у якому автор зображує дійсні факти, події, конкретних людей. Близький до малих форм художньої літератури.

Наріжники – властиві оправам стародавніх книг накладні елементи зі шкіри, металу чи іншого матеріалу, що кріпилися на кутах оправи для її збереження й прикрашення.

Наскрізна пагінація – див. *Пагінація наскрізна*.

Наскрізне читання – див. *Читання наскрізне*.

Настроювані норми редагування – див. *Норми редагування настроювані*.

Натиск – зусилля, з яким папір або інший матеріал притискається до друкарської форми (набору або кліше) високого друку у процесі друкування.

Наука інформаційна – див. *Інформатика*.

Наукова бібліотека – див. *Бібліотека наукова*.

Наукова доповідь – див. *Доповідь наукова*.

Наукова і науково-технічна експертиза – див. *Експертиза наукова і науково-технічна*.

Наукова інформація – див. *Інформація наукова*.

Наукова література – див. *Література наукова*.

Наукова публіцистика – див. *Публіцистика наукова*.

Наукова рецензія – див. *Рецензія наукова*.

Наукова стаття – див. *Стаття наукова*.

Наукове видання – див. *Видання наукове*.

Наукове редагування – див. *Редагування наукове*.

Науковий журнал – див. *Журнал науковий*.

Науковий звіт – див. *Звіт науковий*.

Науковий огляд – див. *Огляд науковий*.

Науковий редактор – див. *Редактор науковий*.

Науковий реферат – див. *Реферат науковий*.

Наукові норми редагування – див. *Норми редагування наукові*.

Науково-виробниче видання – див. *Видання науково-виробниче*.

Науково-допоміжний апарат видання – див. *Апарат видання довідково-пояснювальний*.

Науково-допоміжний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний науково-допоміжний*.

Науково-інформаційна діяльність – див. *Діяльність науково-інформаційна*.

Науково-популярне видання – див. *Видання науково-популярне*.

Науково-популярний журнал – див. *Журнал науково-популярний*.

Науково-практичне видання – див. *Видання науково-практичне*.

Науково-технічна інформація – див. *Інформація науково-технічна*.

Науково-художнє видання – див. *Видання науково-художнє*.

Наукометрія – галузь наукознавства, що займається статистичними дослідженнями структури та динаміки масивів і потоків наукової інформації.

Нахзац – задній форзац, елемент конструкції палітурки книжки у вигляді одностороннього аркуша щільного паперу або конструкції з двох аркушів, з'єднаних

смужкою тканини, що скріплює книжний блок із задньою боковиною палітурної кришки.

Нахил вічка шрифту – див. *Нахил шрифту*. Синонім: *Постава вічка шрифту*.

Нахил шрифту – одна з ознак накреслення шрифту, визначається за розміщенням його основного штриха щодо вертикалі. Розрізняють шрифти прямого накреслення (без нахилу основних штрихів); курсивного накреслення (основні штрихи нахилені справа наліво зверху донизу, в окремих літерах з'єднувальні завитки імітують рукописний почерк); похилого накреслення (з таким, як у курсивного накреслення нахилом, але без з'єднувальних завитків літер). Див. також *Накреслення шрифту*.

Націнка на видавничу / поліграфічну продукцію – збільшення ціни виробу, продукції, товару, пов'язане або з додатковими витратами на їх виготовлення і продаж, або з їхніми особливостями.

Національна бібліотека – див. *Бібліотека національна*.

Національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні – політика пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку держави; формування необхідних для цього законодавчих і сприятливих економічних умов; всебічного розвитку загальнодоступної інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів та забезпечення повсюдного доступу до телекомунікаційних послуг та інформаційно-комунікаційних технологій; сприяння збільшенню різноманітності та кількості електронних послуг, забезпечення створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів; поліпшення кадрового потенціалу; посилення мотивації щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій; широкого впровадження ІКТ в науку, освіту, культуру, охорону здоров'я, охорону навколишнього середовища; забезпечення інформаційної безпеки.

Національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні – див. *Політика розвитку інформаційного суспільства в Україні національна*.

Національна програма інформатизації – див. *Програма інформатизації національна*.

Національна система науково-технічної інформації – див. *Система науково-технічної інформації національна*.

Національна стандартизація – див. *Стандартизація національна*.

Національний аудіовізуальний продукт – див. *Продукт аудіовізуальний національний*.

Національний бібліографічний центр – див. *Центр бібліографічний національний*.

Національний екранний час – див. *Час екранний національний*.

Національний інформаційний фонд – див. *Фонд інформаційний національний*.

Національний план нумерації – див. *План нумерації національний*.

Національні стандарти – див. *Стандарти національні*.

Невстановлені норми редагування – див. *Норми редагування невстановлені*.

Негатив – оригінал фотодокумента на прозорому носії, що являє собою одиначне зображення предмета, явища тощо, отримане за допомогою технічних засобів фотографування на негативній плівці чи склі з наступним хіміко-фотографічним обробленням.

Негатив кольоровий – негативне зображення, обернене до оригіналу за світлом і кольоропередачею. На кольоровому негативі кольори приблизно відповідають додатковим кольорам кольорового позитиву.

Негативний попит – див. *Попит негативний*.

Недескриптор – термін тезауруса, який не повинен використовуватися для вираження поняття і має посилення на один чи кілька дескрипторів, що використовуються замість нього. Див. також *Мова інформаційно-пошукова*, *Дескриптор*.

Недетерміноване видання електронне – див. *Видання електронне недетерміноване*.

Нееластичний попит – див. *Попит нееластичний*.

Незавершене виробництво – див. *Виробництво незавершене*.

Незафіксовані норми редагування – див. *Норми редагування незафіксовані*.

Некрейдований папір – див. *Папір некрейдований*.

Некролог – стаття чи замітка з приводу смерті людини; містить відомості про її життя й діяльність. Текст некролога в друкованих мас-медіа обрамлюють жирною лінійкою або беруть у траурну рамку його заголовком.

Нелегальне видання – див. *Видання нелегальне*.

Неліквіди видавництва / видавничого підприємства – зайві, непотрібні підприємству товарно-матеріальні цінності, а також готові вироби, які не вдалося реалізувати.

Неліквідність активів видавничого / поліграфічного підприємства – недостатність ліквідних активів. Таке становище, коли активи не можуть бути швидко і легко перетворені на наявні гроші.

Немайнові права автора особисті – див. *Права автора немайнові особисті*.

Ненастроювані норми редагування – див. *Норми редагування ненастроювані*.

Ненумерована рубрика – див. *Рубрика ненумерована*.

Неперіодичне видання – див. *Видання неперіодичне*.

Неперіодичне видання електронне – див. *Видання електронне неперіодичне*.

Неприведення лицьової сторони і обороту – дефект, незбіжності форматів полосу на двох сторінках одного аркуша видання. Колонтитули, колонцифри, рядки (особливо верхні і нижні) не збігаються при розгляді на просвіт.

Неприведення лицьової сторони і обороту – див. *Дефект «Неприведення лицьової сторони і обороту»*.

Неприпустимість зловживання правом на інформацію – норма, відповідно до якої інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини. Не підлягають розголошенню відомості, що становлять державну або іншу передбачену законодавством таємницю, а також відомості, що стосуються лікарської таємниці, грошових вкладів, прибутків від підприємницької діяльності, усиновлення (удочеріння), листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень, крім випадків, передбачених законом інформації.

Неприпустимість зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації – норма, відповідно до якої друковані засоби масової інформації в Україні не можуть бути використані для поширення відомостей, розголошення яких забороняється статтею 46 Закону

України «Про інформацію»; закликів до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України; пропаганди війни, насильства та жорстокості; розпалювання расової, національної, релігійної ворожечі; розповсюдження порнографії, а також з метою вчинення терористичних актів та інших кримінально каранних діянь. Забороняється використання друкованих засобів масової інформації для: втручання в особисте життя громадян, посягання на їх честь і гідність; розголошення будь-якої інформації, яка може призвести до вказання на особу неповнолітнього правопорушника без його згоди і згоди його представника.

Непродрукування (непокриваність) під час тиснення фольгою – див. *Дефект «Непродрукування (непокриваність) під час тиснення фольгою»*.

Непродрукування (непродруківка, непродрук) – див. *Дефект «Непродрукування»*.

Непрозорий оригінал – див. *Оригінал непрозорий*.

Непрокопіювання – див. *Дефект «Непрокопіювання»*.

Непряме растрування – див. *Растрування непряме*.

Нерегульований попит – див. *Попит нерегульований*.

Нерезиденти – юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з осередком за межами України, які створені й діють відповідно до законодавства іноземної держави, зокрема юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності, створені за участю юридичних і фізичних осіб.

Нерелевантний документ – див. *Документ нерелевантний*.

Нерівне обрізання блока – див. *Дефект «Обрізання блока нерівне»*.

Нерівне обрізання паперу – див. *Дефект «Обрізання паперу нерівне»*.

Нерівне обрізання формної пластини – див. *Дефект «Обрізання формної пластини нерівне»*.

Нерівномірна плашка – див. *Плашка нерівномірна*.

Нерівномірний глянець – див. *Глянець нерівномірний*.

Нерізка маскування – див. *Маскування нерізка*.

Несвітлове дублення – див. *Дублення несвітлове*.

Неспектральні (неспектрові) кольори – див. *Кольори неспектральні (неспектрові)*.

Несубстративна колірна модель – див. *Модель колірна адитивна*.

Несуміщення з тлом – див. *Виворітка (2)*.

Несуміщення кольороподілених фотоформ – див. *Дефект «Фотоформ кольороподілених несуміщення»*.

Несумлінна реклама – див. *Реклама несумлінна*.

Нетекстові компоненти оригіналу – див. *Компоненти оригіналу нетекстові*.

Неткор – покривний палітурний матеріал з нетканого клеєного полотна з крохмально-каоліновим шаром і покриттям нітроцелюлози.

Неточність слововживання – див. *Помилка «Неточність слововживання»*.

Нешрифтове виокремлення – див. *Виокремлення нешрифтове*.

Неякісне вирубування кутів – див. *Дефект «Вирубування кутів неякісне»*.

Нижня лінія шрифту – див. *Лінія шрифту нижня*.

Нитки для скріплення зошитів у блок – використовують бавовняні та синтетичні нитки. Бавовняні нитки складаються зі скручених між собою окремих ниток бавовняної пряжі. Залежно від кількості скручених ниток пряжі розрізняють групи у три, чотири і шість складань. Для ручного шиття використовують більш товсті нитки – № 10, 20, 30, причому кращими вважаються нитки № 30 у шість складань.

Ниткошвейна машина – див. *Машина ниткошвейна*.

Нікелювання – електрохімічний процес нанесення на поверхню металеві друккарської форми шару нікелю для підвищення тиражестійкості друккарських форм.

Німа рубрика – див. *Рубрика німа*.

Німії заголовки – див. *Заголовки німії*.

Нітролак – складна композиція, до складу якої входять: колоксилін, смоли, етілацетат, бутілацетат, етанол і бутанол. Застосовується для лакування обкладинок і виготовлення зсувної декалькоманії; виконується на машинах глибокого друку з форми – плашки.

Ніша інформаційна – частка інформаційного простору певної (спеціалізованої) тематики, різновиду інформації, надання інформаційних послуг.

Нова інформація – див. *Інформація нова*.

Нове видання – див. *Видання нове*.

Новий журналізм – див. *Журналізм новий*.

Новий рядок – див. *Рядок новий*.

Новин баланс – див. *Баланс новин*.

Ножова фальцювальна машина – див. *Машина фальцювальна ножова*.

Номер книги міжнародний стандартний (ISBN) – універсальний ідентифікаційний номер, що присвоюється книгам або брошурам з метою їхньої класифікації. Складається з абrevіатури ISBN (International Standard Book Number) і 10 цифр, які є ідентифікаторами країни, видавництва і книги. Десятизначний номер поділяється на чотири частини змінної довжини, які відокремлюються одна від одної дефісом: 966-7979-25-3. Кожна частина має такі значення: а) ідентифікатор мовної групи або країни (встановлюється Міжнародним агентством ISBN; кількість цифр залежить від річного об'єму книжкової продукції відповідної групи; для країн СНД присвоєно ідентифікатор 5. Україна, крім ідентифікатора групи СНД, також має свій окремий ідентифікатор 966); б) ідентифікатор видавництва (призначається національним агентством ISBN країни для кожного видавництва. Офіційним представництвом міжнародного агентства ISBN в Україні, що може розподіляти номери ISBN та визначати ідентифікатори для українських видавництв є Книжкова палата України імені Івана Федорова); в) ідентифікатор книги (порядковий номер, який видавництво призначає для своїх книг); г) контрольна цифра (остання цифра або літера X, що позначає число 10; дозволяє перевірити його правильність). Номер ISBN вважається правильним, якщо сума добутків дев'яти цифр номера з ваговими коефіцієнтами від 10 до 2 та контрольної цифри ділиться на 11 без залишку. ISBN ставиться у нижній лівій частині звороту титульного аркуша.

Номер нотного видання міжнародний стандартний (ISMN) – універсальний ідентифікаційний номер, що присвоюється нотним виданням з метою їхньої класифікації.

Номер серіального видання міжнародний стандартний (ISSN) – універсальний ідентифікаційний номер, що надається певному періодичному, продовжуваному чи неперіодичному серійному виданню і проставляється: у періодичному і продовжуваному виданнях на першій сторінці обкладинки чи на передньому боці палітурки (у верхньому правому куті), у серійних виданнях – на звороті титульного аркуша, під ISBN). Складається з абrevіатури ISSN і 8 цифр (7 – основні та 1 – контрольна, напр.: ISSN 0205-5600).

Номинальний розмір – див. *Розмір номінальний*.

Нонпарель (від фр. *nonpareille* – незрівняний) – друкарський шрифт, кегль якого дорівнює 6 п.

Норма (у поліграфії) – скорочена назва видання чи номер замовлення чи прізвище автора, розташоване зліва на нижньому полі першої сторінки видання кожного друкарського аркуша видання.

Норма амортизації – величина, яка визначає суму щорічних амортизаційних відрахувань; зумовлюється вартістю і терміном служби основних фондів, витрат на капітальний ремонт і модернізацію основних фондів протягом періоду їх функціонування, а також ліквідаційною вартістю вибулих основних фондів.

Нормативна помилка – див. *Помилка нормативна*.

Нормативне видання виробничо-практичне – див. *Видання виробничо-практичне нормативне*.

Нормативне редагування – див. *Редагування нормативне*.

Нормативний бюлетень – див. *Бюлетень нормативний*.

Нормативний документ – див. *Документ нормативний*.

Норми виробітку працівника видавництва – кількість праці, виражена у певних одиницях (кількості знаків, аркушів, сторінок), яку згідно з нормативними документами повинен виконувати працівник.

Норми редагування – параметри, спуски, шаблони, структури (моделі) чи положення, які є взірцем для формування оптимального повідомлення. Н. – соціально-історична категорія. За змістом розрізняють норми: лінгвістичні, психолінгвістичні, логічні, композиційні, наукові (фахові), видавничі, юридичні, полі-

тичні, поліграфічні, етичні, естетичні; також виокремлюють норми галузеві та загальні; зафіксовані та незафіксовані, об'єктивні та суб'єктивні, настроювані та ненастроювані, встановлені й невстановлені, варіативні.

Норми редагування варіативні – видозміни, різні варіанти тих параметрів, шаблонів, положень, використання кожного з яких вважається правильним (напр., варіативними є норми рубрикації, певні лінгвістичні норми, пов'язані з написанням і слововживанням тощо). Виникають у результаті змін, інноваційних процесів у суспільстві загалом і в галузях редагування та видавничої справи зокрема: на певному етапі застарілі та нові (рекомендовані) норми існують як рівноправні.

Норми редагування видавничі – низка затверджених у галузевих і державних стандартах правил складання та верстання, що стосуються: розмірів відступів, застосування тих чи інших шрифтів, розташування ілюстрацій, привідності верстання, переносів слів, варіантів використання різних знаків, написання власних імен, дат, цифр, одиниць вимірювання тощо.

Норми редагування встановлені – див. *Норми редагування зафіксовані*.

Норми редагування естетичні – естетичні норми, які формуються протягом тривалого часу або актуалізуються ненадовго в естетичних канонах різних мистецтв (образотворчому мистецтві, мистецтві книги, літературі тощо) і кодифіковані переважно в теоретичних дослідженнях чи наукових працях мистецтвознавців. Н. е. найбільш «рухомі» в часі, оскільки тісно пов'язані з постійними змінами естетичних канонів мистецтва.

Норми редагування етичні – етичні норми, зафіксовані в законах, програмових документах журналістських спілок або ж незафіксовані, але на певному етапі та окремих територіях знаходять підтримку в суспільстві. Н. р. е. стосуються таких проблем: допустимість наклепів, образ, прихованої реклами, популяризації злочинів і злочинців; об'єктивність у висвітленні інформації; обов'язковість посилань на джерела інформації; згода автора на публікацію; толерантність у висвітленні нещасних випадків, катастроф; опублікування приватної інформації тощо.

Норми редагування зафіксовані – норми редагування, записані в довідниках, словниках, стандартах.

Норми редагування інформаційні – критерії, за якими редактор перевіряє якість поданої у виданні інформації: новизна, актуальність, достовірність, фактологічна та комунікативна точність, відповідність можливостям сприймання, відповідність обсягу повідомлення його значущості. У періодичних виданнях – чергування позитивної та негативної, серйозної та розважальної інформації, наближення до інтересів реципієнтів.

Норми редагування композиційні – норми, які дозволяють перевіряти логічність викладу, доречність вибору способу викладу (дедуктивного, індуктивного) та виду композиції (оповідної, описової, циклічної тощо), пропорційність композиційних одиниць, складність сприймання структури тексту, правильність рубрикації та нумерації рубрик.

Норми редагування лінгвістичні – норми орфоєпії, орфографії, пунктуації, стилістики, зафіксовані в затверджених нормативних довідкових і наукових виданнях; дозволяють контролювати правильність вимови, написання, слововживання.

Норми редагування логічні – система правил, які дозволяють контролювати істинність та несуперечливість тверджень, означень, класифікацій, висновків, доведень, а також наявність у повідомленні логічних зв'язків.

Норми редагування настроювані – див. *Норми редагування психолінгвістичні*.

Норми редагування наукові – критерії, за якими перевіряється автентичність (відсутність / наявність плагіату), новизна, актуальність повідомлення, а також точність наведених посилань, тверджень, визначень, фактів, понять і термінів. Контроль над дотриманням цих норм не належить до прямих обов'язків редактора; його здійснюють автор, рецензент, науковий (фаховий) редактор.

Норми редагування невстановлені – норми редагування, які ще невиявлені, недосліджені, незафіксовані. Пов'язані з комплексом проблем видавничої справи, лінгвістики, редагування, які не досліджені через їхню складність (напр., норми психолінгвістики; норми терміновживан-

ня тощо), або з інноваціями в мові, мовленні, видавничій галузі, які ще не вивчені на науковому рівні через їхню новизну (вживання й написання неологізмів, запозичень; створення та оформлення електронних видань тощо).

Норми редагування незафіксовані – норми редагування, які не записані в словниках, довідниках, стандартах, але їх створюють і ними користуються видавці на певному етапі. Н. р. н. пов'язані переважно з політичною кон'юнктурою та закріпленими в свідомості фахівців уявленнями про професійну етику. У різні часи такими нормами регламентувались форми присвят, звертань до читачів, висловлення подяк, порядок розміщення прізвищ авторів, ранжування позицій бібліографічних списків за ознакою авторитетності джерел, критика ЗМІ тощо.

Норми редагування об'єктивні – див. *Норми редагування зафіксовані*.

Норми редагування поліграфічні – низка затверджених у галузевих і державних стандартах правил, що стосуються: визначення форматів видання та складання, розмірів відступів, характеристик шрифту, якості ілюстрацій, застосування типів верстання, якості поліграфічних матеріалів.

Норми редагування політичні – норми поширення та презентації інформації, які встановлені політичними партіями і є обов'язковими для журналістів і видавництва тоталітарних держав, а також для ЗМІ, які є органами політичних партій.

Норми редагування психолінгвістичні – норми, які дозволяють редакторам з'ясувати, чи відповідають характеристики повідомлення (його зміст, структура, спосіб викладу, стиль) психічним можливостям реципієнтів сприйняти й опрацювати його. Див. також *Адекватність розуміння повідомлення, Складність тексту*.

Норми редагування релігійні – норми поширення та презентації інформації, які встановлені для ЗМІ, які є органами релігійних організацій і зареєстровані в Міністерстві юстиції України як такі.

Норми редагування соціальні – юридичні, етичні, естетичні, політичні, релігійні норми, зафіксовані у міжнародних і вітчизняних законодавчих актах, угодах, статутах, кодексах.

Норми редагування суб'єктивні – норми редагування, які редактор сформулював для себе сам на основі досвіду чи власного розуміння норм об'єктивних. Виникнення Н. р. с. пов'язане з формуванням у кожної людини (редактор – не виняток) стереотипних форм мислення, мовленнєвих звичок у слововживанні, використанні певних синтаксичних конструкцій тощо. виправлення, зроблене необґрунтовано, лише з урахуванням Н. р. с., вважається «смаковим»; його обов'язково потрібно уникати. Див. також *Норми редагування варіативні, виправлення «смакове»*.

Норми редагування юридичні – юридичні норми, які стосуються проблем використання мови, застосування цензури, існування свободи слова, прав на отримання інформації, охорони авторських і суміжних прав, роботи з таємною інформацією чи рекламною інформацією. Зафіксовані в низці міжнародних угод, у Конституції України, Законах України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», «Про видавничу справу», «Про авторське і суміжні права», «Про державну таємницю», «Про рекламу».

Носій зображення реверсивний – носій зображення, властивості якого дозволяють багаторазово відтворювати і стирати зображення, напр., селеновий барабан. Використовують у цифровому друці як формний циліндр або формний матеріал.

Носій інформації – матеріальний об'єкт, основною функцією якого є зберігання та передавання документної інформації.

Нотатка – невеликий текст, що дає цілісне уявлення про видання.

Нотація (від лат. *notatio* – записування, позначення) – 1. Система умовних позначень, прийнята в будь-якій галузі знань або діяльності. 2. Система знаків і позначок, а також правил їх застосування, що використовується для подання класів та відношень між ними. *Класифікування*. Види Н.: *бінарна* (двійкова) – цифрова нотація, що використовує для запису тільки два символи, зазвичай 0 (нуль) та 1 (одиницю); *десятькова* – цифрова нотація, що використовує як основу цифри

0,1...9; *змішана* – нотація, що використовує у сукупності різні типи позначок; *ієрархічна* – структурна нотація, яка породжує класифікаційні індекси, що виражають підрядні відношення між класами; *лінійна* – нотація, яка породжує класифікаційні індекси, що підтримують порядок між класами, не виявляючи взаємозв'язків між ними; *літерна* – нотація, що використовує тільки символи певної абетки; *літерно-цифрова* – нотація, що використовує як основу літери, цифри і спеціальні символи; *однорідна* – нотація, що використовує один тип позначок (літерний, цифровий чи інший); *структурна* – нотація, яка породжує класифікаційні індекси, що виражають формальні відношення між класами; *цифрова* – нотація, що використовує тільки цифри.

Потне видання – див. *Видання потне*.

Нумерації план національний – див. *План нумерації національний*.

Нумерація валова – суцільна порядкова нумерація випусків серійного видання від дня його заснування, що зазначається після поточної нумерації в круглих дужках: № 1 (136). У продовжуваному виданні ведеться тільки валова нумерація.

Нумерація колонок у документі множинна – використання понад трьох послідовностей для пагінації, філіації чи нумерації колонок у документі.

Нумерація рубрик – 1. Процес приписування рубрикам твору чи видання порядкових номерів. 2. Множина видів рубрик. Види Н. р.: лінійна (наскрізна), індексна (ієрархічна), комбінована (лінійно-індексна), цифрова, літерна, літерно-цифрова, з використанням назв композиційних рівнів, крапкова, безкрапкова.

Нумерація рубрик безкрапкова – позначення номерів рубрик кожного композиційного рівня арабськими цифрами чи літерами без відокремлення крапками: А...АА, АВ, АВ; 3...3а, 3б, 3в. Застосовується в ієрархічних та комбінованих нумераціях.

Нумерація рубрик з використанням назв композиційних рівнів – позначення номерів рубрик кожного композиційного рівня за допомогою цифр чи літер, а також назв композиційних рівнів (Розділ 1, Розділ 2...; §1, §2...).

Нумерація рубрик індексна (ієрархічна) – позначення номерів рубрик цифро-

ми чи літерами у порядку зростання так само, як у *Нумерації лінійній*, але в межах кожного композиційного рівня. (3...3.1., 3.2., 3.3...).

Нумерація рубрик комбінована (лінійно-індексна) – позначення номерів рубрик цифрами чи літерами у порядку зростання для композиційних одиниць вищого нижчого рівнів окремо (1...1.1., 1.2.; 2...2.1., 2.2.). Застосовується в дво- і кількарівневій композиції.

Нумерація рубрик крапкова – позначення номерів рубрик кожного композиційного рівня арабськими цифрами чи літерами з відокремленням крапками (А...А.А., А.Б., А.В.; 3...3.1., 3.2., 3.3.). Застосовується в ієрархічних та комбінованих нумераціях.

Нумерація рубрик лінійна – позначення номерів рубрик усіх композиційних одиниць цифрами чи літерами у порядку зростання (1, 2, 3...; А, Б, В...).

Нумерація рубрик літерна – позначення порядку рубрик за допомогою кирилических чи латинських літер. Правилами складання регламентовані літери, які не можуть використовуватись для позначення рубрик: Ё, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

Нумерація рубрик літерно-цифрова – позначення порядку рубрик за допомогою кирилических чи латинських літер, а також арабськими чи римськими цифрами.

Нумерація рубрик цифрова – позначення порядку рубрик арабськими чи римськими цифрами.

Нумерація томів – нумерація всіх томів публікації, яка складається з кількох друкованих одиниць.

Нумерована рубрика – див. *Рубрика нумерована*.

Ньюзмейкер – 1. Людина чи організація, діяльність якої передбачає публічність і становить постійний значний інтерес для ЗМІ; Н. можуть бути представники політичних, культурних чи бізнесових еліт, а також люди, які потрапили в незвичайні обставини. 2. Журналіст, який знаходить нову суспільно важливу інформацію чи редактор рубрики новин. 3. Журналіст, який отримує інформацію за допомогою експерименту.

Ньюзрум – відділ у редакції, де створюються, опрацьовуються новинні матеріали й передаються за допомогою технічних засобів зв'язку до реципієнта.

О

Об'єкт видавничої справи – видавнича продукція, що розрізняється відповідно до державних стандартів за цільовим призначенням (видання офіційні, наукові, науково-популярні, науково-виробничі, науково-методичні, виробничо-практичні, нормативні з виробничо-практичних питань, виробничо-практичні для аматорів, навчальні, навчально-методичні, громадсько-політичні, довідкові, рекламні, літературно-художні видання, видання для організації дозвілля та відпочинку); аналітико-синтетичною переробкою інформації (видання інформаційні, бібліографічні, реферативні, оглядові видання, дайджести); інформаційними знаками (видання текстові, нотні, картографічні, образотворчі); матеріальною конструкцією (видання книжкові, аркушеві, комплектні, карткові, буклети, плакати, поштові картки, книжки-іграшки), обсягом видань (книги, брошури, листівки); складом основного тексту (моновидання, збірники); періодичністю (видання неперіодичні, серіальні, періодичні, продовжувані); структурою (серії видань, одномісних, багатомісних видання, зібрання творів, вибрані твори). Об'єктом видавничої справи можуть бути інші види видавничої продукції, визначені стандартами.

Об'єкт відносин у сфері науково-технічної інформації – документована на будь-яких носіях або публічно оголошувана вітчизняна і зарубіжна науково-технічна інформація. Науково-технічна інформація охоплює отримувани в процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності результати, зафіксовані у формі, яка забезпечує їх відтворення, використання та поширення. Науково-технічна інформація є суспільним надбанням, необхідною умовою продуктивної інтелектуальної діяльності, зокрема наукової і технічної творчості. Науково-технічна інформація, що є продуктом інтелектуальної творчої праці, становить об'єкт права інтелектуальної власності, а відносини щодо її придбання, зберігання, переробки, використання і поширення регулюються чинним законодавством.

Об'єкт інформаційних відносин – документована або публічно оголошувана

інформація про події та явища в галузі політики, економіки, культури, охорони здоров'я, а також у соціальній, екологічній, міжнародній та інших сферах.

Об'єкт редагування – об'єкт, над яким здійснюють операції редагування (авторський оригінал, видавничий оригінал, макет видання, проект видання; наклад видання).

Об'єкти авторського права – опубліковані чи неопубліковані твори науки, літератури і мистецтва, які існують в об'єктивній формі (письмовій, усній, звуко- або відео-запису, зображальній, об'ємно-просторовій та в інших формах), є результатом творчої діяльності, незалежно від призначення, значущості та змісту твору, а також від способу і форми його вираження. Списки О. а. п. подані в Законі України «Про авторське та суміжні права». Авторське право не поширюється на ідеї, методи, процеси, способи, концепції, принципи, відкриття або прості факти. Авторське право на твір не пов'язане з правом власності на матеріальний об'єкт, в якому виражено твір.

Об'єкти суміжних прав – виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів; фонограми, відеограми; передачі (програми) організацій мовлення.

Об'єктивні норми редагування – див. *Норми редагування об'єктивні*.

Об'ємна вага паперу – див. *Вага паперу об'ємна*.

Об'ємний макет видання – див. *Макет видання об'ємний*.

Обандеролювання – обгортання пачки поліграфічної продукції смужкою паперу (або іншим матеріалом) з приклеюванням (зварюванням тощо) її кінців один до одного.

Обгортковий папір – див. *Папір обгортковий*.

Обіг – 1. Замкнутий цикл в циклічному процесі, що повторюється. 2. Рух товарів, грошових коштів в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання.

Обіг електронних документів – див. *Документообіг електронний*.

Обіг електронних документів, що містять інформацію з обмеженим доступом –

сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, доступ до яких обмежений. Суб'єкти електронного документообігу, які здійснюють його на договірних засадах, самостійно визначають режим доступу до електронних документів, що містять конфіденційну інформацію, та встановлюють для них систему (способи) захисту. В інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних системах, які забезпечують обмін електронними документами, що містять інформацію, яка є власністю держави, або інформацію з обмеженим доступом, повинен забезпечуватися захист цієї інформації відповідно до законодавства.

Обкантиування зошитів – приклеювання до фальца зошита з форзацем (або іншою деталлю) смужки паперу або коленкору з виходом на корінцеві поля зошита і форзаца.

Обкантиування книжкового блока – приклеювання смужки паперу, тканини або іншого матеріалу до корінця блока і прикорінцевих полів крайніх зошитів.

Обкладинка – зовнішнє покриття блока видання, переважно з м'яких матеріалів, що складається з двох боковин, а у виданнях обсягом понад 68 сторінок – двох боковин і корінцевої частини. О. скріплюється з блоком видання без форзаців. На її боковинах розташовують текстові й ілюстративні (штрихові, півтонові і комбіновані) елементи, що характеризують видання, виконують інформативно-рекламну функцію, оберігають блок від руйнування і забруднення. Розрізняють чотири стандартні типи О.: для криття внакидку; для звичайного криття; для криття врозпуск; з окантиуванням корінцем. О. з'єднують з блоком клеєм або дротяними скобами. Корінець у обкладинки або двозгинний прямий, або однозгинний (у тонких брошурах). Див. також *Оправа, Палітурка, Суперобкладинка*.

Обкладинка з тріщиною – див. *Дефект «Тріщина на обкладинці (палітурній кришці)»*.

Обкладинка палітурної кришки – зовнішній матеріал складеної палітурної кришки, що покриває боковини.

Обкладинка проста – обкладинка, що складається з однієї деталі.

Обкладинка складена – 1. Обкладинка, що складається з двох або більше деталей. 2. Палітурка, картонні боковинки і відстава якої вкриті одним матеріалом і з'єднані між собою іншим матеріалом.

Обкладинковий папір – див. *Папір обкладинковий*.

«Обличчя» видання – 1. Сукупність способів організації зображальної та текстової інформації, властивих конкретним виданням. 2. Наявність яскраво виражених індивідуальних рис, що свідчать про наявність певних традицій роботи конкретного видавництва, забезпечує унікальність видання на ринку.

Облік книжкових пам'яток – ведення обліково-документальної реєстрації, обов'язкової для всіх державних закладів-фондовласників незалежно від їх відомчої підпорядкованості і такої, що забезпечує оформлення та прийняття книжкових пам'яток під охорону.

Облік фонду бібліотеки індивідуальний – облік кожного окремого примірника документа, що надійшов до бібліотеки або вибуває з неї, в інвентарній книзі.

Облік фонду сумарний – облік партій документів, які надходять до бібліотеки або вибувають з неї за одним супровідним документом (рахунком, актом тощо), що здійснюється з метою одержання загальних відомостей про склад фонду.

Облік, зберігання та використання документів бібліотечного фонду – сукупність операцій, спрямованих на облік, зберігання та використання документів бібліотечного фонду, які здійснюються відповідно до стандартів і правил, затверджених спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері культури.

Обліково-видавничий аркуш – див. *Аркуш обліково-видавничий*.

Обмеження майнових прав авторів творів, виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення – можливість використання літературних, художніх, наукових творів, а також виконання, фіксації та доведення до загальноно відомо творів, фонограм, відеограм, програм мовлення без згоди авторів, виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення. Умови обмеження майнових прав, регламентовані статтями 21-25 Закону України «Про авторське право та суміжні права», такі: а) відтво-

рення зазначених об'єктів здійснюється виключно з метою навчання чи наукових досліджень; б) право на відтворення не поширюється на експорт відтворених примірників фонограм, відеограм, програм мовлення за межі митної території України; в) за суб'єктами суміжних прав зберігається право на справедливую винагороду з урахуванням кількості відтворених примірників.

Обмеження на оприлюднення секретної інформації – заборона на опублікування, поширення в пресі та інших ЗМІ та переміщення через державний кордон секретної інформації. Вводиться органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами та громадянами відповідно до Законів України «Про інформацію» та «Про державну таємницю».

Обмеження прав у зв'язку з допуском та доступом до державної таємниці – обмеження свободи інформаційної діяльності та права виїзду на постійне місце проживання в іноземну державу до розсекречування відповідної інформації, але не більш як на п'ять років з часу припинення діяльності, пов'язаної з державною таємницею, громадян, яким було надано допуск та доступ до державної таємниці у порядку, встановленому законодавством і які реально були обізнані з нею. Обмеження цих прав регламентуються Законом України «Про державну таємницю».

Обмеження права на видавничу діяльність – заборона видавничої діяльності, спрямованої на заклики щодо ліквідації незалежності України, зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення. У видавничій справі забороняється: виготовляти чи розповсюджувати продукцію, яка містить інформацію, віднесена до недобросовісної реклами, рекламу з використанням шаржування державних символів України (Державного Герба, Державного Прапора, Державного Гімну) у будь-якому вигляді; оприлюднювати інформацію, дані, відомості,

рекламувати товари, послуги, які можуть завдати шкоди громадянам, підприємствам, установам, організаціям або державі; виготовляти чи розповсюджувати видавничу продукцію порнографічного характеру і таку, що пропагує культ насильства і жорстокості; виготовляти чи розповсюджувати видавничу продукцію, що проповідує релігійні віровчення, які загрожують життю, здоров'ю, моралі громадян, порушують їх права і свободи або закликають до порушення громадського порядку; реалізовувати видавничу продукцію без дозволу її власника (співвласників), а також з порушенням законодавства України з питань інтелектуальної власності. Суб'єкти видавничої діяльності не мають права розголошувати дані, що становлять державну або іншу таємницю, яка охороняється законодавством. Обмеження прав на видавничу діяльність регламентуються Законом України «Про видавничу діяльність».

Обмеження щодо передачі державної таємниці іноземній державі чи міжнародній організації – заборона на передавання іноземним державам чи міжнародним організаціям секретної інформації та матеріальних носіїв такої інформації до скасування рішення про віднесення її до державної таємниці. Секретна інформація може бути передана іноземній державі чи міжнародній організації лише на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або письмового мотивованого розпорядження Президента України.

Обмежувальна примітка – див. *Примітка обмежувальна*.

Обмін документами – комплектування фондів на підставі домовленості між організаціями про постачання документів одна одній.

Обмін документами внутрідержавний – обмін документами між організаціями однієї країни.

Обмін документами міжнародний – обмін документами між організаціями різних країн чи міжнародними організаціями.

Обмін коректурами – 1. Багатоетапний процес опрацювання (корегування, внесення виправлень, перевіряння) усіх коректурних відбитків коректорами, оператора-

ми складання, верстальниками, редакторами у видавництві. 2. Надсилання поліграфічним підприємством у видавництво коректурних відбитків і повернення їх після виправлення друкарських і видавничих помилок. О. к. між видавництвом і друкарнею був досить активним за часів багатоетапного процесу складання. Зараз відходить у минуле, оскільки друкарня отримує готовий до друку електронний варіант макету видання. Синоніми: *Обмін коректурний*; *Рух коректур*.

Обмін коректурний – див. *Обмін коректурами*.

Обмінна операція видавництва – див. *Операція видавництва обмінна*.

Обов'язки бібліотек – низка правил, які стосуються обслуговування читачів і користування бібліотекою, затверджених спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері культури. Бібліотеки своєю діяльністю забезпечують реалізацію прав громадян на бібліотечне обслуговування, встановлених Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» у такий спосіб: обслуговують користувачів бібліотеки; здійснюють комплектацію фондів, а також облік, включення до автоматизованих баз даних, державну реєстрацію видань і колекцій цих фондів; забезпечують збережність фондів; звітують про результати своєї діяльності перед засновниками і громадськістю. Бібліотеки не мають права: використовувати відомості про користувачів бібліотеки; вилучати та реалізовувати документи, віднесені до цінних і рідкісних видань, унікальних документальних пам'яток, крім випадків, передбачених законодавством. Див. також *Бібліотека*.

Обов'язки видавничі – обов'язки видавництва, встановлені законами і підзаконними актами.

Обов'язки видавця – обов'язок здійснювати свою діяльність відповідно до законодавства України, поважати права інших суб'єктів видавничої та господарської діяльності; сприяти утвердженню загальнолюдських гуманістичних цінностей, розвиткові науки, культури, задоволенню духовних потреб українського народу, ставитися з повагою до національної гідності, національної своєрідності й культури всіх народів; дотримувати норм авторського та патентного права, вимог державних і

міждержавних стандартів, інших нормативно-правових актів, що регламентують видавничу справу; контролювати своєчасне розсилання виготовлювачем обов'язкових безплатних і платних примірників видань; подавати у встановленому порядку державну статистичну звітність, інформацію про випущені в світ видання; відшкодовувати збитки, заподіяні внаслідок порушення законодавства.

Обов'язки громадянина щодо збереження державної таємниці – низка правил, якими регламентується діяльність громадянина, якому надано допуск до державної таємниці. Такий громадянин зобов'язаний: не допускати розголошення будь-яким способом державної таємниці, яка йому довірена або стала відомою у зв'язку з виконанням службових обов'язків; не брати участі в діяльності політичних партій та громадських організацій, діяльність яких заборонена в порядку, встановленому законом; не сприяти іноземним державам, іноземним організаціям чи їх представникам, а також окремим іноземцям та особам без громадянства у провадженні діяльності, що завдає шкоди інтересам національної безпеки України; виконувати вимоги режиму секретності; повідомляти посадових осіб, які надали йому допуск до державної таємниці, та відповідні режимно-секретні органи про виникнення обставин, передбачених статтею 23 Закону України «Про державну таємницю», або інших обставин, що перешкоджають збереженню довіреної йому державної таємниці, а також про свій виїзд з України; дотримуватися інших вимог законодавства про державну таємницю.

Обов'язки розповсюджувача видавничої продукції – обов'язок здійснювати свою діяльність відповідно до законодавства України; подавати у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку державну статистичну звітність про вивезення за межі України і ввезення видавничої продукції в Україну.

Обов'язки учасників інформаційних відносин – низка правил, якими регламентується діяльність учасників інформаційних відносин. Учасники інформаційних відносин зобов'язані: поважати інформаційні права інших суб'єктів; використовувати інформацію згідно з законом або

договором (угодою); забезпечувати дотримання принципів інформаційних відносин, передбачених статтею 5 Закону України «Про інформацію»; забезпечувати доступ до інформації усім споживачам на умовах, передбачених законом або угодою; зберігати її в належному стані протягом встановленого терміну і надавати іншим громадянам, юридичним особам або державним органам у передбаченому законом порядку; компенсувати шкоду, заподіяну при порушенні законодавства про інформацію.

Обов'язковий бібліографічний елемент – див. *Елемент бібліографічний обов'язковий*.

Обов'язковий примірник – див. *Примірник обов'язковий*.

Обов'язковий реквізит електронного документа – див. *Реквізит електронного документа обов'язковий*.

Обов'язкові теле- і радіопередачі – див. *Теле- і радіопередачі обов'язкові*.

Оборка – частина тексту, складена на зменшений формат у зв'язку з заверстанням у сторінку ілюстрації чи таблиці.

Образ видавництва маркетинговий – асоціативні, емоційні реакції при згадуванні назви видавництва, використанні, спогляданні його продукції.

Образ документа пошуковий – поданий у термінах інформаційно-пошукової мови семантичний зміст тексту документа.

Образ запиту пошуковий – текст, який інформаційно-пошуковою мовою виражає суть змісту інформаційного запиту.

Образотворче видання – див. *Видання образотворче*.

Обріз блока передній – площина, протилежна корінцю.

Обріз золотий – обріз книги, найчастіше верхній, пофарбований у золотий колір.

Обріз крапчастий – обріз книги з кольоровими краплинками, утвореними шляхом набризкування.

Обріз мармуровий – обріз книги, зафарбований під мрамур.

Обрізання блока нерівне – див. *Дефект «Обрізання блока нерівне»*.

Обрізання книжкових блоків – надання продукції товарного виду, вирівнювання за форматом з трьох боків книжкового блока або брошури, зрізання фальців зшиттів блока, за винятком корінцевих, щоб можна було відкрити будь-яку сторінку видання на різальній машині. Зазвичай

виконується на одноножових чи трьохножових паперорізальних машинах.

Обрізання паперу нерівне – див. *Дефект «Обрізання паперу нерівне»*.

Обрізання формної пластини нерівне – див. *Дефект «Обрізання формної пластини нерівне»*.

Обрізна гравюра на дереві – див. *Гравюра на дереві обрізна*.

Обрізна ширина паперу – див. *Ширина паперу обрізна*.

Обробляння – дія, спрямована на зміну властивостей предметів праці під час виконання технологічного процесу.

Обробляння книжкового блока – здійснення операцій підготовки книжкового блока в палітурку.

Обробляння поверхні перед склеюванням – готування поверхні матеріалу перед склеюванням за допомогою фізичних, хімічних, механічних методів.

Обробляння термічне – змінювання структури та властивостей матеріалу внаслідок теплового (термічного) діяння.

Обробляння хіміко-фотографічне – перетворення прихованого образу на експонованому фотографічному матеріалі на видимий.

Обсипання фарби – неправильне висихання фарби, при якому пігмент обсипається через занадто швидке вбирання фарби папером.

Обслуговування бібліографічне – забезпечення споживачів бібліографічною інформацією.

Обслуговування довідково-бібліографічне – обслуговування споживачів інформації відповідно до запитів, пов'язане з наданням довідок та інших бібліографічних послуг.

Обсяг видання – кількісна характеристика видання, виражена певним числом аркушів, сторінок чи колонок. О. в. підраховується в *авторських аркушах, умовних друкованих аркушах і обліково-видавничих аркушах*.

Обсяг видань загальний – 1. Сума обсягів видань, випущених видавництвом за певний період (загальна кількість друкованих чи обліково-видавничих аркушів у всіх цих виданнях разом). 2. Сукупний обсяг видання з його додатками.

Обсяг документообігу – сумарна кількість вхідних документів і створених установою за певний період.

Обсяг оригіналу – кількісна характеристика авторського чи видавничого оригіналі; вимірюється в *авторських аркушах*.

Обсяг тезауруса реципієнта – кількість слів, якими володіє реципієнт. Величина, яка враховується під час редагування певних типів видань (напр., навчальних), які готуються для цілком визначеної групи читачів і потребують адаптування. Синонім: *Словниковий запас реципієнта*. Див. також *Тезаурус*.

Обтискання корінця книжкового блока – пресування корінця книжкового блока для зменшення товщини його прикореневої частини.

Обтискові преси – див. *Преси обтискові*.

Обтравка – видалення з растрового кліше точок фону, який, заклавши захисним лаком все зображення, піддають додатковому травленню.

Обхват тріади друкарських фарб колірний – безліч колірних тонів і відтінків, що отримуються під час друкування основними фарбами тріади в результаті автотипного синтезу кольору (для способу глибокого друку – субтрактивного синтезу кольору).

Обшивка – дефект, наявність непрошитих зошитів в блоці видання.

Овербот на книжковому ринку – різке підвищення цін на певне видання чи вид видань в результаті значного підвищення його закупівель.

Оверсолд на книжковому ринку – різке падіння цін на певне видання чи вид видань внаслідок значного збільшення його надходження на ринок.

Оглав – 1. Зміст, покажчик заголовків, що виражає побудову твору в моновиданні. Основні завдання О.: а) довідково-пошукове: спростити та прискорити знаходження складових частин видання – підрозділів, параграфів, приміток тощо; б) інформаційно-роз'яснювальне: дати читачеві загальне уявлення про зміст та структуру видання, підготувати до читання, допомогти відновити в пам'яті прочитане у разі перерви у читанні; в) рекламно-пропагандистське: зацікавити читача змістом видання, заохочувати прочитати текст. 2. Заголовок. Див. також *Зміст*.

Огляд – 1. Стисле повідомлення про зміст наукових документів, поєднаних спільною темою. 2. Стисле повідомлення

про ряд явищ, об'єднаних загальною темою, місцем або часом; публікація в газеті, журналі, на радіо і телебаченні, де розглядається, оцінюється що-небудь. Розрізняють такі види О.: аналітичний, загальний, критичний, огляд стану науково-технічної проблеми, порівняльний, тематичний, фактографічний, щорічний.

Огляд бібліографічний – бібліографічний покажчик, який подає у письмовій або усній формі зв'язний текст, в основі якого лежить бібліографічна інформація.

Огляд науковий – публікація складна за змістом, будовою, високим рівнем узагальнення, експресивності та образності, що містить аналіз стану розробленості проблеми в теорії та призначена для привертання уваги наукового загалу й більш широкої читацької аудиторії до якихось важливих проблем або ж систематизації й узагальнення існуючих у науці теоретичних відомостей із якоїсь теми.

Оглядач – журналіст, який готує огляди для радіо чи телебачення, автор узагально вальних матеріалів на теми внутрішнього чи міжнародного життя.

Оглядова інформація – див. *Інформація оглядова*.

Оглядова стаття – див. *Стаття оглядова*.

Оглядове видання – див. *Видання оглядове*.

Оглядове реферування – див. *Реферування оглядове*.

Оголошення – див. *Афіша*.

Одержання електронних документів – процедура, яка розпочинається із надходження авторові повідомлення в електронній формі від адресата про одержання цього електронного документа. Зазначене повідомлення повинно містити дані про факт і час одержання електронного документа та про відправника цього підтвердження.

Одержання інформації – набуття, придбання, накопичення документованої або публічно оголошеної інформації громадянами, юридичними особами або державою. Див. *Інформаційна діяльність*.

Одержувач обов'язкового примірника документів – юридична особа України, яка одержує обов'язковий примірник документів на безоплатній або платній основі та забезпечує його зберігання і використання.

Одиниця друкована – матеріальний об'єкт, що містить певну кількість сторінок у єдиній оправі та становить єдине ціле чи частину цілого.

Одиниця описування – група документів або окремий документ, що розглядається як ціле і є об'єктом окремого описування.

Одиниця палітурна фонду – див. *Підшивка*.

Одинична еластичність попиту – див. *Еластичність попиту одинична*.

Одинична книжкова пам'ятка – див. *Пам'ятка книжкова одинична*.

Одноаспектний пошук – див. *Пошук одноаспектний*.

Однозгинне фальцювання – див. *Фальцювання однозгинне*.

Одноколірний діапозитив – див. *Діапозитив одноколірний*.

Односторінковий (односторонній) титул – див. *Титул односторінковий (односторонній)*.

Односторонній друк – див. *Друк односторонній*.

Однотомне видання – див. *Видання однотомне*.

Однотомне видання електронне – див. *Видання електронне однотомне*.

Однофарбова друкарська машина – див. *Машина друкарська однофарбова*.

Однофарбовий друк – див. *Друк однофарбовий*.

Оздоблення книжкове – збірний термін щодо художньо-графічних елементів книги (буквиці, віньєтки, заставки, кінцівки, лінійки, рамки, розетки тощо), що служать як прикрашавню книги, так і її конструктивній організації та емоційно-образній характеристиці змісту. Див. також *Мистецтво книги*.

Оздоблювальні (обробні) процеси друкарські – див. *Процеси друкарські оздоблювальні (обробні)*.

Ознайомлювальне редакторське читання – див. *Читання редакторське ознайомлювальне*.

Ознаки документа зовнішні – характеристики носія документної інформації (конструкція, формат, складові матеріали, стан збереженості, наявність додаткових об'єктів та оздоби), елементів художнього оформлення і захисту, стану збереженості матеріалів запису інформації.

Окантувальний матеріал – див. *Матеріал окантувальний*.

Окислення фольги – див. *Дефект «Окислення фольги»*.

Оклад – декоративне покриття книжкової палітурки, виконане з жорстких матеріалів (золото, срібло, бронза, мідь). Застосовувався при виготовленні церковних книг, зазвичай Біблії.

Окремий відбиток – див. *Відбиток окремий*.

Оksamитовий папір – див. *Папір оксамитовий*.

Оксидування офсетних пластин анодне – фаза оброблення пластини, проводиться з метою отримання на шорсткій поверхні алюмінію міцної і пористої оксидної плівки певної товщини з дрібнозернистою структурою, великої механічної міцності і високої адсорбційної здатності, яка ще й добре захищає алюміній від корозії і стійка до тертя і зносу. О. проводять в сірчаноокислому або хромокислому електролітах. Анодна плівка складається з двох шарів: тонкого бар'єрного шару, безпосередньо прилеглого до металу, і пористого зовнішнього. Зовнішній шар утворюється в результаті часткового розчинення бар'єрного шару під дією сірчаної кислоти. Чим більше концентрація кислоти, тим вища пористість плівок. Підвищує тиражестійкість друкарських форм, виготовлених на цих пластинах. Анодному О. піддають як зернисті, так і гладкі алюмінієві формні пластини.

Окупність вкладень видавництва – показник ефективності вкладень капіталу, визначуваний відношенням сумарного чистого доходу від вкладень до величини вкладень. Термін окупності – період, впродовж якого вкладення окупаються, тобто приносять чистий дохід, рівний об'єму вкладень.

Олеографія – вид поліграфічного відтворення картин, виконаних олійними фарбами. Був поширений в 2-ій половині XIX ст. Для отримання олеографії застосовувався багатофарбовий (до 15-20 фарб) спосіб літографського відтворення картин. Для більшої схожості олеографії з творами олійного живопису друкарські відбитки лакували і піддавали рельєфному тисненню, в результаті якого виходила імітація поверхні полотна і рельєфних мазків олійної фарби.

Олігополія – панування невеликої кількості фірм і компаній у виробництві певних товарів і на ринку цих товарів.

Олігопсонія – ринкова ситуація, для якої характерне значне перевищення кількості продавців (виробників) товару над обмеженим числом представлених на ринку покупців.

Олійний друкарський лак – див. *Лак масляний друкарський*.

Оперативна поліграфія – див. *Поліграфія оперативна*.

Оперативний контроль офсетного друкарського процесу – контрольний процес, який проводять за допомогою спеціальних тест-об'єктів (шкал). Тестом-об'єктом для чотириколірного друку є комплект з чотирьох шкал, призначених для жовтої, пурпурової, блакитної і чорної фарб, позначених відповідно літерами Ж (У), П (М), Г (С), Ч (В). Шкали розташовують на монтажах в місцях, що відповідають полю обріза.

Оператор – фахівець у галузі тележурналістики, який знімає телепередачі та робить їх запис.

Оператор вестання – див. *Верстальник*.

Оператор складання – фахівець, який здійснює складання тексту.

Оператор телекомунікацій – суб'єкт господарювання, який має право на здійснення діяльності у сфері телекомунікацій із правом на технічне обслуговування та експлуатацію телекомунікаційних мереж.

Оператор телекомунікацій домінувальний – див. *Оператор телекомунікацій монопольний*.

Оператор телекомунікацій монопольний – оператор, який відповідно до законодавства України займає монопольне (домінуюче) становище на ринку певних телекомунікаційних послуг на території держави чи певного регіону. Синонім: *Оператор телекомунікацій домінувальний*.

Операційна система (ОС) – базовий комплекс комп'ютерних програм, що забезпечує інтерфейс з користувачем, управління апаратними засобами комп'ютера, роботу з файлами, введення і виведення даних, а також виконання прикладних програм та утиліт.

Операція видавництва обмінна – взаємні купівлі-продажі книг з метою збагачення асортименту.

Опис бібліографічний – множина записаних бібліографічних даних, що описують та ідентифікують документ. Див.

також *Запис бібліографічний, Елемент бібліографічного опису*.

Опис бібліографічний аналітичний – бібліографічний опис складової частини документа. Складається з двох частин, які включають відомості про складову частину і про видання, в якому вона опублікована.

Опис бібліографічний міжнародний стандартний (ISBD) – множина міжнародних стандартизованих правил щодо елементів бібліографічного опису документа, їх послідовності та символів, що вказують на них. Зазначені символи у публікаціях міжнародних організацій IFLA та AACR зветься пунктуацією.

Опис книжкових пам'яток уніфікований – опис, який включає повний бібліографічний опис, книгознавчу анотацію, що характеризує особливості конкретного видання і/або екземпляра.

Описова композиційно-графічна модель видання – див. *Модель видання описова композиційно-графічна*.

Описова стаття – див. *Стаття описова*.

Описування одиниця – див. *Одиниця описування*.

Опитування – метод збору первинної інформації при описових дослідженнях. Формою опитування є інтерв'ю, яке може проводитися по телефону. Це кращий метод швидкого збору інформації. В ході його інтерв'юер має можливість пояснити незрозумілі для респондента питання. Найбільш універсальним з усіх методів проведення опитування, але найдорожчим з них, є особисте інтерв'ю. Воно вимагає ретельного планування і контролю; особисте інтерв'ю буває індивідуальним і груповим.

Опитування пресове – різновид анкетного опитування, коли анкета друкується в періодичних виданнях, тому можливість її заповнення і повернення обмежена колом читачів. Використовують для з'ясування громадської думки щодо конкретних проблем. Витрати на О. п. незначні, а добровільна участь і високий ступінь анонімності забезпечують високу ймовірність отримання відвертих відповідей. О. п. можуть проводити як соціологічні служби з допомогою видавництва періодики, так і самі видавництва.

Опір паперу до зламу – властивість паперу, що визначає його стійкість до зламу. Вимірюється кількістю подвійних пе-

регинів на 180°, які витримують стандартні смуги паперу при відповідному натягуванні. Випробування на злам виконують на спеціальних приладах, званих фальцерами. Характеристика суттєва під час визначення довговічності поліграфічних видань, що особливо важливо для обкладинок, форзаців, картографічної продукції тощо.

Опір паперу до розриву – здатність паперу протистояти руйнуючим навантаженням.

Опір фарби до стирання – властивість висохшої на відбитку (на папері або покривних палітурних матеріалах) друкарської фарби не руйнуватися стиранні. Ця величина описує опір стиранню паперу або фарби на папері при тривалій дії на поверхню відбитка стираючого двигуна, який створює зворотно-поступальний рух або обертові рухи. Випробування можуть проводитися для сухого або злегка зволоженого задрукованого випробувального відрізка.

Оправа – виготовлений із твердих або м'яких палітурних матеріалів обов'язковий конструктивний елемент видання, яким покривають книжковий блок. О. запобігає пошкодженню видання від зовнішніх впливів, містить частину вихідних відомостей і є елементом його зовнішнього оформлення. Див. також *Обкладинка, Палітурка, Суперобкладинка*.

Оправа бібліотечна – оправа, яка містить елементи, що забезпечують підвищену міцність і довговічність книжки. О. б. набула значної поширеності на початку ХХ ст. у зв'язку з виникненням громадських бібліотек.

Оправа гнучка – суцільно крита оправа із боковинами з тонкого паперу, часто – з підігнутими кантами, що закривають половину товщини видання.

Оправа гнучка з виступними «бинтами» – тип оправи, за якої зошити зшивають на «бинти» (перекручену смужку свинячого ременю або пеньковий шнурок), що розміщують поперек корінців зовні зошитів. Кінці бинтів приклеюють до боковин оправи. Таку оправу виконують з глуким корінцем.

Оправа обрізна – обкладинка або палітурка без кантів, обрізана разом із блоком із трьох боків.

Оправлення – процес обробки блоків, виготовлення палітурок та вставки в них блоків.

Оправні шрифти – див. *Шрифти оправні*.

Опрацювання – див. *Виправлення-опрацювання*.

Опрацювання – певні дії, операції, які застосовуються для того, щоб надати об'єкту опрацювання потрібної форми, виправити, удосконалити його.

Опрацювання даних – сукупність різних дій (збір, введення в різні інформаційні системи, накопичення, зберігання, доступ до даних, передача даних і обмін даними, представлення), виконуваних над змістом документів, які зумовлюють ті чи інші зміни у формі чи характері поданої в них інформації.

Опрацювання даних автоматизоване – опрацювання даних, виконуване автоматизованим способом за участю людини.

Опрацювання даних автоматичне – опрацювання даних, що здійснюється автоматичним способом без участі людини.

Опрацювання даних в реальному масштабі часу – опрацювання даних безпосередньо в процесі їх надходження.

Опрацювання даних дистанційне – опрацювання даних, за якого деякі функції введення-виведення даних виконуються пристроями, пов'язаними з комп'ютерною системою за допомогою засобів пересилання даних.

Опрацювання даних інтегроване – опрацювання даних в автоматизованих інформаційних системах, при якому поєднують і оптимізують процеси чи операції, що виконані в різних організаціях.

Опрацювання даних пакетне – опрацювання даних у пакетному режимі.

Опрацювання даних розподільне – незалежна обробка даних у вузлах інформаційної системи.

Опрацювання інформації – виконання певних операцій над інформацією.

Опрацювання інформації аналітично-синтетичне (аналітико-синтетичне) – 1. Процес опрацювання інформації шляхом аналізу і синтезу змісту документів з метою одержання необхідних відомостей, а також шляхом їх класифікації, оцінювання, зіставлення і узагальнення. 2. Опрацювання первинних документів, що подають безпосередню інформацію про будь-які результати вивчення, дослідження, розроблення, практичної діяльності, та створення на їхній основі вторинних до-

кументів: оглядів, анотацій, рефератів, каталогів, бібліографічних описів, пошукових образів, документів, пошукових приписів, запитів, витягів, перекладів, наукових узагальнень фактичних даних.

Опрацювання інформації в системі – виконання однієї або кількох операцій, зокрема: збирання, введення, записування, перетворення, зчитування, зберігання, знищення, реєстрації, приймання, отримання, передавання, які здійснюються в системі за допомогою технічних і програмних засобів.

Опрацювання оригіналу редакційно-видавничого – підготовка видавничого оригіналу до видання і поліграфічного відтворення, що включає редагування і технічну підготовку оригіналу.

Опрацювання списків – опрацювання даних, поданих у формі списків.

Опрацювання творів літературне – перероблення творів народної творчості, творів давньої літератури, автори яких невідомі, творів, що не охороняються авторським правом. Породжує самостійне авторське право переробника, що не перешкоджає іншим особам піддавати ті самі твори самостійному опрацюванню.

Опрацювання тексту – опрацювання даних, поданих у формі тексту. До о. т. належать: введення, сортування, зберігання, шукання, редагування, форматування, введення на дисплей, друкування тощо.

Оприлюднення твору – здійснена за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і/або суміжних прав дія, що вперше робить твір доступним для публіки шляхом опублікування, публічного виконання, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення тощо. Див. також *Опублікування твору*.

Оптична щільність – див. *Щільність оптична*.

Оптична яскравість паперу – див. *Яскравість паперу оптична*.

Оптичний диск – див. *Диск оптичний*.

Оптичний інтервал зображення – див. *Інтервал зображення оптичний*.

Оптова торгівля книжкова – див. *Торгівля книжкова оптова*.

Опублікування – випуск в обіг примірників твору, фонограми, відеограми за згодою автора твору, виробника фоно-, відеограми в кількості, що здатна забезпечити потреби реципієнтів. Випуск у обіг

здійснюється через продаж, прокат, надання доступу через електронні системи інформації тощо. Опублікуванням твору, фонограми, відеограми вважається також депонування рукопису твору, фонограми, відеограми у сховищі (депозитарії) з відкритим доступом та можливістю одержання в ньому примірника (копії) твору, фонограми, відеограми. Синонім: *Випуск у світ*. Див. також *Оприлюднення твору*.

Опублікування офіційних документів органів державної влади та органів місцевого самоврядування – опублікування законів України, постанов Верховної Ради України, указів та розпоряджень Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, постанов Верховного Суду України та Конституційного Суду України, рішень органів місцевого самоврядування, інших нормативно-правових актів в офіційних виданнях (відомостях, бюлетенях, збірниках, інформаційних листках тощо) та друкованих засобах масової інформації відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Опціон – угода з продавцем або покупцем, яка дає право його держателю, якщо він приймає таке рішення, купити чи продати товари за вказаною ціною протягом визначеного періоду.

Орган науково-технічної інформації – спеціалізована організація або структурний підрозділ підприємства, організації, що здійснює інформаційну діяльність, а також наукові дослідження в цій галузі.

Орган стандартизації – орган, що займається стандартизацією, визнаний на національному, регіональному чи міжнародному рівні, основними функціями якого є розроблення, схвалення чи затвердження стандартів.

Організаційно-правові основи розвитку інформаційного суспільства в Україні – інституційне, організаційне та ресурсне забезпечення; відповідні об'єднання громадян; механізми інтеграції України у світовий інформаційний простір та механізми реалізації Основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 рр. Виконання головної мети побудови інформаційного суспільства потребує: максимального сприяння зростанню громадської активності, розкриттю і продуктивному використанню потенціалу

кожної людини; постійного вдосконалення системи організаційно-правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства; концентрації ресурсів держави на пріоритетних завданнях розвитку інформаційного суспільства; організаційно-правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства на державних і громадських засадах; створення з урахуванням міжнародного досвіду сприятливих регуляторних режимів для розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ), у тому числі створення програмного забезпечення.

Організація видавнича – підприємство, установа або організація, статутом якої, поряд з іншими видами діяльності, передбачено підготовку і випуск у світ видавничої продукції.

Організація колективного управління правами авторів – установа, що управляє майновими правами суб'єктів авторського права та не має на меті отримання прибутку, а також діє лише в межах повноважень, отриманих від авторів на основі статуту. Основні функції таких організацій: погодження з особами, що використовують об'єкти авторського права, розміру винагороди; укладання договорів про використання прав, переданих в управління; збирання винагороди за використання об'єктів авторського права та розподілення її між авторами.

Організація мовлення ефірного/кабельного – організація ефірного мовлення чи організація кабельного мовлення, що здійснює публічне сповіщення радіо чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі в ефір за допомогою радіохвиль у будь-якому частотному діапазоні або за допомогою якогось виду наземного, підземного чи підводного кабелю.

Орендна плата – див. *Плата орендна*.

Ореол растрової точки – недостатня для копіювання на формну пластину оптична щільність пограничних зон растрових елементів, штрихів на фотоформі, що призводить до спотворення площ растрових елементів або штриха.

Оригінал – 1. Справжній, автентичний твір. 2. Опрацьована й оформлена за встановленим порядком текстова та (чи) зображальна інформація, призначена для

відтворення друкуванням. Види О.: *текстовий (рукописний, машинописний, кодований), зображальний (півтоновий, штриховий, непрозорий, прозорий, чорнобілий, кольоровий, кодований), авторський, видавничий, оригінал-макет, оригінал-макет зрепродукований, оригінал для перевидання, оригінал дефектний*. Основні вимоги до оригіналу: а) комплектність (наявність крім основного тексту твору всіх додаткових і довідково-пошукових текстів, титульних і рубрикаційних елементів, ілюстрацій, підписів під ілюстраціями тощо); б) наявність авторських коментарів і додаткової інформації щодо типу видання, читацького призначення, вимог до оформлення тексту та його розмічання, вимог щодо оформлення видання загалом; в) подання текстових основних, текстових додаткових, зображальних матеріалів у окремих файлах чи роздруківках; г) наявність наскрізної пагінації та інформації про обсяг, купюри тощо; г) обов'язкове візування автором або відповідальними за випуск видання особами із зазначенням дати підписання оригіналу; д) урахування правил складання, художнього редагування ілюстрацій, верстання; е) відсутність механічних пошкоджень носія інформації, на якому збережено оригінал. Див. також *Вимоги до оригіналу, Комплектність оригіналу, Компоненти оригіналу нетекстові, Компоненти оригіналу текстові, Обсяг оригіналу, Опрацювання оригіналу редакційно-видавниче, Паспорт оригіналу, Структура оригіналу, Схвалення оригіналу*.

Оригінал авторський – оригінал твору, переданий автором у видавництво (редакцію) для його редакторського опрацювання й підготовки до випуску у світ. Може бути поданий на паперових і електронних носіях інформації.

Оригінал авторський зображальний – частина авторського твору, представлена графічними або фотографічними зображеннями та призначена для виготовлення видавничих оригіналів зображень з метою подальшого поліграфічного відтворення у виданні або безпосереднього поліграфічного відтворення. Синонім: *Оригінал авторський ілюстраційний, Оригінал авторський образотворчий*.

Оригінал авторський текстовий – текстова частина авторського твору, оформлена відповідно до стандартних вимог,

призначена для подальшого редакційно-видавничого опрацювання. Розрізняють О. а. т. *машинописний*, надрукований для перевидання без змін; *рукописний*, роздрукований на комп'ютерних друкувальних пристроях; *кодований*. До складу О. а. т. входять обов'язкові елементи (титольна сторінка, основний текст твору зі всіма визначеними змістом складниками: заголовками, таблицями, формулами, бібліографічним апаратом тощо; оглав або зміст, анотація або реферат) та факультативні елементи (лідрисункові підписи за умов наявності у виданні ілюстративного матеріалу, спеціальні елементи довідково-допоміжного апарату, замовлені автором, дублікати формул, якщо це передбачено видавничою угодою).

Оригінал видавничий – комплект оригіналів усіх частин видання (тексту, зображень, зовнішнього оформлення, дублікатів), опрацьований у видавництві і підготовлений для макетування та художнього оформлення. На основі О. в. створюється оригінал-макет видання. О. в. містить оригінали текстової та зображальної частини видання, що пройшли редакційно-видавниче опрацювання, доповнені оригіналами зовнішнього оформлення, вказівками щодо поліграфічного виконання, підписані до верстки або друку відповідальними особами видавництва і мають видавничу специфікацію, в якій зазначено техніко-технологічні параметри видання.

Оригінал видавничий зображальний – зображальна частина твору, виконана у вигляді малюнка, креслення, фотографії, діапозитива (слайду) або відбитка зображення і призначена для виготовлення оригінал-макета видання або для друкування.

Оригінал видавничий текстовий – опрацьований та оформлений у видавництві авторський текстовий оригінал, призначений для виготовлення оригінал-макета видання або для друкування.

Оригінал грамофонного запису – металевий диск, що містить звукову інформацію, зафіксовану механічною системою звукозапису.

Оригінал дефектний – оригінал, зроблений із відхиленням від вимог, що висуваються до оригіналу, або механічними пошкодженнями, які роблять його непридатним до застосування.

Оригінал зображальний – частина твору, що містить інформацію у вигляді однієї багатоколірних зображень (ілюстрацій – рисунків, фотографій, відбитків зображень; інфографіки – таблиць, схем, діаграм; рисованих шрифтів; елементів декоративного оформлення). Види О. з.: авторський і видавничий, півтоновий, штриховий, непрозорий, прозорий, чорно-білий, кольоровий, кодований, Синоніми: *Оригінал ілюстраційний*, *Оригінал образотворчий*.

Оригінал кодований – оригінал, записаний на певному носії інформації (диску, дискеті, магнітній стрічці), опрацьований програмними засобами та призначений для відтворення на друкувальному пристрої.

Оригінал непрозорий – оригінал, виконаний на папері, картоні, білій кальці достатньої щільності.

Оригінал півтоновий – оригінал, зображення якого виконано крапками, штрихами, лініями чи суцільними площинами різних розмірів і різної насиченості. Для виконання О. п. використовується широка гама тонів із поступовим переходом відтінків.

Оригінал прозорий – оригінали, виконаний з негативів, позитивів, прозорих плівок.

Оригінал рукописний – авторський або видавничий оригінал, відтворений від руки. У рукописному вигляді до видавництва можна подавати: а) твір, написаний абеткою особливої графічної форми (напр., ієрогліфами); б) словники і допоміжні покажчики на картках; в) каталожні картки; г) оперативні матеріали для періодичних видань; г) складні таблиці.

Оригінал текстовий – текстова частина твору, оформлена відповідно до стандартних вимог, призначена для редакційно-видавничого опрацювання чи друкування. Види О. т.: авторський і видавничий, рукописний, машинописний, кодований. До складу О. т. входять: основний (разом із таблицями, формулами), додаткові та довідково-пошукові тексти (примітки, коментарі, зміст, рубрикаційні елементи та елементи довідкового апарату видання).

Оригінал фонограми металевий другий – гальванопластична негативна копія першого металевого оригіналу фонограми.

Оригінал фонограми металевий перший – гальванопластична негативна копія лакового оригіналу фонограми.

Оригінал штриховий – оригінал, зображення якого виконано крапками, штрихами, лініями чи суцільними площинами різних розмірів, але однакової насиченості. О. ш. виконуються на прозорому і непрозорому матеріалі, бувають одноколірні і багатоколірні.

Оригінал-дискета – магнетний диск із записаним на ньому текстом авторського оригіналу. О.-д. подають, якщо у видавничстві є комп'ютерна видавнича система, згідно з умовами авторської угоди. Застосування О.-д. дає змогу не повторювати клавіатурний (складальний) процес, скорочує кількість видавничих та друкарських коректур (коректура пробних відбитків). Для зручності ведення видавничих робіт автор повинен подавати О.-д. разом із роздрукованим текстом.

Оригінал-макет видання – оригінал, кожна сторінка якого тотожна відповідній сторінці майбутнього друкованого виробу. Основа для виготовлення друкарських форм. Синонім: *Модель видання композиційно-графічна посторінкова*.

Оригінал-макет зрепродукований – оригінал-макет видання, виготовлений із застосуванням комп'ютерних видавничих систем. Синонім: *Оригінал-макет для прямого відтворення*.

Оригінальне видання – див. *Видання оригінальне*.

Орнамент – 1. Графічна прикраса, що художньо оформляє видання. 2. Прикраса, візерунок або узор, побудований на ритмічному повторенні геометричних образотворчих елементів. Орнамент, як прикраса, відіграє функцію естетичного оздоблення при оформленні дорогих художніх видань і дитячої літератури. Див. також *Мотив орнаменту, Рапорт (рапорта) орнаменту*.

Орнамент балканський – запозичений у південних слов'ян джгутувий книжковий орнамент, який широко вживався в XV ст. у східнослов'янських рукописних книгах.

Орнамент джгутувий – орнамент, утворений складним переплетенням ліній.

Освіта книгознавча – система підготовки спеціалістів для галузей книжкової справи. Охоплює редакційно-видавничу,

книготоргову, бібліотечно-бібліографічну освіту.

Освітнянська бібліотека – див. *Бібліотека освітянська*.

Основа документа матеріальна – сукупність матеріалів носія документної інформації та її запису.

Основна картка систематичного каталогу – див. *Картка систематичного каталогу основна*.

Основна назва – див. *Назва основна*.

Основний автор – див. *Автор основний*.

Основний бібліографічний запис – див. *Запис бібліографічний основний*.

Основний текст – див. *Текст основний*.

Основні змістові характеристики тексту – див. *Тексту характеристики змістові основні*.

Основні кольори – див. *Кольори основні*.

Основні таблиці класифікації – див. *Таблиці класифікації основні*.

Основні штрихи – див. *Штрихи основні*.

Особистий документ – див. *Документ особистий (особового походження)*.

Особисті немайнові права автора – див. *Права автора немайнові особисті*.

Особовий документ – див. *Документ особовий*.

Офени – дрібні роздрібні торговці лубковими картинами і дешевими (народними) книгами.

Оферта – письмова або усна пропозиція однієї особи (оферента), зроблена іншій особі (акцептанту), повідомлення, що містить, про бажання укласти з ним договір.

Офіційна документована інформація – див. *Інформація документована офіційна*.

Офіційна інформація органів державної влади та органів місцевого самоврядування – офіційна документована інформація, створена в процесі діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка доводиться до відома населення в порядку, встановленому Конституцією України, Законом України «Про інформацію», Законом України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації».

Офіційне видання – див. *Видання офіційне*.

Офіційне видання електронне – див. *Видання електронне офіційне*.

Офіційні друковані видання органів державної влади та органів місцевого самоврядування – видання, які спеціально видаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування (відомості, бюлетені, збірники, інформаційні листки тощо) для інформування про свою діяльність.

Оформа – результат оформлення.

Оформлення (оформлювання) видання – надання виданню художньої форми засобами поліграфії (папір, палітурні матеріали, фарби, формат, шпальти), складання (шрифти, лінійки, рамки, система увиразненя), образотворчого, декоративного мистецтва та графіки (ілюстрації, інфографіка, орнаменти, кольорові й композиційні схеми). Розрізняють поліграфічне оформлення, художнє оформлення, художньо-технічне оформлення.

Оформлення (оформлювання) художнього плану – див. *План художнього оформлення (оформлювання)*.

Оформлення видання внутрішнє – художньо-технічне оформлення всіх сторінок видання, починаючи від титульного аркуша та закінчуючи сторінкою з випускними даними.

Оформлення видання зовнішнє – художнє оформлення обкладинки, суперобкладинки, палітурки, футляра, форзаців.

Оформлення видання проект – див. *Проект оформлення видання*.

Офорт – різновид гравюри на металі, отриманий методом гравіювання «аквафорта». На металевій дошці голкою роблять малюнок, а заглиблення елементів зображення посилюють шляхом травлення металу кислотами, витравлені місця наповнюють фарбою і на спеціальному станку віддруковують на зволоженому папері. О. виник у Західній Європі в XVI ст.

Офсет без зволоження – спосіб офсетного друку з використанням спеціальних друкарських форм (що не вимагають зволоження), друкарських фарб і формних циліндрів друкарської машини. В результаті значно спрощується технологічний процес і полегшується експлуатація друкарської машини. Виник в 80-х роках XX ст. Спеціальна друкарська форма і змінені рецептура друкарської фарби дозволили відмовитися від одного з компонентів друкарсь-

кого процесу – зволожуючого розчину. На сьогодні, доля «сухого» офсету не перевищує 5%, що пояснюється в основному такими причинами: вища вартість формних пластин в порівнянні з пластинами для традиційної технології офсетного друку; знижена клейкість і в'язкість фарб для офсету без зволоження порівняно з традиційними друкарськими фарбами, висуває вищі вимоги до якості паперу; досить серйозною перешкодою для поширення офсетного друку без зволоження можна вважати жорсткіші, в порівнянні з традиційною технологією, вимоги до стабільності температурного режиму в процесі друку (всі друкарські машини для «безводної» технології обладнані складними внутрішніми або зовнішніми системами контролю температури); через низьку тиражестійкість і стійкість до механічних пошкоджень формні пластини для технології без зволоження вимагають особливо обережного і кваліфікованого звернення.

Офсетна форма монометалічна – див. *Форма офсетна монометалічна*.

Офсетна форма поліметалічна – див. *Форма офсетна поліметалічна*.

Офсетна формна пластина біметалічна – див. *Пластина формна офсетна біметалічна*.

Офсетна формна пластина монометалічна – див. *Пластина офсетна формна монометалічна*.

Офсетне друкування глибоке – див. *Друкування глибоке офсетне*.

Офсетний друк – див. *Друк офсетний*.

Офсетний папір – див. *Папір офсетний*.

Офсетний циліндр – див. *Циліндр офсетний*.

Охорона державної таємниці – комплекс організаційно-правових, інженерно-технічних, криптографічних та оперативних заходів, спрямованих на запобігання розголошенню секретної інформації та втратам її матеріальних носіїв.

Охорона назви твору – захист прав автора на назву твору за умови її оригінальності.

Охорона права на інформацію – право на інформацію охороняється законом. Держава гарантує всім учасникам інформаційних відносин рівні права і можливості доступу до інформації. Ніхто не може обмежувати права особи у виборі форм і

джерел одержання інформації, за винятком випадків, передбачених законом. Суб'єкт права на інформацію може вимагати усунення будь-яких порушень його права. Забороняється вилучення друкованих видань, експонатів, інформаційних банків, документів із архівних, бібліотечних, музейних фондів та знищення їх з ідеологічних чи політичних міркувань.

Оцифровування зображення – перетворення зображення оригіналу з аналогової на цифрову форму для введення в ЕОМ ви-

давничої системи за допомогою спеціальних пристроїв, напр., сканерів.

Оцінювання пошукових термінів – визначення міри значущості пошукових термінів за ступенем релевантності.

Очікувані надходження – див. *Надходження очікувані*.

Очікування клієнтів – вимоги до діяльності, продукції, культури ділової поведінки видавництва.

Очне комплектування – див. *Комплектування очне*.

П

Паблік рілейшнз – діяльність, спрямована на встановлення усвідомлених, гармонійних, взаємовигідних зв'язків між суб'єктами соціальної практики, між ними і громадськістю, владою. П. р. забезпечує вплив на громадську думку, ухвалення рішень органами влади.

Паблісіті – 1. Популярність чого-небудь або кого-небудь, яка ґрунтується на публічності, відкритості, вільному наданні та отриманні інформації. 2. Популярність товарів або послуг, яка виникла в результаті рекламування, подання інформації в ЗМІ, розсилання листів і прес-релізів чи застосування будь-яких інших маркетингових заходів. Основна відмінність П. від реклами – безкоштовність.

Пагінація – 1. Нумерація (последовна сукупність номерів) сторінок. 2. Сукупність пронумерованих сторінок. Див. також *Фоліація*.

Пагінація здвоєна – пагінація документа, зазвичай, двомовного, за якої номери сторінок текстів оригіналу та перекладу, розташованих навпроти один одного, збігаються.

Пагінація зустрічна – пагінація в протилежних напрямках у книгах-перекрутках, кожна від свого титульного аркуша. У кількісній характеристиці бібліографічного опису зазначають обидві пагінації, починаючи з титульного аркуша, вибраного першим для опису.

Пагінація літерна – последовне, в алфавітному порядку, позначення сторінок літерами, що виконують роль колонцифр. Використовують для позначення сторінок вклейок, вкладок тощо з метою спрощення посилання на них. У бібліографічному описі літерну пагінацію позначають

арабськими цифрами. П. л. широко застосовувалась у рукописних книгах.

Пагінація наскрізна – пагінація документа, складеного з кількох друкованих одиниць, частин чи випусків, яка подається послідовно (суцільно) з першого до останнього елемента документа. Синоніми: *Пагінація загальна, Пагінація суцільна, Пагінація продовжувана*.

Пакет програм – перелік телерадіо-програм, які провайдер програмної послуги пропонує абонентам на договірних засадах як цілісну інформаційну послугу.

Палеографія – допоміжна історико-філологічна дисципліна, що вивчає зовнішній вигляд і письмо стародавніх рукописів (тобто, спосіб написання, форму літер, особливості матеріалу, на якому писали, тощо) з метою їх правильного прочитання та встановлення часу й місця написання.

Палітурка – 1. Міцне покриття видання, яке містить частину вихідних відомостей і є елементом оформлення видання. 2. Зовнішнє покриття виробу, що з'єднується з блоком за допомогою двох форзаців і корінцевого матеріалу чи без нього. Див. також *Оправа, Обкладинка, Супербкладинка, Боковина палітурки, Деформація палітурки недопускна*.

Палітурка дерев'яна – палітурка, боковини якої зроблені з дерева. Була поширена під час виготовлення рукописних книг і стародруків. Може бути відполірована, вкрита тканиною, найчастіше – шкірою.

Палітурка напівшкіряна – палітурка, кути та корінець якої обтягнуті шкірою, а картонні боковини обклеєні строкатим папером.

Палітурка ручної роботи аматорська – індивідуальна палітурка з дорогоцінного матеріалу, зазвичай високохудожня за оформленням.

Палітурка суцільна (суцільнокрита) – палітурка, картонні боковинки і відстава якої вкриті одним покривним матеріалом.

Палітурна кришка – див. *Кришка палітурна*.

Палітурна кришка з тріщиною – див. *Дефект «Тріщина на обкладинці (палітурній кришці)»*.

Палітурна одиниця фонду – див. *Підшивка*.

Палітурна фольга – див. *Фольга палітурна (поліграфічна)*.

Палітурник – спеціаліст, який виготовляє книжкові палітурки (оправи).

Палітурні матеріали покривні – див. *Матеріали палітурні*.

Пам'ятка книжкова одинична – рукописна книга або окремих екземпляр друкованого видання, що має власні якості цінного історико-культурного об'єкта.

Пам'ятка літературна – літературний твір, який увійшов в історію літератури як видатний завдяки своїй значущості для літературного процесу того чи іншого періоду.

Пам'ятки книжкові – рукописні та друковані книги, книжкові колекції, які мають визначні духовні, естетичні, поліграфічні або документні властивості, являють собою суспільно значущу наукову, історичну чи культурну цінність і охороняються спеціальним законодавством. Термін набув поширення з середини 1980-х років, є узагальнювальним терміном понять «рідкісні та цінні видання». Див. також *Рідкісна книга, Цінне видання, Колекція – книжкова пам'ятка, Збережність книжкових пам'яток, Зберігання книжкових пам'яток, Зведення книжкових пам'яток, Облік книжкових пам'яток, Опис книжкових пам'яток уніфікований, Фонд книжкових пам'яток*.

Памфлет (від англ. *pamphlet*, від грец. *pamphlego* – все спопеляю) – переважно безсюжетний сатирично-публіцистичний твір літературно-публіцистичного жанру, у якому автор, вдаючись до гострої іронії та сарказму, гнівно таврує суспільно небезпечні явища.

Пантон – 1. Складений колір. 2. Складена фарба. Див. також *Атлас кольорів*.

Пантонне віяло (пантони) – каталог (бібліотека) пантонів (кольорів), у якому під зразками кольоровідтворення вказуються назви кольорів та колірні координати – інформація про співвідношення у відсотках кольорів СМУК у складі цих зразків. Пантонне віяло дає художникові можливість підібрати колір, визначити його координати, або ж використовувати замовлені кольори. Див. також *Атлас кольорів*.

Папараці (від італ. *paparazzi* – світський хронікер) – професійний фотограф, який «полкює» за скандальними сюжетами. Спочатку так називали репортера, який таємно збирав інформацію, фотографував.

Паперове видання – див. *Видання паперове*.

Паперовий аркуш – див. *Аркуш паперовий*.

Паперовий млин – див. *Млин паперовий*.

Паперово-білові вироби – див. *Вироби паперово-білові*.

Папір – матеріал (пористо-капілярні аркуші) із масою квадратного метра до 250 г, що складається переважно з рослинних волокон, які пройшли спеціальну механічну і хімічну обробку, зв'язані між собою силами поверхневого зчеплення. П. може містити проклеювальні речовини, мінеральні наповнювачі, хімічні та природні волокна, пігменти, барвники й деякі спеціальні домішки. П. формується методом осадження розведеної волокнистої суспензії на безперервно рухомій сітці паперової машини. Основні операції з оздоблення П.: проклеювання, крепування, крейсування, каландрування тощо. Вперше папір виготовили в Китаї у 105 році н.е. У поліграфії П. використовується для друку й пакування. Див. також *Абразивність паперу / картону, Акліматизація паперу, Анізотропія паперу, Аркуш паперу, Барвники паперу, Білизна паперу, Вага паперу об'ємна, Гладкість паперу, Глазурування паперу, Глянець паперу (картону), Глянцювання паперу, Густина паперу, Дефект «Обрізання паперу нерівне», Дефект «Паперу викривлення», Дефект «Паперу розшарування», Дефект «Пиління паперу», Дефект «Пошкодження паперу механічне», Дефект «Прозорість паперу надмірна», Дефект паперу (картону) всередині рулону, Деформація паперу, Деформація паперу залишко-*

ва, Деформація паперу лінійна, Здатність паперу абсорбційна, Композиція паперу, Кондиціонування паперу, Крейдування паперу, Маса паперу, Меліцення паперу, М'якість паперу, Наповнювачі паперу, Напрямок волокон паперу, Напрямок паперу машинний, Напрямок паперу поперечний, Підрізування аркушів, Повітропроникність паперу, Пожовтіння паперу, Показник вигину паперу, Пористість паперу, Проведення паперового полотна, Проведення паперового полотна, Прозорість паперу, Проклеювання паперу, Речовини паперу клеїльні (приклеювальні), Рівносторонність паперу, Розпуск паперу, Ширина паперу обрізна, Яскравість паперу оптична.

Папір «Кепера» – обкладинковий і дизайнерський папір. Термореактивні властивості П. «К». виявляються при блінтовому тисненні: колір матеріалу темніє, як натуральна шкіра, і створюється прекрасний колірний контраст. П. «К». вирізняє виняткове поєднання природних фарб і унікальних можливостей для блінтового й конгревного тиснення, якого не мають інші папери.

Папір «Вібалін» – обкладинковий папір, що імітує тканину. Це міцний палітурний матеріал з целюлози із високим вмістом довгих волокон – 65 %, високими світлостійкістю, міцністю на розрив і стирання. Має стандартні фактури поверхні: *buckram* – «рогожка», *eurolinep* – «льон», *flute* – «флют».

Папір «Мадера» – обкладинковий термореактивний папір, колір і фактура якого нагадують дерев'яну дошку. Є два види поверхні цього паперу: натуральна і лакована.

Папір «Німфея» – термореактивний обкладинковий і дизайнерський папір, за властивостями аналогічний паперу «Кепера». Має яскраві сучасні кольори, два види поверхні – гладку і «очерет».

Папір «Рафіа» – паперовий палітурний термореактивний матеріал з рельєфною фактурою «під тканину».

Папір «Шараде» – обкладинковий оригінальний металізований папір модних кольорів і спеціального дизайну. Має поверхню з додатковим захистом від дії води і одностороннє клейове покриття для легкого приклеювання.

Папір «Юта» – паперовий палітурний термореактивний матеріал з рельєфною фактурою під джутову тканину.

Папір альбомний – білий або кольоровий папір спеціального гатунку, який використовують для виготовлення альбомів, телефонних книг, преїскурантів, бланків.

Папір аркушевий – прямокутні аркуші паперу різного формату.

Папір ацетилований – папір, який піддано частковому ацетилюванню (дії опетового ангідриду в парофазному середовищі) для надання йому підвищеної гідрофобності та термостійкості.

Папір без вмісту деревної маси – папір, що більш ніж на 90% складається з целюлози.

Папір без обробки – папір (картон), не підданий каландруванню.

Папір веленевий – високоякісний, добре проклеєний, щільний, без яскраво помітної структури, переважно жовтуватого кольору, схожий на пергамент папір. При його виготовленні використовувалася черпалка з тканинною сіткою, яка не залишає на аркуші паперу жодних відбитків, ліній. Тому аркуш П. в. рівномірний на просвіт і зовні схожий на тонкий вельень, звідки й назва.

Папір верже – високоякісний папір із водяними знаками у вигляді горизонтальних і/або вертикальних смуг. Густі смуги називаються веркерами (частота їх розташування – 5-8 на 1 см), рідкі смуги називаються понтюзо (вони віддалені одна від одної на 2-2,5 см). Спершу П. в. виготовлявся з лляного чи конопляного ганчір'я, вирізнявся високою міцністю і широко використовувався для створення форзаців книжок. У другій половині XIX – на початку XX ст. П. в. виготовлявся з чистої целюлози, без деревини, що зумовило його високі споживчі властивості. Такий папір вважався високосортним, використовувався переважно для виготовлення малотиражних і подарункових видань.

Папір високоміцний пакувальний – дуже міцний клеєний папір із сульфатної небіленої целюлози. Використовується для упакування товарів і поштової кореспонденції.

Папір газетний – папір для друку масою 45-49 г/м², не проклеєний, має машинну гладкість, низьку зольність, містить деревну масу (основний компонент), швидко жовтіє, стає ламким. Використовується для друкування газетної продукції.

Папір гербовий – папір спеціального призначення із зображенням державного герба.

Папір глазурований – папір із рівною, гладкою поверхнею, отриманий унаслідок глазурування. Синонім: *Папір прокаландрований*.

Папір глянцевий – папір, поверхню якого полірується спеціальними машинами (каландрами) до лиску.

Папір ґрунтований – папір із покривним шаром для нанесення на нього друкарських фарб.

Папір гумований – папір із одностороннім клейовим покривним шаром, здатним при змочуванні водою або при нагріванні приклеюватися до інших предметів.

Папір декоративний – папір, що має забарвлену гладку креповану поверхню або поверхню, що імітує оксамит, мармур, шкіру, полотно тощо.

Папір для глибокого друку – папір масою 60-220 г/м², білого кольору, містить целюлозу, слабо проклеєний, непористий, має високу зольність, каландрований. Використовується як для друку видань, що містять текст та ілюстрації, так і для друку образотворчої продукції.

Папір друкарський – папір для друкування видань способом високого друку.

Папір естампний – папір, який використовується для друку художніх гравюр, практично не пошкоджується, при намоканні трохи деформується.

Папір етикеточний – клеєний або крейдований папір для друку масою 45-120 г/м², із спеціальною обробкою зворотної сторони для обмеження деформації при намоканні і забезпечення склеювання. Використовується для друкування етикеток. Розрізняють П. е. за сферами застосування: невологостійкий (для сухої упаковки) і вологостійкий.

Папір з деревною масою – папір, у якому вміст деревної маси перевищує 10%.

Папір з покривним шаром (з покриттям) – папір із нанесеним на поверхню шаром спеціальних речовин, які надають паперу певних властивостей.

Папір каландрований – папір, пропущений додатково після його виготовлення через велику кількість валиків для надання його поверхні підвищеної гладкості та лиску. Папір найвищого ступе-

ня гладкості називають висококаландрованим.

Папір картографічний – папір масою 85-160 г/м², який містить суміш з деревної целюлози і бавовняного лінта (відходів бавовняного виробництва), має низьку зольність, машинну гладкість, каландрований, стійкий до механічних ушкоджень (не змінює своїх властивостей після намокання і сушіння). Використовується для друкування карт різного призначення (гідрокарт, географічних карт) і атласів. Спосіб друку на П. к. – офсетний.

Папір кольоровий – папір, який отримують шляхом додавання фарби до його основних складових компонентів у процесі виробництва. Призначений для роботи на всіх типах оргтехніки і будь-якому поліграфічному устаткуванні. Повністю відповідає високим вимогам, що висуваються до офісних паперів. Використовується в рекламно-поліграфічному бізнесі для друкування брошур, буклетів, листівок, візитівок, запрошень, рекламних плакатів. Завдяки високому ступеню світлонепроникності чудово підходить для двостороннього копіювання.

Папір крейдований – папір-основа, на який для поліпшення властивостей поверхні нанесений пігментований клейовий верхній шар покриття, що складається переважно з каоліну і зв'язуючої речовини. Використовується для друку літератури, що містить текстові і зображальні матеріали. Способи друку на П. к. – офсетний, високий, глибокий.

Папір крепований – папір, що має дрібноскладену поверхню з підвищеним подовженням до розриву. Призначений для виготовлення декоративного матеріалу, санітарно-гігієнічних виробів, ізоляційних прокладок.

Папір легкокрейдований – крейдований папір із вмістом деревної маси на одиницю площі 39-72 г/м². Синонім: *LWC-papir*.

Папір лощений – папір із підвищеним рівнем глянцею. Для додання паперу глянцею паперове полотно пропускають через лоцильний (або фрикційний) каландр, вали якого роблять зворотно-обертальні рухи, не створюючи великого тиску на папір.

Папір мармуровий – декоративний папір для обкладинок, який кольором і малюнком нагадує мармур.

Папір машинної гладкості – папір, пропущений через каландр папероробної машини для отримання рівномірної товщини і гладкої поверхні з обох боків.

Папір металізований – папір із покритим шаром металевої фольги або розпорошеного металу.

Папір некрейдований – папір, на поверхню якого не наноситься пігментований клейовий верхній шар.

Папір обгортковий – папір, виготовлений з різних волокнистих напівфабрикатів. Використовується для упакування готових виробів.

Папір обкладинковий – щільний, стійкий до світла папір, що випускається спеціально для виготовлення обкладинок, містить у своєму складі чисту целюлозу або деревну масу, малозольний. Може бути машинної гладкості, каландрований, тиснений. Папір певної маси 1 м² вибирають відповідно до оформлення видання, об'єму блока і виду криття. Є чотири марки П. о.: А, Б, В і Т. Їх використовують не лише для виготовлення обкладинок, а й для палітурних кришок. Папір марок А, Б, В використовується для обкладинок, а марки Т – для зошитів. Папір марки В може бути використаний для виробів, не призначених для тривалого зберігання. Папір, призначений для виготовлення обкладинок, має масу 140–200 г/м², для палітурних кришок – 80–120 г/м².

Папір односторонньої гладкості – папір, пропущений через лощильний циліндр з метою отримання підвищеної гладкості з одного боку.

Папір оксамитовий – декоративний папір, утворений нанесенням електростатичним способом на паперову основу ворсу з волокон різної довжини. Використовується для виготовлення паперових виробів.

Папір офсетний – некрейдований папір для друку офсетним способом масою 60–250 г/м² з високим вмістом целюлози (деревної маси), білого кольору, проклеєний, стійкий до механічних ушкоджень (знижена гігроскопічність), має машинну гладкість, каландрований. Використовується для друкування книг, які мають як ілюстрації, так і текст.

Папір парафіновий – папір, виготовлений із паперу-основи, обробленого пара-

фіном; призначений для пакування різних виробів і продуктів.

Папір перезволожений – папір, вологість якого в процесі виробництва, транспортування або зберігання підвищена порівняно з нормою.

Папір пересушений – папір, вологість якого в процесі виробництва, транспортування або зберігання знижена порівняно з нормою.

Папір писальний – папір масою 45–80 г/м², який має білий колір, машинну гладкість, містить чисту целюлозу, невелику кількість деревної маси і целюлозу, отриману від виробництва бавовни. Використовується для друкування бланків, шкільних зошитів і підручників, паперів споживчих форматів, різних документів тощо.

Папір подовжньої різки – аркушевий папір, під час виготовлення якого машинний напрям збігається з довгою стороною аркуша.

Папір поперечної різки – аркушевий папір, під час виготовлення якого машинний напрям збігається з короткою стороною аркуша.

Папір рівномісний – папір, що має близькі за значенням показники механічної міцності в дольовому і поперечному напрямках.

Папір ролевий – папір для друкування газетно-журнальної та книжкової продукції у вигляді рулонів на втулці. Формат П. р. – ширина паперової смуги в см. Синонім: *Папір рулонний*.

Папір словниковий – див. *Більдрук*.

Папір смугастий – див. *Папір верже*.

Папір типографський – папір, виготовлений з деревної целюлози, іноді – з деревної маси, білого кольору, слабклеєний, гладкий, каландрований, має середню або підвищену зольність. Використовується для друкування продукції, що містить текст та ілюстрації.

Папір флатовий – папір для друкування газетно-журнальної та книжкової продукції у вигляді прямокутних аркушів. Формат П. ф. позначається як співвідношення ширини і довжини аркуша в см (60x84, 60x90 тощо).

Папір форзаційний – папір масою 80–160 г/м², містить чисту целюлозу, має машинну гладкість, стійкий до механічних ушкоджень. Використовується для друкування форзаців книжок.

Папір-основа – папір різних композицій і властивостей, призначений для перероблення на інші вироби.

Параграф – частина розділу у навчальних, наукових, виробничих виданнях, яку виокремлюють задля більш чіткого структурування твору або у випадках, коли обсяг розділу достатньо великий. Див. також *Рубрика, Розділ, Підрозділ, Підпідрозділ, Пункт*.

Парадокс теорії редагування – див. *Межі усунення помилок*.

Паралельна назва – див. *Назва паралельна*.

Паралельна рубрика – див. *Рубрика паралельна*.

Паралельне видання – див. *Видання паралельне*.

Паралельне фальцювання – див. *Фальцювання паралельне*.

Паралельний текст – див. *Текст паралельний*.

Паралельний титул – див. *Титул паралельний*.

Парангон – див. *Боргес подвійний*.

Парафіновий папір – див. *Папір парафіновий*.

Паркет (проф.) – зйомки офіційних заходів в офіційних приміщеннях.

Пародія – сатиричний жанр; твір, у якому висміюється інший літературний твір чи твір мистецтва, а також особистості шляхом свідомої гротескової деформації оригіналу. Автор пародії, зберігаючи форму оригіналу, вкладає в нього новий, сатиричний зміст, використовуючи такі засоби, як нюансування, наслідування, імітація, гіпербола, гротеск, літота, іронія.

Партизани – див. *Дефект «Чорниш» («марашка»)*.

Партитурне читання – див. *Читання швидкісне*.

Партія товару – певна кількість однорідного товару, виділена для продажу, пересилки, відправки.

Парцель – дрібна партія товару.

Пасив видавничого / поліграфічного підприємства – 1. Сукупність боргів і зобов'язань підприємства. 2. Частина бухгалтерського балансу, зазвичай права сторона, що означає джерела утворення засобів підприємства, його фінансування, згруповані за їхньою приналежністю і призначенням (власні резерви, позики інших

установ). 3. Перевищення витрат над надходженнями. Див. також *Активи видавничого / поліграфічного підприємства*.

Пасивне приховування інформації – див. *Приховування інформації пасивне*.

Паспарту – аркуш цупкого паперу чи тонкого картону з прикріпленою до нього віддрукованою окремо ілюстрацією, формат якої менший за формат видання. Іноді ілюстрація облямовується на паспарту тисненням. Використовують П. у дорогих бібліофільських і подарункових виданнях.

Паспорт – виробничо-практичне видання основних відомостей щодо устаткування, приладів чи речей господарського вжитку.

Паспорт видання – див. *Паспорт оригіналу*.

Паспорт коректури / вичитування – документ, у якому подається перелік особливостей правопису, пунктуації, складання та верстання. У П. к. зазначають також словники та довідники, рекомендовані для використання.

Паспорт оригіналу – внутрівидавничий супровідний документ до видавничого оригіналу у формі бланка, де містяться основні відомості стосовно оригіналу, а також показники оформлення майбутнього видання.

Патентна бібліотека – див. *Бібліотека патентна*.

Патентні документи – див. *Документи патентні*.

Патриця – 1. Вживаний під час конгресного тиснення опуклий штамп, який разом із поглибленим (увігнути) штампом створює відносно стійке конгресне (опукле) зображення на палітурній кришці. 2. Будь-яка опукла форма для тиснення. Використовується, напр., для утворення шрифту Брайля.

Педагогічна бібліотека – див. *Бібліотека педагогічна*.

Педагогічна інформатика – див. *Інформатика педагогічна*.

Педагогічні видання – див. *Видання педагогічні*.

Пейпербек – вид книжкового видання невеликого (кишенькового) формату із паперовою (картонною) яскраво оформленою обкладинкою. Книжковий блок П. зазвичай клейовий.

Пекеджінг – мале видавниче підприємство з кількістю працівників не більше

10 осіб, яке на замовлення або за власною ініціативою розробляє ідею (макет) нової книги, а потім продає цю ідею або готову до публікації книгу великому видавництву для друкування та реалізації накладу. П. поширений у західній видавничій практиці.

Первинна інформація – див. *Інформація первинна*.

Пергамент – 1. Матеріал для письма з недубленої шкіри тварин. Використовувався до винаходу паперу. 2. Стародавній рукопис на цьому матеріалі.

Пергамін – напівпрозорий проклеєний без наповнювача папір з високими показниками механічної міцності, жиронепроникний, призначений для виготовлення кальки, а також для упакування харчових продуктів.

Перебивний друк – див. *Декальманія*.

Перевернута піраміда – див. *Правило перевернутої піраміди*.

Переверстування – перероблення верстки після внесення змін. П. може бути локалізоване компенсаційним коректурним виправленням або ж здійснюється в межах завершеної частини публікації. При металевому складанні та фотоскладанні це дуже трудомісткий процес. Комп'ютерне складання дозволяє переверстувати автоматично, хоч і тут можуть виникнути ускладнення (завислі рядки, недале розташування або переміщення ілюстрацій тощо). Див. також *Верстання*, *Верстка*.

Перевидання – повторне видання раніше випущеної книги (брошури, буклета тощо), що потребує нового ISBN. Може видаватись тим самим видавцем або іншим. Види П.: *Перевидання доповнене*, *Перевидання виправлене*, *Перевидання перероблене*, *Перевидання переглянуте*, *Перевидання розширене*, *Перевидання стереотипне*. П. також може бути виправленим і доповненим, переробленим і доповненим тощо. Синонім: *Видання нове*.

Перевидання виправлене – перевидання, в якому виправлені помилки, допущені в попередньому виданні.

Перевидання доповнене – перевидання, яке містить додаткові матеріали порівнянно з попереднім виданням.

Перевидання переглянуте – перевидання з заміною застарілих матеріалів новими.

Перевидання перероблене – перевидання, яке містить істотні зміни змістовного і/або композиційного характеру.

Перевидання розширене – перевидання з доповненим текстом, що виходить за межі тематичних меж попереднього видання.

Перевіряння примірника на дефектність – обстеження примірника документа для того, щоб перевірити його стан та переконатися в тому, що всі його частини знаходяться в цілковитому порядку та подані в правильній послідовності.

Перевіряння цілісності електронного документа – процедура, яка передбачає перевіряння правильності електронного цифрового підпису.

Перевіряння фактичного матеріалу – див. *Методика перевіряння фактичного матеріалу*.

Передавання даних – передавання інформації у вигляді даних з використанням телекомунікаційних мереж.

Передавання (передача, відчуження) майнових прав суб'єктів авторського права – право автора (чи іншої особи, яка має авторське право) передати свої майнові права будь-якій іншій особі повністю чи частково. П. м. п. оформляється авторським договором.

Передавання права на використання твору – виключне право автора надавати іншим особам дозвіл на використання твору будь-яким одним або всіма відомими способами на підставі авторського договору.

Передача (телерадіопередача) – змістовно завершена частина програми (телерадіопрограми), яка має відповідну назву, обсяг трансляції, авторський знак, може бути використана незалежно від інших частин програми і розглядається як цілісний інформаційний продукт.

Передача кольору – відтворення на відбитку кольорів і колірних відтінків оригіналу.

Передмова – додатковий текст, розміщений перед основним текстом. У П. автор чи видавництво повідомляє читача про те, на що треба звернути увагу, користуючись виданням.

Передній обріз блока – див. *Обріз блока передній*.

Передова стаття – див. *Стаття передова*.

Передплата видання серіального – угода про регулярне постачання серіального видання протягом зазначеного періоду.

ду, як правило, за фіксовану оплату, зроблену наперед.

Передплата видання – угода, що укладається до публікації документа між особою чи організацією та видавництвом чи автором, згідно з якою вона зобов'язується придбати документ за зазначеною ціною.

Передплатне видання – див. *Видання передплатне*.

Передредагування – перший етап комп'ютерного редагування, на якому редактор зобов'язаний підготувати оригінал для його опрацювання системою редагування. Див. також *Етапи редагування, Інтерредагування, Постредагування, Система редагування*.

Передрукування (передрук) – 1. Повторне видання, текст якого надруковано за попереднім виданням, випущеним іншим видавцем. 2. Виготовлення видання, випущеного іншим видавництвом, без зміни тексту з нового складання. Обов'язковим є посилання на джерело, яке відтворюється. 3. Новий видрук документа без будь-яких змін.

Передумови редагування психологічні – розуміння редактором своїх завдань, знання предмета, якому присвячений авторський рукопис, професійне володіння загальною методикою редагування, розуміння меж редакторського втручання в авторський текст і здатність співпрацювати з автором.

Перезволожений папір – див. *Папір перезволожений*.

Перекіс – див. *Дефект «Перекіс»*.

Переклад – публікація, що відтворює твір іншою, ніж мова оригіналу, мовою. Див. також *Редагування перекладу*.

Переклад авторизований – 1. Переклад твору на іншу мову, перевірений і схвалений автором. 2. Переклад, зроблений за участю самого автора.

Переклад авторський – переклад твору іншою мовою, виконаний автором оригіналу.

Переклад вільний – переклад із свідомими значними відступами від оригінального твору, неточний.

Переклад підрядковий – див. *Дослівник*.

Перекладач – особа, яка займається перекладанням з однієї мови на іншу.

Перелік – див. *Список класифікаційний*.

Перелік заголовків довідковий – список чи файл заголовків, які використовую-

ються в каталозі. Приклади: імена людей, назви антонімічних робіт, назви організацій, предметні заголовки, дескриптори, перехресні посилання.

Перенесення кольорів – відтворення кольорів оригіналу (об'єкту) на відбитку. Розрізняють три способи оцінювання точності П. к.: фізичний, фізіологічний і психологічний. Фізична точність характеризується ступенем наближеності оригіналу й зображення до спектрального складу випромінювання; фізіологічна – мірою близькості кольорних відчуттів при візуальному сприйнятті малої ділянки оригіналу і відповідної малої ділянки зображення. Значної психологічної точності можна досягти за умови, якщо спотворення кольору на якій-небудь ділянці зображення «врівноважується» певними спотвореннями на інших його ділянках. Для П. к. у багатокольорному зображенні важлива лише психологічна точність.

Перенос – процес поділу ланцюжка знаків у межах абзацу на рядки однакової довжини, що відповідають формату складання. Перевагу надають міжслівним переносам. Коли перенос припадає на середину слова, ставлять спеціальний знак переноса, дефіс, і решту слова переносять у наступний рядок. Див. також *Знак переносу, Правила переносу*.

Переоцінка товарів видавничого / поліграфічного підприємства – зміна оцінки вартості товарів, основних засобів виробництва, майна, вкладів у зв'язку з матеріальною і моральною зношеністю, інфляцією, рухливістю цін.

Переплетіння «Wire-0» – з'єднання декількох окремих аркушів за допомогою спіралі. Виконується на спеціальних пристроях – «wire-o».

Перепродаж – придбання товарів у однієї особи з метою їх продажу іншій особі.

Перерахування – переказ грошових коштів з одного банківського рахунку на інший.

Перериваюча рубрика – див. *Рубрика перериваюча*.

Переробка – вид похідного твору, написаного на основі іншого, щоб пристосувати його до потреб відповідної читацької аудиторії (напр., для масового читача, дітей тощо).

Перероблене перевидання – див. *Перевидання перероблене*.

Перероблення – див. *Виправлення-перероблення*.

Переставлення – див. *Виправлення-переставлення*.

Пересувна бібліотека (бібліотека-пересувка, бібліобус) – див. *Бібліотека пересувна*.

Пересушений папір – див. *Папір пересушений*.

Перетин золотий – пропорційне ділення відрізка на нерівні частини, за якого весь відрізок так належить до більшої частини, як сама велика частина належить до меншої. У мистецтві книги це співвідношення висоти і ширини сторінки, площі сторінки складання до площі сторінки видання, площ різних стандартних форматів тощо. Термін увів Леонардо да Вінчі.

Перетирання фарб – рівномірний розподіл пігменту в друкарській фарбі, при якому мінімальні частинки пігменту обволікаються зв'язуючою речовиною.

Перетискування фарби – див. *Дефект «Перетискування фарби»*.

Перефальцювання – розгинання (розпрямлення) неправильно сфальцьованих зошитів (аркушів) і подальше їх фальцювання вручну. Див. також *Фальцювання*.

Перехід ризиків – момент у постачанні товару, коли ризики втрати або ушкодження товару переходять від продавця до покупця.

Перехід творів у суспільне надбання – закінчення строку дії авторського права і передавання творів у суспільне надбання. Твори, які стали суспільним надбанням, можуть вільно, без виплати авторської винагороди, використовуватися будь-якою особою за умови дотримання особистих немайнових прав автора, передбачених статтею 14 Закону України «Про авторське право та суміжні права». Кабінетом Міністрів України можуть встановлюватися спеціальні відрахування до фондів творчих спілок України за використання на території України творів, які стали суспільним надбанням.

Перехресне читання – див. *Читання перехресне*.

Периферійний пристрій – див. *Пристрій периферійний*.

Період поставки – термін постачання, впродовж якого відповідно до контракту має бути поставлений товар.

Періодичне видання – див. *Видання періодичне*.

Періодичне видання електронне – див. *Видання електронне періодичне*.

Періодичний внесок коштів – див. *Внесок коштів періодичний*.

Періодичність – регулярність виходу видання за певний проміжок часу. За цією характеристикою видання поділяються на неперіодичні, серіальні. Серіальні бувають періодичні (щоденні, щотижневі, видання з проміжною періодичністю – двічі чи тричі на тиждень, двомісячні, щомісячні, щоквартальні, щорічні) та продовжувані. Для одного й того ж видання періодичність може бути пульсуючою (варіативною, комбінованою). Так, напр., для одного й того ж видання встановлюється періодичність щоденна і щотижнева (з окремим передплатним індексом). Див. також *Видання неперіодичне*, *Видання серіальне*, *Видання періодичне*, *Видання продовжуване*, *Видання серійне*.

Періодичного видання комплект річний – див. *Комплект періодичного видання річний*.

Перл – друкарський шрифт, кегль якого дорівнює 5 п.

Пермутаційний покажчик – див. *Покажчик пермутаційний*.

Пермутація – див. *Помилка «Пермутація»*.

Персеверація мовленнєва – див. *Помилка «Персеверація»*.

Персональне авторство – див. *Авторство персональне*.

Персональний журналізм – див. *Журналізм персональний*.

Персональний комп'ютер – див. *Комп'ютер персональний*.

Персональний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний персональний*.

Перспективний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний перспективний*.

Пертинентний документ – див. *Документ пертинентний*.

Пертинентність – 1. Характеристика ступеня відповідності змісту документа, знайденого в результаті інформаційного пошуку, інформаційній потребі, вираженій в інформаційному запиті. 2. Ступінь відповідності документа, знайденого в результаті інформаційного по-

шуку, інформаційній потребі користувача інформації.

Перфектор – механізм у аркушевих секційних друкарських машинах, розташований між друкарськими секціями і призначений для перегортання аркуша при друкуванні лицьової і зворотної сторін за один аркушепрогін; машини, що мають більше п'яти друкарських секцій, можуть бути оснащені двома перфекторами. Застосування П. дає наступні переваги: істотне підвищення оперативності друкарського процесу; зниження загальних відходів матеріалів на приладнання; скорочення потреби у виробничих площах; мінімум друкарів; часткове спрощення технологічного процесу.

Перфорація – 1. Система отворів, розташованих в лінії, в аркушевому або рулонному матеріалі. Забезпечує легкий розрив матеріалу по цій лінії. Створюється за допомогою спеціальних перфораційних ножів. 2. Система отворів, напр., в нескінченних формулярах, призначена для транспортування паперу в друкувальних пристроях.

Перфорування – процес нанесення перфорації.

Петельна скоба – див. *Скоба петельна*.

Петит (від фр. *petit* – маленький) – друкарський шрифт, кегель якого дорівнює 8 п. Застосовується для складання суцільного тексту довідників, словників, журналів, а в інших виданнях – переважно для приміток, виносок тощо.

Петлі в зошиті – згини у верхньому, нижньому і передньому полях зошита, що утворюються при фальцюванні.

Пиління паперу – див. *Дефект «Пиління паперу»*.

Пиління фарби – див. *Дефект «Пиління фарби»*.

Письманий папір – див. *Папір письменний*.

Письмо арабське – вид писемності, поширеної в Західній Азії й Північній Африці. Виникло у IV ст. н. е. в Аравії на основі арамейського письма. Складається з 28 літер, які використовуються для позначення приголосних і довгих голосних. Для позначення коротких голосних можуть використовуватися надрядкові та підрядкові знаки. Читається справа наліво.

Письмо арамейське – вид консонантної писемності, що виникла на початку I тис. до н. е. на основі фінікійського пись-

ма в арамеїв. Від А. п. походять сирийське, єврейське квадратне, арабське, пехлевійське, уйгурське, монгольське письмо.

Письмо готичне – сукупність різновидів латинського письма (латиниці) епохи Середньовіччя.

Письмо грецьке – алфавітне письмо, що походить від фінікійського. Виникло в IX-VIII ст. до н. е. Надалі стало підґрунтям для розвитку багатьох писемностей, зокрема кирилиці та латиниці.

Письмо демотичне – загальнодоступна скорописна форма письма давніх єгиптян, сформована на основі ієратичного письма.

Письмо ефіопське – складове письмо, яке виникло на основі південноаравійського консонантного алфавіту. Напрямок письма – зліва направо.

Письмо ідеографічне – див. *Ідеографія*.

Письмо ієратичне – скоропис, що виник у єгиптян з ієрогліфів для написання релігійних текстів і для листування.

Письмо індійське – загальна назва складових писемностей Південно-Східної Азії, пов'язаних спільністю походження (походять від письма брахми).

Письмо квадратне – відгалуження західносемітського письма; письмо давньоєврейських літературних пам'яток і деяких сучасних мов (івриту, ідишу).

Письмо квазіалфавітне – консонантне, складове письмо, що складається зі знаків, кожен із яких виражає один певний приголосний із довільним чи нульовим голосним. Винайдено західними семітами в II тис. до н. е.

Письмо китайське – письмо, що використовує особливі знаки – ієрогліфи. Однакові ієрогліфи вживають для запису слів одного значення, що фонетично можуть звучати по-різному, в залежності від діалектів багатомовного Китаю та сусідніх країн.

Письмо консонантне – складове письмо, що складається зі знаків, кожен із яких виражає певний приголосний із довільним чи нульовим голосним. Винайдено західними семітами в II тис. до н. е.

Письмо коптське – буквене письмо, створене в II-III ст. н. е. перекладачами Біблії з грецької мови на єгипетську для пропаганди християнства. Основою письма є грецький алфавіт із додаванням 6-8 демотичних знаків. Вийшло з ужитку, ним друкують лише книги релігійного змісту.

Письмо корейське – національний корейський алфавіт. Створений у середині XV ст. для адаптування китайських ієрогліфів. Широко використовується з кінця XIX ст.

Письмо критське – давні види писемності (III–II тис. до н. е.), віднайдені на острові Крит і в материковій Греції. Вирізняють три етапи розвитку: ієрогліфічне письмо, лінійне письмо А і лінійне письмо Б. На основі П. к. виникло кіпрське письмо. Синонім: *Письмо критсько-мікенське*.

Письмо мінускульне – письмо, яке характеризується наявністю чотирьох уявних рівнобіжних ліній: середньої пари ліній, в які вписується корпус літери, і двох зовнішніх, що визначають межі витягування штрихів літери або опущення їх у вигляді петель, гачків тощо. За формою – це рядкові літери. Виникло у II ст. в латинському рукописному письмі, з III ст. набуло значного поширення, витіснивши маюскульне письмо.

Письмовий документ – див. *Документ письмовий*.

Піар (PR: від англ. *public relation* – зв'язки з громадськістю) – технологія створення та популяризації іміджу певної особи чи організації.

Піар чорний – поширення в ЗМІ тенденційних, недостовірних, брехливих відомостей стосовно певної особи для її політичної, соціальної, моральної, фінансової або ж іншої дискредитації чи компрометації.

Піар-текст – публікація в ЗМІ, завданням якої є формування або посилення публіцитного капіталу PR-суб'єкта. Види PR-текстів: прес-реліз, бекграундер, факт-лист, біографія, байлайнер, вітання, заява для ЗМІ, запрошення, іміджева стаття, іміджеве інтерв'ю, ньюслетер, крейс-сторі, прес-кіт, анкета, проспект тощо.

Півні – зморщення паперу під час фальцювання.

Півтонова кольоропроба – див. *Кольоропроба цифрова*.

Півтонове зображення – див. *Зображення півтонове*.

Півтоновий оригінал – див. *Оригінал півтоновий*.

Півтоновий растр – див. *Растр півтоновий*.

Півустав – різновид письма давніх кирилических рукописів, що виник на основі уставного письма як його спрощений вар-

іант для задоволення наростаючої потреби в книгах у зв'язку з розвитком культурного життя та інтенсифікацією суспільних відносин. Розрізняють старий півустав (XIV–XV ст.) і новий півустав (XV–XVII ст.). У П. втрачається обов'язковий характер уставного письма: прямі лінії допускають кривизну, заокруглення не є правильними дугами, написання літер допускає значну варіативність, проміжки між літерами стають неоднаковими, кількість скорочень і надрядкових знаків значно зростає.

Пігмент – інгредієнт суміші, який застосовують для її забарвлення. Дрібнодисперсний порошок різних кольорів, що не розчиняється у воді, органічних розчинниках і зв'язуючих речовинах (смолах, оліях тощо). За походженням П. поділяються на природні і синтетичні. Як П. можуть використовуватися органічні та мінеральні речовини.

Пігментна копія – див. *Копія пігментна*.

Пігментний спосіб виготовлення друкарських форм – див. *Спосіб виготовлення друкарських форм пігментний*.

Підбір – комплектування книжкового чи журнального блока із зошитів або окремих аркушів відповідно до визначеного у виданні порядку, визначеного сигнатурами.

Підбір документів – комплектування фонду купленими, обміненими чи подарованими документами на підставі вивчення бібліографічних джерел, проспектів, тематичних планів видавництва та книготоргівельних організацій, що здійснюється задля досягнення збалансованого поповнення й оновлення фонду бібліотеки або інформаційного центру.

Підбір документів для знищення – виявлення документів із закінченим терміном зберігання, які втратили практичне і не мають наукового чи іншого суспільного значення, та відбирання їх для знищення.

Підбір інформації з першоджерел – пошук певної інформації в першоджерелах та систематизоване її подання.

Підвал (*проф. жарг.*) – нижня частина газетної шпальти, від чверті до третини сторінки, де надрукований значний за обсягом матеріал шириною не менш як три колонки.

Підвищена зернистість фотоматеріалів – див. *Дефект «Зернистість фотоматеріалів підвищена»*.

Піддекельний матеріал – див. *Матеріал піддекельний*.

Підзаголовкові (підзаголовні) дані – див. *Дані підзаголовкові (підзаголовні)*.

Підзаголовок – 1. Слово, словосполучення чи позначка, що підпорядковуються заголовку та уточнюють його. 2. Другий, додатковий заголовок, який уточнює, пояснює чи доповнює основний; заголовки у середині тексту. П. беруть у круглі дужки, розміщують окремим рядком, як правило, меншим кеглем і т. ін. Див. також *Афішка*.

Підзаголовок рубрики – слово (слова) чи символ (символи), за допомогою яких здійснюється групування посилань у складних рубриках.

Підмалюнковий підпис – див. *Підпис до ілюстрації*.

Підназва – слово чи словосполучення, що уточнює основну назву документа та розташоване на титульній сторінці.

Підняття – див. *Підбір*.

Підпис до ілюстрації – текст під ілюстрацією, який пов'язує її з основним текстом, визначає зміст, пояснює використані в ній умовні позначення, містить додаткову технічну характеристику оригіналу-джерела. До складу П. можуть входити: а) нумераційний заголовок (умовні скорочені назви «Мал.» чи «Рис.» і номер ілюстрації, або тільки номер); б) основна частина підпису, що визначає тематичний зміст ілюстрації; в) експлікація – пояснення деталей ілюстрації і її частин, а також розшифрування умовних позначень; г) легенда – дані про оригінал ілюстрації, техніка його виконання, місце зберігання тощо. Без підпису залишають: ілюстрації, сюжет яких зрозумілий і без нього; ілюстрації, пояснення до яких є в основному тексті; ілюстрації узагальнювального характеру на шмуктитулі, фронтиспісі; ілюстрації з виразно читаними написами-поясненнями. Див. також *Екслібрис*, *Легенда (2)*, *Експлікація*.

Підпис електронний цифровий – електронний файл, захищений криптографічним форматом ключа від несанкціонованого використання. П. е. ц. дозволяє ідентифікувати підписувача, підтверджує автентичність документа. Використовується в сферах торгівлі, бізнесу, банківських розрахунків, державного документообігу, а також для захисту інтелектуальної влас-

ності та авторських прав. В Україні всі характеристики електронних документів та підписів визначаються Законами України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис».

Підпис підмалюнковий – див. *Підпис до ілюстрації*.

Підписна коректура – див. *Коректура підписна*.

Підписний аркуш – див. *Аркуш підписний*.

Підписний коректурний відбиток – див. *Коректурний відбиток підписний*.

Підпідрозділ – рубрикаційна найменша частина видання (твору), яка разом із іншими такими ж складає підрозділ і в свою чергу утворюється з кількох підрозділів. Синонім: *Підпункт*. Див. також *Рубрика (2)*, *Частина видання (твору) рубрикаційна*, *Розділ*, *Підрозділ*, *Пункт*, *Підпункт*.

Підприємництво у видавничій галузі – самостійна, систематична діяльність, що здійснюється видавцями з метою досягнення економічних, соціальних результатів та одержання прибутку.

Підприємство видавниче – самостійний суб'єкт господарювання, який займається виробництвом і розповсюдженням друкованої продукції; створений для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським Кодексом та іншими законами України. Див. також *Активи видавничого / поліграфічного підприємства*, *Пасив видавничого / поліграфічного підприємства*.

Підприємство книготорговельне – самостійний суб'єкт господарювання, який займається торгівлею, продажем книжок.

Підпункт – див. *Підрозділ*.

Підрізування – надання аркушевому поліграфічному матеріалу (паперу, картону, палітурним матеріалам) належних або прямокутних розмірів на одноножевій різальній машині.

Підрізування аркушів – обрізування країв аркуша з двох або з чотирьох боків для забезпечення його прямокутності.

Підрізування паперу – див. *Підрізування аркушів*.

Підрозділ – рубрикаційна частина видання (твору), яка разом із іншими таки-

ми ж складає розділ і в свою чергу утворюється з кількох підрозділів. Синонім: *Пункт*. Див. також *Рубрика (2)*, *Частина видання (твору) рубрикаційна*, *Розділ*, *Підпідрозділ*, *Пункт*, *Підпункт*.

Підручник – навчальне видання з систематизованим викладом дисципліни (її розділу, частини), що відповідає навчальній програмі та офіційно затверджене як таке.

Підрядник – див. *Дослівник*.

Підсерія – частина серії, що має вужчі читацьке та цільове призначення або тематику, а також власну, відмінну від серійної, назву. Див. також *Серія*, *Видання серіальне*.

Підтікання лаку – див. *Дефект «Підтікання лаку»*.

Підтікання на плівці – див. *Дефект «Потовщення на плівці»*.

Підтримка державна засобів масової інформації – сукупність правових, економічних, соціальних, організаційних та інших заходів державного сприяння зміцненню і розвитку інформаційної галузі, її інфраструктури.

Підчитування – 1. Метод коректорського читання, при якому коректуру читають два коректори – один читає вголос, а другий (підчитувач) стежить за оригіналом або за попереднім коректурним відбитком. 2. Перевіряння коректором разом із коректором-підчитувачем правильності складених або виправлених коректурних відбитків за оригіналом. Див. також *Методи коректорського читання*, *Читання перехресне*, *Читання самостійне*.

Підшивка (палітурна одиниця) – сукупність номерів періодичних видань (документів), які зшиті, переплетені або скріплені іншим способом в одне ціле і яку вважають однією обліковою одиницею фонду. Синонім: *Одиниця палітурна фонду*.

Піксель – найдрібніша одиниця цифрового зображення в растровій графіці; неподільний об'єкт прямокутної (зазвичай квадратної) форми, що має певний колір. Будь-яке растрове комп'ютерне зображення складається з пікселів. Від кількості пікселів залежить деталізованість зображення.

Пілот (пілотний номер, пілотна програма) – пробний випуск, зйомка, епізод програми, копія, демонстрація фільму або серіалу з метою вивчення можливої реакції

аудиторії і залучення рекламодавців-спонсорів для подальшого функціонування видання чи програми.

Піраміда перевернута – див. *Правило перевернутої піраміди*.

Піратство у сфері авторського права і/або суміжних прав – опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення. Див. також *Видання піратське*, *Примірник контрафактний*.

Піратське видання – див. *Видання піратське*.

Післямова – додатковий текст, що допомагає осмислити викладене в основному тексті, розташований за ним і подає додаткові відомості про автора та його твір. Розрізняють П. авторську та видавничу.

Плагіат – 1. Опрілюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. 2. Свідоме привласнення твору (або його частини), написаного іншим автором (без посилання на нього), яке видається за результат праці плагіатора; є порушенням *авторського права*, підлягає судовому переслідуванню.

Плакат – видання у вигляді одного чи декількох аркушів друкованого матеріалу встановленого формату, надруковане з одного чи обох боків аркуша, призначене для експонування.

План видавництва/поліграфічного підприємства маркетинговий – детальний послідовний виклад заходів, за допомогою яких планується досягти поставлених цілей маркетингу.

План випуску видань анотований – бібліографічне видання, що містить анотований перелік запланованих до випуску впродовж року видань певного видавництва і призначене для інформування потенційних замовників.

План редакційної підготовки – перелік видань, які мають складати основу наступного плану випуску і формують договірний або редакційний портфель видавництва.

План роботи видавництва – план підготовки і публікування видань. Види П.: перспективний, квартальний, місячний. П. р. в. укладають на основі норм виробітку

персоналу і наявних ресурсів (штатних, фінансових, матеріальних).

План тематичний – план, основу якого становлять назви (теми) видань, запланованих до випускнення наступного кварталу, півріччя, року або редакційної підготовки протягом одного з названих періодів.

План художнього оформлення (оформлювання) – план випуску видань із докладною характеристикою таких показників його художньо-технічного оформлення: наявність, кількість і характер ілюстрацій (штрихові, напівтонові, чорно-білі, кольорові); гарнітура, накреслення і кегль шрифтів; характер тексту (наявність формул, таблиць, текстів іншими мовами); характеристика паперу, потрібного для видання з таким оформленням, тип палітурки або обкладинки з характеристикою їхнього оформлення.

План-графік виготовлення видання – див. *Графік проходження видання*.

План-проспект видання твору – план видання твору, в якому коротко розкрито зміст майбутніх підрозділів видання твору. П.-п. в. т. укладають, щоб дати видавництву змогу повніше, ніж за планом видання твору, зрозуміти, яким змістом автор хоче наповнити видання.

Плантування – розкладання сторінок видання на площині друкарського аркуша чи друкарської форми.

Планування роботи видавництва – один із видів видавничої діяльності, який полягає в тому, що головний редактор укладає план роботи видавництва.

Планшет графічний – пристрій для уведення малюнків, виконаних «від руки» безпосередньо в комп'ютер. Складається з пера і плоского планшета, чуттєвого до натискання пера. Використовується художниками-ілюстраторами, які працюють із настільними комп'ютерними видавничими системами.

Планшетний сканер – див. *Сканер планшетний*.

Пластина офсетна формна монометалічна – пластина, що складається з металевої підкладки (алюміній, вуглеводна сталь) і світлочутливого шару. Застосовується для виготовлення монометалічних друкарських офсетних форм.

Пластина формна заздалегідь очутливлена – формна пластина з нанесеним на неї світлочутливим шаром, призначена для виготовлення друкарської форми.

Пластина формна офсетна біметалічна – офсетна формна пластина, що складається з двох металевих шарів, послідовно нанесених на металеву або поліефірну підкладку, і світлочутливого шару. Застосовують при виготовленні біметалічної форми для офсетного друку.

Пластичність друкарської фарби – властивість друкарської фарби набувати незворотних деформацій під дією навантаження. П. д. ф. залежить від вмісту в ній лакового пігменту, перенасичення водою в процесі друкування. Висока пластичність фарби погіршує її друкарські властивості. Для корегування П. д. ф. використовують допоміжні речовини.

Плата орендна – фіксований платіж, який орендар сплачує орендодавцю незалежно від наслідків своєї господарської діяльності. Розмір П. о. може бути змінений за погодженням сторін, а також в інших випадках, передбачених законодавством.

Платівка грамофонна – механічна фонограма, що має форму диска, виготовлена пресуванням, штампуванням або виліванням. Див. також *Оригінал грамофонного запису*.

Платне комплектування – див. *Комплектування платне*.

Плашка – 1. Друкарська форма або частина відбитка із суцільною задрукованою поверхнею. 2. Суцільне покриття друкарською фарбою поверхні матеріалу, що задруковується в тих випадках, коли відносна площа друкувальних елементів, як і задрукована площа матеріалу, складають 100%.

Плашка нерівномірна – нерівномірний розподіл фарби на плашках, що є наслідком поганого розкатування фарби через її високу в'язкість, недостатньої кількості подачі фарби на друкарську форму, підвищеної подачі зволожувального розчину, значного емульгування фарби в процесі друкування.

Плашкові кольори – див. *Кольори плашкові*.

Плей-лист – перелік музичних програм, підготовлених для випуску в ефір; список пісень, композицій, які ді-джей готує для ефіру.

Плівка для припресування – прозора полімерна плівка, яку припресовують до відбитків або до паперу. Існують два види

плівки: для клейового способу і безклеювого способу припресування.

Плівка магнітна – стрічка стандартних розмірів, що має поверхню, покриту фотомагнітним шаром; призначена для записування, зберігання і відтворення зображальної і/або звукової інформації.

Плівка фототехнічна – фотографічний матеріал на гнучкій прозорій основі для виготовлення фотоформи.

Плоский друк – див. *Друк плоский*.

Плоскодрукарська машина – див. *Машина плоскодрукарська*.

Плюр – 1. Тонкий прозорий папір, призначений для захисту ілюстрації від механічних пошкоджень. Використовують плюр в дорогих (подарункових) виданнях. 2. Прозорий папір із спеціальним клейовим шаром, вживаний у літографії при виготовленні друкарської форми.

Плюралістична теорія редагування – див. *Теорія редагування плюралістична*.

Плямистість відбитка – див. *Дефект «Плямистість відбитка»*.

Плямистість глянцею при двосторонньому друкуванні – див. *Дефект «Плямистість глянцею при двосторонньому друкуванні»*.

Плямистість лакування – див. *Дефект «Плямистість лакування»*.

Пневмопошта в історії видавничої справи – система зв'язку; герметично з'єднані між собою труби одного діаметра, які прокладаються від одного приміщення до іншого і якими пересувається під дією тиску повітря капсула з документами; в історії видавничої справи П. використовували в ХІХ ст. для прискорення обміну коректурами між видавництвом і друкарнею.

Побічне зображення на відбитку – див. *Зображення на відбитку побічне*.

Повідомлення – 1. Інформація, передана і/або отримана в процесі комунікації. 2. Факти, що передаються з деякого джерела до одного чи більше пунктів призначення із застосуванням відповідної мови чи коду. 3. Матеріали наукової тематики на наукових зборах, з'їзді, конференції, нараді тощо. 4. Основа авторського оригіналу і об'єкт редакторського аналізу. Фіксована кількість інформації, яку автор призначає для передачі реципієнтам. П. можуть бути вербальними і невербальними (зображальними); за соціальним призначенням та читацькою адресою – ху-

дожними, публіцистичними, офіційними, науковими, популярними, інформаційними, виробничими, навчальними, довідковими, рекламними, дитячими. У науці терміни «редагування повідомлення» і «редагування тексту», «редагування документа», «редагування оригіналу» вживаються як часткові синоніми. Див. також *Ефективність повідомлення, Інтерпретація повідомлення, Політизація повідомлення, Критерії відбору повідомлень*.

Повідомлення бібліографічне – текст, що містить бібліографічну інформацію. У виданні П. б. – компонент довідкового апарату видання. Синонім: *Компонент джерельний*.

Повідомлення замовлене – повідомлення, яке видавництво замовляє підготувати певному авторові з метою майбутнього опублікування.

Повідомлення замовне – повідомлення, яке юридична чи фізична особа замовила ЗМІ для опублікування.

Повідомлення ініціативне – повідомлення, підготовлене й подане автором у ЗМІ з власної ініціативи.

Повідомлення інформаційне – коротка, стисла інформація про подію, факт тощо. Поширюється зазвичай як офіційне повідомлення.

Повільне висихання фарби на відбитках – див. *Висихання фарби на відбитках повільне*.

Повітропроникність паперу – показник щільності аркуша паперу, який визначає, наскільки легко можна «прокачати» певний об'єм повітря через аркуш паперу. Показник повітропроникності регулюється в процесі виробництва паперу шляхом контролю за розподілом волокон на початку процесу відливу паперу на «вологому» циклі папероробної машини.

Повітря (проф. жарг.) – сукупність пробільних елементів у виданні. Визначається величиною берегів, напівпрошів, апрошів, інтерліньяжу, відступів від заголовків, ілюстрацій, колонтитулів, підписів.

Повний зміст – див. *Зміст повний*.

Повний індекс в систематичному каталозі – див. *Індекс повний в систематичному каталозі*.

Повний рядок – див. *Рядок повний*.

Повнотекстова база даних – див. *База даних повнотекстова*.

Повнотекстовий пошук – див. *Пошук повнотекстовий*.

Повноцінний попит – див. *Попит повноцінний*.

Поворот растрової структури – повертання растрової структури на певний кут щодо координатної осі при виготовленні фотоформи (друкарської форми) кожної фарби для зменшення муару кольорового зображення на відбитку.

Повторне видання – див. *Видання повторне*.

Повторне читання – див. *Читання повторне*.

Погана розкриваність блока – див. *Розкриваність блока погана*.

Поглиблене редакторське читання – див. *Читання редакторське поглиблене*.

Подавальна бобіна – див. *Бобіна подавальна*.

Податки у видавничому бізнесі – обов'язкові платежі, що стягуються центральними і місцевими органами державної влади з видавничого чи поліграфічного підприємства; надходять у державний і місцевий бюджети.

Податкова інформація – див. *Інформація податкова*.

Подвійний боргес – див. *Боргес подвійний*.

Подвійний титул – див. *Титул подвійний*.

Подовження при розриві – подовження, виміряне у момент руйнування випробувальної смужки паперу або картону, причому умови розтягування визначаються стандартним методом випробувань. Зазвичай воно виражається у відсотках від первинної довжини зразка.

Подовжній напрям паперу – див. *Напрямок паперу машинний*.

Подряпини на монтажній основі, оригіналі, фотоформі, лаковому шарі – механічне пошкодження (руйнування) верхніх монтажної основи, оригіналу, фотоформи, лакового шару відбитка у вигляді поверхневої тріщини, яка виникла під час руху по ньому тонкого та гострого предмета.

Поелементний запис зображення – див. *Запис зображення поелементний*.

Пожовтіння паперу – термін, яким умовно називають зниження білизни паперу від дії світлових променів або підвищеної температури. Від світлового руйну-

вання папір може бути захищений зберіганням його в приміщенні без вікон або з вікнами, прикритими щільними шторами. Можна застосовувати також захисні плівки або скло, що затримує проходження ультрафіолетових променів.

Позасистемна рубрика – див. *Рубрика позасистемна*.

Позатекстовий коментар – див. *Коментар позатекстовий*.

Позаштатний редактор – див. *Редактор позаштатний*.

Поздовжна таблиця – див. *Таблиця поздовжна*.

Позиціонування видавничої / поліграфічної продукції – маркетингові дії, які акцентують на унікальності видавництва і його продукції на ринку.

Позиція в таблиці – дані таблиці; одиниця тексту в рядку, графі чи вічку таблиці.

Позначка – 1. Умовний знак (символ, діаграма, літера, абревіатура тощо), який використовується на письмі, а також в інших засобах комунікації замість одного чи декількох слів. 2. Умовний знак або їх сукупність, що становить частину сукупності елементів даних або поєднаний з такою сукупністю.

Позолотний прес – див. *Прес позолотний*.

Показчик – 1. Пошуковий компонент апарату видання, який розташований у кінці видання та містить список згадуваних в основному тексті вокабул (термінів, власних назв, дат) із посиланням на сторінки. Види показчиків: а) за змістом: предметні (термінологічні), іменні, іменні авторські, бібліографічні, дат, назв (рослин, сполук, мінералів, географічних об'єктів); б) за способом розташування матеріалу: алфавітні, систематичні, хронологічні, комбіновані (гніздові); в) за структурою запису: прості (глухі), аналітичні (анотовані). Синонім: *Показчик допоміжний*. 2. Елемент даних, який вказує на розташування іншого елемента. 3. Частина бібліографічного посібника, що відображає відомості про документи в іншому аспекті, ніж в основному тексті посібника, з відсиланням до відповідних бібліографічних записів.

Показчик авторський – 1. Абетковий перелік авторів, згадуваних у тексті. 2. Допоміжний показчик у бібліографічному посібнику із систематичним або хро-

нологічним розташуванням записів, що завдяки абетковому порядку уможлиблює швидке знаходження бібліографічного опису конкретного твору конкретного автора.

Показчик алфавітний (абетковий) – 1. Показчик, укладений за алфавітним принципом. 2. Допоміжний показчик, у якому упорядковано за абеткою одиниці іменного та предметного показчиків.

Показчик аналітичний (анотований) – абетковий чи систематичний перелік предметів із посиланням на позицію кожного предмета в документі та стислим поясненням (коментарем). Синонім: *Показчик коментований*.

Показчик бібліографічний – 1. Пошуковий компонент апарату видання; перелік і опис джерел, використаних в основному тексті видання. 2. Бібліографічний посібник складної побудови, з розвинутою рубрикацією і апаратом – передмовою, показчиками, оглавом, списком скорочень тощо, який краще, ніж бібліографічний список, допомагає зорієнтуватися у поданій літературі.

Показчик бібліографічний анотований – довідкове видання або довідковий список із переліком видань, доповненим їхнім бібліографічним описом та анотаціями до них.

Показчик бібліографічний видавничий – бібліографічний посібник, який відображає видання, випущені чи намічені до випуску одним чи кількома видавництвами.

Показчик бібліографічний державний – бібліографічний показчик, що інформує про документи, які випускаються в країні, на основі їхньої державної реєстрації.

Показчик бібліографічний кумулятивний – бібліографічний показчик (напр., бібліографічний щорічник), який об'єднує (кумуляує) з метою зручності користування бібліографічні записи попередніх щомісячних чи щоквартальних випусків цього ж показчика.

Показчик географічний – додатковий текст у кінці видання, який містить перелік назв географічних об'єктів (річок, гір, міст, країн тощо) з поясненнями чи посиланнями на сторінки, де ці об'єкти описуються.

Показчик глухий – показчик термінів, імен, географічних назв тощо без визначень і пояснень, який містить лише рубрику і посилання на сторінки.

Показчик гніздовий – показчик, побудований водночас за абетковим і систематичним принципом із використанням системи гнізд: у першому рядку поняття та імена розташовують за абеткою, під ними групують поняття підпорядковані або другорядні, залежні від основного; можливий і третій ряд – у межах кожного з підпорядкованих понять другого ряду.

Показчик єдиний – допоміжний показчик, рубрики якого відсилають до різних об'єктів шукання в тексті (до імен, предметів, заголовків тощо). П. є. доцільно використовувати тоді, коли переважають рубрики з одним об'єктом шукання або коли загальний обсяг показчика невеликий. Див. також *Показчик змішаний*, *Показчик скomboваний*.

Показчик іменний – допоміжний показчик у вигляді алфавітного переліку особистих імен, які описуються чи згадуються в тексті видання чи в бібліографічних записах. П. і. будують, зазвичай, за абеткою, у рубриці на перше місце ставлять прізвище, за ним – ініціали. Синонім: *Показчик імен*.

Показчик короткий – допоміжний показчик, до якого вводять лише головні, інформативно і пізнавально цінні для читача об'єкти.

Показчик місцевого друку – бібліографічний показчик (список, огляд), що відображає документи, випущені на конкретній території в країні.

Показчик пермутаційний – допоміжний показчик до бібліографічного посібника, реферативного збірника або журналу, збірника доповідей та повідомлень на конференціях з рубриками – назвами творів або видань, перебудованими таким чином, щоб на першому місці стояло ключове слово назви, яке визначає предмет твору.

Показчик предметний – допоміжний показчик, у заголовках рубрик якого називають предмети, про які йдеться у тексті видання і які можуть бути потенційним об'єктом шукання.

Показчик хронологічний – допоміжний показчик, побудований на хронології дат подій, відображених у виданні, з посиланнями на відповідні сторінки видання, де про них йдеться.

Показ публічний – будь-яка демонстрація оригіналу або примірника твору,

виконання, фонограми, відеограми, передачі організації мовлення за згодою суб'єктів авторського права і/або суміжних прав безпосередньо або на екрані за допомогою плівки, слайда, телевізійного кадру тощо (за винятком передавання в ефір чи по кабелях) або за допомогою інших пристроїв у місцях, де присутні чи можуть бути присутні особи, які не належать до кола сім'ї чи близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час (публічний показ аудіовізуального твору чи відеограми означає також демонстрацію окремих кадрів аудіовізуального твору чи відеограми без дотримання їх послідовності).

Показник вигину паперу – показник того, скільки разів може загинатися папір.

Покетбук – книга кишенькового формату.

Покривний шар – див. *Шар покривний*.

Покривні палітурні матеріали – див. *Матеріали палітурні*.

Покривні фарби – див. *Фарби покривні (криючі)*.

Покупка за готівку – покупка, платіж за яку провадиться негайно.

Поле – смуга вздовж периметру сторінки видання; зазвичай це незадрукована ділянка вздовж периметра сторінки видання, однак вона може містити й невеликі ілюстрації, декоративні елементи, підзаголовки, примітки, номер сторінки тощо. Розміри берегів залежать від розміру формату складання і формату видання. Види берегів: зовнішній бічний, внутрішній (корінцевий), верхній («головка») й нижній («хвіст»). Синонім: *Берег*.

Полемічна література – див. *Література полемічна*.

Полічний індекс – див. *Індекс полічний*.

Полівидання – видання, на сторінках якого надруковано кілька творів. До П. належать: збірник, число журналу, том зібрання творів. Див. також *Моновидання*.

Поліграфічна марля – див. *Марля поліграфічна*.

Поліграфічна промисловість – Див. *Поліграфія*.

Поліграфічна фольга – див. *Фольга палітурна (поліграфічна)*.

Поліграфічне виконання видання – див. *Виконання видання поліграфічне*.

Поліграфічний процес – див. *Процес поліграфічний*.

Поліграфічні норми редагування – див. *Норми редагування поліграфічні*.

Поліграфія – галузь промисловості, що поєднує промислові підприємства, які виготовляють друковану продукцію; сукупність технічних засобів і технологічних прийомів для множинного репродукування текстового матеріалу й графічних зображень. На відміну від інших способів множинного репродукування (напр., світлокопіювання), поліграфічні способи характеризуються переносом фарбового шару з деякого резервуара на сприймаючу поверхню (найчастіше папір) та використанням друкарських форм, причому формування шару здійснюється відповідно до заздалегідь даного оригіналу, що підлягає репродукуванню. Поліграфія або поліграфічна промисловість є матеріально-технічною базою видавничої діяльності.

Поліграфія оперативна – вид поліграфії, при якому редакційно-видавничі процеси і друкування продукції організаційно складають єдине ціле. Невеликі поліграфічні підприємства і відділи розмножувальної техніки можуть оперативно виготовляти науково-технічну, реферативну, інформаційну, рекламну, довідкову літературу, навчальні посібники, журнали, автореферати та різного роду дрібну друкарську продукцію (бланки, візитні картки, товаросупровідні документи тощо).

Полілог (від гр. *polys* – багато; *logos* – слово) – 1. Розмова кількох дійових осіб у літературному творі. 2. Жанр тележурналістики, основним предметом якого є висвітлення думок кількох учасників бесіди. П. властиві: тематична різноплановість, складна взаємодія реплік. Див. також *Інтерв'ю*, *Бесіда*.

Поліметалічна форма офсетна – див. *Форма офсетна поліметалічна*.

Політизація повідомлення – одне із завдань редагування, яке полягає у контролі за дотриманням політичних норм та виправленні виявлених помилок. Використовують щодо видань, які є офіційними органами політичних партій.

Політика видавництва – сукупність принципів та завдань, які визначають провідні напрями діяльності видавництва. Види П. в.: а) *комунікаційна маркетингова* (цілеспрямована діяльність щодо за-

безпечення ефективної взаємодії видавництва з усіма суб'єктами його маркетингової системи); б) *товарна* (діяльність, спрямована на розвиток асортименту видань, розроблення і вдосконалення їх модельних, споживчих характеристик, вилучення із асортименту книг, на які вичерпався споживчий попит); в) *політика розповсюдження* (вибір стратегій наближення видавничої продукції до клієнтів).

Політика видавництва цінова – система, принципи встановлення цін на видавничу продукцію, маневрування ними відповідно до ринкової ситуації і маркетингових цілей.

Політика державна в галузі бібліотечної справи – напрямок державної політики, який забезпечує реалізацію прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що збираються, зберігаються та надаються в тимчасове користування бібліотеками. Держава підтримує бібліотечну справу та її розвиток шляхом гарантованого фінансування бібліотек, пільгової податкової, кредитної та цінової політики; фінансує створення інформаційних мереж і телекомунікаційних систем для інформаційного обміну, входження у світові глобальні комп'ютерні мережі, об'єднання та забезпечення доступності розподілених бібліотечних ресурсів; стимулює взаемвикористання бібліотечних ресурсів через систему міжбібліотечного абонементу, зведених каталогів, депозитаріїв, обмінних бібліотечних фондів, інтеграцію бібліотек України у світовий інформаційний простір; координує діяльність бібліотек усіх форм власності; регулює діяльність бібліотек, що є в державній і комунальній власності, на основі кооперації; забезпечує розвиток бібліотечного обслуговування соціально незахищених верств населення; розробляє програми розвитку бібліотечної справи та забезпечує їх цільове фінансування; створює умови для міжнародного співробітництва бібліотек.

Політика державна інформатизації – складова частина соціально-економічної політики держави загалом, спрямована на раціональне використання промислового та науково-технічного потенціалу, матеріально-технічних і фінансових ресурсів для створення сучасної інформаційної інфра-

структури в інтересах вирішення комплексу поточних та перспективних завдань розвитку України як незалежної демократичної держави з ринковою економікою.

Політика державна інформаційна – сукупність основних напрямів і способів діяльності держави, спрямованої на одержання, використання, поширення та зберігання інформації. П. д. і. інформаційну політику розробляють і здійснюють органи державної влади загальної компетенції, а також відповідні органи спеціальної компетенції. Головними напрямками і способами державної інформаційної політики є: забезпечення доступу громадян до інформації; створення національних систем і мереж інформації; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності; забезпечення ефективного використання інформації; сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів; створення загальної системи охорони інформації; сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України; сприяння задоволенню інформаційних потреб українців за кордоном.

Політика державна у видавничій справі – державна політика, спрямована на підтримку розвитку національного книговидавництва та книговидавництва національних меншин, наповнення українськомовними виданнями ринку, фондів бібліотек, забезпечення потреб навчальних і наукових закладів, Збройних сил України та інших військових формувань, правоохоронних органів, підприємств, установ та організацій необхідними виданнями державною мовою. Державна політика у видавничій справі визначається Верховною Радою України і ґрунтується на принципах дотримання свободи у видавничій справі, протидії її монополізації, зміцнення матеріально-технічних, організаційних, правових і наукових засад видавничої справи, гарантії соціального і правового захисту її працівників. Кабінет Міністрів України забезпечує проведення політики у видавничій справі, спрямовує і координує роботу міністерств та інших органів виконавчої влади у цій сфері.

Політика державна у сфері науково-технічної інформації – напрямок держав-

ної політики, який забезпечує створення державних мереж первинного збирання, опрацювання та зберігання усіх видів науково-технічної інформації; проведення заходів для поширення і підвищення якісного рівня інформаційної продукції та послуг; фінансову, в т. ч. валютну, підтримку надходження науково-технічної інформації до державних органів і служб науково-технічної інформації, наукових і науково-технічних бібліотек, створення їх мереж і відповідного технічного забезпечення; підготовку кадрів у сфері інформатики та науково-інформаційної діяльності через систему навчальних закладів вищої та середньої освіти; підвищення рівня інформаційної підготовки спеціалістів народного господарства; вільну конкуренцію між органами науково-технічної інформації та іншими підприємствами та організаціями усіх форм власності, які здійснюють науково-інформаційну діяльність; захист суб'єктів відносин в галузі науково-технічної інформації від прояву недобросовісної конкуренції та монополізму в будь-яких сферах науково-інформаційної діяльності.

Політика державна у сфері стандартизації – напрямок державної політики, який базується на таких принципах: забезпечення участі фізичних і юридичних осіб в розробленні стандартів та вільного вибору ними видів стандартів при виробництві чи постачанні продукції, якщо інше не передбачено законодавством; відкритості та прозорості процедур розроблення і прийняття стандартів з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін, підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних виробників; доступності стандартів та інформації щодо них для користувачів; відповідності стандартів законодавству; адаптації до сучасних досягнень науки і техніки з урахуванням стану національної економіки; пріоритетності прямого впровадження в Україні міжнародних та регіональних стандартів; дотримання міжнародних та європейських правил і процедур стандартизації; участі у міжнародній (регіональній) стандартизації.

Політика державна у сфері телебачення та радіомовлення – напрямок державної політики, спрямований на забезпечення засобами телерадіомовлення культур-

них та інформаційних потреб громадян України, а також потреб етнічних українців, які проживають за межами України. Держава проводить політику протекціонізму щодо розповсюдження програм і передач вітчизняного виробництва.

Політичне редагування – див. *Редагування політичне*.

Політичні норми редагування – див. *Норми редагування політичні*.

Помилка – відхилення від норми, яке є різницею між неправильним компонентом тексту та його нормативним (правильним) вживанням. Див. також *Вага помилки*, *Список помилок*, *Феномен помилки*, *Типологія помилок*, *Межі усунення помилок*.

Помилка «Амфіболія» (від грец. *μφίβολα* – двозначність, неясність) – двозначність, яка утворюється при порушенні правильного розташування слів або при вживанні їх у різних сенсах; змішування понять (напр.: «стратити не можна помилувати»).

Помилка «Антиципація» – див. *Антиципація (1)*.

Помилка «Багатослів'я» – надмірність у слововживанні, невиправдана ускладненість лексики, використання шаблонних висловів, канцеляризмів, слів-«паразитів».

Помилка «Дитографія» – помилка копіювання, яка виявляється в хибному повторенні літер у слові, самих слів, словосполук або великого фрагменту тексту.

Помилка «Елізія» – помилка копіювання, результатом якої є пропуск літери в слові.

Помилка «Логічний стрибок» – помилка, яка виникає через поєднання понять з різних логічних рядів (напр.: «...на вулиці йшов сніг, а на ганку – діти»).

Помилка «Неточність слововживання» – невідповідність значення слова, використаного в повідомленні, значенню, зафіксованому в тлумачному словнику.

Помилка «Персеверація» (від лат. *perseveratio* – «настирливість», «застригання») – помилка мовленнєва, яка полягає в дослівному відтворенні попередньої репліки, настирливому повторенні одного й того ж слова чи фрази.

Помилка «Пермутация» (від лат. *permutare* – «замінювати», «переставляти») – помилка копіювання, за якої відбувається переставлення місцями літер, слів чи фрагментів тексту.

Помилка «Плеоназм» (від гр. *pleonasmos* – надмірність, перебільшення) – вид багатослів'я; зворот, який складається зі слів, однакових чи близьких за лексичним / граматичним значенням (напр., «вільна вакансія»).

Помилка «Спотворення» – помилка, яка виявляється на етапі коректурного опрацювання відбитків. Відхилення від оригіналу, яке виникло на етапі складання чи верстання. Види спотворень: внутрілексемні, полілексемні. Див. також *Помилка копіювання*.

Помилка «Суперечність дистантно-виразна» – логічна помилка, яка призводить до порушення закону суперечності, оскільки два наведених твердження в різних частинах тексту явно суперечать один одному.

Помилка «Суперечність дистантно-імпліцитна» – логічна помилка, яка призводить до порушення закону суперечності, оскільки два наведених твердження в різних частинах тексту суперечать один одному. Це суперечність неявна (невизначена); виявити її можна лише після встановлення причинно-наслідкових зв'язків між твердженнями (якщо ... то).

Помилка друкарська – помилка в тексті, випадково пропущена під час готування видання до друкування і виявлена після надрукування тиражу.

Помилка копіювання – механічне спотворення слова чи фрагмента тексту оператором складання, автором, редактором, верстальником на будь-якому етапі складання, верстання чи редагування тексту. П. к. зумовлені психологічними, а не лінгвістичними чи технічними чинниками. Види п. к. розрізняють за кількома критеріями. За характером спотворень: заміна (*антиципація*), дублювання (*дитографія*, *персеверація*), пропуск (*елізія*), переставлення (*пермутація*) літер, слів, рядків. За впливом П. к. на розуміння реципієнтом змісту повідомлення: П. к., які ідентифікуються реципієнтом одразу як помилки і не заважають розумінню тексту; П. к., які змінюють значення слова чи повідомлення і призводять до появи інформаційних, логічних, фактичних помилок у тексті. За причиною появи: П. к., які з'являються через неуважність; П. к., які з'являються через нерозбірливість тексту в

оригіналі; П. к., зумовлені технічними чинниками (розташування літер на клавіатурі, відсутність належних літер чи символів у гарнітурах шрифтів тощо). Див. також *Помилка «спотворення»*.

Помилка коректора – помилка в коректурному відбитку, яка не була помічена і виправлена коректором, або ж та, що виникла в результаті неправильного виправлення. Причинами появи П. к. можуть бути втома, послаблення уваги («замилування ока»), не оптимізований ритм коректорського читання, поспіх тощо. П. к. поділяють на пасивні та активні. До пасивних помилок належать ті, які зроблені чи не помічені коректором випадково. Це помилки «послаблення уваги» (стосується помилок, які знаходяться поряд), «похибки ока» (стосується літер, схожих за накресленням – «т» і «г», «н» і «п»), «похибки пам'яті» (напр., легко не помітити дублювання переносу в слові в кінці та на початку наступного рядка). Активні помилки – результат свідомого втручання коректора в текст, яке призвело до спотворення змісту чи авторського стилю.

Помилка нормативна – порушення стверджених у суспільстві норм мовлення. Причинами виникнення П. н. є необізнаність, некомпетентність, деякі психолінгвістичні фактори. За видами порушених норм П. н. поділяють на: лінгвістичні, стилістичні, етичні, естетичні, соціальні, логічні, інформаційні. За поширеністю і значенням з-поміж п. н. виокремлюють: індивідуальні, регулярні, масові, узаконені. Останні два види помилок через частотність вживання вже майже не усвідомлюються як девіація і не обов'язково підлягають виправленню.

Помилки в поданні фактичного матеріалу – непереконливість, непідтверженість фактів; порушення вимог юридичної обґрунтованості доказів; загальна необґрунтованість свідчень і чуток, що не дає підстав для узагальнень автора; стилістична неохайність, немотивована оцінність у поданні фактів, яка порушує вимоги точності фактичного матеріалу і загальний тон публікації.

Помутніння монтажної основи – див. *Дефект «Помутніння монтажної основи»*.

Понтозо – рідкі смуги на папері верже. Див. *Папір верже*.

Попереднє читання – див. *Читання попереднє*.

Попередня публікація – див. *Препринт*.

Поперечна рубрика – див. *Рубрика поперечна*.

Поперечна таблиця – див. *Таблиця поперечна*.

Поперечний напрям паперу – див. *Напрямок паперу поперечний*.

Попит на видавничу / поліграфічну продукцію – 1. Бажання та платоспроможність купити товар або послугу. 2. Кількість товарів і послуг, яка може бути реалізована в заданий період на ринку при існуючому рівні цін. Розрізняють: а) *попит бажаний* (попит, що забезпечує запланований рівень продажу та необхідний рівень рентабельності виробництва і торгівлі); б) *попит вибірковий* (підвищений попит на окремі товари певного виду при набагато нижчому попиту на інші товари тієї ж товарної групи); в) *попит негативний* (мінімальний попит або відсутність попиту на ринку на якийсь товар; негативне ставлення покупців до товару); г) *попит нееластичний* (ринкова ситуація, при якій величина попиту на товар майже не реагує на зміну ціни товару); ґ) *попит нерегульований* (попит, що погано піддається управлінню, залежний від сезону, моди, спричинений дією випадкових чинників); д) *попит повноцінний* (попит на товари, що повністю забезпечує продаж усього їх випуску); е) *попит потенційний* (попит, визначуваний купівельною спроможністю, числом потенційних споживачів і рівнем їх потреби). Див. також *Величина попиту на видавничу / поліграфічну продукцію, Прогнозування попиту на продукцію видавництва / поліграфічного підприємства*.

Популярний журнал – див. *Журнал популярний*.

Популярний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний популярний*.

Порадник практичний – видання, розраховане на самостійне оволодіння будь-якими виробничими навичками.

Пористість паперу – показник непроникності матеріалу. Впливає на всмоктувальну здатність паперу. Розрізняють макropори, розмір яких знаходиться в межах десятих долей (0,16-0,18 мкм) і мікропори (у якісного крейдованого паперу розмір

мікропор близько 0,025-0,03 мкм). Див. *Повітропроникність паперу*.

Порівняльна реклама – див. *Реклама порівняльна*.

Пороги цінові на продукцію видавництва / поліграфічного підприємства – показники ціни на продукцію, перевищення яких є небажаним, оскільки призводить до зниження попиту на товар.

Порожній знак – див. *Знак порожній*.

Портфель видавничий (портфель видавництва) – сукупність творів, які а) надійшли до видавництва без замовлення, але розцінюються видавництвом як можливі чи бажані для публікування; б) надійшли до видавництва за замовленням, в) замовлені автору і очікуються видавництвом протягом певного часу, визначеного в договорі, г) прийняті видавництвом до видання і перебувають на різних етапах редакційного та видавничого процесів. Розрізняють: *Портфель видавничий договірний, Портфель видавничий редакційний, Портфель видавничий виробничий, Портфель видавничий замовлень*.

Портфель видавничий виробничий – сукупність оригіналів, які прийняті видавництвом до опрацювання і перебувають на виробничому етапі додрукарської підготовки видання. Див. також *Портфель видавничий*.

Портфель видавничий договірний – сукупність творів, які а) виконані і подані у видавництво за договором замовлення; б) виконані і подані у видавництво без договору замовлення; в) прийняті видавництвом до друку і є об'єктом договірних відносин видавництва і автора (перекладача, упорядника, іншого видавництва). Див. також *Портфель видавничий*.

Портфель видавничий замовлень – сукупність творів, які визнані у видавництві як бажані для опублікування і на які оформлено договір-замовлення. Див. також *Портфель видавничий*.

Портфель видавничий редакційний – сукупність оригіналів, які прийняті видавництвом до опрацювання і перебувають на етапі редакційної підготовки. Див. також *Портфель видавничий*.

Портфель повідомлень – множина повідомлень, які ЗМІ отримав від авторів з метою публікування.

Портфоліо – публікації, які зберігаються в окремих папках і систематизовані за

певним принципом (за автором, тематикою, жанром).

Порушення цілісності інформації – спотворення інформації, її руйнування або знищення.

Порушення цілісності інформації в системі – несанкціоновані дії щодо інформації в системі, внаслідок яких змінюється її зміст.

Посади бібліотечні – директор бібліотеки, бібліотекар, бібліограф, методист бібліотечної справи, реставратор бібліотечного фонду.

Посади видавничі – директор видавництва, головний редактор, науковий (фаховий) редактор, літературний редактор, технічний редактор, коректор, верстальник (оператор верстання), художній редактор, художник, фотограф, оператор складання.

Посвята – компонент апарату видання; напис перед основним текстом твору (видання), в якому автор повідомляє про те, кому присвячує свою працю. П. може бути розташована на окремій сторінці після титула чи шмуцтитула; на спусковій сторінці перед основним текстом. Синонім: *Присвята*.

Посередники на ринку видавничої продукції – фізичні чи юридичні особи, які на певній території представляють інтереси видавця-принципала або займаються купівлею-продажем його продукції. Основними П. є: а) *агент-делькредере* (торговий агент, що бере на себе гарантію оплати усіх товарів, які він продасть від імені свого принципала, якщо його покупець не в змозі зробити оплату. Для компенсації ризику агент-делькредере має додаткову комісію. Агент-делькредере не несе відповідальності, якщо покупець відмовляється платити з тієї причини, що принципал не виконує повністю своїх зобов'язань за договором або величина оплати є спірною); б) *агент впливу* (особа, яка завдяки своїй посаді чи соціальному стану може впливати на ухвалення потрібних для свого принципала рішень соціально-політичного, ідеологічного, комерційного змісту); в) *брокер* (посередник між покупцями і продавцями, що допомагає їм домовитися в здійсненні купівлі-продажу товару або послуги); г) *джобер* (особа, яка закупає невеликі оптові партії видань для швидкого їх перепродажу);

г) *дилер* (фізична, юридична особа, яка оптом закупає видавничу продукцію і продає її невеликими партіями або вроздріб); д) *дистриб'ютор* (фізична, юридична особа, яка має виняткові права щодо розповсюдження видань на певній території); е) *комісіонер* – оптовий посередник, який здійснює операції купівлі-продажу від свого імені, але за рахунок клієнтів; є) *консигнатор* – комісіонер, який займається зовнішньоторговельною діяльністю.

Посилання – 1. Запис, наведений під одним заголовком з метою знаходження іншого заголовка. 2. Словесна і/або цифрова позначка, що адресує читача до іншого фрагмента тексту чи до джерела, звідки взяті автором ті чи інші відомості, факти, цитати тощо. Інструмент апарату видання. Розрізняють посилання на ілюстрації, таблиці, формули, примітки, одиниці композиції тощо. Подаються вони за допомогою слів («див.», «див. також», «порівняй»), символів (*), дужок.

Посилання «див.», «див. також», «порівняй» і т.п. – 1. Записи в покажчику, що відсилають від одного заголовка (або підзаголовка) рубрики до іншого (альтернативного чи додаткового). 2. Записи в тексті, які відсилають до інших фрагментів тексту.

Посилання адресне – порядковий номер сторінки, тому, випуску серійного видання, частини, параграфа або інших характерних позначень фрагментів тексту.

Посилання перехресне – значення супідрядного відношення між термінами чи класами в межах інформаційної мови.

Посилково-довідковий апарат предметного каталогу (списку, покажчика) – див. *Апарат предметного каталогу (списку, покажчика) посилково-довідковий*.

Посібник – видання, призначене для допомоги в практичній діяльності чи в оволодінні навчальною дисципліною. Див. також *Система посібників бібліографічних*.

Посібник бібліографічний алфавітний – бібліографічний посібник, у якому бібліографічні записи розташовані в алфавітному порядку індивідуальних і колективних авторів і/або заголовків документів.

Посібник бібліографічний анотований – бібліографічний посібник, у якому усі або більшість бібліографічних записів містять анотації.

Посібник бібліографічний вибірко́вий – бібліографічний посібник, що відображає документи, відібрані за певним критерієм.

Посібник бібліографічний видавничий – бібліографічний посібник, що відображає друковану продукцію, випущену або намічену до випуску одним або кількома видавництвами.

Посібник бібліографічний внутрігазетний – бібліографічний посібник, опублікований у газеті як самостійний матеріал.

Посібник бібліографічний внутріжурнальний – бібліографічний посібник, опублікований у журналі як самостійний матеріал.

Посібник бібліографічний внутрікнижковий – бібліографічний посібник, який включено до складу певного неперіодичного видання як самостійний матеріал.

Посібник бібліографічний галузевий – бібліографічний посібник, що відображає документи певної галузі знання і/або практичної діяльності.

Посібник бібліографічний книготоргівельний – бібліографічний посібник, який видається або використовується з метою сприяння збуту друкованої продукції.

Посібник бібліографічний красназвничий – бібліографічний посібник, що відображає документи про певну місцевість (край, регіон) у країні або декількох країнах.

Посібник бібліографічний кумулятивний – бібліографічний посібник, який об'єднує матеріал випусків, що раніше вийшли друком.

Посібник бібліографічний міжнародний – бібліографічний посібник, створений на основі міждержавної кооперації країн-партнерів.

Посібник бібліографічний науково-допоміжний – бібліографічний посібник, який покликаний допомогти в науково-дослідній діяльності.

Посібник бібліографічний персональний – біобібліографічний посібник, присвячений одній особі.

Посібник бібліографічний перспективний – бібліографічний посібник, що відображає документи, які мають бути опубліковані в майбутньому.

Посібник бібліографічний популярний – бібліографічний посібник, призначений для задоволення пізнавальних інтересів широкого кола читачів.

Посібник бібліографічний поточний – періодичний бібліографічний посібник,

випуски якого регулярно і оперативно відображають поточні документи (документи, що випускаються у поточному режимі).

Посібник бібліографічний предметний – бібліографічний посібник, у якому бібліографічні записи наведені за предметними рубриками, розташованими в алфавітному порядку.

Посібник бібліографічний прикнижний – бібліографічний посібник, який розміщено в книзі і, як правило, такий, що відображає документи її тематики – використані, цитовані і/або рекомендовані.

Посібник бібліографічний пристатейний – бібліографічний посібник, розміщений після статті і такий, що відображає документи її тематики – використані, цитовані і/або рекомендовані.

Посібник бібліографічний професійно-виробничий – спеціальний бібліографічний посібник, призначений для фахівців різних галузей і сфер практичної діяльності.

Посібник бібліографічний регіональний – бібліографічний посібник, виданий у певному регіоні і/або такий, що відображає документи, які пов'язані з регіоном за походженням, змістом та іншими ознаками.

Посібник бібліографічний реєстраційний – бібліографічний посібник, який максимально повно відображає документи відповідно до певних формальних критеріїв (типологічних, хронологічних, територіальних та ін.).

Посібник бібліографічний рекомендаційний – бібліографічний посібник, що відображає документи, які рекомендуються певним категоріям читачів і відібрані за відповідними змістовими і якісними критеріями.

Посібник бібліографічний ретроспективний – бібліографічний посібник, що відображає масив документів певного історичного періоду.

Посібник бібліографічний сигнальний – поточний бібліографічний посібник, у якому всі або більшість записів обмежені бібліографічним описом.

Посібник бібліографічний систематичний – бібліографічний посібник, у якому бібліографічні записи розташовані відповідно до певної системи бібліотечно-бібліографічної класифікації.

Посібник бібліографічний спеціальний – бібліографічний посібник конкретного цільового і читацького призначення (рекомендаційний, науково-допоміжний, професійно-виробничий тощо).

Посібник бібліографічний тематичний – бібліографічний посібник, що відображає документи певної теми, проблеми.

Посібник бібліографічний універсальний – бібліографічний посібник, що відображає документи з усіх галузей знань, які бібліографують за формальними критеріями (типологічними, територіальними, державними, хронологічними та ін.).

Посібник бібліографічний хронологічний – бібліографічний посібник, у якому бібліографічні записи розташовані відповідно до хронології випуску і/або написання відображених документів.

Посібник біобібліографічний – посібник, що містить біографічні відомості про конкретних осіб, а також бібліографічну та іншу інформацію про їхні твори.

Посібник методичний – посібник, в якому викладають методику виконання певної роботи, порядок операцій, дій тощо. Див. також *Вказівки методичні, Посібник навчально-методичний*.

Посібник навчальний – навчальне видання, що доповнює або частково замінює підручник, офіційно затверджене як такий тип видання.

Посібник навчальний наочний – навчальне образотворче видання матеріалів для допомоги у вивченні, викладанні чи вихованні. Див. також *Посібник наочний*.

Посібник навчально-методичний – навчальне видання з методики викладання навчальної дисципліни (її розділу, частини) або з методики виховання. Див. також *Вказівки методичні, Посібник методичний*.

Посібник наочний – видання, зміст якого передається переважно зображальними засобами. Див. також *Посібник навчальний наочний*.

Посібник практичний – виробничо-практичне видання, адресоване практичним працівникам для оволодіння знаннями та навичками під час виконання будь-якої роботи, операції, процесу.

Послідовність накладення фарб – черговість нанесення фарб на матеріал при друкуванні багатофарбових відбитків; залежить від фізико-хімічної сумісності, про-

зорості фарб, домінуючого колірному тону зображення і визначає якість зображення на відбитку. У багатофарбовому друці «посиromу» необхідна така черговість фарб, щоб кожна наступна фарба мала нижчу клейкість порівняно з попередньою. При друкуванні «по сухому» П. н. ф. не є такою критичною і вирішальною.

Послуга – споживчі вартості, які переважно не набувають матеріалізованої форми.

Послуга інформаційна – 1. Здійснення у визначеній законом формі інформаційної діяльності з доведення інформаційної продукції до споживачів з метою задоволення їх інформаційних потреб. 2. Дії щодо забезпечення споживачів інформаційними продуктами.

Послуги видавничі – послуги видавництва з підготовки та випуску видавничої продукції (редагування, коректура, верстання тощо).

Послуги телекомунікаційні загальнодоступні – мінімальний набір визначених Законом України «Про телекомунікації» послуг нормованої якості, доступний усім споживачам на всій території України. Синонім: *Послуги телекомунікаційні універсальні*.

Поставка – транспортування товарів в місце, вказане клієнтом.

Постачальник – фізична, юридична особа, яка надає за певну плату інформаційні, матеріальні ресурси, послуги.

Постачання товару – завершальний етап виконання договору купівлі-продажу, на якому відбувається передача товару продавцем покупцеві. П. може мати форму безпосередньої передачі товару в руки покупця або доставки транспортом в місце, вказане покупцем.

Постер – 1. Рекламний засіб у вигляді оголошення, афіші, плакату; часто вкладається в періодичні видання. 2. Одноаркушевий або багатоаркушевий рекламний плакат великого формату. Іноді довжина П. сягає кількох метрів. 3. Рекламна тумба.

Постійна рубрика – див. *Рубрика постійна*.

Постійне замовлення – див. *Замовлення постійне*.

Постійно діючий запит (ПДЗ) – див. *Запит постійно діючий*.

Посторінкова композиційно-графічна модель видання – див. *Оригінал-макет видання*.

Посторінкові коментарі – див. *Коментарі посторінкові*.

Постредагування – завершальний етап комп'ютерного редагування, на якому редактор виправляє ті помилки, які залишилися в повідомленні після опрацювання системою редагування. Див. також *Етапи редагування, Передредагування, Інтерредагування, Редагування контролює, Система редагування*.

Потік інформації міжнародний – рух повідомлень через національні кордони між двома або більше національними й культурними системами.

Потовщення кута кришки – див. *Дефект «Потовщення кута кришки»*.

Поточне комплектування – див. *Комплектування поточне*.

Поточний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний поточний*.

Потреба – нестача чогось необхідного для життєдіяльності і розвитку людини.

Потреба інформаційна – 1. Необхідність користувача інформації в отриманні будь-яких даних, повідомлень, фактів для розв'язання питань або проблем, пов'язаних із науковою чи практичною діяльністю. 2. Специфічна потреба людини, суспільства в одержанні інформації, необхідної для життєдіяльності, функціонування суспільної структури, реалізації прав та інтересів окремих громадян і суспільства в цілому.

Потужність виробнича видавництва / поліграфічного підприємства – максимально можливий обсяг випуску продукції за певний період (зазвичай за рік, місяць) при повному використанні устаткування і виробничих площ на цьому підприємстві.

Похідний твір – див. *Твір похідний*.

Похідні кольори – див. *Кольори похідні*.

Початкова сторінка – див. *Сторінка початкова*.

Початкова сторінка складання – див. *Сторінка складання початкова*.

Початкова шпальта – див. *Шпальта початкова*.

Початковий рядок – див. *Рядок початковий*.

Поширення інформації – поширення, обнародування і реалізація у встановленому законом порядку документованої або оприлюдненої інформації; процес надання інформації, яка знаходиться в інформаційно-пошукових системах, користува-

чам інформації; доведення інформації до користувачів. Див. *Інформаційна діяльність*.

Поширення інформації нової – організаційний процес доведення нової інформації до користувачів. *Форми П. і. н.:* колоквиум, конгрес, консультація, конференція (наукова, науково-технічна, науково-практична), наукова сесія, науково-технічна виставка, семінар (науково-технічний, виробничо-технічний, навчально-методичний), симпозіум, огляд-конкурс, нарада (наукова, науково-технічна, виробничо-технічна).

Пошкодження видання (документа) вогнем – пошкодження, яке має типові зовнішні ознаки: сліди обвуглювання, сажеві забруднення, пошкоджений текст.

Пошкодження видання (документа) водою – пошкодження, яке легко визначається за слідами підмочування, розмитим текстом, деформацією паперу. Намокання паперу часто призводить до «цементування» документів – склеювання окремих аркушів у монолітний блок.

Пошкодження видання (документа) комахами – пошкодження, яке за характером дії є механічним. Усунення дефектів здійснюється так само, як і після пошкоджень механічних.

Пошкодження видання (документа) механічні – пошкодження, для яких типовими є чіткі лінії пошкоджень та відсутність протяжних перехідних зон від цілого до зруйнованого (обриви, розриви та ін.). *П. в. м.* не призводять до змін хімічного складу та властивостей об'єкта і усуваються способами фізичної реставрації.

Пошкодження видання (документа) пліснявими грибами – пошкодження, які мають характерні зовнішні прикмети: папір зруйнований або ламкий та крихкий.

Пошкодження видання (документа) хімічні – пошкодження, які спричиняються кислотами, лугами, солями. Дія кислотних газів помітніша на краях аркуша, що мають підвищену крихкість, жовтизну.

Пошкодження паперу механічне – див. *Дефект «Пошкодження паперу механічне»*.

Поштова картка – див. *Картка поштова*.

Пошук бібліографічний – документальний пошук, який здійснюється з метою знаходження бібліографічних описів доку-

ментів, що відповідають інформаційному запиту, без видачі самих документів.

Пошук булевий – інформаційний пошук, у якому інформаційний запит формулюють за допомогою булевих операторів.

Пошук діалоговий – інформаційний пошук, у якому користувач формулює інформаційні запити в діалоговому режимі. Синонім: *Пошук інтерактивний*.

Пошук довідковий – дії, методи та процедури для пошуку в інформаційній системі всіх видів посилань, що відповідають інформаційному запиту.

Пошук документальний – 1. Інформаційний пошук, об'єктом якого є інформація, зазначена в документах. 2. Дії, методи та процедури для знаходження у фонді необхідних документів. Див. також *Стратегія пошуку*.

Пошук інтерактивний – див. *Пошук діалоговий*.

Пошук інформаційний – пошук певної інформації, що відповідає інформаційним запитам користувачів. Див. також *Засоби інформаційного пошуку лінгвістичні*.

Пошук інформаційний багатоаспектний – інформаційний пошук, який відповідає багатьом критеріям видачі.

Пошук інформаційний координатний – інформаційний пошук, який базується на використанні координатного індексування.

Пошук інформаційний природною мовою – інформаційний пошук, у якому інформаційні запити й документи подано природною мовою.

Пошук інформації дистанційний – пошук необхідної інформації у віддаленій базі даних з використанням телефонних каналів зв'язку.

Пошук літературний – пошук відомостей щодо актуальних проблем в опублікованих джерелах.

Пошук одноаспектний – інформаційний пошук, який відповідає одному критерію видачі.

Пошук повнотекстовий – інформаційний пошук по всьому тексту чи суттєвих його частинах.

Пошук ретроспективний – інформаційний пошук за разовими інформаційними запитамі в нагромадженому інформаційному фонді зі значною хронологічною глибиною (за минулий період понад два роки).

Пошук тематичний – пошук інформації в інформаційних ресурсах за тематичними запитамі користувачів інформації.

Пошук фактографічний – дії, методи та процедури для знаходження фактичних даних, що відповідають інформаційному запиту.

Пошуковий образ документа (ПОД) – див. *Образ документа пошуковий*.

Пошуковий образ запиту – див. *Образ запиту пошуковий*.

Пошуковий припис (ПП) – див. *Припис пошуковий (ПП)*.

Пошукові компоненти апарату видання – див. *Компоненти апарату видання пошукові*.

Права автора майнові – права авторів та їхніх правонаступників, пов'язані з володінням і розпорядженням твором. До П. а. м. (чи іншої особи, яка має авторське право) належать: а) виключне право на використання твору; б) виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами. Майнові права автора регулюються Законом України «Про авторське та суміжні права». Див. також *Право авторське, Суб'єкт майнових авторських і/або суміжних прав*.

Права автора немайнові особисті – право автора а) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо; б) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо є потреба зберегти анонімність; в) вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках під час будь-якого його публічного використання; г) вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганням на твір, що може зашкодити честі і репутації автора. П. а. н. о. не можуть бути передані (відчужені) іншим особам.

Права бібліотек – права бібліотек самостійно визначати зміст, напрями та форми своєї діяльності; здійснювати господарську діяльність, відкривати в порядку, визначеному законодавством, рахунки в установах банків, у тому числі ва-

лютні, встановлювати перелік платних послуг; визначати джерела комплектування своїх фондів; встановлювати пільги для окремих категорій користувачів бібліотеки; визначати при наданні користувачам бібліотеки документів розмір коштів, що передаються бібліотеці як забезпечення виконання зобов'язань щодо повернення одержаних у бібліотеці документів, у випадках, передбачених правилами користування бібліотеками; визначати види та розміри компенсації шкоди, заподіяної користувачами бібліотек, у тому числі пені за порушення термінів користування документами; визначати умови використання бібліотечних фондів на основі договорів з юридичними та фізичними особами; вилучати та реалізовувати документи зі своїх фондів відповідно до нормативно-правових актів; здійснювати у встановленому порядку співробітництво з бібліотеками та іншими установами і організаціями іноземних держав; вести міжнародний документообмін; бути членом міжнародних організацій, брати участь у реалізації державних і регіональних програм у межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи; здійснювати іншу діяльність, спрямовану на виконання статутних завдань, яка не суперечить законам. Бібліотека має право на захист створених нею баз даних, інших об'єктів інтелектуальної власності бібліотеки згідно із законодавством.

Права бібліотек майнові – права бібліотек, пов'язані з володінням, користуванням, розпорядженням певним майном. Держава гарантує захист майнових прав бібліотек усіх форм власності. Земельні ділянки, на яких розташовані бібліотеки, що є у державній і комунальній власності, передаються їм у безстрокове користування відповідно до земельного законодавства. Бібліотечний фонд, будівлі, споруди, приміщення, обладнання та інше майно, що є державною або комунальною власністю та передане засновником бібліотекам державної і комунальної форм власності, належить їм на праві оперативного управління. Будівлі, споруди, приміщення, майно, бібліотечні фонди, закріплені за державними бібліотеками на праві оперативного управління, є державною власністю, незалежно від місця їх знаходження.

Права видавничі – права видавництва, встановлені законами і підзаконними актами; сукупність прав, переданих автором видавництву (видавцю) на видання свого твору відповідно до авторського (видавничого) договору.

Права видавця – права формувати власну видавничу програму, визначати масштаби і тематичну спрямованість своєї діяльності; використовувати випущену за власною тематичною програмою видавничу продукцію для забезпечення статутної діяльності, розповсюджувати самостійно видавничу продукцію або користуватися послугами іншого розповсюджувача; видавати як оприлюднені, так і неоприлюднені твори науки, літератури і мистецтва незалежно від їхнього призначення, жанру, обсягу, а також способу відтворення, виражені в письмовій чи будь-якій іншій формі, набувати невиключних або виключних майнових прав на них; приймати від юридичних і фізичних осіб замовлення на підготовку і випуск у світ видань, надавати їм редакційно-видавничі та інші послуги відповідно до профілю своєї діяльності; здійснювати купівлю-продаж видавничої продукції з метою отримання прибутку, надавати послуги суб'єктам підприємницької діяльності у роздрібній і оптовій торгівлі; висувати у встановленому порядку видані видавцем твори науки, літератури і мистецтва на здобуття державних, громадських, міжнародних премій; установлювати творчі та виробничі відносини, культурні зв'язки з видавцями інших держав; брати участь у роботі міжнародних організацій видавців; представляти свою видавничу продукцію на національних і міжнародних конкурсах, виставках, ярмарках.

Права виконавців майнові – виключне право дозволяти чи забороняти іншим особам а) публічне транслювання своїх незафіксованих виконань (прямий ефір); б) фіксування у фонограмах чи відеограмах своїх раніше незафіксованих виконань; в) відтворення (пряме і /або опосередковане) своїх виконань, зафіксованих без їх згоди у фонограмі чи відеограмі, чи за їх згодою, але якщо відтворення здійснюється з іншою метою, ніж та, на яку вони дали свою згоду; г) розповсюдження своїх виконань, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі, шляхом першо-

го продажу або іншої передачі права власності у разі, коли вони під час першого фіксування виконання не дали дозволу виробнику фонограми (виробнику відеограми) на її подальше відтворення; г) комерційний прокат, винаймання своїх виконань, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі, якщо при фіксуванні не було їхньої згоди на комерційний прокат і винаймання, навіть після розповсюдження виконань, здійсненого виробником фонограми (відеограми) або за його дозволом; д) розповсюдження своїх виконань, зафіксованих у фонограмах чи відеограмах, через будь-які засоби зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором, якщо під час першого фіксування виконання не було їхньої згоди на такий вид розповсюдження. П. в. м. можуть передаватися (відчувуватися) іншим особам на підставі договору, в якому визначається спосіб виконання, розмір і порядок виплати винагороди, строк дії договору і використання виконань, територія, на яку розповсюджуються передані права тощо.

Права виробників документів щодо переданого ними обов'язкового примірника документів – право на безоплатне опублікування одержувачами документів бібліографічної інформації про виготовлені виробниками документи у виданнях державної бібліографії і централізованої каталогізації сигнальної та реферативної інформації; занесення бібліографічної інформації до автоматизованих банків даних; отримання фактографічних даних щодо документів, які зберігаються одержувачами документів, та їх тимчасове використання з виробничою метою. Витрати, пов'язані з виготовленням і доставлянням обов'язкового безоплатного примірника документів, відносяться його виробниками до собівартості видавничої, аудіо, візуальної, аудіовізуальної продукції, електронних видань та інших тиражованих документів.

Права виробників фонограм і виробників відеограм майнові – виключне право на використання своїх фонограм, відеограм і виключне право дозволяти чи забороняти іншим особам відтворення своїх фонограм і відеограм у будь-якій формі і будь-

яким способом; їх розповсюдження; комерційний прокат; публічне відтворення.

Права громадян, підприємств, установ та організацій на бібліотечне обслуговування – права громадян України на бібліотечне обслуговування, яке може бути у формі: абонементу (у тому числі міжбібліотечного); системи читальних залів; дистанційного обслуговування засобами телекомунікації; бібліотечних пунктів; пересувних бібліотек. Громадяни України, підприємства, установи та організації мають право вільного вибору бібліотек відповідно до своїх потреб. Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами на бібліотечне обслуговування, що і громадяни України.

Права користувачів бібліотеки – права користувачів бібліотеки безоплатно користуватися інформацією про склад бібліотечних фондів через довідково-пошуковий апарат (крім комерційних баз даних); безоплатно отримувати консультаційну допомогу в пошуку та виборі джерел інформації; безоплатно отримувати у тимчасове користування документи із фондів бібліотеки, крім документів, придбаних за кошти, одержані від господарської діяльності бібліотеки; одержувати документи або їхні копії через міжбібліотечний абонемент; одержувати інформацію з інших бібліотек, користуючись каналами зв'язку; користуватися іншими видами послуг, у тому числі на платній основі; брати участь у роботі бібліотечних рад. Користувачі бібліотек з вадами зору мають право на одержання документів на спеціальних носіях інформації через мережу спеціалізованих та інших загальнодоступних бібліотек. Користувачі бібліотек дитячого та юнацького віку мають право на бібліотечне обслуговування у загальнодоступних та спеціалізованих бібліотеках.

Права організацій мовлення майнові – виключне право на використання своїх програм будь-яким способом і виключне право дозволяти чи забороняти іншим особам публічне сповіщення своїх програм шляхом трансляції і ретрансляції, фіксацію своїх програм на матеріальному носії та їх відтворення, публічне виконання і публічну демонстрацію своїх програм у місцях із платним входом.

Права розповсюджувача видавничої продукції – право здійснювати роздрібну і оптову купівлю-продаж видавничої продукції, самостійно формувати свої виробничі плани, визначати масштаби своєї діяльності, добирати видавничу продукцію за тематичною спрямованістю, приймати від юридичних і фізичних осіб замовлення на розповсюдження видавничої продукції, погоджувати замовлення з видавцями та виробниками видавничої продукції, встановлювати виробничі відносини з іноземними видавцями, виробниками чи розповсюджувачами видавничої продукції з метою її ввезення або вивезення.

Права споживача – права на заміну видавничої продукції, в якій виявлено поліграфічний та інший технологічний брак; гарантію виконання відповідно до оформлених передплатних зобов'язань.

Права суміжні – права виконавців, виробників фонограм, відеограм та організації мовлення.

Права учасників інформаційних відносин – право одержувати, поширювати та зберігати інформацію в будь-якій формі з використанням будь-яких засобів, крім випадків, передбачених законом. Кожний учасник інформаційних відносин для забезпечення його прав, свобод і законних інтересів має право на одержання інформації про: діяльність органів державної влади; діяльність народних депутатів; діяльність органів місцевого і регіонального самоврядування та місцевої адміністрації; те, що стосується його особисто.

Правила переносу – низка правил, за якими можна здійснювати перенос. Види П. п.: орфографічні та видавничі. Відповідно до видавничих П. п. не можна починати знаком переносу чи розділовими знаками рядок, використовувати більш як 4 переноси чи розділових знаки в кінці рядка поспіль, переносити слова в кінці непарних сторінок і в заголовках. Орфографічні П. п. для кожної з мов індивідуальні. За нормами деяких мов перенос можливий у будь-якому місці (китайська, японська), не використовується взагалі (тайська), фіксується в словниках (англійська). Для української мови основними П. п. є такі: одна буква не залишається і не переноситься; не розриваються -дж-, -дз-, якщо вони позначають один звук; не залишається в попередньому рядку одна

буква основи складних слів; не можна відривати скорочень від слів, яких вони стосуються.

Правила цитування – низка правил відбору, використання та оформлення цитат у тексті. Редактор а) оцінює необхідність цитати, її доречність у тексті, обґрунтованість вибору джерела цитування, точність коментаря до цитати; б) перевіряє наявність вказівки на автора цитати; точність відтворення цитати (вимога точності охоплює не тільки відтворення слів і розділових знаків, а й шрифтове оформлення цитати); в) стежить за правильністю синтаксичного оформлення цитати (цитату зазвичай наводять у лапках і оформлюють пунктуаційно залежно від розташування її у фразі і синтаксичних зв'язків між цитатою і основним текстом). Спеціальної уваги потребує робота з купюрами тексту при зменшенні його обсягу. Всі пропуски в тексті цитати необхідно позначити і переконатися, що скорочення не спотворили її змісту.

Правило ножиць – правило побудови інформаційного повідомлення в журналістиці, за яким основна інформація повинна міститися в заголовку та першому реченні; це дозволяє зберегти інформаційну значимість публікації під час будь-якого скорочення («обрізування») тексту. Див. також *Правило перевернутої піраміди*.

Правило перевернутої піраміди – правило підготовки інформаційних матеріалів у журналістиці, яке полягає в розташуванні фактів у повідомленні від найголовнішого до менш важливого й другорядного. П. п. виникло в ХІХ ст., коли телеграфний зв'язок для передавання інформації був ненадійний і кореспонденти намагалися встигнути повідомити про головне, а потім уже, за можливості, доповнювали його подробицями й деталями. Див. також *Правило ножиць*.

Правило равлика – правило збирання інформації під час журналістського розслідування, яке передбачає поступове опанування предметом дослідження, починаючи з найдоступніших джерел і завершуючи роботу з «гарячими» джерелами (особами, які причетні до справи, яка розслідується).

Правка – внесення виправлень у текст твору на всіх етапах його підготовки до публікування.

Право авторське – особисті немайнові права і майнові права авторів та їхніх правонаступників, пов'язані зі створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва. Автор має право видавати твір під своїм або вигаданим ім'ям (псевдонімом), укладати договір на його видання і одержувати за нього авторську винагороду (гонорар). Див. також *Конвенції про охорону авторського права, Суб'єкт майнових авторських і/або суміжних прав, Передавання (передача, відчуження) майнових прав суб'єктів авторського права, Перехід творів у суспільне надбання, Суб'єкт майнових авторських і/або суміжних прав, Об'єкти авторського права.*

Право авторське виключне – сукупність визначених державою норм, які регулюють відносини, пов'язані зі створенням і подальшим використанням творів автора; майнове право особи, яка одна (без винятків) може дозволити чи заборонити використання, постановку твору, передачу організації мовлення фонограми чи відеограми твору у межах строку, встановленого Законом України «Про авторське право та суміжні права».

Право авторське на аудіовізуальний твір – право, що регулює відносини, які виникають у зв'язку зі створенням і використанням аудіовізуальної продукції. Авторами аудіовізуального твору є: режисер-постановник; автор сценарію і/або текстів, діалогів; автор спеціально створеного для аудіовізуального твору музичного твору з текстом або без нього; художник-постановник; оператор-постановник.

Право авторське на збірники та інші складені твори – право, що регулює відносини, які виникають у зв'язку зі створенням і розповсюдженням авторських збірників та інших текстів. Авторів збірника та інших складених творів (упорядникові) належить авторське право на здійснені ним підбір і розташування творів та/або інших даних, що є результатом творчої праці (упорядкування). Упорядник збірника користується авторським правом за умови дотримання ним прав авторів кожного з творів, включених до складеного твору. Автори творів, включених до складеного твору, мають право використовувати свої твори незалежно від складеного твору, якщо інше не передбачено ав-

торським договором з упорядником збірника. Видавцям енциклопедій, енциклопедичних словників, періодичних збірників, збірників наукових праць, газет, журналів та інших періодичних видань належать виключні права на використання таких видань у цілому. Видавець має право за будь-якого використання таких видань зазначати в них своє ім'я або вимагати такого зазначення. Автори творів, включених до таких видань, зберігають виключні права на використання своїх творів незалежно від видання в цілому, якщо інше не передбачено авторським договором.

Право авторське на комп'ютерні програми – право, що регулює відносини, які виникають у зв'язку зі створенням і розповсюдженням комп'ютерних програм. Комп'ютерні програми охороняються як літературні твори. Така охорона поширюється на комп'ютерні програми незалежно від способу чи форми їх вираження.

Право авторське на службові твори – право, що регулює відносини, які виникають у зв'язку зі створенням і розповсюдженням службових творів. Авторське особисте немайнове право на службовий твір належить його автору. Виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та/або цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем. За створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюються трудовим договором (контрактом) та/або цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

Право авторське перекладачів і авторів інших похідних творів – право, що регулює відносини, які виникають у зв'язку зі створенням і розповсюдженням перекладних та інших похідних творів. Перекладачам і авторам інших похідних творів належить авторське право на здійснені ними переклад, адаптацію, аранжування або інше перероблення. Перекладачі і/або автори інших похідних творів користуються авторським правом на створений ними твір за умови дотримання ними прав автора, твір якого зазнав перекладу, адаптації, аранжування або іншого перероблення. Авторське право перекладачів і/або авторів інших похідних творів не перешкоджає

іншим особам здійснювати свої переклади і перероблення тих самих творів.

Право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію – право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам; для охорони здоров'я населення; для захисту репутації або прав інших людей; для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Право власності на інформацію – врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження інформацією. Інформація є об'єктом права власності громадян, організацій (юридичних осіб) і держави. Інформація може бути об'єктом права власності як у повному обсязі, так і об'єктом лише володіння, користування чи розпорядження. Власник інформації щодо об'єктів своєї власності має право здійснювати будь-які законні дії. Підставами виникнення права власності на інформацію є: створення інформації своїми силами і за свій рахунок; договір на створення інформації; договір, що містить умови переходу права власності на інформацію до іншої особи. Інформація, створена кількома громадянами або юридичними особами, є колективною власністю її творців. Порядок і правила користування такою власністю визначаються договором, укладеним між співвласниками. Інформація, створена організаціями (юридичними особами) або придбана ними іншим законним способом, є власністю цих організацій. Інформація, створена на кошти державного бюджету, є державною власністю. Інформацію, створену на правах індивідуальної власності, може бути віднесено до державної власності у випадках передачі її на зберігання у відповідні банки даних, фонди або архіви на договірній основі. Власник інформації має право призначати особу, яка здійснює володіння, використання і роз-

порядження інформацією, і визначати правила опрацювання інформації та доступ до неї, а також встановлювати інші умови щодо інформації.

Право громадян інформаційне – конституційне право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію на власний розсуд усно, письмово чи в інший спосіб. Кожному громадянину гарантується право на свободу слова, думки, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Здійснення цих прав може бути обмежене законом лише в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадянського порядку з метою запобігання заворушенням або злочинам; для охорони здоров'я населення; захисту репутації або прав інших людей; для запобігання розголошенню конфіденційної інформації, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Інформаційні права громадян забезпечуються також Законом України «Про інформацію», Цивільним кодексом України, іншими правовими актами.

Право на ім'я – право на спосіб зазначення імені автора під час використання твору. Способи реалізації П. н. і.: зазначення справжнього імені автора, зазначення вигаданого імені (псевдоніма) та незазначення імені автора.

Право на інформацію – можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних громадянам для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів. Реалізація права на інформацію громадянами, юридичними особами і державою не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб. Кожному громадянину забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законами України.

Право на науково-технічну інформацію – можливість вільного одержання науково-технічної інформації громадянами, її зберігання, використання і поширення під час здійснення наукової, науково-дослідної, виробничої, громадської та іншої діяльності, що не забороняється чинним законодавством. Режим доступу до відкритої науково-технічної інформації та інфор-

мації з обмеженим доступом регулюється чинним законодавством.

Право на одержання масової інформації через друковані засоби масової інформації – право на оперативне одержання через друковані ЗМІ публічно поширюваної інформації про діяльність державних органів і організацій, об'єднань громадян та їхніх посадових осіб, а також інших відомостей, необхідних для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій.

Право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань – право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам; для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей; для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Правова інформація – див. *Інформація правова*.

Правовий статус електронного документа та його копії – див. *Статус електронного документа та його копії правовий*.

Правонаступники у сфері авторського права – юридичні чи фізичні особи, до яких за договором або законом перейшли права й обов'язки інших осіб.

Правочинне депонування – див. *Депонування правочинне*.

Пражурналістика – масово-інформаційна діяльність, що передуює народженню друкованих періодичних видань і характеризується усними та письмовими способами збирання, опрацювання й поширення інформації в стародавньому світі. Це давньоримські газети-оголошення «Acta senates» і «Acta diuipal»; інститут кореспонденства; «усні газети»; «книги новин» тощо.

Праймер – спеціальний дисперсійний лак, який наносять на шар олійних офсетних фарб, якщо передбачається покриття УФ-лаком; відділяє фарбу від лаку, не даючи їм вступити у фізико-хімічну взаємодію.

Прайм-тайм (від англ. *prime time* – основний час) – «час пік», зручний для телеглядачів (як правило, вечірні години з 19.00-20.00 до 23.00) і найдорожчий для рекламодавців, зацікавлених у тому, щоб їхня інформація стала відомою для максимальної кількості реципієнтів.

Прайс – див. *Прейскурант (2)*.

Практикум – навчальне видання практичних завдань і вправ, що сприяють засвоєнню набутих знань, умінь і навичок.

Практичний поради́ник – див. *Поради́ник практичний*.

Практичний посібник – див. *Посібник практичний*.

Прапорцеве групування рядків – див. *Групування рядків асиметричне*.

Працівник літературний – 1. Фахівець у редакції періодичного видання, який займається літературним опрацюванням, підготовкою, написанням матеріалів. 2. Посада в редакції.

Працівник творчий – будь-яка особа, яка створює або інтерпретує твори мистецтва, вважає свою творчу діяльність важливою частиною свого життя, сприяє розвитку мистецтва і культури.

Предмет договору – сукупність робіт, дій, зобов'язань, що характеризують суть угоди, що укладається; коротко відображається в назві договору.

Предмет документа – поняття чи комбінація понять, що висвітлюють тему документа.

Предмет редагування – приведення об'єкта редагування у відповідність до норм, які існують у певний час у конкретному суспільстві, а також його творча оптимізація.

Предметна рубрика – див. *Рубрика предметна*.

Предметний аналіз – див. *Предметназація*.

Предметний заголовок – див. *Заголовок предметний*.

Предметний каталог – див. *Каталог предметний*.

Предметний покажчик – див. *Покажчик предметний*.

Предметний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний предметний*.

Представництво інформаційного агентства в Україні – зареєстрована в Україні відповідно до чинного законодавства як суб'єкт інформаційної діяльності будь-яка

установа (бюро, представництво, корпункт тощо), що представляє в Україні державне або недержавне інформаційне агентство, зареєстроване як юридична особа згідно з чинним законодавством відповідної країни, і яке здійснює свою діяльність в Україні у сфері інформації відповідно до Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про інформаційні агентства».

Презентація – 1. Офіційне представлення колу запрошених осіб нового підприємства, фірми, проекту, продукції, товару. 2. Показ нових книг, журналів, газет, фільмів, телепрограм; часто відбувається з рекламною метою для здобуття широкого кола споживачів демонстрованої інформаційної продукції.

Презентування видавничої продукції – офіційне представлення видавничих новинок з метою ознайомлення з ними посередників, продавців, покупців та інших суб'єктів ринку.

Презумпція авторства – визнання первинним суб'єктом, якому належить авторське право, автора твору літератури, науки, мистецтва. Для виникнення і реалізації авторського права не потрібна реєстрація твору, його спеціальне оформлення чи виконання інших формальностей.

Прейскурант – 1. Нормативне виробничо-практичне і/чи довідкове видання систематизованого переліку матеріалів, виробів, обладнання, виробничих операцій, послуг із зазначенням витрат праці та цін, а інколи їхніх коротких характеристик. 2. Довідник цін на продукцію, товари, послуги.

Пренумерант – особа, що здійснює передоплату, оплачує замовлення до його виконання.

Препринт – 1. Наукове видання з матеріалами попереднього характеру, які публікують до виходу у світ видання, в якому вони мають бути вміщені, з метою ознайомлення спільноти з результатами роботи автора і їхнього обговорення. 2. Частина накладу, друківаного до основного. 3. Жанр, що виник у період «інформаційного вибуху» (з середини ХХ століття) і був покликаний до життя потребою апробувати серед фахівців оформлені в науковий твір результати переважно експериментальних досліджень.

Прес матричний – гідравлічний або механічний пристрій, який використову-

ють для пресування картонних, вінілплас-тових, стереотипних матриць.

Прес позолотний – машина для нанесення рельєфного зображення на палітурну кришку, картон, папір, пластмасу, аркушеві матеріали за допомогою тиснення нагрітим штампом. У простих за конструкцією П. п. верхня плита з пристроєм для нагрівання (до неї кріпиться штамп) нерухома, а нижня піднімається кулачковим механізмом, який створює необхідний тиск. До нижньої плити прикріплена дошка, що здійснює зворотно-поступальний рух, просуваючи таким чином матеріал під штамп. У досконаліших ротаційних П. п. штамп кріпиться на циліндрі, а тиск створюється іншим циліндром. На П. п. можна друкувати фарбою, для чого передбачені фарбові апарати у вигляді системи валів. Частіше вони виконують тиснення нагрітим штампом без фарби або сухою кольоровою (або металеву) плівкою, а також конгревне (рельєфне) тиснення.

Преса – частина ЗМІ, друківані засоби масової інформації, «друкована журналістика»; періодичні і такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів протягом року на підставі свідчення про державну реєстрацію.

Преса економічна – друківані засоби масової інформації, які спеціалізуються на висвітленні економічних проблем, а саме проблем бюджетної та податкової політики держав, глобалізації міжнародної економіки, динаміки світової комерції, розвитку ринків сировини, енергії, інвестицій, приватизації, захисту інтересів споживачів тощо.

Преса жіноча – друківані засоби масової інформації, які спеціалізуються на висвітленні проблем, пов'язаних із роллю і значенням жінки в суспільстві або ж надають перевагу темам, які зазвичай більше цікавлять лише жіночу частину читацької аудиторії (мода, сім'я, діти тощо).

Преса жовта – преса, що спеціалізується на висвітленні скандальної, сенсаційної, часто дифамаційної інформації. За однією з версій, термін «жовта преса» виник наприкінці ХІХ ст. у США у зв'язку з суперечкою Д. Пулітцера й У. Герста з приводу публікації коміксів про «жовтого хлопчика». Див. також *Теорія п'ятьох «С» у журналістиці*.

Преса масова – друковані засоби масової інформації, розраховані на масового споживача; надають перевагу розважальним і сенсаційним публікаціям.

Прес-аташе – співробітник дипломатичного представництва, який відповідає за зв'язки із засобами масової інформації.

Прес-бюро – 1. Редакційний апарат для обслуговування ЗМІ, який створюють на час проведення з'їздів, конференцій, нарад тощо. 2. Постійний відділ при інформаційних агентствах.

Преси обтискові – пристрої, призначені для вирівнювання товщини блока після прошивання і проклеювання шляхом обтискання блока в прикореневій частині, а також ущільнення книг після виготовлення.

Прес-клінінг – відстеження й аналіз інформації, що з'являється у ЗМІ.

Прес-конференція – зустріч державних, політичних, громадських, наукових діячів із представниками ЗМІ з питань, що цікавлять широку громадськість.

Пресове опитування – див. *Опитування пресове*.

Пресознавство – частина журналістикознавства, предметом якої є преса, історія та сучасність друкованих органів масової інформації. Див. також *Журналістикознавство*.

Прес-реліз – 1. Повідомлення, підготовлене для журналістів і редакторів ЗМІ, про події, заходи чи інші інформаційні приводи. 2. Спеціально підготовлена інформація про товар або фірму, поширювана фірмою для можливої публікації у пресі. 3. Оглядова інформація для друку.

Прес-служба – структурний підрозділ, який має систематично забезпечувати ефективний зв'язок певної організації, установи, закладу чи іншого відомства із засобами масової інформації та надавати їм вичерпну, своєчасну і достовірну інформацію про поточну діяльність, рішення та плани.

Пресування блока / зошитів – ущільнення зошитів, блоків, іншої готової продукції для вирівнювання їхньої товщини та фіксування фальців.

Пресування книг – витримання під тиском в пресах книг для збільшення щільності блоків і міцності їх скріплення з палітурними кришками.

Прецедентний текст – див. *Текст прецедентний*.

Прибуток видавництва / поліграфічного підприємства загальний (балансовий) – загальна сума прибутку підприємства від усіх видів діяльності за певний період. Показник результативності (ефективності) виробничої, торговельної (комерційно-підприємницької) діяльності.

Прибуток видавництва / поліграфічного підприємства валовий – загальна сума прибутку отримана підприємством від підприємницької діяльності. Визначається як різниця між виручкою від реалізації товарної продукції і собівартістю цієї продукції.

Приведений аркуш – див. *Аркуш друкований умовний*.

Приведення – одна з основних технологічних операцій, що визначає якість друкарської продукції. Забезпечує правильне розташування відбитка на аркуші або стрічці паперу, завдяки чому отримують потрібні розміри полів відбитка, досягають точності суміщення фарб при багатофарбовому друці, зіставність відбитків з лицьового і зворотного боків під час двостороннього друку. Необхідну точність приведення досягають перш за все регулюванням механізмів папероживлювального пристрою машини, тобто розміщенням аркуша або стрічки паперу відносно друкарської форми і переміщенням, напр., в рулонних машинах, формних циліндрів із закріпленими на них друкарськими формами по колу і в осьовому напрямі. Приведення форм і друкування пробних відбитків у багатофарбовому друці проводять до тих пір, поки не буде досягнута необхідна точність суміщення фарб на відбитку, яка встановлюється (у межах від 0,1 до 0,3 мм) залежно від характеристики видання, його призначення, типу друкарської машини і її технологічного стану.

Привертання – 1. Пачка книжкових блоків, журналів, брошур, підготовлених для обробки (пресування, обтиску, обрізання з трьох боків). 2. Стопка книг, які укладають в пачку, кожну корінцем в протилежний бік, щоб уберегти від псування під час транспортування, оскільки книги в корінці товстіші.

Привід інформаційний – інформація (звістка, заява, повідомлення про щось), яка стала приводом для дії – проведення публічного заходу, прес-конференції, публікації тощо.

Привідні мітки (хрести) – див. *Мітки привідні*.

Привідність (приведеність) верстання – повний збіг загальних розмірів парних і непарних шпальт, а також точне поєднання рядків основного тексту на цих шпальтах між собою (на просвіт). Досягається привідність верстання шляхом приведення усіх частин тексту, набраного шрифтами кегля, відмінного від основного, а також формул, таблиць та ілюстрацій до цілого числа рядків основного кегля за допомогою відбиття згори і знизу.

Призначення видання читацьке – див. *Адреса видання читацька*.

Приймальна бобіна – див. *Бобіна приймальна*.

Прикладне видання – див. *Видання прикладне*.

Приклейка – 1. Частина задрукованою аркуша, яку приклеюють до зовнішньої частини зошита. 2. З'єднання окремих елементів видання клеєм.

Прикнижний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний прикнижний*.

Прикраси складальні – набірні друкарські елементи для графічного компонування тексту.

Примірник – кожна самостійна одиниця видання. Див. також *Відтворення примірників, Імпортер примірників, Ідентифікація примірника, Розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних*.

Примірник авторський – примірник (примірники) видання, який автор отримує безкоштовно після його опублікування згідно з видавничим договором. Див. також *Відбиток окремий*.

Примірник аудіовізуального твору / комп'ютерної програми / бази даних – копія аудіовізуального твору, комп'ютерної програми або бази даних на відповідному матеріальному носії, яка виконана безпосередньо чи опосередковано із цього аудіовізуального твору, комп'ютерної програми або бази даних і містить усі зафіксовані в аудіовізуальному творі, комп'ютерній програмі або базі даних рухомі зображення чи їх частину (як із звуковим супроводом, так і без нього).

Примірник видання – див. *Екземпляр (примірник) видання*.

Примірник відеограми – копія відеограми на відповідному матеріальному носії, яка

виконана безпосередньо чи опосередковано з цієї відеограми і містить усі зафіксовані на ній рухомі зображення чи їх частину (як із звуковим супроводом, так і без нього).

Примірник дефектний – примірник видання з будь-яким із таких дефектів: незадрукований аркуш, не читається текст, зрізано край тексту чи ілюстрації, вшити зошит іншого видання чи один зошит повторений двічі замість пропущеного, випадає зошит, не розкриваються сторінки видання чи палітурка тощо. У стародруках – примірник, на стан якого вплинув час: відсутній титульний аркуш, немає початку чи кінця книги, відсутні ілюстрації тощо.

Примірник для відгуку – безкоштовний примірник документа, що надсилається для підготовки відгуку, реферату чи рецензії, які публікуються, як правило, в серійному виданні.

Примірник документа – див. *Екземпляр документа*.

Примірник іменний – примірник видання, на якому друкарським способом проставлено ім'я його власника. Характерне для бібліофільських видань.

Примірник контрафактний – примірник твору, виготовлений і розповсюджений з порушенням авторських і суміжних прав. Див. також *Видання піратське, Видання контрафактне*.

Примірник контрольний – примірник видання з числа надісланих до видавництва поліграфічним підприємством перших примірників, потрібних видавництву для затвердження видання до випускнення у світ, організування реклами, пропозицій книготорговельним підприємствам, зберігання в архіві. Див. *Примірник сигнальний*.

Примірник коректурних відбитків робочий – прочитаний і підписаний коректором (коректорами) на кожній сторінці верстки або першій сторінці кожного друкарського аркуша примірник коректурних відбитків видання, в який перенесено коректурні виправлення автора, редактора, художника з прочитаних або переглянутих примірників коректурних відбитків.

Примірник обов'язковий – примірник різних видів тиражованих документів, який на безоплатній або платній основі виробник надсилає юридичним особам, визначеним Законом України «Про обо-

в'язковий примірник документів». До обов'язкового примірника документів належать такі їх види: видання текстові, нотні, картографічні, образотворчі; видання електронні; видання, аудіопродукція та інші документи для сліпих; аудіовізуальна продукція (кіно-, відео-, фоно-, фотодокументи); нормативно-правові акти у сфері стандартизації, метрології та сертифікації; патентні документи. Порядок доставляння обов'язкового примірника документів встановлює Кабінет Міністрів України.

Примірник сигнальний – пробний примірник видання з числа перших, надрукованих поліграфічним підприємством, що його надсилають у видавництво, щоб перевірити, затвердити як взірець для виготовлення всього накладу та підписати до випущення у світ. Див. також *Відбиток пробний, Пруф, Примірник контрольний*.

Примірник твору – копія твору, виконана у будь-якій матеріальній формі.

Примірник фонограми – копія фонограми на відповідному матеріальному носії, яка виконана безпосередньо чи опосередковано із цієї фонограми і містить усі зафіксовані на ній звуки чи їх частину.

Примітка – 1. Додатковий текст, що коротко доповнює, пояснює чи уточнює основний текст. Поділяють за розташуванням на п. внутрітекстові, позатекстові (унизу сторінки, в кінці видання); за авторством – П. автора, редактора, перекладача, фахівця. Див. також *Виноска, Посилання*. 2. Факультативний елемент бібліографічного опису з додатковими відомостями про видання – про його мову, посвяту, склад, апарат тощо.

Примітка бібліографічна – додатковий текст, у якому подано бібліографічний опис джерела, цитата з якого чи посилання на яке є в основному тексті. Синонім: *Примітка джерельна*.

Примітка видавнича – примітка, створена на замовлення видавництва, автором якої є не автор твору, а інша особа.

Примітка внутрітекстова – примітка, розташована всередині тексту, який потребує пояснення. П. в. можуть давати принагідні пояснення в тексті цитат.

Примітка позатекстова – примітка, розташована внизу стрінки, розділу чи в кінці видання.

Принтер – Див. *Пристрій друкувальний лазерний*.

Принтер комп'ютерний – пристрій для друку інформації на папір. Процес друку називається виходом на друк, а документ, що вийшов, – роздруківка або тверда копія. П. к. мають перетворювач цифрової інформації (текст, фото, графіка) на спеціальну машинну мову. За технологією друкування П. к. поділяють на матричні, струменеві, лазерні й сублімаційні; а за кольором друкування – кольорові й монохромні.

Припис пошуковий (ПП) – текст, який передає інформаційно-пошуковою мовою семантичний зміст інформаційного запису, а також містить вказівки щодо послідовності виконання логічних операцій у процесі автоматизованого інформаційного пошуку.

Приправлення – комплекс підготовчих операцій у друкарському процесі високого друкування, призначених для перерозподілення тиску друкарської форми на задрукований матеріал відповідно до особливостей друкарської форми та друкарської машини. Необхідність його проведення зумовлена неоднаковою висотою і різною площею друкувальних елементів форми, а також нерівностями циліндра або талера друкарської машини. Здійснюється шляхом введення в декель або підкладення під форму спеціальних аркушів з рельєфною поверхнею (рельєф створюється або вручну, або хімічним, механічним чи термічним способами). П. багато в чому визначає якість тиражних відбитків.

Припресування плівки – див. *Ламінування*.

Присвята – див. *Посвята*.

Прискорювачі висихання фарб – допоміжні речовини, які вводяться у фарбу для прискорення процесу її закріплення на відбитку. П. в. ф. каталізують процес окислювальної полімеризації зв'язувальної речовини і сприяють прискореному плівкоутворенню. У своєму складі містять сполуки марганцю, кобальту, свинцю або їхньої суміші.

Пристатейний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний пристатейний*.

Пристрій вдрукування – вузол у друкарській та фальцювальній машинах, зокрема, у деяких лініях упаковки, що складається з формного циліндра невеликого діаметра (або його частини) і автономного

фарбового апарата. Цей пристрій використовують для нанесення на відбиток способом високого друку додаткового зображення та / або тексту невеликого формату чорною або кольоровою друкарською фарбою. Останнім часом широко застосування знаходять П. в. з використанням способу струминного друку.

Пристрій вивідний – 1. Вузол друкарської машини, що приймає відбитки після друкування і складає їх у стапель. 2. Пристрій для виведення зображення видання на матеріальний носій (фотоплівку, прозору плівку, папір, формну пластину). Вивідними пристроями є: принтер, фотовивідний пристрій, графобудовний пристрій, іміджсетер, плейтсетер. 3. Пристрій у комп'ютерних видавничих системах, що застосовується для відображення результатів опрацювання даних, виконаного комп'ютером. Найбільш поширеними є пристрої візуального відображення (монітор) і принтер. Також до них належать плотери, синтезатори мови тощо. У поліграфії широко застосовуються лазерні експонувальні П. в., що використовуються для виготовлення кольоропроби, фотоформ і друкарських форм.

Пристрій вивідний експонувальний – пристрій для виведення зображення видання на матеріальний носій, що працює з фотоматеріалами (іміджсетер) або формними матеріалами (плейтсетер).

Пристрій графічний растровий – графічний пристрій, що створює растрове зображення на матеріальному носії (папері, фотоматеріалі) з використанням порядкового виведення інформації з ЕОМ.

Пристрій графічний рулонний – графічний пристрій з головкою записуючого пристрою, яка рухається в одному напрямку при одночасному пересуванні твердого носія зображень (паперового полотна) у перпендикулярному напрямку.

Пристрій друку безударний – електронний пристрій, в якому використаний принцип немеханічного формування друкарського знаку (лазерний, магнітографічний тощо).

Пристрій друкувальний лазерний – знакосинтезувальний пристрій ксерографічного типу, в якому на поверхні фотобарабана коротроном заряду або валом заряду рівномірно розподіляється статичний заряд. Після цього світлодіодним лазером (або світлодіодною лінійкою) на фотобара-

бані знімається заряд, а на поверхню барабана переноситься приховане зображення. Далі фотобарабан із нанесеним на нього тонером прокочується по паперу, тонер переноситься на папір коротроном перенесення або валом перенесення, папір проходить через блок термозакріплення для фіксування тонера, а фотобарабан очищається від залишків тонера і розряджається у вузлі очищення. П. д. л. використовується в настільних видавничих системах. Синонім: *Принтер*.

Пристрій друкувальний матричний – знакосинтезувальний пристрій; зображення на П. д. м. формується друкувальною головкою, яка складається з набору голок (голквата матриця), що приводяться в дію електромагнітами. Головка пересувається порядково вздовж аркуша, причому голки вдаряють по паперу через фарбувальну стрічку, формуючи точкове зображення. Існують монохромні та п'ятиколірні матричні принтери, в яких використовується чотириколірна стрічка СМУК. Зміна кольору проводиться зсувом стрічки вгору і вниз щодо друкувальної головки. Якість друку і швидкість графічного друку залежить від числа голок: більше голок – більше крапок. Основного поширення набули 9- і 24- голкові принтери. Матричні принтери поширені завдяки дешевизні копії (витратним матеріалом, власне, є тільки фарбувальна стрічка) і можливості роботи з безперервним (рулонним, фальцьованим) і копіювальним папером. Основними недоліками матричних принтерів є: монохромність, низька швидкість роботи і високий рівень шуму.

Пристрій контактнo-копіювальний – механічне пристосування, в якому проводять контактне копіювання. П. к.-к. забезпечує контакт оригіналу з світлочутливим матеріалом за допомогою вакууму і має систему експонування. Залежно від розташування джерела світла розрізняють контактнo-копіювальні верстати і контактнo-копіювальні рами. У верстатах джерело світла розташоване в самому пристрої, а в рамах він вивнесений поза копіювальним пристроєм.

Пристрій попримірникового викладання – вузол фальцьовального апарата рулонної друкарської машини, що приймає і передає у фальцапарат поштучно (по од-

ному примірнику) сфальцовані зошити (газети) після поздовжнього фальцювання і рублення; має форму турбіни із зігнутими лопатями.

Прихована реклама – див. *Реклама прихована*.

Приховування інформації – спосіб технічного захисту інформації, який полягає в унеможливленні або суттєвому утрудненні несанкціонованого доступу до інформації.

Приховування інформації активне – створення таких фізичних полів та речовин, які ускладнюють здобування інформації або спричиняють невизначеність її змісту.

Приховування інформації пасивне – приховування інформації ослабленням енергетичних характеристик фізичних полів або зниженням концентрації речовин.

Проба колірна – див. *Кольоропроба*.

Пробиття фарби – див. *Дефект «Фарби пробиття»*.

Пробіл – див. *Проміжок, Знак порожній*.

Пробільний елемент – див. *Елемент пробільний*.

Пробільний матеріал – див. *Матеріал пробільний*.

Пробільно-композиційне виокремлення – див. *Виокремлення пробільно-композиційне*.

Пробний відбиток – див. *Відбиток пробний*.

Пробний друк – див. *Друк пробний*.

Пробний маркетинг – див. *Маркетинг пробний*.

Прободрукарський верстат – див. *Верстат прободрукарський*.

Провайдер програмної послуги – суб'єкт господарювання, який на підставі ліцензії, виданої Національною радою України з питань телебачення та радіомовлення, на договірних засадах надає абонентам можливість перегляду пакетів програм, використовуючи для передавання цих програм ресурси багатоканальних телемереж.

Провайдер телекомунікацій – суб'єкт господарювання, який має право на здійснення діяльності у сфері телекомунікацій без права на технічне обслуговування та експлуатацію телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електрозв'язку.

Проведення паперу (паперового полотна) – ручне або автоматичне передавання паперового полотна від живильного до друкувального та приймального пристроїв друкарської машини, що відбувається в процесі підготовки друкарської рулонної ротаційної машини до друкування. Проводиться за схемою, що зазначена у паспорті машини відповідно до виду видання.

Провідний редактор – див. *Редактор провідний*.

Прогноз – жанр, у якому основним методом, як і в гіпотезі та версії, є припущення, але стосовно тих явищ, які можуть реалізуватися в майбутньому. Крім припущення в П. використовуються такі методи: метод екстраполяції (перенесення основних сучасних тенденцій розвитку того чи іншого явища на майбутнє); метод аналогії (на підставі збігу основних ознак робиться припущення, що і решта ознак будуть збігатися); метод сценаріїв (прогнозування розвитку подій за різних умов). Дедалі все частіше прогнози використовують у ЗМІ як засоби піару та провокацій.

Прогнозування попиту на продукцію видавництва / поліграфічного підприємства – дослідження майбутнього попиту на товари і послуги з метою обґрунтування відповідних виробничих планів. Розрізняють короткострокове (кон'юнктурне), середньострокове і довгострокове прогнозування попиту.

Програма – впорядкована послідовність команд (інструкцій) комп'ютера для вирішення завдання.

Програма / телерадіо програма – поєднана єдиною творчою концепцією сукупність передач (телерадіопередач), яка має постійну назву і транслюється телерадіоорганізацією за певною сіткою мовлення.

Програма видавнича – чітко продуманий видавцем план дій на ринку, який ґрунтується на заявлених у Статуті меті та предметі діяльності й спрямований на підготовку та випуск потрібних суспільству або замовнику й економічно вигідних видавництву видань. Виконання програми видавництва передбачає реалізацію певних видавничих стратегій, спрямованих на популяризацію та реалізацію власної продукції.

Програма випуску видань тематична (комплексна, цільова) державна – схвалена в установленому порядку програма ви-

пуску суспільно необхідних видань з визначенням накладу, обсягу, терміну випуску, джерел фінансування.

Програма інформатизації національна – комплекс взаємопов'язаних окремих завдань (проектів) інформатизації, спрямованих на реалізацію державної політики та пріоритетних напрямів створення сучасної інформаційної інфраструктури України за рахунок концентрації та раціонального використання фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалу держави, а також координації діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та громадян у сфері інформатизації. Головною метою Програми є забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією на основі широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави. Програма спрямована на вирішення таких основних завдань: формування правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, методичних та гуманітарних передумов розвитку інформатизації; застосування та розвиток сучасних інформаційних технологій у відповідних сферах суспільного життя; формування системи національних інформаційних ресурсів; створення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо; створення загальнодержавних систем інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; формування та підтримка ринку інформаційних продуктів і послуг; інтеграція України у світовий інформаційний простір.

Програма інформаційна – теле-, радіо-програма, призначена для повідомлення про події, факти, новини у формі, зручній для швидкого ознайомлення з ними. Основні характеристики П. і.: лаконічність, відсутність коментарів, використання різних джерел отримання інформації.

Програма комп'ютерна – набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером.

Програма лояльності у видавничому маркетингу – комплекс заходів, спрямованих на оптимізацію відносин видавництва з клієнтами.

Програма маркетингу – комплекс заходів, що визначають дії виробника або продавця в конкретний період часу в усіх напрямках маркетингу.

Програма навчальна – навчальне видання, що визначає зміст, обсяг, а також порядок вивчення і викладання певної навчальної дисципліни чи її розділу.

Програми редагування – програмне забезпечення, яке забезпечує введення, складання, опрацювання різних видів текстових і зображальних матеріалів.

Програмна послуга – див. *Послуга програмна*.

Прографка – сукупність усіх граф таблиці, за винятком боковика. Див. також *Таблиця*.

Продавати на строк – продавати з поставкою й розрахунком у майбутньому, але за задалегідь обговореною ціною.

Продаж у видавничому бізнесі – передача товару іншій особі в обмін на грошову оплату товару, одна з частин угоди «купівля-продаж». Види продажу: а) комісійний (продаж-купівля через посередництво третьої особи – комісіонера); б) онлайнвий (відносини між покупцем і продавцем, що здійснюються з використанням апаратних і програмних можливостей глобальної комп'ютерної мережі); в) персональний (особиста взаємодія продавця з покупцями з метою продажу видань, налагодження, підтримання відносин з ними); г) прямий (передавання видань за відповідну плату безпосереднім споживачам).

Продажу видавничої продукції стимулювання – див. *Стимулювання продажу видавничої продукції*.

Продовжувана пагінація – див. *Пагінація наскрізна*.

Продовжуване (продовжне) видання – див. *Видання продовжуване (продовжне)*.

Продукт аудіовізуальний національний – програми, фільми, аудіовізуальні твори, вироблені фізичними або юридичними особами України.

Продукт телерадіоорганізації власний – програми та передачі, їх частини, які повністю або частково створені та/чи профінансовані телерадіоорганізацією.

Продукція аудіовізуальна – продукція зі звуковою та зоровою інформацією, призначена для відтворення інформації за допомогою технічних пристроїв.

Продукція бібліографічна – інформаційна продукція, що містить бібліографічну інформацію.

Продукція видавнича – сукупність видань, призначених до випуску або випущених видавцем (видавцями). Див. також *Величина пропозиції видавничої / поліграфічної продукції, Власник інформаційної продукції, Диференціація видавничої / поліграфічної продукції, Канал збуту (розповсюдження) видавничої продукції, Конкурентоспроможність видавничої / поліграфічної продукції, Маркування видавничої / поліграфічної продукції, Позичування видавничої / поліграфічної продукції, Презентування видавничої продукції, Реалізація продукції видавничої, Ринок видавничої / поліграфічної продукції, Ринок інформаційної продукції, Розповсюджувач видавничої продукції, Споживання видавничої продукції, Споживач видавничої продукції, Ціна видавничого продукту, Цінність видавничої продукції споживача.*

Продукція видавнича, друкowana, інформаційна реалізована – обсяг видавничої, друкowanej, інформаційної продукції в грошовому вираженні, проданої підприємством за певний період і оплаченої покупцем.

Продукція друкowana – сукупність усієї друкowanej видавничої продукції та друкowanych виробів поліграфії, що не підпадають під визначення видавничої продукції (напр., візитівки, картки, формуляри, бланки тощо).

Продукція засобу масової інформації – наклад або частина накладу певного номера періодичного друкowanego видання, випуск радіо-, телепрограми, наклад або частина накладу аудіо-, відеозапису програми.

Продукція інформаційна – 1. Матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення інформаційних потреб громадян, державних органів, підприємств, установ і організацій. 2. Документована інформація, яка є результатом функціонування інформаційних систем, підготовлена і призначена для задоволення потреб користувачів. Див. також *Власник інформаційної продукції.*

Продукція інформаційно-аналітична –

матеріалізовані результати інформаційно-аналітичної діяльності.

Продукція інформаційного агентства – матеріалізований результат діяльності інформаційного агентства, призначений для розповсюдження з метою задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб, держави. П. і. а. є його власністю, якщо інше не передбачено законодавством. Право власності на П. і. а. охороняється чинним законодавством України.

Продюсер – особа, що займається організацією та фінансуванням створення твору.

Продюсер аудіовізуального твору – особа, яка організує або організує та фінансує створення аудіовізуального твору.

Продюсерська система – див. *Система продюсерська.*

Проект (план-проект) видання – документ, у якому фіксуються повні відомості про просторове рішення видання, подається перелік всіх складових елементів видання та їхні характеристики, способи і засоби виконання друкарських форм, способи друку, засоби оформлення, брошурувально-палітурні процеси. П. в. використовується як у видавництві, так і на поліграфічному підприємстві та покликаний узгоджувати діяльність редакторів і працівників друкарні. Як і в описово-композиційній моделі видання, у цьому документі подаються такі відомості: обсяг видання; особливості жанрово-тематичного планування (для періодичних видань); тип видання, його цільове та читачьке призначення, їхній вплив на художнє оформлення видання; стиль графічного оформлення («графічна формула»): експресивний, інформативний, збалансований; тип оформлення: шрифтовий, орнаментально-декоративний, ідейно-символічний, сюжетно-тематичний, предметно-тематичний; тип верстання; розмірні характеристики видання, сторінок, сторінок складання, берігів, кліше для ілюстрацій тощо; дизайн тексту (шрифти для основного тексту, заголовкові шрифти, система виділень); види і жанри ілюстрацій та типи їхнього оформлення; опис декоративних елементів оформлення і випадки їхнього застосування; частка рекламних матеріалів у виданні і типи їх композиційного розміщення; опис матеріальної конструкції видання (папір, тип оправи, вид брошурування тощо). Див.

також *Модель видання композиційно-графічна описова*.

Проект інформатизації – комплекс взаємопов'язаних заходів, як правило, інвестиційного характеру, що узгоджені за часом, використанням певних матеріально-технічних, інформаційних, людських, фінансових та інших ресурсів і мають на меті створення заздалегідь визначених інформаційних і телекомунікаційних систем, засобів інформатизації та інформаційних ресурсів, які відповідають певним технічним умовам і показникам якості.

Проект оформлення видання – перелік основних показників, що визначаються змістом і формою майбутнього видання, а також його соціально-функціональним чи читацьким призначенням. Приблизний перелік цих показників такий: формат видання і формат сторінки складання; гарнітура і кегль; спосіб складання; система рубрикації; засоби виокремлень у тексті; особливості складання і верстання таблиць, формул, цитат, приміток, змісту; система ілюстрування і прикрас, техніка виконання ілюстрацій і спосіб їх відтворення; спосіб або способи друкування; друкування обкладинки і суперобкладинки; оформлення і спосіб друку форзаца; папір і оправні матеріали.

Проекційне растрування – див. *Растрування проекційне*.

Проекційний растр – див. *Растр проекційний*.

Проекційний сканер – див. *Сканер проекційний*.

Прозорий оригінал – див. *Оригінал прозорий*.

Прозорі фарби – див. *Фарби прозорі*.

Прозорість паперу – характеристика паперу, яка визначається кількістю світла, яке проходить через папір без розсіювання. Коефіцієнт прозорості є кращою оцінкою високопрозорих матеріалів (кальок), тоді як вимір непрозорості придатніший для відносно непрозорих паперів.

Прозорість паперу надмірна – див. *Дефект «Прозорість паперу надмірна»*.

Прокаландрований папір – див. *Папір глазуурований*.

Проклеювання корінця блока – корінець блока проклеюють для того, щоб запобігти зсуванню зошитів і укріпити корінець. Клей використовують рідкий і наносять його тонким шаром. Товстий шар

клею утворює жорстку плівку, яка ламається і відколюється від корінця.

Проклеювання паперу – введення до складу паперової маси, а отже і до складу паперу різних склеювальних речовин або нанесення на поверхню паперу в процесі його виготовлення клейової композиції (поверхнєве проклеювання паперу). Проклеювання обмежує гігроскопічність паперу, тобто вбирання води, чорнил тощо.

Проклеювання паперу поверхове – нанесення на поверхню паперу тонкого шару (6 г/м²) склеювальних речовин для забезпечення високої міцності поверхні паперу, запобігання руйнуванню волокон під дією липких фарб, зменшення деформації паперу при зволоженні.

Проколи на фотоформі / негативі / діапозитиві – див. *Дефект «Проколи на фотоформі / негативі / діапозитиві»*.

Промисловість поліграфічна – Див. *Поліграфія*.

Проміжок – незадрукована ділянка між шпальтами, рядками, словами, літерами, цифрами, ілюстраціями. Синонім: *Пробіл, Знак порожній*.

Проміжок міжрядковий – див. *Інтерліньяж*.

Проміжок неподільний – проміжок у ланцюжку знаків, позначений спеціальним знаком (), у якому текстовий процесор не може розділити рядок.

Промо-акція – інтерактивний захід, спрямований на формування у споживача позитивного враження про бренд та імідж компанії, допомагає збільшити об'єм продажів та кількість клієнтів.

Промоутер – особа, яка при маркетингу товарів або послуг «просуває» їх, робить їх популярними, розвиває на них попит.

Пропаганда – 1. Роз'яснення й поширення політичних, філософських, наукових, художніх ідей, оцінок, поглядів, знань, учень. 2. Утвердження в свідомості суспільства певної ідеології з метою формування масової свідомості, настроїв, уявлень та безпосереднього впливу на поведінку людей. Засоби масової інформації та комунікації традиційно вважаються найбільш ефективними засобами пропаганди.

Пропозиція авторська – див. *Заявка авторська*.

Пропозиція комерційна – пропозиція про здійснення угоди, позитивна відповідь на яку може розглядатися як підписання

контракту й спричиняє виконання відповідних зобов'язань.

Пропорції шрифту – показник зміни ширини однойменних знаків у накресленнях однієї гарнітури від надвузьких до надшироких.

Пропорція як засіб композиції видання – співвідношення частин цілого між собою. У мистецтві книги це співвідношення висоти й ширини сторінки, площі сторінки складання до площі сторінки видання тощо. Пошук гармонійних пропорцій книги був розпочатий ще в Стародавньому Єгипті. Найвагоміші відкриття в цьому напрямку були здійснені за часів античності та в епоху Відродження. Найбільш поширеними вважаються такі пропорції: а) відношення діагоналі квадрата до його сторони («золотий квадрат»); б) відношення висоти рівностороннього трикутника до половини його основи; в) пропорційне ділення відрізка на нерівні частини, при якому весь відрізок так відноситься до більшої частини, як сама велика частина відноситься до меншої («золотий перетин»); г) відношення діагоналі прямокутника з двох квадратів до його короткої сторони.

Проспект – довідкове і/або рекламне видання із систематизованим переліком послуг, предметів чи описом одного предмета, який призначений для випуску, продажу чи показу, а також видання з описом діяльності підприємства, організації чи установи.

Проспект рекламний – друкована реклама, кольорове видання, буклет, що містять інформацію про товар або групу товарів спорідненого призначення, пропонувані однією фірмою.

Проста обкладинка – див. *Обкладинка проста*.

Простий текст – див. *Текст простий*.

Простий форзац – див. *Форзац простий*.

Простір інформаційний – сфера здійснення інформаційно-комунікативних зв'язків, процесів; сукупність територій, охоплених засобами масової інформації певної категорії (регіональними, національними, світовими). Найчастіше цей термін уживають у значенні національного інформаційного простору, який потребує законодавчого регулювання й захисту, а його суб'єкти – державної підтримки.

Простір інформаційний єдиний – сфера здійснення інформаційних процесів, у

межах якої поширення інформації відбувається завдяки пресі, Інтернету, каналам зв'язку в установленому для інформаційного суспільства комунікативному форматі, який забезпечує достатню повноту інформаційних повідомлень, необмежених географічними (територіальними), державно-національними та іншими бар'єрами.

Професійно-виробничий посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний професійно-виробничий*.

Процес видавничий – готування і випускання видання у світ: від укладення авторської угоди або розгляду запропонованого автором оригіналу до передання накладу книготорговельній організації чи організації, що розповсюджує видання за передплатою. П. в. складається з: а) редакційної стадії (редакційне опіювання і готування видавничого оригіналу до виробництва); б) видавничої стадії (вичитування, технічне розмічання, а також опрацювання оригінал-макета); в) виробничої стадії (складання, верстання, репродуквальні процеси, друкування, брошуровально-палітурні процеси, оздоблювальні роботи); г) збутової стадії.

Процес друкарський – процес багаторазового отримання однакових відбитків шляхом контактного чи безконтактного перенесення фарби з друкарської форми на папір чи інший матеріал за допомогою друкарських машин.

Процес копіювальний – технологічний процес отримання копій монтажу фотографій на формну пластину за допомогою копіювального устаткування.

Процес літературний – 1. Стан і розвиток літератури в певній країні у певну історичну добу. 2. Утворення та еволюція на різних етапах суспільного розвитку форм художньо-літературної свідомості. Термін виник на межі 20-30-х рр. ХХ ст. і набув широкого вжитку у 60-х рр. Близькі до нього поняття: літературна еволюція, літературне життя епохи.

Процес поліграфічний – регламентована послідовність технологічних операцій, які забезпечують виготовлення поліграфічної продукції за допомогою низки технічних засобів.

Процес редакційний – один із етапів видавничого процесу. Під час П. р. виконуються такі роботи: пошук авторів і тем, рецензування тексту авторського оригіна-

лу, редагування його змісту і форми, вчитування, оформлення, додрукарська підготовка видавничого оригіналу.

Процес редакційно-видавничий – сукупність дій працівників видавництва, спрямованих на підготовку, випуск у світ, розповсюдження видавничої продукції. Див. також *Етапи видавничого процесу*.

Процеси брошурувальні – комплекс процесів отримання зошитів із віддрукованих аркушів, їх комплектування в блок, скріплення блока та (в разі потреби) покриття паперовою обкладинкою.

Процеси брошурувально-палітурні – комплекс процесів отримання з віддрукованих аркушів готових видань у палітурці чи обкладинці.

Процеси додрукарські – процеси, що передують друкарським процесам: складання, редагування, макетування, верстання, підготовка ілюстрацій, кольороподіл, виготовлення фотоформ і друкарських форм.

Процеси друкарські – всі стадії технологічного процесу, пов'язані з друкуванням видання.

Процеси друкарські оздоблювальні (обробні) – процеси післядрукарської обробки напівфабрикатів друкованої продукції, пов'язані з покращенням їх зовнішнього товарного вигляду, експлуатаційних якостей тощо. До них належать такі процеси: лакування, припресування плівки, висікання, тиснення, гумування, тамподрук, бронзування тощо.

Процеси інформаційні – послідовні зміни в інформаційному просторі, розвиток засобів масової інформації (комунікації), інформаційних ресурсів, технологій, інформатизація суспільства.

Процеси репродукційні – комплекс технологічних операцій, наслідком яких є створення на матеріальному носіїв зображення оригіналу.

Процесор растровий (RIP) – програма або обчислювальний пристрій, які формують бітову карту смуги у форматі, придатному для виведення зображення фотоформи (друкарської форми) на фотоматеріал або формний матеріал. Растровий процесор містить всі функціональні модулі, необхідні для переведення опису складних сторінок в апаратно-специфічний формат даних, що зазвичай направляється до системи виведення.

Пруфи – пробні журнальні аркуші, які виготовляє друкарня на замовлення ре-

дакції. Див. також *Відбиток пробний*, *Примірник сигнальний*.

Пряма трансляція – див. *Трансляція пряма*.

Псевдонім – вигадане ім'я, обране автором чи виконавцем твору для позначення свого авторства, найчастіше – під час опублікування чи оприлюднення твору. П. забороняється розкривати без згоди автора. За згоди автора справжнє ім'я автора зазначають після вигаданого імені у круглих дужках. Види п.: *алонім, ананім, анаграма, астронім, криптонім, матронім, іронім*. Синонім: *фіктонім*.

Псевдонім колективний – псевдонім, за яким приховано кілька авторів.

Психолінгвістичні норми редагування – див. *Норми редагування психолінгвістичні*.

Психологічний контакт у роботі видавця, журналіста, редактора – див. *Контакт психологічний у роботі видавця, журналіста, редактора*.

Психологічні передумови редагування – див. *Передумови редагування психологічні*.

Публікація – документ, доступний для масового використання; опублікований твір чи опубліковане видання.

Публікація електронна – документ, розміщений на електронних носіях інформації і доступний для масового використання.

Публікація попередня – див. *Препринт*.

Публікування – доведення повідомлень через канали передачі інформації до наперед невизначеної аудиторії реципієнтів; друкування якогось твору, тексту.

Публікування електронне – розміщення копії чи оригіналу твору, що може бути об'єктом авторського права, в пам'яті комп'ютера, підключеного до відповідної комп'ютерної мережі таким чином, що інформація є доступною для інших користувачів мережі.

Публікувати – відтворювати видання в якійсь матеріальній формі та надавати його будь-якому за обсягом колу осіб для читання. Синоніми: *Випускати у світ*, *Видавати*.

Публіцистика – опубліковані в періодичних виданнях, на радіо та телебаченні твори, присвячені важливим, гострим і актуальним темам. Для П. характерна полемічність суджень, індивідуальність стилю автора.

Публіцистика зображальна – див. *Журналістика зображальна*.

Публіцистика наукова – сукупність творів (видань), у яких подається наукова інформація загального характеру (відомості про людей науки та їхні досягнення, визначні факти та оригінальні гіпотези, узагальнені описи експериментів та міркування про стан науки тощо). П. н. становить публічний інтерес і втілюється в таких жанрових різновидах наукового викладу, для яких притаманні водночас логічність та емоційність, об'єктивність і суб'єктивність, нейтральність та експресивність, безособовість та образність (наукова замітка, наукова рецензія, науковий огляд, науковий портрет, наукова біографія тощо).

Публіцистична література – див. *Література публіцистична*.

Публічна бібліотека – див. *Бібліотека публічна*.

Публічна демонстрація аудіовізуального твору / відеограми – див. *Демонстрація аудіовізуального твору / відеограми публічна*.

Публічна інформація – див. *Інформація публічна*.

Публічне виконання – див. *Виконання публічне*.

Публічне сповіщення – див. *Сповіщення публічне*.

Публічний показ – див. *Показ публічний*.

Пул (від англ. *pool* – «збірний котел») – 1. Пул журналістів – група журналістів, які постійно висвітлюють діяльність якоїсь компанії чи людини (переважно – політичного діяча). 2. Тимчасове об'єднання підприємців для вирішення певного завдання; прибуток учасників пулу надходить до загального фонду і розподіляється за заздалегідь узгодженими квотами.

Пункт – див. *Підпідрозділ*.

Пункт кореспондентський – структурна ланка редакції ЗМІ, місце перебування власного кореспондента певного засобу масової інформації в іншому регіоні, державі.

Путівник – довідкове чи рекламне видання відомостей щодо певного географічного пункту, культурно-освітньої установи чи заходу. Ці матеріали розташовують у порядку, зручному для одержання необхідної інформації під час відвідин чи огляду.

Р

Рабат (ребейт) – 1. Заходи, що мають на меті створити широку популярність чому-небудь, притягнути споживачів, покупців; неособисті форми комунікації, здійснювані через платні засоби поширення інформації з чітко вказаним джерелом фінансування. 2. Знижка з ціни товару, що надається у вигляді відсотка або певної суми при закупівлі товару великими партіями.

Равлик – див. *Правило равлика*.

Рада редакційна – див. *Колегія редакційна*.

Радіо – мережа, в якій через канали передачі інформації передають повідомлення від ЗМІ до реципієнтів.

Радіоальманах – форма передачі, що komponується з матеріалів різних жанрів (прочитаних перед мікрофоном або попередньо записаних на носії інформації) за принципом тематичної змістової єдності.

Разовий наклад – див. *Наклад разовий*.

Районна газета – див. *Газета районна*.

Районне телерадіомовлення – див. *Телерадіомовлення районне*.

Ракель – тонка пластинка (ніж) з пружної сталеві стрічки (у глибокому друці) або з гуми чи пластика (у трафаретному друці). За допомогою ракеля в глибокому друці знімають друкарську фарбу з пробільних елементів формного циліндра, а в трафаретному друці ракель продавлює друкарську фарбу (лак) через ячейки друкарської форми.

Ракельний друк глибокий – див. *Друк глибокий ракельний*.

Рапорт (рапорта) орнаменту – структурна одиниця орнаменту; зображальний модуль, що складається з одного чи кількох елементів (мотивів) і повторюється постійно, ритмічно, у визначеній послідовності.

Растр – 1. Структура автотипного друкованого відбитка. Поле періодично (лінійний растр) або хаотично (стохастичний растр) повторюваних точок різної величини, що створюють ілюзію плавних півтонових переходів. 2. Оптичний прилад, для растрування півтонових оригіналів (перетворення півтонового зображення на

мікроштрихове (растрове) у високому і офсетному друці і для створення опори ракеля в глибокому друці). Р. бувають проєкційні і контактні, ахроматичні і кольорові, з регулярною і нерегулярною структурою. Растр з регулярною структурою характеризують лініатурою, тобто числом ліній або растрових елементів на 1 см або 1 дюйм. Растр з нерегулярною структурою характеризують інтервалом відтворюваних частот (лініатур). Чим вища лініатура, тим точніше відтворюється зображення оригіналу, особливо його дрібні деталі і різкі тонові переходи. Див. також *Кут повороту растру, Лініатура растру*.

Растр півтоновий – безліч точок різного розміру і кольору, на які має бути розбитий півтоновий оригінал або колір, щоб бути репродукованим на друкарській машині. Чорно-білі зображення репродуються за допомогою лише чорних крапок, а кольорові зображення – за допомогою блакитних, пурпурових, жовтих і чорних крапок, які при правильно виконаному приведенні утворюють на папері характерний узор. Для кожного з чотирьох вказаних кольорів виготовляється окрема друкарська форма, растри яких розташовуються під певним кутом один до одного. Під час друкування дрібні точки растру передають світліші ділянки оригіналу, а великі – темніші й насичені.

Растр проєкційний – оптичний прилад для перетворення півтонового зображення на мікроштрихове; скляна пластина з нанесеними на неї чорно-білими мікрозображеннями елементів (крапок, ліній, правильних і неправильних геометричних фігур), що повторюються, мають однаково або різну оптичну щільність.

Растрова графіка – див. *Графіка растрова*.

Растрова репродукційна друкарська форма – див. *Форма друкарська репродукційна растрова*.

Растрова репродукція – див. *Репродукція растрова*.

Растрова структура – див. *Структура растрова*.

Растрова точка рвана – див. *Дефект «Точка растрова рвана»*.

Растрова точка рихла – див. *Дефект «Точка растрова рихла»*.

Растрове (растроване) зображення – див. *Зображення растрове (растроване)*.

Растрове кліше – див. *Кліше растрове*.

Растровий графічний пристрій – див. *Пристрій графічний растровий*.

Растровий діапозитив – див. *Діапозитив растровий*.

Растровий друк – див. *Друк растровий*.

Растровий елемент – див. *Елемент растровий*.

Растровий процесор (RIP) – див. *Процесор растровий*.

Растровий фон – див. *Фон растровий*.

Растровий шрифт – див. *Шрифт растровий*.

Растрування – 1. Перетворення півтонових і штрихових зображень в мікроштрихові за допомогою растру (у репродукційних фотоапаратах і контактнo-копіювальних верстатах) або з використанням апаратних і програмних засобів (растеризаторів) у видавничих системах. 2. Перетворення текстової і/або ілюстративної інформації, представленої кодами знаків, векторами тощо, на бітову карту.

Растрування контактне – растрування, здійснюване з використанням контактних растрів. Проводять у контактнo-копіювальних пристроях або в репродукційних апаратах.

Растрування непряме – технологічний процес, що включає послідовні операції кольороподілу, маскування, ретушування і перетворення півтонового зображення оригіналу на растрове до виготовлення фотоформи.

Растрування проєкційне – растрування в репродукційних фотоапаратах з використанням проєкційних растрів, розташованих в площині нерізкого оптичного зображення.

Рахунок – 1. Товарний і звітний документ, що виписується продавцем на ім'я покупця, засвідчує купівлю, постачання товару, надання послуг і їх вартість; є підставою для оплати товару чи послуги. 2. Облікова позиція в бухгалтерському обліку для постійної фіксації руху засобів, стану розрахунків.

Рвана растрова точка – див. *Дефект «Точка растрова рвана»*.

Рване вічко на оригіналі / фотоформі – див. *Вічко на оригіналі / фотоформі рване*.

Реабілітація книг / документів – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо відновлення культурних та функціональних властивостей книг або документів.

Реалізація продукції видавничої – продаж опублікованих видань, що супроводжується отриманням грошового виторгу.

Реверсивний носій зображення – див. *Носій зображення реверсивний*.

Ревізійний коректор – див. *Вичитувач*.

Ревізія видавництва – процедура незалежного оцінювання діяльності видавництва, що передбачає перевіряння публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання з метою визначення достовірності його звітності, обліку та їхньої повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам.

Регіональний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний регіональний*.

Реглет – в складальному виробництві різновид пробільного матеріалу, що є металеву або пластмасову пластинкою завтовшки від 6 до 16 пунктів (близько 2,25-6 мм) і завдовжки від 2 до 6 квадратів (36-108 мм). Застосовується для відділення заголовків та ілюстрацій від тексту, розділення колонок, формування полів тощо.

Регулювання електронного документообігу державне – напрямок державної політики, який спрямовано на реалізацію єдиної державної політики електронного документообігу; забезпечення прав і законних інтересів суб'єктів електронного документообігу; нормативно-правове забезпечення технології оброблення, створення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів.

Регулювання подавання фарби – операція, завдяки якій досягається необхідна товщина фарбового шару на відбитку, відповідно до характеру друкарської форми.

Регулювання тиску в друкарському апараті – створення необхідного тиску в зонах контакту декаля з друкарською формою і папером (у офсетному друці) або друкарської форми з папером (у інших контактних способах друку). Р. т. передбачає встановлення зазорів між контрольними кільцями циліндрів друкарського апарата, формування необхідної товщини декаля і тощо.

Редагованість повідомлення – див. *Ступінь редагованості повідомлення*.

Редагування – 1. Керівництво змістовим аспектом роботи книжкових видавництв і редакцій ЗМІ; включає підготовку творів до опублікування. 2. Процес перевіряння, виявлення помилок і їх виправлення з огляду на політичні, юридичні, інформаційні, соціальні, композиційні, логічні, лінгвістичні, психолінгвістичні, видавничі, поліграфічні норми редагування, а також на правила складання, верстання, технічного, художнього, поліграфічного оформлення видання; опрацювання оригіналу на різних етапах видавничого процесу. 3. Невід'ємна складова едитології, яка досліджує всі аспекти аналізу, оцінювання, виправлення авторських і видавничих оригіналів. Див. також *Едиторика, Едитологія*. 4. Невідемна складова навчальних дисциплін редакторсько-видавничого циклу. Види Р.: інтерредагування, передредагування, постредагування, Р. видань різних видів, Р. галузеве, Р. загальне, Р. комп'ютерне, Р. контрольне (ревізійне), Р. літературне, Р. літератури різних видів, Р. літератури різних жанрів, Р. наукове (фахове), Р. нормативне, Р. художнє, Р. спеціальне, Р. творче, Р. технічне, Р. титульне, саморедагування. Див. також *Аспект редагування, Завдання редагування, Інструменти редагування, Межі усунення помилок, Методи редагування, Модель редагування, Норми редагування, Об'єкт редагування, Передумови редагування психологічні, Предмет редагування, Програми редагування, Редактор, Система редагування, Теорія редагування, Школи редагування*.

Редагування видань різних видів – 1. Процес редагування видань різних видів – наукових, науково-технічних, науково-популярних, навчальних, довідкових, художніх, дитячих, рекламних – з урахуванням специфіки кожного з них. 2. Складова частина науки про редагування, яка досліджує специфіку, норми, методи, засоби редагування видань різних видів. Синонім: *Редагування галузеве*. 3. Навчальна дисципліна редакторсько-видавничого циклу, мета якої сформулювати знання і навички редакторського опрацювання видань різних видів. Див. також *Редагування літератури різних жанрів*.

Редагування галузеве – 1. Редагування в ЗМІ. 2. Приведення об'єкта редагування у відповідність до чинних інформа-

ційних, комунікативних, логічних, лінгвістичних норм із урахуванням специфіки видань конкретних видів і особливостей наукової чи виробничої галузі, потреби якої обслуговуються. 3. Складова частина науки про редагування, яка досліджує специфіку редагування видань і творів конкретних видів і спеціальні, галузеві аспекти редагування. 4. Навчальна дисципліна, яка досліджує теорію галузевих нормативного редагування текстів; складова теорії редагування, у якій описуються лише специфічні для певних видань і певних галузей знань норми редагування. Див. також *Редагування видань різних видів, Редагування загальне, Редагування літератури різних видів, Редагування літератури різних жанрів, Редагування літератури різних видів*.

Редагування загальне – 1. Нормативне і творче редагування редагування, виконавець якого допомагає автору чи авторському колективу досягнути єдності змісту і форми, уникнути протиріч, неточностей, проте не торкається спеціальної сторони редагування, тобто сфери наукового, спеціального і галузевих редагування. 2. Складова частина науки про редагування, яка досліджує нормативне й творче редагування незалежно від видів повідомлень і галузей, до яких вони належать. 3. Навчальна дисципліна, яка досліджує теорію загального редагування текстів.

Редагування комп'ютерне – редагування, яке виконують на комп'ютері за допомогою різних систем редагування.

Редагування контрольне – 1. Повторне редагування, до якого вдаються в разі особливої складності і важливості твору, який готують до видання або при перевірці роботи, здійсненої редактором. Р. к. потребують тексти з великою кількістю фактичних даних: цифр, назв, цитат, бібліографічних посилань тощо. 2. Редагування, в процесі якого один редактор (головний, завідувач редакції) перевіряє ефективність редагування, здійсненого іншими редакторами. Синонім: *Редагування ревізійне*. Див. також *Постредагування*.

Редагування літератури різних видів – 1. Процес редагування творів літератури – наукової, науково-технічної, науково-популярної, навчальної, довідкової, художньої, дитячої, рекламної – з урахуванням

специфіки кожного з її видів. 2. Складова частина науки про редагування, яка досліджує специфіку, норми, методи, засоби редагування творів літератури різних видів. 3. Навчальна дисципліна редакторсько-видавничого циклу, мета якої сформувати знання і навички редакторського опрацювання літератури різних видів. Див. також *Редагування галузеве, Редагування літератури різних жанрів*.

Редагування літератури різних жанрів – 1. Процес редагування творів літератури з урахуванням їхньої видової та жанрової специфіки. 2. Складова частина науки про редагування, яка досліджує специфіку, норми, методи, засоби редагування творів різної жанрової приналежності. 3. Навчальна дисципліна редакторсько-видавничого циклу, мета якої сформувати знання і навички редакторського опрацювання літератури різних жанрів. Див. також *Редагування галузеве, Редагування літератури різних видів*.

Редагування літературне – 1. Аналізування, оцінювання та удосконалювання спільно з автором літературної форми твору. 2. В системі ЗМІ робота редактора над текстом літературного твору з урахуванням характеру публікацій, їх інформативності, вимог оперативності, специфіки висловлювання; трактують як єдиний процес, який включає аналіз запропонованого до публікації матеріалу (його змісту, фактичної правильності, точності жанрової форми і літературних якостей) і подальше виправлення. 3. Дисципліна, яка вивчає засоби і методи роботи редактора над текстом літературного твору, формує навички роботи з текстом, що готують до опублікування; включають до навчальних планів факультетів і відділень журналістики. Див. також *Межі втручання редактора в авторський текст*.

Редагування наукове – редагування авторського оригіналу на основі норм тієї науки, фактичний матеріал якої описано в тексті; перевіряння відповідності наведених у тексті даних останнім досягненням науки в конкретній галузі знань, оцінювання правильності поданих тверджень, висновків, результатів тощо. Зазвичай Р. н. виконує запрошений редакцією, видавництвом фахівець тієї чи іншої галузі науки. Див. також *Редагування спеціальне*.

Редагування нормативне – редагування, яке полягає в приведенні повідомлення у відповідність з політичними, юридичними, інформаційними, соціальними, композиційними, логічними, лінгвістичними, психолінгвістичними, видавничими, поліграфічними нормами, які затверджені в суспільстві. Під час Р. н. застосовуються формальні методи редагування. На відміну від редагування творчого, під час якого редактор послуговується своїм досвідом та інтуїцією, Р. н. передбачає звертання редактора до довідкової, наукової літератури та стандартів. Див. також *Редагування творче*.

Редагування перекладу – творча робота редактора і перекладача (інколи й автора), під час якої вся увага спрямована на вдосконалення тексту, захист авторського авторського стилю та творчої манери перекладача, урахування особливостей сприймання тексту читачем, правдиве відтворення реалій країни, епохи і подій, описаних автором.

Редагування політичне – редагування текстів на основі політичних норм.

Редагування спеціальне – редагування авторського оригіналу з метою аналізу, оцінювання і вдосконалення тексту з якогось одного, певного погляду. Для Р. с. недостатньо базових знань редактора, воно потребує знання специфіки предмета (економіки, юриспруденції, медицини, агрономії, культури або ж конкретних політичних, юридичних, соціальних, культурних реалій і т.п.). Термін Р. с. часто вживається як синонім терміна *Редагування наукове*. Однак він має вужче значення. Напр., текст із галузі медицини науково буде опрацьований фахівцем-медиком, для з'ясування ж певних юридичних норм до опрацювання фактичного матеріалу буде залучено юриста. Див. також *Редагування наукове*, *Редагування титульне*.

Редагування творче – 1. Редакторське оцінювання оригіналу і виправлення помилок у ньому, які базуються на досвіді та інтуїції редактора. Під час Р. т. застосовуються неформальні, творчі методи редагування. 2. Навчальна дисципліна, яка досліджує творчі процеси оптимізації текстів під час готування їх до публікування. Див. також *Редагування нормативне*.

Редагування тексту – будь-яке змінювання текстового матеріалу, таке як вип-

равлення, доповнювання, видалення або реорганізування структури.

Редагування технічне – 1. Підготовка вказівок поліграфічному підприємству щодо складання, верстання, друкування видання, а також керівництво детальним втіленням у життя задуму автора і видавництва та контроль за виконанням друкарнею усіх правил технічного складання і верстання. Р. т. здійснюється на основі поліграфічних норм. 2. Навчальна дисципліна, покликана озброїти майбутнього видавця і редактора теоретичними знаннями і практичними навичками, що дасть йому змогу брати участь у розробленні проекту оформлення видань і грамотно здійснювати технічне редагування видання.

Редагування титульне – наукове або ідейно-художнє керівництво роботою автора над твором, а також аналіз, оцінювання і вдосконалення авторського оригіналу спеціалістом певної галузі знань, прізвище якого зазначається на титульній сторінці видання. Див. також *Редагування наукове*, *Редагування спеціальне*.

Редагування фахове – див. *Редагування наукове*.

Редагування художнє – 1. Процес опрацювання редактором видавничих зображальних оригіналів і макета видання. На підготовчому етапі Р. х. створюється описова композиційно-графічна модель видання та його проект. На другому етапі формується замовлення художникам і фотографам на виконання необхідного зображального матеріалу (ілюстрацій, декоративних елементів, шрифтів); отримані зображальні оригінали опрацьовуються за допомогою графічних програм дизайну та верстки. На останньому етапі (макетування та верстання) підбираються шрифти, аналізується композиція сторінок, розворотів, видання загалом, а також здійснюється контроль над дотриманням композиційних, естетичних норм оформлення видання й виправлення виявлених помилок. 2. Навчальна дисципліна спрямована на вивчення процесу оформлення видання, правил та прийомів опрацювання зображальних оригіналів.

Редагувати – 1. Аналізувати, перевіряти, виправляти зміст, вміст і форму твору, готуючи його до опублікування. 2. Бути керівником редакційного відділу видавництва, головна робота якого поля-

гає в тому, щоб на основі аналізу призначеного до видання твору визначити його суспільну значущість і комерційну успішність, ступінь відповідності змісту і форми твору його соціально-функційній призначеності та читацькій адресі.

Редактор – 1. Працівник редакції, який професійно займається підготовкою до випуску у світ творів друку, програм телебачення, матеріалів інформаційних агентств, текстів кінофільмів і спектаклів, управлінської, статистичної, юридичної документації. 2. Фахівець, який редагує текст. 3. Керівник редакції. 4. Програма, що забезпечує редагування даних в ЕОМ. Види Р.: Більд-редактор, Р. відповідальний, Р. головний, Р. контрольний, Р. літературний, Р. науковий, Р. спеціальний, Р. технічний, Р. титульний, Редактор-організатор, Шеф-редактор. Див. також *Теорія трьох «П» у видавничій справі та редагуванні*.

Редактор видавничий – штатний працівник видавництва, який здійснює редагування текстів і підготовку їх до друку.

Редактор випусковий – спеціальний працівник редакції, який координує її роботу з друкарнею під час підготовки й випуску часопису.

Редактор відповідальний – представник керівного складу редакції, один із головних помічників головного редактора; відповідає за підготовку і випуск у світ видання, керує роботою всього редакційного колективу.

Редактор гіпертекстових сторінок – програма, що дає змогу робити в повідомленні гіпертекстові посилання, а також складати, виправляти й зберігати його. Використовують під час конструювання електронних видань для Інтернету. Див. *Програми редагування*.

Редактор головний – фахівець, зазвичай із редакторською або журналістською освітою, який визначає видавничу програму і керує всім редакційно-видавничим процесом. Основні напрямки його діяльності – організаційний і творчий. Організаційний напрям передбачає виконання таких функціональних обов'язків: підбір кадрів і керівництво роботою усіх відділів видавництва; пошук авторів, рецензування та затвердження авторських оригіналів; ознайомлення і затвердження видавничих оригіналів; розробка дов-

гострокових, середньострокових і короткострокових планів випуску видань; контроль над виконанням графіків проходження оригіналів у видавничих підрозділах; здійснення кадрової політики; візування документів і укладання угод; підписання видання до друку. Творчий напрям діяльності Р. г. передбачає ознайомлення із авторськими оригіналами; вибіркове читання видавничих оригіналів; затвердження макетів художнього оформлення; аналіз рецензій на видання власного видавництва; оцінювання конкурентоспроможності видавництва; організація презентацій; вивчення кон'юнктури ринку; розробка плану промоційних заходів; контакти з пресою, громадськими організаціями тощо.

Редактор літературний – творчий працівник, який професійно займається підготовкою авторського твору до опублікування (його оцінюванням, удосконаленням змісту і літературної форми, контролем над коректурою).

Редактор молодший – працівник редакції, який здійснює технічну підготовку видавничого оригіналу до виробництва: зчитування з авторським оригіналом, виправлення помилок; перевірку нумерації сторінок, фактів, цитат. Р. м. виконує доручення провідного редактора, контролює рух рукопису в редакції. Робота молодшого редактора – школа підготовки провідних редакторів.

Редактор науковий – редактор, який виконує наукове редагування (перевіряння правильності викладених фактів, висновків, результатів тощо з наукової точки зору) авторського оригіналу.

Редактор позаштатний – редактор, який не є штатним працівником видавництва, працює за трудовою угодою.

Редактор провідний – редактор, відповідальний за певне видання. Р. п. працює з автором від етапу включення теми до плану видавництва і до етапу випуску твору, тобто поліграфічного продукту – вивчає, оцінює і допомагає автору за потреби вдосконалювати план-проспект видання, організовує рецензування, пише редакторський висновок, координує роботу всіх видавничих спеціалістів над підготовкою видавничого оригіналу.

Редактор спеціальний – спеціаліст у певній галузі знання, якого залучають до

редагування авторського рукопису, коли ці знання необхідні.

Редактор таблиць – програма, яка дає змогу складати, виправляти й зберігати таблиці. Див. *Програми редагування*.

Редактор текстовий – програма, яка дає змогу складати, виправляти й зберігати тексти.

Редактор технічний – редактор, який виконує технічне редагування. Див. *Редагування технічне*.

Редактор титульний – авторитетний науковець, який спрямовує роботу автора (авторського колективу) з метою поглибити опрацювання теми і уникнути помилок, а також виконує наукове редагування на етапі довидавничого готування видання, оцінює наукове значення авторського твору, допомагає провідному редакторові усунути недоліки авторського матеріалу. Ім'я Р. т. вказують на титулі видання.

Редактор формул – програма, яка дає змогу складати, виправляти й зберігати формули. Див. *Програми редагування*.

Редактор художній – редактор, який виконує художнє редагування. Р. х. може також працювати як дизайнер видання, оформлювач-ілюстратор. Див. *Редагування художнє*.

Редактор шрифтовий – спеціальна програма для створення зображень знаків, маніпуляцій з ними, а також утворення з окремих знаків шрифтокомплектів.

Редактор-організатор – сучасний тип провідного редактора-універсала, менеджера видавничого ринку, який виконує організаційно-управлінські функції, необхідні для створення, випуску і розповсюдження видання.

Редакторське виокремлення – див. *Виокремлення редакторське*.

Редакторське оцінювання – див. *Критерії оцінювання редакторського*.

Редакторське читання – див. *Читання редакторське*.

Редакторський (редакційний) висновок – див. *Висновок редакторський*.

Редакторський аналіз (редакторське аналізування) – див. *Аналіз редакторський*.

Редакторський контроль – див. *Контроль редакторський*.

Редакційна колегія (рада) – див. *Колегія редакційна*.

Редакційна стаття – див. *Стаття редакційна*.

Редакційне виправлення – див. *Виправлення редакційне*.

Редакційний етап – див. *Етап редакційний*.

Редакційний менеджмент – див. *Менеджмент редакційний*.

Редакційний портфель видавничий – див. *Портфель видавничий редакційний*.

Редакційний процес – див. *Процес редакційний, План редакційної підготовки*.

Редакція – 1. Варіант тексту авторського оригіналу, одержаний у результаті його опрацювання (перероблення) автором з метою зміни змісту, стилю тощо (може бути перша, друга й інші Р.). Див. також. *Редакція друга*. 2. Основний структурний підрозділ видавництва, який проводить усю організаційну і практичну роботу щодо підготовки видання до друку. 3. Приміщення, в якому здійснюється редагування.

Редакція видавництва – структурна ланка видавничого апарату, покликана готувати до друкування видання певного типовидового, тематичного, адресного спрямування.

Редакція виїзна – відряджена група творчих працівників для тривалого оперативного висвітлення важливої події.

Редакція друга – текст, одержаний у результаті перероблення першої редакції. Див. також *Редакція (1)*.

Редакція друкованого засобу масової інформації – структурна ланка, що готує та випускає у світ друкований засіб масової інформації за дорученням засновника (співзасновників).

Реєстр видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції – див. *Державний реєстр України видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції*.

Реєстр книгопродавчий – розповсюджена в першій половині XIX ст. назва книготорговельних каталогів у Росії.

Реєстраційний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний реєстраційний*.

Реєстрація (реєстрування) серіального видання – регулярна реєстрація частин серіального видання під час їх отримання, що дає можливість у будь-який час здійснити перевірку фондів.

Реєстрація документа – внесення до інвентарної книги запису про документ, призначеного для зберігання.

Режим доступу до інформації – передбачений правовими нормами порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації. За режимом доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Держава здійснює контроль над режимом доступу до інформації. Завдання контролю над режимом доступу до інформації полягає у забезпеченні дотримання вимог законодавства про інформацію всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, недопущенні необґрунтованого віднесення відомостей до категорії інформації з обмеженим доступом. Державний контроль над дотриманням встановленого режиму здійснюється спеціальними органами, які визначають Верховна Рада України і Кабінет Міністрів України. У порядку контролю Верховна Рада України може вимагати від урядових установ, міністерств, відомств звіти, які містять відомості про їхню діяльність із забезпечення інформацією зацікавлених осіб.

Режим секретності – встановлений згідно з вимогами Закону України «Про державну таємницю» та інших виданих відповідно до нього нормативно-правових актів єдиний порядок забезпечення охорони державної таємниці.

Режими сканування – 1. *Bitmap* – режим сканування чорно-білих штрихових ілюстрацій, таких як гравюра або контурний малюнок. *Bitmap*-зображення будується тільки з чорних і білих пікселів. При друкуванні чорним пікселям відповідає чорний колір, а білим – папір. 2. *Grayscale* – чорно-білий напівтоновий 8-бітний режим, що дає 256 градацій сірого кольору. Зазвичай у цьому режимі сканують напівтонові ілюстрації і фотографії для чорно-білого друку. 3. *Halftone Screen* – режим, при якому напівтонове зображення раструється і перетворюється на *Bitmap*-зображення. 4. *RGB* – режим сканування кольорових зображень. 24-бітний режим відтворює до 16 мільйонів кольорів у трьох 8-бітних каналах (256 кольорів на канал). 5. *CMYK* – режим сканування кольорових зображень. 32-бітний режим, відтворює до 100 мільйонів кольорів у чотирьох каналах ємністю 100 відтінків на канал.

Режисер – постановник радіо-, телепередачі, музичної програми, кіно- або телефільму.

Режисура періодичного видання (від фр. *rigesser* – керувати) – здійснення загального керівництва над процесом організації внутрішньої будови та художнього оформлення видання.

Резерваж – різновид офорту, що набув поширення в другій половині ХХ століття. На зображення, намальоване безпосередньо на гладкій поверхні металу спеціальним чорнилом або гуашшю, наносять ґрунт. Після промивання пластини водою оголюються всі елементи, що підлягають труїнню. У результаті отримується гравюра, яка нагадує ескіз пером чи пензлем. Існують два різновиди манери залежно від вживаних для малювання інструментів – «резерваж-пензель» і «резерваж-перо».

Резюме – короткий висновок, що містить оцінку основних положень наукової праці, доповіді, промови, дискусії тощо.

Резюме соціологічне – тип публікації, що містить короткий виклад результатів (висновків) соціологічних досліджень. Р. с. відносять до аналітичних жанрів журналістики.

Рейтинг (від англ. *rating* – оцінка, класифікація) – тип публікації, у якій вибудовується певна ієрархія подібних явищ за якоюсь конкретною ознакою. За радянських часів матеріали, присвячені результатам соцзмагань, були своєрідними рейтингами. Цікавість читачів до рейтингів зросла за часів перебудови і залишається досить високою до сьогодні.

Реквізит електронного документа обов'язковий – обов'язкові дані в електронному документі, без яких він не може бути підставою для його обліку і не матиме юридичної сили.

Реклама – інформація про особу чи товар, поширена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформулювати або підтримати обізнаність споживачів про цю особу чи цей товар. Див. також *Агентство рекламне, Аудиторія рекламна, Бюджет рекламний, Бюлетень рекламний, Видання рекламне, Виробник реклами, Засоби рекламні, Ідентифікація реклами, Кампанія рекламна, Літературна реклама, Проспект рекламний, Розповсюджувач реклами, Споживачі реклами*.

Реклама ATL (від англ. *above-the-line* – над рисою) – класичний вид реклами; реклама в пресі, на телебаченні та радіо, зовнішня реклама, поліграфічна реклама.

Цільова аудиторія – широкі соціальні групи населення.

Реклама BTL (від англ. *below-the-line* – під рискою) – рекламні заходи, які проводяться співробітниками компанії без залучення сторонніх організацій і не потребують виплати комісійних; вартість цієї реклами входить до бюджету рекламного відділу фірми чи вартості послуг рекламного агентства.

Реклама алкогольних напоїв та тютюнових виробів, знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються алкогольні напої та тютюнові вироби – вид реклами, для якої передбачено низку обмежень. Така реклама забороняється: на радіо та телебаченні, на перших і останніх сторінках газет, на обкладинках журналів та інших видань, в усіх виданнях для дітей та юнацтва, на транспорті тощо. Спонсорвання теле-, радіопередач, театральних концертних, спортивних та інших заходів із використанням знаків для товарів та послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, забороняється. Дозволяється спонсорвання теле-, радіопередач, театральних концертних, спортивних та інших заходів із використанням знаків для товарів та послуг, під якими випускаються алкогольні напої. Рекламодавці алкогольних напоїв та тютюнових виробів зобов'язані в порядку, передбаченому законами України, спрямовувати на виробництво та розповсюдження соціальної реклами щодо шкоди тютюнопаління та зловживання алкоголем не менше 5% коштів, витрачених ними на розповсюдження реклами тютюнових виробів та алкогольних напоїв у межах України. Розпорядники цих коштів щоквартально оприлюднюють звіт щодо їх використання.

Реклама внутрішня – реклама, що розміщується всередині будинків і споруд. Розміщення внутрішньої реклами погоджується з власником місця її розташування або уповноваженою ним особою. При погодженні розміщення внутрішньої реклами втручання у форму та зміст реклами забороняється. Забороняється розміщення внутрішньої реклами у приміщеннях органів державної влади та органів місцевого самоврядування, дошкільних навчальних закладах, середніх загально-

освітніх школах та спеціалізованих загальноосвітніх закладах освіти. Ця заборона не поширюється на соціальну рекламу.

Реклама зброї – вид реклами, для якої передбачено низку обмежень. Реклама зброї може здійснюватися тільки у відповідних спеціалізованих виданнях, безпосередньо в приміщеннях торговельних закладів (підприємств), які реалізують зброю, на відповідних виставках (заходах). Порядок рекламування бойової зброї, озброєнь і військової техніки, а також зброї, яка відповідно до законодавства може перебувати у власності осіб, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Реклама зовнішня – реклама, що розміщується на спеціальних тимчасових і стаціонарних конструкціях, розташованих на відкритій місцевості, а також на зовнішніх поверхнях будинків, споруд, на елементах вуличного обладнання, над проїжджою частиною вулиць і доріг.

Реклама із використанням зображень дітей – вид реклами, для якої передбачено низку обмежень. Забороняється реклама: з використанням зображень дітей, які споживають або використовують продукцію, призначену тільки для дорослих чи заборонену законом для придбання або споживання неповнолітніми; з інформацією, яка може підірвати авторитет батьків, опікунів, піклувальників, педагогів та довіру до них дітей; із вміщенням закликів до дітей придбати продукцію або звернутися до третіх осіб із проханням зробити покупку; із використанням зображень справжньої або іграшкової зброї, вибухових пристроїв. Реклама не повинна містити зображення дітей у небезпечних ситуаціях чи за обставин, що у разі їх імітації можуть завдати шкоди дітям або іншим особам, а також інформації, здатної викликати зневажливе ставлення дітей до небезпечних для здоров'я і життя ситуацій. Реклама не повинна завдати дітям моральної чи фізичної шкоди, викликати у них відчуття неповноцінності. Реклама не повинна вказувати на можливість придбання рекламованого товару, розрахованого переважно на дітей, можливою сім'єю без урахування можливостей її бюджету. Реклама не повинна створювати у дітей враження, що володіння рекламованою продукцією дає їм перевагу над іншими дітьми.

Реклама корпоративна – реклама, що створює потребу не в конкретній марці товару, а в повному товарному асортименті.

Реклама лікарських засобів, медичної техніки, методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації – реклама продукції та послуг медичної та фармацевтичної галузей. Дозволяється реклама лише дозволеної спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я до застосування в Україні продукції та лише таких лікарських засобів, які відпускаються без припису (рецепту) лікаря, та лише таких медичної техніки, методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації, застосування яких не потребує спеціальних знань та підготовки. Забороняється реклама лікарських засобів, які вживаються та розповсюджуються тільки за приписом (рецептом) лікаря; допінгових речовин та/або методів для їх використання у спорті. Реклама лікарських засобів, медичної техніки, методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації не може містити посилань на терапевтичні ефекти стосовно захворювань, які не піддаються або важко піддаються лікуванню. Забороняється реклама нових методів профілактики, діагностики, реабілітації та лікарських засобів, які знаходяться на розгляді в установленому порядку, але ще не допущені до застосування. Реклама послуг народної медицини (цілительства) та осіб, які їх надають, дозволяється лише за наявності відповідного спеціального дозволу на заняття народною медициною (цілительством), виданого Міністерством охорони здоров'я України або уповноваженим ним органом, і повинна містити номер, дату видачі зазначеного дозволу та назву органу, який його видав.

Реклама на телебаченні і радіо – вид реклами, для якої передбачено низку обмежень. Частка реклами протягом кожної астрономічної години фактичного мовлення не повинна перевищувати 20%, а впродовж виборчого процесу – 25%. Реклама може бути розміщена під час трансляції програми, передачі таким чином, щоб не завдати шкоди цілісності та змісту програми, передачі та правам їх власників. Забороняється переривати з метою розміщення реклами трансляції сесій Верхов-

ної Ради України, сесій Верховної Ради Автономної Республіки Крим, офіційних державних заходів і церемоній, виступів Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, Голови Конституційного Суду України, Голови Верховного Суду України, народних депутатів України, членів Уряду України, а також трансляції релігійних служб, програм, передач для дітей та програм, передач новин. Відповідальність за виконання вимог щодо порядку розміщення та розповсюдження реклами у програмах, передачах несе телерадіоорганізація. Трансляція (ретрансляція) реклами, яка міститься у програмах та передачах іноземних телерадіоорганізацій, що транслюються (ретранслюються) на територію України, дозволяється лише у разі, якщо за трансляцію (ретрансляцію) такої реклами сплачено юридичній особі України, незалежно від способу здійснення такої трансляції (ретрансляції). Забороняється розміщення провайдерами програмної послуги реклами у програмах та передачах іноземних телерадіоорганізацій.

Реклама на транспорті – реклама, що розміщується на території підприємств транспорту загального користування, метрополітену, зовнішній та внутрішній поверхнях транспортних засобів та споруд підприємств транспорту загального користування і метрополітену.

Реклама несумлінна – реклама, яка вводить або може ввести в оману споживачів, завдати шкоди особам, державі чи суспільству внаслідок неточності, недостовірності, двозначності, перебільшення, замовчування, порушення вимог щодо часу, місця і способу розповсюдження.

Реклама під час демонстрування кіно- та відеофільмів – вид реклами, яка демонструється під час кіно- та відеосеансів. Забороняється переривати для реклами демонстрацію художніх і документальних фільмів у кінотеатрах, відеосалонах та інших місцях, де здійснюється публічний показ кіно-, відео-, слайдфільмів.

Реклама порівняльна – реклама, яка містить порівняння з іншими особами та/або товарами.

Реклама послуг, пов'язаних із залученням коштів населення – реклама, яка дозволяється лише за наявності спеціального дозволу, ліцензії, що підтверджує право

на здійснення такого виду діяльності. Така реклама повинна містити номер дозволу, ліцензії, дату їх видачі та найменування органу, який видав цей дозвіл, ліцензію. Це положення не застосовується у випадках, коли дається тільки реклама знака для товарів і послуг, назви особи (без реклами послуг). У рекламі таких послуг або осіб, які їх здійснюють, забороняється повідомляти розміри очікуваних дивідендів, а також інформацію про майбутні прибутки, крім фактично виплачених за підсумками не менш як одного року.

Реклама послуг, що надаються з використанням електрозв'язку – вид реклами, яка має містити точну інформацію про зміст рекламованої послуги, її вартість, вікові та інші обмеження, платне чи безоплатне використання каналу телефонного зв'язку, вартість однієї хвилини телефонного зв'язку при отриманні послуги у відповідному регіоні, а також відомості про надавача рекламованої послуги. Ця інформація подається шрифтом не менше половини розміру шрифту, яким подано номер телефону, що використовується для надання рекламованої послуги. Забороняється розповсюдження реклами з використанням телексового або факсимільного зв'язку. Забороняється використовувати для розповсюдження реклами безоплатні номери телефонів: міліції, швидкої медичної допомоги, пожежної охорони та інших аварійних служб.

Реклама прихована – інформація про особу чи товар у програмі, передачі, публікації, якщо така інформація слугує рекламним цілям і може вводити в оману осіб щодо дійсної мети таких програм, передач, публікацій.

Реклама соціальна – інформація будь-якого виду, поширена в будь-якій формі, спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і не розрахована на отримання прибутку.

Реклама у друкованих засобах масової інформації – реклама, що розміщується на сторінках друкованих газет, журналів. Обсяг реклами у друкованих засобах масової інформації визначається ними самостійно. Друковані засоби масової інформації, що розповсюджуються за передплатою, зобов'язані в умовах передплати зазначати кількість реклами в за-

гальному обсязі видання. Друкована площа, відведена на політичну рекламу впродовж виборчого процесу в друкованих засобах масової інформації, у тому числі рекламних, не може перевищувати 20% обсягу друкованої площі кожного номера видання чи додатка до нього. Це обмеження не поширюється на друковані засоби масової інформації, засновниками яких є політичні партії.

Реклама цінних паперів – реклама цінних паперів, які емітуються та/або перебувають в обігу, учасників ринку цінних паперів та їхньої діяльності, угод з цінними паперами та/або умов цих угод. Інформація, яка відповідно до законодавства про цінні папери підлягає обов'язковому оприлюдненню, не вважається рекламою. Рекламодавцями Р. ц. п. можуть бути лише учасники ринку цінних паперів, передбачені Законом України «Про цінні папери і фондову біржу». Р. ц. п. має містити відомості про наявність спеціального дозволу, ліцензії, що підтверджує право на здійснення відповідного виду діяльності на ринку цінних паперів, із зазначенням номера дозволу, ліцензії, дати їх видачі та найменування органу, який видав цей дозвіл. У разі, коли випуск цінних паперів визнано таким, що не відбувся, емітент таких цінних паперів зобов'язаний припинити розповсюдження реклами у триденний термін з моменту реєстрації в Державній комісії з цінних паперів звіту про наслідки підписки на них.

Рекламація – заява, що містить обґрунтовану претензію з приводу недоброякісного товару або неналежного виконання однієї з сторін договору своїх зобов'язань.

Рекламна аудиторія – див. *Аудиторія рекламна*.

Рекламна кампанія – див. *Кампанія рекламна*.

Рекламна кампанія видавнича – див. *Кампанія рекламна видавнича*.

Рекламна література – див. *Література рекламна*.

Рекламне агентство – див. *Агентство рекламне*.

Рекламне видання – див. *Видання рекламне*.

Рекламний бюджет – див. *Бюджет рекламний*.

Рекламний бюлетень – див. *Бюлетень рекламний*.

Рекламний проспект – див. *Проспект рекламний*.

Рекламні засоби – див. *Засоби рекламні*.

Рекомендаційний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний рекомендаційний*.

Рекомендації методичні – див. *Вказівки методичні*.

Рекордер – пристрій, призначений для запису вхідного сигналу на фізичний носій. У поліграфії – цифровий експонувальний пристрій, різновид вивідного пристрою.

Релевантний документ – див. *Документ релевантний*.

Релевантність документа – характеристика ступеня відповідності змісту документа, знайденого в результаті інформаційного пошуку, змісту інформаційного запиту.

Ремарка – письмове зауваження, пояснення, підрядкова примітка тощо.

Рентабельність видавництва / поліграфічного підприємства – ефективність, прибутковість підприємства або підприємницької діяльності. Рентабельність продукції визначається як відношення прибутку від її реалізації до собівартості.

Реорганізація та приватизація бібліотеки – зміна структури, форм організації, управління чи форми власності бібліотеки, яка здійснюється відповідно до законодавства України. Бібліотеки, що є юридичними особами, не підлягають приватизації. У разі приватизації будівель, споруд, приміщень, в яких розміщені бібліотеки, що є у державній або комунальній власності, та відмови нового власника надавати в користування зайняті бібліотеками будівлі, споруди, приміщення, органи, що приймають рішення про приватизацію цих будівель, споруд, приміщень, забезпечують бібліотеки будівлями, спорудами, приміщеннями, збудованими за спеціальними проектами, або іншими упорядкованими приміщеннями, що відповідають умовам обслуговування користувачів бібліотек і зберігання бібліотечних фондів. У разі приватизації майна юридичною особою, у складі якої перебуває бібліотека, одночасно з зазначеним майном можуть бути приватизовані бібліотечні фонди та майно, необхідне для її діяльності, за наявності зобов'язання нового

власника продовжити подальше функціонування бібліотеки протягом десяти років. У разі відсутності такого зобов'язання зазначене майно не підлягає приватизації, а рішення щодо подальшого його використання приймається відповідно до законодавства.

Репертуар бібліографічний – ретроспективний бібліографічний покажчик, який містить бібліографічні записи про всі видання, випущені в світ на певній території протягом певного часу.

Репортаж – інформація, повідомлення, оперативні розповіді про поточні події, що публікуються в пресі або транслюються по радіо і телебаченню, жанр газетно-журнальної публіцистики.

Репортер – працівник мас-медіа, що збирає інформацію на місці події й оперативно передає повідомлення в редакцію газети або для радіо- чи теленовін. Часто працює в прямому ефірі.

Репринтне видання – див. *Видання репринтне*.

Ретрографія – факсимільне копіювання документів на світлочутливому матеріалі за допомогою сучасних технічних засобів, не пов'язаних із застосуванням друкувальних форм.

Репродукування – 1. Процес поліграфічного відтворення видавничих оригіналів. 2. Факсимільне відтворення у будь-якому розмірі (у тому числі збільшеному чи зменшеному) оригіналу письмового чи іншого графічного твору або його примірника шляхом фотокопіювання або іншими подібними способами, крім запису в електронній (у тому числі цифровій), оптичній чи іншій формі, яку зчитує комп'ютер. Синонім: *Ретрографічне відтворення*.

Репродукційні процеси – див. *Процеси репродукційні*.

Репродукція растрова – репродукція із структурою, що складається з растрових елементів. Див. також *Форма друкарська репродукційна растрова*.

Рерайтер – людина, яка переробляє раніше опублікований текст (як правило, не власний) з метою адаптувати його для певної аудиторії; журналіст, який викладає зміст складних наукових і технічних текстів мовою, доступною масовому читачеві.

Респондент – особа або сукупність осіб, які підлягають статистичному спостереженню у встановленому законодавством

КНИГОЗНАВСТВО

порядку, а саме - в Законі України «Про державну статистику».

Реставратор бібліотечного фонду - працівник бібліотеки, фахівець, який виконує комплекс операцій із відновлення експлуатаційних властивостей, а також форми і зовнішнього вигляду документів бібліотечного фонду, забезпечуючи таким чином його збережність.

Реставація книг / документів - сукупність науково обґрунтованих заходів щодо укріплення (консервації) фізичного стану, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів об'єктів культурної спадщини із забезпеченням збереження їхньої автентичності.

Ресурси бібліотечні - упорядковані фонди документів на різних носіях інформації, довідково-пошуковий апарат, матеріально-технічні засоби опрацювання, зберігання і передачі інформації.

Ресурси бібліотечно-бібліографічні - інформаційний, матеріально-технічний і кадровий потенціал, який мають у своєму розпорядженні бібліотеки для реалізації своїх функцій.

Ресурси документні - сукупність окремих документів, масивів документів в інформаційних системах.

Ресурси інформаційні - сукупність документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо). Див. також *Формування інформаційних ресурсів, Розподіл номерного ресурсу.*

Ресурси інформаційні спільного користування - сукупність інформаційних ресурсів державних органів науково-технічної інформації, наукових, науково-технічних бібліотек, а також комерційних центрів, фірм, організацій, які займаються науково-технічною діяльністю і з власниками яких укладено договори про їх спільне використання.

Ресурси науково-технічної інформації - систематизовані зібрання науково-технічної літератури і документації, зафіксовані на паперових чи інших носіях.

Ресурси телекомунікаційних мереж - номери телекомунікаційних мереж, пропускна здатність провідних ліній з металевими жилами, радіолінії, канали, тракти для передавання інформації, комунаційні станції та вузли.

Ретикуляція на відбитку - див. *Дефект «Ретикуляція на відбитку».*

Реставратор бібліотечного фонду

Ретикуляція світлочутливого шару - див. *Дефект «Ретикуляція світлочутливого шару».*

Ретрансляція - прийом і одночасна передача, незалежно від використаних технічних засобів, повних і незмінних теле-радіопрограм або істотних частин таких програм.

Ретроспективна інформація - див. *Інформація ретроспективна.*

Ретроспективне комплектування - див. *Комплектування ретроспективне.*

Ретроспективний посібник бібліографічний - див. *Посібник бібліографічний ретроспективний.*

Ретроспективний пошук - див. *Пошук ретроспективний.*

Ретуш - додаткове ручне або електронне оброблення зображення для усунення дефектів, зміни його геометричних, градаційних, кольорних і частотних характеристик.

Ретуш електронна - ретуш електронними засобами, що контролюється за зображенням на екрані дисплея.

Ретушувальний стіл - див. *Стіл ретушувальний.*

Реферат - 1. Стисле подання змісту документа без його інтерпретації чи критики. 2. Короткий виклад змісту документа чи його частини, що містить основні фактичні відомості та висновки (без додаткової інтерпретації чи критичних зауважень автора, необхідні для початкового ознайомлення з документами).

Реферат вибіркового - реферат, що відображає лише ті частини тексту, які є важливими для певних категорій користувачів. Синонім: *Реферат спеціалізований.*

Реферат зведений - реферат, до складу якого входить два і більше вихідних документів.

Реферат індикативний - реферат, що характеризує тип твору, його головний предмет, а також спосіб подання фактів.

Реферат інформативний - реферат, що якнайповніше представляє кількісну і/або якісну інформацію, яка міститься в документі. Синонім: *Реферат розгорнутий.*

Реферат науковий - вторинний жанр наукової літератури; твір, який створений у результаті аналітико-синтетичного опрацювання інформації та містить виклад змісту первинного документа, включаючи основні фактичні дані й висновки з метою

ознайомлення зі змістом первинного документа. Основні завдання й функції реферату – інформування, збереження інформації, пошук, подолання мовного бар'єру, посилення наукової комунікації.

Реферативна збірка – див. *Збірка реферативна*.

Реферативна інформація – див. *Інформація реферативна*.

Реферативне видання – див. *Видання реферативне*.

Реферативний журнал – див. *Журнал реферативний*.

Реферування – аналітико-синтетичне опрацювання документа й подання отриманої інформації у формі реферату. Див. також *Служба реферування*.

Реферування автоматичне – 1. Реферування документа(-ів) з використанням автоматичних методів. 2. Складання реферату за допомогою автоматичних засобів.

Реферування анкетне – реферування, яке виконується у певній послідовності за попередньо розробленою анкетною з переліком питань, що їх розглядають у документі.

Реферування вибіркоче – реферування документів за певними напрямом чи темою.

Реферування оглядове – реферування документів, пов'язаних спільними ознаками.

Рецензент – 1. Спеціаліст, який здійснює рецензування авторського оригіналу або готового поліграфічного продукту. У видавничій практиці Р. може виступати працівник видавництва або позаштатний фахівець у галузі, до якої належить тематика рецензованого твору. 2. Автор, який пише відгуки для преси, видавництва, наукової установи.

Рецензія – твір, що містить аналіз та аргументовану оцінку авторського оригіналу або видання, що вийшло в світ. Розрізняють Р. зовнішню (друковану) і внутрішню. Останню може готувати саме видавництво або зовнішній рецензент.

Рецензія видавнича – рецензія, написана для видавництва на його замовлення, щоб допомогти точно і правильно оцінити авторський оригінал, а також виявити вади твору, визначити засади для удосконалення, які б автор і видавництво могли врахувати, готуючи оригінал до видання.

Рецензія внутрішня – рецензія, у якій позаштатний спеціаліст чи видавничий редактор аналізує й оцінює авторський оригінал з метою рекомендації його до

друку чи відхилення й обґрунтування відмови видавництва від випуску. Див. також *Висновок редакторський*.

Рецензія зовнішня – 1. Рецензія, опублікована в газеті, журналі або продовжаному виданні і розрахована на широке коло читачів. 2. Видавнича рецензія, підготовлена рецензентом, який не є працівником видавництва. 3. Рецензія, написана незалежними експертами.

Рецензія наукова – вторинний жанр наукової літератури; твір, у якому представлені аналіз і оцінка змісту та форми твору наукової літератури. Основні функції рецензії – інформування, оцінювання, реклама, налагодження наукової комунікації.

Рецензування – 1. Складова частина редакційного процесу, що являє собою аналіз авторського оригіналу з метою оцінювання його ідейних, наукових і літературних особливостей. Р. покликане сприяти якісному відбору текстів для публікування. 2. Аналіз поліграфічного продукту з метою оцінювання його ідейних, наукових і літературних особливостей, рекламування твору, допомоги читачеві глибоко зрозуміти опублікований твір.

Рецептивна естетика – див. *Естетика рецептивна*.

Реципієнт – одержувач інформації, спільна назва для читача, слухача, глядача інформаційних повідомлень.

Речовини склеювальні – рослинний смолисті клей (каніфоль), який при введенні до складу паперу зменшує його гідрофільність та збільшує зв'язки між волокнами.

Ризик комерційний – ризик, що виникає в процесі реалізації товарів і послуг, зроблених або куплених підприємцем.

Ризограф – друкарська машина, робота якої базується на використанні методу трафаретного друку фарбою, в якій друкарська форма виготовляється в самій машині за лазерною технологією безпосередньо перед друком. Використовується як високопродуктивний мережевий принтер і копіювальний апарат для друку паперової продукції середніх накладів.

Ризографія – метод отримання зображення, який поєднує переваги трафаретного друку (економічність, продуктивність, надійність) і сучасного цифрового оброблення (висока якість представ-

лення даних). Процес копіювання методом Р. умовно можна поділити на два етапи: підготовка робочої матриці і власне друк. На першому етапі оригінал зображення зчитується сканером ризографа, після чого отримана цифрова інформація, оброблена вбудованим мікропроцесором, використовується термоголовкою чи лазерним пристроєм для створення трафарету на спеціальному носії – майстер-плівці. Отриманий трафарет натягується і закріплюється на розкатному барабані і обробляється барвником. Перший етап триває 17-30 секунд і завершується виготовленням першого контрольного відбитка. На другому етапі на папір наноситься спеціальний пастоподібний барвник. Швидкість виготовлення копій – від 60 до 130 копій на хвилину.

Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення – міжнародний документ, підписаний у Римі у 1961 р., який регулює діяльність телерадіокомпаній. Сприяв врегулюванню суміжних прав у національних законодавствах держав-підписантів. Україна приєдналась до конвенції в 2001 р.

Ринок видавничої / поліграфічної продукції – сукупність існуючих або потенційних продавців і покупців видавничої і поліграфічної продукції. Див. також *Місткість видавничого ринку, Сегментування видавничого ринку*.

Ринок інформаційний – система економічних, організаційних і правових відносин щодо продажу, купівлі інформаційних ресурсів, технологій, продукції та послуг. Синонім: *Ринок інформаційної продукції*.

Рисований шрифт – див. *Шрифт рисований*.

Ритина – див. *Гравюра*.

Ритм як засіб композиції видання – повторюваність аналогічних елементів видання через певні періоди та в певній послідовності.

Рихла книга – див. *Дефект «Книга рихла»*.

Рихла растрова точка – див. *Дефект «Точка растрова рихла»*.

Рихлий блок – див. *Дефект «Блок рихлий»*.

Рівень технічного захисту інформації – сукупність вимог, у тому числі нормативних, що визначаються режимом доступу до інформації та загрозами її безпеки.

Рівновага як засіб композиції видання – один із проявів асиметрії («пом'якшена симетрія»). Розрізняють формальну (симетричну) і неформальну (асиметричну) рівновагу. Формальна рівновага – розміщення однакових за розміром елементів на однакових відстанях від оптичного центру сторінки. Неформальна рівновага – розміщення елементів різних розмірів, форм, кольору на різних відстанях від оптичного центру сторінки чи розвороту.

Рівномісний папір – див. *Папір рівномісний*.

Рівносторонність паперу – показник того, наскільки однакові дві сторони паперу або картону, напр., верхня і сіткова сторони.

Рідкісне видання (рідкість бібліографічна) – див. *Видання рідкісне*.

Різкість зображення оптичного – ступінь виразності (ясності, помітності) точок, контурів, деталей оптичного зображення. Залежить від точності фокусування оптичної системи, величини її аберації, діапазону довжин світлових хвиль, що створюють зображення. На різкість впливають: розсіювання світла оптичної системи, дифракція світла на оправах лінз та інших деталей.

Різкість зображення фотографічного – ступінь розмитості кордону між двома ділянками фотозображення з різними експозиціями. Залежить від властивостей фотоматеріалу, умов його експонування і хіміко-фотографічного оброблення. Кількісно різкість фотозображення (погранична нерізкість) оцінюється за допомогою пограничної кривої, або кривої різкості, що характеризує розподіл оптичної щільності почорніння в напрямку, перпендикулярному кордону вибраного елемента зображення.

Ріц-машина – машина для здійснення ріцування.

Ріцування – надрізання поверхні картону, продряпування на лінії згину. Р. полегшує згинання картону, напр., в коробку.

Річний комплект періодичного видання – див. *Комплект періодичного видання річний*.

Робота в лінію – безперервне виконання поліграфічного технологічного процесу операція за операцією на агрегованих між собою пристроях, машинах і пристосуваннях.

Робота з автором – вид видавничої діяльності, що передбачає: а) обговорення з автором редакторських виправлень; б) погодження деталей художнього оформлення та макетування видання; в) доповнення довідкового апарату видання; г) затвердження оригіналу. До роботи з автором також належить усунення конфліктних ситуацій, що виникають між автором і редакторами на різних етапах видавничого процесу.

Робочий зміст – див. *Зміст робочий*.

Робочий примірник коректурних відбитків – див. *Примірник коректурних відбитків робочий*.

Розважальна література – див. *Література розважальна*.

Розвал книжковий – продаж книг, розкладених просто неба на землі, тротуарі. Історична форма позамагазинної торгівлі, переважно букіністичної, поширена з 20-х років XIX ст.

Розворот – дві сусідні сторінки (ліва – парна, права – непарна) розкритого видання.

Розворотний титул – див. *Титул подвійний*.

Розганяння абзаців – збільшення обсягу видання шляхом складання тексту шрифтом збільшеного кегля і розширення міжрядкових пробілів.

Розганяння складання / верстки – збільшення обсягу видання засобами складання і верстання (складання з відступами, верстання розділів або частин із спусками, застосування широких колонлінійок, великого шрифту, широкого застосування шмуцтитулів, збільшення відбиття тощо) без зміни тексту, коли цього вимагає композиція видання або виникає необхідність довести обсяг видання до заданого, напр., щоб довести обсяг до цілого числа друкованих аркушів. Дія, протилежна до *Верстання впідбір (унідбір)*, *Верстання ввідверстку*.

Розгорнута ілюстрація – див. *Ілюстрація розгорнута*.

Розгорнутий титул – див. *Титул розгорнутий*.

Розгорнута таблиця – див. *Таблиця розгорнута*.

Розгорнутий реферат – див. *Реферат інформативний*.

Розділ – 1. Рубрикаційна частина твору, яка містить кілька підрозділів або параграфів. 2. Рубрикаційна частина видан-

ня, яка оформлюється за певними правилами (починається з окремої сторінки; може мати спускову сторінку й кінцеву; має колонтитул, який відрізняється від колонтитулів решти розділів цього ж видання). Див. також *Рубрика (2)*, *Частина видання (твору) рубрикаційна*, *Параграф*, *Підрозділ*, *Підпідрозділ*, *Пункт*.

Розділка – див. *Дефіс*.

Роздільна здатність (роздільність) – див. *Здатність роздільна*.

Роздрібна торгівля книжкова – див. *Торгівля книжкова роздрібна*.

Роздруковування – виготовлення одиничних екземплярів видання або його частини на папері в процесі підготовки його до друку. Зазвичай проводиться для перевіряння оригінал-макету чи здійснення коректури.

Роздруківка комп'ютерна – отриманий на принтері відбиток набраного на комп'ютері тексту.

Розкат фарби – розподіл друкарської фарби на поверхні валів і циліндрів фарбового апарату.

Розкатний вал (валик) – див. *Вал (валик) розкатний*.

Розкатні циліндри – див. *Циліндри розкатні*.

Розклад мовлення телерадіоорганізацій – відкрита інформація телерадіоорганізацій, на яку не розповсюджується авторське право, про послідовність виходу в ефір та хронометраж телерадіопередач протягом певного визначеного відрізка часу.

Розкладка – розрахунок ширини полів сторінки видання і, відповідно, ширини пробільного матеріалу в монтажних формах під час фотоскладання. Ширина полів залежить від формату видання і формату сторінки складання, а також від того, як розподілені сумарна ширина корінцевого і зовнішнього бічного полів і сумарна ширина верхнього і нижнього полів. Щоб визначити розкладку, досить вказати в квадратах розмір корінцевого і верхнього полів.

Розколювання книжкового блока – див. *Дефект «Блока книжкового розколювання»*.

Розкриваність книжкового блока погана – властивість корінця блока перешкоджати повному розкриттю сторінок книги, брошури, альбому.

Розкриваність видання – здатність аркушів розкритого видання займати поло-

ження, паралельне палітурній кришці. Показник якості поліграфічного виконання видання. Р. в. залежить від способу зшивання зошитів, напрямку волокон паперу, виду корінця, типу обтискання корінця книжкового блока.

Розкрій картону – розрізання аркушів палітурного картону на боковинки із урахуванням розміру палітурної кришки.

Розкрій матеріалу – розрізання стрічки палітурного матеріалу на заготовки або бобіни потрібного для конструкції палітурної кришки розміру.

Розмір номінальний – розмір, щодо якого визначаються відхилення.

Розмір шрифту – див. *Кегель*.

Розмітка – система умовних знаків і конкретних письмових вказівок для розмічання.

Розмічання – процес нанесення на оригінал умовних знаків і конкретних письмових вказівок, якими потрібно керуватися під час складання і верстання.

Розмовник – популярний мовний словник загальнопобутової лексики, фразеології; посібник у спілкуванні.

Розпізнавальний апарат видання – див. *Апарат видання розпізнавальний*.

Розповсюдження (розповсюдження) об'єктів авторського права і/або суміжних прав – будь-яка дія, за допомогою якої об'єкти авторського права і/або суміжних прав безпосередньо чи опосередковано пропонуються публіці, в т. ч. доведення цих об'єктів до відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до цих об'єктів з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором.

Розповсюдження (розповсюдження) примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних – введення в обіг примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних шляхом їх продажу чи іншої передачі права власності.

Розповсюдження видань система – див. *Система розповсюдження видань*.

Розповсюджувач видавничої продукції – фізична чи юридична особа, яка займається розповсюдженням видавничої продукції.

Розповсюджувач реклами – особа, яка здійснює розповсюдження реклами.

Розподілена база даних – див. *База даних розподілена*.

Розподілене каталогізування – див. *Каталогізування розподілене*.

Розподільний інформаційний центр – див. *Центр інформаційний розподільний*.

Розпуск паперу – операція розділення аркушів паперу, відбитків, зошитів у стопі для перерахунку, перевірки положення міток або промазування клеєм.

Розрахунки безготівкові – форма грошового обігу, при якій зберігання і рух грошових коштів відбувається без участі готівки, за допомогою зарахування грошей на банківський рахунок і перерахування з рахунку платника на рахунок одержувача.

Розріджування – див. *Розрядка*.

Розрізання – один з поліграфічних процесів, що застосовується при виробництві поліграфічної продукції. Виділяють кілька видів Р.: підрізування – обрізання аркушевого паперу або картону для створення двох взаємоперпендикулярних «вірних» сторін і надання аркушам точних розмірів.

Розрядка – метод виокремлення, при якому збільшують порівняно з нормальними віддалі між літерами (напівапроші). Метод, протилежний за дією до *Згущування*. Під час розмічання тексту коректор чи технічний редактор позначають фрагмент тексту, який необхідно виділити розрядкою, пунктиром _ _ _ під словами. При складанні шрифтами 7 кеглю і меншими розмір розрядки 1 пункт, шрифтами 8 кеглю і більшими – 2 пункти. Недоцільно використовувати розрядку для виділення кількох слів або рядків, оскільки це ускладнює читання і знижує місткість друкарського аркуша. Синонім: *Розріджування*. Див. також *Виокремлення*.

Розсекречування матеріальних носіїв секретної інформації – зняття в установленому законодавством порядку обмежень на поширення та доступ до конкретної секретної інформації шляхом скасування раніше наданого грифу секретності документам, виробам або іншим матеріальним носіям цієї інформації.

Розслідування журналістське – 1. Сукупність заходів із збирання фактів, документів для дослідження певної теми чи проблеми; збирання інформації під час Р. ж. здійснюється за «*Правилом равлика*». 2. Жанр аналітичної публіцистики, метою якого є виявлення гострих суспіль-

них (економічних, політичних, соціальних, моральних, екологічних) проблем, справжні причини існування яких старанно приховуються від широкої громадськості владними, політичними та іншими впливовими колами.

Розстава – відстань між відставою та картонною боковиною складеної палітурної кришки.

Розташування видань – розподіл видань у просторі торгового залу книгарні.

Розтиск – неправильний спуск шпальт, що викликає порушення послідовності сторінок в зошиті. Може також відбутися при правильному спуску шпальт, але при неправильному поданні паперового аркуша в друкарську машину.

Розшарування паперу – див. *Дефект «Паперу розшарування»*.

Розширене перевидання – див. *Перевидання розширене*.

Розширений шрифт – див. *Шрифт розширений*.

Розширення сфери позиціонування видавництва – збільшення кількості ознак, покликаних забезпечити унікальність, привабливість видавництва і його видань.

Ролевий папір – див. *Папір ролевий*.

Ротатор – малоформатна машина трафаретного друку, призначена переважно для оперативного розмноження текстового матеріалу малими і середніми накладками. Трафарети виготовляють від руки або машинописним способом на восковому папері або плівці, а також фотомеханічним, фотоелектричним або гальванічним способами.

Ротаційна машина друкарська – див. *Машина друкарська ротаційна*.

Ротунда – різновид готичного шрифту, походить від готичної текстури, відомий починаючи з XI ст., широко використовувався до XV ст., а до середини XVI ст. майже перестав уживатися. Літери Р. являли собою поєднання вигнутих штрихів і специфічних готичних форм. На відміну від текстури він ширший, що зручніше для читання. Кілька нових версій Р. з'явилося на початку XX ст. Синонім: *Шрифт круглоготичний*.

Роялті – компенсація за використання авторських прав та інших видів власності, зазвичай виплачувана у вигляді відсотка від вартості проданих товарів і послуг, при

виробництві яких використовувалися авторські права.

Рубрика – 1. Виокремлена складова частина видання (заголовок частини, глави, розділу), складена шрифтами, відмінними від основного. Види рубрик: постійні, змінні, системні, позасистемні, тематичні, службові, німі, напівнімі, нумеровані, ненумеровані, перериваючі, паралельні, внутрітекстові, рубрики-шмуцтити, рубрики-«шапки», рубрики-«ліхтарик», «поперечні», рубрики-«кватирки», рубрики-«врізи». 2. Частина твору чи видання, виокремлена задля більш чіткого їх структурування або для поділу великого за обсягом матеріалу на менші. У цьому значенні термін рубрика вживається факультативно. Синонім: *Частина твору рубрикація*. Види рубрикаційних частин твору: *Розділ, Параграф, Підрозділ, Підпідрозділ, Пункт*. 3. Основний елемент покажчика, що складається із заголовка, а в необхідних випадках для уточнення інформаційного об'єкту – і підзаголовка(ів), після якого(их) йде адресне посилання або посилання до іншої рубрики («див.також», «порівняй», і т.п.). Див. також *Зоголовок рубрики, Нумерація рубрик, Підзаголовок рубрики*.

Рубрика внутрітекстова – рубрика, яка розташована безпосередньо в основному тексті; вона не перериває його і сприймається як його складова частина. Див. також *Рубрика перериваюча, Рубрика паралельна*.

Рубрика змінна – рубрика, наявна лише в одному випуску продовжуваного чи періодичного видання.

Рубрика напівніма – рубрика, в якій тема публікації чи композиційної одиниці твору не зазначається, а лише подається її нумерація (напр.: «Розділ I»). Див. також *Рубрика німа, Рубрика тематична*.

Рубрика ненумерована – рубрика, яка містить тільки назву композиційної одиниці твору і не містить її порядкового номера. Див. також *Рубрика ненумерована*.

Рубрика німа – рубрика, в якій не зазначається ані тема публікації чи композиційної одиниці, ані її нумерація; Р. н. виокремлюється в тексті за допомогою спеціальних засобів – спуску, порожнього рядка, символів тощо. Див. також *Рубрика напівніма, Рубрика тематична*.

Рубрика нумерована – рубрика, яка містить не лише назву, а й порядковий

номер композиційної одиниці твору. Див. також *Рубрика нумерована*.

Рубрика паралельна – рубрика, яка дає змогу реципієнтові сприймати додатковий текст паралельно з основним. Див. також *Рубрика перериваюча*, *Рубрика внутрітекстова*.

Рубрика перериваюча – рубрика, яка відділяє одну композиційну одиницю від іншої та викликає паузу під час сприймання повідомлення. Див. також *Рубрика паралельна*, *Рубрика внутрітекстова*.

Рубрика позасистемна – рубрика, яка стосується апарату видання (передмови, післямови, змісту, покажчиків тощо) і не стосується основного тексту. Див. також *Рубрика системна*.

Рубрика поперечна – рубрика, розташована упоперек сторінки.

Рубрика постійна – рубрика, наявна у численній кількості випусків продовжуваного видання.

Рубрика предметна – елемент рубрикатора, що є коротким формулюванням теми, яку подано природною мовою. Див. також *Заголовок предметний*.

Рубрика предметна багаточленна – складна предметна рубрика, в якій лексичні одиниці відділені одна від одної розділовим знаком. Перший елемент багаточленної рубрики називається заголовком, а кожний наступний, який відділяється від заголовка розділовим знаком, – підзаголовком предметної рубрики.

Рубрика системна – рубрика, яка стосується основного тексту і не стосується апарату видання. Див. також *Рубрика позасистемна*.

Рубрика тематична – рубрика, в якій відтворюється тема публікації чи композиційної одиниці таксту. Див. також *Рубрика напівніма*, *Рубрика німа*.

Рубрика-«вріз» – рубрика, яка розташована всередині сторінки складання і з усіх боків облямована текстом.

Рубрика-«кватирка» – рубрика, яка розташована збоку сторінки складання і облямована текстом з трьох боків (зверху, знизу, з правого чи лівого боку).

Рубрика-«ліхтарик» – рубрика, розташована на березі (полі).

Рубрика-«шапка» – рубрика, розташована на слусковій сторінці.

Рубрикатор – документ, у якому наведено перелік предметних рубрик та їхніх

класифікаційних індексів, призначених для систематизування інформаційних фондів, інформаційних масивів і видань, а також для пошуку інформації в них.

Рубрикаційна частина твору – див. *Частина твору рубрикаційна*.

Рубрикація – поділ книжки на розділи, частини, глави, параграфи чи інші менші складові елементи, які мають заголовковий напис – так звану рубрику. Під р. розуміють систему заголовків видання.

Рубрика-шмудтитул – рубрика, розташована на шмудтитулі.

Рубчик – поглиблення на палітурній кришці готового виробу (книги, альбому тощо) для поліпшення його розкриваності.

Руде зображення на фотооригіналі, фотоформі – див. *Дефект «Руде зображення на фотооригіналі, фотоформі»*.

Рукопис – 1. Написаний від руки, передрукований на друкарській машинці або складений на комп'ютері письмовий документ. 2. Оригінал, за яким друкується твір. Синонім: *Рукописний документ*. Див. також *Депонування рукопису*.

Рукописний документ – див. *Рукопис*.

Рукописний оригінал – див. *Оригінал рукописний*.

Рулон – безперервна стрічка поліграфічного матеріалу (паперу, картону, фольги, фотоплівки тощо), намотана у вигляді циліндра на втулку.

Рулонна друкарська машина – див. *Машина друкарська рулонна*.

Рулонний друк – див. *Друк рулонний*.

Рулонний папір – див. *Папір рулонний*.

Рулонний пристрій графічний – див. *Пристрій графічний рулонний*.

Рух коректур – див. *Обмін коректурами*.

Рухомий рядок – див. *Рядок рухомий*.

Ручне гравіювання – див. *Гравіювання ручне*.

Ряд – множина підрозділів класу, які безпосередньо підпорядковані цьому класу.

Рядкова літера – див. *Літера рядкова*.

Рядковідливне складання – див. *Складання рядковідливне*.

Рядкомір – лінійка для рахування рядків у шпальті, що має поділки в 8 п. зверху і в 10 п. знизу. Зазвичай Р. розташовують на звороті типометричної лінійки. Див. також *Лінійка типометрична*.

Рядок – елементарна одиниця тексту певного формату (сторінки, полоси, колонки), що складається зі сполучення літер,

знаків, символів, розташованих на одній уявній горизонтальній лінії. Див. також *Вирівнювання рядків, Витягнення рядка, Втягування рядка, Групування рядків заголовка, Групування рядків, Форматування рядка.*

Рядок абзацний – початковий рядок абзацу з абзацним відступом або без нього.

Рядок білий – проміжок між фрагментами тексту; дорівнює висоті рядка шрифту заданого кегля і означає початок нової рубрикаційної частини. Сторінка складання не може починатися з Р. б. У випадках, коли Р. б. зникає на стикові сторінок, текст після нього починають з ініціала чи слова, виділеного курсивом.

Рядок завислий – 1. Перший рядок нового абзацу, що залишився унизу сторінки чи останній рядок абзацу, що перейшов на початок наступної сторінки. Правилами верстання не допускається. 2. Останній рядок абзацу, менший від абзацного відступу. Синонім (проф.): *Рядок висячий.*

Рядок кінцевий – рядок, що закінчує абзац (перед формулою, таблицею, ілюстрацією), главу, розділ. Текст кінцевого рядка має перевищувати розмір абзацного відступу не менше як у півтора раза, а при складанні без абзацного відступу бути за розміром не меншим за 2 кеглі. Сам кінцевий проміжок має бути не меншим за півтора кегля (якщо він менший, то рядок роблять повним), а при складанні без абзацного відступу – не меншим за 1/2 кв.

Рядок новий – перший рядок абзацу.

Рядок повний – рядок на весь формат сторінки складання.

Рядок повний кінцевий – кінцевий рядок абзацу, набраного з абзацним відступом, без кінцевого проміжка. Якщо кінцевий проміжок менше півтора кегля, рядок, за технічними правилами складання, потрібно зробити повним, збільшивши міжлітерні проміжки.

Рядок початковий – рядок, яким починається текст твору, його підрозділи, кожен абзац. Початковий рядок текстового абзацу може бути позначений абзацним відступом, а при складанні без абзацних відступів тільки своїм положенням першого рядка після заголовка або після попереднього кінцевого рядка (з кінцевим проміжком).

Рядок рухомий – 1. Текст додаткової інформації, слова пісні, переклад; прізвище, ім'я і посада людини у кадрі. 2. Спосіб сурдоперекладу. Синонім: *Рядок плинний.*

Рядок таблиці – рядок даних у таблиці, розташований горизонтально і зазвичай поміщений між горизонтальними лініями. Див. *Таблиця.*

Рядок тупий – новий рядок без абзацного відступу або кінцевий рядок повного формату.

Рядок червоний – 1. Початковий рядок абзацу, виокремлений червоним кольором у рукописній книзі. 2. Будь-який неповний рядок, завершений по центру шпальти.

С

Самвидав – у тоталітарному суспільстві, де запроваджена цензура, позацензурні нелегальні видання часописів і книжок, виконані здебільшого машинописним способом або переписуванням від руки.

Саморедагування – процес редагування тексту самим автором.

Самостійне електронне видання – див. *Видання електронне самостійне.*

Самостійне читання – див. *Читання самостійне.*

Самоцензура – самоконтроль і авторське редагування тексту, що здійснюються з етичних міркувань або ж через зовнішні обмеження свободи творчості, з якими автор вважає за необхідне рахуватись.

Сатиричний коментар – див. *Коментар сатиричний.*

Свобода слова – одна з найголовніших демократичних свобод, яка полягає в праві громадян вільно публічно висловлювати свої погляди усно чи письмово, відтворювати і витлумачувати об'єктивну дійсність відповідно до своїх поглядів та уподобань, не порушуючи права інших на такі ж висловлювання і закони держави.

Свобода творчості – визнання за автором права вільно, відповідно лише до своїх поглядів і уподобань, відтворювати й витлумачувати об'єктивну дійсність.

Сегментування видавничого ринку – поділ ринку на близькі за певними ознаками групи (сегменти) підприємств, товарів, споживачів. Див. також *Ринок видавничої / поліграфічної продукції.*

Сегментування споживачів видавничої продукції – виокремлення груп споживачів, які мають однакові вимоги до видань, однаково реагують на них, однаково мотивовані на придбання й однаково їх використовують.

Секретар редакції відповідальний – працівник редакції газети, журналу, в обов'язки якого входить координування проходження журналістських матеріалів у редакції, дополіграфічна підготовка видання. Зазвичай відповідає за організацію творчого і технологічного процесів випуску видань, координує роботу фотослужби, коректорського, складального підрозділів редакції.

Селебріті (селебриті) – знаменитість, відома особа, яку популяризують ЗМІ за допомогою різних видів реклами, іміджмейкерства та сенсаційних чуток.

Семантична відповідність документа – див. *Релевантність документа*.

Семінарій – навчальний посібник, який містить теоретичні, довідкові, бібліографічні матеріали для всебічного вивчення та обговорювання тем або проблем.

Семплінг – безплатне роздавання, надсилання зразків, примірників видань, використання їх у цільовій аудиторії з метою стимулювання продажів.

Середник – 1. Вертикальний проміжок, який відділяє колонки тексту одна від одної. 2. Внутрішні поля газетного розвороту.

Середовище видавництва – сукупність факторів, які впливають на діяльність видавництва. Види С. в.: а) *зовнішнє маркетингове середовище видавництва* (сукупність суб'єктів, умов, сил, які діють за межами видавництва і впливають на його діяльність); б) *зовнішнє мікросередовище видавництва* (фактори, які безпосередньо впливають на його функціонування, конкурентоспроможність); в) *внутрішнє середовище видавництва* (сукупність елементів, змінюваних параметрів, зв'язків між ними, які цілеспрямовано формуються керівництвом, виникають під дією різноманітних чинників і забезпечують життєдіяльність, розвиток видавництва); г) *макросередовище* (складова частина маркетингового середовища фірми, представлена силами широкого соціального плану, які чинять вплив на мікросередовище, такими як чинники демографічного, еко-

номічного, природного, технічного, політичного і культурного характеру); г) *мідї-середовище маркетингове* (автономні соціальні фактори, функціонування яких стосується видавництва і залежить від його діяльності).

Середовище інформаційне – див. *Сфера інформаційна*.

Сериф – див. *Засічка*.

Серіальне видання – див. *Видання серіальне*.

Серійна емблема – див. *Емблема серійна*.

Серійне видання – див. *Видання серійне*.

Серія – однотипно оформлене видання, що включає сукупність томів, об'єднаних спільністю задуму, тематики, цільовим або читацьким призначенням. Серія може бути неперіодичною, періодичною та продовжуваною. Періодична або продовжувана серія складається з нумерованих або датованих випусків. Неперіодичні видання утворюють відкриту серію, якщо тривалість її виходу і кількість випусків заздалегідь не встановлені, та закриту серію чи «бібліотеку», якщо її вихід обмежено певним часом і кількістю видань. Див. також *Підсерія, Видання серіальне*.

Серія електронна – серійне електронне видання, що являє собою сукупність томів, об'єднаних спільністю задуму, тематики, цільовим або читацьким призначенням, і таке, що виходить в однотипному оформленні.

Серія книжкова – серія видань книжок.

Сигнальна інформація – див. *Інформація сигнальна*.

Сигнальний посібник бібліографічний – див. *Посібник сигнальний бібліографічний*.

Сигнальний примірник – див. *Примірник сигнальний*.

Сигнатура – порядковий номер друкарського аркуша видання, який розташовано у внутрішньому куті нижнього поля першої сторінки видання кожного нового аркуша перед нормою, та повторювано із зірочкою на третій сторінці видання цього аркуша. Див. також *Норма*.

Сигнет – див. *Марка видавнича*.

Символ – член множини елементів, відносно якої досягнута домовленість і яка використовується для організації, керування та подання даних. Символами можуть бути літери, цифри, знаки, пунктуації чи інші позначки, подані, як правило, у виг-

ляді комбінації суміжних або з'єднаних штрихів чи в іншій фізичній формі на носіях даних.

Симетрія як засіб композиції видання – підпорядкованість елементів видання принципам подібності та врівноваженості. Розрізняють статичну симетрію («дзеркальну») та динамічну, що, в свою чергу, поділяється на симетрію переносну і симетрію поворотну.

Симпліфікація – різновид похідного твору; спрощення, адаптування, перероблення твору з метою полегшення його сприймання реципієнтами. Див. також *Теір похідний, Адаптування*.

Синтез кольору автотипний – отримання відтінків кольору на відбитку шляхом суміщення растрових або штрихових зображень, віддрукованих фарбами різних кольорів. Зображення складаються з мікроелементів (растрових елементів, растрових крапок) або штрихів, що мають однакову товщину фарбового шару на відбитку. Мікроелементи можуть мати однакову площу і різну частоту розташування (стохастична растрова структура) або різну площу і постійну частоту (регулярна растрова структура), а також і різну площу, і різну частоту (нерегулярні, корінцеві, зернисті растрові структури). При цьому сумарне кольорове півтонове зображення формується різноколірними растровими елементами (крапками або мікроштрихами). При накладенні растрових елементів зображення на відбитку в процесі друкування автотипний синтез кольору має змішаний аддитивно-субтрактивний характер.

Синтез кольору адитивний – принцип додавання потоків основних кольорів (червоний, зелений, синій), при накладанні яких утворюється білий колір. Адитивна кольорова модель, що описує спосіб синтезу кольору, за якого червоне, зелене та синє світло накладаються разом, змішуючись у різноманітні кольори. Широко застосовується в техніці для відображення зображення за допомогою випромінення світла, зокрема під час створення кольорових зображень на екрані телевізора, моніторах комп'ютерів видавничих систем.

Система – множина елементів та відношень між ними, що становлять єдине ціле.

Система бібліотечна – 1. Бібліотека чи множина пов'язаних між собою бібліотек

з усіма їхніми підрозділами, які об'єднують свої зусилля для обслуговування певного регіону, предметної галузі або спеціальної групи користувачів. 2. Сукупність бібліотек, об'єднаних на певних договірних умовах з метою більш повного задоволення запитів користувачів і ефективного використання бібліотечних ресурсів.

Система бібліотечна України – розгалужена мережа бібліотек різних видів, пов'язаних взаємодією і взаемвикористанням бібліотечних ресурсів. Бібліотечна система України функціонує на основі скооперованого комплектування фондів та опрацювання документів, довідково-пошукового апарату, взаемвикористання бібліотечних ресурсів, а також організації науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи.

Система бібліотечна централізована – бібліотечне об'єднання, яке є цілісною установою, що функціонує на основі загального управління, єдиного штату, фонду, організаційної і технологічної єдності. Центральна бібліотечна система складається з центральної бібліотеки і бібліотек-філій.

Система видавнича комп'ютерна – комплекс, складовими якого є комп'ютерне обладнання (комп'ютери, скануючі, ввідні, вивідні та фотовивідні пристрої, програмне і мережне забезпечення). Використовують для складання і редагування тексту, створення і опрацювання зображень, верстання й виготовлення оригінал-макетів, коректурних відбитків, фотоформ, кольоропроб, друкарських форм тощо, тобто для підготовки видання до друку на рівні друкарських процесів.

Система охорони інтелектуальної власності – сукупність експертних, наукових, освітніх, інформаційних та інших державних закладів відповідної спеціалізації, що входять до сфери управління.

Система документації – сукупність взаємопов'язаних документів, що застосовуються у певній сфері діяльності чи галузі.

Система документації уніфікована – система документації, у якій всі документи створено за однаковими правилами.

Система захисту інформації комплексна – взаємопов'язана сукупність організаційних та інженерно-технічних заходів, засобів і методів захисту інформації.

Система інформаційна – система, призначена для зберігання, опрацювання, пошуку, поширення, передачі та надання інформації.

Система інформаційна автоматизована – інформаційна система, в якій реалізується технологія опрацювання інформації з використанням технічних і програмних засобів.

Система інформаційна загального доступу – сукупність телекомунікаційних мереж і засобів для накопичення, опрацювання, зберігання та передавання даних.

Система інформаційно-пошукова – автоматизована інформаційна система, що базується на сукупності інформаційного масиву, інформаційно-пошукової мови, правил її використання, критеріїв видачі та технічних засобів для інформаційного пошуку відповідно до запитів користувачів інформації.

Система інформаційно-пошукова діалогова – інформаційно-пошукова система, призначена для пошуку інформації в діалоговому режимі. Синоніми: *Система інформаційно-пошукова інтерактивна, Система інформаційно-пошукова онлайнна.*

Система інформаційно-пошукова документальна – інформаційно-пошукова система, призначена для пошуку інформації в документах.

Система інформаційно-пошукова фактографічна – інформаційно-пошукова система, призначена для пошуку фактографічної інформації.

Система інформаційно-телекомунікаційна – сукупність інформаційних і телекомунікаційних систем, які у процесі опрацювання інформації діють як єдине ціле.

Система інформації науково-технічної – система взаємопов'язаних органів, які здійснюють спільну науково-інформаційну діяльність із злагодженим розділенням функцій (за видами опрацювання інформації, тематики, території тощо).

Система каталогів і картотек бібліотечних – частина довідково-бібліографічного апарату бібліотеки, яка являє собою сукупність взаємозв'язаних бібліографічних каталогів і бібліографічних картотек.

Система класифікаційна – інформаційна мова, призначена для структурного подання документів чи даних за допомогою класифікаційних індексів і відповід-

них термінів із метою забезпечення реалізації класифікаційного предметного підходу з використанням, у разі необхідності, абеткового покажчика. Види системи класифікаційної: *аналітико-синтетична* (передбачає аналіз складених чи складних предметів та вираження результатів цього аналізу через синтетично побудований класифікаційний індекс); *аналітична* (ґрунтується на фіксованих формальних відношеннях між класами); *багатоаспектна* (дозволяє здійснювати поділ класів за більш ніж однією ознакою); *галузєва* (охоплює спеціальний предмет, дисципліну чи групу дисциплін); *глибока* (забезпечує проведення аналізу, який виявляє всі аспекти предмета); *десятькова* (використовує десяткову нотацію); *дихотомічна* (класифікаційна система, кожний клас якої може бути поділений на два підпорядкованих йому класи); *ієрархічна* (застосовує для поділу тільки підрядні відношення, що призводить переважно до моноієрархічної та одноаспектної класифікації із введенням фасетів тільки шляхом використання допоміжних таблиць); *лінійна* (перелічує всі предмети, що підлягають класифікації); *перелічувальна* (класифікаційна система, кожен клас якої задається як основний вхід переліку); *синтетична* (класифікаційна система, в якій формальні відношення встановлюються під час класифікування); *універсальна* (охоплює усю множину різноманітних знань); *фасетна* (впорядковує поняття у вигляді послідовності фасетів і синтезує нотацію предмета за допомогою комбінації фасетів); *широка* (поділяє галузь знань на декілька основних класів). Див. також *Таблиця класифікації, Класифікації бібліотечно-бібліографічні.*

Система комунікаційна – система, призначена для управління процесами передачі інформації.

Система науково-технічної інформації – див. *Система інформації науково-технічної.*

Система науково-технічної інформації національна – організаційно-правова структура, за допомогою якої формується державна інформаційна політика, а також здійснюється координація робіт зі створення, користування, зберігання та поширення національних ресурсів науково-технічної інформації з урахуванням інтересів національної безпеки.

Система обов'язкового примірника документів – сукупність видів обов'язкових примірників документів, а також порядок їх доставляння, зберігання та використання.

Система операційна – див. *Операційна система*.

Система посібників бібліографічних – цілісна сукупність бібліографічних посібників, об'єднаних певною суттєвою соціально-значущою ознакою (зміст, цільове і читацьке призначення, територія, вид видань, що бібліографуються тощо).

Система редагування – комплекс технічних (комп'ютерних), програмних, технологічних та інформаційних (шрифтових, ілюстраційних, лінгвістичних) засобів, які дають змогу здійснювати редагування повідомлення. Див. також *Редагування комп'ютерне*.

Система розповсюдження видань – структура, принципи, способи, порядок організації діяльності щодо забезпечення доступності видавничої продукції для споживачів.

Система розташування матеріалу гніздова – система, за якою в першому рядку поняття та імена розташовують за абеткою, під ними групують або в абетковому, або в систематичному порядку від загального до часткового, від абстрактного до конкретного, від значущого до менш значущого, у генетичному, хронологічному, історичному порядку поняття підпорядковані або другорядні, але залежні від основного; можливим також є і третій ряд – у межах кожного з підпорядкованих понять другого ряду.

Система технічного захисту інформації – сукупність організаційних структур, нормативно-правових документів та матеріально-технічної бази. Основними елементами матеріально-технічної бази С. т. з. і. є технічні засоби із захистом, засоби технічного захисту інформації та засоби контролю за ефективністю технічного захисту інформації.

Систематичний каталог – див. *Каталог систематичний*.

Систематичний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний систематичний*.

Системи геоінформаційні – сучасні комп'ютерні технології, що дають можливість поєднати модельне зображення території (електронне відображення карт,

схем, космо-, аерозображень земної поверхні) з інформацією табличного типу (різноманітні статистичні дані, списки, економічні показники тощо).

Системна рубрика – див. *Рубрика системна*.

Сірий відбиток – див. *Відбиток сірий*.

Сітка модульна – сітка з певним «кроком» (модулем), яка накладається на сторінку макета видання чи його розворот і є основою композиції під час модульної системи верстання.

Сітка номера – перелік / таблиця / схема, що відображає контент номера періодичного видання, яке готується до друку, із позначками про виконання робіт редакторів, коректорів, верстальника.

Сканер барабанний – сканер, у якому оригінал встановлюється на зовнішній поверхні циліндра, що обертається. Основна перевага цих сканерів над площинними (планшетними) – висока швидкість сканування і універсальність (сканування зображень, виготовлених як на прозорій, так і на непрозорій основі). С. б. дає найвищу якість оцифрування аналогових оригіналів.

Сканер проєкційний – сканер, який працює як фотографічна камера. Є такі види С. п.: для роботи з непрозорими оригіналами, для роботи з прозорими оригіналами (такі сканери часто називають слайд-сканерами) та універсальні. У сканерах для роботи з непрозорими оригіналами зчитування оригіналу здійснюється у відбитому світлі. Оптичний дозвіл слайдових сканерів складає від 2000 до 5000 dpi в залежності від класу пристрою.

Сканування режими – див. *Режими сканування*.

Складальна каса – див. *Каса складальна*.

Складальний стіл – див. *Стіл складальний*.

Складальний шрифт – див. *Шрифт складальний*.

Складальних і редакційно-видавничих процесів автоматизація – див. *Автоматизація редакційно-видавничих і складальних процесів*.

Складальні прикраси – див. *Прикраси складальні*.

Складання – процес фіксації знаків тексту на носії інформації. Розрізняють ручне складання (виконує оператор), автоматизоване (виконує оператор і система

оптичного читання) й автоматичне (виконує система оптичного читання).

Складання акцидентне – непросте складання, засноване на одночасному використанні різноманітних за кеглем, гарнітурою й накресленням шрифтів (зокрема декоративних), складальних прикрас, орнаментів, рамок, лінійок. Використовується для виготовлення складальних друкарських форм для друкування бланків, атестатів, грамот, запрошень, свідоцтв, меню, різних оголошень.

Складання комп'ютерне – складання тексту за допомогою настільної видавничої системи. С. к. передбачає введення, виправлення, форматування рядків і друкування тексту з метою виготовлення репродукованого оригінал-макета чи магнітного запису, що використовується для керування складальним автоматом.

Складання літеровідливне – складання на спеціальних машинах (монотипах), кінцевим результатом якого є рядки встановленого формату, відлиті з металевого сплаву літер.

Складач – див. *Оператор складання*.

Складання рядковідливне – складання на рядковідливних машинах, в результаті якого отримують цільні металеві рядки заданого формату, відлиті з лінотипний сплаву.

Складання тексту – 1. Формування та записування тексту оригіналу на носії інформації для подальшого його відтворення. 2. Процес формування тексту на носії інформації. Види складання тексту: ручне, металеве, монотипне, лінотипне, комп'ютерне.

Складання технічне – див. *Відбиток коректурний «технічне складання»*.

Складання технічне (електронний варіант) – див. *Відбиток коректурний «технічне складання (електронний варіант)»*.

Складена обкладинка – див. *Обкладинка складена*.

Складений форзац – див. *Форзац складений*.

Складені кольори – див. *Кольори складені*.

Складне синтаксичне ціле – див. *Єдність надфразна*.

Складений зошит – див. *Зошит складений*.

Складний текст – див. *Текст складний*.

Скоба петельна – особлива форма скоби при зшиванні брошур, журналів і рек-

ламних видань, скомплектованих накідкою і зшитих дротом. Вигин С. п. сприяє надійному зберіганню брошури.

Скомбіноване верстання – див. *Верстання скомбіноване*.

Скомбінований покажчик – див. *Покажчик допоміжний єдиний*.

Скоропис – різновид письма давніх кириличних рукописів, що розвинувся з метою прискорення записів та економії часу у зв'язку із застосуванням писемності не лише для потреб високої культури, а й для задоволення практичної мети. Почав формуватися наприкінці XIV ст., поширився паралельно з півуставом. Визначальними рисами С., які формувалися поступово протягом століть, були: заокругленість літер, безперервність письма, спрощеність у написанні одних елементів і декоративна ускладненість інших, зменшення розміру літер, гачкуватість письма, скорочення, винесення над рядок тощо.

Скорочення – 1. Ланцюжок літер, який утворений за певними лінгвістичними і видавничими нормами, замінює в повідомленні слово чи словосполучення і має меншу довжину, ніж ці лінгвістичні одиниці. Види скорочень: загальноживані, спеціальні, локальні. Див. також *Правила скорочення слів, Список скорочень*. 2. Метод виправлення. Див. також *Виправлення скорочення*.

Скорочення графічне – скорочення слів, при якому скорочується частина слова замінюється крапкою, скісною рисою, дефісом.

Скрипторій (від лат. *scriptorius* – писальний) – майстерня, у якій переписували книги.

Скріплення блока клейове незшивне – скріплення аркушів чи зошитів у книжковий блок клеєм. Див. також *Вклеювання (1)*.

Слайд – див. *Діапозитив*.

Сліпе тиснення – див. *Тиснення блінтове*.

Словник – довідкове видання упорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполук, фраз, термінів, імен, знаків), доповнених відповідними довідковими даними. Див. також *Видання довідкове*.

Словник біобібліографічний – словник, у якому біографічний матеріал про тих чи інших осіб доповнюють списками їхніх творів і літератури про них.

Словник енциклопедичний – енциклопедія, статті якої викладено у стислій формі та розташовано за абеткою їхніх назв. Див. також: *Видання довідкове, Видання енциклопедичне*.

Словник лінгвістичний – словник переліку мовних одиниць з їхніми характеристиками або перекладом іншою (іншими) мовою (мовами). Розрізняють С. л. перекладний (одномовний, дво- та багатомовний); лексичний (термінологічний, С. іншомовних слів, С. неологізмів, С. діалектизмів); фразеологічний; тлумачний; орфографічний; орфоепічний; морфемний; С. слововживання; прямий, зворотний, гніздовий. Синонім: *Мовний словник*.

Словник термінологічний – словник термінів та визначень певної галузі знання.

Словник тлумачний – мовний словник, що пояснює значення слів певної мови, дає граматичну, стилістичну характеристики, приклади застосування та інші відомості.

Словникар – особа, яка складає словники; лексикограф.

Словникова стаття – див. *Стаття словникова*.

Словниковий запас реципієнта – див. *Обсяг тезауруса реципієнта*.

Словниковий каталог – див. *Каталог словниковий*.

Словниковий коментар – див. *Коментар словниковий*.

Словниковий папір – див. *Більдрук*.

Слово – найменша одиниця мови, яка може передавати деяке значення й існувати як самостійна одиниця речення. На письмі слова відокремлюються одне від одного проміжками чи знаками пунктуації.

Слово ключове – слово чи словосполучення (можливо, в нормованій формі), взяте з назви чи тексту документа, яке характеризує його зміст і може служити ключем під час пошуку відповідної інформації.

Служба вибіркового поширення інформації – служба, яка систематично подає користувачам інформацію про поточні надходження документів у відповідь на їхні постійні запити.

Служба видавання документів – служба, яка видає на вимогу користувача інформації примірники повних текстів документів (оригінали, копії).

Служба індексування – служба, яка індексує документи та/або інформаційні запити.

Служба інформування про поточні видання – служба, яка оперативно інформує користувачів інформації про нові надходження документів з певної тематики в інформаційних ресурсах.

Служба подання назв документів – служба, яка подає користувачеві інформації назви (можуть бути перекладені) нових документів у певному тематичному розділі чи певній предметній сфері, що надійшли за певний період.

Служба реферування – служба, яка готує та подає інформацію про документи у формі рефератів.

Служби органів державної влади та органів місцевого самоврядування інформаційні – структурні підрозділи цих органів, що виконують інформаційно-аналітичні функції та забезпечують зв'язки із засобами масової інформації, громадськості.

Службова рубрика – див. *Рубрика службова*.

Службова частина апарату видання – див. *Апарат видання розпізнавальний*.

Службове виокремлення – див. *Виокремлення композиційно-графічне*.

Службовий документ – див. *Документ службовий*.

Службовий твір – див. *Твір службовий*.

Слухач – реципієнт, який сприймає аудіальну інформацію.

Смак читацький – здібність читача до самостійного міркування щодо естетичних вартостей видань.

Сміття інформаційне – незначуща вторинна інформація, яка відволікає від основного повідомлення, інформаційного приводу. Використовується зазвичай як елемент інформаційних технологій з маніпулятивною метою.

Смугасти́й папір – див. *Папір верже*.

Смужка бібліографічна – рядок уздовж корінця четвертої сторінки обкладинки періодичного чи продовжуваного видання з номером ISSN та бібліографічними відомостями про це видання.

Собівартість виготовлення одного примірника передплатного видання – будь-які прямі матеріальні і загальнови-робничі витрати, пов'язані зі створенням друкованих періодичних засобів масової

інформації (видань), без урахування колірності друку видання та витрат на оформлення передплати, доставлення передплатникам друкованих періодичних видань чи будь-яких інших витрат розповсюджувача.

Собівартість видання – грошове вираження витрат на створення друкованого видання, його друкування, оздоблення та реалізацію. Див. також *Калькуляція собівартості видання*.

Сорочка мідна – тонкий шар міді, який електролітичним способом нарощують на основний мідний шар формних циліндрів і використовують для створення друкарської форми глибокого друку, якщо циліндри підлягають хімічному травленню або механічному гравіюванню. Нарощування мідної сорочки (завтовшки близько 100 мкм) проводять після нанесення розділового срібного шару між сорочкою і циліндром, що дозволяє після друку видаляти сорочку без ушкодження основного шару.

Соціальна ефективність повідомлення – див. *Ефективність повідомлення соціальна*.

Соціальна реклама – див. *Реклама соціальна*.

Соціальна цензура – див. *Цензура соціальна*.

Соціальне телерадіомовлення – див. *Телерадіомовлення соціальне*.

Соціологічна інформація – див. *Інформація соціологічна*.

Соціологічне резюме – див. *Резюме соціологічне*.

Спадкємці в сфері авторського права – особи, до яких перейшли майнові права померлого автора за законом або за заповітом. У спадок передаються лише майнові права автора, але спадкємці мають право захищати авторство на твір і протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, яке може завдати шкоди честі та репутації автора.

Спектральні (спектрові) кольори – див. *Кольори спектральні (спектрові)*.

Специфічне видання – див. *Видання специфічне*.

Спеціалізована газета – див. *Газета спеціалізована*.

Спеціалізоване видання – див. *Видання спеціалізоване*.

Спеціалізований реферат – див. *Реферат вибірковий*.

Спеціальна бібліотека – див. *Бібліотека спеціальна*.

Спеціальне видання – див. *Видання спеціальне*.

Спеціальне редагування – див. *Редагування спеціальне*.

Спеціальний випуск газетний – див. *Випуск газетний спеціальний*.

Спеціальний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний спеціальний*.

Спеціальний редактор – див. *Редактор спеціальний*.

Спиртоводний лак – див. *Лак спиртоводний*.

Списків опрацювання – див. *Опрацювання списків*.

Список авторів – компонент апарату видання (найчастіше – покажчика), що містить перелік авторів, повідомлення яких є у виданні.

Список бібліографічний – бібліографічний посібник простої побудови. Розрізняють С. б.: прикнижковий, пристатейний, внутрікнижковий, внутріжурнальний.

Список класифікаційний – характеристики якого-небудь предмета, що подаються з нового рядка з позначенням порядкового номера чи символів. Синонім: *Перелік*.

Список одиниць виміру – компонент апарату видання (найчастіше – покажчика), що містить перелік наявних у виданні одиниць виміру та їх скорочених позначень.

Список помилок (список помічених помилок) – надрукований на окремому аркуші перелік помилок, виявлених у сигнальному примірнику видання або в готовому виданні після завершення друкування його накладу. С. п. складається з трьох колонок: у першій вказується сторінка й рядок, у якому виявлено помилку; у другій – подається фрагмент тексту з помилкою; у третій – виправлений фрагмент тексту. С. п. вкладають у видання або приклеюють до заднього форзацу. Див. також *Ерата*.

Список скорочень – компонент апарату видання, що містить перелік часто вживаних слів і словосполучень та їхні скорочені позначення.

Список умовних позначень – компонент апарату видання (найчастіше – покажчика), що містить перелік умовних позначень об'єктів, описаних в основному тексті видання.

Співавтор (и) – 1. Один із авторів, який зробив свій внесок у зміст документа, або ж організація, яка відповідає за зміст документа. 2. Член (и) авторського колективу, який (які) можуть працювати окремо або спільно, але несе (несуть) відповідальність за дотримання умов видавничої угоди.

Співавторство – спільна творча праця двох або більше осіб над твором. Розрізняють С. неподільне (твір є одним цілим) і подільне (твір складають з різних частин, кожна з яких має самостійне значення, тобто може бути використана незалежно від інших). Стосунки між С. визначають угодою, укладеною між ними. Право опублікування та іншого використання твору належить однаковою мірою всім С. Один співавтор не може без вагомих підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору.

Спічрайтер – особа, яка готує доповіді та виступи для посадовців.

Сповідання публічне – передача за згодою суб'єктів авторського права і/або суміжних прав в ефір за допомогою радіохвиль (лазерних променів, гама-променів тощо), у тому числі з використанням супутників, чи передача на віддалі за допомогою проводів або будь-якого виду наземного чи підземного (підводного) кабелю (провідникового, оптиковолокнистого та інших видів) творів, виконань, будь-яких звуків і/або зображень, їх записів у фонограмах і відеограмах, програм організацій мовлення тощо, коли зазначена передача може бути прийнята необмеженою кількістю осіб у різних місцях, віддаленість яких від місця передачі є такою, що без зазначеної передачі зображення чи звуки не можуть бути прийняті. Синонім: *Доведення до загального відома*.

Споживання видавничої продукції – використання видавничої продукції в процесі задоволення читачами своїх пізнавальних, естетичних, духовних, прикладних та інших потреб.

Споживач видавничої продукції – приватна особа, підприємство, установа, організація, які купують, оформлюють передплату на видання; у більш широкому сенсі – читач. Види С. в. п.: *споживач потенційний* (особа, що може стати читачем за певних умов), *споживачі цільові* (групи

людей, які розглядаються як потенційні читачі видань). Див. також *Сегментування споживачів видавничої продукції*.

Споживач інформації – див. *Користувач інформації*.

Споживачі реклами – невизначене коло осіб, на яких спрямовується реклама.

Спонсорство – 1. Добровільна матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними та юридичними особами будь-якої діяльності з метою популяризації виключно свого імені, найменування, свого знака для товарів і послуг. 2. Участь фізичної або юридичної особи в прямому чи опосередкованому фінансуванні програм з метою сприяння популяризації свого імені, фірмового найменування, торгової марки або іміджу цієї особи.

Спосіб виготовлення друкарських форм пігментний – спосіб виготовлення форми глибокого чи трафаретного друку, коли зображення передається з фотоформи на пігментний папір чи подібний матеріал з утворенням пігментної копії.

Спотворення – див. *Помилка «спотворення»*.

Справа бібліотечна – галузь інформаційної, культурної, освітньої діяльності суспільства, що включає створення і розвиток мережі бібліотек, формування та опрацювання бібліотечних фондів, організацію бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотек, підготовку бібліотечних кадрів, наукове та методичне забезпечення розвитку бібліотек. Див. також *Управління бібліотечною справою державне*.

Справа видавнича – сфера суспільних відносин, що поєднує в собі організаційно-творчу та виробничо-господарську діяльність юридичних і фізичних осіб, зайнятих створенням, виготовленням і розповсюдженням видавничої продукції. Складовими частинами видавничої справи є: видавнича діяльність – сукупність організаційних, творчих, виробничих заходів, спрямованих на підготовку і випуск у світ видавничої продукції; виготовлення видавничої продукції – виробничо-технологічний процес відтворення визначеним накладом видавничого оригіналу поліграфічними чи іншими технічними засобами; розповсюдження видавничої продукції – доведення видавничої продукції до спо-

живача як через торговельну мережу, так і іншими способами. Див. також *Об'єкт видавничої справи*.

Справа книжкова – система різних галузей, пов'язаних зі створенням, виготовленням, розповсюдженням і використанням книг. Охоплює видавничу діяльність, поліграфічне виконання, книжкову торгівлю, бібліографічну й бібліотечну справу.

Справник (справщик) – працівник друкарні періоду XVI ст., який займався підготовкою «списків» видання, звірянням списку з оригіналом, виправленням помічених помилок, тобто виконував обов'язки текстолога, редактора, коректора.

Спростування – повідомлення в ЗМІ, в якому йдеться про виправлення редакцією помилок, допущених в іншому повідомленні.

Спуск – незадрукована частина початкової сторінки видання чи окремого розділу від верхнього краю сторінки до початку тексту, яка на всіх початкових сторінках видання має бути однаковою.

Спуск альбомний – розміщення смуг на друкарській формі, при якому корінець видання після фальцювання розташовується уздовж короткої сторони сторінки, на відміну від звичайного спуску.

Спуск на сторінці складання – відстань від її верхнього краю до перших рядків тексту на початковій сторінці видання, його розділів та інших структурних частин, які можуть мати заголовки і прикраси.

Спускова (спускна) сторінка – див. *Сторінка спускова (спускна)*.

Спускове верстання – див. *Верстання спускове*.

Стандарт – 1. Документ, розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги, дотримання яких є не обов'язковим. С. може містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи послуги. 2. Нормативне виробничо-практичне видання з комплексом норм, правил та вимог щодо об'єкта стандартизації, встановлених та затверджених у відповідності

з чинним законодавством. Стандарти ґрунтуються на узагальнених досягненнях науки, техніки, практичного досвіду і спрямовані на досягнення оптимальної користі для суспільства.

Стандарти національні – державні стандарти України, прийняті центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації та доступні для широкого кола користувачів.

Стандартизація – діяльність, що полягає у встановленні положень, які регламентують виробничу діяльність у певній сфері. Результатом С. є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню. Див. також *Орган стандартизації*.

Стандартизація міжнародна – стандартизація, що проводиться на міжнародному рівні та участь у якій відкрита для відповідних органів усіх країн.

Стандартизація національна – стандартизація, що проводиться на рівні однієї країни.

Стандартизація регіональна – стандартизація, що проводиться на відповідному регіональному рівні та участь у якій відкрита для відповідних органів країн певного географічного або економічного простору.

Статистична інформація – див. *Інформація статистична*.

Статистичний бюлетень – див. *Бюлетень статистичний*.

Стаття вступна – елемент довідково-допоміжного апарату видання у формі оригінальних матеріалів, які подають перед текстом видання (найчастіше – зібрання творів, збірника), щоб допомогти читачеві глибше зрозуміти зміст, правильно його засвоїти, отримати потрібні попередні відомості.

Стаття довідкова – основний структурний елемент будь-якого довідкового видання; відносно самостійний текст, до якого входить заголовне слово (словосполучення, вислів, поняття, термін) і його пояснення (визначення, тлумачення). Види С. д.: статті-огляди (детально, з історичними екскурсами, статистичними відомостями, біографічними даними, списками рекомендованих джерел інформують про найважливіші питання теми довідкового видання. Обсяг – від 2000 – до 20000 знаків); статті-довідки (мають менший обсяг (до 1000 зн.),

висвітлюють вузчі, конкретніші теми, без історичних довідок. Необов'язковими для них є списки літератури); статті тлумачення ((200-300 зн.) ще стисліші і складаються з дефініції та етимологічної довідки); статті-посилання (мають допоміжне, службове значення. Вони скеровують читача до іншої статті). Див. також *Стаття словникова*, *Стаття тезаурусна*, *Стаття довідкова типова*, *Тематичний цикл довідкових статей*.

Стаття наукова – один із видів наукових публікацій, де подаються кінцеві або проміжні результати дослідження, висвітлюються пріоритетні напрямки розробок ученого, накреслюються перспективи подальших напрацювань. Виникла у XVIII ст. Обсяг – 6-22 сторінки (0, 35-1 авторський аркуш, тобто 10-40 тисяч знаків).

Стаття оглядова – публікація, що містить зведену характеристику, аналіз та оцінку стану науки, техніки, літератури та мистецтва за певний період.

Стаття передова – провідна стаття в періодичному виданні, присвячена найбільш важливим принципам питаням, і така, що відображає точку зору редакції чи установи (організації), органом якого це видання являється. Публікується на самому початку видання.

Стаття редакційна – написана від імені редакції періодичного видання стаття, в якій сформульовано думку редакції з того чи іншого приводу.

Стаття словникова – структурна частина словника, присвячена одній темі, складена із заголовкового (ключового) слова, яке визначає тему, і власне тексту. Див. також. *Стаття тезауруса*.

Статус електронного документа та його копії правовий – становище і значущість документа та його копії в системі права. Юридична сила електронного документа не може бути заперечена тільки через те, що він має електронну форму. Допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну форму. Нотаріальне посвідчення цивільно-правової угоди, укладеної шляхом створення електронного документа (електронних документів), здійснюється у порядку, встановленому законом.

Статут – офіційне видання, у якому міститься зведення правил, що регулюють

принципи організації та порядок діяльності.

Стаціонарна бібліотека – див. *Бібліотека стаціонарна*.

Сценарій – знятий на місці події крупний план репортера, що є візуальним свідченням його присутності.

Стереоскопічне зображення – див. *Зображення стереоскопічне*.

Стереоскопічний друк – див. *Друк анагліфічний*.

Стереослайд – фотодокумент у вигляді двох позитивних зображень на фотоплівці, які, якщо їх розглядати в стереоскопічному пристрої, забезпечують стереоскопічне зображення. Синонім: *Стереограма*.

Стереотипне перевидання – див. *Перевидання стереотипне*.

Стиль індивідуальний – властивості поведінки, манери висловлювання чи письма, які відрізняють ту чи іншу особу. С. і. притаманний, зокрема, відомим письменникам, журналістам, публіцистам.

Стимулювання продажу видавничої продукції – комплекс спонукальних заходів, дій, що заохочують до придбання видань; система дій, спрямованих на формування і реалізацію видавничого маркетингу. Види С. п. в. п.: *агрегація в маркетингу* (маркетингова стратегія, спрямована на розширення бази споживачів; зосереджує увагу на універсальних потребах населення і припускає, що всі споживачі на конкретному ринку схожі один на одного і відчують однакові потреби); *стратегія «проштовхування» видань* (дії, покликані стимулювати зацікавленість посередників, продавців роботою з продукцією видавництва); *стратегія видавничої реклами* (зусилля, спрямовані на визначення цілей, напрямів рекламної кампанії на певному етапі функціонування видавництва, вибір видів реклами, створення рекламних повідомлень, а також їх поширення); *стратегія залучення покупців видавничої продукції* (формування у потенційних покупців особливого інтересу до певних видань); *стратегія збереження (захисту) частки ринку* (пошук нових споживачів, проникнення на нові сегменти, активізація реклами, засобів стимулювання продажів); *стратегія інтенсивного розподілу* (використання всіх можливостей (посередників, оптових і розд-

рібних продавців) для забезпечення максимального збуту видань); *стратегія модифікації видання* (видозміна деяких ознак видання зі збереженням його суті, випуск його в іншій книжковій серії); *стратегія просування видавничої продукції* (система цілей, планів, дій щодо підвищення попиту, активізації продажу продукції видавництва); *стратегія репозиціонування* (зміна позицій видавництва і його видань на ринку, у свідомості споживачів, інших актуальних суб'єктів зовнішнього середовища); *стратегія селективного (вибіркового) розподілу* (співпраця лише із спеціалізованими посередниками, яка може стосуватися здебільшого ексклюзивних, зорієнтованих на специфічну аудиторію видань).

Стійкість золотої та срібної фарб корозійна – стійкість друкарської фарби під золото і срібло до потемніння з часом після друку. Залежить від властивостей друкарського паперу і зволожуючого розчину, використовуваних у процесі друкування.

Стіл монтажний – пристрій (стіл) зі скляною поверхнею, що підсвічується, для виготовлення монтажів фотоформ. Для полегшення процедури ручного монтажу і підвищення його якості різні виробники пропонують широкий спектр допоміжних пристроїв. Найпростішими з них є шрифтові (pinbar) столи, призначені для монтажу перфорованих плівок. Плівки, які переставляються, розміщені в них уздовж периметра аркуша астролона, і проштанцьовані (до того, як їх обріжуть з трьох сторін) фотоформи перед закріпленням на астролоні позиціюються на ньому за допомогою штифтових планок. Існують високоточні координатні монтажні столи різного ступеня автоматизації. Аркуш плівки в таких пристроях укладається на астролон не руками, а супортом, схожим на супорт металообробного верстата. Положення супорта контролюється або електронікою, або прецизійними ноніусами, схожими на ноніуси штангенциркулів чи мікрометрів.

Стіл ретушувальний – стіл з матовою скляною поверхнею і нижнім підсвічуванням, призначений для ретушування фотоформи й оригіналу.

Стіл складальний – стіл для ручного складання з похилою верхньою дошкою та висувними складальними касами.

Стовпець (стовпчик) – див. *Колонка, Шпальта*.

Столоправитель – працівник друкарні Києво-Печерської лаври періоду XVII-XVIII ст., який займався звірянням гранок складеного тексту з оригіналом, тобто виконував обов'язки коректора. Див. також *Дозорець, Справник, Коректор-зчитувач, Коректор*.

Сторінка – один бік аркуша документа. Див. також *Композиція сторінки*.

Сторінка звичайна – сторінка без спуску чи кінцевого проміжку.

Сторінка кінцева – остання сторінка видання чи його рубрики. Текст на кінцевій сторінці займає верхню її частину і врівноважується білим полем (кінцевим проміжком), розташованим унизу. Під текстом іноді розміщують кінцівку.

Сторінка початкова – перша сторінка видання чи його рубрики.

Сторінка складання – 1. Частина сторінки видання, зайнята текстом. 2. Відбиток на папері зверстаних матеріалів сторінки, без урахування полів і середника (корінцевого поля). Див. також *Композиція сторінки складання, Розганяння складання / верстки, Формат сторінки складання, Шпальта*.

Сторінка складання ілюстративна – сторінка, яка містить тільки ілюстрацію.

Сторінка складання кінцева – остання текстова або мішана сторінка видання або його частини, яка, як правило, заповнена не до кінця.

Сторінка складання мішана – сторінка, що містить як текст, так й ілюстрації.

Сторінка складання початкова – перша текстова або мішана сторінка видання або його частини.

Сторінка складання текстова – сторінка, що містить лише текст.

Сторінка спускова (спускна) – початкова сторінка, що починається зі спуску. Див. також *Спуск*.

Сторінка тематична – добірка чи публіцистична стаття, що займає цілу сторінку видання.

Сторінка титульна – лицьовий бік титульного аркуша; сторінка, що є носієм основних вихідних відомостей видання: надзаголовкових даних, імені (імен) автора(-ів), назви, підзаголовкових даних, вихідних даних. Див. також *Аркуш титульний, Титул*.

Сторінка титульна суміщена – див. *Титул суміщений*.

Сторінки для звірення – див. *Відбиток коректурний «звірні аркуші»*.

Сторінкова таблиця – див. *Таблиця сторінкова*.

Сторона паперу верхня – сторона, протилежна сітковій стороні паперу.

Стратегії видавничі – комплекс заходів, які розробляються у видавництві з метою формування в суспільстві позитивного іміджу видавців і їхньої продукції, зорієнтовані на розширення кола авторів і читацької аудиторії, просування власної продукції на ринку, пропаганду суспільно значимих ідей, які є світоглядними орієнтирами діяльності видавництва.

Стратегія видавництва цінова – система ціноутворення видань з метою досягнення цілей видавництва на ринку.

Стратегія пошуку – послідовність логічних операцій, виконуваних у процесі інформаційного пошуку, що забезпечують точність і/або повноту видачі документів, релевантних інформаційному запиту.

Стрижень – смужка паперу чи тканини, яку використовують для приклеювання ілюстрації чи форзаца до зошита.

Стрінгер – позаштатний репортер, який передає інформацію тільки у разі дуже важливих подій у країнах їхнього перебування.

Строк виконання документа – строк, визначений змістом документа, нормативно-правовим актом, організаційно-розпорядчим документом чи резолюцією.

Строк зберігання документів – період обов'язкового зберігання документів без зазначення граничних календарних дат, визначений унаслідок виконання експертизи їхньої цінності.

Строк охорони авторського права – передбачений законодавством строк, на який авторським творам надається права охорона. Після закінчення цього строку твори переходять у суспільне надбання держави та можуть вільно використовуватись усіма очочими на власний розсуд. Див. також *Надбання суспільне*.

Структура видання – складові частини видання. Див. також *Типологічна модель видання, Будова видання, Апарат видання*.

Структура видання видавнича – 1. Обов'язкові і необов'язкові компоненти видання. До обов'язкових компонентів С. в. в.

входить основний текст і вихідні відомості; до необов'язкових (факультативних) – рубрикація, зміст, колонтитули, ілюстрації, таблиці, формули, покажчики, примітки.

2. Вихідні відомості, текстові компоненти, нетекстові компоненти, апарат видання. Див. також *Апарат видання*.

Структура оригіналу – організація обов'язкових (основного тексту, зображальних матеріалів, титульних даних, вихідних відомостей) та факультативних (елементи довідкового апарату майбутнього видання) елементів авторського чи видавничого оригіналу. Див. також *Комплектність оригіналу*.

Структура растрова – площинна періодична або неперіодична сітка, що складається з дрібних елементів різної конфігурації або ліній різних видів, – прямих і хвилеподібних, паралельних і пересічних, у вигляді концентричних або пересічних кругів і еліпсів тощо. Див. також *Поворот растрової структури*.

Структура тексту – внутрішня організація його частин, яка визначає їх взаємозв'язок і взаємне розташування в рамках цілісної текстової конструкції.

Струменний друк – див. *Друк струменний*.

Ступінь редагованості повідомлення – відношення обсягу здійсненого редактором виправлення до обсягу всього повідомлення; величина, за допомогою якої визначають можливу чи фактичну трудомісткість роботи, виконаної редактором під час опрацювання авторського оригіналу. Для того, щоб визначити цю величину, потрібно обсяг виправленого тексту (в знаках) поділити на обсяг всього тексту (в знаках) і помножити на 100 %. Визначати С. р. п. варто двічі: перший раз – до прийняття рішення про публікування (для оцінювання якості повідомлення, рівня авторської майстерності та можливої трудомісткості роботи редактора, а отже й доцільності чи недоцільності підписання угоди з автором); вдруге – для визначення обсягу роботи редактора.

Ступінь секретності інформації («особливої важливості», «цілком таємно», «таємно») – категорія, яка характеризує важливість секретної інформації, ступінь обмеження доступу до неї та рівень її охорони державою.

Стьоб – іронічно-насмішкуватий стиль ведучих теле- і радіопередач.

Суб'єкт редагування – див. *Редактор, Система редагування*.

Суб'єктивні норми редагування – див. *Норми редагування суб'єктивні*.

Суб'єкт інформаційної діяльності – юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність у сфері телебачення і радіомовлення (телерадіоорганізації, провайдери програмної послуги тощо).

Суб'єкт майнових авторських і/або суміжних прав – фізична або юридична особа, якій на законних підставах належать майнові авторські і/або суміжні права на аудіовізуальні твори, фонограми, відеограми, комп'ютерні програми, бази даних.

Суб'єкти електронного документообігу – автор, підписувач, адресат та посередник, які набувають передбачених законом або договором прав і обов'язків у процесі електронного документообігу.

Субтрактивна колірна модель – див. *Модель колірна субтрактивна*.

Суверенітет держави інформаційний – здатність держави контролювати і регулювати потоки інформації з-поза меж держави з метою дотримання законів України, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави.

Суверенітет інформаційний – володіння і розпорядження національними інформаційними ресурсами, які включають належну державі інформаційну інфраструктуру та інформацію (незалежно від змісту, форми, часу і місця її створення). С. і. забезпечується виключним правом держави на формування і здійснення національної інформаційної політики, власності на інформаційні ресурси, сформовані за державний кошт, створенням національних систем інформації, встановленням режиму доступу інших держав до інформаційних ресурсів України.

Сумарний облік фонду – див. *Облік фонду сумарний*.

Суміжні права – див. *Права суміжні*.

Суміщена титульна сторінка – див. *Сторінка титульна суміщена*.

Суперекслібрис гербовий – книжковий знак у вигляді герба, розташований на палітурці.

Суперечність дистантно-виразна – див. *Помилка «Суперечність дистантно-виразна»*.

Суперечність дистантно-імпліцитна – див. *Помилка «Суперечність дистантно-імпліцитна»*.

Суперобкладинка – додаткова обкладинка з клапанами, яка захищає палітурну кришку або обкладинку і використовується як елемент зовнішнього оформлення видання, а також для реклами.

Супровідний матеріал – див. *Матеріал супровідний*.

Суспільне мовлення – див. *Мовлення громадське*.

Суспільне надбання – див. *Надбання суспільне*.

Суспільне телебачення і радіомовлення України – див. *Телебачення і радіомовлення України суспільне*.

Суспільно необхідні видання – див. *Видання суспільно необхідні*.

Суспільство інформаційне – суспільство, в якому накопичення й опрацювання інформації та виробництво інформаційного продукту виступає рушійною силою науково-технічного, соціально-економічного і культурно-освітнього прогресу.

Суцільна пагінація – див. *Пагінація наскрізна*.

Суцільна палітурка – див. *Палітурка суцільна (суцільнокрита)*.

Сфальцьована вклейка – див. *Вклейка сфальцьована*.

Сфера інформаційна – сукупність інформації, інформаційної інфраструктури, засобів масової інформації (комунікації), інших суб'єктів, що збирають, зберігають, використовують і поширюють інформацію, а також нормативно-правової бази, державних і громадських інституцій, які регулюють суспільні відносини, що виникають при інформаційній діяльності. Синонім: *Середовище інформаційне*.

Сформатований текст – див. *Текст сформатований*.

Схвалення оригіналу – письмове рішення про прийняття авторського оригіналу у виробництво на підставі ознайомлення редакції (редактора) з авторським оригіналом, висновками редакції (редактора) та рецензентів.

Сценарій – твір драматургії, створений для подальшого застосування в театрі, кіно чи на телебаченні. Автор сценарію володіє авторськими правами на свій твір і є співавтором аудіовізуального твору, для якого ставився сценарій.

Т

Табель-календар – аркушеве видання календаря-щорічника з переліком днів року, розташованих за місяцями у вигляді таблиць.

Таблиці авторські – алфавітний перелік початкових складів чи сполучень початкових літер прізвищ індивідуальних авторів чи назв книг (якщо автор не зазначений або ж їх більше трьох), позначених арабськими цифрами. У роботі фахівці використовують «Авторські таблиці» Л. Хавкіної.

Таблиця – особлива форма передавання змісту твору, яку відрізняє від текстової організація слів і чисел в колонки (графи) і рядки, де кожна позиція (одиниця тексту) є одночасно складовою частиною і рядка, і колонки. Т. складається з головки, хвостової частини, прографки, боковика, граф, рядків, вічок. До елементів Т. належать також заголовки: нумераційний і тематичний. Види Т. за змістом: книжково-журнальна; таблиця-пустографіка. Види таблиці за розташуванням на сторінці: клаптикова, поперечна, розгорнута, розпашна, сторінкова, поздовжна. Див. також *Вивід*.

Таблиця відкрита – таблиця без облямовувальних лінійок з боків і знизу.

Таблиця глуха – див. *Таблиця закрита*.

Таблиця закрита – таблиця, облямована лініями з чотирьох боків Т. з. найчастіше трапляються у компактних виданнях довідкового характеру з різноманітною версткою, щоб підкреслити відокремленість таблиці від тексту, а також у виданнях з дрібними таблицями, які завершують в облямовання. Синонім: *Таблиця глуха*.

Таблиця клаптикова – таблиця, що займає частину сторінки видання.

Таблиця класифікації (таблиця класифікаційна) – 1. Систематичне групування понять у класи, розділи та підрозділи, подані за допомогою нотації. 2. Практичний посібник, призначений для визначення класифікаційних індексів з метою впорядкованого розташування творів друку та інших документів у логічній послідовності, зв'язку і підпорядкованості у відповідності з ознаками змісту, форми видання, читачького призначення; складається з основних таблиць, допоміжних таблиць і алфавіт-

но-предметного покажчика; може бути в картковій, книжковій та машиночитаній формах. Види Т. к.: *таблиця класифікації галузева* (таблиця класифікації, яка включає повні таблиці певної галузі знання, скорочену вибірку із таблиць за суміжними галузями, а також комбіновані індекси); *таблиця класифікації основна* (складова частина таблиць класифікації, до складу якої входять ієрархічні таблиці класифікаційних поділів за основними класифікаційними ознаками); *таблиця класифікації універсальна* (таблиця класифікації з усіх галузей знань). Див. також *Класифікації бібліотечно-бібліографічні, ББК, УДК*.

Таблиця книжково-журнальна – таблиця, яка містить у прографці цифри чи текст, на відміну від *таблиці-пустографки*.

Таблиця поздовжня – таблиця, розташована уздовж сторінки складання; ширина Т. п. не перевищує ширину складання.

Таблиця поперечна – таблиця, заверстана «лежачи» – перпендикулярно до рядків основного тексту. Ширина Т. п. дорівнює або є меншою за висоту складання.

Таблиця розгорнута – таблиця, що починається на лівій сторінці розвороту і продовжується на правій. Розрізняють Т. р.: поздовжні, поперекові, шпальтові, латкові.

Таблиця сторінкова – таблиця, що займає цілу сторінку видання.

Таблиця-пустографка – таблиця, в якій боковик заповнений текстом, а програмка пуста.

Таблоїд – малоформатна газета з великою кількістю ілюстрацій (в основному про знаменитостей), що оприлюднює сенсаційні, скандальні, низькопробні, суперечливі повідомлення, розраховані на невибагливих читачів. Інколи Т. називають «бульварною» або «жовтою» пресою.

Таємна інформація – див. *Інформація таємна*.

Таємниця державна – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим законом, державною

таємницею і підлягають охороні державою. Див. також *Інформація секретна*.

Тасмниця комерційна – інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність і була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Т. к. можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. Т. к. є одним із об'єктів інтелектуальної власності.

Такса розрахункова – сума, що визначає розмір оплати за доступ до технічних та технологічних ресурсів мереж операторів телекомунікацій (здійснення доступу) для пропуску одиниці трафіка і застосовується для операторів, які є суб'єктами господарської діяльності на території України.

Тампонний друк – див. *Друк тампонний*.

Твір – результат творчої роботи автора, що має закінчений вигляд і втілений у будь-яку матеріальну форму. Див. також *Датування твору, Зібрання творів, Інтерпретація твору, Оприлюднення твору, Примірник твору*.

Твір анонімний – твір, виданий (або невиданий) без зазначення імені автора.

Твір аудіовізуальний – 1. Твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього). Сприйняття Т. а. є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами Т. а. є: кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайдофільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими. 2. Частина телерадіопрограми, яка є об'єктом авторського права, має певну три-

валість, авторську назву і власну концепцію, складається з епізодів або цілісних авторських творів, поєднаних між собою творчим задумом і зображальними чи звуковими засобами та яка є результатом спільної діяльності авторів, виконавців і виробників. Див. також *Демонстрація аудіовізуального твору / відеограми публічна, Примірник аудіовізуального твору, комп'ютерної програми, бази даних, Продюсер аудіовізуального твору*.

Твір друку – продукція поліграфічного виробництва, одержана шляхом друкування чи тиснення.

Твір літературний – 1. Твір людської думки, який закріплений у письмовій формі та має суспільне значення. 2. В юриспруденції – оригінальний письмовий твір белетристичного, наукового, технічного чи практичного характеру, який захищається авторським правом незалежно від його змісту, значення, мети та призначення.

Твір образотворчого мистецтва – скульптура, картина, малюнок, гравюра, літографія, твір художнього (у тому числі спеціального) дизайну тощо.

Твір похідний – твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, симпліфікація, аранжування, опрацювання творів фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову. До Т. п. не належать аудіовізуальні твори, одержані шляхом дублювання, озвучення, субтитрування українською чи іншими мовами аудіовізуальних творів.

Твір службовий – твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем.

Твір ужиткового мистецтва – твір мистецтва, в т. ч. твір художнього промислу, створений ручним або промисловим способом для користування у побуті або перенесений на предмети такого користування.

Твір, випущений у світ – твір, який видано, публічно виконано, показано, передано по радіо чи телебаченню або будь-яким іншим способом оприлюднено.

Твори вибрані – одногомне чи багатомне видання, що містить частину найзначніших, відібраних за певними критеріями творів одного чи кількох авторів.

Твори літературні і художні – усі твори в галузі літератури, науки і мистецтва, яким би засобом і в якій би формі вони не були виражені. До них належать: книжки, брошури, лекції, звернення, проповіді, драматичні і музично-драматичні твори, хореографічні твори і пантоміми, музичні твори з текстом або без тексту, кінематографічні твори, малюнки, твори живопису, архітектури, скульптури, графіки і літографії; фотографічні твори, твори ужиткового мистецтва, ілюстрації, географічні карти, плани, ескізи.

Творче редагування – див. *Редагування творче*.

Творчий працівник – див. *Працівник творчий*.

Теза – основне, стисло сформульоване положення, яке потребує доведення; висновки.

Тезаурус – 1. Словник (словниковий запас) людини. Див. також *Обсяг тезауруса реципієнта*. 2. Сукупність чи показник понять і термінів у довідковому виданні. 3. Сукупність слів інформаційно-пошукової мови із зафіксованими семантичними відношеннями; охоплює одну чи більше спеціальних галузей знань. Види тезауруса (3): *багатотомний* (містить дескриптори та, як правило, недескриптори, взяті з кількох природних мов, що виражають еквіваленти поняття в кожній з цих мов); *без преференційних термінів* (тезаурус, у якому всі терміни є дескрипторами); *галузевий* (тезаурус, обмежений однією галуззю знань); *із преференційними термінами* (тезаурус, у якому тільки один з термінів, що виражають поняття, може бути використаний під час індексування); *інформаційно-пошуковий* (унормований словник, призначений для пошуку інформації, у якому зазначені відношення/зв'язки між усіма знаками інформаційно-пошукової мови, а також правила їх використання); *макротезаурус* (тезаурус, що містить терміни загального змісту та охоплює широку галузь знань); *мікротезаурус* (тезаурус, що становить частину деякого тезауруса, яка іноді укомплектована додатковими термінами); *однотомний* (тезаурус, що містить дескриптори та, як правило, не дескриптори, взяті з однієї природної мови); *початковий* (тезаурус, що служить відправною точкою для розробки іншого тезауруса); *тематичний* (тезау-

рус, у якому відношення між термінами встановлюються після їх групування за предметними галузями); *фасетний* (тезаурус, у якому відношення між термінами встановлюються після їх групування за фасетами); *цільовий* (тезаурус, розроблений на основі початкового тезауруса).

Тези доповідей – науковий неперіодичний збірник матеріалів попереднього характеру, таких як анотації, реферати доповіді чи повідомлення, що опубліковані до початку конференції.

Текст – 1. Писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загально композиційному, дискантному плані – спільністю тем і сюжетною заданістю. Одиницею Т. є реально вичленовуваний найменший словесний масив, що складається з лінійно розташованої сукупності речень, об'єднаних у тематичну і структурну цілісність, після якої йде інша цілісність того ж рівня. Найменша реальна одиниця Т. – надфразна єдність, абзац. На рівень реальних одиниць Т. можна поставити також період. Ознак реальної одиниці може набувати також і окреме речення, якщо на ньому конкретизується особлива увага, винесене воно в позицію абзацу і має звичайну для надфразної єдності смислову і структурну автономність. 2. Частина видання, що містить інформацію, зображену за допомогою певного набору знаків. Робота редактора над текстом спрямована на підвищення його інформативності, удосконалення форми і комунікативних якостей. У видавничій практиці розрізняють текст основний, допоміжний і додатковий залежно від виконуваної ним функції. 3. Друкарський шрифт, кегль якого дорівнює 20 п. Див. також *Виведення тексту, Опрацювання тексту, Редагування тексту, Складання тексту, Структура тексту, Фрагмент тексту*.

Текст автентичний (аутентичний) – справжній, оригінальний, цілком вірогідний, заснований на першоджерелах текст. Автентичними вважають оригінальні, точні тексти художніх творів певних авторів, їх епістолярії, щоденникові записи тощо, наявні у рукописах, першодруках, авторській коректурі тощо. Див. також *Текст основний*.

Текст адаптований – спрощений варіант тексту будь-якого літературного твору, пристосований для непідготовленого читача.

Текст бібліографічний – сукупність усіх бібліографічних записів у виданні.

Текст виворітний – текст, зображений білими чи світлими літерами на кольоровому чи темному тлі.

Текст виокремлений – зміни поліграфічного оформлення частин тексту (фраз або окремих слів, літер, знаків) порівняно з прийнятим для цього тексту з метою привернути увагу читача. Див. також *Виокремлення (2)*, *Виокремина*.

Текст дефінітивний – див. *Текст основний*.

Текст додатковий – довідково-пояснювальний текст, що доповнює основний текст і займає невеликий обсяг видання. До Д. т. належать довідкові, документальні та інші додатки, що є корисною, але не обов'язковою частиною видання.

Текст допоміжний – текст апарату видання, який допомагає читачеві ефективно користуватися виданням; містить дані про його джерела, авторів, читацьку адресу.

Текст ілюстративний – структурна частина основного тексту, що має пояснювально-ілюстративний характер, доповнює й розвиває положення основного тексту, складений шрифтом іншого кегля чи накреслення, чи зі втяжкою.

Текст канонічний – 1. Найбільш вірогідний, наукововизнаний текст. Синонім: *Текст основний (2)*. 2. Затверджений церквою текст релігійних книг.

Текст лекцій – навчальне видання, яке містить виклад матеріалу певних розділів навчальної дисципліни визначеної програмою.

Текст надрукований – текст, відтворений будь-яким способом друкування.

Текст основний – 1. Текст твору, що опублікований в певному виданні, передає зміст твору та займає основний обсяг. У виданні Т. о. зазвичай доповнюється додатковими, пояснювальними та допоміжними текстами апарату видання. 2. Текстологічно науково вивіреним текстом твору, який на момент його видання є найбільш точним. Синоніми Т. о. (2): *Текст автентичний*, *Текст дефінітивний*, *Текст канонічний*. Синонім Т. о. (1, 2): *Текст дефінітивний*.

Текст паралельний – текст того самого твору різними мовами в дво- або багато-

томному виданні, що надруковано паралельно.

Текст прецедентний – непрямі посилання на широко відомі явища культури, літератури, події суспільно-політичного життя, які легко дешифруються адресатом.

Текст простий – текст, що не містить складних елементів (таблиць, формул, слів та словосполук чужими мовами, посилань, бібліографічних описів, різноманітних виокремлень, внутрітекстових заголовків тощо).

Текст складний – текст, складний для складання (з різноманітними виділеннями, дрібними короткими текстами, надрядковими і підрядковими знаками, індексами, показниками ступеня тощо).

Текст сформатований – текст документа, складений відповідно до інструкцій подавання тексту на носії даних.

Текст форматований – текст, що перебуває в процесі форматування як об'єкт дії.

Текстівка – підпис під ілюстрацією (фотографією, малюнком або іншим зображенням) у виданні.

Текстова сторінка складання – див. *Сторінка складання текстова*.

Текстове видання – див. *Видання текстове*.

Текстовий документ – див. *Документ текстовий*.

Текстовий оригінал – див. *Оригінал текстовий*.

Текстовий редактор – див. *Редактор текстовий*.

Текстові компоненти оригіналу – див. *Компоненти оригіналу текстові*.

Текстові шрифти – див. *Шрифти текстові*.

Текстологія – практична галузь літературознавства, яка на основі знань із циклу наукових філологічних дисциплін розробляє принципи і методику визначання основного тексту, перевіряння його за першоджерелами, виправлення в ньому хиб, помилок, довільних змін, внесених всупереч волі та задуму автора.

Тексту характеристики змістові основні – див. *Тексту характеристики змістові основні*.

Текстура – різновид готичного шрифту, відома починаючи з XI ст. Т. – єдиний готичний шрифт, що використовувався в пресі. Сторінка, заповнена шрифтом Т., нагадує текстуру тканини. Ефект дося-

гається високими вузькими міцними формами літер з невеликою кількістю кривих, короткими виносними елементами і високими рядковими літерами. Т. характеризується ромбоподібними закінченнями вертикальних штрихів. Була поширена і за межами німецьких територій.

Теле- і радіопередачі обов'язкові – державні аудіовізуальні засоби масової інформації загальнодержавного рівня зобов'язані оперативно забезпечувати в межах державного замовлення поширення таких теле- і радіопередач: відкриття першого засідання сесії Верховної Ради України нового скликання, а також висвітлення діяльності Верховної Ради України в порядку і формах, визначених окремою постановою Верховної Ради України на кожну поточну сесію Верховної Ради України; звернень Президента України до народу України та його щорічних і позачергових послань до Верховної Ради України, заяв Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Верховного Суду України та Конституційного Суду України; церемонії складення присяги народові новообраним Президентом України на урочистому засіданні Верховної Ради України; відкриття першого засідання новоствореного Кабінету Міністрів України. Державні телерадіоорганізації зобов'язані забезпечити розповсюдження цих передач у регіонах, на які вони здійснюють мовлення.

Телебачення – 1. Мережа, в якій через канали передавання інформації передають повідомлення від ЗМІ до реципієнтів. 2. Виробництво аудіовізуальних програм та передач або комплектування (пакування) придбаних аудіовізуальних програм та передач і їх поширення незалежно від технічних засобів розповсюдження.

Телебачення і радіомовлення України суспільне – організаційно-правова форма некомерційного телебачення і радіомовлення, засади діяльності якої визначено Законом України «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України».

Телевізійний канал – див. *Канал телевізійний*.

Телекомунікацій оператор – див. *Оператор телекомунікацій*.

Провайдер телекомунікацій – див. *Провайдер телекомунікацій*.

Телекомунікаційна мережа доступу – частина телекомунікаційної мережі між

пунктом закінчення телекомунікаційної мережі та найближчим вузлом (центром) комутації включно.

Телекомунікаційна мережа загального користування – телекомунікаційна мережа, доступ до якої відкрито для всіх споживачів.

Телекомунікаційна послуга (послуга) – продукт діяльності оператора та/або провайдера телекомунікацій, спрямований на задоволення потреб споживачів у сфері телекомунікацій.

Телекомунікаційна система – сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обміну інформацією шляхом передавання, випромінювання або приймання її у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб.

Телекомунікаційний метод доступу; теледоступ – телекомунікація, що забезпечує користувачам інформації доступ до віддалених даних.

Телекомунікаційні послуги загальнодоступні (універсальні) – див. *Послуги телекомунікаційні загальнодоступні*.

Телекомунікація (електрозв'язок) – передавання, випромінювання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, проводових, оптичних або інших електромагнітних системах.

Телеконференц-зв'язок – зв'язок за допомогою обчислювальних машин, що надає можливість вводити та приймати текстові, графічні й усні повідомлення через зв'язані між собою термінали.

Телеконференція – інтегральний набір послуг комп'ютерної мережі, який використовують для комунікації користувачів на основі передавання та опрацювання інформації.

Телемережа (ефірна або кабельна) багатоканальна – телекомунікаційна мережа загального користування, призначена для передавання телерадіопрограм, а також надання інших телекомунікаційних і мультимедійних послуг, здатна забезпечити одночасну трансляцію більше ніж однієї телерадіопрограми і може інтегруватися з іншими телекомунікаційними мережами загального користування.

Телерадіомовлення міське – див. *Телерадіомовлення районне*.

Телерадіомовлення міськрайонне – див. *Телерадіомовлення районне*.

Телерадіомовлення районне – теле- і радіомовлення, здійснюване комунальними районними, міськими або міськрайонними (спільними для району і міста) теле- і радіомовними організаціями. Див. також *Телерадіомовлення міське, Телерадіомовлення міськрайонне*.

Телерадіомовлення соціальне – передачі чи програми освітнього, навчального та довідкового характеру, передачі для сліпих, глухих, людей з послабленим слухом, а також програми і передачі з проблем екологічного виховання.

Телерадіоорганізації громадські – неприбуткові телерадіоорганізації, які створюються фізичними та/або юридичними особами з метою задоволення інформаційних потреб територіальних громад у порядку, визначеному Законом України «Про телебачення та радіомовлення», Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України та Законом України «Про об'єднання громадян». Т. г. не мають права займатися підприємницькою діяльністю і здійснюють лише некомерційну господарську діяльність.

Телерадіоорганізації державні – телерадіоорганізації, які є державними підприємствами і засновані органами державної влади.

Телерадіоорганізації комунальні – створені органами місцевого самоврядування за участю територіальної громади у встановленому законом порядку телерадіоорганізації, не менше половини акцій або часток статутного фонду яких перебувають у комунальній власності.

Телерадіоорганізація – зареєстрована у встановленому законодавством порядку юридична особа, яка на підставі виданої Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення ліцензії на мовлення створює або комплектує та/чи пакетує телерадіоопрограми і/або передачі та розповсюджує їх за допомогою технічних засобів мовлення.

Телесуфлер – електронний пристрій, призначений для показу тексту дикторам, ведучим, учасникам телепередач для читання, непомітного глядачеві.

Тематична (комплексна, цільова) програма випуску видань державна – див. *Програма випуску видань тематична (комплексна, цільова) державна*.

Тематична добірка – див. *Добірка тематична*.

Тематична інформація – див. *Інформація тематична*.

Тематична картотека – див. *Картотека тематична*.

Тематична рубрика – див. *Рубрика тематична*.

Тематична сторінка – див. *Сторінка тематична*.

Тематичний план – див. *План тематичний*.

Тематичний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний тематичний*.

Тематичний пошук – див. *Пошук тематичний*.

Тематичний цикл довідкових статей – див. *Цикл довідкових статей тематичний*.

Темники – перелік тем, заборонених для висвітлення й публічного обговорення у ЗМІ; форма прихованої цензури.

Теорія видавничої діяльності – складова частина едиторики (едитології), що досліджує методологічні засади процесів, які опосередковано пов'язані з готуванням текстів до публікування.

Теорія комунікації – наукова дисципліна, що вивчає методи і системи комунікації.

Теорія п'ятьох «С» у журналістиці – концепція жовтої преси, сформульована Р. Герстом, відповідно до якої журналістські публікації мають бути присвячені темам, які б задовольняли основні інстинкти та почуття людини, а саме: прагнення до самозбереження, кохання, розмноження, марнославство. Сформульовано цю концепцію було у вигляді гасел: смерть, страх, секс, скандал, сенсація. Див. також *Преса жовта*.

Теорія редагування – складова частина едиторики (едитології), що досліджує методологічні засади безпосереднього готування текстів до публікування (редагування).

Теорія редагування моністична – теорія редагування, за якою всі ЗМІ мають керуватися лише однією множиною норм редагування.

Теорія редагування плюралістична – теорія редагування, яка встановлює, що ЗМІ відповідно до обраних ними цілей можуть самі укладати й використовувати множину норм редагування (нормативну базу редагування).

Теорія трьох «П» у видавничій справі та редагуванні – своєрідна формула кваліфікаційних вимог до сучасного редактора: професіоналізм, порядність, патріотизм. Див. також *Видавець, Редактор*.

Теплі кольори – див. *Кольори теплі*.

Тередорщик (заст.) – робітник, який обслуговував ручний друкарський верстат.

Термін – 1. Словесне позначення певного спеціального поняття в конкретній предметній сфері. 2. Установлений, визначений момент часу. Див. також *Строк*. 3. Лексична одиниця тезауруса в інформаційно-пошукових мовах. Види Т. (З): *асоціативний* (термін, пов'язаний з іншим терміном супідрядним відношенням); *видовий* (термін, що виражає вид у родовому відношенні); *вужчий* (термін, підпорядкований у підрядному відношенні); *еквівалентний* (термін, що використовується для подання поняття, вираженого іншим терміном); *збірний* (термін, що виражає ціле у відношенні частина-ціле); *партитивний* (термін, що виражає частину у відношенні частина-ціле); *пошуковий* (термін, що є елементом пошукового припису інформаційного запиту, наявність якої в пошуковому образі документа є підставою видавати/не видавати документ на цей запит); *преференційний* (термін, вибраний як дескриптор із множини еквівалентних термінів). За семантичними ознаками виокремлюють такі види Т.: *квазісинонім* (за значенням, але не за формою подібний до іншого терміна); *омограф* (термін, що має те ж саме написання, що й інший термін, але інше значення); *омонім* (термін, що має те ж саме написання чи звучання, що й інший термін, але інше значення); *полісема* (термін, що має два чи більше етимологічно пов'язаних значення), *синонім* (термін, який має іншу форму, але те ж саме чи майже те ж саме значення, що й інший термін).

Термінологічна база даних – див. *База даних термінологічна*.

Термінологічний словник – див. *Словник термінологічний*.

Термографічний друк – див. *Друк термографічний*.

Тероризм інформаційний – використання технологій, засобів масової комунікації, поширення інформації з метою цільового впливу на обраний об'єкт, його дискредитації.

Терція – друкарський шрифт, кегль якого дорівнює 16 п.

Техніка едиційна (заст.) – техніка та методика видавання класичних творів, яка передбачає текстологічний аналіз, вибір елементів апарату видання, створення композиції видання, його редакційно-технічне оформлення тощо.

Технічне виправлення – див. *Виправлення технічне*.

Технічне редагування – див. *Редагування технічне*.

Технічне складання – див. *Відбиток коректурний «технічне складання»*.

Технічне складання (електронний варіант) – див. *Відбиток коректурний «технічне складання (електронний варіант)»*.

Технічний захист інформації – див. *Захист інформації технічний*.

Технічний захист секретної інформації – див. *Захист секретної інформації технічний*.

Технічний канал витоку інформації – див. *Канал витоку інформації технічний*.

Технічний редактор – див. *Редактор технічний*.

Технічні засоби захисту авторських прав – див. *Засоби захисту авторських прав технічні*.

Технічного захисту інформації система – див. *Система технічного захисту інформації*.

Технології інформаційні – сукупність методів, процесів і програмно-технічних засобів, об'єднаних у технологічний процес, що забезпечує добування, зберігання, накопичування, опрацювання, пошук, виведення, копіювання, передавання та поширення інформації від джерела інформації до її споживача (користувача). Рідше під Т. і. розуміють також використання інформації як засобу і способу *інформаційного впливу на споживача*.

Технологічний маршрут виготовлення видання – див. *Маршрут виготовлення видання технологічний*.

Технологія інформаційна – цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів із використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість опрацювання даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування.

Тип видання архітектонічний – різновид структурно-композиційної організації

видання, що визначається його внутрішньою структурою (тематикою, жанром твору, стилем, видовими особливостями, читацькою адресою та цільовим призначенням) і виявляється в його зовнішній структурі (форматі, шрифтовому ансамблі, системі проміжків, характері зображальних і декоративних елементів, оформленні заголовкового комплексу).

Типографіка – мистецтво належним чином розташовувати матеріал складання відповідно до призначення. З XV ст. цей термін вживався переважно в такому, вузькому, значенні. З XX ст., завдяки працям С. Морісона, Е. Рудера, Я. Чихольда, Т. починають сприймати як науку про оформлення книги або «мистецтво оформлення книги». У видавничій практиці на пострадянському просторі нині цей термін майже не використовується. Натомість в Європі і нині активно побутують терміни *Макротипографіка* та *Мікротипографіка*.

Типографський папір – див. *Папір типографський*.

Типологія видань – напрям книгознавства, в межах якого вивчаються та систематизуються види та підвиди видань.

Типологія помилок – напрям едитології, в межах якого вивчаються та систематизуються види інформаційних, соціальних, композиційних, логічних, лінгвістичних, видавничих помилок. Див. також *Помилка*, *Девіація*.

Типометрична лінійка – див. *Лінійка типометрична*.

Тираж – див. *Наклад*.

Тираж додатковий – див. *Додруковування накладу*.

Тиражований документ – див. *Документ тиражований*.

Тиск інформаційний – цілеспрямований вплив на когось із допомогою інформаційних технологій, ЗМІ для досягнення бажаної реакції, примусу до чогось.

Тиск у друкарському апараті – див. *Регулювання тиску в друкарському апараті*.

Тиснево – зображення, яке наноситься на папір, картон, тканину способом тиснення. Див. *Тиснення*.

Тиснення – спосіб декоративного оформлення поліграфічної продукції; рельєфне видавлювання на папері, картоні, тканині написів, малюнків, декоративних зображень за допомогою спеціальної форми (кліше для тиснення). Застосовується для художньо-полі-

іграфічного оформлення видань, а також під час виготовлення листівок, візитівок, білих виробів. Розрізняють такі основні види тиснення: а) за кольоровістю отриманого зображення – *Тиснення безколірне* і *Тиснення кольорове* (*Тиснення золотом*, *Тиснення сріблом*, *Тиснення кольоровою фольгою чи фарбами*); б) за характером отриманого образу – заглиблений або гладкий відбиток виготовляють методом *Тиснення блінтового (сліпого)*; випнутий, барельєфний образ виготовляють *Тисненням конгревним*; в) за характером матеріалу, до якого застосовується тиснення, – *Тиснення на папері*; *Тиснення на палітурці*; г) за характером технології тиснення – *Тиснення гаряче*, *Тиснення холодне*, *Тиснення фольгою*. Синонім: *Витискання*.

Тиснення безколірне – рельєфне видавлювання на папері, картоні, тканині написів, малюнків, декоративних зображень без використання кольорових ефектів. Засіб, який демонструє стриманість, строгість стилю поліграфічного оформлення виробу. Синонім: *Тиснення безфарбове*.

Тиснення блінтове – рельєфне видавлювання на папері, картоні, тканині написів, малюнків, декоративних зображень, у результаті якого утворюється заглиблений або гладкий відбиток. Синоніми: *Тиснення сліпе*, *Конгрев зворотний*.

Тиснення гаряче – рельєфне видавлювання на папері, картоні, тканині написів, малюнків, декоративних зображень нагрітим кліше для тиснення або іншими інструментами.

Тиснення глибина мала – див. *Дефект «Тиснення глибина мала»*.

Тиснення золотом – див. *Тиснення кольорове*.

Тиснення кольорове – рельєфне видавлювання на папері, картоні, тканині написів, малюнків, декоративних зображень із використанням кольорових ефектів. Засіб, який демонструє вишуканість, експресивність стилю поліграфічного оформлення виробу. Т. к. може бути таких видів: *Тиснення золотом* (із застосуванням золотої фольги чи сусального золота), *Тиснення сріблом* (із застосуванням фольги чи срібла), *Тиснення у кольорі* (із застосуванням кольорової фольги чи фарб). Див. також *Тиснення фольгою*.

Тиснення конгревне – рельєфне видавлювання на папері, картоні, тканині на-

писів, малюнків, декоративних зображень, під час якого утворюється випнутий, барельєфний відбиток.

Тиснення на палітурці – зміни фактури поверхні палітурки способами тиснення; рельєфне видавлювання написів, малюнків, декоративних зображень на палітурній кришці видання.

Тиснення на папері – зміни фактури поверхні паперу способами тиснення; рельєфне видавлювання написів, малюнків, декоративних зображень на папері.

Тиснення попереднє – нанесення рельєфного образу на папір, картон, тканину перед здійсненням операцій кольорового тиснення.

Тиснення сліпе – див. *Тиснення блінтове*.

Тиснення сріблом – див. *Тиснення кольорове*.

Тиснення у кольорі – див. *Тиснення кольорове*.

Тиснення фольгою – рельєфне видавлювання на папері, картоні, тканині кольорових написів, малюнків, декоративних зображень із застосуванням золотої, срібної чи кольорової фольги. Торкаючись до поверхні паперу (картону), фольга, на яку діють температура й тиск кліше, оплавляється. Як результат – на зображенні залишається відбиток, який відповідає кольору використовуваної фольги. Див. *Тиснення кольорове*.

Тиснення холодне – рельєфне видавлювання на папері, картоні, тканині написів, малюнків, декоративних зображень за допомогою холодного кліше для тиснення або інших інструментів.

Титул – сторінка чи сторінки видання, на яких розташовано відомості про нього. Основні види Т.: *Контртітул, Титул, Титул головний, Титул двосторінковий, Титул дзеркальний, Титул додатковий, Титул допоміжний, Титул загальний, Титул збірний, Титул зворотний, Титул кінцевий, Титул односторінковий (односторонній), Титул паралельний, Титул подвійний, Титул розворотний, Титул розгорнутий, Титул суміщений, Шмуцтітул*. Див. також *Аркуш титульний, Сторінка титульна*.

Титул головний – у багатотомному чи серіальному виданні титульний аркуш (зазвичай це авантитул чи контртітул) з відомостями про видання, загальними для

всіх томів (випусків). Синонім: *Титул загальний*.

Титул двосторінковий – титул, розташований на двох суміжних сторінках видання. На сторінках Т. д. роздільно розміщені певні групи вихідних відомостей. Види Т. д. – *титул подвійний (розворотний), розгорнутий*.

Титул дзеркальний – подвійний титул, кожна сторінка якого на розвороті дзеркально повторює композицію тексту сусідньої сторінки.

Титул додатковий – ліва сторінка подвійного титулу, на якій розміщують спільний титул, контртітул чи паралельний титул, в окремих випадках – титульна сторінка, що є наступною за основним титулом чи передує йому.

Титул допоміжний – окрема сторінка видання, на якій розташовано назву рубрики.

Титул загальний – див. *Титул головний*.

Титул збірний – усі титульні аркуші зі зворотами, а також будь-які аркуші, що передують титульному. Див. також *Аркуш збірний (2)*.

Титул зворотний – зворотний бік титульного аркуша; сторінка, на якій розміщують елементи вихідних відомостей видання: шифр зберігання видання, макет анотованої каталожної картки чи реферат, знак охорони авторського права, міжнародний стандартний номер книги (ISBN) тощо. Синонім: *Зворот титульного аркуша*.

Титул кінцевий – остання сторінка видання з його випусковими даними. Те саме, що колофон.

Титул односторінковий (односторонній) – титул, розташований на одній сторінці видання.

Титул паралельний – ліва частина подвійного титулу, на якій відтворюються відомості основного титулу іншою мовою або подаються відомості, що стосуються багатотомного видання загалом.

Титул подвійний – титульний аркуш, що складається з двох сторінок на розвороті. Зазвичай застосовується в багатотомних виданнях. На лівій стороні розташовується контртітул, що стосується всього видання, а на правій – титул тому. Один із видів Т. п. – *Титул дзеркальний*. Синонім: *Титул розворотний*.

Титул розворотний – див. *Титул подвійний*.

Титул розгорнутий – двосторінковий титул, всі декоративні і образотворчі елементи якого утворюють єдину цілісну композицію.

Титул суміщений – перша сторінка видання з текстом, над яким розміщують сукупність вихідних відомостей, що зазвичай наводять на титульній сторінці. Синонім: *Сторінка титульна суміщена*.

Титулатура – сукупність титульних аркушів у виданні.

Титульна сторінка – див. *Сторінка титульна*.

Титульне редагування – див. *Редагування титульне*.

Титульний аркуш – див. *Аркуш титульний*.

Титульний екран – див. *Екран титульний*.

Титульний редактор – див. *Редактор титульний*.

Титульний шрифт – див. *Шрифт титульний*.

Тлумачний словник – див. *Словник тлумачний*.

Товар – усе, що може бути запропоновано на ринку для привернення уваги, ознайомлення, використання або споживання і що може задовольнити потребу або запити покупця. Див. також *Інновація товару*.

Товар ідеальний – певний товар, здатний задовольнити конкретну людську потребу.

Товарна марка – див. *Марка товарна*.

Ток-шоу (від англ. *talk show* – розмовне шоу) – один із жанрів тележурналістики; вид телепередачі, в якій один або кілька запрошених учасників обговорюють запропоновані ведучим теми; одна з форм *Інфотейнменту*.

Том – одиниця поділу твору чи сукупності творів, зробленого автором чи редактором. Див. також *Нумерація томів*.

Том видання додатковий – нумерований том багатотомного видання, що містить довідковий апарат до нього, чи нумерований том, випущений як доповнення до багатотомного видання після того, як усі заплановані томи вийшли у світ.

Том довідковий – див. *Том допоміжний*.

Том допоміжний – том у багатотомному виданні, що містить довідково-допоміжний і науково-допоміжний апарат до всього багатотомного видання. Синонім: *Том довідковий*.

Том збірний – том багатотомного видання, що зазвичай є завершальним і містить різноманітні доповнювальні матеріали.

Тон колірний – 1. Сукупність відтінків одного кольору спектра. Відтінки, що схожі з одним і тим самим кольором спектру (але розрізняються, напр., насиченістю і яскравістю), належать до одного і того ж тону. 2. Основна кольорова характеристика друкарської фарби.

Тонові гравюра на дереві – див. *Гравюра на дереві тонова*.

Топографічний каталог – див. *Каталог топографічний*.

Торгівля книжкова – 1. Діяльність із продажу й купівлі друкованих видань. 2. Галузь, що виконує суспільно необхідну функцію доведення книговидавничого продукту до споживача.

Торгівля книжкова безприлавкова – метод роботи книгарень, що є найзручнішим для покупців (самообслуговування).

Торгівля книжкова комісійна – вид книготорговельної діяльності, коли магазин бере від приватних осіб книги на комісію для продажу. Закупівельна ціна книги встановлюється на 20–30% нижче, за роздрібну ціну, визначену на момент здавання книг на комісію.

Торгівля книжкова оптова – діяльність із придбання товару (книг) для подальшої його (їх) реалізації підприємствам роздрібною торгівлю або іншим суб'єктам підприємницької діяльності.

Торгівля книжкова роздрібна – діяльність із придбання товару (книг) для подальшої його (їх) реалізації кінцевим споживачам.

Торцева гравюра – див. *Гравюра на дереві тонова*.

Точка беззбитковості (ТБЗ) у видавничому бізнесі – момент діяльності, за якого рівень надходжень від реалізації видавничого продукту зрівнюється із витратами на його підготовку, випуск у світ, організацію продажів.

Точка мертва у видавничому бізнесі – рівень виробництва, досягнувши якого, фірма здатна покрити всі витрати і починає одержувати прибуток. У фізичному вираженні Т. м. є рівнем випуску продукції, що характеризує мінімально допустимий поріг активності фірми. Виражена через вартість, мертва точка відповідає величині виручки від продажів, рівній сумі постійних і змінних витрат.

Точка продажу-купівлі видавничої продукції – місце торгового залу, де покупець

може побачити видання і прийняти рішення про його придбання.

Точка растрова рвана – див. *Дефект «Точка растрова рвана»*.

Точка растрова рихла – див. *Дефект «Точка растрова рихла»*.

Точка растрова з ореолом – див. *Ореол растрової точки*.

Точність відтворення кольорів колометрична – точність відтворення, за якої кольори на оригіналі та відбитку, створені пігментами (барвниками з різними спектральними характеристиками), візуально сприймаються однаково при постійній спектральній характеристиці освітлення. При зміні спектральної характеристики освітлення кольори стають візуально несхожими. Точність можлива тільки за умови, що колірне охоплення зображення оригіналу не виходить за межі колірного охоплення фарб та паперу, що застосовуються при друкуванні відбитка. Якщо зображення оригіналу і відбитка оцінюють в однакових умовах освітлення, то відповідність можлива за умови повного перекриття колірного охоплення оригіналу колірним охопленням відбитка. Якщо колірне охоплення оригіналу виходить за межі колірного охоплення паперу і друкарських фарб (часткове перекривання), фізіологічна (колориметрична) точність відтворення кольорів неможлива. Відтворення кольору на відбитку тоді можна оцінювати тільки в межах психологічної точності відтворення кольору.

Точність слововживання – критерій оцінювання повідомлення редактором. Ступінь відповідності між значенням слова в повідомленні та в тлумачному словнику.

Традиційні коректурні знаки – див. *Знаки коректурні традиційні*.

Транскрибування (транскрипція) – передавання звучання усного повідомлення спеціальними знаками або максимально схожими літерами потрібної мови.

Транслітерування (транслітерація) – передавання тексту, написаного одною абеткою, літерами іншої абетки.

Трансляція пряма – безпосередня трансляція теле- або радіопередач без попереднього запису і монтажу.

Трансперсональне авторство – див. *Авторство трансперсональне*.

Трансформація – перехід від авторитарних і монолітних суспільних та еконо-

мічних відносин із плановою економікою до плюралістичних демократичних структур із ринковою економікою.

Трансформація даних – перехід від одного носія даних до іншого відповідно до множини правил без суттєвої зміни значення.

Траса заголовків – запис, що приєднується до бібліографічного запису та містить усі заголовки, які можуть використовуватися для пошуку документа.

Трафаретний друк – див. *Друк трафаретний*.

Трекінг – зміна проміжків між сусідніми знаками в словах. Див. також *Кернінг, Згущування, Розріджування*.

Тріщини «крокодиляча шкіра» – див. *Дефект «Тріщини «крокодиляча шкіра»»*.

Тріщина в місці бігування – див. *Дефект «Тріщина в місці бігування»*.

Тріщина в місці фальцю – див. *Дефект «Тріщина в місці фальцю»*.

Тріщина на згині друкарської форми – див. *Дефект «Тріщина на згині друкарської форми»*.

Тріщина на картоні – див. *Дефект «Тріщина на картоні»*.

Тріщина на корінці брошури – див. *Дефект «Тріщина на корінці брошури»*.

Тріщина на монтажній основі – див. *Дефект «Тріщина на монтажній основі»*.

Тріщина на обкладинці (палітурній кришці) – див. *Дефект «Тріщина на обкладинці (палітурній кришці)»*.

Тріщини – пошкодження (розриви, утворення щілин, заломлень) поверхні паперу, картону, покривних матеріалів. Розрізняють Т.: волосяні, глибинні, поверхневі, «крокодиляча шкіра», «пташині сліди»; Т. на картоні, палітурці, обкладинці, корінці палітурки тощо.

Тріщини «пташині сліди» – тріщини, що утворюють на поверхні візерунок, що нагадує пташині сліди.

Тріщини волосяні – дуже тонкі тріщини, розкидані на поверхні покриву.

Тріщини глибинні – тріщини, які проникають на глибину щонайменше одного шару покриву і можуть призвести до його руйнування.

Тріщини поверхневі – дрібні тріщини, які не проникають на всю глибину зовнішнього шару покриву і утворюють сітку, схожу на візерунок.

Тупий рядок – див. *Рядок тупий*.

У

Увираження тексту – див. *Виокремлення*.

Угода авторська – див. *Договір авторський*.

Угода акцесорна – див. *Договір акцесорний*.

Угода бартерна – див. *Договір бартерний*.

Угода видавнича – див. *Договір видавничий*.

Ужитковий журнал – див. *Журнал виробничо-практичний*.

Уздовжна гравюра – див. *Гравюра на дереві обрізна*.

Укладач – спеціаліст, який відбирає, систематизує або опрацьовує певні матеріали з метою формування з них видання і якому належить авторське право на здійсненні ним добір або розташування матеріалів складеного твору (збірника, хрестоматії, антології, бібліографічного посібника), у періодиці – на складання добірки матеріалів.

Ультрафіша – мікроафіша із зображенням, зменшеним у 90 і більше разів.

Умовний друкований аркуш – див. *Аркуш друкований умовний*.

Універсальна бібліотека – див. *Бібліотека універсальна*.

Універсальна десяткова класифікація (УДК) – ієрархічна комбінаційна система бібліотечно-бібліографічної класифікації, розроблена в 1895-1905 рр. у Міжнародному бібліографічному інституті в Брюсселі під керівництвом бельгійських учених Поля Отле і Анрі Лафонтена на основі «Десяткової класифікації».

Універсальний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний універсальний*.

Універсальні телекомунікаційні послуги – див. *Послуги телекомунікаційні загальнодоступні*.

Унікальне видання – див. *Видання унікальне*.

Уніфікація повідомлення – одне із завдань редагування, яке полягає в тому, щоб однаково оформляти однотипні об'єкти для їх однозначної ідентифікації реципієнтом. Див. також *Завдання редагування*.

Уніфікована система документації – див. *Система документації уніфікована*.

Уніфікований опис книжкових пам'яток – див. *Опис книжкових пам'яток уніфікований*.

Унціал – тип письма грецьких та латинських рукописів доби Середньовіччя, в якому поєднано кращі ознаки капітального і курсивного шрифтів, характеризується великими рівними літерами без гострих кутів та ламаних ліній.

Упаковка (пакування) поліграфічної продукції – матеріал, в який упаковано поліграфічну продукцію і який забезпечує захищеність її від пошкодження, забруднення тощо.

Упаковка електронного документа вторинна – пакувальний контейнер (конверт, коробка), в який вміщений носій електронного документа в первинній упаковці.

Упаковка електронного документа первинна – пакувальний контейнер (конверт, коробка), що має з носієм електронного документа прямий контакт і захищає його від пилу і вологи.

Упакування поліграфічної продукції – складання, зв'язування у пакунок, згорток, пачку, тук одиниць поліграфічної продукції.

Управління бібліотечною справою державне – загальне методичне керівництво бібліотеками та координація їх роботи, що здійснюються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері культури. Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері культури формує єдину державну політику щодо бібліотечної справи в Україні; розробляє та реалізує державні програми в межах своєї компетенції та програми розвитку бібліотечної справи; сприяє централізованому комплектуванню і використанню бібліотечних фондів; здійснює координацію робіт щодо об'єднання бібліотек в єдину бібліотечно-інформаційну систему; організовує підготовку та перепідготовку бібліотечних кадрів, підвищення їх кваліфікації; здійснює контроль над діяльністю бібліотек, що є у державній і комунальній власності, збереженням ними бібліотечного фонду України; сприяє науковим дослідженням, методичному забезпеченню бібліотечної справи; організовує розробку

державних бібліотечних стандартів, інструкцій, положень, інших нормативних документів; може заохочувати працівників бібліотечних закладів згідно з законом.

Управління маркетинговим комплексом видавництва – вплив на всі складові частини маркетингового комплексу задля досягнення маркетингових цілей видавництва.

Урізноманітнення повідомлення – одне з завдань редагування, яке полягає в урізноманітненні однотипних об'єктів, що дає реципієнтам естетичне задоволення. Див. також *Завдання редагування*.

Устав – різновид письма давніх кирилических рукописів. Розрізняють два види У.: старий (IX-XIV ст.) і пізній (XIV-XVII ст.). У. у слов'янській писемності з'явився на основі візантійського літургійного унціального письма з появою перших богослужбових книг. У., виявляючи історичні зміни

й територіальні відмінності, мав такі типові риси: чіткий малюнок кожної літери, що являє собою комбінування прямих і заокруглених ліній; літери прямовисні, симетричні, однакової величини, ширина близька до висоти, розташовані на однаковій відстані одна від одної; проміжків між словами немає; скорочень мало; надрядкові знаки й виносні літери використовуються рідко.

Утворювач одиниці описування – юридична чи фізична особа, в процесі діяльності якої сформовано одиницю описування.

Учасники інформаційних відносин – громадяни, юридичні особи або держава, які набувають передбачених законом прав і обов'язків у процесі інформаційної діяльності.

Ущільнений шрифт – див. *Шрифт ущільнений*.

Ф

Факсиміле (від лат. *fac simile* – «зроби подібне») – 1. Друкування видання, що графічно точно відтворює раніше випущене оригінальне видання або рукопис, включаючи усі особливості паперу й обкладинки. Див. *Видання факсимільне*. 2. Точне відтворення рукопису, малюнка, гравюри, підпису. 3. Печатка, кліше, за допомогою якого відтворюється підпис особи, якій доводиться підписувати велику кількість документів.

Факсимільне видання – див. *Видання факсимільне*.

Факт – подія, результат, реальність, те, що сталося, відбиття дійсності у свідомості автора. В науковій журналістиці і публіцистиці – предмет дослідження, завжди поєднаний з судженнями і міркуваннями про подію, який служить утвердженню істинності або хибності певних положень; з'ясування зв'язків і відношень між предметом і явищем, між предметом і його властивостями. Вірогідність факту, точність його подачі допомагають побачити у факті явище, зробити узагальнення, розкрити через факти закономірності.

Факт літературний – явище літератури (твір, жанр, мотив, образ, сюжет, тип віршування тощо) чи соціального та літературного життя (винаходи, предмети побуту, біографії авторів), яке стало знаковим для того чи іншого періоду існування

літератури і сприяло подальшому розвитку літературних форм і літературного процесу. (*Термін Ю. Тинянова*).

Фактичний матеріал – див. *Матеріал фактичний*.

Фактографічна база даних – див. *База даних фактографічна*.

Фактографічна довідка – див. *Довідка фактографічна*.

Фактографічна інформація (фактографічні дані) – див. *Інформація фактографічна*.

Фактографічний пошук – див. *Пошук фактографічний*.

Фактура – структура поверхні палітурних матеріалів та паперу, що може виступати одним із елементів художнього та поліграфічного оформлення видання.

Факультативний елемент бібліографічний – див. *Елемент бібліографічний факультативний*.

Фальц (від нім. *falz, falzen* – згинати) – згин аркуша, що утворюється під час фальцювання.

Фальц корінцевий – згин на внутрішньому березі сфальцьованого зошита; по ньому виконують операцію зшивання зошитів. Синонім: *Берег палітурний*.

Фальцювальна ножова машина – див. *Машина фальцювальна ножова*.

Фальцювання (від нім. *falzen* – згинати) – згинання друкованих аркушів у зо-

шит із фіксуванням згинів у такій послідовності, щоб розташовані на цих аркушах сторінки видання були розміщені відповідно до нумерації. Види Ф.: *Фальцювання комбіноване, Фальцювання однозгинне, Фальцювання паралельне, Фальцювання перпендикулярне, Фальцювання попереднє*. Див. також *Перефальцювання*.

Фальцювання комбіноване – фальцювання з утворенням в одному зошиті і перпендикулярних, і паралельних згинів. Див. також *Фальцювання паралельне, Фальцювання перпендикулярне*.

Фальцювання однозгинне – фальцювання аркуша в один згин. Вживане, напр., для фальцювання обкладинок, форзаців, вклейок тощо.

Фальцювання паралельне – спосіб фальцювання, коли кожен наступний згин утворюється паралельно до попереднього. Див. також *Фальцювання комбіноване, Фальцювання перпендикулярне*.

Фальцювання перпендикулярне – фальцювання з утворенням прямокутних перехресних згинів. Див. також *Фальцювання комбіноване, Фальцювання паралельне*.

Фальцювання попереднє – позначення ліній згину перед складанням.

Фальчик – смужка матеріалу (паперу або тканини), що з'єднує аркуші складеного форзацу.

Фантомне авторство – див. *Авторство фантомне*.

Фарба – барвильна пігментовмісна порошкова чи рідинна суміш. Див. також *Ахроматичність фарби, Акліматизація друкарської фарби, Вибір друкарської фарби, Висихання фарби на відбитках повільне, Дефект «Перетискування фарби», Дефект «Пиління фарби», Дефект «Фарби пробиття», Клейкість фарби, Луго-і кислотоміцність друкарської фарби, Меліщення фарби, Мінімізація кольорових фарб, Накат фарби, Наповнювачі фарби, Обсипання фарби, Опір фарби стиранню, Перетирання фарб, Пластичність друкарської фарби, Послідовність накладення фарб, Прискорювачі висихання фарб, Регулювання подавання фарби, Розкат фарби, Стійкість золотої та срібної фарб корозійна, Характеристики друкарської фарби колірні, Яскравість фарби*.

Фарба в'язка – фарба, в'язкість якої вища допускної межі для певного способу друкування. Див. також *Фарба рідка*.

Фарба загумована – друкарська фарба, яка загускла після тривалого зберігання.

Фарба металізована – друкарська фарба з пігментом з металевих порошоків. Здатна надати звичайному друкарському відбитку блиск благородного металу. Вживана для імітації металевих тонів предметів і покриттів на листівках, запрошеннях, обкладинках тощо. Сріблястий відтінок забезпечує алюмінієва пудра, а золотистий – бронзова, отримана із сплаву міді і цинку.

Фарба палітурна – друкарська фарба з високою покривною здатністю та місним закріпленням, призначена для друкування на палітурці.

Фарба порошкова – фарба у стані порошку.

Фарба рідинна – фарба у стані рідини.

Фарба рідка – фарба, в'язкість якої нижча допускної межі для певного способу друкування. Див. також *Фарба в'язка*.

Фарби короткі – друкарські фарби, що мають невеликі сили внутрішнього зчеплення (низькі когезійні властивості), тобто в процесі друкування вони швидко розриваються, що призводить до утворення фарбового пилу або туману і виникнення інших дефектів. Для підвищення якості до такої фарби додають допоміжні речовини (напр., олифу).

Фарби покривні (криючі) – фарби, які, при нанесенні їх на поверхню іншого кольору, не утворюють новий колір і зберігають свій основний колір, на відміну від прозорих фарб. Застосовують для однокольорного чорного друку і для друкування на кольоровому папері.

Фарби прозорі – друкарські фарби, що змінюють відтінок кольору при нанесенні на поверхню, що задруковується; здатні пропускати промені світла через фарбовий шар, на відміну від покривних фарб.

Фарби фототипні – фарби, виготовлені на основі високов'язких алкідних оліф для друкування з фототипних форм. Забезпечують високу якість друку і низьке «зажирювання» друкарської форми.

Фарбовий апарат анілоксний – див. *Апарат фарбовий анілоксний*.

Фарбовий лак – див. *Лак фарбовий*.

Фарбовий циліндр анілоксний – див. *Циліндр фарбовий анілоксний*.

Фарбовість видання – кількість фарб, якими віддруковане видання.

Фасет – множина підрозділів, отриманих у результаті поділу класу за однією ознакою.

Фасцинація (від лат. *Fascination* – зачарування) – вплив комунікації на уяву та волю споживача з метою його психологічного підкорення. Засобами ф. виступають вербальні (інтонація, темп, ритм) і невербальні (жест, міміка) види впливу.

Фахове редагування – див. *Редагування фахове*.

Фейлетон (від фр. *feuille* – «аркуш», «листочок») – це сатиричний художньо-публіцистичний жанр, у якому за допомогою інверсійної, асоціативної розробки теми, з використанням засобів алегоричності, інакомовлення висміюються негативні явища соціально-політичного життя, побуту, стосунків людей.

Феномен помилки – див. *Межі усунення помилок*.

Фігурні дужки – див. *Дужки фігурні*.

Фізична композиційно-графічна модель видання – див. *Модель видання фізична композиційно-графічна*.

Фізичний аркуш – див. *Аркуш друкований*.

Фіксування (фіксація) на матеріальному носії – матеріальна форма вираження твору. Власник матеріального носія, в якому втілено твір, не володіє авторськими правами на твір і не має права перешкоджати автору зробити копію твору.

Фіктомім – вигадане ім'я, те саме, що й *псевдонім*.

Фільм – див. *Кінофільм*.

Фільмотека – організація або служба (відділ бібліотеки), в обов'язок якої входить збір, зберігання і надання в розпорядження користувачів кінематографічних та відеодокументів документів і відеограм.

Фільтрування (фільтрація) звуку – очищення звуку (посилення або послаблення низьких чи високих тонів) на телебаченні та в радіомовленні з метою досягнення потрібного звукового ефекту.

Фільтрування (фільтрація) інформації – регулювання в он-лайнній журналістиці потоку інформації за принципом відбору новин відповідно до їх значущості й суспільної ваги.

Флатовий папір – див. *Папір флатовий*.

Флексографічний друк – див. *Друк флексографічний*.

Флеш – див. *Анонс (3)*.

Флеш-інтерв'ю – див. *Блиц-інтерв'ю*.

Фоліант (від нім. *foliant*, від лат. *folium* – аркуш) – видання великого формату.

Фоліація – нумерація аркушів документа. Див. також *Пагінація*.

Фоліо (від лат. *in folio* – в аркуш) – 1. Аркуш паперу одного з традиційних форматів, сфальцьованих удвоє (в один згин). 2. Формат книги або журналу розміром у паперовий аркуш або в половину аркуша. 3. Права й ліва сторінки у рахункових книгах, що мають один і той самий порядковий номер. Див. також *Ін-фоліо*.

Фольга – матеріал (паперова калька або прозора плівка з шаром барвника) для нанесення зображень на оправу для книг. Див. також *Дефект «Окислення фольги»*, *Тиснення фольгою*.

Фольга золота – золото, напорошене електронним способом на основу з пластика, паперу або целофану. Використовують у промисловому виробництві книжок масовими накладками або для недорогих оправ.

Фольга палітурна (поліграфічна) – багатшаровий матеріал на паперовій чи полімерній основі з фарбовим шаром чи шаром металевої пудри, призначений для отримання на виданні чи його деталі кольорового образу витискуванням.

Фольга, незачищена після тиснення – див. *Дефект «Фольга, незачищена після тиснення»*.

Фон растровий – білий фон зображення при репродукуванні останнього через растр, не закритий і не витравлений (див. *Обтравка*) при виготовленні растрового кліше.

Фонд – множина документів бібліотеки чи інформаційного центру.

Фонд бібліотечний – упорядковане зібрання документів, що зберігається в бібліотеці. Див. також *Дезінфекція бібліотечних і архівних фондів*, *Дезінсекція бібліотечних і архівних фондів*, *Збережність фонду*, *Комплектування фонду*, *Облік фонду сумарний*, *Облік фонду бібліотеки індивідуальний*.

Фонд бібліотечний обмінний – фонди бібліотек, що використовуються для обміну, перерозподілу, безкоштовної передачі. Бібліотечні фонди обмінного фонду не обліковуються на рахунках та не використовуються для обслуговування користувачів.

Фонд бібліотечний резервний – частина обмінного фонду; використовується для

заміни в основному фонді бібліотеки втрачених або зношених бібліотечних фондів.

Фонд галузевий довідково-інформаційний – див. *Фонд довідково-інформаційний галузевий*.

Фонд депозитарний – бібліотечний фонд, який підлягає постійному зберіганню в бібліотеках-депозитаріях.

Фонд довідково-інформаційний – сукупність упорядкованих первинних документів і довідково-пошукового апарату, призначених для задоволення інформаційних потреб.

Фонд довідково-інформаційний галузевий – довідково-інформаційний фонд, призначений задовольняти інформаційні потреби користувачів певної предметної галузі.

Фонд інформаційний національний – сукупність інформаційних фондів (інформаційних ресурсів) держави: архівного, бібліотечного, стандартів, архіву друку, фонду фільмів, патентного та інших фондів.

Фонд книжкових пам'яток – спеціалізоване зібрання одиничних книжкових пам'яток і/або колекцій – книжкових пам'яток, що сформоване з метою оптимізації збереження, вивчення, використання і є об'єктом культурної спадщини.

Фонд книжкових пам'яток єдиний – система взаємодоповнювальних фондів книжкових пам'яток, які зберігаються в бібліотеках та інших закладах-фондовласниках, що забезпечує великомасштабне збереження і раціональне використання даного виду культурної спадщини.

Фонд реферативних журналів – фонд періодичних видань, у якому зберігають реферати та інші інформаційні матеріали про наукові дослідження в тій чи іншій сфері науки.

Фондоутворювач – юридична чи фізична особа, в результаті діяльності якої утворилася сукупність документів, з яких сформовано фонд.

Фондоутримувач – юридична чи фізична особа, у тимчасовому або постійному розпорядженні якої перебуває фонд.

Фондова одиниця палітурна – див. *Підшивка*.

Фонограма – звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, диску для лазерних систем зчитування тощо) виконання твору або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що є складовою

частиною аудіовізуального твору. **Ф.** є вихідним матеріалом для виготовлення її примірників (копій). Див. також *Виробник фонограми, Матриця фонограми, Оригінал фонограми металевий перший, Примірник фонограми*.

Фонодокумент – документ, зміст якого зафіксовано будь-якою системою звукозаписування. Див. також *Аудіодокумент*.

Фонотека – організація або служба (відділ бібліотеки), в обов'язок якої входить збір, зберігання і надання в розпорядження користувачів звукових документів.

Форзац – елемент видання з цупкого паперу, що з'єднує блок з палітуркою. Див. також *Дефект форзаца*.

Форзац простий – форзац, що складається з чистого чи задрукованого аркуша паперу, сфальцьованого в один згин.

Форзац складений – форзац, що складається з двох з'єднаних чистих чи задрукованих аркушів паперу.

Форзацний папір – див. *Папір форзацний*.

Форма біметалічна – друкарська форма офсетного друку, на якій друкувальні та пробільні елементи утворені різними металами, напр., «мідь-хром». Такі форми відзначаються високою тиражестійкістю і використовуються найчастіше при друкуванні великих накладів на рулонних чи аркушевих офсетних друкарських машинах.

Форма вираження твору – спосіб, за допомогою якого можливе сприйняття твору. **Ф.** в. т. може бути письмовою (рукопис, машинопис, нотний запис); усною (публічне виконання, публічне виголошення); звуко- чи відеозапис (механічний, магнітний, цифровий, оптичний); зображення (малюнок, ескіз, картина, кіно-, теле-, відео- чи фотокадр).

Форма друкарська – 1. Поверхня, на якій формуються друкувальні й проміжні елементи та яка служить засобом багаторазового відбивання на відповідному поліграфічному матеріалі певного зображення. 2. Копія макету видання, отримана на спеціальному носії, призначеному для багаторазового копіювання цього проекту на інший носій, напр., папір. Див. також *Видалення друкарських форм, Дефект «Обрізання формної пластини нерівне», Налаштування друкарських форм, Спосіб виготовлення друкарських форм пігментний*.

Форма друкарська авторська – створена самим художником друкарська форма (естамп, офорт, ліногравюра тощо), вживана для друкування художніх авторських робіт.

Форма друкарська перемінна – друкарська форма цифрового друку, що має здатність безперервно змінюватися відповідно до поточної інформації, що надходить з ЕОМ.

Форма друкарська репродукційна растрова – друкарська форма, півтони якої передаються за допомогою мікроштрихових елементів, отриманих растрованням.

Форма епістолярна – своєрідна манера написання художніх, публіцистичних та інших творів у вигляді листів або послань.

Форма ксилографічна – форма, виготовлена ручним гравіюванням. Ф. к. витримують до 15 тис. відбитків. Для більших накладів із ксилографічних дошок робиться гальванокліше.

Форма літографська – гладка (для відтворення перової графіки) або зерниста (для відтворення олівцевого малюнка) поверхня каменя (вапняку), на яку нанесене зображення жирною тушшю (щіточкою або пером) або літографським олівцем. Нерідко зображення переводиться на камінь із малюнка, виконаного на спеціальному літографському папері – корнпапері. Після хімічної обробки каменя, послідовного нанесення на поверхню форми води й фарби проводиться друк.

Форма офсетна монометалічна – друкарська форма, виготовлена на монометалічній офсетній формній пластині, у якій друкувальні елементи розташовано на світлочутливому шарі, а пробільні – на підкладці. Залежно від копіювального шару, що використовується, друкарські форми отримують позитивним чи негативним копіюванням. Ці форми за друкарськими властивостями поступаються поліметалічним, але їх широко використовують у поліграфічній промисловості, бо технологія їх виготовлення значно простіша. Форми на гладкому алюмінії використовують при друкуванні накладів до 200 тис. відбитків.

Форма офсетна поліметалічна – друкарська форма, яка складається з двох міцно з'єднаних між собою металів і основи. Один із металів використовують для

створення друкувальних елементів (мідь), а другий – для створення пробільних елементів (хром, нікель, сплав нікелю і кобальту тощо). Є три основні способи їх виготовлення: на поліметалічних мідно-хромових пластинах з хімічним чи анодним травленням хромового шару на друкарських елементах, тиражестійкість – 1,5 млн відбитків; на поліметалічних мідно-нікелевих пластинах з анодним травленням нікелевого шару на друкарських елементах, тиражестійкість – 1 млн відбитків; на міді з наступним нарощуванням хромового чи нікелевого шару на пробільні елементи, тиражестійкість більше 500 тис. відбитків. Окрім того, використовують біметалічні друкарські форми: іржостійка сталь – мідь. Пробільні елементи отримують хімічним травленням мідного шару до сталі. Тиражестійкість біметалічних форм 1 млн відбитків.

Формат (в опрацюванні даних) – спосіб розміщення та подання даних на носії.

Формат альбомний – формат, в якому ширина видання перевищує його висоту.

Формат видання – розмір готового видання, що визначається шириною і довжиною сторінки видання у міліметрах або шириною і довжиною аркуша паперу видання у сантиметрах із зазначенням частки, яку займає на ньому сторінка видання, напр., 145x215 або 70x100/8. Див. також: *Частка аркуша*.

Формат горизонтальний – таке розташування тексту або графічного зображення, за якого ширина сторінки більша за її довжину.

Формат метаданих – стандарт, призначений для формального опису певної категорії ресурсів (об'єктів, сутностей і т.п.). Такий стандарт зазвичай містить набір полів (атрибутів, властивостей, елементів метаданих), що дозволяють характеризувати даний об'єкт. Напр., формат MARC дозволяє описувати книги (і не тільки книги), містить поля для опису назви, автора, тематики та багатьох інших характеристик.

Формат сторінки видання без полів – розміри (ширина і/чи довжина) сторінки видання без полів, наведені в друкарській системі вимірювання чи в міліметрах.

Формат сторінки складання – розмір (ширина і довжина) сторінки видання без полів, поданий у друкарській системі вимірів (квадратах) або в міліметрах.

Формати встановлені – прийняті для певного виду видання (газети, журналу) розміри, регламентовані нормативними документами.

Форматований текст – див. *Текст форматований*.

Форматування рядка – доведення рядка до необхідного формату шляхом збільшення або зменшення проміжків між словами та літерами. Див. також *Вирівнювання рядків за форматом складання повне, Витягування рядка*.

Форми друкарські кольороподілені – комплект друкарських форм для отримання багатофарбових зображень на відбитку. Ф. д. к. отримують копіюванням (експонуванням) на формний матеріал кольороподілених фотоформ. Послідовне друкування відповідною друкарською фарбою кожною кольороподіленою друкарською формою на один аркуш паперу дає суміщене багатокольорове зображення (відбиток).

Формування інформаційних ресурсів – виявлення, добирання, опрацювання, накопичування та зберігання документів у фондах, базах даних, інформаційно-пошукових масивах.

Формула книгарні – тематичні відділи (рубрики), ширина і глибина асортименту, зручності для відвідувачів.

Формуляр книги – картка визначеної форми, на якій вказуються основні відомості про книгу; служить для реєстрування видавання і контролю над своєчасним поверненням книги.

Формуляр читача – картка визначеної форми, призначена для індивідуального обліку читачів, виданої їм літератури та аналізу читання.

Фото – див. *Фотографія*.

Фото на матерії – зображення на проолієній тканині, клейонці тощо, покритих колодієм.

Фото на металі – зображення на чорній чи темно-коричневій емальованій тонкій залізній пластинці, покритій колодієм.

Фото на склі – зображення на скляній пластинці, покритій колодієм чи альбуміном.

Фотобібліотека – організація чи служба, призначена для колекціонування фотографічних документів з метою їх зберігання та видавання для користування.

Фотовідбиток – див. *Фотографія*.

Фотогравіювання – див. *Геліогравіювання*.

Фотогравюра – див. *Геліогравюра*.

Фотографічне зображення – див. *Фотографія*.

Фотографія – зображення, зафіксоване на світлочутливій поверхні під впливом електромагнітного опромінювання (світло, рентгенівські промені тощо). Синоніми: *фотовідбиток, зображення фотографічне, фото*.

Фотодокумент – візуальний документ, зміст якого зафіксовано фотографічними засобами у вигляді окремих фотозображень.

Фотокопія – копія на папері, отримана на чутливому матеріалі під дією електромагнітних променів.

Фотоматеріалів зернистість підвищена – див. *Дефект «Зернистість фотоматеріалів підвищена»*.

Фотоплівка – світлочутливий матеріал на гнучкій основі, призначений для отримання фотографічного зображення.

Фототека – організація або служба (відділ бібліотеки), в обов'язки якої входить збір, зберігання і надання у розпорядження користувачів фотографічних документів.

Фототехнічна плівка – див. *Плівка фототехнічна*.

Фототипний друк – див. *Друк фототипний*.

Фотоформа – носій ілюстративної чи текстової інформації у вигляді негатива або діапозитива, призначений для виготовлення друкарської форми. Див. також *Виведення фотоформ, Дефект «Фотоформ кольороподілених несуміщення», Деформація фотоформи, Монтаж фотоформ*.

Фотоформа дефектна – фотоформа, зроблена з відхиленнями від параметрів якості або має механічні пошкодження, які роблять її непридатною для використання.

Фотоформи кольороподілені – комплект фотоформ, які використовують для отримання кольороподілених друкарських форм методом копіювання на формні пластини. Кожна з фотоформ комплекту містить одне з кольороподілених зображень оригіналу.

Фрагмент тексту – 1. Уривок тексту, в якому розвивається одна тема. 2. Частина твору, яка може бути використана самостійно; є об'єктом авторського права.

Фрактура – різновид готичного шрифту. Ф. використовувалася ще до винайдення друкарського верстата. На її основі було

створено перші друкарські шрифти (перша половина XVI ст.). Яскрава особливість Ф. – т.з. «хобот слона» у багатьох великих літерах і роздвоєння верхніх виносних елементів малих літер; вигнуті штрихи своєрідно поєднувалися з різкими кутами. Великі літери Ф. були значно ширшими від малих. Ф. набула надзвичайної популярності як різновид каліграфії у 40-х роках XX ст.

Фрейм – каркас, основа, структура, рама (наприклад, газетна замітка в рамці), елемент складання, кадр.

Фрилансер (фрілансер) – журналіст, який не працює у штаті ЗМІ, а пропонує свої матеріали різним мас-медіа за відповідну плату (гонорар).

Фронтиспіс (від фр. *frontispice*, від лат. *front* – чоло і *spicio* – дивлюсь) – ілюстрація, що відображає основну ідею видання чи портрет автора, яка розташована перед чи поза титулом.

Футляр – картонна чи пластмасова коробка спеціальної форми для захисту та зберігання видання.

Х

Характеристика видання кількісна – у бібліографічному описі обсяг видання в сторінках, відомості про його розмір (формат), наявність ілюстрацій, додатків; у багатотомниках – загальна кількість томів. Див. також *Коляція*.

Характеристики друкарської фарби колірні – три основні показники: колірний тон, насиченість і світлота фарби. Залежать від виду пігменту (фарбового лаку), його кількості у фарбі, товщини фарбового шару на відбитку, виду задрукованої поверхні тощо.

Характеристики тексту змістові основні – *цілісність, зв'язність* – як умова цілісності, яка забезпечується логічними, структурними, граматичними, асоціативними засобами; *закріпленість* – фіксування тексту на матеріальному носії; *інформативність* – насиченість змістом.

Хвіст таблиці – сукупність рядків таблиці під її головкою. Див. *Таблиця*.

Хід редакторського аналізу – аналіз тексту редактором передбачає кілька етапів і проводиться ним під час читання авторського твору. Послідовність операцій редакторського аналізу: а) ділення тексту на частини (виявлення змістових одиниць тексту); б) аналіз структури тексту (співвідношення між собою його частин, складання плану тексту, виокремлення опорних суджень і формальних засобів виявлення змісту); в) визначення читацької адреси і співвіднесення змісту тексту зі знаннями читача; г) уточнення задуму автора і особливостей авторської манери викладання; ґ) прогнозування результатів читання; д) визначення завдань правлення.

Холодне тиснення – див. *Тиснення холодне*.

Холодні кольори – див. *Кольори холодні*.

Хрести привідні – див. *Мітки привідні*.

Хрестоматія – навчальне видання літературно-художніх, історичних та інших творів чи уривків з них, які є об'єктом вивчення.

Хроматичні кольори – див. *Кольори хроматичні*.

Хронікер – журналіст, який працює в галузі хроніки, повідомляє про поточні події.

Хронологічний каталог – див. *Каталог хронологічний*.

Хронологічний покажчик – див. *Покажчик хронологічний*.

Хронологічний посібник бібліографічний – див. *Посібник бібліографічний хронологічний*.

Хронометраж у радіомовленні й телебаченні – встановлення часу, протягом якого триватиме передача.

Художнє видання електронне – див. *Видання електронне художнє*.

Художнє редагування – див. *Редагування художнє*.

Художник – творчий працівник, який займається ілюструванням видання.

Художник-верстальник – творчий працівник редакції, який на комп'ютері технічно грамотно компоує сторінки видань згідно з затвердженим макетом, але, на відміну від верстальника, приймає оригінальні творчі рішення, що підпорядковуються вимогам дизайну видання.

Художній редактор – див. *Редактор художній*.

Художня література – див. *Література художня*.

Ц

Цензура – систематичний контроль над діяльністю журналістів та книговидавців, втручання в редакційну політику й кон'юнктурні виправлення авторських текстів, які здійснюються владою за допомогою конституційних, судових, адміністративних, фінансових, фізичних засобів впливу.

Цензура каральна – вид державної цензури за періодичними виданнями та книжками в Російській імперії 1865–1917 рр. На відміну від попередньої, Ц. к. розглядала книжки і журнали після друку (але до виходу в світ). За порушення цензурних правил накладали арешт на видання, автора та видавця віддавали під суд.

Цензура соціальна – самообмеження авторів і видавців щодо створення чи опублікування творів певного типу, популяризації тих чи інших тем, зумовлене непопулярністю цих творів чи тем у суспільстві.

Центр аналізу інформації – організація, яка відповідає за аналіз, оцінювання, скорочення, синтез, переформатування та оприлюднення змісту документів, за якість інформації, отриманої в результаті експериментів, наукових досліджень, інженерних розробок, тестів. Див. також *Аналіз (аналізування) інформації*.

Центр бібліографічний – інформаційний центр, який виконує функції виробництва, збирання, опрацювання та поширення бібліографічної інформації.

Центр бібліографічний національний – бібліографічний центр, який забезпечує державний облік і поширення інформації про друковану продукцію країни.

Центр інформаційний кліринговий – організація, завданням якої є збирання, зберігання та представлення документів і даних, що мають відношення до досліджень, наукових проектів, які завершені, пропонуються або розробляються, а також надавання користувачам інформації щодо інших джерел інформації.

Центр інформаційний розподільний – організація, що направляє інформаційні запити до джерела інформації, яке найбільш підходить для видачі релевантної інформації.

Централізована бібліотечна система – див. *Система бібліотечна централізована*.

Централізоване каталогізування – див. *Каталогізування централізоване*.

Центральна бібліотека – див. *Бібліотека центральна*.

Цикл довідкових статей тематичний – комплекс статей довідкового видання, які присвячені одній темі, послідовно і різнобічно висвітлюють її, пов'язані між собою системою посилань. Див. також *Стаття довідкова*.

Циліндр офсетний – складова частина друкарського апарату аркушевих і рулонних офсетних друкарських машин, проміжний гумовий циліндр, що в друкарській машині передає (переносить) зображення з форми на папір. На офсетний циліндр натягується декель, який передає фарбове зображення з форми на поверхню, що задруковується і забезпечує повніший контакт із нею. У рулонних машинах для друкування «гума до гуми» офсетний циліндр одночасно виконує роль циліндра для друкарського апарата другої фарби. Таку конструкцію друкарської секції машини називають «чотирициліндровою побудовою».

Циліндр фарбовий анілоксний – циліндр з вигравійованою на його поверхні спеціальною растровою структурою з поглибленнями, які забирають фарбу з фарбового ящика і передають її стабільним і рівномірним шаром на друкувальні елементи друкарської форми.

Циліндри розкатні – металеві циліндри, що є складовою частиною фарбового апарату, працюють у контакті з розкатними валами, сприяючи рівномірному нанесенню друкарської фарби; окрім обертання розкатні циліндри здійснюють і осьовий (аксильний) рух для розтирання фарби.

Цитата – порівняно короткий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору, який використовується з обов'язковим посиланням на його автора і джерело цитування для посилення ясності й авторитетності наведених у тексті тверджень. Див. також *Правила цитування*.

Цифра – знак для зображення числа.

Цифри арабські – сучасні знаки для позначення чисел, принесені до Європи арабами в XIII ст.

Цифрова кольоропроба – див. *Кольоропроба цифрова*.

Цифрова нумерація рубрик – див. *Нумерація рубрик цифрова*.

Цифровий друк – див. *Друк цифровий*.

Цифровий підпис – див. *Підпис електронний цифровий*.

Цицero – друкарський шрифт, кегль якого дорівнює 12 п.

Ціна видавничого продукту – кількість грошей, які необхідно витратити на придбання видання. Види ціни: *ціна вільна / самостійна* (ціна, встановлена видавництвом відповідно до його цінової політики); *ціна демпінгова* (ціна, встановлена нижче вартості або її собівартості видання); *ціна договірна / контрактна* (ціна, встановлена видавництвом і покупцем за домовленістю); *ціна каталогу* (ціна видавництва, суб'єкта книгорозповсюдження, надрукована в каталогах, прайсах); *ціна конкурентоспроможна* (ціна на товар або послугу, що сприяє його швидкій реалізації порівняно з іншими схожими товарами); *ціна контрактна* (ціна купівлі-продажу, зафіксована у контракті (ціна «фактичних домовленостей»)); *ціна максимальна* (верхня межа ціни); *ціна оптова* (ціна видавничої продукції, яку реалізують великими партіями безпосередньо або через оптові організації); *ціна продажна* (ціна, за якою товар продається за готівку при його негайній

реалізації); *ціна роздрібна* (ціна продажу невеликих партій видань безпосередньо або через роздрібну торгівлю); *ціна роздута* (необґрунтовано завищена ціна); *ціна тверда* (ціна, що не змінюється від часу підписання угоди до отримання продукції); *ціна фіксована* (ціна на певні види товарів і послуг, встановлена державою, місцевими органами влади); *ціна, регульована державою* (встановлена державою ціна на складники собівартості, ресурси, формулу ціноутворення, що обґрунтовує ціну видань).

Цінність видавничої продукції споживача – користь, здатність товару задовольнити певну потребу, а також співвідношення користі від видання і витрат на його придбання.

Цінність документа – інформаційні та інші характеристики документа, що зумовлюють його значимість для особи, суспільства, держави.

Цінність інформації – характеристика інформації, що визначається тим, чи веде вона реципієнта до досягнення поставленої мети.

Цінність книги – здатність книги задовольняти утилітарні, духовні, естетичні, моральні потреби читача.

Цінова політика видавництва – див. *Політика видавництва цінова*.

Цінова стратегія видавництва – див. *Стратегія видавництва цінова*.

Ч

Час екранний національний – сумарний час, протягом якого здійснюється демонстрування (публічний показ, публічне сповіщення і публічна демонстрація) фільмів у кіновідеомережі та на каналах телебачення України.

Час ефірний – час, упродовж якого здійснюється ефірне мовлення (триває та чи інша програма на радіо й телебаченні).

Часопис – періодичне видання. Див. *Журнал*.

Частина – випуск чи розділ документа. Інколи частина документа може бути завершеним твором (напр., частина серійного видання).

Частина видання (твору) рубрикаційна – частина твору чи видання, виокремлена задля більш чіткого їх структурування або для поділу великого за обсягом матеріалу на менші фрагменти. Види руб-

рикаційних частин твору: *Розділ, Параграф, Підрозділ, Підпідрозділ, Пункт*.

Частина видання вступна – додатковий до основної частини книжкового видання текст або кілька текстів, підготовлених за ініціативою видавництва чи автора для повнішого і глибшого сприйняття читачем пропонованого видання. До Ч. в. в. належать: посвята, передмова, вступна стаття, історико-біографічний нарис тощо. Див. також *Апарат видання*.

Частина видання заключна – підготовлений автором чи видавництвом додатковий до основної частини текст або кілька текстів, які доповнюють, деталізують її зміст, узагальнюють окремі положення. До Ч. в. з. належать: післямова, примітки, коментарі, додатки, покажчики, глосарій, списки використаної літератури, архівних та інших джерел тощо. Див. також *Апарат видання*.

Частка аркуша – визначена кількість частин, яку одержують після фальцювання й розрізування паперового друкарського аркуша.

Червоний рядок – див. *Рядок червоний*.

Четверта влада – див. *Влада ЗМІ*.

Читальний зал – див. *Зал читальний*.

Читаність шрифту – якість сприймання читачем надрукованого тексту, яка залежить від чіткості відбитка, характеру рисунка шрифту, кегля, інтерліньяжу, довжини рядка, кольору паперу, кольору й насиченості фарби.

Читання – 1. Уміння сприймати й відтворювати надрукований чи написаний текст. 2. Читаний текст. 3. У редагуванні та коректурі – опрацювання тексту. 4. Цикл доповідей, лекцій, виступів, присвячений певному колу питань.

Читання аналітичне – 1. Вид читання, який передбачає критичний розбір змісту з метою глибокого його вивчення, конспектування, виписування фактів, цитат, висновків на картки, складання тез, рефератів тощо. Ч. а. використовують під час роботи з першоджерелами. 2. Спосіб читання тексту редактором чи коректором; передбачає уважне, послідовне, наскрізне прочитання усього тексту, його аналіз, виявлення помилок і їх виправлення. Застосовується після попереднього (швидкісного, партитурного, поверхового) і перед повторним (вибірковим, вертикальним) читанням.

Читання вертикальне (доземне) – 1. Вид читання, який передбачає поверхове ознайомлення зі змістом. 2. Спосіб читання тексту редактором чи коректором, який використовується для попереднього ознайомлення з текстом. Синонім: *Читання поверхове*.

Читання вибіркоче – 1. Вид читання, який передбачає певний відбір матеріалу з метою його поглибленого вивчення. Визначається інтересами і практичними потребами читача. Вдаються до нього за необхідності знайти відповідь на певне запитання. 2. Спосіб читання тексту редактором чи коректором; передбачає перегляд не всього тексту, а лише певних фрагментів: початку і кінця тексту, виокремлених елементів, заголовків, рубрик, підписів під ілюстраціями, власних назв, цифрової інформації тощо. До Ч. в. вдаються на останньому етапі опрацювання текстового

оригіналу чи коректурних відбитків. Таке читання зазвичай є повторним. Див. також *Звіряння (звірення) вибіркоче*.

Читання наскрізне – 1. Вид читання, який застосовують за необхідності послідовно ознайомитися зі змістом усього розділу, статті, книги. 2. Спосіб читання тексту редактором чи коректором. Синонім: *Читання аналітичне (2)*.

Читання перехресне – метод коректорського читання, при якому прочитані одним коректором відбитки передають іншому коректорові, щоб уникнути звикання до тексту і посприяти його якісному опрацюванню. Недолік Ч. п. – тривалий процес обміну коректур. Див. також *Методи коректорського читання, Читання самостійне, Підчитування*.

Читання повторне – читання, зорієнтоване на повернення до того матеріалу, який дуже потрібний або не цілком зрозумілий.

Читання попереднє – 1. Читання, яке передбачає поверхове ознайомлення з твором для підвищення ефективності його подальшого аналізування. 2. Читання, яке передбачає опрацювання тексту чи його фрагментів (невідомих слів, термінів, понять) за допомогою словників і довідників.

Читання редакторське – уважне читання редактором тексту, спрямоване на його аналізування й виправлення. Методика редагування розрізняє три види Ч. р.: *Читання редакторське ознайомлювальне, Читання редакторське поглиблене, Читання редакторське контрольне (шліфувальне)*.

Читання редакторське контрольне – завершальний етап роботи редактора над текстом, швидке читання всього тексту або вибіркоче читання, яке передбачає перевіряння власних імен, точності цифрових даних і дат, однаковості подавання фактичного матеріалу. Синонім: *Читання редакторське шліфувальне*.

Читання редакторське ознайомлювальне – швидке читання, зорієнтоване на оцінювання цілісності текстової конструкції. Під час Ч. р. о. зупинятися, відволікатися на частковості не слід.

Читання редакторське поглиблене – читання, при якому увага редактора має бути спрямована на сприйняття кожного слова, кожного знака тексту. Це друге, повільне прочитання. Послідовність розу-

мових операцій визначається рухом читальника від речення до цілісного тексту. При Ч. р. п. є можливість повертання до прочитаного, співвіднесення один з одним фрагментів тексту, зауваження необхідних подробиць. Концентруванню уваги допомагає перелельна робота над формулюванням редакторських зауважень.

Читання самостійне – метод коректорського читання, який полягає в індивідуальній роботі над коректурними відбитками. Недолік Ч. с. – звикання до тексту, «замилування ока», послаблення уваги. Див. також *Методи коректорського читання, Читання перехресне, Підчитування.*

Читання швидкісне – вид читання, який передбачає ознайомлення з текстом за великої швидкості читання (за 1,5-2 години прочитується до 200-300 сторінок). Синонім: *Читання партитурне.*

Читацька адреса видання (читацьке призначення видання) – див. *Адреса видання читацька.*

Читацька аудиторія – див. *Аудиторія читацька.*

Читацька вимога – див. *Вимога читацька.*

Читацький запит – див. *Запит читацький.*

Читацький інтерес – див. *Інтерес читацький.*

Читацький квиток – див. *Квиток читацький.*

Читацький смак – див. *Смак читацький.*

Читаць – 1. Суб'єкт літературного процесу; естетична категорія, що розглядається як складова частина системи: дійсність – письменник – твір – реципієнт. 2. Особа, яка читає яке-небудь видання, публікацію тощо. 3. Користувач бібліотеки.

Читаць бібліотеки – особа, яка користується бібліотекою за умови офіційного запису в установлених документах.

Читацький формуляр – див. *Формуляр читача.*

Читачезнавство – галузь наукового знання, яка зорієнтована на вивчення читача, читацьких аудиторій, процесів читання, читацьких практик в історичному, психологічному, соціологічному, статистичному аспектах. Ч. виникло наприкінці XIX ст. Об'єднує зусилля науковців різних галузей знань: літературознавства, історії літератури, бібліотекознавства, видавничої справи, редагування, журналістикознавства.

Читачівство – 1. Те саме, що *Читачезнавство.* 2. Сукупність різних груп читачів, видів читацьких практик, читацьких інтересів і запитів. Термін введено в науковий обіг у 20-30-х роках XX ст. представниками Українського національного інституту книгознавства.

Чорний піар – див. *Піар чорний.*

Чорниш – див. *Дефект «Чорниш» («марашка»).*

Чужий шрифт – див. *Шрифт чужий.*

Ш

Шапка – заголовок (інколи з підзаголовком), який об'єднує публікації на одну тему; заголовок основної теми, публікації, що виноситься на початок номера (сторінки) періодичного видання.

Шар клейовий – шар клею, який наносять на поверхню поліграфічних матеріалів для склеювання. Занадто товстий чи тонкий Ш. к. призводить до виникнення дефектів і руйнування поліграфічного виробу.

Шар копіювальний – чутливий до дії світла тонкий (2 мкм) шар деяких високомолекулярних сполук, що містить світлочутливі речовини (діазоз'єднання, сполуки желатину з біхроматом лужних металів тощо). Як Ш. к. можуть бути використані фотополімери або терморечо-

вини. Ш. к. застосовується при виготовленні друкарських форм. Розрізняють негативні та позитивні Ш. к. Розчинність негативних Ш. к. у розчиннику в результаті дії променистої енергії в діапазоні від 250 до 460 нм знижується; розчинність позитивних Ш. к. у цих умовах зростає.

Шар копіювальний на прогалинних елементах – залишки копіювального шару на прогалинних елементах друкарської форми через недостатнє експонування чи проявлення формної пластини або високої вуалі на деяких ділянках.

Шар лаку – шар речовини, яка здатна після висихання створити тверду, однорідну і прозору плівку; наноситься на поліграфічні матеріали для їхнього прикра-

шання та захисту. Див. також *Лак*, *Крихкість лакового шару*.

Шар покривний – шар або декілька шарів лаку, суміші мінеральних, пластикувальних і в'язучих речовин, що наносяться на поверхню паперу, картону для облагороджування і надання їм спеціальних властивостей.

Шар фарбовий – шар фарби, нанесений на поліграфічні матеріали. Див. також *Дефект «Глянець фарбового шару низький»*, *Дефект «Крихкість фарбового шару»*.

Шарнір альбому – смужка тканини, паперу або картону, що з'єднує аркуші альбому та компенсує товщину вставлених фотознімків, листівок, марок та інших наочних матеріалів.

Швабахер – різновид готичного шрифту, що виник у XV ст., не використовувався за межами німецьких земель. Ш. відзначався широкими округлими формами великих літер, висота малих літер дещо менша, ніж в інших різновидах готичного шрифту (текстури і ротунді), проте так само мала ознаки рукописного.

Швидкісне читання – див. *Читання швидкісне*.

Шеф-редактор – особа, що визначає загальне спрямування періодичного видання – добір тем, літературне і технічне оформлення матеріалів.

Ширина паперу обрізна – ширина полотна паперу після обрізання кромки на поздовжньо-різальному верстаті.

Ширина шрифту – відносна ширина літер шрифту. Ш. ш. може змінюватися від надвужької до надширокої з проміжними значеннями.

Шифр зберігання документа – 1. Множина позначок (літер, цифр, знаків), що вказують на місцезнаходження документа у фонді. 2. Умовне позначення місця зберігання документа на полицях у вигляді літерних або цифрових знаків. Структура шифру залежить від способів розміщення одиниць бібліотечного фонду.

Шкала колірна контрольна – спеціальна шкала, яка містить контрольні поля й елементи з каліброваними й відомими колірними параметрами. Використовується в поліграфії для контролю і оцінювання перетворення при підготовці до видання кольорового зображення оригіналу, напр., при його оброблянні, коригуванні, масштабуванні, кольороподіленні тощо.

Шкала контрольна – сукупність нормованих тестових елементів, що дозволяють здійснювати візуальний та інструментальний контроль, а також виконувати налагоджування (калібрування, лінеаризацію тощо) устаткування. Контрольні шкали можуть бути виготовлені на папері, плівці та інших носіях.

Шкірка апельсинова – див. *Дефект «Апельсинова шкірка»*.

Школи редагування – творчі колективи дослідників високої наукової кваліфікації, згуртовані навколо певного наукового лідера або науково-дослідної установи / університету, об'єднані спільними підходами до розв'язання проблем редагування, визнані суспільством як результативні й авторитетні в цій галузі знання. В Україні на сьогодні сформовано дві потужні школи редагування: а) «львівська школа редагування», створена на базі Української академії друкарства (раніше – Український поліграфічний інститут) зусиллями: Д. Григораша, Н. Зелінської, І. Квітко, Р. Іванченка, М. Феллера та ін.; б) «київська школа редагування», сформована в КНУ ім. Тараса Шевченка такими вченими, як А. Коваль, В. Різун, К. Серажим, В. Теремко, М. Тимошик. Прогнозованим є процес формування нових шкіл редагування, згуртованих навколо наукового лідера та його наукових ідей. Багато послідовників є в Р. Іванченка та М. Феллера (комунікативна ефективність редагованого повідомлення), З. Партика (автоматизація редакційних процесів, комп'ютерне редагування, галузеве редагування), М. Тимошика (історія видавничої справи та редагування, видавнича термінологія).

Шмуцтитул – назва, інколи скорочена, розташована на лицьовому боці аркуша, що передує титульному аркушеві.

Шоумен – 1. Особа, яка організовує і проводить шоу. 2. Ведучий музичних, видовищних, розважальних програм, переважно на телебаченні.

Шпальта – 1. Частина сторінки складання у вигляді рядків тексту одного формату, які утворюють вертикальний ряд і відокремлені від інших Ш. по вертикалі проміжком чи лінійкою. Розрізняють Ш. *початкову і кінцеву*. 2. Сторінка газети, журналу. 3. Ряд цифр, слів, послідовно написаних одне під одним; стовпчик.

Шпальта ілюстративна – шпальта, на якій розміщено тільки ілюстративний (образотворчий) матеріал.

Шпальта кінцева – остання шпальта видання чи його частини, як правило, заповнена текстом не до кінця.

Шпальта початкова – перша шпальта видання або його частини.

Шрифт – 1. Повний комплект друкарських знаків (літер алфавіту, цифр, розділових, діакритичних і спеціальних знаків), певного типу й рисунка, необхідний для складання тексту. 2. Графічна форма знаків певної системи письма або комплект літер, цифр, розділових і спеціальних знаків, що відтворюють який-небудь алфавіт. 3. Відбитки друкарських літер на письмі. Див. також *Гарнітура шрифту, Група шрифтів, Економічність шрифту, Індексція шрифтів, Кегель, Контрастність шрифту, Лінії шрифту, Місткість шрифту, Накреслення шрифту, Нахил шрифту*.

Шрифт арабський – символи арабського алфавіту, що використовуються для складання тексту арабською, перською, афганською і деякими іншими мовами народів Азії. Арабський алфавіт складається з 26 приголосних літер; голосні позначаються різними комбінаціями крапок і рисок над або під приголосними літерами. Складання з використанням Ш. а. проводять з правого боку наліво без використання розділових знаків і переносів.

Шрифт Брайля – рельєфно-крапковий шрифт, букви, цифри і знаки якого побудовані з різноманітних комбінацій рельєфних точок, що їх розрізняють на дотик. Використовується для читання сліпими. Перша книжка шрифтом Брайля вийшла у Франції 1837 р. Друкування видання Ш. б. називають брайлівським друком.

Шрифт виворітний – світлий текст на чорному, сірому або кольоровому фоні. Див. також *Виворітка, Дефект виворітки, Друк виворітний, Текст виворітний*.

Шрифт готичний – шрифт, що виник на латинській графічній основі, кожен знак Ш. г. характеризується великою кількістю різноманітних штрихів. У різних країнах Ш. г. набував особливих ознак і діставав різні назви. Різновидом Ш. г. є *текстура, ротунда (або круглоготичний шрифт), швабахер і фрактура*. Сьогодні шрифти готичного стилю вико-

ристовують для друкування окремих документів, призначених для стилізації під Середньовіччя, матеріалів, пов'язаних з релігійними ритуалами, з такими традиційними подіями (весілля, закінчення навчального року тощо).

Шрифт гражданський – шрифт для друкування книг світського змісту, запроваджений у Росії в 1708-1710 роках Петром I разом із реформою письма. Ш. г. названий так на відміну від церковнослов'янського, яким друкувалися книги бо-гослужбові.

Шрифт грубий – див. *Шрифт жирний*.

Шрифт декоративний – шрифт, основні штрихи якого прикрашено різними зображальними елементами.

Шрифт дерев'яний – великий шрифт, виготовлений з дерева, що вживається під час складання тексту для афіш, плакатів тощо.

Шрифт друкарський – комплект друкувальних елементів однієї гарнітури, кегля, накреслення вічка у вигляді літер алфавіту, цифр, розділових, діакритичних і спеціальних знаків. Ш. д. поділяють на металевий (літери для літеровідливого ручного складання або рядки тексту для рядковідливого машинного складання), неметалевий (фотонабірний шрифт для фотоскладання та комп'ютерний шрифт для комп'ютерного складання) і шрифт складально-друкарських машинок.

Шрифт жирний – шрифт із значно потовщеними штрихами, який із зразків цього самого кегля дає найчорніший відбиток (внутрілітерний проміжок вужчий, ніж товщина основного штриха). Синонім: *Шрифт грубий*. Див. також *Накреслення шрифту жирне*.

Шрифт круглоготичний – див. *Ротунда*.

Шрифт маюскільний – латинський шрифт з великих літер (на противагу мінускульному), який застосовувався в латинській писемності Середньовіччя. Синонім: *Римський капітальний шрифт*. Див. також *Маюскул, Маюскула*.

Шрифт мінускульний – латинський шрифт з малих (рядкових) літер (на противагу маюскільному), який застосовувався в писемності Середньовіччя. Ш. м. остаточно сформувався в латинському письмі VIII ст.

Шрифт растровий – цифровий шрифт, кожен знак якого описаний у вигляді рядів

растрових крапок (пікселів), що послідовно заповнюють його контур. Для комп'ютерних видавничих систем представлений у файлах або в групах файлів, що забезпечують виведення тексту із стильовими особливостями шрифту. Файли містять описи літер, цифр і знаків у вигляді сітки растру – послідовностей друкованих крапок. Кожному кеглю відповідає файл, використовуваний програмою при друці. Ш. р. за відсутності динамічного завантаження або шрифтового картриджа має бути заздалегідь завантажений у вивідний пристрій. Знак у растровому форматі легко відтворюється за допомогою будь-якого дискретного вивідного пристрою, але труднощі полягають у зміні масштабу зображення, тому зараз растрові шрифти майже повністю замінені векторними. В процесі виведення векторне зображення таких шрифтів програмним шляхом перетворюється на растрове.

Шрифт рисований – шрифт, яким художники вимальовують тексти титульних аркушів, обкладинок, оправ, зокрема прізвище автора, заголовок видання, а також тексти заголовків у середині видання для наступного репродукування. Ш. р. надає виданню вишуканості, індивідуальності.

Шрифт розширений – новий шрифт, у якому кожний наступний знак ширший, ніж початковий, але зберігає його висоту і стиль.

Шрифт складальний – шрифт, призначений для складання тексту у друкарні. Основні ознаки Ш. с. – гарнітура, накреслення, кегель. За призначенням шрифти складальні поділяються на: текстові, титульні, акцидентні, оправні.

Шрифт титульний – шрифт для складання тексту майбутнього видання.

Шрифт ущільнений – новий шрифт, у якому кожний наступний графічний знак більш стиснутий за шириною, ніж початковий знак, але зберігає його висоту і стиль.

Шрифт чужий – шрифт (літера), що відрізняється за гарнітурою, накресленням або кеглем (графічними та розмірними показниками) від основного шрифту тексту і який не повинен використовуватися при складанні основного тексту, але використовується спеціально для шрифтових виділень.

Шрифти акцидентні – шрифти, вживані переважно для друкування дрібних друкарських форм – дипломів, бланків, етикеток, ярликів тощо і складання невеликих за обсягом фрагментів тексту (титульних елементів видань, логотипів, рекламних текстів тощо).

Шрифти афішні – шрифти дуже великих кеглів (більше двох квадратів), що використовуються при оформленні афіш і плакатів.

Шрифти брускові – група шрифтових гарнітур з невеликим (або візуально відсутнім) контрастом між основними та з'єднувальними штрихами і яскраво вираженими прямокутними (у формі бруска) засічками. Ш. б. вперше з'явилися в Англії на початку ХІХ ст. і спочатку використовувалися як титульні, у ХХ ст. набули популярності як текстові шрифти машинного (особливо газетного) складання.

Шрифти векторні – цифрові шрифти, в яких кожний символ описаний не як растрові матриці (шаблони), що властиво растровим шрифтам, а як геометричні фігури, і складається з опорних крапок, з'єднаних прямими чи кривими лініями, які створюють контур символу. Ш. в. можна легко, без втрати якості масштабувати шляхом зміни пропорцій між крапками, які у свою чергу змінюють довжину ліній, що з'єднують ці крапки. До Ш. в. належать шрифти: Туре І, Тгае Туре, Орен Туре. Синонім: *Шрифти контурні*.

Шрифти звичайні – група шрифтових гарнітур з контрастними штрихами і довгими тонкими засічками, що з'єднуються з основними штрихами під прямим кутом (часом спостерігається легке заокруглення), і округлими літерами з вертикальними основними штрихами.

Шрифти імітаційні – шрифти, рисунок яких відтворює рукописне, машинописне чи якесь інше специфічне накреслення букв.

Шрифти контурні – див. *Шрифти векторні*.

Шрифти медієвальні – група шрифтових гарнітур з помірною контрастністю штрихів, засічками, що за формою близькі до трикутника і плавно потовщують кінці основних штрихів, та похилими осями в округлих літерах.

Шрифти оправні – шрифти для складання тексту на оправних кришках ви-

дання, а також текстів на плакатах, афішах тощо.

Шрифти рублені – група шрифтів, до якої входять гарнітури неконтрастних шрифтів без засічок або шрифтів з незначною відмінністю у товщині основних і з'єднувальних штрихів і, отже, дуже малою контрастністю. Синонім: *Гротеск (гротески) (2)*.

Шрифти текстові – шрифти для друкування тексту в книгах і журналах. Ш. т. суворі і витримані, консервативні, проєктуються з максимальним урахуванням зручності читання.

Шрифт-каса – див. *Каса складальна*.

Шрифтове виокремлення (шрифтови-ділення) – див. *Виокремлення шрифтове*.

Шрифтові редактори – див. *Редактори шрифтові*.

Штрихи з'єднувальні – штрихи, які з'єднують основні лінії літер шрифту з горизонтальними, похилими, округлими елементами.

Штрихи основні – штрихи в рисунку літер, що становлять їх основу; це переважно вертикальні лінії літер і відповідні їм штрихи у шрифті курсивного і похилого накреслення.

Штрихове зображення – див. *Зображення штрихове*.

Штриховий код – див. *Код штриховий*.

Штриховий оригінал – див. *Оригінал штриховий*.

Штучна мова – див. *Мова штучна*.

Шум інформаційний – неважлива, вторинна інформація, якою супроводжується або заміщується основне повідомлення.

Шумування інформаційне – елемент інформаційних технологій; штучне перевантаження споживача інформації незначущою вторинною, «зайвою» інформацією з метою відвернути його увагу від отримання інформації, оприлюднення якої є небажаним для когось.

Щ

Щільність вічка – співвідношення між шириною і висотою вічка.

Щільність оптична – міра поглинання світла прозорими об'єктами (такими, як фотоплівка) або віддзеркалення світла непрозорими об'єктами (такими, як фотографія). Обчислюється як десятковий логарифм відношення потоку випромінювання, що падає на

об'єкт, до потоку випромінювання, що пройшов через нього (що відбився), тобто це є логарифм від величини, зворотної до коефіцієнта пропускання (віддзеркалення).

Щоквартальник – періодичне видання, яке виходить раз на квартал.

Щотижневик – періодичне видання, яке виходить раз на тиждень.

Ю

Ювілейне видання – див. *Видання ювілейне*.

Юридичні норми редагування – див. *Норми редагування юридичні*.

Я

Ядро дублінське – (від англ. *Dublin Core*) – стандарт метаданих (формат метаданих); простий та ефективний набір для опису широкого діапазону мережевих ресурсів. Стандарт поділений на два рівні: простий (некваліфікований, *Simple*) і кваліфікований (*Qualified*). Див. також *Метадани*.

Якість видання – рівень відповідності основних характеристик видання (змісту, будови, художнього і поліграфічного оформлення) тим вимогам, які висуваються до нього з урахуванням його виду й читачького призначення. Див. також *Квалілогія книги*.

Якість книги як товару – зумовлена типологічним статусом і призначенням; сукупність властивостей, характеристик книги, завдяки яким вона задовольняє потреби цільових споживачів.

Якість повідомлення – відношення кількості помилок, наявних у повідомленні, до його обсягу (напр., в авторських аркушах).

Ярлик – 1. Виготовлений з паперу чи іншого матеріалу бланк певної форми і розміру, прикріплюваний до продукції або до її упаковки; може містити товарний знак, найменування продукції, штриховий код, маркіровку, гарантійний термін зберіган-

ня тощо. 2. Виготовлена з картону, фанери або іншого матеріалу бірка уніфікованої форми. Основний відмітний елемент товару. Наявність ярлика на товарі обов'язкова. Може використовуватися як цінник.

Ярмарково-виставкова діяльність видавництва – див. *Діяльність видавництва ярмарково-виставкова*.

Ярмарок – 1. Великий торг, що влаштовується в постійному місці в певний час. 2. Виставка, експозиція товарів, що підлягають продажу.

Яскравість кольору – світлова характеристика тіл, які є джерелами світла. Відношення сили світла, що випромінюється поверхнею в одиницю тілесного кута, до площі її проекції в площині, перпендикулярній напрямковій спостереження. Одиниця вимірювання яскравості: кд/м². Розрізняють фотометричну яскравість (англ. luminance) і яскравість,

яка сприймається оком людини (англ. luminous intensity). Фотометрична яскравість визначається як $L_v = d^2F / dS d\Omega \cos\theta$, де F – світловий потік, dS – елемент площі поверхні, $d\Omega$ – елемент тілесного кута, θ – кут між напрямком до спостерігача й нормаллю до поверхні. Для того, щоб визначити яскравість, яка сприймається оком людини, необхідно врахувати чутливість людського ока до світла різного кольору.

Яскравість паперу оптична – здатність паперу рівномірно відбивати розсіяне світло на всіх напрямках. Висока оптична яскравість для друкарських паперів бажана, оскільки легкість читання видання залежить від контрастності задрукованих і пробільних ділянок відбитка.

Яскравість фарби – відношення кількості відображених фарбою променів до кількості спадних.

AIDA – див. *Модель AIDA*.

ATL – див. *Реклама ATL*.

BTL – див. *Реклама BTL*.

СМУК – див. *Модель колірна СМУК*.

H-індекс – див. *Індекс Гірша*.

ISBD (Міжнародний стандартний бібліографічний опис) – див. *Опис бібліографічний міжнародний стандартний*.

ISBN (International Standard Book Number) – див. *Номер книги міжнародний стандартний (ISBN)*.

ISMN (International Standard Music Number) – див. *Номер нотного видання міжнародний стандартний (ISMN)*.

ISSN (International Standard Serial Number) – див. *Номер серіального видання міжнародний стандартний (ISSN)*.

LWC-папір – див. *Папір легкокрейдований*.

PR – див. *Піар*.

RGB – див. *Модель колірна RGB*.

**СЛОВНИК ТЕРМІНІВ, СКЛАДНИХ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДУ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ
НА УКРАЇНСЬКУ**

- Азбука** – буквар, азбука
Алфавит – алфавіт, абетка
Алфавитный – алфавітний, абетковий
Анализ – 1) (результат) аналіз; 2) (дія) аналізування
Библиотековедение – бібліотекознавство
Буква – буква, літера
Буквица – буквиця, ініціал, заголовна літера
Бумага – папір
В подбор – упідбір
Ввод – введення, уведення
Верстка – 1) (дія) верстання; 2) (відбиток) верстка
Верстальщик – верстальник, оператор верстання
Вывод – 1) виведення; 2) висновок
Выделение – виокремлення, виділення, увиразнення
Выдержка – витяг
Выключка – вирівнювання
Выручка – виторг
Данные выпускные – дані випускні
Данные выходные – дані вихідні (виходові)
Документоведение – документознавство
Долг – борг
Засечка – засічка, сериф
Издание – видання
Издательство – видавництво
Издательский – видавничий
Изнарка – виворітка
Иллюстративный – ілюстративний, ілюстраційний
Касса наборная – каса складальна
Кегль – кегль, кегель
Книгопечатание – книгодрукування, друкарство
Колонка – колонка, шпальта
Краска – фарба
Лист – аркуш
Лист учетно-издательский – аркуш обліково-видавничий
Лист условный – аркуш умовний
Машинка печатная – машинка друкарська
Меловка – крейдування
Мелованный – крейдяний
Набор – 1) (дія) складання; 2) (сукупність чого-небудь) набір
Наборщик – оператор складання
Наполнитель – наповнювач
Обработка – 1) (інформації, даних) опрацювання; 2) (технологічний процес) оброб-
 ляння
Образец – зразок
Оглавление – зміст, оглав
Обкантовка – 1) (дія) обкантовування, обямовування; 2) (результат дії) обямівка,
 обкантовка

КНИГОЗНАВСТВО

- Описание – 1) (дія) описування; 2) (результат дії) опис
Отдел – відділ
Отступ – відступ
Оттиск – відбиток
Отчет – звіт
Оценка – 1) (дія) оцінювання; 2) (результат дії) оцінка
Очко – вічко
Печатник – друкар
Печать – 1) (дія) друкування; 2) (спосіб друкування) друк
Подлинник – оригінал
Подлинный – справжній, автентичний
Покров – покриття
Поле – поле, берег (сторінки)
Полоса – 1) (у книзі) сторінка складання; 2) (у періодичному виданні) шпальта;
3) (у полігр.) смуга, смужка
Посвящение – посвята, присвята
Потребитель – споживач
Привертка – (спосіб укладання книг у пачку) привертання
Примечание – примітка
Пробел – пробіл, проміжок
Произведение – твір
Производитель – виробник
Развернутый (ая) титул (таблица) – розгорнутий (а) титул (таблица)
Разрешение – (оптичне) роздільність
Распечатка – 1) роздруківка; 2) (комплект накладу) видрук
Распространение – 1) (видань) розповсюдження; 2) (інформації) поширення
Расходы – видатки
Сборник – збірник
Сведения выходные – відомості вихідні (виходів)
Себестоимость – собівартість
Скобки – дужки
Сноска – виноска
Содержание – зміст
Способность разрешающая – здатність роздільна
Справка – довідка
Справочник – довідник
Справочный – довідковий
Спрос – попит
Срок – 1) (період) строк; 2) (часова межа) термін
Ссылка – посилання
Стоимость – вартість
Строка – рядок
Строка бегущая – рядок рухомий, рядок плинний
Тираж – наклад, тираж
Ударение – наголос
Указатель – покажчик
Формовый – формний
Цвет – колір
Цветоделение – кольороподіл
Цветопередача – кольоровідтворення
Цветопроба – кольоропроба
Читабельность – 1) (шрифту) читаність; 2) (тексту) вчитність, ясність
Экземпляр – примірник
Ярмарка – ярмарок
Ячейка – 1) (шрифту) вічко; 2) (таблиці) вічко; 3) (складальної каси) комірка

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Афанасьєва К.О.* Авторське право : практич. посіб. [Текст] / К.О. Афанасьєва. – К. : Атіка, 2006. – 224 с.
2. *Афонін О.В.* Українська книга в контексті світового книговидання [Текст] / О.В. Афонін, М.І. Сенченко; Держ. наук. установа «Книжкова палата України ім. І. Федорова». – К. : Кн. палата України, 2009. – 277 с.
3. *Бебик В.М.* Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві : психологія, технології, техніка публік рілейшнз [Текст] / В.М. Бебик. – К. : МАУП, 2005.
4. *Бондар Ю.В.* Національний інформаційний простір новітньої України : становлення та функціонування у процесі політичної трансформації суспільства [Текст] / Ю.В. Бондар. – К. : МАУП, 2007.
5. *Бондар Ю.В.* Енциклопедія для видавця та журналіста [Текст] / Ю.В. Бондар, М.Ф. Головатий, М.І. Сенченко; редкол. : Г.В. Щокін (голова) та ін.; Міжрегіон. акад. упр. персоналом, Книжкова палата України. – К. : ДП Вид. дім «Персонал», 2010. – 399 с.
6. *Вартанов Г.І.* Засоби масової інформації: короткий словник термінів і понять / Г.І. Вартанов. – К. : Грамота, 2005. – 64 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К. : Перун, 2001, 2003, 2005.
8. Видавнича справа та поліграфічна діяльність в Україні [Текст] / *Б.В. Дурняк, А.М. Штангрет, О.В. Мельников, Я.М. Угрин.* – Львів : Укр. акад. друкарства, 2009. – 149 с.
9. *Виноградова Г.В.* Інформаційне право України [Текст] / Г.В. Виноградова. – К. : МАУП, 2006.
10. *Гетьманець М.Ф.* Сучасний словник літератури і журналістики [Текст] / М.Ф. Гетьманець, І.Л. Михайлин. – Х. : "Прапор", 2009. – 384 с.
11. *Гиленсон П.Г.* Справочник художественного и технического редакторов [Текст] / П.Г. Гиленсон. – М. : "Книга", 1988. – 527 с.
12. *Гитис Л.Х.* Толковый словарь информационных и издательских терминов [Текст] / Л.Х. Гитис. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во Моск. гос. горн. ун-та, 2008. – 160 с.
13. Глоссарий издательских и полиграфических терминов : рус.-англ. : англо-рус. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 134 с.
14. *Глотова Г.І.* Організація і економіка книговидання : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [Текст] / Г.І. Глотова, О.О. Добровольський; Відкр. міжнар. ун-т розв. людини «Україна» – К. : Ун-т «Україна», 2006. – 100 с.
15. *Григораш Д.С.* Журналістика у термінах і виразах [Текст] / Д.С. Григораш. – Львів : "Вища школа", Вид-во при Львів. ун-ті, 1974. – 295 с.
16. ДСТУ 3017-95. Видання. Основні види, терміни та визначення. – К. : Держстандарт України, 1995. – 50 с.
17. ДСТУ 3018-95. Видання. Поліграфічне виконання. Терміни та визначення. – К. : Держстандарт України, 1995. – 25 с.
18. ДСТУ 2394-94. Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення. – К. : Держстандарт України, 1994. – 21 с.
19. ДСТУ 3582-97 Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила. – К. : Держстандарт України, 1997. – 30 с.
20. ДСТУ (ГОСТ) 7.1:2006 СІВВС. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. – К. : Держстандарт України, 2006. – 24 с.
21. ДСТУ (ГОСТ) 7.80:2007 СІВВС. Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання. – К. : Держстандарт України, 2007. – 21 с.
22. ДСТУ 3003-95. Технологія поліграфічних процесів. Терміни та визначення. – К. : Держстандарт України, 2007. – 43 с.
23. Енциклопедія видавничої справи [Текст] / *В.П. Ткаченко, І.Б. Чеботарьова, П.О. Киричок, З.В. Григорова.* – Х. : «Прапор», 2008. – 319 с.
24. *Жадько В.О.* Основи журналістики та редакційно-видавничої справи : навч. посіб. [Текст] / В.О. Жадько; за ред. В.П. Андрущенка; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К. : Вид-во «СПД Жадько В.О.», 2005. – 348 с.
25. Закон України «Про видавничу справу» // Відомості Верховної Ради України, 1997. – № 32 – с. 206.

КНИГОЗНАВСТВО

26. Закон України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» // Відомості Верховної ради України. – 2003. – № 24 – с. 162.
27. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) України» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. – № 1. – с. 1.
28. Закон України «Про електронний цифровий підпис» // Відомості Верховної ради України. – 2003. – № 36 – с. 276.
29. Закони України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації»: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 липня 2011 р. : (офіц. текст). – К. : Паливода А.В., 2001. – 32 с. – (Закони України).
30. *Здоровега В. Й.* Теорія і методика журналістської творчості : підручник [Текст] / В.Й. Здоровега. 2-ге вид., перероб. і допов. – Львів : ПАІС, 2004. – 268 с.
31. *Зелінська Н.В.* Едиторика – теорія і практика редагування в реаліях нового тисячоліття / Н.В. Зелінська // «Друкарство». – 2006. – № 5. С. 19-24.
32. *Зелінська Н.В.* Наукове книговидавництво в Україні : історія та сучасний стан [Текст] / Н. Зелінська. – Львів : «Світ», 2002. – 282 с.
33. *Зелінська Н.В.* Теоретичні засади роботи редактора над літературною формою твору. [Літературне опрацювання тексту] : навч. посібник [Текст] / Н.В. Зелінська. – К. : УМК ВО, 1989. 76 с.
34. *Іванов В.Ф.* Техніка оформлення газети : курс лекцій : навч. посібник для студ. фак. журналістики [Текст] / В.Ф. Іванов. – К. : Знання, 2000. – 222 с.
35. *Іванченко Р.Г.* Літературне редагування. 2-ге вид. / Р.Г. Іванченко. – К. : «Вища школа», 1983. – 248 с.
36. Інформаційний простір України : слов.-довід. законодав. термінів і понять : [500 термінів] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Ін-т укр. філології; авт.-уклад. Я.О. Чепуренко. – К. : «Освіта України», 2008. – 542 с.
37. *Капелюшний А.О.* Редагування в засобах масової інформації : навч. посібник [Текст] / А.О. Капелюшний; 2-ге вид., випр. і допов. – Львів : ПАІС, 2009. 431 с.
38. *Капелюшний А.О.* Стилїстика й редагування : практичний словник-довідник журналіста [Текст] / А.О. Капелюшний. – Львів : ПАІС, 2002. – 576 с.
39. *Кессарийский З.П.* Журналистский словарь / З.П. Кессарийский. – Нижний Новгород : ДЕКОМ, 2002. – 320 с.
40. *Кипхан Г.* Энциклопедия по печатным средствам информации [Текст] / Г. Кипхан. – М. : Московский гос. ун-т печати, 2003.
41. *Колобова В.В.* Корректурa : учебно-практическое пособие [Текст] / В.В. Колобова. – М. : Изд. центр «Март», Ростов-на-Дону, 2006. – 251 с.
42. *Кормич Б.А.* Інформаційна безпека : організаційно-правові основи [Текст] / Б.А. Кормич. – К. : Кондор, 2004.
43. *Крайнікова Т.С.* Коректура : підручник [Текст] / Т.С. Крайнікова. – К. : «Наша культура і наука», 2005, – 252 с.
44. *Куляс П.П.* Система – проти автоматизму суржикю : редакторський погляд : навчальний посібник [Текст] / П.П. Куляс. – К. : ІВО АПН України, Кіровоград : «Ярослав», 2009. – 180 с.
45. *Куляс П.П.* Типологія помилок у корекційних таблицях : навчальний посібник [Текст] / П.П. Куляс. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 168 с.
46. *Куфаев М.П.* Проблемы философии книги. Книга в процессе общения [Текст] / М.П. Куфаев. – М. : «Наука», 2004. – 188 с.
47. *Лесин В.М.* Словник літературознавчих термінів / В.М. Лесин, О.С. Пулинець. – К. : Рад. шк., 1971. – 486 с.
48. Мас-медіа у термінах і визначеннях : Короткий словник-довідник [Текст] / Уклад. Ю.В. Бондар. – К. : МАУП, 2005.
49. *Мелещенко О.К.* Інформація, інформаційний словник термінів і понять для журналістів і політологів [Текст] / О.К. Мелещенко, А.А. Чічановський, В.І. Шкляр. – К. : Грамота, 2007. – 72 с. – (сер. «Словник»).
50. *Мильчин А.Э.* Издательский словарь-справочник [Текст] / А.Э. Мильчин. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Олма-Пресс, 2003. – 558 с.
51. *Мильчин А.Э.* Культура издания, или Как надо и как не надо делать книги : практическое руководство [Текст] / А.Э. Мильчин. – М. : Логос, 2002. – 224с.
52. *Мильчин А.Э.* Методика редактирования текста [Текст] / А. Э. Мильчин; изд.3-е; перер. и доп. – М. : Логос, 2005. – 524 с.
53. *Мильчин А.Э.* Справочник издателя и автора : Редакционно-издательское оформление издания [Текст] / А.Э. Мильчин, Л.К. Чельцова. – М. : Олимп : ООО «Фирма «Изд-во АСТ», 1999. – 688 с.

54. *Накорякова К.М.* Литературное редактирование [Текст] / К.М. Накорякова. – М. : ИКАР, 2008. – 432 с.
55. *Низовий М.А.* Вступ до книгознавства : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [Текст] / М.А. Низовий; М-во культури і туризму України, Харк. держ. акад. культури. – К. : «Кондор», 2009. – 142 с.
56. *Норми української науково-технічної мови. Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [Текст] / П.М. Таланчук, С.Я. Ярема, Ю.М. Коровайченко, В.С. Моргунок та ін.; ред. В. Хміль, А. Урбан; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна» та ін.* – К. : «Львів», 2006. – 663 с.
57. *Овчинніков В.* Історія книги : Еволюція книжкової структури [Текст] / В. Овчинніков. – Львів : Світ, 2005. – 420 с.
58. *Огар Е.І.* Дитяча книга : проблеми видавничої підготовки : навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. [Текст] / Е.І. Огар. Українська академія друкарства. – Львів : «Аз-Арт», 2002. – 160 с.
59. *Огар Е.І.* Українсько-російський, російсько-український словник-довідник з видавничої справи : Понад 3000 термінів та терміносполук [Текст] / Е.І. Огар. – Львів : «Палітра друку», 2002. – 263 с.
60. *Основні чинні Кодекси і Закони України [Текст] / Уклад. Ю.П. Юлісовенко.* 2-ге вид. – К. : МАХАОН, 2003. – 756 с.
61. *Партико З.В.* Теорія масової інформації та комунікації : [навч. посіб. для спец. «Журналістика», «Видавнича справа та редагування», «Реклама та зв'язки з громадськістю», «Міжнародна інформація»] / З.В. Партико; наук. ред. : В.В. Різун, В.П. Камша. – Львів : «Афіша», 2008. – 290 с.
62. *Партико З.В.* Загальне редагування : нормативні основи : навчальний посібник [Текст] / З.В. Партико. – Львів : Афіша, 2001. – 416 с.
63. *Піддубняк В.Г.* Словник журналіста і видавця [Текст] / В.Г. Піддубняк. – Херсон : Вид-во «ХМД», 2005. – 118 с.
64. *Поліграфія та видавнича справа : рос.-укр. тлумач. словник [Текст] / уклад. : Б.В.Дурняк та ін.* – Львів : «Афіша», 2002. – 449 с.
65. *Пушкар О.І.* Інформаційне забезпечення видавничої діяльності : навч. посіб. [Текст] / О.І. Пушкар, Є.М. Грабовський. – Х. : ІНЖЕК, 2010. – 127 с.
66. *Різун В.В.* Літературне редагування : підручник [Текст] / В.В. Різун. – К. : Либідь, 1996. – 240 с.
67. *Різун В.В.* Основи комп'ютерного набору і коректури : підручник для студентів вузів [Текст] / В.В. Різун. – К. : Либідь, 1993. – 172 с.
68. *Романовский И.И.* Масс-медиа : словарь терминов и понятий [Текст] / И.И. Романовский – М. : Изд. Союза журналистов России, 2004. – 480 с.
69. *Рябинина Н.З.* Настольная книга редактора и корректора деловой литературы [Текст] / Н.З. Рябинина. – М. : МЦФЭР, 2004. – 320 с.
70. *Сава В.І.* Художньо-технічне оформлення книги [Текст] / В.І. Сава. – Львів : Оріяна-Нова, 2003. – 168 с.
71. СИБИД. ГОСТ 72-90. «Знаки для разметки оригиналов и исправления корректурных и пробных оттисков. Общие требования».
72. *Словарь медиатерминов [Текст] / ООО «Медиа Ресурсы Менеджмент».* – Х. : «Фолио», 2009. – 415 с.
73. *Словник журналіста : Терміни. Мас-медіа. Постаті [Текст] / за заг. ред. Ю.М. Бідзілі.* – Ужгород : Закарпаття, 2007. – 224 с.
74. *Словник іншомовних слів.* – К. : «Наук. думка», 2000.
75. *Словник книгознавчих термінів : [Містить понад 1400 термінів] / Кн. палата України; уклад. : В.Я. Буран та ін.; наук. ред. : Н.О. Петрова та ін.* – К., 2003. – 159 с.
76. *Словник української мови в 11 т.* – К. : «Наук. думка», 1970–1980
77. *Словник-довідник основних видавничих термінів : для практики наук. установ. / НАН України, Наук.-вид. Рада.* – К. : «Академперіодика», 2009. – 69 с.
78. *Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник / авт.-сост. В.А. Ильганаева.* – Х. : КП «Городская типография», 2009. – 392 с.
79. *Стандарти у поліграфії (Стандартизація у видавничій поліграфічній та пакувальній справі) : навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. / Уклад. : С. Ярема, В. Моргунок, П. Пашуля, Б. Мамут.* – К. – Львів : [Університет «Україна» : ДП «УкрНДНЦ» : УАД : ЖК «Бліц-Інформ»], 2006. – 312 с.
80. *Стандарты по библиографии, библиотечному и издательскому делу : справ., документы, практика применения [Текст] / сост. А.Н. Данилкина.* – М. : Либерей-Бибинформ, 2010. – 951 с.

КНИГОЗНАВСТВО

81. Стандарти по издательскому делу : [сб. док.] / Сост. А.А. Джиги, С.Ю. Калинин. – 7-е изд. – М. : «Экономистъ», 2009. – 862 с. – (Книжное дело).
82. Стефанов С.И. Реклама и полиграфия : опыт словаря-справочника. – М. : Гелла-принт, 2004. – 320 с.
83. Теремко В.І. Видавничий маркетинг [Текст] / В.І. Теремко. – К. : «Академвидав», 2009. – 272 с.
84. Теремко В.І. Основні засади видавничого бізнесу [Текст] / В.І. Теремко. – К. : «Академвидав», 2009. – 136 с.
85. Тимошик М.С. Історія видавничої справи : підруч. для студ. вищ. навч. закл., які навчаються за спец. «Журналістика», «Видавнича справа та редагування» [Текст] / М.С. Тимошик. – К. : «Наша культура і наука», 2003. – 495 с.
86. Тимошик М.С. Книга для автора, редактора, видавця : практ. посіб [Текст] / М.С. Тимошик. – 2-ге вид., стер. – К. : Наук. вид. центр «Наша культура і наука», 2006. – 559 с.
87. Тимошик М.С. По-модньому, отожд, не по-нашому / М.С. Тимошик // [Електронний ресурс] Режим доступу : www.parodnapravda.com.ua.
88. Українське законодавство : засоби масової інформації. – К. : IREX У-медіа, 2004. – 368 с.
89. Феллер М.Д. Эдитология (судьбы теории и практики редактирования в Украине) // Книга и книжное дело на рубеже тысячелетий : VIII науч. конф. По проблематике книговедения. Тез. докл. – М., 1996.
90. Феллер М.Д. Эффективность сообщения и литературный аспект редактирования [Текст] / М.Д. Феллер. – Львов : Вища школа, 1978. – 193 с.
91. Довідник коректора / М.Д. Феллер, І.С. Квітко, Н.Г. Шевченко. – Харків : Ред.-вид. відділ Кн. палати УРСР, 1972. – 408 с.
92. Чернов А.А. Становление глобального информационного общества. Проблемы и перспективы [Текст] / А.А. Чернов. – М. : Дашков и К°, 2003.
93. Швецова-Водка Г.М. Типологія книги : навчальний посіб. для студ. ВНЗ культури і мистецтв / Рівнен. держ. ін.-т. культури. – К. : Кн. Палата України, 1999. – 68 с.
94. Швецова-Водка Г.Н. Общая теория документа и книги : учебное пособие [Текст] / Г.Н. Швецова-Водка. – М. : Рыбари; К. : Знання, 2008. – 487 с.
95. Шевченко В.Е. Оформлення сучасного газетного видання / КНУ ім. Тараса Шевченка; за заг. ред. В. Різуна. – К., 2003.
96. Шпак В.І. Видавничий бізнес. Теорія і практика [Текст] / В.І. Шпак. – К. : ТОВ «УВПК «Екс-об», 2010. – 384 с.
97. Энциклопедия книжного дела / Ю.Ф. Майсурадзе, А.Э. Мильчин, Э.П. Гаврилов и др. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : «Юристъ», 2004. – 634 с. – (Книжное дело).
98. Ярема С.М. Технічне редагування : навчальний посібник [Текст] / С.М. Ярема. – К. : Ун-т «Україна», 2007. – 304 с.

Навчальне видання

КНИГОЗНАВСТВО

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧА СПРАВА

ЖУРНАЛІСТИКА

ПОЛІГРАФІЯ

ВИДАВНИЧИЙ БІЗНЕС

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

*Верстка Н. Шевелева
Коректор Т. Товалович*

Формат 70×100/16. Ум. друк. аркуш. 24.7
Наклад 500 пр. Зам. № 12-0083.

Виготовлювач ТОВ "ВПК "Експрес-Поліграф"
вул. Фрунзе, 47, корп. 2, Київ-80, 04080
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2264 від 17.08.2005 р.